К. м.
40 лв.

КОМЕНТАРЪ

ВЪРХУ ЗАКОНА

ЗА

НАСЛЕДСТВОТО

ОТЪ

Д. С. ТОНЧЕВЪ
АДВОКАТЪ

ТОМЪ ТРЕТИ

ВТОРО ИЗДАНИЕ
Съвършенно допълнено и поправено

СОФИЯ
ПЕЧАТНИЦА НА Т. Т. ДРАГИЕВЪ & С-ие
1926

КНИЖАРНИЦА
ЧОЛАКОВЪ
СОФИЯ
Бул. Дондуковъ 46

КОМЕНТАРЪ

ВЪРХУ ЗАКОНА

ЗА

НАСЛЕДСТВОТО

КОМЕНТАРЪ

върху Закона за наследството

§ II. За законната часть на съпрузитѣ и на незаконнороденитѣ дѣца.

Чл. 104 [1])

(Измѣненъ: 7 февруарий 1906 г.).

Наследницитѣ могатъ да изкупятъ правата на преживѣлия съпругъ: или срѣщу установяване на една пожизнена рента, или срѣщу предоставянето му право да събира приходитѣ отъ недвижими имоти или отъ наследственни капитали, които се опредѣлятъ по взаимно съгласие или отъ сѫда, като се държи смѣтка отъ особнитѣ обстоятелства за всѣки случай.

Стария чл. 104. Наследницитѣ иматъ право да изкупятъ правата на преживѣлия съпругъ срѣщу пожизненъ доходъ отъ недвижимия имотъ или срѣщу наследственнитѣ капитали по взаимно съгласие или по решение отъ сѫдебната власть, която взема въ внимание всичкитѣ особени обстоятелства за всѣки случай.

Както закона дава право на законнитѣ нисходящи да искупуватъ наследственния пай и законната часть на незаконороденитѣ (членове 29 ал. 2, 100), тъй сѫщо дава право на

---

[1]) C. it 819; C. N. 767 al. dernier.

наследницитѣ, които иматъ право на законна часть да искупятъ правата на преживѣлия съпругъ срѣщу пожизненъ доходъ отъ недвижимия имотъ, или срѣщу наследственни капитали.

Редакцията на чл. 104 е доста тъмна, Неясностьта найнапредъ се състои въ това, че тя не опредѣля, кои наследници иматъ право да искупятъ наследствената часть. Чл. 104 предоставя правото за изкупуване правата на преживѣлия съпругъ само на наследницитѣ, които иматъ право на законна часть, т. е. на законнитѣ нисходящи и възходящи роднини, а не и на незаконнороденитѣ дѣца, наследствената и законната часть на които сж подложени на искупуване отъ страна на законнитѣ нисходящи [1]). И тъй, само законнитѣ нисходящи и възходящитѣ роднини иматъ право да искупятъ правата на преживѣлия сжпругъ, Прочее, ако завѣщателя е оставилъ само съпругъ и незаконнородени дѣца, то последнитѣ нѣматъ право да искупуватъ правата на преживѣлия съпругъ.

Редакцията на члена е неясна и относително въпроса за еквивалента на законната часть на съпругътъ. Изражението *„срѣщу пожизненъ доходъ отъ недвижимия имотъ или срѣщу наследственни капитали“*, трѣбва да се разбира, че правата на преживѣлия съпругъ се искупуватъ срѣщу единъ пожизненъ *доходъ* отъ наследственни недвижими имоти или капитали. И тъй, наследницитѣ могатъ да искупятъ правото на съпругътъ или срѣщу пожизненъ доходъ отъ недвижимия наследственъ имотъ, или срѣщу *доходъ* отъ наследственни капитали, *(O mediante l'assicurazione di una rendita vitalizia o mediante l'assegno dei frutti di beni immobili o capitali ereditari* — art. 819). Прочее, еквивалента срѣщу правата на преживѣлия съпругъ е пожизненъ *доходъ*; този доходъ може да произтича а) отъ наследственъ недвижимъ имотъ и б) отъ наследственъ капиталъ.

Самитѣ сънаследници по взаимно съгласие опредѣлятъ, дали дохода трѣбва да е недвижимъ имотъ или отъ капиталъ; ако сънаследницитѣ не могатъ да се съгласятъ, то сждебната власть рѣшава този въпросъ, като взема въ внимание всичкитѣ особенни обстоятелства за всѣки случай.

---

[1]) Ricci, t. III, n° 277.

Може да се случи, че завещателя да остави такива недвижими имоти, като напримѣръ фабрики и други заведения, експлоатирането на които е сложно и мжчно, вследствие на което не е удобно да се изкупи правото на съпругътъ срѣщу единъ доходъ отъ тѣзи имоти; а съпругътъ настоява, че отстжпя правата си само срѣщу пожизненъ доходъ отъ еди-коя си фабрика. Въ такъвъ случай, като не последва взаимно съгласие между самитѣ сънаследници, въпроса рѣшава сждътъ, който, като вземе предъ видъ, че опредѣлянето на доходъ отъ фабриката би съставило неудобство за другитѣ сънаследници по експлоатацията, може да опредѣли срещу правата на съпругътъ доходъ и отъ капитали, оставени отъ завѣщателя.

Наследницитѣ могатъ да бждатъ нѣколко; какъ да се постжпи когато едни отъ тѣхъ сж съгласни да искупятъ правото на съпругътъ, а другитѣ не сж съгласни? Още при чл. 29 ние изсказахме мнѣние, че е потрѣбно общото съгласие на всичкитѣ наследници, а не само на нѣкои отъ тѣхъ, макаръ да сж болшинство[1]).

И юриспруденцията на нашия Касационенъ сждъ е въ този смисълъ. Въ едно свое решение, произнасяйки се по другъ въпросъ, казва мимоходомъ, „че правото за изкупуване по чл. 104 принадлежи на всички останали наследници, а не само на единъ отъ тѣхъ“[2]).

Взаимното съгласие, или решението на сждътъ е потрѣбно само за опредѣлянето: отъ какъвъ имотъ — отъ недвижимъ имотъ ли, или отъ капиталъ — да е дохода срѣщу искупуването, а не и за самото право на наследницитѣ за това искупуване. Щомъ всичкитѣ наследници пожелаятъ да искупят ъ правото на преживѣлия съпругъ, този последния нѣма право да отказва да допусне подобно изкупуване; той има право само да иска срѣщу своето право пожизненъ доходъ отъ недвижимъ наследственъ имотъ или капиталъ, а не както му предлагатъ наследницитѣ.

И тъй, *взаимното съгласие или рѣшението на сждътъ*, за което говори чл. 104, се отнася само до опредѣлението:

---

[1]) Ricci. t. III, nº 279. — Losana, nº 373.

[2]) К. Р. № 282—1921 г. I. Т. О.

отъ какъвъ наследственъ имотъ да се опредѣли доходъ, а не и до самото право на наследницитѣ за искупуването.

Взаимното съгласие между наследницитѣ и съпругътъ или решението на сѫдътъ, трѣбва да се отнася и до размѣра на дохода; за този размѣръ трѣбва да има взаимно съгласие между наследницитѣ и съпругътъ; ако такова съгласие не последва, то сѫдътъ опредѣля размѣрътъ на доходътъ. Тъй наследницитѣ сѫ съгласни съ съпругътъ да му дадатъ единъ доходъ отъ капиталъ, но нѣма съгласие помежду имъ за размѣрътъ на този доходъ; или пъкъ нѣма съгласие нито за происхождението на дохода, нито за размѣра му — и въ двата случая споръть се решава отъ сѫдътъ.

Както се вижда, закона прави разлика между еквивалента при искупуване наследственнитѣ права на незаконнороденитѣ и между еквивалента при искупуване правата на преживѣлия съпругъ; въ първия случай еквивалента може да се състои отъ недвижимъ имотъ и пари, въ *натура*, съ право на собственность върху еквивалента, а въ втория случай еквивалента, може да се състои само въ пожизненъ доходъ отъ наследственни имоти или отъ капитали.

Следъ тѣзи сѫждения нека се спремъ върху критиката на г. Фаденхехта върху чл. 104. Той на първо мѣсто строго осѫжда въспроизвеждането на art. 819 отъ итал. *Codice Civile*, като неумѣстно и безпредмѣтно. Неговитѣ аргументи сѫ следнитѣ. По италиянския кодексъ преживѣлия съпругъ получава само *плодоползуване*, било че наслѣдва *ab intestat* (art. 753), било че наследва по завѣщание (art. 819). И въ единия и въ другия случай нисходящитѣ на *de cujus*, които наследватъ заедно съ преживѣлия съпругъ, иматъ право да *удовлетворятъ* правата на съпругътъ, като му дадатъ една пожизненна рента или едно плодоползуване отъ нѣкой недвижимъ имотъ или капиталъ. А по нашия законъ преживѣлия съпругъ получава пая си винаги въ *собственность* (чл. 38); слѣдователно, безсмислено било да се въспроизвежда и art. 819 отъ *Codice civile* чрезъ текста на чл. 104.

При това г. Ф. прибавя, че цѣлта на art. 819 отъ италиянския кодексъ била да премахне препятствията, които плодоползуването на преживѣлия съпругъ би създало за дѣлбата на наследството и за свободното обръщение на на-

следственнитѣ имоти; а нашия чл. 104 *създавалъ* усложнения и несгоди, като установявалъ въ полза на преживѣлия съпругъ *плодоползуване*. Г. Ф. критикува твърдѣ жестоко, безъ да си е далъ трудъ да проучи основно въпросътъ. Той смѣсва мотивитѣ на двѣтѣ системи — мотивитѣ на *Code Napoléon* и на *Codice civile*, които допуснаха конверсията на частьта на преживѣлия съпругъ въ плодоползуване и пожизненна рента, както е Италиянския кодексъ (art. 753 и 819) или само въ пожизнена равностойна рента, както е френския кодексъ (art. 767 ал. 9) съ онѣзи на нашия законъ. Тази конверсия е създадена отъ италиян. и франц. кодекси съ цѣль да отстрани затрудненията за дѣлбата и за обръщението на наследственнитѣ имоти; а пъкъ цѣльта на нашия чл. 104, който установява *действително искупување* правата на преживѣлия съпругъ, е да се запазятъ наследственнитѣ имоти въ семействата срѣщу тѣхното *изнисание* отъ страна на преживѣлия съпругъ, който би се оженилъ повторно, или отъ предаването имъ на *доведени* дѣца отъ преживѣлия съпругъ. Както се вижда, мотивитѣ на двѣтѣ системи сж съвършенно различни. Щомъ самъ Ф. признава, че прѣживѣлиятъ съпругъ по нашия законъ получава винаги наследствената си часть въ *собственость*, остава въпросътъ; оправдано ли е въспроизвеждането на чл. 104, което той намира неумѣстно. То е твърдѣ умѣстно, защото установява искупување правата на преживѣлия съпругъ съ единственна цѣль: *да се запазятъ наслѣдственнитѣ имоти въ семействата*.

Искупуването на наследственнитѣ части на извѣстни наследници се допуща по разни съображения. Така, чл. 29 дава право на законнитѣ дѣца или тѣхнитѣ нисходящи да искупятъ частитѣ на незаконнороденитѣ съ пари или съ наследственно недвижимо имущество по справедлива оцѣнка. Това искупуване става по чисто морални за семейството съображения; да нѣматъ законнитѣ дѣца, които сж плодъ на законенъ бракъ и членове на законно семейство, помежду си незаконнородени, които сж произлезли отъ незаконни връзки. Това искупуване се одобрява отъ г. Ф., който казва: „Разбирамъ да се бѣше дало право на наследницитѣ *да искупятъ* припадающата се на преживѣлия съпругъ законна часть, като я заплатятъ въ пари или съ наследственно недвижимо имущество, както е поставено въ чл. 29 ал. 2 въ

свръзка съ чл. 100 ал. 2 за законната часть на незаконнороденитѣ. Но да се „искупува" право на собственность съ право на плодоползуване или съ пожизненна рента — да се искупува едно вѣчно, не отчуждимо и наследуемо право съ врѣменно (пожизненно), неотчуждаемо и ненаследуемо право — това е такава законодателна чудовищность, която може негли да се обясни съ непростително невѣжество [1])".

И така, отличния нашъ юристъ намира, че искупуването на едно право на собственность съ право на плодоползуване или съ пожизненна рента е *законодателна чудовищность*, която могла да се обясни само съ непростително невѣжество!

Ще се спремъ на тази „чудовищность", за да одеремъ чудовищния й характеръ, по поводъ на който г. Ф. си е позволилъ такава волность на язика.

Тази критика засѣга както стария, така и новия текстъ на чл. 104. Моралната и законодателна отговорность на стария текстъ носимъ ние, защото той е изключително наше дѣло [2])

Г. Фаденхехтъ испуща изъ предъ видъ едно важно обстоятелство, което се отнася до стария текстъ на чл. 104, като мисли погрѣшно, че той билъ единъ погрѣшенъ преводъ отъ не до тамъ вѣрния руски преводъ на art. 819 ал. I отъ Итал. *Codice Civile* отъ Зарудный. Погрѣшностьта въ превода, както ще видимъ по-послѣ е въображаема, но почтенния критикъ е изпусналъ изъ предъ видъ едно важно обстоятелство, което е и причина на заблуждението му. Това обстоятелство е следующето: *Съдържанието* (а не превода) на нашия чл. 104 е различно отъ онова на art. 753 отъ *Codice Civile*. Различието се състои въ това, че съгласно последния нисходящитѣ наслѣдници на *de cujus*, които наслѣдватъ съ прѣживѣлия съпругъ, иматъ *двѣ* срѣдства да удовлетворятъ правата на послѣдния, едното средство е *пожизненна рента* (una rendita vitalizia), а другото срѣдство е плодоползуване отъ извѣстенъ недвижимъ наслѣдственъ имотъ или капиталъ, единъ „специаленъ узуфруктъ върху опредѣ-

---

[1]) Фаденхехтъ, ibid. стр. 453.

[2]) Законопроекта на закона за наследството отъ 1890 г. превеждань и натъкмяванъ отъ насъ като министъръ на правосждието тогава.

ленъ имотъ, движимъ или недвижимъ". Сжщитѣ тѣзи двѣ срѣдства сж установени въ *новия* текстъ на чл. 104. А по старата редакция на този 104 членъ нисходящитѣ наследници на *de cujus* имаха само *едно* срѣдство за изкупуване законната часть на преживѣлия съпругъ. Това единственно срѣдство е пожизненната рента: „пожизненъ *доходъ* отъ недвижимъ имотъ или срѣщу наслѣдственни капитали". Отъ този текстъ се вижда, че той говори за двата учредителни фонда — недвижими имоти или капитали отъ наслѣдството — които служатъ за установяването на една *пожизненна рента.* Явно е, че стария текстъ не упоменува нищо за *плодополузуване*, защото „*пожизненния доходъ*" е пожизненна рента, а не *плодополузуване*, което може да не е *пожизненно*, а временно. И наистина, чл. 157 ал. 2 отъ закона за Имущ. и Собств, казва, че „плодополузуването може да се установи за *извѣстно време* или подъ условие и върху всѣкакъвъ видъ движими или недвижими имущества", а чл. 191 отъ сжщия законъ казва, че „плодополузуването се прекратява" съ смъртьта на плодополузователя; *съ истичането на врѣмето, за което е било установено*".

Нека повторимъ, че стария текстъ на чл. 104 е *отхвърлилъ плодополузуването* като средство за искупуване правото на собственность. Въ това отношение принципътъ на стария текстъ на чл. 104 е заетъ не отъ принципа на art. 819 отъ Итал. *Codice civile*, а отъ принципа на проекта за новелата къмъ art. 767 отъ Code Napoléon на французкия депутатъ *Delsol* отъ 1889 г., който проектъ, малко измѣненъ, съгласно забелѣжкитѣ на французкитѣ сждилища, се прие съ законъ отъ 9 мартъ 1891 г. И наистина, art. 767 al. 9 отъ *Code Napoléon*, както е измѣненъ въ 1891 гласи: „До окончателната дѣлба наследницитѣ могатъ да изискатъ, срѣщу достатъчни гаранции, щото плодополузуването на преживѣлия съпругъ да бжде конвентирано въ една равностойна пожизненна рента. (jusqu'au partage définitif les héritiers peuvent exiger, moyennant sûretés suffisantes, que l'usufruit de l'époux survivant soit converti en une rente viagère équivalente). Този текстъ постановява, че плодополузуването на преживѣлия съпругъ може да бжде конвентирано въ една пожизненна рента.

И така, по този текстъ имаме, че едно плодополузуване може да се замѣни съ една пожизненна рента, което значи,

че плодоползуването може да се искупи съ пожизнена рента; което значи, че плодоползуването и пожизнената рента сѫ две различни нѣща. Това начало не може да се оспорва отъ никого.

Остава другия въпросъ: може ли едно право на собственность да се конвертира въ една пожизненна рента, може ли, съ други думи казано: едно право на собственность да се искупи съ една пожизненна рента? Споредъ г. Ф. не, и, ако нѣкой законодатель би създалъ такъвъ текстъ, това би било „законодателна чудовищность, която може да се обясни само съ едно непростително невѣжество".

Е добре! Такава „законодстелна чудовищность" ние срѣщаме въ *Code Napoléon* (art 1909 и 1910, 1977 и др.), и въ Итал. *Codice civile*, (art 1778 и 1779) които установяватъ пожизненна рента, която се състои точно въ това, което, нарича „законодателна чудовищность". И наистина, въ какво се състои пожизнената рента? Отъ процитиранитѣ текстове, които отговарятъ на чл. 523, 524, 525, 530 и др. отъ нашия законъ за З. Д., се вижда, че пожизнената рента е единъ договоръ, чрезъ който една отъ контрактующитѣ страни се задължава да плаща на другата едно периодичееко плащане въ пари или въ припаси, което плащане трае до живота на лицето, въ полза на което рентата е установена, а другата страна, която получава плащанието отстѫпа срѣщу него единъ капиталъ или едно недвижимо имущество. Съ други думи казано, пожизненна рента има тогава, когато единъ собственникъ на капиталъ и на недвнжимъ имотъ прехвърля собственността му върху другиго, който се задължава да заплати стойността му не на веднъжъ, а въ форма на периодическн плащания, наречени пожизненна рента, която трае, до гдѣто е живъ собственника на капитала или недвижимия имотъ. То е все сѫщото, че собственника продава имота си не срѣщу опредѣлена цѣна, платена наведнъжъ, а срѣщу периодически плащания, до гдѣто трае живота на собственника, то е все едно, че *рентиера откупува* имота срещу пожизненно плащание съ тази особенность, че договора е алеаторенъ, понеже продължителността на плащанията зависи отъ продължителността на живота на собственника.

И наистина, естеството на алеаторния договоръ за пожизненна рента е такава, че по договора еднатa страна е

собственникъ на единъ имотъ, който тя отстжпа на другата страна и тази последнята плаща срещу собствеността на имота, която й се прехвърля, периодически плащания въ пари, представляющи равностойността на прихода отъ имота, може би и часть, за погашение стойността му.

Не е ли сжщото при откупуването частьта на преживѣлия съпругъ срещу пожизненна рента? Преживѣлия съпругъ *е собственникъ* на наследственната си часть въ натура. Той прехвърля тази своя *собственность* върху нисходящитѣ наследници на *de cujus* и тѣзи последнитѣ *откупуватъ тази собственность* не съ една опредѣлена сума, а съ периодически плащания, които траятъ до тогава, до когато е живъ преживѣлия съпругъ — собственникъ.

Отъ всичко изложено може да се заключи, че *съ пожизненна рента се откупува стойността на единъ имотъ*, защото въ договора за пожизненната рента едната страна отстжпа право на собственность срѣщу пожизненна рента, периодически плащания, а другата страна дава пожизненна рента срѣщу собствеността на имотъ, която се прехвърля върху него. Значи, правото на собственность се искупува въ нашата хипотеза, съ пожизненна рента.

При това положение на въпроса мислимъ, че Ф. ще се съгласи, че нѣма нищо чудовищно въ текста на чл. 104.

Г. Фаденхехтъ казва: „... да се „*искупува*“ право на собственность съ право на плодопользуване или съ пожизненна рента — да се изкупува едно вѣчно, отчуждимо и наследуемо право съ временно (пожизненно), неотчуждаемо и не наследуемо право, — това е такава законодателна чудовищность...“ Отъ това се вижда, че той счита плодопользуването за *неотчуждаемо* и *ненаследуемо* право. Има ли нужда да припомнюваме на г. Фаденхехтъ, че има явна грѣшка, плодъ на увлечение — не искаме да употрѣбяваме неговитѣ изрази, като „непростително невѣжество“, „чудовищность“ и пр. — Плодопользуването е *и отчуждаемо* и *наследуемо* отъ страна на цесионера.

Че плодопользуването е отчуждаемо се вижда отъ изричния текстъ на чл. 168 отъ закона за Имуществата и собств., който гласи: „плодопользувательтъ *може да отстжпи по възмездень или безвъзмездень* начинъ упражнението на своето право“. А съотвѣтния art. 492 отъ *Code Napoléon*: „Плодо-

ползувателтъ може да се ползува самъ, да дава подъ наемъ другиму, или даже да *продаде* или отстжпи своето право безвъзмездно". (L'usufruitier peut louer par lui-même, donner á ferme á un autre, ou même *vendre* ou céder son droit á titre gratuit).

Плодоползувателтъ може не само прямо да отчужди плодоползуването, но и да го ипотекира. Това право му е дадено изрично отъ чл. 2б отъ нашия законъ за ипотекитѣ, който казва:

„Могатъ да се ипотекиратъ: . . . 2) *плодоползуването* отъ тѣзи сжщи недвижими имоти . . ." А пъкъ ипотекирането на имота е равносилно на неговото отчуждение. За това споръ нѣма и не може да има.

Фаденхехтъ счита, че плодоползуването е ненаследуемо *въобще*. И това негово мнѣние е твърдѣ погрѣшно.

Видѣхме, че плодоползуване може да се *продава* и *отстжпа*. Ако новия приобретатель на плодоползуването — купувача или цесионера — умрѣ презъ течението на периода на плодоползуването, то минава върху неговитѣ наследници и тѣ се ползуватъ отъ него до смъртьта на плодоползувателя. По този въпросъ Laurent пише: „Това право (l'usufruit) ще промѣни ли натурата си, ще престане ли да бжде пожизненно, ако плодоползувателя намѣри за добре да го *продаде* или да го *подари? Купувача* или надарения ще получатъ правото такова, каквото то е по сжществото си; т. е. ограничено съ живота на седанта; тъй че плодоползуването не ще погаси съ смъртьта на цесионера; *той ще го прехвърли на другитѣ наследници*, понеже правото трѣбва да се продължи до смъртьта на седанта и да се погаси съ неговата смърть" (il le transmettra à ses héritiers, le droit devant durer aussi longtemps que le cédant vivra, et s'éteignant à sa mort).[1]) Това мнѣние е почти общоприето.[2]) И така, плодопулзуването е *наследуемо*, защото минава по наследство върху наследницитѣ на купувача или цесионера съ всичкитѣ права и задължения.

---

[1]) Laurent, t. VI, n° 474.

[2]) Dalloz, Sup. V° *Usufruit*, n° 79. — Aubry& Rau, t. II, § 230, p. 491, note 58. — Baudry-Lacantinerie, t. V, V° *Des biens*, n° 543. — Thiry, t. I, n° 737.

Прочее, споредъ положителнитѣ текстове на закона, споредъ доктрината и юриспруденцията, плодоползуването е и *отчуждаемо* и *наследуемо* въ изложения смисълъ, а споредъ г. Фаденхехта да се твърди такова нѣщо било *„непростително невежество.“*!

Но г. Фад. намира, че чл. 104 билъ „единъ погрѣшенъ преводъ отъ не до тамъ вѣрния руски преводъ на art. 819 al. I отъ Итал. Codice Civile отъ Зарудный.“ За да докаже погрѣшностьта на нашия преводъ и на не до тамъ вѣрния руски преводъ, автора печата стария текстъ на чл. 104, руския преводъ и оригиналния текстъ на art. 819 на италиянски.

Въ какво се състои погрѣшностьта на нашия преводъ и невѣрностьта на руския, г. Фад. не посочва, но ние ги долавяме отъ въпросителнитѣ, които той е поставилъ по текстоветѣ. Ето ги: „Наследники имѣютъ право *выкупить* (?) права супруга.“

И така, г. Ф. мисли, че руския преводъ е невѣренъ въ това, че Зарудный е превелъ фразата: É in facoltà degli eredi di *soddisfare* alle ragioni del coniunge“ съ „наследники имѣютъ право *выкупить* права супруга.“ Съ други думи г. Фаденхехтъ иска да каже, че думата *„soddisfare“* не означава *„да искупишъ“*, а означава *„да удовлетворятъ* правата на преживѣлия съпругъ.“

Вѣрно е, че въ обикновенния разговоръ думата *„soddisfare“* означава „да удовлетворишъ“; обаче, въ юридическия язикъ, споредъ нейния технически смисълъ, тя означава и *„да искупишъ“ „да заплатишъ“*. Че това е така, се вижда и отъ французския преводъ, направенъ отъ *Th Huc*, професоръ по *Code Napoléon* при юридическия факултетъ на Тулузския университетъ. Ето превода: 819 — Il est loisible aux héritiers *d'acquitter* les droits de l'époux survivant“. И така, *Th. Huc* превежда италиянската дума *soddisfare* съ французската *d'acquitter*, която, споредъ всички речници, означава, да *„исплатишъ“*, да *„искупишъ“*. — Въ речницитѣ ще срещнемъ soddisfare значи и „да *удовлетворишъ“ „satisfaire“*; но тази дума е за обикновенния смисълъ; обаче, въ техническия юридически смисълъ тя означава да „искупишъ“ — за това и Зарудный е употрѣбилъ тази дума, а не *„удовлетворишъ“*, макаръ тя да сѫществува въ руския язикъ —

за това и професора *Th. Huc* я е превелъ съ думата *acquitter*, а не съ „satisfaire", макаръ тя да сжществува въ франц. языкъ.

Сжщото срещаме и въ art. 867 отъ *Codice Civile*, който казва: „Nel legato di una determinata quantità da soddisfarsi a termini periodici" И тука, професора *Huc* е превелъ думата *da soddisfarsi* съ думата *à acquitter*, което въ случая означава *„да се исплатятъ"* или *„да се предаватъ"*.

Това става още по-ясно отъ текста на art. 868 отъ *Codice Civile*, гдето израза *„di soddisfare il legato"* е преведенъ отъ *Huc* съ *„d'acquitter le legs"*, което значи *„да изплати завѣта"*.

На друго мѣсто, обаче, г. Фаденхехтъ признава мимоходомъ вѣрностьта на превода. Така, той казва: „Разбирамъ, да се бѣше дало право на наследницитѣ *да изкупятъ* припадающата се на преживѣлия съпругъ законна часть, като я заплатятъ съ пари или наследственно недвижимо имущество, *както е поставено въ чл. 29 ал. 2* въ свръзка съ чл. 100 ал. 2 за законната часть на незаконнороденитѣ дѣца. Но да се *„изкупува"* право на собственность. . . ." Споредъ разбирането на г. Фаден. чл. 100 ал. 2. предвижда *„изкупуване"* наследственна часть, припадающа се на незаконнородени дѣца, отъ страна на законнитѣ. И наистина чл. 100 ал. 2 казва: „Послѣднитѣ иматъ право да я *искупятъ* по установеното въ чл. 29 правило".

Втората алинея на чл. 100 е преводъ отъ втората алинея на art. 815 отъ Итал. *Codice Civile*, въ която е казано: „con facoltà a questi *di soddisfare* nei modi stabiliti dall'art. 744." Както се вижда и въ този текстъ е употрѣбена думата *soddisfare*. Защо въ него тя, споредъ мнѣнието на Фад., е вѣрно преведена съ *„да искупятъ"*, съ *„d'acquitter"*,[1]) а въ чл. 104 сжщата дума *soddisfare* не могла да се преведе съ думата да *искупятъ*? Кжде е последователностьта?

Но защо е употрѣбена въ руския и нашия преводи думата да *искупи* и. въ французския *acquitter*? Защото този е техническия смисълъ на думата въ юридическата материя; Защото този е смисъла и духътъ на италиянската дума *soddisfare*, отъ които сж биле проникнати Зарудный и *Th. Huc*

---

[1]) Превода на *Th. Huc*.

особенно последния, който е направилъ дълбоко проучване на принципитѣ на Итал. *Codice Civele*, изложено въ неговия *„Le Code Civile italien et le Code Napoléon. Etude de législation Comparée“*; защото най-после и самитѣ италиянски юристи и юриспруденцията придава такъвъ смисълъ и духъ на думата *soddisfare*. За това е достатъчно да се прочетатъ, безъ предубеждение, — че преводътъ е невѣренъ или погрѣшенъ,—само нѣкои решения отъ италиянската юриспруденция.

Най-после г. Ф. казва, че въ коментара си (Т. I, стр. 350) сме намирали редакцията на чл. 104 тъмна и прибавя: „че чл. 104 е една аномалия, г. Тончевъ дори не подозира“. Трѣбва да признаемъ, че никога не сме мислили, че чл. 104 е една аномалия въ смисълъ на това, че той е неумѣстенъ, че е противъ логиката на предшествующитѣ и последующитѣ го разпореждания.

Ако г. Ф. съ думата аномалия иска да каже, че наследството на преживѣлия съпругъ е едно аномално наследство *(succession anomale)*,[1]) бихме се съгласили съ него до извѣстна степенъ, защото не може да се отрѣче, че наследството на преживѣлия съпругъ, както се изразява *Ricci*, е анормално или нередовно *(Non si può negare che la successione del coniuge superstite è anormale o irregolare)*,[2]) защото неговата наследствена часть може да бжде *искупена*, или „удовлетворена“, споредъ мнѣнието на г. Ф., защото той е отъ онази категория наследници, които не могатъ да бждатъ исключени отъ наследството, нито пъкъ могатъ да исключатъ нѣкого отъ наследницитѣ, съ исключение на сѣребреннитѣ до шеста степень (чл. 40).

Авторитета на г. Фад. е повлиялъ и върху нашитѣ висши магистрати при тълкуването на чл. 104. Така, Върх. Касац. Сждъ е процитиралъ въ своето решение отъ 3 априлий 1923 г. № 78 една часть отъ неговата критика върху чл. 104, безъ, обаче, да извади нѣкое заключение. Като си поставя въпроса: може ли чл. 104 отъ закона за насл. да има своето приложение при интестатното наследство, или приложението му се ограничава само при случаитѣ, когато наследството става по завѣщание. Касац. Сждъ отбѣлязва, че „при раз-

[1]) Baudry-Lacantinerie, t. I, n° 609.
[2]) Ricci, t. III, n° 72.

глеждането на тоя въпросъ въ нашата юридическа литература се срещатъ мнѣния, които сж склонни да считатъ, че постановлението, което съдържа тоя чл. отъ закона за наследството е въобще неприложимо. То е една аномалия, която, споредъ Д-ръ Фад. (списание на юрид. д-во, год. V, кн. X) може да се обясни само съ едно неразбиране на различието въ системата, по която става наследването на преживѣлия съпругъ у насъ и въ Италия, отъ гдето е заимствуванъ тоя чл. Въ Италия както и въ Франция, изобщо взето, преживѣлия съпругъ не е наследникъ, а плодоползувател, *когато у насъ той получава своята наследствена часть въ собственность, било че наследованието става по закона, било че то става по завѣщание.* Плодоползуването е врѣменно (пожизненно) право; въ много случаи то е неотчуждаемо и не се предава по наследство, когато собственността е едно вѣчно, отчуждаемо и наследуемо право. Но въ такъвъ случай какъ може, пита поменатия по-горе авторъ да се „искупува едно вѣчно, отчуждаемо и наследуемо право съ врѣменно (пожизненно), неотчуждаемо и ненаследуемо право и отговоря, че постановлението на закона, което допуща такова искупуване е една законодателна чудовищность. Въпросътъ, обаче, който е поставенъ на разрешението на сждътъ не е този за приложимостьта изобщо на чл. 104, а, *да ли неговото приложение следва да се ограничи при тестаментнитѣ наследвания, гдето той е поставенъ, или той е една обща норма, която трѣбва да има приложение и при наследството по закона.* Разгледвайки тоя именно въпросъ професоръ П. Базановъ (юрид. прегледъ, год. XXIV, кн. I) идва до заключение, че членъ 104 е неприложимъ при наследството по закона. Както се вижда, Върховния Касационния Сждъ цитира мнѣнието на г. Фад. като едно обикновенно мнѣние, безъ да каже, удобрява ли го или не, безъ да се произнесе, да ли и той счита, че текста на чл. 104 е една законодателна чудовищность. По този въпросъ ние се спрѣхме подробно. Нека минемъ направо къмъ поставения отъ Върховния Касационенъ Сждъ въпросъ и разрешенъ отъ него а именно: *да ли приложението на чл. 104 следва да се ограничи при тестаментнитѣ наследвания, гдето той е поставенъ, или той е една обща норма, която трѣбва да има приложение и при наследството по закона?*

По този въпросъ нашия Върх. Касац. сѫдъ приема мнѣнието на професора *П. Базановъ* [1]), който казва, че чл. 104 отъ закона за наследството по завѣщание е органически свързанъ съ тази глава и, съдържайки едно намаление правата на преживѣлия съпругъ при наследването по завѣщание, той въ никой случай не могълъ да бѫде приложенъ къмъ наследованието по закона. Почтенния професоръ намира, че чл. 104 има не „общо", а *„мѣстно"* значение по следнитѣ съображения; а) наследованието по закона се счита за правило, а наследованието по завѣщание като изключение; б) при наследованието по закона ржководящата идея е социалната цѣлесъобразность при распредѣление на блага на обществото, а при наследованието по завѣщание — идеята за уважение волята на умрѣлия собственникъ; в) наследството по закона поставя наследницитѣ въ по-добро положение, отколкото при наследованието по завѣщание. Възприемайки тоя възгледъ за ограниченото приложение на тоя членъ отъ закона за наследството споредъ мѣстото, което той заема въ този законъ, *сѫда счита така сѫщо че, той не може да има приложение при наследованието по закона и по аналогия*, защото приложението на единъ законъ по аналогия може да има мѣсто въ случая, който не е предвиденъ отъ законодателя по еднородни съ предвиденитѣ и които сѫ възникнали следъ създаването на закона, и следователно, не регламентирани отъ него. А пъкъ още при първоначалното редактиране на чл. 37 отъ зак. за насл., взетъ отъ чл. 753 отъ Италиян. Граж. Кодексъ, особната алинея 3-а, която съдържа постановление идентично съ онова на чл. 104, е била умишленно изоставена, отъ *което следва да се заключи, че законодателя не е искалъ да допусне искупуването на наследствената часть на прѣживѣлия съпругъ отъ другитѣ* наследници при абинтестатното наследване, а въ такъвъ случай приложението на чл. 104 по аналогия е немислимо. Отъ казаното по-горе за произхождението и положението, което заема чл. 104, следва да се заключи, че той не може да бѫде тълкуванъ расширително, а строго ограничително.

Касац. сѫдъ намира отъ сравнение на стария и новия текстове на чл. 104, че единчката разлика между тѣхъ се

---

[1]) Юрид. Прегледъ, год. XXIV, кн. I.

състои въ това, че новия дава повече способи за искупуване. Отъ тѣзи съображения Върхов. Касац. сѫдъ дохожда до заключение, че *„чл. 104 има приложение само при наследването по завѣщание, а не и при наследването по закона“*. Това сѫ мотивитѣ на Кас. сѫдъ и на професора Базановъ.

Ние сме принудени да припомнимъ както на почтенния професоръ *П. Базановъ*, така и на магистратитѣ отъ Върхов. Касация Сѫдъ нѣкои принципи и нѣкои данни за произхождението на чл. 104, които тѣ, при произнисането си, не сѫ имали предъ видъ.

Най-напредъ да се спремъ върху съжденията на г. професора Базанова. Вѣрно ли е съждението му, че наследованието по закона е правило, а наследование по завѣщание — исключение? Г. професора намира, че това е така *„въ българското право“*, както и това на болшинството отъ европейскитѣ културни законодателства“. Исключението може да бѫде една законна норма, но то може да бѫде само единъ *фактъ* въ смисълъ, че гражданитѣ рѣдко се ползуватъ отъ извѣстна институция. Въ какъвъ смисълъ разбира проф. Базановъ думата *исключение?* Като законна норма ли или като фактъ? Той говори за исключение въ *правото*; отъ това следва, че я разбира въ смисълъ на законна норма. Въ такъвъ случай ние не можемъ да се съгласимъ съ това сѫждение, и намираме, че то не е съобразно съ историческото произхождение на art. 720 отъ италиянския *Codice Civile*, отъ който е заетъ нашия чл. I отъ закона за наследството, и който опредѣля начинитѣ за предаване на наследството, а тъй сѫщо и *редътъ* на тѣзи начини. И наистина, чл. I казва: „Наследството се предава по закона или по завѣщание“.

„Наследството по закона има мѣсто само въ този случай, *когато нѣма завѣщание* за всичкото имущество или за часть отъ него“. Прочее, отъ втората алинея на чл. I излиза, че отъ принципално гледище наследованието по завѣщание е правило, а наследованието по закона е исключение. И действително, духътъ и буквата на чл. 1 сѫ въ този смисълъ, защото законътъ за наследството не е нищо друго освенъ предполагаемо завѣщание на умрѣлия безъ такова. Въпреки това и ние сме съгласни, че практиката ни установява следния фактъ: наследванията се уреждатъ по-

вече пѫти по закона, защото гражданитѣ не сѫ се свикнали толкова съ завѣщания и умиратъ безъ такива, *ab intestat.*

Да кажемъ, че по българското или италиянското право наследованието по закона е правило, а наследованиото по завѣщание е исключение, е сѫщото като да кажемъ, че системата на тѣзи законодателства даватъ преимущество и предпочитание на закона предъ зевѣщанието. Така поставена тезата, питаме, вѣрно ли е, че по италиянския *Codice Civille*, а тъй сѫщо по нашия законъ за наследството, се дава преимущество на първото предъ второто?

Този въпросъ се е разисквалъ и разрешавалъ въ италиянската доктрина и е разрешенъ отъ италиянскитѣ видни юрисконсулти въ смисълъ, че отъ формално гледище системата на тѣхния кодексъ дава предпочтение на завѣщанието прѣдъ закона (argum. отъ art. 720), а въ дѣйствителность има само двѣ завѣщания: завѣщание, направено отъ самия завѣщатель по предписанитѣ отъ закона форми, и *завѣщание-законъ*, написано отъ законодателя съобразно съ предполагаемата воля на умрѣлия безъ такова. Други изразяватъ сѫщата мисъль въ друга форма, а именно, че закона допуща два, отъ еднакво значение, начина за предаване наследството — закона и завѣщанието. Щомъ наследството по закона върви подъ ржка съ онова по завѣщание, пита се: правилата на кой отъ тѣзи два начина за наследования да се изложатъ по-напредъ въ кодекса, за да не би да се критикува системата му. Понеже art. 720 отъ *Codice Civile* (нашия чл. 1) казва. че наслѣдството по закона има мѣсто само въ този случай, *когато нѣма завѣщание*, би следвало, за безупрѣчна последователность въ системата, да се изложатъ въ кодекса на първо мѣсто правилата за наследството по завѣщание, а послѣ — правилата за наследвание по закона. Обаче, въ това отношение, италиянския законодатель, а подобно нему и нашия, е прѣдпочелъ практическото положение предъ изискванията на последователностьта въ една система, и е изложилъ на първо мѣсто правилата на онова наслѣдвание — по закона — което се забѣлѣзва по често; а пъкъ практиката е показала, че процента на наследства безъ завѣщание е много по-голѣмъ отъ онзи на наследства съ завѣщания. За това ние намираме изрични мотиви въ доклада на италиянския министръ на правосѫдието *Пизанелли* до Сената. Въ него е казано:

„Щомъ поставимъ на единъ редъ (*sulla stessa linea*) наследството по закона и онова по завѣщание, може да възникне въпросъ, кое отъ двѣтѣ трѣбва да бѫде първо, и кое второ, относително редътъ на главитѣ, които образуватъ една и сѫща книга *(può essere dubbio quale della due debba venir prima e quale seconda, nell'ordinamento dei capi che formano un medesimo titolo)*. Безъ да влизаме въ теоритически съображения за това, дали правото за завѣщавание е естественно последствие отъ собственността, или пъкъ произтича отъ гражданския законъ, не можемъ да не забелѣжимъ, че законното наследство е една обществена необходимость *(una necessità sociale)*, а пъкъ завѣщание може да има и да нѣма. Практиката показва, че първото съставлява правило, а второто едно изключение. *L'esperienza dimostra, che la prima costituisce la regola, la seconda un'eccezione*[1]).

И така, италиянския министъръ на правосѫдието, въ своя докладъ до Сената, туря и двѣтѣ основания за наследство на една линия, а пъкъ се решава да изложи въ кодекса правилата за наследование по закона преди онѣзи за наследованието по завѣщание, само защото *практиката* показва, че първитѣ сѫ по-многобройни.

Понеже въпросътъ е отъ голѣма важность и за да не остане никакво по него съмнѣние, ние ще отбелѣжимъ мнѣнието и на други автори, които подтвърдяватъ нашето глѣдище. Така, проф. *Нис.* пише: „Италиянския кодексъ е предпочелъ да следва римскитѣ традиции, споредъ които наследницитѣ по завѣщание сѫ на сѫщата линия, на която сѫ и наследницитѣ по закона, и сѫ подчинени на сѫщитѣ правила.

„Слѣдователно, въ тази система, безполезно е да се издирва, кое отъ двѣтѣ наследства — дали това по закона или онова по завѣщание — трѣбва да вземе връхъ и да се предпочете прѣдъ другото. Едно такова изследване може да представи въ действителность интересъ само въ едно законодателство, което допуща юридическа разлика между оногова, който прѣдставлява умрѣлия, като законенъ наслѣдникъ, и оногова, който го прѣдставлява като наслѣд-

---

1) Relazione sul Progetto del terzo libro del Codice Civil • presentato in iniziativa al Senato dal ministro Guardasigili *(Pisanelli)* nella tornata del 26 novembre 1863. — nº 45. (Sebas. Gianzana, Codice Civile, t. I. p. 55).

никъ по завѣщание. Впрочемъ трѣбваше да се реши, не кое отъ двѣтѣ наслѣдства трѣбва да вземе врѣхъ, но кои отъ наследницитѣ трѣбва да се предпочетатъ предъ другитѣ, понеже тѣхното положение винаги е било еднакво. Съ тази единственна цѣль *art* 720 разпорежда, че *наследството по закона ще има мѣсто само въ тоя случай, когато нѣма завѣщание.*

Отъ това излиза, че въ логическия редъ на уреденитѣ отъ новия кодексъ материи, би трѣбвало най-напредъ да се тури наследството по завѣщание, и само на второ мѣсто да се тури наследството по закона. Направено е обаче противното по съображения повече благовидни, нежели обосновани (*plus spécieuses que fondées* [1]).“

И така, и проф. *Huc* казва, че по италиянския *Codice civile* и двѣтѣ наследства сж на една дъска; че той е следвалъ римскитѣ традиции, а пъкъ самъ г. Базановъ казва, че по системата на римското право „наследването по завѣщание се явява като правило; наследството пъкъ по закона (*ab intestato*) има второстьпенно мѣсто“.

И италиянскитѣ автори изказватъ сжщото мнѣние. Така, *Buniva* [2]) се изказва буквално въ смисъла на *Huc. A Borsari* [3]), като говори за произхождението на наследството по завѣщание, казва, че наследството по него, по своята собственна природа, взема врѣхъ надъ наследството по закона (e che de sua propria natura prevale alla legitima).

И италиянския професоръ Pacifici-Mazzoni поддържа сжщото; той пише: „Наследството се предава на наследницитѣ по силата на завѣщание; а когато нѣма такова по силата на закона.

„Чл. 720, като разпорежда, че наследство по закона има мѣсто само тогава, когато нѣма завѣщание за цѣлото имущество, или за часть отъ него, санкционира надмощието на послѣднето надъ първото съобразно съ принципитѣ на римското право (*sanziona la prevalenza di questa su quella, conformemente ai principii del diritto romano*) [4]).

---

[1]) Th. Huc, t. I, p. 171, 172.
[2]) Buniva, n° 12, p. 13.
[3]) Borsari, art. 720, § 1535, p. 44.
[4]) Pacifici — Mazzoni, t. VI, n° 11.

И така, въ италиянската доктрина има двѣ мнѣния по въпроса; едното е, че и дветѣ наследства сж на една линия; а другото е, че наследството по завѣщание взема връхъ надъ онова по закона.

А пъкъ нашия чл. 1 е буквaленъ преводъ отъ art. 720 отъ *Codice civile*. Значи, не може да се каже, че по нашия законъ наследството по закона е правило, а онова по завѣщание е изключение — въ смисълъ на норма.

Прочее, по тази точка, която е играла голѣма роля въ мнѣнието, както на проф. Базанова така и на нашия върхов. кас. сждъ, върху значението на чл. 104, и първия и втория сж изпаднали въ очевидна грѣшка.

Но на какво се дължи тази грѣшка? Възможно е нашия касационенъ сждъ да се е заблудилъ отъ системата на *Code Napoléon*, по която наистина наследството по закона взема връхъ надъ онова по завѣщанието. Ако е тази причината на погрѣшностьта въ мнѣнията, тя лѣсно се отстранява чрезъ една справка отъ сравнителенъ характеръ. И наистина, италиянския *Codice Civile*, а тъй сжщо и нашия законъ, се различаватъ въ това отношение отъ *Code Napoléon* по възприетитѣ отъ тѣхъ двѣ различни системи. Че действително тези два кодекса сж усвоили по тази материя двѣ различни една отъ друга системи се вижда отъ приготовителнитѣ работи по *Codice Civile*. Въ това можемъ да се удостовѣримъ пакъ отъ доклада на италиянския министъръ на правосждието до сената, въ който четемъ: „Въ римското право наследството по завѣщание вземаше връхъ надъ онова по закона *(prevaleva alla legittima)*.

„Французския кодексъ, наопаки, направи да вземе връхъ наследството по закона надъ онова по завѣщание; по него могатъ да се правятъ завѣти, но не може да се предаде законното качество на наследникъ. Тъй че, когато римското право третира наследницитѣ по завѣщание и по закона съ общи правила и призовава на първо мѣсто тестаментарнитѣ наследници, французския кодексъ говори само за законнитѣ наслѣдници, и отнася завѣщанието въ книгата за даренията, което, се подраздѣля на дарения при живѣ и дарения по завѣщание... Кодекса на двѣтѣ Сицилии слѣдва такава система. А Пармския и Сардинския кодекси, вѣрни на традициитѣ на римското право, гледатъ съ еднакво благоволително око на

наследството по завѣщание и на онова по закона *(riguardarono con occhio egualmente benevolo la successione testamentaria e la legittima)*“ [1]).

Ето онова историческо развитие и происхождение на двѣтѣ различни системи, което проф. Базановъ и върховнитѣ наши магистрати не сѫ имали прѣдъ видъ, когато сѫ сформирали своето погрѣшно мнѣние.

Втората грѣшка, която е заблудила сѫщитѣ, се състои въ това, че както Базановъ, така и Върх. К. Сѫдъ, считатъ, че чл. 104 е норма не отъ „общо“, а отъ „мѣстно“ значение. Защо се предава мѣстно значение на чл. 104? По двѣ съображения: първо, защото тази норма се намирала въ главата за завѣщанията, и второ, защото „още при първоначалното редактиране на чл. 38 отъ зак. за насл., взетъ отъ чл. 753 отъ Итал. граж. кодексъ, особната алинея III, която съдържа постановление идентично съ чл. 104, е била умишленно изоставена, отъ което следва да се заключи, че законодателя не е искалъ да допусне изкупуването на наследствената часть на преживѣлия съпругъ отъ другитѣ наследници при абинтестатното наследване“.

Факта, че чл. 104 се намира въ главата за наследование по завѣщание, не оправдава никакъ заключението, че само за това, неговата норма има мѣстно значение и не може да бѫде приложена, даже по аналогия, и къмъ други случаи, защото тукъ е въпросъ за система. Италиянския законодателъ е приелъ смѣсена система, а именно: да упомене въ главата за наследване по закона въ art. 753, че наследницитѣ иматъ право да искупятъ частьта на прѣживѣлия съпругъ по установения въ чл. 819 начинъ (*può essere soddisfatta nel modo stabilito dall'artic. 819*), а въ главата за наследование по завѣщание да упомене, че наследницитѣ иматъ право да искупятъ и *законната* ѝ часть. Казваме, че италиянската система е смѣсена, защото по нея единъ текстъ (art. 819), който се намира въ главата за наследование по завѣщание, урежда една материя, която се намира въ главата за наследование по закона (art. 753.)

---

[1]) Seb. Gianzana, Codice Civile, Relazione sul Progetto del terzo libro del Codice Civile presentato in iniziativa al Senato dal ministro Guardasigilli *(Pisanelli)* nella tornata del 26 novembre 1853, — n° 45, p. 56.

Французкия Code civil е възприелъ друга система, по която той въ art. 767 урежда въпроса за конвертирането само на частьта на преживѣлия съпругъ ab intestat въ полза на наследницитѣ, безъ да упомене въ този текстъ, или другаде, подобно на италиянския и на нашия кодексъ, нѣщо за изкупуване, *законната* часть. Може ли да решатъ и ще решатъ ли французкитѣ сждилища, а особенно френ. Касац. сждъ, че наследницитѣ, които наследватъ заедно съ преживѣлия съпругъ, могатъ да искупятъ неговата часть, само когато тя е *ab intestat* и че тѣ нѣматъ право да искупятъ неговата законна часть, защото закона говорилъ само за искупуването на частьта *ab intestat.*

Ние приехме друга система, по която законодателя говори изрично за искупуването само на *законната* часть, безъ да упоменува нѣщо за искупуването на частьта *ab intestat.*

Отъ факта, че нашия законодатель още при първоначалното редактиране на чл. 38 е изоставилъ умишленно алинея 3 отъ art. 753 отъ италиянския кодексъ, съдьржанието на която е идентично съ онова на чл. 104, вадятъ заключение, че нашия законодатель „не е искалъ да допусне искупуването на наследственната часть на преживѣлия съпругъ отъ другитѣ наследници при абинтестатното наследване". Нека признаемъ, че единъ юристъ би могълъ да направи подобно заключение, но само тогава, когато нѣма други съображения, които да го оборатъ. Едно заключение е тогава само правилно и безпогрѣшно, когато не може да му се противопостави друго. Ние казахме и при комментирането на чл. 38, защо е изоставена 3-а алинея отъ atr. 753 отъ *Codice Civile.* Тя не е изоставена, за да се отнеме правото на наследницитѣ да искупуватъ абинтестатната часть на преживѣлия съпругъ, а е изоставена по следующитѣ мотиви: а) защото и по италиянския законъ *начина* за уреждане изкупуването на тази *ab intestat* часть се урежда отъ art. 819 (нашия чл. 104), макаръ да се намира въ главата за наследване по завѣщание; б) защото по art. 819 (чл. 104) се искупува не *располагаема* часть по завѣщание, а *законната* часть, която е часть отъ наследството *ab intestat*; съ други думи, искупува се една часть, която е тоже *ab intestat* (чл. 93); в) защото чл. 104, макаръ да се намира въ главата за завѣщанията, урежда въпросъ отъ абинтестатенъ характеръ;

г) защото и наследствената часть по закона и законната часть сѫ все части ab intestat и се различаватъ само по размѣра си; въ първия случай тя е по голѣма, а въ втория тя е по-малка; и д) че, когато законодателя дава право да се искупува по-малката абинтестатна часть, съ това виртуално обхваща и правото да се искупува и по-голѣмата тоже ab intestat часть.

Ако се приеме за една минута, че законодателтъ не е обгърналъ виртуално въ чл. 104 и правото за изкупуването на частьта по закона ab intestat, то не може ли да се истълкува чл. 104 по *аналогия* разширително? Касац. Сѫдъ казва че, при заключението, което той прави отъ факта на изоставането на ал. 3 отъ art. 753, приложението на чл. 104 по аналогия *е немислимо*, а г. проф. Базановъ не допуща аналогията, защото „по разглеждания случай на наследване по закона и наследване по завѣщание върху основата на съвременното законодателство *нѣма еднородность въ фактическия съставъ*".

Четемъ въ Дигеститѣ, че законитѣ не могатъ да предвидятъ всичкитѣ случаи; онзи, който е призованъ да ги прилага, трѣбва да види, да ли предвидения случай, който се представлява, може да се реши отъ закона, който е предвиденъ за аналогиченъ случай. Ако въ действителность мотивитѣ, по които трѣбва да се реши единъ въпросъ, сѫ сѫщитѣ, решението трѣбва да бѫде тоже сѫщото. Прочее, първата грижа на интерпретатора трѣбва да бѫде да изследва, да ли мотивитѣ сѫ еднакви, и само когато стане явно, че мотивитѣ за решаване сѫ еднакви, ще трѣбва да се решаватъ отъ единъ случай за другъ [1]). Има ли въ нашия случай „еднородность на фактическия съставъ?" За да може да се приложи правилото на чл. 104 и къмъ онова на чл. 38, изисква се, щото материята, която третиратъ тѣзи два текста, да бѫде еднородна. Е ли тя такава и по двата текста? Безсъмнѣнно е еднаква, защото и двата текста третиратъ въпросъ за една и сѫща материя: за часть отъ наследство *ab intestat*. Макаръ частьта, за която говори чл. 38 се нарича *наследственна* часть; макаръ частьта, за която говори чл. 104, да се нарича *законна* часть; макаръ тѣзи двѣ части да не

[1]) L. 12, 13, D., 1, 3 *(De leg.)*

сѫ равни по размѣръ, — тѣ иматъ една и сѫща юридическа природа, и двѣтѣ сѫ части все *ab intestat* (чл. 93). Затова по силата на максимата, че въ всичкитѣ случаи, въ които закона мълчи, но въ които сѫществува еднакво основание за решавание, решението трѣбва да бѫде сѫщото, *ubi eadem est decisionis ratio, eadem debet esse decisio.* Прочие, правилото на чл. 104 може да се приложи по аналогия къмъ онова на чл. 38. И наистина, ако законодателя дава право на наследницитѣ да конвертиратъ *законната* часть на преживѣлия съпругъ, която по закона е приравнена напълно къмъ наследството *ab intestat*, защо тѣ да нѣматъ сѫщото право относително чисто абинтестатната часть? Нѣма причина да се решава различно; наопаки, на лице сѫ всички мотиви, за да се решатъ и двата случая еднакво. При противно разрешение на въпроса ще дойдемъ, както ще видимъ, до абсурдъ.

Върховния Касац. Сѫдъ е решилъ, че *„чл. 104 има приложение само при наследване по завѣщание, а не при наследване по закона."* Съ други думи казано, чл. 104 може да се приложи само въ онѣзи случаи, *въ които преживѣлия съпругъ тегли своето право отъ едно завѣщание,* оставено отъ умрѣлия съпругъ, а не отъ закона. И, съзнавайки важностьта на своето решение по материалнитѣ последствия, които то може да причини, нашитѣ върховни магистрати сѫ го подкрѣпили съ авторитета на професора П. Базановъ. Действително, въпроса е единъ отъ най-важнитѣ, които могатъ да се представятъ въ гражданския животъ на членоветѣ отъ едно семейство. И понеже нашитѣ членове 38 и 104, по третираната отъ тѣхъ материя, отговарятъ на art. 753 и 819 отъ италиански *Codice Civile*, ние ще подкрѣпимъ мнѣнието си съ онова на италиански юрисконсулти, авторитета на които е безпоренъ и трѣбва да се предпочете въ случая.

Преди да навлеземъ въ италианската доктрина и юриспруденция, нека отбелѣжимъ, че единственната разлика между *предмета* на нашия чл. 104 и онзи на италиянския art. 819 се състои въ това, че първия дава на преживѣлия съпругъ законна часть *въ собственность*, а втория — въ *плодоползуване.* Между тѣзи два текста има разлика и въ цѣлитѣ, които тѣ гонятъ: цѣлта на нашия законъ е; чрезъ искупуването да се запази имота само въ рѫцетѣ на нисхо-

дящитѣ наследници, а цѣлта на италиянския законъ е: чрезъ искупуването да се отстранатъ неудобствата, които едно плодоползуване отъ едни наследственни имоти, може да представи за дѣлбата имъ и за свободното имъ гражданско обращение.

Италиянскитѣ юрисконсулти и юриспруденция сж единодушни въ следнето: *че art. 819 (чл. 104) се прилага само тогава, когато се касае, за искупуването на едно плодоползуване, което е установено въ полза на преживѣлия съпругъ* **отъ закона**, *и никога този текстъ не се прилага, когато това плодоползуване е установено въ полза на преживѣлия съпругъ чрезъ* **завѣщание**. Като замѣнимъ въ двата текста онова, което трѣбва да се замѣни, *mutatis mutandis*, т. е. като замѣнимъ думата *собственность* съ *плодоползуване* и наопаки, ще излезе, че италиянската доктрина и юриспруденция мислятъ и решаватъ за art. 819 отъ тѣхния граждански кодексъ, отъ който е заетъ нашия чл. 104, съвършенно противното на онова, което нашитѣ магистрати решаватъ по чл. 104; ще излезе, че италианска доктрина и юриспруденция разбиратъ и прилагатъ art. 819 само при наследването на онова, което е дадено по закона, защото законната часть е часть отъ наследството *ab intestat*, т.е. само *при наследование по закона*, че той никога не се прилага при наследованието на онова, което се оставя по завѣщание, т. е. *при наследование по завѣщание!*

Две диаметрално противни и несъгласуеми мнѣния.

Мотивитѣ на нашия Върх. Кас. Сждъ и онѣзи на проф Базанова ни сж извѣстни вече. Нека видимъ и онѣзи на италиянската доктрина и юриспруденция.

Ето какво казва *Ricci*: „Добре е да предупредимъ, че отстжпеното на наследницитѣ по чл. 819 право се упражнява само спрямо плодоползуването, което се пада *по закона* на преживѣлия съпругъ (s'esercita solo a riguardo dell'usufrutto competente *per legge* al coniuge superstite); следователно, ако завѣщателя му остави плодоползуването отъ цѣлата разполагаема часть или на часть отъ нея, наследницитѣ нѣматъ това право, понеже едно изключително разпореждане не може да се простре отъ единъ случай на другъ".

По нататъкъ автора мотивира това си мнѣние, като казва: „Когато завѣщателя разпорежда по известенъ начинъ, неговата воля е законъ, и наследството трѣбва да се уреди

само по нея; ако, следователно, на съпруга е завѣщана безрезервно една часть плодоползуване отъ располагаемата часть, завѣщателевата воля ще бѫде зачетена и испълнена; нито закона има намѣрение да я ограничи.“ [1])

И така, *Ricci* е ясенъ: чл. 819 се прилага само тогава, когато се касае за плодоползуване, което се пада *по закона*, а не и за онова плодоползуване, което се дава *по завѣщание*. Това мнѣние се подчъртава още по-дебело отъ *Losana*, който пише:

„Такова право може да се упражнява само въ случай на плодоползуване, *което се пада исключително по силата на закона, но никога не и въ онзи случай на плодоползуване, което е оставено положително по завѣщание* отъ преждеумрѣлия съпругъ. (Tale facoltà poi puó esercitarsi nel solo caso d'usufrutto devoluto esclusivamente per virtú di legge, non mai in quello d'usufrutto stato lasciato positivamente per testamento dal coniuge predefunto). И наистина, твърде е понятно, че сѫщия този законъ, който съ едно правило отсѫпа на съпругътъ една часть плодоползуване, може да позволи, щото плодоползуването да се замѣни съ друга равностойность; но, когато завѣщателя е оставилъ плодоползуването, нѣма достатъчно основание за такова замѣняване, защото неговата воля....“ [2])

Прочее, и *Losana* е повече отъ ясенъ: *може да се искупи по art. 819 (чл. чл. 104) само онова плодоползуване, което се пада исключително по закона, но никога не и онова, което е оставено съ завѣщателно разпореждане.*

Въ сѫщия смисълъ е и италиянската юриспруденция. [3])

Отъ изложеното става ясно, че правилото на чл. 104 се прилага само за онази часть, която се пада на преживѣлия съпругъ *по силата на закона*, и която се нарича *законна* часть; че той не се прилага къмъ онази часть, на която преживѣлия съпругъ има право по силата на едно завѣщание, съ което преживѣлия съпругъ му е оставилъ съ завѣщание нѣщо отъ располагаемата часть.

---

[1]) Ricci, t. III, n° 280, *secon. ediz.*

[2]) Cesare Losana, Delle successioni legittime ed testamentarie, n° 372.

[3]) App. di Napoli, 15 settembre 1882 (*Racc.* 1883, 1. 2. 49). — App. Trani, 18 febbraio 1910.

И наистина, чл. 104 говори за *права* на преживѣлия съпругъ. Кои сж тѣзи права? Тѣ сж правата върху законната часть, понеже чл. 104 се намира въ *„§ 2 за законната часть на съпрузитѣ и на незаконнороденитѣ дѣца,“* а пъкъ законната се дължи *по закона*, а не по завѣщание. Но защо въ такъвъ случай тази материя се третира въ отдѣла на завѣщанията? Това е въпросъ на система. Сжщото е и въ италианския *Codice Civile*. Ние мислимъ, че въпросътъ за законната часть, която се дължи ненакърнимо *по закона*, се третира въ главата за завѣщанията за това, защото, тази часть е въ връзка съ *располагаемата* часть, която се дава по завѣщание. Размѣра на располагаемата часть е, който опредѣля онзи на законната; между дветѣ части има юридическа връзка. Тѣзи сж мотивитѣ, които сж накарали италиянския законодатель, а подобно нему и нашия, да третира материята за законната часть въ главата за наследование по завѣщание. Но това обстоятелство никакъ не пречи да се разреши въпроса въ изложения отъ насъ смисълъ.

И така, нашето мнѣние върху значението и приложимостьта на чл. 104 е съвършено противно на онова на проф. П. Базановъ и на Върхов. Касац. сждъ, а именно, че той се прилага прямо само за искупуването на *законната* часть на преживѣлия съпругъ, която му се пада *по закона*, а не и за искупуване на часть отъ располагаемата, която наследодателя му е оставилъ *по завѣщание*; че той виртуално дава право на наследницитѣ да искупятъ правата на преживѣлия съпругъ и по чл. 38; че, въ краенъ случай, има всички условия и мотиви, за да бжде приложенъ *по аналогия* и къмъ наследованието по закона (чл. 38).

Иначе, ако се приеме мнѣнието на Върхов. Кас. Сждъ, и ако неговото решение се обърне въ постоянна юриспруденция, ще имаме следнитѣ последствия:

а) правилото на чл. 104 ще остане *мъртва норма*; а пъкъ има принципъ, който задължава сждиитѣ да тълкуватъ закона въ смисълъ, който да му даде извѣстно действие, а не въ смисълъ, по който не може да има никакво действие. Този принципъ е освятенъ отъ чл. 37 отъ зак. за З. Д., който се прилага не само къмъ тълкуването на договоритѣ, но и къмъ онова на законитѣ, особенно относящитѣ се до наследството било по закона, било по завѣщание.

б) Прилагането му къмъ наследяването по завѣщание ще доведе до обсурдъ, защото въ такъвъ случай ще излѣзе, че наследницитѣ иматъ право да искупуватъ и *частния завѣтъ*, направенъ на преживѣлия съпругъ отъ преждеумрѣлия съпругъ отъ располагаемата часть чрезъ завѣщание, каквото право тѣ нѣматъ спрямо чуждитѣ завѣтници. А пъкъ извѣстно е, че наследодателя може да завѣщае частенъ завѣтъ и на съпругата си, тъй-же неограниченъ и безусловенъ, какъвто може да прави на чуждитѣ лица, защото частния завѣтникъ —съпругъ спрямо наследницитѣ и наследството е еднакво чуждо лице, каквото сж истински чуждитѣ хора.

в) единствената комбинация, при която би могълъ да се приложи чл. 104, съгласно съ идеитѣ на Касац. сждъ, е, когато ще се представи завѣщание, съ което завѣщателя установява за свой унинивирсаленъ завѣтникъ, като му завѣщае *законната* часть, която и безъ това му принадлежи ненакърнимо *по закона*. Такава хипотетическа комбинация би била искуственъ резултатъ отъ едно явно погрѣшно тълкуване, противно на принципитѣ за тълкуване на законитѣ.

— До кой моментъ могатъ наследницитѣ да упражняватъ правото за искупуване, което имъ дава чл. 104? По този въпросъ закона мълчи, но отъ естеството и цѣлта на това право се вижда, че то трѣбва да се упражни до окончателното свършване на дѣлбата, защото ликвидирането съ частьта на преживѣлия съпругъ става тогава.

Практиката на нашия Върхов. Касац. сждъ. Той е решилъ, че мжжкитѣ наследници иматъ право да искупятъ дѣловетѣ на омжженитѣ женски сънаследници до момента на привършване производството на дѣлбата [1]). Въпроса за срока на искупуване по чл. 104 е съвършено идентиченъ съ въпроса за искупуването по чл. 240. При коментирането на този последния ще изложимъ цѣлата материя на въпроса.

Проф. Базановъ намира, че правото за искупуване не е ограничено съ никакъвъ срокъ.

Съ този въпросъ е свързанъ и другъ единъ: ако преживѣлия съпругъ, частьта на когото се искупува, умре преди окончателната дѣлба, приложимъ ли е чл. 104? Ние мислимъ, че трѣбва да се прави различие, кога е умрѣлъ пре-

---

[1]) К. Р. № 62 1923 г. — І. Г. О.

живѣлия съпругъ Ако той е умрѣлъ *преди* започването на дѣлбата и преди наследницитѣ да сж упражнили правото си, като се има предъ видъ, че упражнението става чрезъ заявлението отъ страна на наследницитѣ, че тѣ желаятъ да искупятъ правата, въ такъвъ случай това право на наследницитѣ не се погасява и правото на собственость на преживѣлия съпругъ върху законната часть преминава върху неговитѣ наследници. Ако, напримѣръ, преживѣлия съпругъ е втора жена, която има дѣца отъ другъ мжжъ, правата й преминаватъ върху тѣхъ. Ако преживѣлия съпругъ умре *следъ* упражнението на правото отъ страна на наследницитѣ, презъ течение на производството за дѣлбата, счита се, че последнитѣ дължатъ на неговитѣ наследници онова, което биха дължали на самия преживѣлъ съпругъ, ако той да бѣше живъ до окончателното свършване на дѣлбата, въ който моментъ той става собственикъ на онази равностойность, която му е опредѣлена срещу искупуването. Въ този случай, тази равностойность ще се счита дължима отъ деньтъ на отваряне наследството. Въ този приблизително смисълъ се изказва и проф. П. Базановъ.[1])

Върхов. Касац. сждъ, обаче, намира. че смъртьта на преживѣлия съпругъ презъ течение на процеса *прави невъзможно* „искупуването“ правото на собственность върху наследствената часть на преживѣлия съпругъ. Въ този случай наследствената часть на последния преминава върху неговитѣ наследници[2]). Ние намираме, че и тука Касац. Сждъ е на погрѣшенъ пжть, защото веднажъ това право упражнено, то остава въ полза на оногова, който го е упражнилъ или на неговитѣ наследници.

Правото, за което говори чл. 104, е установено само въ полза на наследницитѣ; прочее, упражнението му не може да се наложи отъ преживѣлия съпругъ на наследницитѣ; т. е. той не може да настоява тѣ да искупятъ частьта му, и тѣ не сж длъжни да я искупятъ.

Проф. Базановъ повдига въпросъ, ако сънаследницитѣ извършатъ заедно съ преживѣлия съпругъ нѣкои дѣйствия

---

[1]) П. Базановъ, Чл. 104 отъ зак. за Насл. (Юрид. Прегледъ, XXIV год, кн. I, стр. 18.

[2]) К. Р. nº 73 — 1923 I Д. Г.. О.

отъ распоредителенъ характеръ, по отношение имотитѣ на наслѣдственната маса, като напр., продажба на недвижимости, частична дѣлба и др. могатъ ли впослѣдствие сжщитѣ тѣзи наслѣдници да се ползуватъ отъ постановлението на чл. 104 по отношение на останалото имущество, или въ извършенитѣ отъ тѣхъ действия се вижда мълчаливо отказване отъ това тѣхно право — и намира, че въ тия действия трѣбва да се вижда тѣхното мълчаливо отказване отъ принадлѣжащето имъ право за искупувание, тъй че слѣдъ това тѣ не могатъ да се ползуватъ отъ чл. 104, защото въ противенъ случай положението на преживѣлия съпругъ би станало неизгодно, което чл. 104 явно не допущалъ [1]). И ние сподѣляме мнѣнието на П. Базановъ, че при извършване на тѣзи дѣйствия, особенно при частична дѣлба, наследницитѣ губятъ правото си да искатъ искупуването, но не сме съгласни съ мотивитѣ. Споредъ него въ случая има едно мълчаливо отказване отъ правото за искупувание. Споредъ насъ причината за изгубването на правото е друга; тя е, защото правото за искупувание е *недѣлимо*. Не могатъ наследницитѣ да си подѣлятъ извѣстни имоти, а тоя отъ останалитѣ да искатъ да искупуватъ.

— Това право е *недѣлимо* и въ друго отношение. Не могатъ наследницитѣ по свой изборъ да дадатъ на прѣживѣлия съпругъ разни равностойности. Не може, напримѣръ, единъ да предложи, една часть отъ искупуването да стане срѣщу пожизненъ доходъ, а другата часть отъ него да се допълни съ плодоползуване [2]).

— Еквивалента на исупуването е *безвъзвратенъ*. Веднжжъ станало окончателно искупуването, напримѣръ, срѣщу доходи отъ единъ наследственъ имотъ, нито наследницитѣ, които сж искупили правото на преживѣлия съпругъ, нито този послѣдния иматъ право да искатъ измѣнение условията на искуването. Нито наследницитѣ могатъ да искатъ намаление на равностойността, нито преживѣлия съпругъ може да иска увеличението ѝ [3]).

— Но забѣлѣжително е, че сжщото гражданско отдѣление на Вжрхов. Касац. сждъ, въ едно свое по-ранно решение, произнасяйки се върху другъ въпросъ по чл. 104, прие-

---

[1]) П. Базановъ, ibid. p. 17.

[2]) Ricci, t. III, n° 280. — Losana, n° 273.

[3]) Ibid., n° 279., — ibid., n° 274.

ма виртуално, че наследницитѣ иматъ право да изкупятъ дѣлътъ на преживѣлия съпругъ, който той получава *ab intestat*, ако тѣ сѫ упражнили това право преди послѣдния да продаде своя дѣлъ другиму. Въ сѫщия смисълъ се е произнесълъ и Рус. Ап. сѫдъ. Ето какво казва Вѫрх. Кас. сѫдъ:

„Русенскиятъ апелативенъ сѫдъ, като тълкува въ обжалваното решение чл. 104 отъ закона за наследството, намира, *че изкупуването на наследствената часть на преживѣлата съпруга може да стане до тогава, до когато тя се счита още за собственица на наследственнитѣ имоти,* но това право не могло да бѫде упражнявано, щомъ като тя прехвърли своята часть на трето лице. *Това тълкувание на цитирания текстъ, който гласи, че наследницитѣ могатъ да изкупятъ правата на преживѣлия съпругъ, е съвършенно правилно,* защото тая наредба е едно изключение отъ общото правило, по което всѣки наследникъ разполага съ своя наследственъ дялъ, което изключение поставя за преживѣлия съпругъ ограничението да се изкупатъ правата му върху наследството отъ страна на наследницитѣ и като изключение, трѣбва да се тълкува ограничително, въ смисълъ, че това право може да бѫде упражнено до тогава, до когато преживѣлия съпругъ държи наследственния дялъ, но, еднъжъ го отчуждилъ и собственността му е минала върху трето лице, това право не може да се упражни спрѣмо това лице и че това право принадлежи на всички останали наследници, а не само на единъ отъ тѣхъ, както е въ настоящия случай. Че тъй трѣбва да се разбира наредбата на този текстъ, се вижда още отъ останалитѣ негови постановления — върху еквивалента на изкупваното наследство — пожизнената рента, право за събиране доходитѣ отъ недвижими имоти, или наследственни капитали, който еквивалентъ може да бѫде получаванъ само отъ единъ наследникъ, какъвто е съпругътъ, а не и отъ едно трето лице, което е чуждо на наследството. Въ френския и италиянския[1] (?) граждански законници, отъ които нашия законъ за насл. е заимствуванъ, това право на изкупуване наследственния дялъ, е предоставено на всѣки единъ отъ наследницитѣ — дори и на трети лица-ненаследници, когато у нашия законъ то принадлежи само на наследницитѣ, което показва, че той е направилъ

[1] К. Р. № 282 — 1921 г. I. Г. О.

въ това отношение отклонение отъ своитѣ първоизточници, което ни дава още едно основание да го тълкуваме ограничително и въ тази смисълъ".

И така, Рус. Ап. Сѫдъ намира, че „искупуването на наследствената часть на преживѣлата съпруга може да стане до тогава, до когато тя се счита още за собственица на наследственнитѣ имоти". Тука апел. сѫдъ говори за *наследствената часть* на преживѣлата съпруга, т. е. за онази часть, която тя получава като наследство по закона *ab intestat* съгласно чл. 38. И Върх. Кас. сѫдъ намира, че това тълкуване за искупуването наследствената часть, която прѣживѣлия съпругъ получава *ab intestat* е *съвършено правилно*. Вѣрно е, че главния въпросъ, съ който е билъ сезиранъ рус. ап. сѫдъ, е билъ въпроса за срокътъ на искупуването и за последствията отъ неупражнението на правото за изкупуване въ течение на този срокъ, но не по-малко е вѣрно, че този въпросъ е неразривно свързанъ съ въпросътъ за самото право на искупуване. За да разреши първия въпросъ, той трѣбва неминуемо да разреши предварително и виртуално втория въпросъ. Защото, ако Рус. Аппел. сѫдъ и касац. сѫдъ би намѣрили, че по чл. 104 наследницитѣ нѣматъ право да искупуватъ дѣлътъ, който съпругата получава *ab intestat* съгласно чл. 38, тѣ щѣха да намѣратъ разрешението на първия въпросъ — за срокътъ — безпредметно.

Ние знаемъ, впрочемъ, че юриспруденцията на Върхов. кас. сѫдъ се състои не само въ разрешението на въпроситѣ, които тѣ сѫ разрешили *изрично* и *направо*, но и въ онова негово решение, съ което, решавайки предмѣта на спора, се произниса *виртуално* или косвенно и по други въпроси върху правото въобще или върху тълкуването на извѣстенъ текстъ.

И наистина, който сѫдъ казва, че наследницитѣ могатъ да искупуватъ въ извѣстенъ срокъ, той разбира и казва виртуално, че наследницитѣ иматъ това право по законътъ.

Ако преживѣлия съпругъ продаде своя дѣлъ на едно чуждо лице преди наследницитѣ да сѫ заявили, че желаятъ да го искупятъ, последнитѣ губятъ това право и не могатъ да го искупятъ отъ третото лице. Така решава въпросътъ Върхов, Касационенъ сѫдъ, защото еквивалента на искупуването билъ отъ естество което не позволявало на трето лице да го получава вмѣсто преживѣлия съпругъ. Мнѣнието на

Касац. сѫдъ, че наследницитѣ губятъ правото си за искупуване, щомъ преживѣлия съпрутъ е успѣлъ да продаде дѣлътъ си на трето лице, е погрѣшно по следующитѣ съображения.

Принципитѣ на материята за искупувание сѫ твърде прости и обикновенни. Всѣко право за искупувание, било че то е установено по договоръ, било че е установено по силата на законъ, е едно прекратително условие, но потестативно[1]). Това условие е изрично, защото е вписано въ договора или въ закона. Прекратителното условие действува по право, *ipso jure*. Договора за продажба подъ изрично прекратително условие се унищожава по право, когато послѣднето е потестативно, щомъ прекратителното условие настѫпи въ опредѣления по договора или по закона срокъ.

Чл. 38 и 104 дава право на наследницитѣ да искупятъ наследственната часть на преживѣлия съпругъ въ извѣстенъ срокъ. Този срокъ захваща отъ момента на отваряние наследството и свършва съ тегление жребието въ дѣлбата.

Потестативния характеръ на условието има влияние върху начинътъ, по който последното действува. Това условие изисква, наследникътъ да прояви воля за изкупувание, защото то се състави въ единъ актъ на волята. Въ течението на срока, *pendente conditione*, наследника може да се възползува или да се не възползува отъ правото. *Pendente conditione* преживѣлия съпругъ е собственникъ на дѣлътъ си подъ прекратително условие, но потестативно. Ако въ течение на срокътъ наследника изяви желание да упражни правото си за изкупувание, и като даде еквивалента на наслѣдственната часть, преживѣлия съпругъ престава да е собственникъ.

Но какво става съ правата на *третитѣ приобретатели*, на които преживѣлия съпругъ е продалъ дѣлътъ си *pendente conditione*? Тогава продажбата пада ли *ipso jure*?

Наследникътъ има право да искупи наследственната часть на преживѣлия съпругъ и отъ третето лице, на което тя е продадена. Ако третия приобретатель откаже да отстѫпи купения отъ преживѣлия съпругъ непокритъ имотъ, наследника има право да заведе срещу него искъ, въ който

---

[1]) Laurent, t. XVII, n° 80; t. XXIV, n° 396 и др.

ще моли сѫдията да прогласи, че сключената между последния и преживѣлия съпругъ продажба е унищожена *ipso jure* и да го осѫди да му предаде имота. Това на основание правилото *Resoluto jure dantis, resolivitur jus accipientis.*

Следъ унищожението на продажбата преживѣлия съпругъ ще получи еквивалента, за който говори чл. 104. А третия приобретатель, имота отъ когото е отнетъ, има право на регресъ срѣщу преживѣлия съпругъ.

Въ този случай могатъ да проистекатъ разни юридически последствия между приобретателя и преживѣлия съпругъ отъ унищожението на продажбата. Ние не ще се спираме тукъ върху тѣхъ, защото сѣдалището на материята е другаде, именно при коментирането на чл. 69 отъ З. Д., споредъ който прекратителното условие задължава кредитора да повърне това, което е получилъ, когато дойде предвиденото събитие, а тъй сѫщо и при коментирането на чл. 63 отъ З. Д., споредъ който прекратителното условие, като се осѫществи, възстановява нѣщата въ предишното имъ състояние, като че задължение не е никога сѫществувало, *in statum priorem.*

Сѫщия въпросъ се представлява и при коментирането на чл. 240, по който нисходящитѣ отъ мѫжки полъ иматъ право да искупятъ дѣлътъ на своитѣ сънаслѣдници отъ женски полъ, които вече сѫ омѫжени, като заплатятъ на последнитѣ стойността по оцѣнение.

Такива сѫ принципитѣ въ материята за искупуването.

Чл. 105.

Преживѣлия сѫпругъ и незаконнороденитѣ дѣца се ползуватъ относително принадлѣжащитѣ имъ по закона части отъ имуществото съ сѫщитѣ права и обезпечения, които иматъ законнитѣ дѣца върху законнитѣ си части, освѣнъ това, което е постановено въ чл. чл. 100 и 104.

Но на съпругътъ и на незаконнороденитѣ дѣца независимо отъ това, което имъ е оставено по завѣщание, се прехваща въ законната часть — на

първия всичко, което е получилъ по браченъ договоръ, а на последнитѣ всичко, което сж получили отъ родителтъ презъ живота и което подлѣжи на прехващане (чл. чл. 251 — 278).

При всичко че закона, когато опредѣля размѣра и източника на законната часть на преживѣлия сжпругъ и на незаконнороденитѣ, прави различие между тѣхъ отъ една страна и между законнитѣ нисходящи отъ друга, обаче съпругътъ и незаконнороденитѣ относително законната си часть иматъ едни и сжщи права и обезпечения, каквито иматъ и законнитѣ нисходящи и възходящи. Въ какво се състоятъ тѣзи обезпечения и права на законнитѣ дѣца върху законнитѣ имъ части? Обезпечението на законната часть е установено въ членъ 93 съ запрещение на завѣщателя да налага върху законната часть каквито и да е тяжести или условия, а правата върху тази часть сж установени въ чл. 95 и 96.

Както завѣщателя нѣма право да обременява съ каквито и да е тяжести и условия законната часть на законнитѣ дѣца, тъй сжщо той нѣма право да обременява съ каквито и да е тяжести или условия и законната часть на съпругътъ и на незаконнороденитѣ и законата часть както на пьрвитѣ тъй и на вторитѣ е обезпечена отъ закона противъ всяко обременение.

Опционното право, когато завѣщательтъ прѣдава право за ползование или пожизненъ доходъ или голата собственность, цѣнностьта на който надминува располагаемата часть, съгласно членъ 95, е установено не само въ полза на законнитѣ нисходящи и на възходящитѣ, но и въ полза на съпругътъ и на незаконнороденитѣ дѣца.

Привнасянието и прехващанието на предвидения въ членъ 96 даръ може да се иска не само отъ несъгласившитѣ се на отчуждението законни нисходящи и възходящи роднини, но може да се иска тъй сжщо отъ съпругътъ и отъ незаконнороденитѣ дѣца, ако тѣ сами не сж се съгласили на отчуждението.

Освенъ тѣзи права и обеспечения съпругътъ и незаконнороденитѣ се ползуватъ и съ тѣзи, които сж установени въ членове 107, 109, 279 и други [1]).

---

[1]) Bruno, *Codice civile*, p. 205. — Ricci, t, III, n° 282. p. 363.

Отъ това става явно, че правилата на членове 93, 95 и 96, макаръ и да сѫ помѣстени въ § *за законната часть на нисходящитѣ и възходящитѣ*, а тъй сѫщо и членове 107, 109, 279, които сѫ помѣстени въ други §§, се отнасятъ и къмъ законната часть на съпругътъ и на незаконнороденитѣ, правилата за които сѫ помѣстени въ § II.

Когато се отвори наследството, ако съпругътъ и незаконнороденитѣ наследватъ, прехваща се въ законната часть на съпруга: не само това, което му е завѣщано, но и това, което той е получилъ по брачен договоръ било като зестра, било като даръ (членъ 257); на незаконнороденитѣ се прехваща: не само това, което имъ е завѣщано, но и това, което сѫ получили отъ родительтъ презъ живота му, и което подлежи на прехващание (членове 251—278).

По този въпросъ ние говорихме при комментирането на членъ 31. Нѣма защо да повтаряме сѫщото.

До тука се свършватъ постановленията на закона относително самата законна часть и идатъ постановления, които служатъ като санкция на законната часть, къмъ които и преминаваме.

§ III. За намалението на завѣщателнитѣ распореждания.

Чл. 106.[1])

Завѣщателнитѣ разпореждания, които надминуватъ разполагаемата часть, намаляватъ се до размѣра на тази последната при отваряне наследството.

Като постанови, че нѣкои привилегировани роднини иматъ право на законна часть, законътъ трѣбваше да постанови и санкция за законната часть, безъ която последнята щеше да бѫде едно илюзорно право, понеже то можеше и да се не пази. И действително, чл. 106 постановява такава санкция, като казва, че завѣщателнитѣ распореждания, които надминуватъ разполагаемата часть, се намаляватъ до размѣра на тази последнята. И тъй, искътъ за намаление е санкцията за правото на законната часть. Редукционния искъ не е искъ за *недействителность*, защото умрѣлия е билъ собственикъ на своитѣ имоти; ималъ е право да разполага съ

[1]) C. It. 821; C. N. 920.

тѣхъ до извѣстенъ размѣръ, който не може да надмине; и щомъ го надмине, роднинитѣ, които иматъ право на законна часть, иматъ право да искатъ само намалението на превишающитѣ разпореждания.[1]) Има обаче случаи, въ които намалението по своитѣ последствия *прилича* на унищожаването.

Намалението, което наследника може да иска, му служи едновременно като двойно оржжие — дефанзивно и офанзивно: *дефанзивно* въ смисълъ, че той може да го противопостави на завѣтника, който ще му иска испълнението на завѣщанието, което накърнява законната часть; *офанзивно* въ смисълъ, че той може да заведе срещу завѣтника искъ за онова, което е получилъ вънъ отъ располагаемата часть.

Чл. 106 опредѣля и момента, отъ който роднинитѣ могатъ да поискатъ намалението на превишающитѣ разпореждания; този моментъ *е отварянето на наследството*. По аргумента *à contrario* следва, че преди настжпването на този моментъ, т. е. преди смъртьта на завѣщателя, понеже наследството се отваря съ смъртьта на умрѣлия, намалението неможе да се иска. Защо наследницитѣ да нѣматъ право още при живота на умрѣлия да поискатъ намалението на завѣщанието, на дарението? Защото законната часть е наследството *ab intestat* (чл. 93), намалено въ располагаемата часть; а догдето нѣма смърть, нѣма отворено наследство (чл. 182) *Viventis nulla ect haereditas*. Нѣма наследникъ на живъ човѣкъ Наследницитѣ съ право на законна часть не могатъ да искатъ да имъ се позволятъ охранителни мѣрки за запазване законната часть.

Срещу бащата разсипникъ има само едно средство: да се тури подъ настойничество.

Че действително е намалена располагаемата часть, трѣбва да докажатъ тѣзи, които искатъ намалението, т. е. ищецътъ; защото *actoris est probare*: — *onus probandi incumbit ei qui dicit*, той трѣбва да докаже две нѣща: а) че е имало извѣстна часть отъ имотитѣ, съ която умрѣлия е могалъ да располага, а това ще стане явно следъ като се извършатъ предписанитѣ отъ чл. 107 операции; б) че завѣщателнитѣ разпореждания на умрѣлия надминаватъ располагаемата часть.

---

[1]) Bruno, Codice civile, p. 204. — Buniva, Delle succesioni, p. 316, 328. — Laurent, t. XII, n° 54, 142 и сл.

Тѣзи обстоятелства могатъ да се доказватъ и съ свидѣтелски показания и презумпции, напримѣръ, когато ищеца заявява, че умрѣлия е направилъ покрито дарение подъ форма на възмезденъ договоръ или на името на подставено лице,[1]) съгласно чл. 58.

Наследството може да се състои отъ движими и недвижими имоти и завѣщателя има право да завѣщае, какъвто и да е имотъ — движимъ или недвижимъ — въ размѣра на располагаемата часть; последнята може даже да погълне всичкия движимъ или всичкия недвижимъ имотъ. Въ такъвъ случай наследницитѣ нѣматъ право да искатъ намаление, защото умрѣлия завѣщалъ всичкитѣ недвижими, напримѣръ, а тѣмъ оставилъ само движими. [2])

Лицата, които иматъ право да искатъ намалението на завѣтитѣ, сж наследницитѣ, които иматъ право на законна часть, и тѣхнитѣ наследници.

Искътъ за намаление е дѣлимъ, както всичкитѣ наследственни искове. Всѣки наследникъ може да го упражнява, както желае, въ размѣра на своето наследственно право.[3]) Всѣки наследникъ може да иска намаляването безъ участието на другитѣ; завѣтътъ, въ такъвъ случай, ще бжде намаленъ само въ размѣръ на наследственното право на ищеца, безъ да може това намаление да ползува неучаствуващитѣ въ дѣлото сънаследници.[4]) И това е твърде понятно, защото всѣки сънаследникъ има право да се отрѣче отъ своето право на законна часть; а всѣки наследникъ, който се е отрѣкълъ, не може да иска намалението, защото съ отричането си той престава да е наследникъ, а следователно престава и да бжде наследникъ, имѣющъ право на законна часть, а като не е наследникъ, той нѣма на какво основание да действува.

Искътъ за *намаление* на завѣщателнитѣ распореждания не трѣбва да се смѣсва съ *привнасянето* на завѣтитѣ, ко-

---

[1]) Dalloz, n° 1169.—Baudry-Lacantinerie, V° *Donat*, n° 846. 853,—Pand. fr., V° *Donat*., n° 3273. — D. P. 1879. V. 15; 1882. 2. 49. — S. 1872. 1. 326, — D. 1873. 1. 15. — S. 1873. 2. 149. — D. 1873. V. 356.

[2]) Demolombe, t. XIX, p. 438.

[3]) Baudry-Lacantinerie, t. II, p. 825.

[4]) Laurent, t. XII, n° 150. — Baudry-Lacantinerie. V° *Donat*, n° 863. Demolombe, t. XIX, n° 243. — Pand. fr., V° *Donat*, n° 3149.

гато завѣтника не е свободенъ отъ това задължение, което е установено по чл. 251. Намаление се иска срещу онѣзи, които се представляватъ като чужди лица-завѣтници, безъ да се считатъ за наследници, макаръ да иматъ едновременно и двете качества. Единъ искъ за намаление може да се заведе срещу едно лице, което едновременно е и завѣтникъ и наследникъ; но по този искъ то не е наследникъ.

А привнасянето става само между нисходящитѣ сънаследници, които идатъ да наследятъ едно и сѫщо наследство.

Намалението е установено, за да не може располагаемата часть да накърни законната; то е едно средство въ полза на резерватернитѣ наследници да запазятъ винаги законната си часть непокътната.

А привнасянето има друга цѣль, тя е да установи между сънаследницитѣ равенство, което трѣбва да царува между тѣхъ; равенство, което не позволява, щото едно дѣте да бѫде облагодетелствовано въ вреда на другитѣ. освенъ ако едно завѣщателно разпореждане на *de cujus* (чл. 90) или нѣкое специално разпореждане на самия законъ постановява другояче (чл. 21).

Стария юристконсултъ *Coquille* казваше, че това привнасяне и прехващане е създадено за да направи всичкитѣ наследници равни. (Ce rapport et collation est pour les faire tous égaux.)[1])

Впрочемъ по този въпросъ ще се повърнемъ при коментирането на чл. 251.

Чл. 107[2].)

За да се опредѣли това намаление, образува се една масса отъ всичкото имущество на завѣщателя въ време на смъртьта му, като се извадятъ отъ нея дълговетѣ.

После къмъ тази масса присъединяватъ мисленно (фиктивно) подаренитѣ имоти, движимитѣ споредъ цената, която сѫ имали въ врѣме на подаряването, а недвижимитѣ, споредъ тѣхното положение въ врѣ-

---

[1]) Coquille, Institut au droit français, tit. III, *Des donations*).
[2]) C. it. 822; C. N. 922.

ме на подаряването и цената имъ въ време на смъртьта на дарителя. Върху тази масса, така образувана, пресмѣтатъ, каква часть завѣщателя е могълъ да располага, споредъ качеството на наследницитѣ, които иматъ право на законна часть.

Членъ 106 постановява правило, по което завѣщателнитѣ разпореждания, когато надминуватъ располагаемата часть, се намаляватъ до размѣра на тази послѣднята по искането на наследницитѣ, които имагъ право на законна часть. Но, за да могжтъ тѣзи наследници да заведатъ искъ за намаление, трѣбва да се знае, да ли завѣщателнитѣ разпореждания надминаватъ располагаемата часть, която е часть отъ наследството, а размѣра й зависи отъ числото на дѣцата или други роднини, които иматъ право на законна часть. Но какъ да се узнае величината на дробьта, която представлява размѣра на располагаемата часть? За да може да се узнае тази дробь, този quantum трѣбва да е извѣстно по-напрѣдъ цѣлото число, quantum'а на наследството, а то може да се опредѣли по правилото на членъ 107, което предписва една аритметическа операция, съ помощьта на която се опредѣля цѣлото число на наследството, т. е. възстановява се цѣлото наследство на умрѣлия такова, каквото то би било, въ деня на смъртьта му, ако да не бѣ правилъ никакви дарения. Тази операция засяга четире главни точки:

1. Сжществующитѣ въ наследството имоти;
2. Подаренитѣ имоти;
3. Оценениятa на еднитѣ и на другитѣ;
4. Изваждание на дълговетѣ.

Тази аритметическа операция се основава на актива и пассива на наследството на умрѣлия; при това не трѣбва да се изпуща изъ предъ видъ, че този членъ предвижда най-обикновенния случай, т. е когато активътъ превишава пассивътъ, безъ да разрешава въпросътъ — какъ трѣбва да се оперира въ противния случай, т. е. когато пасивътъ е по-голѣмъ отъ активътъ. Че действително членъ 107 предвижда само случаятъ, въ който актива е по-голѣмъ отъ пасива, се вижда и отъ буквалното съдържание на самия членъ, който съдържа двѣ части. Първата часть предписва да се образува

маса отъ всичкото имущество на завѣщателя, което принадлежи нему (на завѣщателтъ) и което сѫществува въ врѣме на смъртьта му, като се извадятъ отъ нея дълговетѣ. Послѣ *къмъ остатъка*, който се е получилъ, следъ изваждането на дълговетѣ, се присъединява фиктивно стойностьта на подаренитѣ имоти. Тази именно маса, образувана втори пѫть по този начинъ, представлява цѣлото наследство, отъ което се и опредѣля размѣра на располагаемата часть[1]).

Нека направимъ една предупредителна белѣжка. Отъ коя маса се вадятъ дълговетѣ? Отъ масата на сѫществующитѣ въ момента на смъртьта въ наличность имоти, *extants*, ли, или отъ фиктивната маса? Разрешението на този въпросъ въ единъ или другъ смисълъ дава различни резултати. Този предупредителенъ въпросъ има значение, защото, ако се не обърне на него внимание, и ако се погледне повърхностно буквата на чл. 107 и на art. 922 отъ *Code Napoléon*, единъ отъ источницитѣ на нашия законъ, би могло да настѫпи едно заблуждение, въ което сѫ испадали нѣкои автори-коментирайки съотвѣтния art. 922. Така, *Troplong*, между друго, казва, че, ако се разбира art. 922 буквално, би могло да се вѣрва, че дълговетѣ се вадятъ следъ фиктивното присъединяване на подаренитѣ имоти къмъ имотитѣ *extants*. Това би било една основна грѣшка. И наистина, какво би се получило, ако се извадеха дълговетѣ отъ сѫществующитѣ въ деньтъ на смъртьта *налични (extants)* имоти, и какво би се получило, ако тѣ се извадятъ отъ фиктивно образуваната маса? Резултата ще бѫде много различенъ. Извѣстно е, че кредиторигѣ на *de cujus* нѣматъ никакъвъ искъ срѣщу имотитѣ, излѣзли отъ рѫцетѣ на тѣхния длъжникъ преди той да е сключвалъ съ тѣхъ договоръ. *De cujus* е задълженъ спрямо своитѣ кредитори само съ наличнитѣ си имоти, а не и съ онѣзи, които той е подарилъ преди да се задължи, спрямо тѣхъ.

Ето единъ примѣръ, който ще покаже всичката разница. Умира Х., оставя три дѣца и наличенъ имотъ *(extants)* отъ 200,000 лева, дългове 280,000 лв. и едно дарение въ полза на У. отъ 60,000 лева. Ако решимъ задачата въ смисълъ, че дълговетѣ се вадятъ отъ наличнитѣ имоти *(extants)*, ще по-

---

[1]) Buniva, Delle successioni, p. 239. — Ricci, t. III, n° 287.

лучимъ 200,000—280,000 = — 80,000 лева. Значи, ще има дългъ неплатенъ 80,000 лева. Тази сума отъ 80,000 ще бѫде въ тяжесть на кредиторитѣ, защото тѣ трѣбваше да знаятъ състоянието на Х., като му даватъ кредитъ и да знаятъ, следователно, кои негови имоти ще служатъ като общъ залогъ срещу креанситѣ; трѣбваше да знаятъ тъй сѫщо че подаренитѣ 60,000 лева, излѣзли отъ ржцетѣ на *de cujus*, преди тѣ да станатъ кредитори, не сѫ могли никога да се считатъ като общъ залогъ. Следъ изважданието на дълговетѣ ще се присъедини фиктивно направеното на У. дарение отъ 60,000 лева. И така, *quantum*'а на наслѣдството, върху който ще се опредѣлятъ законната съ располагаемата часть, е 60,000 лева. Понеже дѣцата на Х. сѫ три, то законната часть е $^2/_3$ Х. 60,000 = 40,000; а располагаемата часть е $^1/_3 \times 60{,}000 = 20{,}000$. Кредиторитѣ не могатъ да безпокоятъ дѣцата за недоплатения дългъ отъ 80,000, ако тѣ не сѫ приели наследството направо. Това е общото мнѣние [1]).

Ако ли пъкъ решимъ задачата по другия принципъ, т. е. ако извадимъ дълговетѣ отъ фиктивно образуваната порано масса, бихме получили следующия резултатъ: къмъ наличния имотъ отъ 200,000 прибавяме фиктивно дарението 60,000 и ще получимъ 260,000; като извадимъ отъ тази сума дълговетѣ 280,000, ще имаме единъ остатъкъ отъ 20,000 въ минусъ: 260,000 — 280,000 = —20,000. Това означава, че дълговетѣ не ще бѫдатъ доплатени съ 200.000 лева и законната часть ще бѫде сведена къмъ нищо, защото неостава *quantum* за такава.

Нашия законодатель, подобно на своя источникъ, италиянския *Codice civile*, е искалъ да избѣгне и прекрати тѣзи спорове, като е далъ на чл. 107 една редакция, която, въ това отношение, не оставя никакво съмнѣние:

И наистина. буквата на чл. 107 е такава, че отъ нея безъ съмнѣние се вижда, че най-напредъ се вадятъ дълго-

---

[1]) Toullier, t. v, n° 144. — Duranton, t. VIII, n° 343. — Gremèr, t. II, n° 612. — Merlin, Rép, v° *Réserve*, § 3, vec. I art. 6. — Troplong, t. II, n° 946. — Laurent, t. XII, n° 102. — Demolombe, t. XIX, n° 397. — Aubry & Rau, t. VII, § 684. — Fuzier Herman sur l'art 922, n° 67. — Baudry-Lacantinerie, v° *Donat*, t. I n° 917. — Huc, t. VI, n° 166 — Dalloz, Sup n° 302. — Pand. fr., v° 2574. — Arntz, t. II, n° 1808. — Thiry, t. II, n° 238.

ветѣ отъ наличнитѣ имоти (*extants*) и следъ това се присъединяватъ фиктивно къмъ наследственната масса направенитѣ дългове. И ако дълговетѣ сѫ равни на наличнитѣ имоти или ги превишаватъ, то въ такъвъ случай законната и разполагаемата часть се опредѣлятъ върху стойностьта на направенитѣ дарения.

Да предположимъ, че завѣщателя оставя 30,000 лева готови пари и 25,000 лева разни дългове; а подарени има 25,000 лева. Сѫществующия имотъ въ време на смъртьта му е 30,000 лева; отъ тѣхъ ще извадятъ дълговетѣ 25,000 лева, тъй щото оставятъ 5,000 лева, къмъ които фиктивно ще се присъддинятъ подаренитѣ 25,000 лева. И тъй, получава се една сума отъ 30,000 лева, която представлява цѣлото наследство. Отъ тази сума 30,000 ще се опредѣля и дробьта на разполагаемата часть споредъ качеството и количеството на наследницитѣ, които иматъ право на законна часть.

Понеже умрѣлия може да има разни дългове, то трѣбва да се опредѣли: кои дългове трѣбва да се извадятъ отъ массата на сѫществующитѣ имоти. Казахме, че дълговетѣ се вадятъ отъ наличнитѣ имоти (*extants*); трѣбва да кажемъ сѫщото и за дълговетѣ, т. е. че се вадятъ онѣзи дългове, които сѫ сѫществующи въ момента на смъртьта, които съкратено се наричатъ дългове *extants*.

Сѫществува ли дълга въ момента на смъртьта, ще се извади отъ наследственната масса и наопаки, не се вади отъ последнята дългъ, койсо не сѫществува въ момента на смъртьта. Къмъ тѣзи дългове се отнасятъ на общо основание дълговетѣ, исплащането на които само той лично е длъженъ. и за които може да се преследва наследството. Ако има дългъ, който умрѣлия дължи солидарно съ други съдлъжници, то въ массата се пресмѣта само припадающата се нему часть отъ дългътъ споредъ числото на съдлъжницитѣ, Впрочемъ, по този въпросъ има противно мнѣние: че трѣбва да се извади цѣлия дългъ.

Когато умрѣлия дължи на нѣкого пожизненъ доходъ, то този дългъ трѣбва тоже да се извади; но понеже сумата отъ вноскитѣ не е извѣстна, защото тя зависи отъ шансове за животъ или смрртъ на кредиренттиера, то за тази сума трѣбва да се съгласятъ самитѣ страни; въ противенъ случай, ако не последва съгласие между странитѣ, сѫдътъ назначава една сума, която се и

вписва въ масата на дълговетѣ, които трѣбва да се извадятъ. *Laurent* казва, че по сѫщия начинъ трѣбва да се постѫпя и съ спорнитѣ дългове, ако странитѣ не се съгласятъ да ги впишатъ, сѫдътъ опредѣля сумата, която трѣбва да се запише въ массата на дълговетѣ, като спорни.

Приложението на принципътъ, че отъ наслѣдствената маса се вадятъ наличнитѣ дългове представлява нѣкои затруднения. Ето нѣкои отъ тѣхъ.

1. Въ какъвъ размѣръ трѣбва да се прѣсмѣтнатъ дълговетѣ за слугитѣ и служащитѣ? Отговора е, че тѣ трѣбва да се считатъ до размѣра на дължимото до деньтъ на смъртьта. Обаче, нѣкои автори правятъ различие. Дължимото на слугитѣ, привързани като работници, за земледѣлието и индустрията, се счита до деньтъ на смъртьта, а дължимото за личнитѣ на умрѣлия слуги се смѣта за цѣла година[1]).

2. Какво трѣбва да се каже за данъцитѣ? Споредъ насъ, тѣ трѣбва да се извадятъ изцѣло за пълната данъчна година, прѣзъ която е умрѣлъ наслѣдодателя, безъ да се прави различие, да ли тѣ сѫ поземелни или отъ друго естество. *Proudhon*, обаче. пряви различие между поземелнитѣ и другитѣ. Споредъ него, първитѣ трѣбва да се извадятъ пресмѣтнато до деньтъ на смъртьта, а личнитѣ — за цѣла данъчна година[2]).

3. Разноскитѣ по единъ наследственъ процесъ трѣбва да се извадятъ напълно, понеже тѣ сѫ направени за общъ интересъ[3]).

4. Трѣбва ли да се извадятъ отъ наследственната маса и разноскитѣ направени за запечатването, разпечатването и описътъ на наследството? По този въпросъ ученитѣ Aubry & Rau казватъ, че тѣ не трѣбва да се вадятъ, защото не сѫ дългове на умрѣлия, тѣ не сѫ направени за неговъ интересъ, че тѣ сѫ дългове на наследницитѣ и завѣтницитѣ, въ интереса на които сѫ направени.

Обаче, общото мнѣние по въпроса е противно и то е пó-право.

---

[1]) Bayle-Mouillard sur Grenier, t. IV, n° 612 note *a*.

[2]) Proudhon *de l'usufr.*, t, IV, n° 1804.

[3]) Proudhon, ibid, n° 1732. — Toullier, t. V, n° 390. — Bayle-Mauillard *loc supra* — Massé et Vergé sur Zachariae, t. III, p. 146.

Тѣзи разноски, както и онѣзи въобще за ликвидацията на наслѣдството, макаръ да не сѫ направени въ интереса на *de cujus*, сѫ направени за общия интересъ на всички ангажирани въ операцията, цѣлта на която е да се опредѣли размѣра на законната и разполагаемата части.

Нѣкои автори признаватъ основателностьта на това гледище само относително завѣтницитѣ, но не и относително надаренитѣ. Това е различие неоправдано, защото и послѣднитѣ иматъ интересъ да се опредѣли точния размѣръ на законната и разполагаемата части, за да се види, да ли последнята е превишена и да ли, следователно, тѣхнитѣ дарения подлежатъ на намаление. Разбира се, че всички тѣзи разноски имъ сѫ полезни, даже необходими, защото разноскитѣ за запечатването пречатъ да се ограби наследството, а онези за описа констатиратъ наследственитѣ стойности. Нѣщо повече надаренитѣ трѣбва да бѫдатъ призовани при оцѣнката, за да направятъ своевременно своитѣ възражения пвотивъ нейната правилность.

Независимо отъ това всѣки облагодѣтелствованъ отъ *de cujus* било съ завѣтъ, било съ даръ, е надаренъ, колкото се отнася до уреждането и определение размѣра на разполагаемата часть, която го интересува [1]).

4. Понеже отъ наследството се вадятъ само онѣзи дългове, които сѫ задължителни за умрѣлия, и за които може да се преслѣдватъ наследницитѣ, отъ това следва, че отъ наследственната маса не трѣбва да се вадятъ *естественнитѣ дългове* (чл. 142 отъ З. Д.) исплащането на които зависи отъ добрата воля на задължения. Нѣкои възразяватъ противъ такова разрешение на въпроса, като казватъ, че това дава право на заветницитѣ и надаренитѣ да се противопоставятъ на испълнението на едно задължение на своя благодетель и ще турятъ детето му въ алтернатива: или да не зачете паметьта на баща си, или да има накърнена законна часть.

Може би това възражение да е оправдано отъ чувствата, но какъ да тръгнемъ по тѣхния пѫть, ако искаме да запа-

---

[1]) Massé et Vergé sur Zachariae. t. III. n° 139, — Bayle-Mouillard sur Grenier, t. IV, n° 602 note *a*. Vernet, p. 425. — Saintespès-Lescot, t. II, n° 471. — Duranton, t' VIII, n° 344. — Marcadé, sur l'art. 922, n° 593. Vazeille, sur l'art. 922 n° 1 и др.

зимъ принципитѣ и ако не желаемъ да се изложимъ на неизвѣстностьта отъ една такава деликатна оцѣнка, която се състои въ това да признаемъ сѫществуването на едно естественно задължение.

Дълговетѣ трѣбва да се извадятъ независимо отъ личностьта на кредитора; такъвъ може да бѫде самия наслѣдникъ съ право на законна часть, безразлично да ли той е приелъ наслѣдството безусловно или по описъ. Въ такъвъ случай отъ наслѣдствената маса ще се извади само онази часть отъ дългътъ, която не е погасена чрезъ сливанието (чл. 201 отъ З. Д.).

Напримѣръ, Х. умира и оставя двѣ дѣца А. и Б., едното отъ които А. е кредиторъ на баща си за 100,000 лева. Този дългъ ще трѣбва да се плати отъ А. и Б. по равно, т. е. по 50,000 лв. Значи А. е кредиторъ на наслѣдството за 50,000 и е длъжникъ за сѫщата сума. За това отъ наслѣдствената маса ще се извадятъ само 50,000, които А. ще получи въ качество на кредиторъ на наслѣдството, а другитѣ 50,000 ще се впишатъ въ актива на наслѣдството, като негово вземание срещу А.

Ако следъ приключването на ликвидацията излѣзе нѣкой дългъ, който по-рано не е билъ извѣстенъ, ще трѣбва да стане поправка отъ наслѣдствената маса.

И наистина, буквата на чл. 107 е такава, че отъ нея безъ съмнение се вижда, че най-напредъ се вадятъ дълговетѣ отъ наличнитѣ имоти *(extante)* и слѣдъ това се присъединяватъ фактивно къмъ наслѣдствената маса направенитѣ дългове. И ако дълговетѣ сѫ равни на наличнитѣ имоти, или ги прѣвишаватъ, то въ такъвъ случай законната и разполагаемата части се опредѣлятъ върху стойностьта на направенитѣ дарения.

Какъ трѣбва да се постѫпя, когато пассива надминува активътъ? Въ такъвъ случай на кредиторитѣ оставятъ сѫществующето, наличното имущество на завещателя срещу дълговетѣ, а массата на подаренитѣ нѣща ще представляватъ цѣлото число, отъ което ще се опредѣлятъ дробитѣ на разполагаемата и законната части[1]). Ако предположимъ, че

---

[1]) Laureut, t. XII, n° 102. — Thiry, t. II, n° 238. — Arntz, t. II, n° 1808. — Baudry-Lacantinerie, t. I, n° 916. — Huc, t. VI, n° 166. — Dalloz, *Sup., Dispos antre vifs.* n° 302. — Pand. fr., v° *Donat.,,* n° 2564.— Demolombe, t, XIX. n° 397. — D. P. 1856. 1. 67.

следъ смъртьта на завѣщателя, е намѣрено налично имущество отъ 2,000 лева, а дългове има 3,000 лева и подарени 4,000 лева, то наличния имотъ отъ 2,000 лева ще се остави на кредиторитѣ, а массата отъ подаренитѣ имоти, именно 4,000 лева, ще представлява цѣлото число, което ще съдържа законната и разполагаемата часть. Ако завещателя е оставилъ едно дѣте, то разполагаемата часть ще е $^1/_2$ отъ 4,000 лева т. е. 2,000 лева.

Отъ текста на чл. 107 се вижда, че, за да се опредѣли цѣлото число, което прадставлява наследството, трѣбва да се образува една *масса* отъ всичкитѣ имоти, които сж принадлежали на завѣщателя, и които или часть отъ които сж преминали върху другитѣ наследници по *безвъзмезденъ* начинъ, т. е. по дѣлба при живѣ, по дарение, по завѣщание и др.

Массата се образува чрезъ *фиктивно* събирание на сжществующитѣ и свободнитѣ отъ дългове имоти съ завѣщанитѣ и подаренитѣ. Това събрание е фиктивно, защото първоначалната операция за образуването на масса не отнема на надарения правото на собственность върху подарения имотъ, но се извършва само съ цѣль да се опредѣли, да ли умрѣлия, като е дарявалъ, е надминалъ съ дарението разполагаемата часть. Въпросъ за привнасяние може да възникне едва следъ опредѣлението на разполагаемата часть.

Най-напредъ въ наследственната маса се считатъ всичкитѣ сжществующи имоти: тѣлесни и безтѣлесни, движими и недвижими, замѣними и незамѣними. Съ една рѣчь всичко, което представлява една оцѣняема стойность и единъ елементъ отъ наследственния активъ, съ исключения на онѣзи, които по естеството си не би трѣбвало да фигуриратъ въ масата.

За такива трѣбва да се считатъ на първо мѣсто онѣзи предмѣти, които не съставляватъ собственно нарѣчени имоти, като напр. фамилнитѣ портрети, безразлично отъ тѣхната стойность, орденитѣ и други отличия. [1])

Къмъ тѣхъ Demolombe отнася търговската клиентела, литературнитѣ, научнитѣ и изящнитѣ произведения, които е издалъ или публикувалъ самия *de cujus*. [2]) Относително печатанитѣ произведения ние мислимъ, че тѣ съставляватъ ре-

---

[1]) Coin-Delisle, sur l'art. 922, n° 18. — Saintespès-Lescot, t. II, n° 464. — Bayle-Mouillard sur Grenier, t. IV, n° 602, note *a*.

[2]) Demolombe, t. XIX. n° 263 и 264.

аленъ имотъ на наследството и трѣбва да се присъединятъ къмъ масата; ржкописитѣ, ако сж готови за печатъ, съставляватъ реаленъ имотъ и трѣбва да се присъединяватъ.

Къмъ наличнитѣ имоти се отнасятъ и креанситѣ на наследството, безъ да се обръща внимание, да ли длъжника е чуждо лице, или е наследникъ съ право на законна часть, както отбелѣжихме това по-рано.

Особенно добра и цѣнна е креансата срещу единъ резерватеренъ наследникъ, защото той, колкото и да е несъстоятеленъ, спрямо своя дългъ е винаги състоятеленъ. [1])

Наемитѣ, които сж се дължали на *de cujus* до денътъ на смъртьта се присъединяватъ тъй сжщо.

Къмъ категорията на наличнитѣ имоти, сжществующи въ момента на неговата смъртъ, се считатъ не само настоящитѣ права *(les droits actuels)*, които сж вече открити, но тъй сжщо — евентуалнитѣ и условни права, които, по силата на ретроактивностьта на испълненото условие, ще се считатъ, че се принадлѣжали на умрѣлия преди смъртьта, по нѣкоя по-ранна причина, *ex causa antiqua.*

И наопаки, има извѣстни имоти, които сжществуватъ, но по причина че нѣматъ или че не ще иматъ никаква цѣна, не се присъединяватъ, защото въ масата трѣбва да влезатъ само реални цѣнности, които могатъ да придадатъ стойность на законната и располагаема части. Още Улпианъ казваше, че въ наследственната маса трѣбва да влезатъ само такива имоти, които могатъ да засилятъ наследството: *quod refici ex hareditate potest.* [2]) Така напримѣръ, могатъ ли да се впишатъ въ наследственната маса животни, които, макаръ да сжществуватъ въ момента на смъртьта, сж заразени въ това врѣме отъ болесть, която скоро неминуемо ще ги завлече *ut eos non posse vivere certum esset,* [3]) или една концесия, срокътъ на която истича нѣколко дни следъ смъртьта, тъй че не е възможно да бжде реализирана. [4])

Принципа да се вписватъ въ масата само реални цѣнности *quod refici ex haereditate poteste,* има голѣмо приложение въ тъй нареченитѣ *батаци,* т. е. креанситѣ срещу не-

---

[1]) L. 28, § 2, fr. *ad leg Falcid.* — Duranton, t. VIII n° 333. — Poujol, sur l'art. 922, n° 1.

[2]) L. 82, ff. *ad. leg. Falcid.*

[3]) L. 2, §, ff. *ad. leg. Falcid.*

[4]) Coin Delisle, sur l'art, 922 n° 18.

състоятелни длъжници, които често образуватъ голѣма часть отъ наследството. Явно е, че батацитѣ трѣбва да се изоставятъ и когато е извѣстно, че длъжника е съвършенно несъстоятеленъ, да се отхвърлятъ изцѣло; а, когато има надежда да се събере нѣщо, да се приематъ само за такава часть каквато би могла да се събере: *quantum exigere potest.*

Ако длъжникътъ стане състоятеленъ впоследствие, то състоянието на масата може да се поправи, както се поправя, ако се открие неизвестенъ до съставянето ѝ, дългъ.

Длъжникътъ, на когото е завѣщана една креанса, макаръ фактически, за другитѣ свои дългове, да е абсолютно несъстоятеленъ, не е такъвъ за завѣщаното вземане. Такъвъ длъжникъ е винаги състоятеленъ за масата на наследството, защото длъжника, който трѣбва да плати на себе си, трѣбва да се счете безъ друго за състоятеленъ. И наистина, Улпианъ на ли казваше, че който плаща на себе си, е състоятеленъ: *quod ad se attinet dives est.*[1])

Този принципъ на Улпиана не среща никаква мъчнотия, когато завѣщаната на несъстоятелния длъжникъ сума *не превишава* располагаемата часть. Напримѣръ, Х. умира и оставя: двѣ дѣца, налични 75,000 лева, едно вземане отъ 15,000 срещу А. който е несъстоятеленъ; единъ завѣтъ отъ 15,000 лв. въ полза на длъжника А. и единъ завѣтъ отъ 15,000 л. въ полза на Б. Въ този примѣръ цѣлото наследство се състои отъ 75,000 налични + 15,000 вземане отъ А. = 90,000 лева, Законната часть е $^2/_3 \times 9{,}000 = 60{,}000$; а располагаемата е $^1/_3 \times 90{,}000 = 30{,}000$. Ликвидацията е много проста: всѣко отъ дѣцата ще вземе по 30,000 л. законна часть; Б ще получи завѣта 15,000 отъ располагаемата и А. ще вземе 15,000 лева които същевременно дължи.

Но не е така проста ликвидацията, когато завѣщаната на несъстоятелния длъжникъ сума *превишава* располагаемата часть. Напр. да вземемъ за пояснение следния примѣръ. Умира Х. и оставя; едно дѣте; налични пари 40,000; едно-вземане отъ 20,000 отъ А., който е несъстоятеленъ; единъ завѣтъ отъ 20,000 лева въ полза на длъжника А. и единъ завѣтъ отъ 20,000 въ полза на Б.

Въ този случай цѣлото наследство е 40,000 налични + 20,000 креанса отъ А = 60,000. Законната часть е 30,000 и

---

[1]) Ragon, t. II, n° 356, 357. — L. 82, ff. *ad leg. Falcid.*

располагаемата сѫщо 30,000 л.; двата завѣта сѫ 40,000. Значи, не стигатъ за изплащането имъ отъ располагаемата 10,000. Прочее, има да се намалява всѣки завѣтъ съ по 5,000. Какво ще произлезе отъ това намаление?

А., който имаше да взема отъ наследството 20,000 завѣтъ по причина на намаление ще вземе само 15,000; значи, той ще остане длъженъ на наследството 5,000. По причина на този дългъ става още една операция, а именно: Този дългъ ще се извади отъ цѣлото наследство, което е 60,000 и то ще остане само 55,000; върху тази сума ще се опредѣли размѣра на законната и располагаемата; той е по 27,500. И така, располагаемата остава 27,500. Но понеже на А. се прихващатъ 15,000, то за Б. оставатъ само 12,500; тази е сумата, която той ще може да получи. Въ края на краищата излиза, че А. е претърпялъ едно намаление отъ 5,000, а Б — отъ 7,500 л. А пъкъ чл. 109 предписва да се прави намалението съразмѣрно, безъ никаква разлика между завѣтницитѣ. По тази причина нѣкои автори възставатъ противъ тази операция.[1]) Но и тѣ не посочватъ другъ исходъ. Двойното съставяне на масата е необходимо; първата операция се прави, за да се опредѣли, до какъвъ размѣръ А. е състоятеленъ спрямо себе си; втора операция има за цѣль да опредѣли действителния *quantum* на наследството.

И ако двойното съставяне на масата е необходимо, неравенството въ намалението на двата завѣта отъ по 20,000 е едно неизбѣжно последствие.[2])

Може да има въ наследството условни креанси и права; какво да се прави съ тѣхъ? Тѣ трѣбва да се впишатъ въ наследствената маса; но въпросътъ е, какъ да се оцѣнятъ, ако тѣхната действителна стойность не е извѣстна въ деньтъ на отваряне наследството.? Римския юрисконсултъ Гаиусъ[3]) препоржча да се вписва въ масата текущата цѣна на условното право quanti *ea spe obligationis venire possit.* Или да се впише самото условно право срещу едно поржчителство.

---

[1]) Poujol, sur l'art. 922, n° 1. — Delvincourt, t. II, p. 64, note 1. — Saintespès-Lescot, t. II, n° 462. — Coin-Delisle, sur l'art. 922, n° 15. — Vazeille, sur l'art. 922, n° 5. — Bayle-Mouillard sur Grenier, t. IV, n° 602, note *a*. — Troplong, t. II, n° 949.

[2]) Demolombe, t. XIX, n° 279.

[3]) Gaius, I. 73, § I, D. *Ad. leg. Falcid.*

Но каквато база и да се туря за оцѣнката, потрѣбно е съгласието на странитѣ, защото наследницитѣ не могатъ да се заставятъ да приематъ една алеоатоарна оцѣнка.

Прочее, ако странитѣ не се съгласятъ помежду, потребно е да се опредѣли другояче сждбата на условнитѣ креанси и права. Но какъ? Разрешението може да стане само по следующия начинъ:

Правата и креанситѣ подъ прекратително условие трѣбва въобще да се вписватъ въ масата, защото тѣ съставляватъ часть отъ нея: такова е правото за искупуване на единъ имотъ; напримѣръ наследодателя продалъ на Х. за 50,000 лева съ право за искупуване една своя кжща, която въ денътъ на смъртьта струва 100,000 лева, по текущата ѝ цѣна. Въ този случай това условно право представлява за наследството една евентуална полза отъ 50,000 лева. За това то трѣбва да се впише въ масата.

Сжщото може да се каже, когато *de cujus* е продалъ единъ свой имотъ подъ отлагателно условие, още не настжпило, но сбждването на което ще му повърне имота, който може да представлява по стойность една голѣма разлика.[1])

По сжщитѣ мотиви, въ обратенъ смисълъ, единъ имотъ, който *de cujus* е купилъ подъ отлагателно, още несбжднато, условие, не би трѣбвало да се вписва въ масата; защото продавача може да си го вземе обратно при сбждване на условието (чл. 63 ал. I отъ З. Д.)

Въ тѣзи случаи трѣбва да се внимава, да ли наистина естеството на самото условие прави въпросното право условно. Подробности по този въпросъ сж изложени при коментирането на чл. 63 отъ З. Д. Тѣ се отнасятъ и къмъ чл. 107.

Считаме за необходимо да се спремъ тука само върху хипотезата, която би могла да породи нѣкои мжчнотии. Тази хипотеза представлява едно прието отъ *de cujus* условие, което задължава и наследника съ право на законна часть да извърши, или да не извършва извѣстно действие, за да може да запази или да получи извѣстенъ имотъ. Понеже законната часть не може да бжде обремѣнена съ никакви

---

[1]) Poujol, sur l'art. 922, n° 2. — Coin-Delisle, sur l'art. 922, n° 10.— Toullier, t. V, n° 129. — Saintespès-Lescot, t. II, n° 460. — Vazeille, sur l'art. 922, n° 4. — L. 38, § 2, ff. *ad leg. Falcid.*

условия и тяжести, когато е въ ржцетѣ на наследника й, изглежда, че последния може да не испълне наложеното му условие, безъ да може надарения или завѣтника да се оплакватъ. [1])

Разбира се, че сждиитѣ по сжщество иматъ право да прецѣнятъ действителния характеръ на условието и да решатъ, да ли то действително накърнява частьта на наследника.[2])

При приложението на чл. 107 относително опредѣление размѣра на законната и располагаема части може да се представи едно обстоятелство, което влияние върху този размѣръ въ смисълъ, че го измѣнява въ полза на едната часть или на дветѣ. То е *укриването* на часть отъ наслѣдството, което направи единъ или нѣколко отъ наследницитѣ. Така, споредъ чл. 209 „наследницитѣ. които биха прикрили нѣща отъ едно наследство, губятъ правото да се отричатъ отъ него; тѣ оставатъ като наследници, които сж приели наследството направо, безъ да се гледа на отричанието имъ *и безъ да могатъ да искатъ нѣкакъвъ дѣлъ отъ прикрититѣ предмѣти*". Нека влеземъ въ тази хипотеза и да видимъ, какво влияние ще укаже върху законната и располагаемата части факта на укриването отъ страна на нѣкой наследникъ на наследственни предмѣти.

Укрититѣ предмѣти трѣбва да се повърнатъ въ наследственната маса и ще увеличитъ размѣра на располагаемата часть.

Напримѣръ, наследството се състои отъ 40,000 лева и единъ синъ, който е укрилъ отъ наследството нѣща за 10,000 лева. Споредъ чл. 209 синътъ не може да претендира върху 10,000; за това спрямо него наследственната маса е 40,000—10,000=30,000 и неговата резерва се опредѣля върху тази последня сума, отъ което слѣдва, че тя ще бжде $^1/_2$×30,000 =15,000, вмѣсто 20,000, каквато щѣше да бжде, ако не бѣше укрилъ наследствени нѣща. Това става, защото 10,000 лева, като че не сж никога сжществували за него: *ac si eae res in haereditate relictae non fuissit* [3]).

---

[1]) Demolombe, t. XIX, n° 294.

[2]) Coin-Delisle, sur l'art. 922, n° 10.

[3]) Saintespès-Lescot, t, II, n° 465. — Delvincourt, t. II, p. 64. — Bayle-Mouillard sur Grenier, t. IV. n° 602, *a*.—Vazeille, sur l'art. 922, n° 7 Demolombe, t. XIX, n° 298.

Тъй че законната часть, смѣтната върху 30,000 лева ще бѫде, само 15,000, а располагаемата ще бѫде 25,000, вмѣсто 20,000, каквато щѣше да бѫде, ако не бѣше извършено укривателството. И ако предположимъ, че *de cujus* е оставилъ единъ завѣтъ отъ 25,000 въ полза на А., този последния, ако не бѣше укриването, щѣше да получи само 20,000 вмѣсто 25,000 т. е. завѣта му щѣше да се намали съ 5,000 лева, които превишаватъ располагаемата, а при укриването намали законната часть на синътъ съ 5,000 лева и увеличи съ тази сума располагаемата часть.

Въ горния примѣръ имаше само единъ наследникъ съ право на законна часть. Ако вземемъ примѣръ, въ който да има нѣколко души наследници съ право на законна часть и ако само нѣкои отъ тѣхъ сѫ извършили укривание на наследствени нѣща, то само тѣхната законна часть ще се намали съразмѣрно съ стойностьта на укритото отъ тѣхъ, ако всички сѫ съучастници,—или съ онази на укритото отъ всѣкиго отъ тѣхъ, ако не сѫ съучастници. И частьта, съ която се намалява законната часть на укривателитѣ, ще увеличи едновременно законната и располагаемата части — това едновременно увеличение и на дветѣ части ще стане, когато *de cujus* има само две дѣца, едното отъ които е укрило наследственни имоти — или пъкъ тя ще увеличи само законната часть. — Това ще се представи, когато умрѣлия е оставилъ четире дѣца, отъ които само едно е укрило наследственни нѣща [1]).

Този въпросъ ще стане по ясенъ при коментиранието на чл 209, който е сѣдалище на материята за укривание наследственни имоти и за последствията отъ него.

Правилото на чл. 107, по своето съдържание, като че ли има повече процесуаленъ нежели материаленъ характеръ. Споредъ насъ, то е отъ смѣсенъ характеръ. Важното е, че и материалната му часть не предрешава правата на заинтересованитѣ. Той говори за едно чисто фиктивно съединение, което не предрешава по никой начинъ сѫдбата на даренията, които трѣбва да се привнасятъ фиктивно. Това е една математическа, само на книга, операция, която още не засяга даренията.

---

[1]) Demolombe, t. XIX, n° 299.

Даренията си остават въ сила; тѣ ще бѫдатъ само намалени, ако надминаватъ разполагаемата часть; ако ли пъкъ нѣма никакво превишение на последнята, математическата операция остава само една провѣрка безъ никакво действие.

И ролята на странитѣ не се измѣнява отъ това фиктивно присъединяване на даренията. Наследника, който има право на законна часть, все си запазва правото да иска намалението въ качество на ищецъ.

Къмъ массата се присъединяватъ фиктивно всичкитѣ принадлежещи на завѣщателя имоти, които по безвъзмездень начинъ сѫ излѣзли отъ неговото наследство.

А имотитѣ, които сѫ излѣзли отъ наследството на завѣщателя по възмездень начинъ, като възмезднитѣ отчуждения, не се присъединяватъ къмъ массата, защото закона не забранява тѣхното отчуждение по възмездень начинъ. Такива отчуждения могатъ да бѫдатъ вредни за наследницитѣ, но тѣ сѫ длъжни да уважаватъ всичкитѣ актове, извършени отъ тѣхния наследодатель. Но отъ това правило има изключение, установено отъ чл. 96, за което ще упоменемъ по-долу.

На пьрво мѣсто фиктивно се присъединяватъ въ массата *даренията*. За присъединяеми дарове се считатъ: а) дарението, направено по предписанието на закона за даренията; б) дарението, предвидено въ чл. 96, когато завѣщателя отчужди единъ свой имотъ на нѣкого отъ наследницитѣ, които иматъ право на законна часть, срещу единъ пожизненъ доходъ; в) зестрата, която бащата дава на дъщеря си при оженването ѝ; г) косвенитѣ ползи, които нѣкой наследникъ е извлѣкълъ отъ едно дружеството, съставено между него и наследодателя (чл. 260); д) ползитѣ, които нѣкой наследникъ е извлѣкълъ отъ едно дружество, съставено между него и наследодателя съ домашенъ. не засвидетелствованъ отъ нотариуса, актъ (чл. 261).

После тѣзи се присъединяватъ: а) завѣтитѣ, направени съгласно закона, б) завѣтитѣ, които сѫ направени на името на подставено лице, или за които се докаже, че сѫ съставени прикрито въ видъ на възмезденъ договоръ (чл. 58).

Трете мѣсто при съединението заематъ плодоветѣ и доходитѣ (лихвитѣ), които сѫ получени само отъ деньтъ на

отварянето на наследството, защото плодоветѣ и доходитѣ, които сѫ получени преди отварянето на наследството не могатъ да се считатъ, че сѫ излѣзли отъ наследството на умрѣлия [1]).

Родителитѣ и другитѣ възходящи могатъ да раздѣлятъ имотитѣ си на своитѣ низходящи или чрезъ дарение или чрезъ завѣщание, като се съблюдаватъ формалноститѣ и условията, предписани за даренията и завѣщанията (чл. 301).

Ако тази дѣлба е станала чрезъ дарение, то се счита като действително такова, т. е. като дарение, предвидено въ чл. 306; ако ли пъкъ дѣлбата е станала чрезъ завѣщание, то тя произвежда своето действие едва следъ смъртьта на завѣщателя, както всѣко разпореждане на последня воля, и завѣщанитѣ имоти принадлежатъ на завѣщателя до смъртьта му. Така приживѣ раздѣленитѣ имоти присъединяватъ ли се къмъ массата? Този въпросъ се разрешава въ утвърдителенъ смисълъ, защото дѣлбата е или дарение или завѣщание, но въ всѣки случай наследницитѣ сѫ ги получили по безвъзмезденъ начинъ.

Къмъ массата се присъединяватъ тъй сѫщо и креанситѣ (земанията) на умрѣлия, исплащането на които не зависи отъ нѣкое условие, което има да настѫпи, но не е още настѫпило.

Има обаче случаи, въ които нѣкои имущества, макаръ и да сѫ получени отъ нѣкой наследникъ по безвъзмезденъ начинъ, не се присъединяватъ къмъ массата. Такива неприсъединяеми имоти сѫ недвижимитѣ имоти, които сѫ загинали случайно и безъ погрѣшка на надарения (членъ 262), било че тѣ при загинването сѫ се намирали въ ржцетѣ на надарения или въ ржцетѣ на трето лице. Защо загиналитѣ по такъвъ начинъ недвижими имоти не се привнасятъ, а следователно и не се присъединяватъ къмъ массата? Защото тѣзи имоти и безъ дарението, можаха да загинатъ и въ ржцетѣ на дарителя и въ такъвъ случай не може да се каже, че дарението на тѣзи имоти е намалило наследството.

Отъ текста на членъ 262 се вижда, че по аргумента *à contrario,* движимитѣ имоти, макаръ и да сѫ загинали случайно и безъ погрѣшка на надарения, се присъединяватъ къмъ массата.

---

[1]) Laurent, t. XII, n° 92.

Присъединението на имотитѣ къмъ массата става чрезъ оцѣнение, и стойностьта на имотитѣ е, която образува фиктивната маса. Въ масата може да има сѫществующи и подарени имоти. За опредѣление стойностьта на първитѣ закона не преподава никакви правила, защото сѫществующитѣ имоти трѣбва да се оцѣняватъ по стойностьта, която тѣ иматъ въ момента, когато възникне самото право на наследницитѣ за законната часть, т. е. въ момента на отваряниего на наследството.[1])

По въпроса за опредѣление стойностьта на сѫществующитѣ имоти *Demolombe* казва, че не трѣбва да се гледа на цѣната, която тѣ сѫ имали преди смъртьта, защото наследницитѣ зематъ имуществата само следъ смъртьта и се ползуватъ само отъ стойностьта, която тѣ иматъ въ това време.

Закона постановява правило за опредѣлние стойностьта само на подаренитѣ имоти, като прави разлика между движимитѣ и недвижимитѣ имущества. Движимитѣ имоти, казва закона, се оцѣняватъ по стойносттьа, която сѫ имали *въ време на подаряванието.* Ако между движимитѣ имоти има пари, или креанси срещу пари, или облигации, тѣ се считатъ по курсътъ, който тѣ сѫ имали въ време на подаряването.

За недвижимитѣ имоти закона постановява съвършенно обратното: да се оцѣняватъ по стойностьта, която тѣ иматъ въ време на смъртьта на дарителя. Но понеже недвижимитѣ имоти могатъ да претърпятъ въ рѫцетѣ на надарения промѣнение, което да измѣни стойностьта имъ, то закона постановява, че за масщабъ на цѣната на недвижимитѣ имоти ще служи тѣхното *положение въ време на дарението.* Измѣнението въ положението на недвижимитѣ имоти може да има за стойностьта на последнитѣ различенъ резултатъ: това измѣнение или уголѣмява или намалява стойностьта. За да може измѣнението въ положението на недвижимия имотъ, което е уголѣмило стойностьта, да се земе въ полза на массата изисква се, щото това уголѣмение въ цѣната да е било неминуемо за подарения имотъ и тогава, ако той си бѣше въ рѫцетѣ на дарителя. Сѫщото е и когато измѣнението нама-

---

[1]) Ricci, t. III, n°. 290.

лява стойността на имотътъ.[1]) Напримѣръ Х. подарилъ въ 1882 година на наследника си У. едно мѣсто находяще се въ единъ чикмазъ-сокагъ въ гр. София. Покрай подареното мѣсто минава главната улица; то излиза на лице и цѣната му се увеличава въ сто пѫти: въ врѣме на подаряването мѣстото струвало 500 лева, а въ врѣме на смъртьта на дарителя (въ 1891 година) струвило 50,000 лева. Коя цена ще се забелѣжи въ массата? Понеже цѣната на мѣстото щеше да се повиши до сѫщия размѣръ отъ прокарване главната улица покрай него, ако даже да не беше подарено и се намираше въ рѫцетѣ на дарителя, то въ массата ще се впише стойността 50,000. Сѫщото уголѣмяване въ стойността на имотътъ може да се получи и отъ други, независящи отъ волята на надарения, причини, напримѣръ прокарването желѣзница покрай една подарена нива и други подобни.

Да земемъ обратната ипотеза, когато изменѣнието въ положението на недвижимия имотъ намалява цѣната му. Напримѣръ презъ 1884 г. Х. подарява на У. една кѫща въ Царибродъ която струва 25,000 лева; въ време на войната неприятеля между другитѣ кѫщи разсипва и половината отъ подарената на У. кѫща, вследствие на което стойността й се намалява, и тя струва само 6,000 лева. Коя стойность ще се впише въ масата? Ще се впише 6,000 лева, защото стойността на кѫщата щеше да се намали, и ако не беше подарена на У., но си беше въ рѫцетѣ на дарителя. За да може да се вписва въ массата намалената стойность, изисква се щото намалението да е причинено отъ едно случайно събитие, като наводнение, война, революция, отчуждение на подарения имотъ за обществена полза за малка цѣна и др.

Но ако уголѣмяването на стойността е причинено отъ работа, извършена отъ самия надаренъ, то излишека, който произлиза отъ работа на надарения, се намалява[2]). Напри-

---

[1]) Laurent t. XII, n° 89. — Baudry-Lacantinerie, t. I, n° 905. — Pand. fr. v° *Donat.*, n° 2800. — Demolombe, t. XIX, n° 368. Pothier, *Du contrat de Mariage*, n° 576. — Poujol, sur l'art. 922, n° 8. — Grenier, t. IV, n° 636 Duranton, t, VIII, u° 338. — Saintespés-Lescot, t. II, n° 491. — Guilhon, des donations, n° 368.

[2]) Duranton, t. VIII, p. 364 — Picot. t. I, p. 554 — Dalloz. n° Disposions, nos 1123. 1124.

мѣръ, измазалъ подарената му кѫща и направилъ въ двора прелестна градина, която повишава цѣната на кѫщата. Ако кѫщата при подаряването е струвала 2,000 лева, а въ време на смъртьта на завѣщателя, измазана, съ градината, струва 2,800 лева, то въ массата ще се запише само 2,000 лева.

Ако предположимъ обратното, т. е. че Х. подарилъ на У. една измазана кѫща. съ хубава градина, която въ минутата на дарението струва 2,800 лева; но надарения оставя кѫщата да се разсипе и градината да се развали съвършенно, вследствие на което кѫщата въ времето на отварянето наследството струва 2,000 лева, въ массата ще се запише 2,800 лева.

Отъ изложеното до тука по въпроса за оценението на подаренитѣ недвижими имоти споредъ положението имъ въ време на подаряването се вижда, че изражението на закона *„споредъ тѣхното положение въ време на подаряването“* не трѣбва да се разбира въ буквaленъ смисълъ, защото въ такъвъ случай ще дойдемъ до заключение, че при оценението на подаренитѣ имоти не трѣбва да земаме въ внимание уголѣмението или намалението на стойностьта, происходяща отъ *случайни причини*, отъ причини, независящи отъ волята на надарения.

Не е достатъчно само присъединяването на подаренитѣ имоти къмъ массата; за да се опредѣли, да ли размѣра на располагаемата часть е накърненъ отъ завѣщанията и даренията, трѣбва да знаемъ, кои завѣщания и кои дарения да привнесемъ къмъ законната часть и кои къмъ располагаемата часть. И действително, това обстоятелство е твърде важно, защото бащата много пѫти дава пари и други имоти на своитѣ наследници въ форма на дарение или въ друга нѣкоя форма, безъ да се знае, *какъ* дава на наследника: да ли родителя дава *срещу* резервната часть, като *авансъ*, или го дава отъ располагаемата часть?

Прочее, кое распореждание се отнася къмъ располагаемата часть, кое къмъ законната часть? Къмъ располагаемата часть се отнасятъ всичкитѣ дадени имоти, когато завѣщателя, като ги е давалъ, е разбиралъ, че ги дава отъ располагаемата часть; а привнасянето пъкъ къмъ законната часть става тогава, когато умрѣлия, като е давалъ на единого отъ наследницитѣ си, които иматъ право на законна

часть, е разбиралъ, че дава единъ *авансъ* срещу законната часть; такова даване се нарича авансиране срещу наследството, *avancement d'hoirie*[1]). Но такъвъ единъ отговоръ не разрешава въпроса напълно, защото намѣрението на умрѣлия при даването на имота, ако не е изразено изрично, не може да се знае. За да можемъ да разрешимъ напълно и сполучливо въпроса, трѣбва да раздѣлимъ на категории лицата, които сж получили нѣщо отъ умрѣлия. Това раздѣление съдържа само две категории: а) лица, които нѣматъ право на законна часть и б) лица, които иматъ право на законна часть.

Ако умрѣлия е направилъ разпореждане въ полза на лице отъ пьрвата категория, то се привнася върху располагаемата часть, а за законна часть и дума не може да става, защото надарения нѣма право за такава. Въ каквато форма и да даде умрѣлия на лице отъ тази категория, се привнася къмъ располагаемата часть. А формитѣ, въ които може да имъ се даде нѣщо сж: а) дарение, извършено съгласно правилата за дареното, б) прикритото дарение, направено въ форма на възмезденъ договоръ, в) завѣщанието, г) заплащанието на дълговетѣ и други.

Когато умрѣлия дава, въ каквато и да е форма, единъ имотъ на нѣкого отъ наследницитѣ, които иматъ право на законна часть, счита се, че му го дава срещу неговата законна часть като авансъ; следователно дадения, имотъ се привнася всѣкога къмъ законната часть, защото се мисли, че умрѣлия, като е давалъ, е разбиралъ, че дава на наследника си авансъ срещу неговата законна часть, освенъ ако умрѣлия е направилъ изрична декларация, че го дава отъ располагаемата часть или го дава съ преимущество предъ другитѣ разпореждания. Такова едно тълкуване на намѣрението на умрѣлия е основателно, като се има предъ видъ, че разполагаемата часть е установена по мотиви отъ общественъ интересъ, т. е. да има умрѣлия право да завѣщае извѣстна часть отъ имуществото си на чужди лица отъ обществото, между които е гечелилъ. Прочее, самото понятие и предназначение на разполагаемата часть ни кара да мислимъ: когато умрѣлия дава на лица, които нѣматъ право на законна

[1]) Laurent, t. XII, n° 108 — Ricci, t. III, n° 292.

часть отъ наследството, дава го отъ разполагаемата часть, а когато дава на лица, които сж негови наследници съ право на законна часть, дава го като авансъ срещу законната часть, освенъ ако се вижда, че го дава отъ разполагаемата часть.

И тъй, за да може по едно разпореждание, което установява прямо или косвено, явно или прикрито (чл. 96) дарение, направено въ полза на единъ наследникъ, който има право на законна часть, да се привнесе къмъ разполагаемата часть, трѣбва самъ разполагающия да е освободилъ наследника отъ обязаностьта да привнася.

Своето намѣрение за освобождение умрѣлия може да заяви изрично или мълчаливо. Изрично заявление е, а) когато умрѣлия е направилъ писменна декларация, че освобождава наследника отъ привнасяние (членъ 291), б) когато умрѣлия е завѣщалъ на наследника съ предпочитание. Когато умрѣлия не е направилъ никаква декларация, че освобождава наследника отъ привнасяние, а последния заявява, че умрѣлия мълчаливо е изразилъ своето желание да го освободи отъ обязаностьта за привнасянието, то сждътъ, споредъ обстоятелствата, ще реши, да ли умрѣлия е направилъ разпореждането въ полза на наследника не срещу законната му часть, но отъ разполагаемата часть [1]).

Сжщото разпореждание се отнася и до завѣтитѣ: всѣко завѣщателно разпореждане, направено въ полза на единъ наследникъ, който има право на законна часть, безъ освобождение отъ привнасяне, се привнася къмъ закочната часть. За да се приеме противното, т. е. че завѣщателното разпореждане се отнася къмъ разполагаемата часть, трѣбва умрѣлия изрично или мълчаливо да е изявилъ намѣрение за освобождение отъ привписване.

Но, за да може привнасянето да се отнесе къмъ законната часть, изисква се, надарения да преживѣе дарителя; въ противенъ случай, ако надаренния умрѣ преди дарителя, безъ да остави нисходящи, които да могатъ да го представляватъ, разпореждането ще се отнесе къмъ разполагаемата часть.

---

[1]) Laurent. t. XII, n° 109. — Baudry-Lacantinerie. t, I, n° 935. — Huc. t. 41, n° 173. — Dalloz, sup. n° 270. — Pand, fr., v° *Donat*, n° 2898. — Thiry, t. II. n° 345. — Arntz. t. II, n° 1811. — Beautemps-Beaupré t. II, n° 860.

Надарения, който умре преди дарителя, може да остави нисходящи: въ такъвъ случай, ако тѣ наследватъ по право на представителство, jure representationis, разпореждането се отнася къмъ резервата; ако ли нисходящитѣ наследватъ на право, jure proprio, разпореждането се отнася къмъ разполагаемата часть [1]).

Направеното разпореждане се отнася къмъ разполагаемата часть и тогава, когато дѣтето, въ полза на което е направено разпореждането, се отрече отъ наследството, защото, за да може едно разпореждане, направено въ полза на извѣстно лице да се отнесе къмъ неговата законна часть, такава трѣбва да съществува, а отреклия се, като нѣма право за наследство, нѣма право и за часть отъ него т. е. за резервата. Това става явно и отъ членове 200 и 253, отъ които се вижда, че отреклия се наследникъ нѣма право да задържа нѣщо въ качество на законната часть. Прочее, ако надарения наследникъ се отрече, даренето се отнася къмъ разполагаемата часть [2])

Такова едно постановление на закона може да даде възможность на наследника, който има право на законна часть, да парализира правото на своя родитель да се разпорежда съ разполагаемата часть, като се отрече и съ това да накара да отнесатъ даренето къмъ разполагаемата часть, което може да я исчерпе съвършено, даже да я надмине.

Чл. 108 [3]).

Когато стойностьта на даренията надминава или е равна на разполагаемата часть, всичкитѣ завѣщателни разпореждания се считатъ за недействителни.

Разполагаемата часть може да се исчерпи или само съ дарения, или съ дарения и завѣщания, или само съ завѣ-

---

1) Laurent, t. XII, p, 150, — Ricci. n° 292.

2) Ricci, t. III. n° 293. — Thiry, t, II, n° 345. — Arntz, t. II, n° 1810. — Maton, *Dict.*, v° *Avancement d'hoirie*. n° 35. — Pand. fr., v° *Donat*, n° 2894. Baudry-Lacantinerie, t. I. n° 959. — Dalloz., sur. n° 279.

3) C. It. 823; C. N. 925.

щания. Членъ 108 предвижда случая, когато располагаемата часть е исчерпана или надмината само съ дарения и при това има и завѣщания.

Въ такъвъ случай, когато има дарения, стойностьта на които надминава или е равна на располагаемата часть, предпочтение се дава на даренията, а всичкитѣ завѣщания, ако тѣ сж отнисатъ къмъ располагемата часть, се считатъ несжществуюци, недействителни [1]).

Това предпочитание на даренията предъ завѣщанията се основава на самата природа на дарението и завѣщанието. Както едното, тъй и другото се праватъ преди смъртьта на умрѣлия. Завѣщанието получава сила само следъ смъртьта на завѣщателя, а при дарението дарителя се лишава отъ дарения предмѣтъ веднага и безвъзвратно (членъ 305); тъй щото завѣщанията, макаръ и първи по датата си, се считатъ последни, и понеже всичкитѣ завѣщания иматъ една и сжща дата, макаръ да сж писани въ разни времена, — смъртьта на завѣщателя, то и всичкитѣ се считатъ недействителни [1]).

Ако има нѣколко дарения, стойностьта на които надминува разполагаемата часть, то тѣ се намаляватъ съгласно правилото на членъ 340.

Ако стойностьта на даренията е по-малка отъ разполагаемата часть, то остатъка, отъ нея, който ще се получи, следъ като се извади стойностьта на даренията, ще се раздѣли съгласно правилото на членъ 109.

Правилото на чл. 108 се прилага само къмъ онѣзи дарения, които сж направени на чужди лица; а, ако дарението е направено въ полза на наследникъ съ право на законна часть, който е задълженъ да привнася, чл. 108 е неприложимъ, защото такива дарения се считатъ направени като авансъ срѣщу наследството и привнасянието ги прехвърля въ законната часть, отъ която се предполага, че не сж илзизали никога Тѣ се прехващатъ съгласно чл. 251; за това такива дарения не накърняватъ располагаемата часть; следователно, завѣщателя остава господаръ на тази часть и може да распореди съ нея, както обича. И даренията правятъ недействителни *(caduques)* завѣщателнитѣ распореждания само

---

[1]) Ricci, t. III. n° 294.

[2]) Laurent, XII, n° 175.

тогава, когато засѣгатъ располагаемата часть; но тѣ не могатъ да докаратъ този резултатъ, когатъ се прехващатъ отъ законната часть.

По чл. 108 се намаляватъ, впрочемъ, и онѣзи дарения, които, макаръ направени на едного отъ наследницитѣ съ право на законна часть, сж освободени изрично отъ дарителя отъ привнасяние. Това освобождение отъ привнасяние ги приравнява напълно къмъ направения на чужди лица дарения. А това обстоятелство е важно, защото отъ него зависи, да ли направеното на единъ наследникъ дарение ще се прехване срѣщу законната или срѣщу располагемата часть. И практическитѣ резултати отъ това сж различни за ликвидацията на наследството.

Чл. 109. [1])

Когато завѣщателнитѣ распореждания надминуватъ било располагаемата часть, било оная нейна часть, която би останала следъ изваждането стойностьта на даренията, намалението се прави съразмѣрно, безъ никаква разлика между наследницитѣ и завѣтницитѣ.

Членъ 109 предвижда два случая: а) когато има дарения и завѣщания, нъ при условие че стойностьта на даренията не исчерпва располагаемата часть и б) когато има само завѣщания. И въ двата случая цѣлта на закона е една: при остатъка на располагаемата часть, който се получава, следъ като се извади стойностьта на даренията, или при цѣлата располагаема часть, намаление се прави съразмѣрно, безъ никаква разлика на завѣтницитѣ.

Главното, което постановява членъ 109 е: а) че намалението се прави *съразмѣрно* между стойностьта на всяко завѣщателно распореждание, б) че не се прави никакви разлика между завѣтницитѣ, т. е. било че завѣтницитѣ сж чужди лица, било че тѣ сж наследници на завѣщателя и в) не се прави разлика, че завѣщателнитѣ распореждания сж саморжчни,

[1]) C. It. 824; C. N. 926.

или публични, или тайни и че сж направени въ едно завѣщание, или въ нѣколко завѣщателни актове и съ разни дати [1]) защото всичкитѣ завѣщания иматъ една дата — смъртьта на завѣщателя.

Намаленiето на завѣщателнитѣ разпореждания става по правилата на аритметиката, които за всѣки случай могатъ да бждатъ различни. Считаме за небезполезно да приведемъ примѣръ и за двата случая.

Да предположимъ, че завѣщателя е оставилъ единъ синъ Никола и 20,000 лева чисто наследство безъ дългове; има две дарения по 3,000 лева всѣко, едно завѣщание на Петра за 3,000 лева и друго завѣщание на Ивана за 2,000 лева. Располагаемата часть е 10,000 лева; като извадимъ отъ нея стойностьта на даренията, която е 6,000 получаваме остатъкъ отъ 4,000; срещу този остатъкъ има две завѣщания, стойностьта на които (5,000) надминува остатъка (4,000) съ 1,000 лева. Какъ ще се намалятъ завѣщанията? *Като раздѣлимъ стойностьта на завѣщанията съ превишающата часть, ще получимъ число, което показва частьта, съ която трѣбва да се намали всѣко завѣщателно разпореждание.* Въ случая остатъка е 5,000 лева, раздѣленъ на превишающата часть — 1,000 лева, ще имаме 5,000 : 1,000 = 5, т. е. всѣко завѣщателно разпореждание ще трѣбва да се намали съ $^1/_5$ часть. И действително, като намалимъ завѣщанието на Петра отъ 3,000 лева съ $^1/_5$ ще получимъ 600 лева, а отъ завѣщанието на Ивана ще имаме намалени 400 лева; тъй щото цѣлото намаление ще е 600 + 400 = 1,000 лева. И тъй, Никола ще вземе законната си часть 10,000 лева, завѣщанието на Петра ще остане 2,400, а завѣщанието на Ивана—1,600 лева и дарения има за 6,000 лева. Всичко имаме 1,0000 Никола + 2,400 Петъръ + 1,600 Иванъ + 6,000 дарения = 20,000 лева.

Да земемъ сега примѣръ за случая, когато нѣма дарения, но само завѣщателни разпореждания.

Да предположимъ, че завѣщателя е оставилъ единъ синъ и 36,000 лева чисто наследство. По завѣщание завѣщалъ на *X.* 8,000 лева, на *Y.* — 7,000, на *Z.* — 9,000 лева;

---

[1]) Buniva, Delle successioni, p. 330. — Laurent, t. XII. n° 176. — Pand. fr. v° *Donat*, n° 3373, — Huc, t. VI, n° 174. — Thiry t. II, n° 348. — Arntz, t. II, n° 1816. — Maton, *Dict*, V° *Réduct des legs*, n° 5. — Pasic., 1891. III. 132.

тъй щото сумата на всичкитѣ завѣщателни разпореждания е 24,000 лева. Законната часть е 18,000 лева и располагаемата часть е тоже 18,000 лева. Прочее, располагаемата часть е надмината съ 6,000 лева (24,000 — 18,000 = 6,000). За да намѣримъ, съ какъвъ $^0/_0$ трѣбва да се намалятъ съразмѣрно всичкитѣ завѣщателни разпореждания, *трѣбва да раздѣлимъ сумата на всичкитѣ завѣщателни разпореждания (24,000 лева) съ сумата на превишающата часть (6,000) и частното което ще се получи отъ това дѣление, показва частьта, съ която трѣбва да се намали всѣко завѣщателно разпореждане.* Въ случая ще имаме 24,000: 6,000 = 4, т. е. всѣко завѣщателно разпореждане трѣбва да се намали съ $^1/_4$ часть или се едно съ 25$^0/_0$. И тъй, завѣщанието на *X.* ще се намали съ $^1/_4$ т. е. съ 2000 лева; завѣщанието на *Y.* — тоже съ $^1/_4$ т. е. съ 1,750 лева и завѣщанието на *Z.* — тъй сжщо съ $^1/_4$ т. е. съ 2250. А всичката намалена сума е: 2,000+1,750 + 2,250 = 6,000. Тази сума (6,000) ще попълни законната часть. И тъй, синътъ ще земе своята законна часть 18,000 лева; *X.*, вмѣсто 8,000, ще получи 6,000 лева; *Y.*, вмѣсто 7,000, ще получи 5,225; *Z.*, вмѣсто 9,000, ще получи 6,750 лева, а всичко ще имаме зак. часть 18,000 + *X* 6,000 + *Y* 5,250 + *Z* 6,750 = 36,000 лева.

По горната формула се намаляватъ завѣщателнитѣ разпореждания при всѣка комбинация.

За провѣрка да зememъ още единъ примѣръ: Завѣщателя оставя два сина и 24,000 лева чисто наследство и завѣщалъ: една сума отъ 12,000 лева, както следва: на Петра 2,000, на Христина 3,000, на Дочо 5,000, на Гена 2,000 лева. Располагаемата часть е 8,000. Както се вижда, тя е надмината съ 4,000 лева. За да намѣримъ процента на съразмѣрното намаление, трѣбва 12,000 да раздѣлимъ съ 4,000; като извършимъ тази аритметическа операция, намираме, че всѣко завѣщателно разпореждане ще трѣбва да се намали съ $^1/_3$ часть. И тъй, отъ завѣщанната на Петра сума трѣбва да се намали $^1/_3$ т. е. 666$^2/_3$ лева, отъ Христина — 1,000, отъ Доча — 1,666$^2/_3$, отъ Гена — 666$^2/_3$; а всичкото намаление е 4,000 лева, което ще попълни законната часть. Прочее, ще имаме: всѣки синъ ще получи законната си часть по 8,000 (8,000 × 2 = 16,000); Петръ, вмѣсто 2,000, ще получи 1,333$^1/_3$; Христина,

вместо 3,000, ще получи 2,000; Дончо, вместо 5,000, ще получи $3,333^1/_3$ и Гена, вместо 2,000, ще получи $1,333^1/_3$. И действително, имаме: зак. часть на 2 сина 16,000 + Петръ $1,333^1/_3$ + Христина 2,000 + Дочо $3,333^1/_3$ + Гена $1,333^1/_3$ = 24,000 лева.

Освенъ изложения отъ насъ аритметически способъ за изнамиране процента, съ който трѣбва да се намали всѣкъ завѣщателно разпореждане, има и други, но ние посочихме най-лесния и най-простия способъ. Впрочемъ, понеже въпроса се касае само за математическо исчисление, всѣки може да оперира по разнитѣ способи, които дава математиката.

Приложението на чл. 109 може да породи съмнѣние, когато има да се намаляватъ завѣщателни разпореждания, обременени съ тяжести. Напримѣръ Х. завѣщава на А. една кжща, която струва 100,000 лева, съ задължение за завѣтника да плати на Б. една сума отъ 30,000 лева. Значи, въ случая освенъ главния завѣтъ на А. има и единъ подъ-завѣтъ въ полза на Б. Какъ ще стане намалението въ случая? Върху цѣлата ли стойность на кжщата, която струва 100,000, или върху тази стойность, намалена съ подъ-завѣтътъ отъ 30,000, т. е. върху 70,000? Разнитѣ решения на въпроса даватъ разни материални резултати.

Днесъ доктрината и юриспрунденцията сж съгласни, че намалението на главния завѣтъ влече подире си и намалението на подъ-завѣта *(sous-legs)*.[1])

Принципътъ на чл. 109 е, че завѣщателнитѣ разпореждания трѣбва да се намаляватъ съразмѣрно съ тѣхната стойность; а, когато е завѣщанъ единъ недвижимъ имотъ подъ условие за завѣтника да исплати известенъ подъ-завѣтъ, имота трѣбва да участвува въ това плащане съ цѣлата си стойность, защото тя е единъ отъ съставнитѣ елементи на наследственния активъ, макаръ да е завѣщанъ съ известни тяжеси. При това главния завѣтникъ на недвижимия имотъ, като плати подъ-завѣта, може да иска отъ подъ-завѣтника да му плати съразмѣрна часть за намалението на подъ-завѣта, което той е претърпялъ за негова смѣтка.

Ако се направятъ математически исчисления за двѣтѣ хипотези — за намаление или ненамаление на подъ-завѣта,

---

[1]) Demante, t. IV, n° 64 *bis*. — Duvergier sur Toullier. t. V, n° 160 note *a*. — Demolombe, t. XIX, n° 557. — Laurent, t. XII, n° 177. — D. P. 1853. 1. 200; 1862. 1. 411. — S. 1862. 1. 916. — Ricci, t. III, n° 297.

ще се види материалната разлика за главния завѣтъ. По нѣкога тя може да достигне голѣмъ размѣръ.

Казахме, че не трѣбва да се прави разлика въ естеството на завѣтитѣ. Пропорционалното намаление трѣбва да се прилага къмъ всичкитѣ завѣти, било движими, било недвижими, било тѣлесни, било безтѣлесни, отъ родъ, отъ количество, отъ това че се завѣщава извѣстенъ предметъ.

Нѣкои автори, обаче, поддържатъ, че завѣтътъ на единъ опредѣленъ предметъ, напримѣръ завѣтътъ на единъ пръстенъ не подлежи на съразмѣрно намаление. Мотивитѣ за това сж, че завѣтътъ на единъ опредѣленъ предметъ става неговъ пъленъ собственникъ въ момента на завѣщателевата смъртъ; т. е. че завѣтника има върху завѣта *jus ad rem*; че, следователно, той има право да ревандикира завѣщания предметъ, безъ да се грижи за това, да ли другитѣ завѣтници ще получатъ завѣщанитѣ имъ суми, за които тѣ сж само едни кредитори. Това мнѣние е противно на общността на думитѣ на чл. 109. Освенъ това, има единъ по-важенъ мотивъ; той е, че, когато е накърнена законната часть, всичкитѣ завѣти се намаляватъ *съразмѣрно*. Завѣтника на опредѣления предметъ става собственникъ само на онази негова часть, която не накърнява законната на наследника. Закона поставя всичкитѣ завѣти подъ едно условие: да бждатъ намалени по единъ и сжщи начинъ: съразмѣрно. Прочее, завѣтника на единъ точно опредѣленъ предметъ, бидейки, по право, подложенъ, отъ деньтъ на завѣщателевата смъртъ, на съразмѣрно намаление, става собственникъ само на онази часть отъ завѣщания предметъ, която би останала, следъ като се намали.[1]) И наистина, да се приеме, че завѣта на опредѣленъ предметъ не подлежи на намаление, то би значило да му даде предпочитане, когато самия завѣщатель го е допусналъ, като каже *изрично*, че той желае, щото еди-кой си завѣтъ да се изплати преди другитѣ (чл. 110). Ако нѣма такава изрична де-

---

[1]) Toullier, t. V, n° 157. — Marcadé, sur l'art. 926, n° 3. — Delvincourt, t. II, p. 64. — Poujol, sur l'art. 926, n° 6. — Saintespès-Lescot, t. II, n° 544, — Demante, t. IV, n° 64 bis. — Aubry-Rau, t. VII, § 685. — Laurent, t. XII, n° 181. — Fuzier-Herman, sur l'art. 926, n° 4. — Demolombe, t. XIX, n° 559. — Huc, t. t. VI, n° 174. — Baudry-Lacantinerie, t. I, n° 970. — Pand. fr., V° *Donat.*, n° 3391. — D. P. 1851. 2. 100; 1861. 1. 457.

кларация на завѣщателя за предпочитане, нѣма изключение; Ние сме подъ общото правило.

Противна доктрина поддържатъ старитѣ юристконсулти, влиянието на които се е отразило и върху новитѣ автори. [1]) Обаче, както видѣхме, болшинството отъ авторитѣ поддържатъ мнѣнието за намаление на завѣта на опредѣленъ предметъ.

Съразмѣрното намаление е основано на предполагаемото намѣрение на завѣщателя, който може да изяви намѣрение за предпочтително, а не съразмѣрно, намаление на завѣщателнитѣ разпореждания, както и прави въ чл. 110, къмъ коментираното на който и преминаваме.

Чл. 110. [2])

При всичко това, въ всичкитѣ случаи, когато завѣщателтъ е изрично заявилъ, че той желае единъ завѣтъ да се исплати преди другитѣ, това предпочитане трѣбва да се направи, и завѣтътъ, до който това се отнася, намалява се само тогазъ. когато стойността на другитѣ не би напълнила запазената отъ закона часть.

Видѣхме, че съразмерното намаление на завѣщателнитѣ разпореждания, постановено въ чл. 109, е основано на предполагаемото намѣрение на завѣщателя; щомъ това е тъй, то естественно е, че завѣщателя има право да изяви противно желание. т. е. завѣщателнитѣ разпореждания да се не намаляватъ пропорционално, но едни да се исплащатъ предпочтително предъ другитѣ, стига само да не накърнява законната часть. Заявлението на завѣщателя въ такъвъ случай трѣбва да е *изрично; мълчаливо* заявление не се приема; щомъ нѣма изрична декларация за предпочитане на единъ завѣтъ предъ други, предполага се, че завѣщателя не е

---

[1]) Merlin, Rép. V° *Légataire*, § 6, n° 24. — Pothier, *Des Donat*, t. IV, art. 2. — Coin-Delisle, sur l'art. 927, n° 12. — Bayle-Mouillard, t. II n° 622.

[2]) C. It. 825; C. N. 927.

ималъ намѣрение да прави предпочтение, и завѣщателнитѣ распореждания се намаляватъ *съразмѣрно* съгласно чл. 109.

Понеже въ итал. *Codice civile* нѣма распореждане, че заявлението на завѣщателя трѣбва да е изрично, то има разногласие въ доктрината и юриспруденцията. Така, Флорентинския Касац. сждъ бѣ решилъ, че заявлението на завѣщателя въ това отношение може да е и *мълчаливо*, происходящe отъ особеннитѣ обстоятелства, които го придружаватъ [1]).

А *Ricci* казва, че заявлението не може да бжде мълчаливо; че то трѣбва да бжде *изрично*[2]).

Обаче, и въ Франция има споръ по въпроса, макаръ въ съответния art. 927 е употрѣбена думата *„изрично“* [3]).

Ние мислимъ, че при формалното распореждане на текста споръ не може да има: заявлението трѣбва да е изрично; иначе нѣма предпочитание.

Изрично заявеното намѣрение да се предпочете единъ завѣтъ предъ други *трѣбва да се испълн* . Но закона предвижда случаи, когато и направеното съ *предпочтение* завѣщателно распореждане трѣбва да се намали; този случай е, когато стойностьта на последующитѣ, тоже съ предпочитане, завѣщателнитѣ распореждания, не стига да попълни законната часть. Отъ това следва, че направенитѣ съ предпочитание завѣти трѣбва да се исплащатъ *по редъ*; следователно, ако завѣщателя направи нѣколко завѣщателни распореждания съ предпочитание, той е длъженъ да укаже и редътъ, по който ще трѣбва да вървятъ завѣщателнитѣ разпореждания.

Текста на чл. 110 не опредѣля, да ли всичкитѣ завѣщателни распореждания трѣбва да сж направени съ предпочтение, а другитѣ безъ такова. Закона казва: *„когато завѣщателя желае, единъ завѣтъ да се исплати преди другитѣ“*. Отъ думата *единъ* не трѣбва да се заключава, че само единъ завѣтъ може да бжде съ предпочтение, а другитѣ да сж безъ предпочтение. Отъ всичкитѣ завѣщателни распореждания съ предпочтение, може да бжде само единъ или нѣколко

---

[1]) *Cass. Firenze*, 25 gennaio 1883.

[2]) Ricci. t. III. n° 296.

[3]) Laurent, t, XII, n° 180. — Troplong, t. II. n° 1017. — Toullier, t. V, n° 160. — Locré, t. V, p. 323.

завѣти, а другитѣ може да бждатъ безъ предпочтение, но възможно е и всичкитѣ завѣти да сж установени съ предпочтение, но по редъ.

За нагледность да вземемъ примѣръ за всѣки възможенъ случай. Да предположимъ, че завѣщателя оставя единъ синъ и 10,000 лева чисто наследство; завѣти има три: на Петра завѣщано 4,000 лева, на Стойка 5,000 и на Елена 3,000 лева, а всичко завѣщано 12,000 лева. При това въ завѣщанието *изрично* е казано, че завѣта на Петра трѣбва да се исплати преди другитѣ; това предпочитане трѣбва да се направи, защото, макаръ сумата на всичкитѣ завѣти (12,000) и да надминува располагаемата часть, която е 5,000 лева съ 7,000 лева, стойностьта на двата завѣта — на Стойка и на Петра, която е 8,000 лева, има да допълни законната часть, която е накранена само съ 7,000 лева. И тъй, завѣта на Петра ще се исплати, а завѣта на Стойка и Елена ще се намалятъ съразмѣрно, съгласно чл. 109, защото за тѣхното покриване отъ располагаемата часть, следъ като се плати завѣта на Петра, остава само 1,000 лева.

Но може да стане нужда, щото и единственния съ предпочтение завѣтъ да се намали; това става защото предпочтителния завѣтъ самъ надминува располагаемата часть. Напримѣръ завѣщателя оставя единъ синъ, 6,000 чисто наследство и два завѣти: на Никола 4,000 лева и на Минча 2,000 лева; въ завѣщанието е казано, че завѣта на Никола трѣбва да се исплати преди завѣта на Минча. Това предпочтение трѣбва да се направи, но, понеже законната е накърнена съ 3,000 лева — располагаемата часть е 6,000 лева — завѣта на Никола, макаръ и да е съ предпочтение, ще се намали, защото размѣра на Минчовия завѣтъ (2,000) не може да попълни законната часть — 1,000 лева не стигатъ за допълнението. Съ колко ще се намали предпочтителния завѣтъ? Съ толкова, колкото не стига за допълнението Минчовия завѣтъ, а той не достига законната часть съ 1,000 лева; следователно, завѣта на Никола, за попълнение законната часть, ще се намали съ 1,000 лева. И тъй, синътъ ще получи законната часть въ пълненъ размѣръ 3,000 лева, а Минчо не ще получи нищо.

Да предположимъ сега, че завѣщателя остава единъ синъ и 36,000 чисто наследство и направилъ четири завѣта

се съ предпочтание: на А. завѣщалъ 8,000 лева, на Б. — 5,000 лева, на В. — 7,000 лева и на Г. — 4,000 лева — всичко завѣщано 24,000 лева. При това въ завѣщаняето казано, че най-напредъ трѣбва да се плати на А., после на Б., следъ него на В., и най-после на Г. Въ случая законната часть, която е 18,000 лева, е накърнена съ 6,000 лева (24,000 — 18,000=6,000). Трѣбва ли да се намалява нѣкой отъ тѣзи четире предпочтителни завѣта, и ако трѣбва, то кой? Най-напредъ ще се плати завѣта на А. безъ намаление, защото стойностьта на завѣтитѣ на Б. В. и Г. (16,000 лева) може да попълни накърненото отъ законната часть, което е 6,000 лева; но завѣта на Б. ще се изплати тоже безъ намаление, защото стойностьта на другитѣ два завѣти — на В. и Г. (11,000) — може да попълни накърненото отъ законната часть; завѣта на В. не ще може да се изплати безъ намаление, защото сумата на завѣта на Г. (4,000) не може да попълни накърнението на законната часть (6,000) — 2,000 лева не стига за попълнение; прочее, завѣта на В., макаръ прѣдпочтителенъ предъ Г., ще се намали съ 2,000 лева, и вмѣсто завѣщанитѣ 7,000 лева, В. ще получи само 5,000 лева. А завѣта на Г., отъ 4,000 лева ще се унищожи цѣль, защото нѣма сумма, която да попълни законната часть. Този завѣтъ отъ 4,000 лева заедно съ намаленитѣ отъ завѣта на В. 2,000 лева ще отидатъ да допълнятъ накърнението на законната часть.

Чл. 111 [1]).

Когато завѣтътъ, който трѣбва да се намали, е отъ недвижимо имущество, намалението става, като се отдѣли една равноценна часть, отъ недвижимото имущество, ако това може да стане съ удобство,

Ако това отдѣляне не може да стане съ удобство и назначената на завѣтника часть надминува располагаемата часть съ повече отъ една четвъртъ имущество, той е длъженъ да остави цѣлото недвижимо имущество

[1]) C, It. 826.

на наследницитѣ, като си запазва правото да иска стойностьта на располагаемата часть. Ако ли пъкъ частьта на завѣтника надмимува располагаемата часть само съ една четвъртъ, то той има право да задържи цѣлото недвижимо имущество, като възнагради съ пари всичкитѣ правоимѣющи на законна часть.

Впрочемъ, завѣтникътъ, който има право на законна часть, може да задържа цѣлото недвижимо имущество, ако само ценостьта му не надминава ценностьта на располагаемата часть и на неговата законна часть.

Законнитѣ наследници продължаватъ юридическата личность на умрѣлия, съ имотитѣ на когото тѣ сж сезирани; къмъ тѣхъ се обръщатъ завѣтницитѣ за да искатъ да имъ предадатъ завѣщания предметъ (членъ 135). Завѣтницитѣ, като наследници върху имотитѣ на завѣщателя, иматъ право да искатъ, щото завѣтътъ да имъ се предаде въ натура. Даването на завѣта въ натура отговаря на самото намѣрение на завѣщателя, на когото желанието може да бѫде да облагодѣтелствова нѣкой завѣтникъ именно съ извѣстенъ имотъ отъ наследството си, а не съ други [1]). Въ закона сж прокарани начала, които респектиратъ предполагаемото намѣрение на завѣщателя: всѣки завѣтникъ да получи въ натура този именно предметъ, който му е завѣщанъ. Това начало е запазено и при намаление на завѣтитѣ. И действително, членъ 111, който опредѣля начина за намалението на завѣтитѣ, които сж отъ недвижими имоти, постановява, че когато завѣтътъ е недвижимъ имотъ и когато този имотъ е удобно дѣлимъ, намалението става, като се отдѣли една часть отъ недвижимия имотъ, която да е равноценна на излишека, съ която се превишава располагаемата часть. Напримѣръ, завѣщателя умира и оставя: една дъщеря, чисто наследство една нива отъ 6 уврата и завѣщалъ на Петка 4 уврата отъ нивата. Располагаемата часть е три уврата, но

[1]) Ricci, t. III, n° 296, — Losana, n° 481. — Pacifici-Mazzoni, t. VI, n° 174.

завѣщателя расположилъ четире уврата, т. е. надминалъ разполагаемата часть съ единъ уврать. Ако нивата е удобно делима, отъ заветътъ на *Петка* ще се отреже единъ уврать, който ще попълни накърнената законна часть, а Петко, вмѣсто завѣщанитѣ четире уврата, ще получи завѣта си, намаленъ съ единъ уврать, т. е. три уврата.

Първата алинея отъ текста установява общия принципъ, че всѣки завѣтникъ, безразлично, да ли той е чуждо лице или е наследникъ съ право на законна часть, получава въ натура завѣта отъ недвижимъ имотъ, макаръ да превишава разполагаемата часть, като се спадне превишението, ако недвижимия имотъ е удободѣлимъ и ако се поддава на такова намаление.

Прочее, щомъ тоя имотъ е удободѣлимъ той се прилага къмъ всички завѣтници, биле тѣ чужди лица, биле тѣ наследници съ право на законна часть, и то безразлично отъ размѣра на превишението.

А втората и третя алинеи, като изключение, се прилагатъ само тогава, когато имота е неудободѣлимъ и когато има превишение въ извѣстенъ размѣръ. За прилагането на тѣзи две алинеи, както ще видимъ, се изисква съвокупностьта на две условия: неудободѣлимость на имота и плюсъ превишение въ извѣстенъ размѣръ.

Отъ това следва, че закона респектира предполагаемото намѣрение на завѣщателя и дава даже и превишающия разполагаемата часть завѣтъ въ натура. Наследницитѣ нѣматъ право да искатъ въ този случай да оставятъ на завѣтника недвижимъ имотъ, като го задължатъ да имъ плати разликата отъ превишающата стойность, защото задължението, което закона налага на завѣтника, съставлява за него едновременно и едно право, което го запазва отъ възможни загуби[1]) Но има причини, които по нѣкога може да въспрепятствуватъ да се испълни предполагаемото намѣрение на завѣщателя. Въ такива случаи най-главната причина, която може да побърка на завѣтника да получи завѣта си въ натура, съвършенно свободенъ, го кара: или да получи завѣта въ натура, но съ заплащание на превишающата завѣта часть, или да се лиши отъ завѣта въ натура и да получи вмѣсто него пари.

---

[1]) Ricci, t. III, n. 298. — Contrà Pacifici-Mazzoni.

Когато отдѣлянието на една часть отъ недвижимия имотъ е неудобно, тогава закона предлага два способа. *Първо*, когато назначената на завѣтника часть надминува располагаемата часть *съ повече* отъ една четвърть, завѣтника е длъженъ да остави цѣлото недвижимо имущество на наслѣдницитѣ, а вмѣсто располагаемата часть да получи нейната стойность. При първъ погледъ се вижда, като че редакцията на втората часть на членъ 111 въ това отношение е неясна; но това е само по видимому, а въ сѫщность редакцията е твърдѣ точна и изразителна, и изражението „*когато назначената на завѣтника часть надминува располагаемата часть съ повече отъ една четвърть*“ — трѣбва да се разбира: *когато размѣра на завѣта е по-голѣмъ отъ четвъртата часть на располагаемата часть.* Напримѣръ, завѣщателя оставилъ една дъщеря и чисто наслѣдство отъ единъ недвижимъ имотъ, отъ който той завѣщалъ на *X.* $^{11}/_{16}$ части. Располагаемата е $^{1}/_{2}$ или $^{8}/_{16}$ части. Тука размѣра на завѣта, $^{11}/_{16}$, надминава располагаемата часть, $^{8}/_{16}$, съ повече отъ една четвърть, а именно надминава съ $^{1}/_{16}$, защото четвъртата часть на располагаемата е $^{2}/_{16}$, а излишека, съ който се надминува располагаемата часть е $^{3}/_{16}$, или съ други думи излишекътъ, съ който се надминува располагаемата часть, $^{3}/_{16}$, е по-голѣмъ отъ четвъртата часть на располагаемата часть, $^{2}/_{16}$. *X.* ще остави цѣлия завѣтъ, $^{11}/_{16}$, на завѣтницитѣ, а за располагаемата часть, $^{8}/_{16}$, ще получи стойностьта на послѣднята.

Ако ли пъкъ частьта на завѣтника надминува располагаемата часть *само* съ една четвърть, или съ други думи, ако излишека, който надминува располагаемата часть, се точно равнява на четвъртата ѝ часть, завѣтника има право да задържи цѣлото недвижимо имущество, като възнагради съ пари всичкитѣ правоимѣющи на законна часть. Ако взememъ горния случай и предположимъ, че на *X.* е завѣщано $^{10}/_{16}$, то располагаемата часть, $^{8}/_{16}$, се надминува единъ излишекъ отъ $^{2}/_{16}$, а този излишекъ е равенъ на четвъртата часть на располагаемата часть ($^{1}/_{4}$ отъ $^{8}/_{16}$ е $^{2}/_{16}$); или съ други думи: завѣта, $^{10}/_{16}$, надминува располагаемата часть, $^{8}/_{16}$, само съ една четвърть отъ нея т. е. съ $^{2}/_{16}$.

Закона изрично опредѣля, че въ тази хипотеза завѣтника трѣбва да възнагради наслѣдницитѣ *съ пари*. Съ какво

обаче, трѣбва наслѣдницитѣ да възнаградятъ завѣтника, когато превишающия располагаемата часть излишекъ е повече отъ четвъртата часть на располагаемата часть? Закона не разрѣшава изрично въпроса, но казва само, че завѣтника си запазва правото да иска *стойностьта* на располагаемата часть отъ недвижимия имотъ, безъ да опредѣля, въ какво ще се изплаща тази стойность. Цѣлта на закона и въ двѣтѣ хипотези е еднаква: ако недвижимия имотъ остане у наслѣдницитѣ, тѣ плащатъ на завѣтника *стойностьта* на располагаемата часть; ако недвижимия имотъ остане у завѣтника, той плаща на наслѣдницитѣ *стойностьта* на законната часть. А гдето цѣлта на закона е една и сѫща, тамъ и постановленията на закона трѣбва да иматъ еднакъвъ смисълъ и значение. *Ubi eadem legis ratio, ibi eadem legis dispositio.* Въ силата на това процесуално правило, ако стойностьта въ едната хипотеза се изплаща съ пари, то и въ другата хипотеза исплащанието на стойностьта ще стане съ пари.

Какъ трѣбва да се оценява частьта на недвижимия имотъ, стойностьта на която трѣбва да се изплаща? На общо основание; ако не се съгласятъ самитѣ страни върху размѣра на стойностьта, решава сѫдътъ. Но и самия сѫдъ при опредѣление стойностьта трѣбва да оценява имота по цената, която той еималъ въ времето на смъртьта на завѣщателя.

Законнитѣ наслѣдници и завѣтницитѣ сѫ сънаслѣдници по едно наслѣдство на разни основания — първитѣ на основание на закона по наслѣдството, а вторитѣ на основание на завѣщание — съ тази само, главна по въпроса, разлика, че законнитѣ наслѣдници се считатъ за законни продължители на юридическата личность на умрѣлия, отъ които завѣтницитѣ искатъ своя завѣтъ (членъ 135). По тѣзи причини, щомъ законнитѣ наслѣдници и завѣтницитѣ сѫ сънаслѣдници, и исплащанието на завѣтитѣ и намалението имъ не е друго, освенъ дѣлба между нѣколко сънаслѣдници; а въ такъвъ случай дѣлбата на движимитѣ и недвижимитѣ имоти трѣбваше да стане по правилата на членове 240 и 241. Обаче, закона по намалението на завѣти отъ недвижими имущества установява особно правило въ членъ 111; а отъ това следва, че правилото на членъ 111 е изключение отъ общитѣ правила за дѣлбата между сънаслѣднилитѣ. Като изключение отъ общото правило, правилото на членъ 111 трѣбва да се

тълкува стриктно, т. е. изключително за предвиденитѣ въ него случаи. А тези случаи сж: а) когато превишающия располагаемата часть излишекъ е по-голѣмъ отъ четвъртата часть на располагаемата часть и б) когато този излишекъ е равенъ на $^1/_4$ отъ располагаемата часть. Къмъ тези само два случая трѣбва да се прилага правилото на членъ 111. Следователно, щомъ превишающия располагаемата часть излишекъ е *по-малъкъ* отъ четвъртата часть на располагаемата часть, правилото на членъ 111 е неприложимо и исплащанието на завѣта трѣбва да стане на общо основание (членове 240 и 241).

Че действително членъ 111 не е приложимъ въ последния случай се доказва и отъ това обстоятелство, че art. 826 отъ Италиянския Codice civile, отъ който е заеменъ членъ 111, постановява, че, когато завѣтътъ надминава располагаемата часть само съ една четвърть *или съ по-малко* отъ една четвърть, завѣтника може да задържи цѣлия недвижимъ имотъ, като възнагради съ пари тѣзи, които иматъ право на законна часть (Se l'eccedenza é eguale al quatro *o minore* di esso, il legatario puó ritenere tutto l'immobile compensando in danaro coloro ai quali è riservata la porzione legittima) Защо нашия законодатель, като е заелъ отъ италиянския кодексъ случая за превишението само съ една четвърть, не е приелъ и случая за превишението и съ по-малко отъ една четвърть? Защото е желаялъ, вѣроятно, да подведе подъ исключение само упоменатитѣ въ членъ 111 два случая.

Правилото на втората часть на членъ 111 се отнася до такива завѣтници, които нѣматъ право на законна часть, а завѣтитѣ на завѣтницитѣ, които сж наследници съ право на законна часть, се намаляватъ по правилото, установено въ третята часть на членъ 111. Такъвъ завѣтникъ може да задържи цѣлото недвижимо имущество, ако само ценностьта *(il valore)* на това недвижимо имущество не надминава суммата *(l'importo)* отъ располагаемата часть и отъ законната часть на завѣтникътъ.

Да предположимъ, че завѣщателя оставя три деца А. Б. и В. и чисто наследство отъ 8,000 лева, въ което има и единъ недвижимъ имотъ отъ стойность 3,600 лева. На А. завѣщано отъ имота $^9/_{10}$ части, които струватъ 3,240 лева. Ако А. бѣше завѣтникъ, който нѣма право на законна часть, то,

съгласно втората часть отъ членъ 111, трѣбваше да остави цѣлото имущество на наследницитѣ, понеже излишека 3,240—2,000=1,240 е по-голѣмъ отъ четвъртата часть, 500, на располагаемата часть, 2,000, и да иска стойностьта на располагаемата часть, но понеже А. е завѣтникъ, който има право на законна часть, той, А. ще може да задържи цѣлото имущество, защото неговата стойность, 3,240, не надминава сумата отъ располагаемата часть, 2,000 и плюсъ сумата отъ законната часть. на А., 2,000, т. е. не надминава сумата 4,000 лева. Разбира се че и въ този случай А. трѣбва да възнагради съ пари другитѣ сънаследници за превишающия излишекъ, 1,240 лева.

Ако стойностьта на имота беше равна на 4,000 лева т. е. на располагаемата часть 2,000 + законната часть на А. 2,000 лева, то А. пакъ има право да задържа цѣлия имотъ; но, ако стойностьта на имотътъ превишава сумата 4,000 лева, тогава А. нѣма право да задържа имота. Какво става, прочее, въ такъвъ случай? Постжпя се съгласно първата хипотеза въ втората часть на членъ 111, т. е. завѣтника е длъженъ да остави цѣлото имущество на наследницитѣ, като си запази правото да иска стойностьта на располагаемата часть.

Третята алинея трѣбва да се координира съ втората, защото иначе положението на завѣтника, който има право на законна часть ще бжде по-лошо отъ онова на завѣтника, който е чуждо лице [1]).

Cesare Losana привежда следния примеръ. Единъ баща оставя едно имущество отъ 100,000 лири и петь сина, на едного отъ които завѣщава единъ недвижимъ имотъ отъ стойность 62,000 лири; този завѣтъ превишава събраната стойность на располагаемата (50,000 лири) [2]) и на законната часть на завѣтника (10,000 лв.) Въ този случай завѣтника-наследникъ има право да задържи цѣлия недвижимъ имотъ, като заплати на своитѣ братя 2,000 лири, защото, ако завѣта бѣше направенъ на едно чуждо лице, това послѣдното без-

[1]) Losana n° 484. — Срав. Melucci *Trattato teorico-pratico delle collazione*, t. II, n° 299. — Abello, *Della collazione.*

[2]) Располагаемата часть по италиянски кодексъ е половината отъ наследството, ако завѣщателя е оставилъ дѣца, безразлично отъ тѣхното число (art. 805).

съмненно би имало право да задържи цѣлия имотъ. А пъкъ щѣше да бѫде несправедливо завѣтника-наследникъ да испадне въ по-неизгодно положение отъ онова на завѣтника — чуждо лице.

Третята алинея казва, че завѣтника, който има право на законна часть, *може да задържа* цѣлото недвижимо имущество. Израза „*може да задържа*“ не трѣбва да се тълкува въ смисълъ на едно право на завѣтника да остави недвижимия имотъ на наследницитѣ, като иска да му се заплати въ пари стойностьта на располагаемата часть [1]). Защото завѣтника, като такъвъ, не може да иска, споредъ обстоятелството, друго нѣщо, не може на претендира *aliud pro alis.*

Чл. 111 предвижда хипотезата за *единственъ* завѣтъ само на *единъ* недвижимъ имотъ, който надминава располагаемата часть di in *unico* legato d'*un* (immobile). А отъ това споредъ нѣкои автори трѣбва да се заключи, че правилото на този текстъ е неприложимо:

а) Когато сѫ завѣщани съ единъ завѣтъ нѣколко недвижими имота, съвъкупностьта на които прѣвишава располагаемата часть [2]).

б) Когато недвижимия имотъ, който превишава располагаемата часть е предметъ на *нѣколко* завѣта.

в) Най-после, когато сѫ завѣщани съ едно завѣщателно разпореждание на едно и сѫщо лице единъ недвижимъ имотъ, стойностьта на който надминава располагаемата часть, и други завѣти на други лица. Защото въ този случай намалението ще става не само между наследницитѣ съ право на законна часть, но и между други завѣтници. При това положение ще липсуватъ условията и критериума за приложимостьта на текста.

Следъ всичко изложено, нека отбелѣжимъ, че правилото на чл. 111 не сѫществува въ французския *Code civil.* То урежда, както се вижда, единъ въпросъ отъ голѣма важность.

По правилото на чл. 111 може ли да се реши въпроса и за единъ завѣщанъ сервитутъ? Не. Понеже това завѣщано

---

[1]) Losana, n° 484. — Ricci, t. III, n° 298.

[2]) Ricci, t. III, n° 298. — Losana, n° 485. — Pacifici-Mazzoni, t. VI. p. 451. (*r*).

право по природата си е абсолютно недѣлимо, то цѣлия сервитутъ остава въ полза на завѣтника; а, ако стойността му надминава располагаемата часть, завѣтника ще плати съответната стойность. За такива завѣти Гайусъ казва, че тѣ оставатъ всецѣло върху завѣтника.

Закона предвижда начинъ само за намаление на завѣти отъ недвижимъ имотъ и нищо не говори за начина на намаление завѣтитѣ отъ движими имоти, дѣлението на които е неудобно; напримѣръ, завѣщава се една часть отъ скѫпоценъ камъкъ (брилянтъ).

Ние мислимъ, че втората и третата части отъ правилото на чл. 111, като изключение отъ общото право, не може да се приложатъ по аналогия и къмъ намалението на завѣтитѣ отъ движими имоти, дѣлението на които не е удобно. Щомъ законодателя не е постановилъ и за тѣхъ изрично изключение, то прѣдполага се, че той еималъ намѣрение да ги остави подъ дѣйствието на общото право. То значи, че завѣщания предметъ е обща собственность на наследницитѣ и завѣтницитѣ и ще се раздѣли по-между имъ по правилата отъ закона за наслед. върху дѣлбата.

Правилото на членъ 274 е аналогическо на правилото на членъ 111; следователно, и коментариитѣ на членъ 274 ще бѫдатъ почти сѫщитѣ, като тѣзи на чл. 111.

Преминаване къмъ общитѣ распореждания за установлението на наследници и завѣти.

За установлението на наследници и на завѣти

Чл. 112. [1])

Съ завѣщателни распореждания могатъ да се установяватъ наследници, или завѣти или да се употрѣбява всѣка друга форма, въ която може да бѫде изразена волята на завѣщателтъ.

Казахме по-рано, че въ извѣстна епоха въ Римъ и другаде завѣщанието бѣше добило религиозенъ характеръ и

---

[1]) C. It. 827; C. N. 967, 1002.

църкаата бѣше успѣла да направи да се счита, че завѣщанието е единъ религиозенъ актъ, съ извършването на който умрѣлия търсеше спасение за душата си. И когато църквата забелѣзваше охлаждание у християнитѣ къмъ тѣзи актове, които ползуваха главно нея, тя вземаше даже наказателни мѣрки. Това влияние на църквата върху завѣщателната материя създаде прочутото правило, че „само Господь, а не и човѣкъ може да създаде наследникъ"; „*Solus Deus haeredem facere potest, non homo*". Човѣкъ можеше, до тогава да установи само завѣтникъ, даже универсаленъ, но не наследникъ, той нѣмаше сила да създаде подобенъ на себе си, който за да представлява личността на умрѣлия, трѣбва да има въ жилитѣ си сѫщата кръвь. Но съ течение на врѣмето, влиянието на църквата намаля и човѣка встѫпи въ правата на Бога, поставяйки своята воля надъ природата. Това, което не можеше да направи човѣка при господството за упоменатото — правило, му се даде впоследствие съ развитието на завѣщанието. Това право на човѣкътъ да създава, чрезъ завѣщание, и *наследници* му се призна съ изрични текстове въ законитѣ. Църквата трѣбваше да се помири съ това обстоятелство.

Но при това нека отбелѣжимъ едно важно обстоятелство: завѣщателя може да установи *наследници* тогава, когато нѣма такива съ право на законна часть. Има ли такива, той може да установява само *универсални завѣтници*, които, заедно съ наследницитѣ, сѫ длъжни да плащатъ наследственнитѣ дългове, съразмѣрно съ частьта на това, което имъ е завѣщано и което сѫ получили по завѣщание. Напримеръ, Х. има или само дѣца, или само възходящи, или само съпругъ; въ този случай, той може да установи универсални завѣтници, но не и наследници; ако той нѣма резерватерни наследници, има право да установява наследници чрезъ завѣщание. Въ такъвъ случай тѣ се считатъ, че продължаватъ юридическата личность на *de cujus*.

Чл. 44 съдържа постановление, което опредѣля общия начинъ, по който едно лице може да се разпореди за въбѫдаще, отъ деньтъ на смъртьта си, съ всичкото си имущество или съ часть отъ него, въ полза на едно или на нѣколко лица, и този начинъ е завѣщателното разпореждане;

а чл. 112 опредѣля способитѣ съ завѣщателнитѣ распореждания. Тѣзи способи сж:

а) Общи распореждания за установление наследници и завѣтници, б) частни распореждания за установление наследници и в) частни распореждания за завѣти.

Тукъ му е мѣстото да упоменемъ, че нашия законъ за наследството не допуща подаряване по случай на смъртъ *mortis causa danatio*, което има качествата и на дарението и на завѣта. Подробности по този въпросъ ще дадемъ при коментирането на чл. 306.

Чл. 113. [2])

Общитѣ и частни завѣщателни распореждания, основани единственно на изрично изразена цѣль, която е припозната за погрѣшна, сж недействителни.

Чл. 113 постановява, че общитѣ (a titolo iniversale) и частнитѣ *(a titolo particulare)* завѣщателни распореждания сж недействителни, когато тѣ сж основани на погрѣшна цѣль, която цѣль е била единственото основание на завѣщателното распореждане.

а) Погрѣшностьта въ цѣльта може да се крие *въ самото качество* на завѣтника или наследника; напримѣръ, завѣщателя казва въ завѣщанието си: „завѣщавамъ на Иванъ Петковъ, *родния синъ* на моя племенникъ Петко Стояновъ, 1,500 лева“, оказва се, че завѣтника *Иванъ Петковъ* не е роденъ синъ на Петко Стояновъ, но е *доведено* дѣте отъ втората жена на Петка Стояновъ, а завѣщателя го е мислилъ за роденъ синъ на племенника си Петка, защото самъ той, завѣщаталя, живѣе въ другъ градъ, и се научилъ отъ хората, че Иванъ билъ роденъ синъ на Петка. Тука единственния мотивъ, който е накаралъ завѣщателя да завѣщае на Ивана Петковъ, е роднинството на Ивана съ него, когото е мислилъ за роденъ синъ на племенника си *Петка*, но тази цѣль излиза погрѣшна, защото се оказва, че завѣтника Иванъ, не билъ роденъ синъ на Петка, но *дове-*

[2]) C. It. 828; C. N. 1002 *анал.*

дено дѣте, което нѣма никакво родство съ завѣщателя; прочее, завѣщанието относително Ивана е недействително.

б) Погрѣшността може да бѫде *въ самото състояние* на завѣтника. Напримѣръ Х. завѣщава на У. една сума за *поддържание* (чл. 127), като го мисли, че е краенъ сиромахъ. Излизе, обаче, следъ смъртьта на Х., че У. не само не е беденъ, но има и извѣстно богатство. Въ този случай завѣта за поддържането ще бѫде недействителенъ, защото изрично изразената цѣль *„завѣщавамъ на У. потрѣбното за годишно поддържане, като беденъ“* се оказва погрѣшна.

в) Погрѣшността въ цѣлта може да се крие *въ професията на завѣтника;* напримѣръ, завѣщателя пише въ завѣщанието си: „завѣщавамъ на Петръ Костовъ (синъ на свояка ми Коста Ивановъ), който свърши юридическия факултетъ въ Парижъ, съчинението на *Laurent* „Principes de droit civil francais“ състоящe се отъ 33 тома, за да му послужи въ сѫдейската или адвокатската му професия“: оказва се, че Петръ Костовъ е свършилъ въ Парижъ не юридическия факултетъ, но медицинския, тъй щото завѣтника Петръ Костовъ ще се занимава съ медицината. Тука завѣщателя е мислилъ, че Петръ Костовъ, като свършилъ по правото, ще бѫде сѫдия или адвокатъ, и, за да му помогне въ тази професия, завѣщава му съчинението на отличния юрисконсултъ и професоръ Laurent. Тази е била едничката цѣль на завѣщателя, но тя излиза *погрѣшна*, защото Петръ Костовъ училъ не правото, но медицината.

г) Погрѣшността въ цѣлта може да бѫде и въ *предназначението* на самата юридическа личность, на която се завѣщава; напримѣръ, завѣщателя пише: *„Завѣщавамъ на дружеството „Последня помощь“* цѣлта на което е да погрѣбва бѣднитѣ хора, 4,000 лева“, но по устава на дружеството „Последня помощь“, цѣлта на последното не е да погребава беднитѣ, но да помага съ парични помощи на лицата, които сѫ пострадали отъ наводнение, пожаръ и др. бѣдствия. Прочее, цѣлта, която е служила като единственно основание, за завѣщателното разпореждане, е погрѣшна, а вследствие на това и завѣщателното разпореждане е недействително.

Но какъ трѣбва да се постѫпя, когато юридическото лице, на което е завѣщано, въ момента на правението на завѣщанието е имало действително такава цѣль, каквато е

положена въ основата на завѣщанието, а после — преди смъртьта на завѣщателя, измѣнява своята цѣль или се слива съ друго нѣкое юридическо лице, което има друга цѣль? Напримѣръ, завѣщава се извѣстна сума на едно дружество, цѣльта на което, въ врѣме на написването на завѣщанието, е била: да помага само на раненитѣ български войници въ врѣме на война; това дружество, преди да умрѣ завѣщателя, се слива въ дружеството „Червения Кръсть", което има международно значение. Въ такъвъ случай завѣта е тоже недействителенъ, защото юридическото лице съ изрично опредѣлената отъ завѣщателя цѣлъ, *като такова,* е умрѣло преди завѣщателя, а всѣко завѣщателно разпореждане нѣма действие. ако лицето, въ полза на което е то направено, не е преживѣло завѣщателя или е излѣзло неправоспособно (чл. 160).

и д) Случаитѣ: които сж предвидени въ чл. 158. алинея 1 и 2.

Buniva като говори върху art. 818 отъ Италиянския Codice civile, казва, че има случаи, въ които, макаръ каузата и да е погрѣшна, завѣщанието е валидно. „Въ такъвъ въпросъ — пише *Guiseppe Buniva,* трѣбва да правимъ разлика между *конечната* цѣль (la causa *finale*) и *подбудителната* цѣль (la causa *impulsiva*) на завѣта. Ако завѣщателя е падналъ въ погрѣшка относително пьрвата, — напримѣръ, погрѣшно мислилъ, че едничкия му синъ е умрѣлъ, и установява новъ наследникъ, — завѣта не може да сжществува".

Ние мислимъ, че тука *Buniva* не е правъ, защото за този сжщия случай се говори въ чл. 158 отъ закона за наследството (art. 888 Codice civile), а постановлението на чл. 113 не е сжщото, каквото е постановлението на чл. 158.

„По аргумента *à contrario,* ако въпроса е за *импулсивната* цѣль, щомъ тя е аксессоарна къмъ завѣта и може да се разбере, че завѣщателя би завѣщалъ и независимо (*independentemente*) отъ нея, завѣта ще бжде валиденъ, — казва *Buniva* — макаръ импулсивната цѣль да е погрѣшна. Тъй, завѣта направенъ на едно отъ дѣцата на бащата, като се е имало предъ видъ неговитѣ многобройни чеда, ще сжществува и тогава, когато още въ момента на смъртьта на завѣщателя много отъ тѣхъ сж умрѣли"[1]).

---

[1]) Buniva, Delle successioni, p. 352. — Ricci, t. III, n° 110.

Лъжливата причина не трѣбва да се смѣсва съ *бждащето качество*, което завѣщателя иска да предаде на установения завѣтникъ, което качество завѣтника фактичесяи не е добилъ. Въ този случай установяването изчезва само по себе си, защото липсува лицето, което завѣщателя е желаялъ да облагодѣтелствува, или пъкъ липсува условието, при което завѣта е направенъ. Напримѣръ: Х. живѣе съ една жена, като има намѣрение да се ожени за нея. Завѣщава ѝ 100,000. лева съ следующата клауза; „Завѣщавамъ на Мария Иванова *бждаща моя съпруга* 100.000. лева, за да ѝ направя живота по-добъръ". Следъ написване на завѣщанието, сношенията между завѣщателя и завѣтницата се прекжсватъ; Х. умира, безъ да се ожени за Мария Иванова и безъ тази последнята да му стане съпруга. Въ дадения случай завѣтътъ ще бжде недействителенъ не по причина на лъжовна причина, но затова, защото завѣщателя е искалъ да облагодѣтелствова една дама, която трѣбваше да бжде негова съпруга, и щомъ това условие не се е сбжднало, нѣма и установенъ завѣтникъ [1]).

Може да се случи, че лъжливата причина засѣга не самото установяване, а се отнася до мотивътъ, по който става установяването, който мотивъ именно причинява вреда на наследницитѣ, които иматъ право да оборватъ завѣщанието. Напримѣръ, Х. мисли, че нѣма никакви по закона наследници за това прави следнето завѣщателно разпореждание: „Понеже нѣмамъ роднини, които по закона биха могли да ме наследватъ, установявамъ за мой универсаленъ наследникъ моя приятель А". Следъ смъртьта на Х. явява се единъ неговъ действителенъ сродникъ отъ съребърна линия, който има право да го наследи по закона. Може ли този наследникъ да иска унищожението на завѣта, направенъ въ полза на А.? Въпроса е споренъ. Едни отговарятъ отрицателно по съображение, че завѣщателя не е дълженъ да означава въ завѣщанието си причината, която го е накарала да направи завѣта, и второ, защото, даже ако посочи причината, може би, тя да не е единственната, която го е накарала да направи завѣта [2])

---

[1]) Cass. Firenze, 23 novembre 1382.

[2]) *Giuris. ital.* 1884. 11. 311.

Други поддържатъ, че завѣта е действителенъ [1]). Това мнѣние е по-основателно и по-право, защото, щомъ завѣщателя, безъ да е длъженъ да посочва въ завѣщанието си причината, която го е накарала да направи завѣта, я е посочилъ, съ това посочване той е искалъ да каже, че тази причина е единствената, която го е заставила да установи наследникъ, какъвто той не щѣше да назначи, ако знаеше, че има единъ наследникъ, който да го наследи по закона; прочее, въ случая причината, по която едно чуждо лице е установено за наследникъ е лъжлива. Тази лъжлива причина, която онеправдава наследника, се слива съ лъжливата причина за установяването; за това последното трѣбва да се унищожи и да се отвори наследство *ab intestat.*

При прилагането на чл. 113 може да се представи единъ интересенъ въпросъ: може ли единъ наследникъ, който е изключенъ отъ располагаемата часть въ полза на нѣкого, ако причината за изключването се окаже лъжлива, да иска не само унищожението на изключването, но и преобръщането му въ установяване? Напримѣръ, Х. има два сина А. и Б.; недоволенъ е отъ А. и прави следующето завѣщателно разпореждане: „Понеже синъ ми Ангелъ Христовъ, който се учи въ Парижъ, се е сгодилъ, безъ мое знание и позволение съ г-ца Ана Петкова, дъщеря на мой върлъ врагъ, изключвамъ го отъ располагаемата часть на моето наследство и установявамъ за неинъ завѣтникъ синътъ си Б. Оказва се, че г-ца Ана Петкова се е сгодила за друго лице едноименецъ и еднофамилецъ на Ангелъ Христовъ. Може ли изключения Ангелъ Христовъ, като докаже лъжливостьта на причината за неговото изключване отъ располагаемата часть, да иска отъ сѫдътъ: *не само да унищожи изключването му отъ располагаемата часть, но и да признае, че той е установения завѣтникъ за располагаемата часть вмѣсто брата си Б?*

Ние мислимъ, че отговора на този въоросъ трѣбва да бѫде утвърдителенъ, защото, когато завѣщателя каже изрично въ завѣщанието, че изключва еди-кого си отъ наследницитѣ си по еди каква причина и че установява пакъ по тази причина еди-кого си като свой завѣтникъ за распола-

[1]) Ricci, t. III, n° 110 bis.

гаемата часть, и той казва виртуално, че, ако не бѣше тази причина, той нѣмаше да направи това изключване. Ето защо изключването може да се счита направено подъ условие, което като липсува, изключването се унищожава и се преобръща въ едно истинско установяване за *сжщата разполагаема часть*. Но най-малкото, което може изключения да иска въ случая, е унищожението на изключването. Въ тази смисъль се е произнесълъ и римския касационенъ сждъ [1])

Нѣкои мислятъ погрѣшно, че чл. 113 е едно изключение, и като такова трѣбва да се тълкува ограничително, и понеже той говори само за *установяване* завѣтникъ по лъжлива причина, не може да се распростре и къмъ случая за *изключване* отъ наслсдството по лъжлива причина. Чл. 113 не е изключение и не дерожира на общитѣ принципи на правото; наопаки, той изразява тѣзи принципи.

Ако завѣщателно распореждане е основано върху погрѣшка, цѣлото ли завѣщание пада или само онова завѣщателно распореждание, което е основано върху погрѣшката? Договоритѣ, които сж основани върху погрѣшка въ правото или факта (чл. 14 и 15 отъ З. Д.), се унищожаватъ изцѣло. Прилага ли се сжщото правило и къмъ завѣщанията? Извѣстно е, че договорящитѣ се страни считатъ договора недѣлимъ въ смисъль, че всѣка отъ тѣхъ е дала съгласието си относително сдѣлката съ всичкитѣ ѝ особенности, а не иначе. А завѣщанието не може да се счете за недѣлимо, защото то е изражение на последня воля; а пъкъ е възможно въ единъ и сжщъ актъ завѣщателя да изрази нѣколко воли относително отдѣлни предмети, независими една отъ друга. За това, може да се счете, че има толкова изразени воли, колкото завѣщателни распореждания има. Ако въ едно и сжщо завѣщание се установятъ два завѣтника, може ли да се каже че назначението на всѣкиго отъ тѣхъ за завѣтникъ е зависѣло отъ установяването на другия? Разбира се, че не, защото дветѣ завѣщателни распореждания нѣматъ нищо общо по между си. Ако за единия завѣтникъ завѣщателя е ималъ грѣшка, защо тя ще се отрази върху сждбата на другия завѣтникъ?

---

[1]) Касс. 1884. 1. 484. *Cass. Roma.*

Ето защо, ако въ едно завѣщание има нѣколко разпореждания, унищожава се само онова, което е основано върху грѣшка, а другитѣ оставатъ въ сила [1]).

Завѣщанието е единъ юридически актъ, съ който се разпорежда съ имуществата за едно врѣме, което ще настжпи следъ смъртьта; то сжществува, щомъ е направено по предписанитѣ отъ закона форми отъ единъ способенъ да завѣщава човѣкъ. А пъкъ грѣшката нито пречи за изпълнение на формитѣ, нито отнѣма способностьта на завѣщателя да разпорежда.

И така, неефикасностьта на основаното върху грѣшка завѣщателно разпореждание не влече подире си недействителность на цѣлото завѣщание.

Какво става съ завѣщателното разпореждание, основано върху грѣшка, ако завѣщателя е научилъ, още прѣзъ живота си, за грѣшката въ причината и при всичко това не го е отмѣнилъ и го оставя непокътнато? Може ли това завѣщание да се счита за валидно? Споредъ чл. 205 отъ З. Д., всѣки договоръ, сключенъ възъ основа на грѣшка, може да бжде унищоженъ въ продължение на три години, начиная отъ деньтъ, въ който грѣшката е открита. Незавеждането искъ въ установения срокъ и оставянието да истече давностния срокъ е една мълчалива конфирмация. Но това разпореждание на чл. 205 абсолютно е неприложимо къмъ завѣщанията. Договоръть, който е опороченъ отъ една погрѣшка, не е недействителенъ *ipso jure;* той е само унищожаемъ по искането на оногова, който е билъ жертва на грѣшката. Щомъ истече давностния тригодишенъ срокъ, договора се счита конваладиранъ, чрезъ давность, която не е друго освенъ мълчалива конфирмация. А пъкъ завѣщанието е единъ актъ, който не може да бжде оборванъ отъ автора му, защото той има право самъ, въ всѣко врѣме, да го унищожи чрезъ отмѣнение по установенитѣ за това въ закона начини. Ето защо правилото на чл. 205 не е приложимо къмъ завѣщанията.

По нашия законъ завѣщателя нѣма право да потвърди мълчаливо едно завѣщание; той изисква, волята да бжде изразена по единъ соленеленъ начинъ, т. е. по предписани

[1]) Cass. Roma, 9 febbraio 1881; Racc. 1881. 1. 1. 185.

отъ закона форми. По тази причина завѣщателното распо-реждание, основано върху грѣшка, невалидно по принципъ остава въ сила въ течение на общия давностенъ срокъ — 20 години, *longissimi temporis*.

§ II. За лицата и нѣщата, които могатъ да бждатъ предметъ на завѣщателни распореждания.

Преди да пристжпимъ къмъ комментирането на всѣкъ членъ отдѣлно, считаме за небезполезно да направимъ една кратка забелѣжка, която ще се отнесе къмъ цѣлия § 1.

Въ всѣко завѣщание трѣбва да има две сжществени нѣща: а) едно лице, на което се завѣщава и б) единъ предметъ, който се завѣщава. Тѣзи сж две сжществени условия за сжществуването на завѣтътъ; щомъ тѣзи условия не сжществуватъ, завѣта е недействителенъ. Тѣзи условия могатъ да бждатъ упорочени, а вследствие на това и завѣтитѣ [ануларани, отъ неясность (*obscurité*), погрѣшка, внушение (*suggestion*), лоши мотиви и нѣкои условия, които противоречатъ на природата и на последната человѣческа воля. Тѣзи пороци могатъ да се отнасятъ както къмъ личностьта на завѣтника (членове 114—119), тъй и къмъ завѣщания предметъ (членове 120—128). За да се избѣгнатъ тѣзи пороци въ завѣщателнитѣ распорѣждания и за да бждатъ тѣзи последнитѣ валидни, трѣбва да се знае: на *кого* завѣщателя е желалъ и *какво* е желалъ да завѣщае [1]). Но, понеже тѣзи пороци биха унищожили повечето отъ хорскитѣ завѣщания, законодателя допуща валидностьта на завѣщателното распореждане, съдържаще нѣкой порокъ съ помощьта на нѣкои презумпции, или съ условия, ако отъ съдържанието на самия завѣщателенъ актъ може да се възстанови напълно последнята воля на завѣщателя било относително завѣтника, било относително завѣта.

Чл. 114 [2]).

Не се приематъ никакви доказателства за това, че распорежданията, направени въ полза на озна-

[1]) Pothier, p. 78.

[2]) C. It. 829.

...ото въ завѣщанието лице, сж само видими и че ...ъщность тѣ се отнасятъ за друго лице, безъ ...се гледа даже, че въ завѣщанието има такива ...ражения, които го показватъ или по които може ...се предполага за това.

Нашия законъ, подобно на своитѣ източници, забранява фидейкомиссиитѣ. Тѣ бивать два вида: фидейкомиссии на неспособни лица и фидейкомиссии на способни лица.

Фидейкомисии на неспособни лица. Законътъ прогласява принципътъ, че всѣки е способенъ да наслѣдва по завѣщание, ако не е обявенъ за неспособенъ да наследва по закона. Значи, той предвижда лица, които сж неспособни да получаватъ съвършенно или частично по завѣщание. Тѣзи лица сж изброени въ членове 52, 53, 54, 55, 56 и 57. А чл. 58 предвижда санкцията за тази ограничена неспособность. При коментирането на чл. 58 ние видѣхме, че законъ признава за недействителни всички завѣщателни разпореждания, които сж направени въ полза на тѣзи лица, било въ прикрита форма на възмездни договори, било въ форма на подставени лица, като изброява извѣстни лица, които по закона се презюмиратъ, че сж *подставени*, т. е. че сж назначени като завѣтници, за да предадатъ завѣта на едно отъ посоченитѣ въ чл. 52—57 лица.

Фидейкомисии на способни лица. Споредъ закона всѣки, който не е обявенъ за неспособенъ, може да получава по завѣщание (чл. 48 и 49). И така, всѣко лице, което не подлада подъ категорията на неспособнитѣ, означени въ чл. 52—57, може да получава по завѣщание, било като бѫде установенъ съ такова като наследникъ, било като бѫде установено за частенъ завѣтникъ. Обаче, това *способно* да получава по завѣщание лице може да получи само тогава, ако то изрично е поименовано и опредѣлено като завѣтникъ въ *самото завѣщание* отъ самия завѣщатель. Законътъ забранява *посредственното* предаване по завѣщание. Той счита за завѣтникъ само онова лице, което поименно е посочено за такъвъ отъ завѣщателя въ завѣщанието, и забранява всѣкакви доказателства, съ които да се установява противното.

И така, чл. 58 забранява фидейкомисиитѣ въ полза на *неспособни* лица, а чл. 114 забранява фидейкомисиитѣ на *способни* лица. Видѣхме основанието на забранението по чл. 58.

А върху какво се основава забраняването и фидейкомисиитѣ на способни лица? Защо на едно лице, което по закона нѣма никакви пречки да получи *прямо* единъ завѣтъ отъ Х., се забранява да го получи *косвено*, чрезъ подставено лице? Защото въ завѣщанието трѣбва да се съдържа цѣлата последня воля на завѣщателя; защото завѣщанието е единственния актъ, въ който трѣбва да се изяви последнята воля въ всѣко отношение, за да има една законна ефикасность. [1])

Това правило за начина на изразяване волята е усвоено отъ чл. 114, който постановява, че не се приематъ никакви доказателства за това, че разпорежданията, направени въ полза на едно означено въ завѣщанието лице, сж само видими и че въ сжщность тѣ се отнасятъ до друго лице, безъ да се гледа даже, че въ завѣщанието има такива изражения, които го показватъ или по които може да се предполага за това.

Какво означава недопустимостьта на каквото и да е доказателство за установяване обстоятелството, че наследството или завѣта трѣбва да се предаде не на означеното въ завѣщанието лице, а на друго? Като забранява допущанието на такива доказателства, закона не казва, че федучиарното установяване е недействително, отъ което излиза, че то остава ефикасно.

А това означава, че лицето, на което установения завѣтникъ би трѣбвало да предаде наследството, или завѣтника нѣма никакво право на искъ срещу последния нито за да бжде признатъ за истински завѣтникъ, нито за да получи завѣщаното. Понеже нѣма това право за искъ, трѣбва да се признае, че въ очитѣ на закона истинския завѣтникъ е само означеното въ завѣщанието лице [2]).

Въпросътъ за фидучиарното установяване е доста споренъ въ Италия отъ кодекса на която е заетъ нашия чл. 114.

---

[1]) Ricci, t. III, n° 315.

[2]) *Cass. Firenze*, 1 maggio 1876.

И самия споръ до днесъ не е внесълъ пълна свѣтлина върху материята. Разногласие има по него както въ доктрината така и въ юриспруденцията [1]).

Чл. 114 е въ пълна връзка съ чл. 58; той е само едно допълнение къмъ него, понеже и двата текста иматъ единъ и сѫщи обектъ: да забранятъ фидейкомисситѣ, направени било въ полза на неспособни, било въ полза на способни да получаватъ по завѣщание. За това, по необходимость, трѣбваше да повторимъ и припомнимъ нѣща, които се съдържатъ въ чл. 58. И наистина, при разглеждането на чл. 58 видѣхме, че фидейкомиссиитѣ не сѫ позволени и че, макаръ въ завѣщателното распореждане и да е завѣщано на извѣстно лице, щомъ се докаже, че завѣта е направенъ *посрѣдственно*, завѣщателното распореждание е недействително. Но едно лице, неспособно да получава по завѣщание, може да получи завѣтъ посрѣдственно, но само по начина и въ случаиитѣ прѣдвидени въ чл. 58. Такива способи допущаше Codice Albertino, споредъ който назначения отъ завѣщателя наслѣдникъ или завѣтникъ обѣщаваше тайно на завѣщателя да управлява, като депозиторъ, наследството или завѣта, и въ едно опредѣлено врѣме да ги прѣдаде на истинския наследникъ или завѣтникъ. Новия италиянски кодексъ, Codice civile, унищожава тѣзи *feducie* (art. 829).

Прочее, смисъла на чл. 114 е: завѣта принадлежи на тогова, за когото е опредѣленъ, и не се позволява предаването му на друго лице, за което въ самото завѣщание има доказателства, че е действителния завѣтникъ; съ други думи, запрещава се посредственното предаване на завѣта чрезъ довѣрени лица [2]). Това запрещение трѣбва да се приложи даже и тогава, когато въ самото завѣщание има такива изражения, които показватъ, или по които може да се предполага, че обозначеното въ завѣщанието лице е фидучиаренъ наследникъ или завѣтникъ. Ricci привежда следующия примѣръ, — завѣщателя казва въ завѣщанието си: *установявамъ за мой фидучиаренъ наследникъ Тицио, като съмъ увѣренъ, че той точно ще испълни послѣдната ми воля, която му е извѣстна.* Тукъ явно се вижда, че Тицио не е действи-

---

1) Ricci, t. III, n° 150, 151, 315, и 316.

2) Buniva, Delle successini, p. 346. — Ricci, t. III, n° 309.

телния наследникъ, че той е обозначенъ като такъвъ, само защото завѣщателя е увѣренъ, че той точно ще испълни последнята му воля въ полза на други; при все това не се допуща да се развали завѣщанието противъ Тиция, който е истински наследникъ както спрямо закона, така и спрямо всичкитѣ трети лица. Никой не може да доказва, че Тиций не е наследникъ при всичко, че завѣщанието говори противното.

Може ли да се приеме това мнѣние за вѣрно и защо? То се основава, както на буквата, така и на духътъ на текста. И действително, ние четемъ въ него, че не се допущатъ никакви доказателства за доказването на фидучиарно установяване, макаръ *въ самото завѣщание има изражения, които го показватъ или по които то може да се прѣдполага.* Тѣзи изражения въ завѣщанието сж на самия завѣщатель и при все това законътъ изрично имъ отнема всѣка сила, всѣко действие. Прочее, въпреки тѣзи завѣщателеви *изражения* и *думи*, направеното въ завѣщанието установяване (*istituzione*), въ очитѣ на закона, е винаги едно истинско установяване, а не видимо, и трѣбва да си запази юридическитѣ действия. Това значи, съ други думи казано, че назначения въ завѣщанието наследникъ или завѣтникъ е действително такъвъ и спрямо закона и спрямо всички, и че, следователно, никой не може да го принуди по сждебенъ редъ да предаде завѣта на фидучаирния наследникъ, освенъ ако той самъ доброволно направи това.

Торинския Касац. Сждъ, като тълкува art. 829, който отговаря на нашия чл. 114, казва, че този текстъ „отхвърля системата на старото законодателство, което въ материята на fuducia propria поддържаше подставеностьта, до колкото се отнася до фидейкоммисаря като прость испълнитель на завѣщателевата воля (come semplice *ministro* della volontà del testator) и даваше право за искъ на трето лице, което се е считало за истински наследникъ, за да сполучи по сждебенъ редъ да му се признае това качество, т. е. да се признае, че има подставность... той отхвърля тъй сжщо системата на французкия законъ, който бѣше отмѣнилъ и обезсилилъ фидучията, защото подържа, че обявяването за недействително едно установяване (*una istituzione*) само за това, че е придружена отъ фидучиа, уничдожава едно естественно граж-

данско задължение, отъ което никой законъ не може да освободи наследникътъ“ [1]).

Това решение на Торинския касационенъ сѫдъ излага историческото произхождение на art. 829; а то е важно, понеже обяснява всичкото значение и на нашия текстъ на чл. 114., съотвѣтственъ на който нѣма въ *Code Napoléon.*

При прилагането на чл. 114 може да се повдигне още единъ важенъ въпросъ, който е въ свръзка съ горния. Ако предположимъ, че федучиарния наследникъ е призналь подставенността си *(la feducia)*, като посочи и истинския наследникъ, установенъ отъ завѣщателя, тази декларация ще има ли сила и действие, за да направи да се счете за истински наследникъ онзи, въ полза на когото подставенността е била призната отъ подставения?

Този въпросъ се предрешава съ решението на горния въпросъ, а именно, че текста на чл. 114 казва, че не се приематъ *никакви доказателства*, за да се докаже, че истинския завѣтникъ е едно трето лице. *Самопризнанието* на подставеностьта е, споредъ закона, едно доказателство (чл. 396 отъ Гражд. Сѫдопр.); но то е *неприемлимо*, отъ кѫдѣто и да иде то, каквото и да е неговото происхождение, защото законътъ го забранява. Ние видѣхме, че *признанието* на самия завѣщатель, направено въ самото завѣщание, че означения въ него завѣтникъ или наследникъ е подставено лице нѣма обсолютно никаква стойность. Ако една направена отъ *самия завѣщатель* въ *самото завѣщание* декларация, че има подставенность нѣма действие и не може да лиши означения въ завѣщанието наследникъ или завѣтникъ отъ това му качество, то още по-малко ще може да му го отнеме едно признание, направено отъ установения завѣтникъ;[2]) прочее, направеното отъ установения наследникъ или завѣтникъ признание за подставенността нѣма никакво юридическо значение; самия законъ забранява изрично, щото това доказателство да има нѣкакво действие.

Независимо отъ това, да се приеме самопризнанието на подставения за доказателство и да му се даде сила, то би значило, че въ такъвъ случай личността на завѣтника не

---

[1]) *Cass. Torino*, 4 dicembre 1867.

[2]) Ricci, t. III, n° 316.

се опредѣля отъ завѣщателя, а отъ едно трето лице. А пъкъ това е забранено изрично отъ чл. 117, който казва, че сж недействителни распорежданията въ полза на едно неопредѣлено лице, *което трѣбва да бжде посочено отъ едно трето лице.* И отъ това следва, че подставения наследникъ или завѣтникъ не може да опредѣли истинския, защото по този начинъ би се заобиколило и распорежданието на чл. 117.

При всичката ясность на въпросътъ въ изложения смисълъ въ италиянската юриспруденция и доктрина преобладава противното мнѣние, а именно, че направената отъ подставения декларация за подставенността има пълно действие противъ лицето, което я е направило; за това тя може напълно да ползува посоченото отъ последния лице въ смисълъ, че то може да иска отъ него завѣта или наследството [1]).

Ricci остро и удачно ги критикува. Споръть е интересенъ и заслужва едно изложение. Той пита: какъ е възможо, щото едно завѣщателно распореждание да се счита направено въ полза на едно неозначено въ завѣщанието лице; какъ е възможно, една декларация, направена не отъ завѣщателя, а отъ едно трето лице, т. е. отъ установения *(da questo istituito)*, да породи единъ искъ *ex testamento*, за да рекламира завѣщаното по него?

Ако декларацията на *de cujus*, съдържаща се въ завѣщанието и гласяща, че наследникъ или завѣтникъ е установения въ него, не би имала сила, защото установения прави противна декларация, то на какво основание тази последната ще има повече сила отъ завѣщателевата? По силата на завѣщанието установенъ наследникъ или завѣтникъ е онзи, който е означенъ за такъвъ въ него, а пъкъ по силата на декларацията на установения се гони да се докаже, че установеното отъ завѣщателя лице не е сжщото, което е назначено отъ него *(che la persona istituita dal testatore non sia quella nominata dal testatore)*.

А пъкъ не може да се придаде юридическа ефикасность на тази декларация, безъ да се унищожи самото завѣщание и безъ да се санкционира абсурда, че не трѣбва да диримъ последната воля на завѣщателя въ самото завѣщание, ами

---

[1]) Pacifici-Mazzoni, t. III, n° 103. — Borsari, art. 829. — *Cass Firenze*, 11 luglio 1881.

трѣбва да я търсимъ въ декларацията, направена отъ установеното въ завѣщанието лице. Автора намира,че оборваната отъ него теория е противна не само на текста на закона, но и на общитѣ принципи на правото за наследството по завѣщание.

Касац. сждъ отъ Флоренция бѣ решилъ, че, ако art. 826 забранява доказването на подставеността, той не забранява и самата нея, ако тя се признае отъ установения, самопризнанието на когото поражда за него едно естественно гражданско задължение спрямо оногова, въ полза на когото то е направено [1]).

Представителитѣ на първото мнѣние намиратъ това касац. решение погрѣшно въ всичкитѣ му точки по следующитѣ съображения. Мисъльта, че, запрещавайки доказването на подставеността, закона не запрещава самата нея, е юридически неточна *(è giuridicamente inessato)*, защото, когато закона не допуща доказването на единъ фактъ, това значи, че въ неговитѣ очи самия този фактъ нѣма никаква юридическа стойность *(non ha valore alcun giuridico)*; и наистина, би било абсурдно да се поддържа, че законодателя забранява каквото и да е доказателство относително факта, щомъ той може да има юридическо действие по силата на една декларация на нѣкое лице. Какво значение може да има признаването на единъ фактъ, на който закона не даде никакво юридическо действие?

Неточно и погрѣшно е тъй сжщо и понятието. че признанието на установения за подставеността поражда за него едно гражданско *задължение*, което той трѣбва да испълни спрѣмо оногова, въ полза на когото е направилъ признанието. Извѣстно е, че има единъ принципъ, че въ наследството по завѣщание уреждающъ законъ *(legge regolatrice)* е декларацията на самия завѣщатель. А пъкъ, ако допуснемъ, че направената отъ установеното лице декларация поражда едно гражданско задължение въ полза на оногова, който е признатъ отъ установения за истински наследникъ, ще излезе, че последния ще получи завѣта не по силата на завѣщателно разпореждание, не ex testamento, но по силата на едно гражданско задължение, поето отъ озна-

---

[1]) *Cass. Firenze*, 11 VII 1881.

чения отъ завѣщателя наследникъ или завѣтникъ. Пита се, какъ едно наследство по завѣщание може да вземе формата на едно гражданско задължение, поето отъ установеното въ завѣщанието лице?

Прочее, не е възможно, щото, чрезъ действието на една декларация, направена отъ установения (*fatta dall'istituito*), наследството да се падне на означения отъ установеното лице наследникъ по начинъ, по който би му се паднало, ако самия завѣщатель би го установилъ направо за наследникъ или завѣтникъ въ своето завѣщание.

Защо признанието на установения не поражда за него никакво гражданско задължение? И това признание не задължава ли го поне за едно обезщетение спрямо оногова, въ полза на когото е направено? Установения съ своята декларация се ограничава да заяви само, че завѣщателя не е ималъ намѣрение да облагодетелствува него съ установяването, но на едно друго лице, което той самъ посочва; за това той, чрезъ действието само на тази декларация, не поема никакво задължение спрямо означеното отъ него лице за наследникъ или завѣтникъ по тази проста причина, че съ така направената декларация той не прави нищо друго, освенъ да признае единъ фактъ, на който закона не придава юридическо действие (*al quale la legge non attribuisce efficacia giuridica*). А пъкъ, ако фактътъ самъ по себе си нѣма юридическа стойность, той не може да я добие съ една декларация, която се ограничава само съ това да допусне неговото съществуване. За да може, прочее, да се породи гражданско задължение за установеното лице, което признава подставеността, необходимо е, щото то да го поеме по установенъ отъ закона начинъ. Въ такъвъ само случай федучиара би получилъ не по завѣщание, а по гражданско задължение, поето спрямо него отъ установеното лице.

Отъ изложеното следва, че ние сподѣляме първото мнѣние, т. е. че признанието на установеното лице за съществуването на подставеность нѣма никакво юридическо действие.

Вънъ отъ юридическитѣ съображения има и чисто фактически отъ не по-малка важность. Ако допуснемъ, че декларацията на установения би могла да има нѣкое юридическо действие, съ какво сме осигурени, че тя е искренна,

че тя въ действителность отговаря напълно на волята на завѣщателя? Може да се случи така, че установения наследникъ да не е истински, и той, знаяйки това, и нежалаяйки да задържи за себе си завѣта, обявява *умишленно* за наследникъ Х. вмѣсто себе си, когато въ действителность той знае, че волята на завѣщателя, по полученитѣ отъ него инструкции, е била да се предаде завѣта на У.

Може да се случи и друга обстановка: завѣщателя не дава никакви изрични инструкции, нито указания за лицето, което е истински завѣтникъ и на което трѣбва да се предаде завѣта. Той оставя устанновения да отгадае неговата воля. И този последния добросъвѣстно вѣрва и мисли, че волята на завѣщателя, която той е опредѣлилъ да испълне въ прикрита форма, е била да се предаде завѣтътъ на Мария Стоянова, която е родна майка на завѣщателя, на която той е незаконнороденъ синъ, когато въ действителность волята му е била да се предаде завѣтътъ на *Стоянъ*, на когото той е незаконнороденъ синъ. Завѣщателя прави това прикрито, чрезъ подставено лице, завѣщателно разпореждане, за да не изложи предъ обществото своя баща. И въ двата случая ще имаме едно изпълнение на завѣщателно разпореждание, което испълнение е съвършено противно на волята на завѣщателя.

И по тази още причина законътъ създава една законнна презумция, че истински и действитенъ наследникъ или завѣтникъ, по чл. 114, е само онзи, който поименно и индивидуално е означенъ за такъвъ отъ самия завѣщатель въ самото завѣщание. Оборването на тази законна презумпция законодателя е счелъ за добре да запрети съ изриченъ специаленъ текстъ: тя не може да бѫде оборена съ самопризнанието на самия завѣщатель въ самото завѣщание, а още по-малко може да бѫде оборена съ една обикновена декларация за подставенность, направена отъ установения наследникъ или завѣтникъ.

Тѣзи наши сѫждения за възможното извращение—умишленно или добросъвестно—волята на завѣщателя намираме въ нашитѣ приготовителни белѣжки върху текста на чл. 114. Тѣ сѫ биле изложени отъ насъ и въ комисията, която е разисквала законопроектътъ, преди той да бѫде внесенъ въ Народното събрание за гласуване.

Ние казахме, че въ *Code Napoléon* липсува изриченъ текстъ, аналогиченъ на чл. 114. При все това занимающия ни въпросъ е билъ разискванъ отъ френската доктрина и юриспруденция, съ тази само разлика, че въ последнята въпроса се е представлявалъ по-конкретно и специално, въ смисълъ: могатъ ли наследницитѣ да доказватъ съ *свидѣтели*, че разпорежданията въ едно завѣщание не сж изражение на истинската воля на завѣщателя и въпроса е решенъ единогласно въ отрицателенъ смисълъ. Френдзскитѣ сждилища и автори не допущатъ да се доказва съ свидѣтели, че разпорежданията въ едно завѣщание не сж изражение на истинската воля на завѣщателя, *макаръ да има начало на писменно доказателство*, защото това би клонило къмъ разрушение на самото завѣщание, което установява наследникъ или завѣтникъ; а пъкъ законно изразената воля не може да бжде унищожена отъ друга една воля, която, не бидейки изразена законно, не сжществува никакъ. Що се отнася до предполагаемото съглашение между установения универсаленъ завѣтникъ или наследникъ и покойния завѣщатель, то клони къмъ сжщата цѣль, било като устно завѣщание, било като договоръ върху бждаще наследство, който е недействителенъ.

И наистина, единъ договоръ, устенъ или писменъ, сключенъ между *de cujus* и установения въ завѣщанието наследникъ или завѣтникъ, направенъ вънъ отъ установенитѣ за завѣщанието форми, като не е завѣщателенъ актъ, е договоръ за едно бждаще наследство, който е недействителенъ (чл. 32 отъ закона за З. Д. и чл. 208 отъ наследството).

Както се вижда отъ изложеното, френдзскитѣ автори и юриспруденция засягатъ изрично въпроса само частично, т. е. недопустимостьта на свидѣтели за установяване подставенностьта; обаче, мотивитѣ имъ — че завѣщанието би се унищожило — показватъ, че сжщото мнѣние се изсказва виртуално и за случая когато наследницитѣ би поискали да докажатъ тази подставенность и съ писменно доказателство. И действително, въ процеса, който цитира Laurent, белгийския сждъ не е допусналъ свидѣтелски показания *даже при начало на писменно доказателство, происходяще отъ завѣщателя.* Това начало на писменно доказателство, происходяще отъ самия завѣщатель, последния е заявявалъ,

че установения въ завѣщанието наследникъ или завѣтникъ е подставенъ, за да предаде завѣтътъ на друго лице.

Прочее, и споредъ французската доктрина и юриспруденция, не се приематъ, може да се каже, никакви доказателства за установяване обстоятелството, че завѣщателното разпореждане не изразява истинската воля на завѣщателя. [1])

У насъ, както видѣхме, въпросътъ е разрешенъ съ изриченъ текстъ въ сжщия смисълъ. Съмнѣние можеше да има само върху това, да ли едно доказателство — устно или писменно признание, вписано даже въ самото завѣщание — направено отъ самия завѣщатель, или пъкъ една декларация отъ подставения завѣтникъ — устна или писменна — могатъ да се приематъ за доказателство. Това съмнѣние се поражда, понеже въ самия текстъ, който казва че не се приематъ *„никакви доказателства"*, не е прибавено изрично „происходящи отъ завѣщателя или установения". Но такова допълнение на текста би било излишно, защото той употрѣбява думата *„никакви"*, която обема въ себе си и онѣзи, които происхождатъ отъ завѣщателя и установения.

Запрещението на чл. 114 не се отнася до случаитѣ, предвидени въ чл. 58. Това се вижда отъ втората алинея на art. 829, Codice civile, която е испусната у насъ при чл. 114. Тази алинея гласи:„това не се прилага въ случая, когато установлението или завѣтитѣ се нападатъ като направени чрезъ подставени лица въ полза на неспособни". По този въпросъ изрично се произнися и италиянския юристъ *Ricci* [2]), като говори върху art. 829 отъ Codice civile.

---

[1]) Laurent, t. XIII, n° 112. — Huc, t. VI, n° 265. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 1845 ter. — Pand. fran., V° *Donat.*, n° 6100.

Consult. Pasicrisie belge, 1855. II, 381; 1895. 11. 43. — *Pand. per. belges*, 1889, n° 1695. Cass. Fran. Sirey, 1888. 1. 155; 1896 1. 144. — D. P. 1887. 1. 40; 1896. 1. 217.

[2]) Ricci, t. III, n° 150.

Чл. 115 [1]).

Недействително е всѣко разпореждание въ полза на лице, което не е означено точно и опредѣлително въ завѣщанието.

Членъ 115 прогласява за недействително всѣко завѣщателно разпореждание, въ което завѣтника не е означенъ *точно* и *опредѣлително*. Следователно, точността и опредѣлителността на личността на завѣтника сж сжществени условия за валидността на завѣщателното разпореждание. Отъ това следва, че, макаръ личността на завѣтника да не е обозначена изрично и ясно, но щомъ може да се *опредѣли точно*, завѣщателното разпореждание е валидно. Че действително това е тъй, се вижда отъ текста на art. 830 отъ Codice civile, отъ който е земенъ членъ 115. Въ art. 830 е казано: „E nulla ogni dispozisione fatta a favore di persona che sia incerta *in modo da non poter essere determinata*". Отъ този текстъ се вижда, че за да бжде недѣйствително завѣщателното разпореждание, изисква се щото, завѣтника да бжде неизвѣстенъ до толкова *щото да не може да се опредѣли* (da non poter essere determinata). Сжщото постановлява и членъ 115 съ думитѣ *точно* и *опредѣлително*.

Случая, предвиденъ въ чл. 115 може да се представи въ двѣ форми: 1-о когато думитѣ на завѣщателя нѣматъ никакъвъ смисълъ; като напримѣръ: да ми е наследникъ *Иванъ*, ако ми е наследникъ *Филипъ*; 2-о когато обозначеното въ завѣщанието лице е до толкова неизвѣстно, щото не може да се опредѣли [2]); напримеръ, завѣщателяималъ двама приятеля,—и двамата се наричатъ *Никола* — съ които той е билъ въ еднакви приятелски отношения, и въ завѣщанието си казва: *завѣщавамъ на приятеля си Никола 2,000 лв.*; ако нѣма обстоятелства, по които можемъ да предполагаме, кой *Никола* завѣщателя е желаялъ да облагодѣтелствува завѣта ще е недействителенъ вследствие на порока отъ не-

---

[1]) C. It. 830.

[2]) Buniva, p, 338.—Pothier, p. 247, — Laurent, t. XIII, n° 487, 490. Консултирайте и; Aubruz Rau, & t. VII, § 657.—Pand. fr. *v° Donat'*, n° 7,939.—Huc. t. VI, n° 316, — Dalloz, sur. *v° Disp Entr vifs*, n° 832. D. P. 1.885. 2. 201; 1892. 1. 279.

точностьта. Но, ако има обстоятелства, които ни карать да предполагаме, че завѣщателя е желаялъ да облагодѣтелствува именно единия, а не другия Никола, или ако единия отъ тѣхъ е роднина на завѣщателя, завѣщателното разпореждане ще се счете действително въ полза на тогова отъ двамата, въ полза на когото сѫществуватъ упоменатитѣ обстоятелства.

Тука може да възникне въпросъ и въ обратенъ смисълъ: ако завѣщателя е завѣщалъ и на двамата Николовци по 2,000 лева и после съ последующе разпореждане каже: *унищожавамъ завѣта, който направихъ въ полза на приятеля си Никола.* По този въпросъ Pothier изказва твърде справедливо мнѣние, че, макаръ завѣщателя да е ревокиралъ само единия завѣтъ и другия трѣбва да се счита тоже за ревокиранъ, ако нѣма обстоятелства, които да показватъ, кой именно завѣтъ е желаялъ завѣщателя да отмѣни.

Ако завѣтника не е обозначенъ изрично но може да се опредѣли точно, завѣщателното разпореждане е валидно [1]); например, известно е, че завещателя има само една племенница, Мария Иванова — дъщеря на брата му — и въ завѣщанието се среща: *завѣщавамъ на едничката си племенница 15,000 лева.* Това разпореждане е действително, защото обстоятелството, че завѣщателя нѣма друга племенница, показва, че той е желаялъ да облагодѣтелствува съ завѣта именно *Мария Иванова.*

Понеже завѣщанието е тържественъ актъ, може ли завѣщателя да се силава въ завѣщанието си на другъ нѣкой актъ. Напр.: установявамъ за мой наследникъ лицето, означено въ еди-кой си писменъ актъ, въ еди-кое си писмо. Валидно ли е такова завѣщание? Тозъ въпросъ е споренъ. Споредъ едни основаното на такава силка завѣщание е недействително, а споредъ други то е валидно.

Първитѣ казватъ, че завѣщанието, бидейки солоненъ актъ, разпорежданията, които завѣщателя има намѣрение да прави, трѣбва исцѣло да се съдържатъ въ самото него. Обозначението на наследника е въ единъ актъ, който нѣма формата на завѣщението; слѣдователно, нарушава се принципътъ за тържественостьта на завѣщанието.

---

[1]) Buniva, p. 338. — Gaz. G. XXVII, 1,599.

Вторитѣ поддържатъ, че, когато въ завѣщанието се казва, че се установява за наследникъ лицето, означено въ еди кое писмо, съ това посочването става въ самото завѣщание, а не въ писмото. Стига само да се знае точно личностьта на установения наследникъ, въ полза на което е направено завѣщанието.

Споредъ насъ второто мнѣние е по-право. Вѣрно е, че всичкитѣ елементи на завѣщанието трѣбва да се намерятъ въ него, а пъкъ главнитѣ елементи сж *лицето* на завѣтникътъ и *предмѣтътъ*, който се завѣщава. Тѣ би трѣбвало да се намиратъ въ самото завѣщание. Това е обикновения редъ на нѣщата. Но често се случва, че и двата елемента или единия отъ тѣхъ не сж на расположение на завѣщателя. Щомъ той се силава на такъвъ документъ, който е безсъмненъ, съ това въ нищо не се нарушава принципа за соленелностьта на изявление волята. Тази соленелность се отнася до изявлението, а обяснението и тълкуването на това обяснение е отдѣленъ въпросъ. Това е така най-вече въ онѣзи силки, които не оставятъ никакво съмнѣние. Нипримѣръ: завѣщавамъ 5,000 лева на *второто* дѣте на сестра си, което е указано за такова по редътъ си въ книгитѣ за рожданията въ гр. София. Тука завѣщателя не упоменува нито името на завѣтника, второто дете, нито името на сестрата, майката на дѣтето. Но тази непълнота може да се допълни съ други доказателства; ако завѣщателя има само една сестра, живуща въ София, и ако тя има четире дѣца, второто отъ които е Анна, то не остава никакво съмнѣние, че личностьта на завѣтника може да се установи безспорно, като се представятъ доказателства, че завѣщателя има само една сестра, живуща въ София и че второто ѝ дѣто се нарича Анна.

Но поправянето на тази непълнота може да се затрудни, когато завѣщателя би ималъ, напримѣръ, три сестри, живущи все въ София, всѣка отъ които има повече отъ три дѣца. На дѣтето на коя сестра е завѣщано? Въпросъ на доказателство. Ако въ завѣщанието има нѣкои указания, които даватъ възможность да се открие волята, на завѣщателя, това ще реши въпросътъ. Напримѣръ въ завѣщанието е казано, че се завѣщава на второто дѣте на сестра си, която го е гледала, когато е билъ боленъ отъ тифусъ. Това

указание е отъ естество да открие личностьта на сестрата и нейното дѣте. Или: въ завѣщанието не се намиратъ никакви указания за личностьта на сестрата и второто ѝ дѣте, но се знае. че завѣщателя е кръстилъ второто дѣте на сестра си Мария. Трѣбва да се предполага, че завѣтътъ е направенъ въ полза на *кръщелникътъ* на завѣщателя.

Ако ли пъкъ нѣма нито въ завѣщанието, нито вънъ отъ него, никакви доказателства, които да установяватъ истинската воля на завѣщателя за личностьта на завѣтникътъ, то завѣщанието е недействително, защото личностьта на завѣтникътъ не може да се опредѣли точно.

Завѣти за спасение и успокоение на душата на завѣщателя.

Често се случава, че завѣщателя прави завѣти за спасение и за успокоение на душата си, като завѣщава извѣстенъ имотъ, отъ доходитѣ на който да се плаща на църковнитѣ представители (свѣщенницитѣ) да четатъ установенитѣ за тази цѣль молитви. Валидно ли е такова завѣщателно разпореждание? Нашия законъ мълчи по този въпросъ. При мълчанието на закона ще трѣбва да се обърнемъ къмъ общитѣ принципи за условията за сѫществуването на единъ завѣтъ и къмъ неговитѣ източници. Ние казахме, че единъ завѣтъ може да се създаде и да сѫществува при съвокупната наличность на двѣ условия: а) да има лице, *на което* или *въ полза на което* се завѣщава, и б) да се завѣщава извѣстенъ *предметъ*. Липсува ли едно отъ тѣзи условия, нѣма завѣтъ.

Нека пояснимъ първото условие. Лицето на завѣтника трѣбва да е физически *отдѣлно* и *различно* отъ личностьта на завѣщателя, това физически отдѣлно лице може да е най-близко на завѣщателя — може да е негово дѣте, което ще продължава юридическата личность на последния.

Завѣщателя отдѣля часть отъ своя имотъ и го прѣхвърля, за подиръ смъртьта си, върху това физически отдѣлно и различно отъ него лице, което става пълноправенъ собственникъ на завѣта или плодоползуватель отъ него. Отъ това следва, че въ момента на смъртьта на завѣщателя, завѣщания имотъ излиза отъ имуществото на умрѣлия и става

собственность на завѣтника, който може да го иска въ качество на такъвъ (чл. 134). Всичко това предполага, че първоначалния завѣтникъ, или неговия нисходящъ, който ще се ползува отъ завѣта, трѣбва да е *живъ* въ момента на отваряние наследството, въ който моментъ той става собственникъ. Нѣщо повече: било първоначалния завѣтникъ, който би получилъ завѣта *jure proprio*, било неговия нисходящъ, който би го получилъ *jure representationis*, трѣбва да *преживѣе* завѣщателя. Иначе, завѣщателното разпореждание е недействително (чл. 160). Прочее, едно отъ консеквентнитѣ условия за действителностьта на завѣщателното разпореждание е: завѣтника, въ момента на смъртьта на завѣщателя, да е между живитѣ, или, както се изразява закона, да е преживялъ завѣщателя.

Какво излиза отъ всичко това? Излиза, че завѣщателя не може да завѣщава на *себе си* или въ *полза на себе си*; не може да си *самозавѣщава*. И то за едно врѣме, когато не ще е живъ.

Въ полза на кого е направенъ подобенъ завѣтъ? Той е направенъ *въ полза на завѣщателевата душа*. Но, когато завѣтътъ добива сила, и завѣщательтъ и душата му, която е принципа на живота, сж умрѣли. Ние не ще се спираме върху това, какво нѣщо е душата, защото този предмѣтъ е единъ отъ тритѣхъ или четиретѣхъ основни проблеми, които човѣшкия умъ не може да разреши положително. Душата, като принципъ на живота, престава да сжществува, заедно съ физическото умирание на тѣлото. Но даже ако приемемъ теорията на философа Лейбницъ [1]) за безсмъртието на душата, пакъ тя не може да бжде субектъ на завѣтъ въ смисълъ на закона, защото тя съставлява нераздѣлна часть отъ физическото лице на *de cujus*, и защото тя, взета даже отдѣлно, не представлява разумно физическо лице, което има юридическа правоспособность.

Прочее, отъ гледището на принципитѣ върху условията, при наличностьта на които само може да се породи и сжществува единъ завѣтъ, завѣщателното разпореждание, направено отъ завѣщателя въ полза на душата си, е несъо-

---

[1]) Leibnitz, *Nova methodus discend doscendaeque jurisprudenziae.* — Troping, t. I, n° 13.

бразно съ тѣзи принципи, и като такова би трѣбвало да бѫде недействително.

Но закона дава право на завѣщателя да направи завѣтъ въ полза на извѣстно лице, което отговаря на всичкитѣ законни условия да бѫде завѣтникъ, и да обремени завѣта му съ извѣстни *тяжести*, между които може да бѫде и тяжесть за завѣтника да урежда периодически, споредъ желанието на завѣщателя, църковни молитви за успокоение на душата на последния. Напримѣръ, Х. завѣщава на еди кое лице — било то гражданско или духовно, било то роднина или чуждо, било то физическо или морално — извѣстенъ имотъ съ задължение за него да прави ежегодно панахида за успокоение на душата му. Такова завѣщателно разпореждание е напълно съобразно съ принципитѣ на закона за завѣтитѣ съ тяжести. Направено въ тази форма, завѣщателното разпореждание ще бѫде действително и ще отговори на завѣщателевата воля.

Направено друго яче, въ обща форма, а именно: *завѣщавамъ за душата си еди колко си,* завѣщателното разпореждание рискува да бѫде признато за недействително.

Какъ стои въпросътъ въ нашитѣ източници? *Code Napoléon* мълчи по въпроса; а италиянския *Codice civile* разрешава изрично въпросътъ съ текста на art. 831, който казва: „Изразенитѣ въ общи думи разпореждания за душата или въ полза на душата сѫ недействителни" *(La disposizioni per l'anima o a favore dell'anima espresse genericamente sono nulle).*

Отъ съдържанието на art. 831 на Codice Civile се вижда, че той забранява само онѣзи завѣщателни разпореждания за душата или въ полза на душата, които сѫ изразени въ общи думи *(espresse geniricamenta)*, по аргумента *à cantario* той допуща и признава за действителни онѣзи разпореждания за душата, които сѫ изрични въ конкретна или специална форма.[1]) Напримѣръ, действително е завѣщателното разпореждание съ следующето съдържание: „завѣщавамъ на Тицио недвижимия имотъ *а*, за да го продаде и съ добитата отъ него цена (или съ доходитѣ отъ него) да прави ежегодно панахиди за душата ми". Това завѣщателно разпореждане е изразено не въ общи думи, а е конкретезирано, е специализирано; за това то има юридическо действие и е

[1]) *Cass. Firenze,* 23. XI. 1882.

действително. Такава е доктрината [1]) и постоянната юриспруденция [2]) въ Италия при тълкуването на art. 831.

Нашия законодатель не произведе текста на art. 831 отъ *Codice Civile*. Какво означава това изоставяне? Какъ се обяснява то? Ние мислимъ, споредъ една забелѣжка, която намираме къмъ приготовителнитѣ работи върху закона за наследство, че идеята на съставителитѣ е била такава, каквато я изложихме по-горе, а именно, че завѣщателнитѣ разпореждания за душата може и трѣбва да ставатъ въ форма на тяжесть къмъ единъ редовенъ, действителенъ и позволенъ отъ закона завѣтъ. Испущането текстътъ на art. 831 никакъ не означава, че завѣти за душата и въ посочената отъ насъ форма е забраненъ отъ законътъ мълчаливо.

Има още единъ аргументъ въ полза на това, което казваме: той е, че нашия законодатель не е възприелъ и текста на art. 833 отъ *Codice Civile*, който има пълна връзка съ art. 839. Той казва: „Недействителни сѫ разпорежданията, които иматъ за цель установяването или даване доходи на обикновенни църковни служби, на лаически шапелани или други подобни учреждения" *(Sono nulle le desposizioni ordinate al fine di istituire o dotaze benefiri semplici cappellanie od altre simili fondazioni)*. Кои сѫ обикновени църковни служби *(benefizi semplici)? Pateri*, въ своитѣ съкратени лекции имъ дава следующето опредѣление: „Обикновенни църковни служби сѫ онѣзи, които нито по съдържание, нито по форма, не се отнасятъ до душитѣ (*i benefizi semplicici sono quelli che non hanno cura d'anime nè di interno nè dt esterno foro)*. [3]).

Кои сѫ лаическитѣ каппелании *(la cappellanie laicali)?* Сѫщия авторъ казва за тѣхъ, че тѣ сѫ онѣзи религиозни фондации, на които се дава извѣстна часть отъ имоти съ задължение да отслужватъ или да наредатъ отслужването на нѣколко служби или да испълнятъ други священни служби, безъ обаче доходитѣ да сѫ съединени съ священната служба [4]).

---

[1]) Ricci, t. III, n° 321.

[2]) Buniva, p. 344 и n° 1649 следующ.

[3]) Pateri, *Sunto di lezioni di diritto ecclesiastico*, p. 370.

[4]) ibid. *loc. cit.*, p. 374. — Scaduto, *Diritto ecclesiastico vigente in Italia, r. 208.*

Ние отхвърляме и тоя текстъ; тъй че по нашия законъ завѣщателни распореждания съ такава цель сѫ допустими.

Счетохме за добре да се спремъ върху този въпросъ, защото у насъ завѣщанието, въ началото на своето създаване, имаше религиозенъ характеръ, и защото и сега много благочестиви и набожни граждани считатъ за необходимо да оставатъ нѣкои нареждания за спасение на душата си, като подарятъ или завѣщаятъ било на владика, било на свещеникъ, било на църква или монастиръ по нѣщо за тази душеспасителна, споредъ тѣхния мирогледъ, цѣль.

Чл. 116 [1]).

Распорежданията въ полза на беднитѣ и други подобни, направени въ общи изражения, безъ да сѫ опредѣлени употреблението на имуществото, благотворителната цель, или самото учреждение, въ полза на което сѫ направени распорежданията, или когато назначеното за това опредѣление или назначение отъ завѣщателя лице не може или не желае да приеме отгоре си тази длъжность, предполагатъ се да сѫ направени въ полза на беднитѣ на това мѣсто, гдето е живѣлъ завѣщателя въ време на смъртьта си и се предаватъ на мѣстнитѣ благотворителни учреждения.

При всичко, че закона изисква, щото завѣтника да бѫде обозначенъ точно и опредѣлително, има случаи, въ които трѣбва да се отстѫпи отъ строгостьта на правилото, постановено въ членъ 115, и да се облегнемъ на призумпциитѣ. Такива сѫ случаитѣ предвидени въ членъ 116.

Той предвижда случаитѣ, когато завѣщателното распореждане е направено съ общи изражения, безъ да сѫ означени изрично лицата или учреждението; въ полза на които е завѣщано, и случаитѣ, въ които завѣщателя е опредѣлилъ едно лице, което да распредѣли завѣщанието, но това лице

[1]) C. It. 832.

се отказва или не може да поеме отгоре си тази длъжность. Завѣщателното разпореждане съ общи изражения, може да се направи или въ полза на съвокупность отъ необозначени поименно лица, опредѣлени само съ едно прилагателно, на примѣръ *на беднитѣ, на слѣпитѣ, на сакатитѣ, на беднитѣ ученици* и др. или на нѣкои учреждения, необозначени изрично въ завѣщателното разпореждане; въ такъвъ случай презюмира се, че завѣта е направенъ въ полза на беднитѣ въ това мѣсто, гдето е *живѣлъ* завѣщателя въ време на смъртьта си, и се предаватъ на мѣстнитѣ *благотворителни* учреждения.

Изражението *гдето е живѣлъ* е твърде не точно; то трѣбва да се разбира въ смисълъ на домицилий въ врѣме на смъртьта на завѣщателя, защото такива разпореждания се основаватъ на вѣроятностьта, че волята на завѣщателя е била да облагодѣтелствова тези, съ които той е ималъ своитѣ обикновенни отношения [1]).

Напримѣръ, едно лице, което има мѣстожителството си въ София, завѣщава *3,000 лева на беднитѣ и 1,500 на беднитѣ ученици*. Този завѣтъ е направенъ въ полза на беднитѣ въ гр. София и на беднитѣ ученици, които се учатъ въ разни Софийски училища. Ако предположимъ, че Х., Софийски житель, пише въ завѣщанието си; *завѣщавамъ на болницитѣ 6,000 лева*, трѣбва да се разбира, че тази сума е завѣщана на всичкитѣ болници, които се намиратъ въ града София, граждански и военни, — държавни, градски и частни; но, ако софийския докторъ *Z.*, който е билъ ординаторъ въ Александровската и военната болница, каже въ завѣщанието си: *завѣщавамъ на болницитѣ 4,000 лева*, трѣбва ли да се разбира, че този завѣтъ е направенъ въ полза на всичкитѣ въ София болници — граждански и военни? Споредъ насъ въ случая волята на завѣщателя трѣбва да се разбира въ тесенъ смисълъ и да се предполага, че завѣта е направенъ въ полза само на тѣзи болници, като ординаторъ на които е умрѣлъ. Къмъ такава презумпция ни предрасполага обстоятелството, че той е служилъ въ тѣзи болници въ качеството си на високь чиновникъ. Разбира се, че на това съображение може да се възрази, че доктора, по професията си, е

[1]) Buniva, p. 343. — Ricci, t. III, n° 316.

желаялъ да облагодѣтелствува не само болницитѣ, въ които той е служилъ, но и тѣзи болници, въ които той може би никога и не е стѫпалъ.

Тъй сѫщо, ако въ градътъ има двѣ женски благотворителни дружества „Майка“ и „Сестра“ и завѣщателката, която е била прѣзъ цѣлия си животъ членъ само на женското дружество „Майка“, напише въ завѣщанието си: *завѣщавамъ на женското благотворително дружество 2000 лева*, безъ да опредѣли, на кое отъ двѣтѣ женски дружества завѣщава, наклонни сме да предполагаме, че завѣщателката е желаяла да облагодѣтелствува именно женското дружество „Майка“, въ което тя е била членъ до последния часъ на живота си.

Ако завѣщателя е завѣщалъ *на градътъ*, безъ да обозначи, на кой градъ, завѣта е действителенъ и се предполага да е направенъ въ полза на градътъ, въ който той е ималъ своето мѣстожителство въ врѣмето, когато е правилъ завѣщанието. Промѣнението на домоцилия слѣдъ написването на завѣщанието нѣма никакво влияние върху презумпцията за въ полза на първия градъ, защото въ врѣме на извършването на завѣщанието завѣщателя, се предполага, е ималъ предъ видъ градътъ, гдето живѣе; той не е могълъ да има предъ видъ другъ градъ, гдето той и не е мислилъ, може би, да премѣсти своето мѣстожителство [1]).

Чл 117 [2]).

Недействителни сѫ тъй сѫщо распорежданията въ полза на неопредѣлено лице, което трѣбва да бѫде посочено отъ трето лице.

Но действително е частното распореждание, направено въ полза на едно лице, което трѣбва да бѫде избрано отъ трето лице изъ числото на нѣколко души посочени отъ завѣщателя или принадлежащи на семейството или юридически лица, опре-

---

[1]) Pothier. p. 247. — Ricci, t. III. n° 318.
[2]) C. it. 834.

дѣлени пакъ отъ него. Признава се за действително тъй сѫщо и частното разпореждане, направено въ полза на едно или нѣколко юридически лица, опредѣлени отъ завѣщателтъ.

Членъ 117 съдържа две части. Първата часть забранява разпорежданията въ полза на неопредѣлено лице, което трѣбва да бѫде посочено отъ трето лице. И действително, ако подобно запрѣщение не сѫществуваше и ако завѣщателнитѣ разпореждания въ полза на неопредѣлено лице, което трѣбва да бѫде посочено отъ трето лице, бѣхѫ действителни, то запрѣщението на членове 58 и 114 щѣха да бѫдатъ илузорни, защото фидеикоммисиитѣ отъ една страна щѣха да се забраняватъ, а отъ друга щѣха да се дозволяватъ косвенно[1]). Напримѣръ недействително е следующето завѣщателно разпореждание: „завѣщавамъ кѫщата си А. на на оногози, когото ще опредѣли приятеля ми Х."

Като исключение отъ тази строгость закона допуща разпореждание, направено въ полза на едно лице, което трѣбва да бѫде избрано отъ трето лице изъ числото на нѣколко души, посочени отъ завѣщателтъ [2]); тѣзи, посочени отъ завѣщателя, нѣколко души могатъ да бѫдатъ отдѣлни едно отъ друго, или да принадлежатъ на нѣкое семейство, или на морални лица, пакъ отъ него опредѣлени; напримѣръ завѣщателя *Z.* казва: *„завѣщавамъ 1,000 лева на едного, когото ще опредѣли Петръ Ивановъ измежду Димо Стояновъ, Никола Геновъ и Анна Петкова"*, или: „завѣщавамъ 1,000 лв., на едного отъ семейството на Александръ Владимировъ, когото ще опредѣли *Петръ Ивановъ*"; или: *„завѣщавамъ 1,000 лева наедно отъ членоветѣ на Софийската Постоянна Окржжна Комисия, който ще бѫде избранъ отъ Петръ Ивановъ"*.

Трѣбва да забелѣжимъ, че, ако завѣщателя е опредѣлилъ такова семейство, нѣкои отъ членоветѣ на които могатъ да се считатъ за подставени лица (чл. 58), и ако избирателя посочи за наследникъ такъвъ членъ отъ семейството, който ще се счита за поставено лице съгласно чл. 58, разпореждането е недействително; напримѣръ, завѣщателя въ

---

[1]) Laurent, t. XI, n° 417, Pand. fr., v° *Donat.*, n° 1888.—Dalloz, sup. n°166

[2]) Ricci, t. III, n° 325.

завѣщанието си възлага на Петръ Ивановъ да избере отъ семейството на Драганъ Гендовъ, който е написалъ тайното завѣщание, едно лице, което да бѫде завѣтникъ на завѣщаната на едного отъ това семейство сума отъ 5,000 лева; това завѣщание е недействително, защото се презюмира, че избранния завѣтникъ е подставено лице, фидеикомисаръ.

Завѣщателя може да направи завѣтъ въ полза на едно юридическо лице, което се избере отъ трето лице, изъ числото на нѣколко юридически лица, опредѣлени пакъ отъ завещателя; напримѣръ: *завѣщавамъ 10,000 лева на Софийския Градски Съветъ или на Софийския Окржженъ Съветъ, който избере Петръ Ивановъ*".

По това распореждание нѣкои отъ италиянскитѣ юристи повдигатъ въпросъ: действително ли е завѣщателното распореждание въ случая, когато завѣщателя е наименовалъ изрично завѣтника, но е подчинилъ своето распореждание на волята на едно трето лице? По този въпросъ може да има две хипотези, които трѣбва да се различаватъ. Първата хипотеза е, когато завѣщателя е предоставилъ своето распореждание на пълната воля на трето лице (*al puro arbitrio del terzo*); напримѣръ: „*завѣщавамъ еди-какво си на Симпрония, ако се съгласи Тицій*". Втората хипотеза е, когато завѣщателя туря своето распореждание въ зависимость отъ последната воля на лично действие на трето лице; напримѣръ: „*завѣщавамъ на Симпрония еди-какво си, ако Тицій отиде въ Америка*". Повечето автори сж съгласни, че завѣщателното разпорежчание е недействително, когато то е турено въ зависимость отъ пълния каприсъ на трето лице, а е действително, когато то е турено въ зависимость отъ едно външно събитие, което твърде добре може да бѫде и личното действие на едно трето лице [1]).

Чл. 117 не предвижда случая, въ който третото лице, което е назначено отъ завѣщателя да посочи завѣтника, откаже или не може да направи избора. По какъвъ начинъ трѣбва да се постжпва въ тази хипотеза?

По този въпросъ италинскитѣ юристи изказватъ различни мнѣния. Едни казватъ, че завѣта въ такъвъ случай трѣбва да остане безъ действие, понеже не е посочена лич-

---

[1]) Buniva, p. 340 — Pothier, p. 353.

ността на завѣтника. Обаче, тази теория ни се вижда неприемлива, защото тя е противна на принципитѣ за испълнението на последньта воля.

Други казватъ, че, ако третото лице откаже, или не може, да избере завѣтникъ, последния трѣбва да се избере отъ сждътъ, като се приложи по аналогията правилото на art. 872 отъ *Codice Civile* (чл. 143). Тази теория е по права и тя отговаря на истинскитѣ принципи за испълнението на завѣщателевата воля. И наистина: завѣщателя е направилъ единъ завѣтъ; този завѣтъ трѣбва да се предаде на едно отъ нѣколко изброени отъ него лица. Ако отъ една страна третото лице не може да посочи личността на бждащия завѣтникъ, то отъ друга страна е извѣстно, че този завѣтъ требва да принадлежи на *едно* отъ нѣколко извѣстни вече лица; всѣко отъ тѣзи лица има придобито право, ако не да иска самия завѣтъ, то поне да иска да стане избора на лицето, което ще бжде завѣтникъ, защото третитѣ лица не могатъ да осуетяватъ придобититѣ права.

Но на основание на кой членъ отъ закона заинтересованитѣ лица могатъ да искатъ отъ сждътъ и последния да направи избора на завѣтника? Тукъ сждътъ може да приложи по аналогия правилото на членъ 143 отъ закона за наследството. При членъ 143, сждътъ е длъженъ да направи изборъ върху качеството на завѣта, а при членъ 117 сждътъ ще е длъженъ да направи изборъ върху личността на завѣтника. Това различие между обекта на избора не може да попречи да се прокара една аналогия между двата случая [1]), защото и въ двата случая избора ще стане *въ опредѣлени граници*, които изключватъ възможността за всѣка абсолютна неизвѣстность както върху личността на завѣтника, така и върху качествата на завѣщания предметъ (чл. 143).

Чл. 118 [2]).

Недействително е разпореждането, което дава право на наследника или на едно трето лице тѣ да опредѣлятъ количеството на завѣта съ исключение

[1]) Ricci, t. III, n° 319.
[2]) C. It. 835.

на тѣзи, които сѫ направени въ полза на нѣкого за възнаграждение услугитѣ, извършени на завѣщателя въ последното му болѣдуване.

Както закона не оставя на волята на трето лице избора на завѣтника, тъй той не оставя на волята на трето лице, даже на волята на наследника, и избора на размѣра на завѣта, и всѣко разпореждане, което дава право на наследника или на едно трето лице да опредѣлятъ количеството на завѣта, е недействително. Мотива на това разпореждане е много понятенъ. Ако се остави на наследника да опредѣли количеството на завѣта, той може да го сведе до такъвъ минимумъ, който да го направи иллюзоренъ, а пъкъ не е сериозно онова, което е иллюзорно. За това именно законодателя го обявява за недействително. Отъ това правило се изключватъ, само завѣтитѣ, направени въ полза на нѣкого като възнаграждение за услугитѣ, направени на завѣщателя въ врѣме на последното му болѣдуване. И това е твърде понятно, защото завѣщателя, когато прави завѣщанието си, може да не чувствува нужда отъ такива услуги и не знае, да ли ще има нужда отъ подобни услуги, понеже той може да умре внезапно, безъ да болѣдува. Освенъ това, завѣщателя не знае отъ каква важность ще бѫдатъ тѣзи услуги, за да може да опредѣля размѣра на тѣхното възнаграждение [1]). Но, за да бѫде разпореждането валидно, закона изисква: а) услугитѣ да сѫ извършени *лично* на завѣщателя, б) тѣзи услуги да сѫ извършени *въ врѣме на болѣдуване* и в) услугитѣ да сѫ извършнни въ *последнето* т. е. *предсмъртното* болѣдуване на завѣщателя, — услуги, за които той не е успѣлъ да възнагради лично, по причина на смъртьта си.

Въ всичкитѣ ли случаи, освенъ упомѣнатото за предсмъртнитѣ услуги изключение, забранява закона да се опредѣля количеството отъ наследника или отъ друго трето лице? Споредъ насъ има и други случаи, въ които завѣщателното разпореждане е действително, макаръ то да дава право на наследника или на друго трето лице да опредѣлятъ количеството на завѣта. Тѣзи случаи сѫ, когато въ разпореждането

[1]) Buniva, p. 405.

е указана и цѣлта за която се завѣщава [1]) защото въ този случай усмотрението се поставя въ опредѣлени отъ самия завѣщатель граници или се начъртава отъ самата природа на разпорежданието; то не е пълно и абсолютно; затова и такова завѣщателно разпореждане ще бѫде действително [2]). Тъй напримѣръ, ако въ завѣщанието е казано: *завѣщавамъ на X. една сума, която да опредѣлятъ наследницитѣ ми*, това разпореждане е недействително: но, ако въ завѣщанието е казано: *завѣщавамъ на родната си X. една пожизнена пенсия, размѣра на която да опредѣли Z.*; това разпореждане трѣбва да се признае за валидно, защото завѣщателя е указалъ и цѣлта, за която назначава завѣта, и освенъ това завѣта може да се опредѣли по оцѣнение; а, ако такава пенсия е плащана и по-рано, размѣра се опредѣля по книгитѣ на завѣщателя.

Или напримѣръ: *завѣщавамъ на X. една сума, за да си напечата съчинението „Коментаръ на гражданската процедура"; тази сума ще се опредѣли отъ Z.* И това разпореждание трѣбва да се счита за валидно, защото завѣщателя опредѣля точно и цѣлта на разпорѣжданието, и освѣнъ това сумата за напечатване на извѣстно съчинение всѣкога може да се опредѣли по оцѣнка за печатанието.

Ако завѣщателя направи единъ завѣтъ, безъ да опредѣли количеството му, но предостави това да направи неговия наследникъ или едно трете лице, като е посочилъ въ самото завѣщание единъ *критерий*, по който да се опредѣли количеството на завѣта, този последния е действителенъ. Напримѣръ, X. казва въ завѣщанното си: „завѣщавамъ на племеницата си *A.* едно *прилично* поддържание, сумата за която да опредѣли моя наследникъ *добросъвѣстно*". Това завѣщателно разпореждане е действително, макаръ опредѣлението на количеството е оставоно на усмотрението на наследника, защото чл. 118 прогласява за недействителни само онѣзи разпореждания, количеството на които наследника или трето лице ще направятъ по свое пълно усмотрение, безъ да сѫ подчинени на нѣкой указанъ отъ завѣщателя

---

[1]) Pothier p, 248 — 78, 79. — Ministro di grazia e giustizia e dei culti, Lavori Prepatori del codice civile, vol. V, p. 784.

[2]) Ricci, t. III, n° 329.

мащабъ. Въ случая завѣщателя е стѣснилъ, е ограничилъ усмотрѣнието на наследника съ двойно указание: първо, че подържанието на племенницата трѣбва да бжде *прилично*, т. е. да се опредѣли за това подържание една *приличка* сума, и второ, че при това опредѣление на поддържането наследника трѣбва да бжде *добросъвѣстенъ*, тъй като завѣщателя се довѣрява на неговата *добросъвѣстность*. Въ тази хипотеза наследника не е единственъ опредѣлитель на размѣра на завѣта; въ това опредѣление е взѣлъ участие косвенно и и самия завѣщатель, като е начърталъ граници, въ които наследника трѣбва да действува. Ако завѣщателя иска едно приличнно поддържане, то, при опредѣление потрѣбната за него сума, наследника трѣбва да вземе въ внимание възрастьта, положението и нуждитѣ на завѣтницата; ако завѣщателя въ това отношение прави апелъ къмъ добросъвѣстностьта на наследника, той е длъженъ дк я прояви, като не испуска ни една отъ основитѣ за опредѣляние на едно прилично поддържание на една племенница. Внушения отъ завѣщателя критерий съ думата *прилично* трѣбва да служи за основа на опредѣление количеството. Недобросъвѣстното опредѣление на едно такова поддържание може да бжде поправено отъ сждътъ по искането на заинтересования завѣтникъ съгласно внушения отъ него критерий.

Закона прогласява за недействителни онѣзи завѣщателни распореждания, опредѣление количеството на които е предоставено на усмотрѣнието на наследника и на едно трето лице; но какъ трѣбва да се реши въпроса, ако завѣщателя е представилъ право на *на самия завѣтникъ* той да опредѣли количеството на своя завѣтъ? Действително ли е такова завѣщателно распореждание? Ако правилото на чл. 118 се счете като исключение, то ще се тълкува стриктно и ще бжде приложено само спрямо онѣзи лица, за които това исключение е установено изрично; въ такъвъ случай завѣщателното распореждане ще бжде валидно, защото завѣтника, не е нито наследникъ, нито трето лице, който визира чл. 118. Обаче, не може по никой начинъ да се допусне идеята, че това правило има характеръ на исключение; то въспроизвежда чисто и просто общитѣ принципи. Щомъ това правило не е исключение, въпросътъ ще се реши съобразно предполагаемата воля на завѣщателя и съобразно съ духътъ на законътъ.

Ние знаемъ, че завѣщанието е домашния законъ на завѣщателя; но, за да има то този характеръ, волята на завѣщателя трѣбва да се изскаже ясно, положително и опредѣлено както върху личността на завѣтника, така и върху предмета на завѣта относително негова индивидуалность и размѣръ. Нѣма ли така опредѣлено изразена лично отъ завѣщателя воля, нѣма и завѣтъ.

Ако цѣлта на закона въ чл. 118 е да се забрани абсолютния произволъ при опредѣляне размѣра на завѣта отъ страна на наследника или трето лице, който размѣръ може да бѫде сведенъ отъ тѣхъ до нула, или покаченъ до степень, която поглъща почти цѣлата располагаема часть, — сѫщата цѣль сѫществува и тогава, когато размѣра на завѣта трѣбва да се опредѣли отъ самия завѣтникъ, който може да опредѣли размѣръ, никакъ неотговорящъ на намѣрението на завѣщателя.

Ето защо въ случая трѣбва да се приложи правилото *ubi eadem est decisionis ratio, eadem debet esse decisio* и да се признае такова завѣщателно разпореждане за недействително.

Чл. 119 [1])

Когато лицето на наследника или завѣтника погрѣшно е забелѣзано, то разпореждането има сила, ако отъ самия текстъ на завѣщанието, или отъ други документи, или отъ извѣстни обстоятелства е явно: кое лице именно е желалъ завѣщателя да назначи.

Сѫщото е, когато завѣта е означенъ или описанъ погрѣшно, но отъ завѣщанието е очевидно: какъвъ предмѣтъ именно завѣщателя е искалъ да завѣщае.

Извѣстно е, че погрѣшката, върху която е основана волята, опорочава послѣднята и я прави недействителна. Отъ това слѣдва, че всѣко разпореждание, основано върху

[1]) C. It. 836.

погрѣшка, е недѣйствително. Но отъ това правило има изключение, по което не винаги грѣшката прави завѣщателното разпореждание недействително. Коя погрѣшка опорочва завѣщателното разпореждание? Правилото на чл. 119 е създадено подъ влиянието на римското право. Това последнето различаваше погрѣшката върху идентичността на лицето, *in corpore hominis*, отъ погрѣшката въ името или въ указанието на установеното лице. Нека обяснимъ съ примѣръ тази разлика, която правяха римскитѣ юристконсулти. Завѣщателя иска да установи за свой наследникъ *Семпрония* и пише въ завѣщанието си: „установявамъ за мой наследникъ *Тиция*". А Тиции е съвършенно друго лице; въ този примѣръ имаме погрѣшка въ идентичността на лицето, т. е. *in corpore hominis*.

И наопаки, завѣщателя квалифицира Семпрония за свой наследникъ, като употрѣбява въ квалификацията единъ прѣкоръ, който не отговаря точно на това име, или пъкъ прибавя къмъ името Семпронио едно качество или една титла, които той нѣма; въ този случай ще имаме погрѣшка въ името.

Юридическото последствие отъ тѣзи две погрѣшки бѣше следнето: погрѣшката въ лицето правѣше разпореждането недействително, защото погрѣшно означено означеното лице не можеше да претендира за наследството, понеже завѣщателевата воля не била въ негова полза; за това наследство не можеше да претендира и другия завѣтникъ, когото *de cujus* е възнамѣрявалъ да установи за такъвъ, защото неговото име не фигурира.[1])

А погрѣшката въ името на завѣтника или наследника не инвалидираше разпореждането,[2]) защото тя не пречи да се узнае истинската личность на наследника или завѣтника, когато въ случая съвпадатъ и волята на *de cujus* относително установения и посоченото отъ него име.

За коя погрѣшка говори, прочие нашия чл. 119? Безсъмненно е, че той има предъ видъ погрѣшката въ името на завѣтника и наследникътъ, защото, той казва, че, ако лицето на последнитѣ *„е погрѣшно забелѣзано" (e stata errona-*

---

[1]) L. 9. Dig. *De hared. instit.*

[2]) ibid.

mente indicata), разпореждането има сила, ако отъ самия текстъ на завѣщанието, или отъ други документи, или отъ известни обстоятелства е явно: кое лице именно е желаялъ завѣщателя да назначи.

Колкото се отнася до погрѣшката въ идеитичността на лицето *in corpore hominis*, ние мислимъ, че и тя съвпада подъ текста на чл. 119, защото той говори за погрѣшка въобще, която може да се отнася както до идентичността на лицето на завѣтника и наследника, така и до другата погрѣшка, която се отнася до името, при едно условие, обаче, а то е: кое лице именно е желаелъ завѣщателя да назначи и това да се установи отъ самия текстъ на завѣщанието, отъ други документи и обстоятелства. Нека не се изпуща изпредъ видъ, че често тѣзи две погрѣшки се сливатъ въ едно,

Причинитѣ, които сѫществуваха у римлянитѣ да правятъ упоменатата разлика, не сѫществуватъ при принципитѣ на модерното право. И наистина, волята винаги се проявява като резултатъ на една побудителна причина; всѣко волеизявление относително лицето и предмѣта на завѣта има своята причина. А пъкъ, ако побудителната причина или мобила, който е опредѣлилъ волята, лъжливо се е представлявалъ въ ума на завѣщателя по начинъ, не отговарящъ на действителността, последния безсъмнѣнно е действувалъ върху нея така, както тя не би се изразила, ако нѣщата бѣха се представили въ завѣщателя имъ въ тѣхното истинско положение.

Нашия законъ не допуща външни доказателства за доказване, че сѫ извършени предписанитѣ отъ закона формалности за действителността на завѣщението, но той допуща да се установява съ такива волята на завѣщателя относително личността и предмета на завѣта, когато тѣ сѫ посочени въ самото завѣщание, но сѫ посочени погрѣшно.

Чл. 119 съдържа двѣ части. Първата часть предвижда случая, когато лицето на наследника или завѣтника е погрѣшно забелѣжено; въ такъвъ случай разпореждането има сила, ако отъ самия текстъ на завѣщание, или отъ други документи, или отъ извѣстни обстоятелства е явно, кое лице именно е желаялъ завѣщателя да назначи; въ такъвъ случай сѫдията трѣбва да дири волята на завѣщатедя съ раз-

сѣване неизвѣстностьта: за да се намѣри истинския завѣтникъ, трѣбва да се консултиратъ самия текстъ на завѣщанието, или други документи, или извѣстни обстоятелства; ако отъ тѣхъ става явно, кое именно лице е желаелъ завѣщателя да назначи, разпорежданието е валидно.

Прочее, погрѣшката въ лицето на завѣтника, error in corpore hominis. и онази въ името не поразяватъ разпорежданието недействителность [1]). Напримѣръ, завѣщателя който има само единъ внукъ, *Никола*, и единъ слуга *Петъръ*, завѣщава: *Завѣщавамъ една нива отъ 10 уврата, находяща се еди-где си, съ еди-кои си граници на внукъту си Петъръ*. При всичко че името на завѣтника е погрѣшно, но отъ самия текстъ на завѣщението се вижда, че действителния завѣтникъ е *внукътъ* на завѣщателя, името на когото е *Никола*, но завѣщателя по погрѣшка го е нарекълъ *Петъръ*. Това разпореждане е валидно и е направено въ полза на внукътъ Никола, а не на погрѣшно обозначечия слуга.

По сѫщата причина завѣщателното разпореждане е действително и тогава, когато погрѣшката се отнася до предмета на завѣта, т. е. когато той е означенъ или описанъ погрѣшно, но отъ завѣщанието е очевидно: какъвъ именно предметъ завѣщателя е желаялъ да завѣщае, като напримѣръ: *завѣщавамъ на Х. кѫщата си, която се намира въ гр. София на Витошка улица № 148;* това завѣщание е валидно, макаръ завѣщаната кѫща носи не 148, но 184 нумеро. Или *завѣщавамъ на сестра си моя вѣнчаленъ пръстенъ, който е съ два брилянта;* при все че завѣщателя погрѣшно е описълъ пръстена, понеже той не е съ брилянти, но съ диаманти, завѣщателното разпореждание е действително, защото отъ самия текстъ на завѣщанието се вижда, кой пръстенъ е разбиралъ завѣщателя — именно *вѣнчалния* пръстенъ, който е украсенъ съ два драгоценни камъка.

Чл. 120.[2])

Недействителенъ е завѣта на чуждо нѣщо, безразлично дали завѣщателя е знаялъ или не, че завѣта не е билъ негова собственость.

[1]) Ricci, t. III, n° 109.

[2]) C. It. 837; C. N. 1021.

Но ако завѣта, който въ врѣме на съставяние на завѣщанието е билъ чуждъ, е станалъ собственость на завѣщателя въ врѣме на смъртьта му, то и распореждането по този предметъ е действително.

Текстътъ на чл. 120 съдържа смѣсица отъ принципитѣ на римското и модерното право. За това ще бѫде полезно да припомнимъ, какъ стоеше въпроса по тази материя въ римското право. Споредъ неговитѣ распореждания завѣщателътъ може да завѣщае не само имоти, които му принадлежатъ, но и такива, които сѫ собственность на неговия наследникъ или на което и да е чуждо лице [1]).

Ако *de cujus* завѣщаеше единъ имотъ, принадлежащъ на неговия наследникъ, завѣщателното распореждане бѣше редовно и ефикасно, било, че е знаялъ, че имота е принадлежащъ на наследника му, било че е мислилъ, че имота е неговъ [2]). Въ този случай наследника бѣше задълженъ да предаде завѣта на завѣтника.

Когато *de cujus* завѣщаваше чужда вѣщь, наследника бѣше задълженъ да я купи или да заплати стойностьта ѝ [3]); за това вѣщьта трѣбваше да се намира въ гражданско обращение [4]).

Освенъ това необходимо бѣше завѣщателя да е знаелъ че завѣщаната вѣщь не е неговн собственость, защото това показва, че той е желаялъ да натовари своя наследникъ да я купи или да заплати стойностьта ѝ по оцѣнка.

Ако завѣщателя е мислилъ, че завѣщаната вѣшь е негова, завѣта беше недействителенъ; считаше се, че той е направенъ по погрѣшка. Смисъла на закона е билъ, че по си расположенъ да дадешъ свой имотъ, нежели да обрѣменявашъ наследника съ купувание на чуждъ [5]). Ако, обаче, завѣта е направенъ въ полза на близко лице или роднина

---

1) Caïus, comm. 2, § 202. Ulp. *Reg.*, 1. 24, § 8. — *Instit de legat*, § 4.

2) Papin. 1. 67, § 8, D. *de legat.*, 2. — Pothier, Pandectes, t. II, n° 126.

3) Caïus, *ibid.*, *Instit*, *ibid.* Celsus, 1. 30, § ultim ; D. *De legat*, n° 2 ; Pothier Pandectes, t. II, n° 126 и 340.

4) *Instit.*, *De legat.*, § 4.

5) Papin, 1. 67, § 8, D. *De legat.*, 2., Pothier, Pandectes, t. II, n° 125, 126.

proximae vel conjuctae personae, той бѣше действителенъ, макаръ завѣщателя и да е вѣрвалъ, че му принадлежи [1]).

Не можеше да се завѣщае на завѣтника единъ предметъ, който му е принадлежалъ въ момента, когато е правено завѣщанието, защото онова, което е мое, не можешъ да го направишъ да бѫде повече мое: *quod meum est, meum amplius fieri non potest.*

Тѣзи различия въ римското право създаваха затруднения при прилагането. Съ цѣль да се избѣгнатъ всичкитѣ спорове, съставителитѣ на нашия законъ за наследството сѫ усвоили други принципи и сѫ прогласили за недействителенъ завѣта на чужда вѣщь, както е прогласена за недействителни и продажбата ѝ. (чл. 231 отъ Д. З.)

Юристконсулта *Treilhard* намира римската доктрина тънка *(subtile)* и казва, че е предпочтително да се изиска едно ясно и чисто волеизявление. Колкото и да е права мисъльта на този юристъ, несправедливо е да се обвиняватъ римскитѣ юристконсулти въ тънкость, защото тѣ само сѫ тълкували, съ присѫщата имъ тънкость, волята на завѣщателя. Самото право е тънко по своята природа, и различията происхождатъ отъ неговата сѫщность. Прочее, не трѣбва да се упрѣкватъ нашитѣ учители юристконсулти за онова, което съставлява тѣхната слава и титла [2])

Влиянието на римското право върху съставителитѣ на нашитѣ източници *Code Napoléon* и *Codice Civile*, както и върху авторитѣ на нашия законъ за наследството, е било различно и смѣсено. Това се вижда ясно, като се направи сравнение между съотвѣтнитѣ текстове art. 1021 отъ C. N., art. 837. *Codice Civile* и нашия чл. 120.

Както ще се види по-долѣ, нашия текстъ е заимствувалъ първата си алинея отъ art. 1021 отъ C. N., а втората алинея отъ втората алинея на art. 837 отъ Codice civile.

Чл. 120 отъ нашия законъ за наследството забранява на завѣщателя да завѣщава нѣща, които не сѫ негова собственность, и завѣта на чуждо нѣщо е недействителенъ; но тази недействителностя се изгубва, ако предмета, който въ врѣме на съставянието на завѣщанието е билъ чуждъ, е станалъ

---

[1]) Coin-Delisle, sur l'art. 1021, n° 2.

[2]) Locré, t. V, p. 271. — Laurent, t. XIV, n° 127.

собственность на завѣщателя въ време на смъртьта му. Напримѣръ, завѣщателя завѣщава на *X.* бѣлия конь на трето лице Иванъ Петковъ; това завѣщание е недействително; или: завѣщателя завѣщава на *X.* единъ конь, който, когато е правено завѣщанието, е принадлежалъ на *У.*, но който е купенъ отъ завѣщателя преди да умре и е станалъ негова собственность; това распореждане е валидно, защото, когато се е отворило наследството, коньтъ е билъ собственность на завѣщателя. [1])

Подъ думата *чуждъ* трѣбва да се разбира не само предметитѣ, които не владѣе завѣщателя, но опредѣлени предмети, които принадлѣжатъ на едно *опредѣлено* трето лице. Прочее, за да може завѣщания предметъ да се счете за чуждъ, а следователно и завѣта за недействителенъ, изисква се: 1) завѣта да е *опредѣленъ* предметъ и 2), този опредѣленъ предметъ да е собственность на *опредѣлено* трето лице. Безъ съвъкупностьта на тѣзи две условия завѣта може да е валиденъ, както ще видимъ отъ чл. 122, по който е валиденъ завѣта на *неопредѣленъ* движимъ имотъ отъ извѣстенъ родъ или видъ, макаръ да се не намира въ имуществото на завѣщателя; напримѣръ, завѣщава се единъ конь *in genere*; това е завѣтъ, който не принадлѣжи на завѣщателя, но не е *чуждъ* предметъ, защото родоветѣ никому не принадлежатъ.

Закона говори, че е недействителенъ завѣтътъ на *чуждо* нѣщо, но и то може да се завѣщае, и завѣта ще е действителенъ, ако той се направи подъ форма на тяжесть за универсалния завѣтникъ. Напримѣръ, завѣщателя казва: „установявамъ Х. за мой универсаленъ завѣтникъ на всичкитѣ ми движими и недвижими имоти съ задължение за него да прѣдаде и прѣхвърли своята кѫща, находяща се въ гр. София, на ул. Славянска подъ № 10 на моя плѣменникъ У". Тука въ сѫщность *de cujus* завѣщава чуждъ имотъ, принадлежащъ на Х., обаче, завѣта е действителенъ, защото той е само едно условие, една тяжесть за универсалния завѣтникъ. Напразно биха възразявали, че въ случая завѣщателя прави косвенно онова, което закона му забранява да върши направо; закона не забранява да се правятъ завѣти съ тяжести. За това всички сѫ съгласни.

---

[1]) Laurent, t. XIV, n° 128.

Сѫщото може да се каже, когато *de cujus* задължава своя универсаленъ наследникъ да купи еди-кой имотъ и да го предаде на Х.; ако не успѣе да купи имота, то да заплати на последния неговата стойность.[1]) Напр., Установявамъ Х. за мой универсаленъ завѣтникъ, като го натоварвамъ да купи кѫщата на У. и да я предаде на *Z.*, въ продължение на една година следъ смъртьта ми; Ако ли не успѣе да я приобрете, то да заплати на *Z.* стойностьта ѝ отъ 50,000 лева". Въ дадения случай *de cujus* завѣщава въ полза на *Z.* едно *действие*: Х. да купи кѫщата на У., да я предаде на *Z.*, иначе, да му плати 50,000. Споредъ закона завѣта на едно възможно и законно действие е валидно; въ нашия примѣръ всичко е възможно и законно, а именно: Х. да направи предложение на У. да му продаде кѫщата си; ако успѣе, ще я купи и предаде на *Z*; ако не успѣе да направи това, той ще плати на последния нейната стойностя, размѣра на която завѣщателя е опредѣлилъ въ 50,000.

Сѫщото ще бѫде, ако завѣщателно разпореждане бѫде направена въ по пряма форма на завѣтъ на чуждъ имотъ: напримѣръ, ако завѣщателя каже: „Завѣщавамъ на Х. кѫщата *a*, която принадлежи на У.; следователно, натоварвамъ своя наследникъ да купи упоменатата кѫща и да я предаде на Х.; ако У. не желае да продаде кѫщата си, моя наследникъ да плати на Х. нейната стойность отъ 50,000 Въ това разпореждане като че има повече признаци за завѣтъ на чуждъ имотъ; обаче, въ действителность и съ него се завѣщава само *действието* на наследника,[2]) а именно, последния да направи на У. едно предложение да купи кѫщата му *a*; ако той откаже да я продаде, наследника на завѣщателя ще заплати на Х. нейната стойность отъ 50,000. А пъкъ извѣстно е, че можемъ да завѣщаваме не само имоти, но и действия: *non solum res possunt legari, sed etiam facta.*

Всичкитѣ приведени примѣри не противоречатъ въ нищо на чл. 120 и указанитѣ въ тѣхъ завѣти сѫ валидни.

---

[1]) Thiry, t. II, n° 448. — Pand. belges, t. LVIII, V° *Legs de la chose d'autrui*, n° 77. — Pand. fr., V° *Donat.*, n° 8439. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2515. — Duranton, t. IX, n° 245. — Poujole, sur l'art. 1021. — Bayle-Mouillard, t. II, n° 319.

[2]) Demolombe, t. XXI, n° 684.—Coin-Delisle, sur l'art. 1021, n° 2 и 10.

Но може ли да се каже, че завѣтътъ е действителенъ и тогава, когато завѣщателя не е опредѣлилъ стойностьта на кѫщата *а*, напримѣръ, и когато собственика ѝ откаже да я продаде? Понеже въ този случай нѣма опредѣлена стойность, може ли завѣтника да иска последната отъ наследника по решение на сѫдътъ? Римското право решаваше въпросътъ въ положителенъ смисълъ; но нашия законъ въ това отношеоие, не е възприелъ основнитѣ принципи на последното. Ние мислимъ, че по него въпросътъ трѣбва да се реши отрицателно, защото не може да се предполага, че завѣщателя е искалъ да даде на завѣтника стойностьта на чуждата вѣщь, въ случай, че тя не може да бѫде добита, когато той не упоменува нищо за стойность. Когато завѣщателя мълчи, върху сиойностьта, трѣбва да прилагаме общитѣ правила за аналогически случаи. Завѣщателя е наложилъ извѣстна тяжесть на своя наследникъ; този последния не по своя вина не може да я испълне; съ това той се освобождава отъ задължението (аргумент, отъ чл. 163. Наслед. и чл. 203 отъ З. Д.). Освѣнъ това, има единъ принципъ, по който, когато има съмнѣние въ случая, въ който завѣщателя е трѣбвало да се обясни, а пъкъ нищо не е казалъ, не би трѣбвало. съмнѣнието да се попълва съ единъ видъ наложена тяжесть върху наследнъка. Въ този случай съмнѣнието се тълкува въ полза на последния, защото той е направилъ всичко, за да испълне аадължението си, но не успѣлъ по независящa отъ него причина [1]).

Има случаи, когато завѣтътъ на едно чуждо нѣщо е придруженъ алтернативно съ другъ завѣтъ. Напримѣаъ: „завѣщавамъ на *X.* кѫщата на моя приятель или 50,000 лева". Въ този случай завѣтътъ е алтернативенъ; но завѣтътъ за чуждата кѫща е недействителенъ, тазъ недействителность прави ли недействителенъ и завѣтътъ на 50,000 лева, който самъ по себе си е законенъ и валиденъ? И наистина, ако завѣщателя бѣше се ограничилъ да каже. че завѣщава на *X.* кѫщата, която принадлежи на трето лице, този завѣтъ безсъмненно щѣше да бѫде недействителенъ; той е недействителенъ и тогава, когато е придруженъ алтернативно и отъ другъ валиденъ завѣтъ. Въ този примѣръ може да се

---

[1]) Saintespès-Lescot, t. IV, n° 1482.

приложи по аналогия правилото на чл. 84 отъ З. Д., който казва, че задължението е просто, макаръ и да е сключено съ право на изборъ, ако една отъ двете обещани вещи не може да бъде предметъ на задължението. Въ нашия примѣръ една отъ обещанитѣ вещи, къщата, не може да бъде предметъ на завѣтъ; другата отъ обещанитѣ вещи може да бъде предметъ на задължението, респективно на завѣтъ [1]).

Чл. 121 [2]).

Ако завѣщателя, наследника или завѣтника съ собственници само на една часть отъ завѣщания предметъ или иматъ само нѣкое право върху този предметъ, то и завѣта е действителенъ само за тази негова часть или за това негово право.

Твърде е възможно, щото завѣщателя да притежава само една часть отъ нѣкой имотъ, или има само нѣкое право върху имота, напримѣръ сервитутъ; прочее, завѣщателя може да завѣщае само тази часть, или това право, което му принадлежи; ако завѣщателя завѣщае цѣлия имотъ, то завѣта е действителенъ само за частьта или за правото, които еималъ завѣщателя, а за останалата часть е недействителенъ. Това запрещение следва отъ общия принципъ, положенъ въ предидущия членъ, че завѣщателя може да завѣщава само свои собственни имоти и че завѣта на чуждъ имотъ е недействителенъ [3]). Напримеръ Х. завѣщава на У. една цѣла нива отъ 10 уврата, отъ която Х. притежава само петата часть, т. е. *два* уврата. Завѣта е валиденъ само за два уврата, а за останалитѣ осъмь уврата завѣта е недействителенъ. Или Х. има върху едно мѣсто само право за преиминуване, а той завѣщалъ на У. право за преиминуване и право за во-

---

[1]) Bayle-Mouillard sur Grenier, t. II, n° 319 note *a*. — Duranton, t. IX, n° 245. — Poujol, sur l'art. 1021, n° 3. — Coin-Delisle, sur l'art. 1021, n° 17. — Demolombe, t. XXI, n° 682. — Laurent, t. XIV, n° 130.

[2]) C. It. 839.

[3]) Buniva, p. 405.

дочерпание; тука завѣта за право на водочерпане е недействителенъ, защото Х. не може да завѣщава непринадлежащи нему права.

Чл. 121 говори за случая, когато само *една часть* отъ завѣщания имотъ принадлежи на завѣщателевия наследникъ или на завѣтникътъ; съ това нашия законъ разрешава по принципътъ въпросътъ, че завѣщателтъ има право да завѣщае нѣкому единъ имотъ, който принадлежи на неговия наследникъ или завѣтникъ. Тази хипотеза може да се представи само при съдружески имоти, които не сѫ били подѣлени, когато е правено завѣщанието.

Отъ това следва, че законодателя счита, че имотътъ на завѣщателевия наследникъ *не е чуждо нѣщо*, защото иначе завѣта щѣше да бѫде недействителенъ, като направенъ за чуждъ имотъ (чл. 120).

Какъ трѣбва да се реши въпросътъ, ако завѣщания имотъ принадлежеше *изцѣло* на завѣщателевия наследникъ или на неговия завѣтникъ и той го завѣщаеше нѣкому? Принципътъ е единъ и сѫщи, дали завѣщателовия наследникъ и завѣтникъ притѣжава само часть отъ завѣщания имотъ или е собственникъ на цѣлия имотъ, защото и частьта, която той притѣжава върху завѣщания имотъ, индивидуализирана и обособена, съставлява за него цѣлъ имотъ. Разликата е само въ размѣра. Напримѣръ завѣщателевия наследникъ е собственникъ само на $^1/_4$ отъ една съдружническа нива отъ 40 декара, какво значи това? То значи, че той е собственникъ на 10 декара, които отдѣлени отъ нивата съставляватъ за него единъ *цѣлъ* имотъ отъ 10 декара, както щеше да бѫде собственникъ на една нива отъ 40 декара, ако му принадлежеше *изцѣло*.

Поставения въпросъ е разрешенъ изрично отъ Италианския *Codice Civile*, art. 838 който каква: „Действителенъ е безразлично завѣта на една вѣщь, принадлежаща на наследника или на завѣтника, който е натоварилъ да я предаде на едно трете лице". È valido indistintamente il legato di cosa appartenente all'erede od al legatario incaricato di darla ad un terzo). Нашия законодатель е испусналъ този текстъ. Преди да се спрѣмъ върху значението на невъспроизвежданието му, нека отбелѣжимъ, че думата „безразлично" (indistintamente) означава, че не е потрѣбно да различаваме

дали завѣщателя е, или не е вѣрвалъ, че имота е билъ неговъ [1]).

Защо нашия законодатель е пропусналъ да въспроизведе текста на art. 838, който разрешава единъ много споренъ въ доктрината и юриспруденцията въпросъ, а именно: може ли завѣщателя да завѣщае на трето лице единъ имотъ, принадлежащъ на неговия наследникъ или на неговия завѣтникъ? По този въпросъ е имало, и днесъ има още въ Франция, голѣмъ споръ; имало е такъвъ и въ Италия до издаването на общия Кодексъ отъ 1865 г. Този въпросъ е равносиленъ на въпросътъ: имотътъ, който принадлежи на наследника или на завѣтника на завѣщателя, счита ли се за чуждо нѣщо спрямо последния.

Съ текстътъ на art. 838 отъ *Codice civile* се прекратиха въ Италия всички спорове, макаръ че тѣ бѣха тамъ неоправдани, защото и въ Codice Albertino имаше съответственъ текстъ на 838.

Ние не намираме въ приготовителнитѣ белѣжки къмъ чл. 121 на нашия законъ едно обяснение за невъспроизвеждането на art. 838, но предполагаме, че принципътъ на art. 838 се повтаря въ art. 839, на който отговаря чл. 121 отъ нашия законъ.

Сега виждаме и се убѣждаваме, че би било по-добре и предпочтително, ако бѣше въспроизведенъ отъ насъ текста на art. 838 и да се пропуснеше текста на art. 839, ако трѣбваше да се избѣгне повторението на принципитѣ. Но това е *de lege ferenda.*

Важното въ случая е, че и нашия законодатель усвоява принципътъ, че завѣщательтъ може да завѣщае единъ имотъ, който принадлѣжи *изцѣло* или *отъ части* на единъ имотъ, принадлежащъ на неговия наследникъ или завѣтникъ. И тъй, нашия законъ въсприема по този въпросъ принципа на римското право, за който говорихме.

Понеже въ *Code Napoléon* нѣма текстъ отговарящъ на упоменатитѣ текстове отъ Codice civile и на нашия чл. 121,

---

[1]) *Cass. Roma*, 7 V. 1904.

то и днесъ въпросътъ е твърде споренъ.[1]) При наличностьта даже само на нашия чл. 121 по изложенитѣ съображения у насъ този споръ не може вече да сѫществува.

Отъ текста на чл. 121 и отъ общитѣ принципи на правото излиза, че съдружеския имотъ не е чуждъ имотъ. Съсобственника на единъ имотъ, безразлично да ли този последния е единственъ или е часть отъ общность на имоти, може да завѣщае своята часть исцѣло или частично. И завѣтътъ на такава часть отъ съдруженъ имотъ е действителенъ, защото завѣтътъ, на една неподѣлена вѣщь не е завѣтъ на чуждо нѣщо; защото всѣки отъ съсобственнницитѣ има идеално право върху всѣка частица отъ неподѣления имотъ до тогава, до когато не стане дѣлбата. Следъ извършването на дѣлбата, която има чисто декларативенъ характеръ (чл. 292), всѣки съсобственникъ се счита, че е собственникъ само на онази часть, която се е паднала въ дѣлътъ му и че не е билъ такъвъ на онази часть, която се е паднала на другъ, сънаследникъ. Тази фикция може да има различно действие между подѣлителитѣ-съсобственници и спремо завѣтника на неподѣленъ имотъ. За това трѣбва да направимъ различие да ли нераздѣлностьта е престанала преди смъртьта на завѣщателя, или тя сѫществува още въ момента на неговата смърть.

Въ първия случай решението на въпроса не представлява затруднение. Дѣлбата на съдружеския имотъ е станала още при живота на завѣщателя; той е взелъ участие въ нейното изършване. Сѫдбата на завѣта ще се опредѣли въ момента на завѣщателевата смърть споредъ резултата на дѣлбата. Ако завѣщания предметъ се е падналъ при дѣлбата върху едного отъ сънаследницитѣ или е отишелъ по публична продажба въ ржцетѣ на чуждъ човѣкъ, завѣта нѣма никаква сила, защото е завѣтъ на чуждо нѣщо. Ако завѣщания имотъ се падне въ дѣлътъ на завѣщателя, завѣта е действителенъ, защото, ако даже имота и да е билъ чуждъ при съставяние на завѣщанието, преди смъртьта му е станалъ неговъ.

---

[1]) Dalloz, Rép. Dispos. entre vifs, n° 3370. и др. — Merlin, Rép., V° *Legs*, sec. III, § 3, n° 4. — Marcadé, sur l'art. 1021, n° 2. — Demolombe, t. XXI, n° 685. — Huc, t. VI, n° 348. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2520. — Pand. fr., V° *Donat.*, n° 8454. — Aubry & Rau, t. VII, § 675 note 14.— Laurent, t. XIV, n° 131. — Arntz, t. II, n° 2085. — Ricci, t. III, n° 361.

Когато съдружеския имотъ е билъ само единъ извѣстенъ имотъ, тогава въ втората хипотеза завѣта ще бѫде действителенъ само за онази часть, която се паднала на завѣщателя въ натура или за нейната стойность, ако имота по причина на неудоботелимость е билъ продаденъ на публична продажба и конвертиранъ въ пари.

Но, ако е завѣщанъ единъ отдѣленъ имотъ отъ едно неподѣлено наследство, напримѣръ, и ако той исцѣло се падне въ дѣлътъ на завѣщателя, заедно съ други още имоти, може да се породи въпросъ, да ли завѣтника има право да иска цѣлия имотъ или само припадающата се часть на наследника? Това е въпросъ за намѣрението на завѣщательтъ. Ако той еималъ намѣрение да му завѣщае само своята часть върху този имотъ, завѣтника има право да иска само тази часть, макаръ цѣлия имотъ да е станалъ собственность на завѣщателя; ако ли пъкъ намѣрението на завѣщателя е било да завѣщае цѣлия имотъ, завѣтника има право да иска цѣлия имотъ. [1])

Да се спремъ и върху следния характеренъ случай, който може да се представи. Нека предположимъ, че *X.* завѣщава на *A.* половината отъ една мелница, която се състои отъ четире камъка, и половината отъ единъ чифликъ, който има 600 декара. Следъ направата на завѣщанието, но преди смъртьта на завѣщателя, става дѣлба и на последния се пада цѣлата воденица, а отъ чифлика не получава нищо. Прочее, той става собственникъ на цѣлата воденица, а отъ чифлика нѣма никакво право. Пита се, въ този случай, завѣтника *A.* може ли да претендира за *цѣлата* воденица, по причина, че другата половина отъ чифлика е равностойността на половината отъ чифлика, отъ която е лишенъ? Отговора трѣбва да е отрицателенъ, защото отъ една страна завѣта за половината отъ чифлика е недействителенъ, понеже е завѣтъ на чуждо нѣщо, а отъ друга страна завѣтника не мо-

---

[1]) L. 5, § 2, ff. *De leg.*, 31.—Pothier, *Des donat. testam.*, Ch. V, art. 1. — Duranton, t.. IX, n° 249. — Troplong, t, IV, n° 1952. — Coin-Delisle, sur l'art. 1021, n° 14. — Bayle-Mouillard sur Grenier, t. II. n° 319. — Colmet de Santerre, t. IV, n° 166 bis VII. — Pand. fr., v° *Donat* n° 8476. — Baudry-Lacantinerié, t. II, n° 2526. — Laurent, t. XIV, n° 137. — Thiry. t. II, n° 450. — Pand. belges. t. LVIII, v° *Legs*, n° 1074.

же да има върху воденицата повече права, отъ колкото му е завѣщано [1]).

Въ втория случай, когато завѣщательтъ умре прѣди дѣлбата и нераздѣлностьта продължава и слѣдъ неговата смърть. Тъй сѫщо трѣбва да правимъ различие, дали завѣщания предмѣтъ е билъ единственъ, или се касае за нераздѣлна общность на имоти.

Когато се касае за нераздѣлна собственность на единственъ предметъ, правото на собственность се прехвърля върху завѣтника такова, каквото е принадлежало на завѣщателя въ момента на смъртьта му, защото това именно право е било предмѣтъ на завѣта. Отъ това слѣдва, че завѣтника заема мѣстото на завѣщатель и той, вмѣсто него, ще участвува въ дѣлбата заедно съ съсобственицитѣ. Следователно, той ще търпи всичкитѣ послѣдствия отъ дѣлбата; за това той може да получи само частьта въ натура, безъ да плаща нѣщо; но може да му се падне цѣлия имотъ съ задължение да доплати на съдѣлителитѣ; и наопаки, имота може да се падне на другъ съсобственникъ, а завѣтника да получи пари [2]).

Какво е действието отъ недействителностьта на чуждо нѣщо? Завѣтникътъ нѣма никакво право на искъ срещу оногова, който е натоваренъ да плати завѣтътъ. Обаче, завѣтътъ, макаръ недействителенъ, може да бѫде конфирмиранъ било отъ собственника на завѣщания имотъ, стига конфирмацията да отговаря на условията, които закона налага за нейното сѫществуване, било отъ наследника на завѣщатель, който не знае, че завѣщания предметъ е чуждъ. Разбира се, истинския собственникъ може да ревандикира имота и ако отстрани сѫдебно завѣтника, последния нѣма никакво право за обезщетение, защото му е било завѣщано чуждо нѣщо [3]).

Закона като говори за имотитѣ, принадлѣжащи на завѣщателевия наследникъ и завѣтникъ, разбира такъвъ завѣтникъ, който е билъ натоваренъ отъ завѣщателя да пре-

---

[1]) Troplong, t. IV. n° 1952.

[2]) Demolombe, t. XXI, n° 694. — Troplong, t. IV, n° 1953. — Coin-Delisle, sur l'art. 1021, n° 14. — Aubry & Rau. t. VII, § 675. — Fuzier-Herman, sur l'art. 1021, n° 20. — D. P. 84. I. 33.

[3]) Duranton, t. IX, n° 253. — Pand, belges, t. XVIII, v° *Chose d'autrui*. n° 91 и др.

даде единъ свой имотъ на нѣкое трето лице, (incaricato di darla ad un terzo), а такъвъ наследникъ е универсалния. Напримѣръ Х. назначава за свой универсаленъ завѣтникъ У. съ условие, че той ще предаде единъ свой собственъ имотъ на подъ-завѣтника А.

Закона никакъ не може да разбира частенъ завѣтникъ, защото завѣщателя не може да му завѣщае единъ имотъ, който си е неговъ. Напримѣръ, Х. завѣщава на У. една кѫща *а*, която принадлѣжи на последния. Такъвъ завѣтъ е недействителенъ по силата на принципа, че онова, което си е мое, не можешъ да го направишъ да бѫде повече мое, *Quod meum est, meum amplius fieri nequit.* Това, което принадлѣжи на У., си е негово; то е чуждо нѣщо за Х.; и, ако той го завѣщае, завѣщава чуждо нѣщо, съ това никакъ неправи У. по-силенъ собственникъ на своята собственна кѫща *а.*

Но, ако следъ съставяне завѣщанието, Х. стане собственникъ, преди смъртьта си на кѫщата, тогава завѣта е ли действителенъ? Къмъ тази хипотеза не е приложимъ чл. 120 ал. 2, защото между завѣта на чуждо нѣщо и онзи на предметътъ, принадлежащъ на самия завѣтникъ, има сѫщественна разница. Завѣта на чуждо нѣщо е недействителенъ, защото за испълнението му има пречка, състояща се въ това, че завѣщания имотъ се намира въ чуждо имущество; и че завѣта добива сила само следъ като се премахне това препятствие, т. е. ако завѣщателя стане, преди смъртьта си, собственникъ на това чуждо нѣщо. А пъкъ завѣта на единъ имотъ, който е собственность на самия завѣтникъ, е недействителенъ не за това, че той пречи за испълнението му, но е недействителенъ вѫтрешно. И тази интринсектна недействителность е толкова голѣма, че й отнѣма характера на дѫръ, който е сѫществено присѫщъ на единъ завѣтъ.

И наистина, какъ може да се счете за даръ, ако давамъ на надарения единъ имотъ, който е неговъ собственъ? Такъвъ актъ не само не е даръ, но е смѣшенъ даже. Прочее, понеже е радикално недействителенъ по принципъ, не може да стане действителенъ презъ течението на времето.[1]) Това на основание на принципътъ, че недействителното по принципъ не може да стане валидно съ течението на времето:

---

[1]) Ricci, t. III, n° 363.

quod ab. initio nullum est non potest tractu temporis convalescere. Това е правилото на Катона.

Принципътъ за недействителността на завѣта, по който на завѣтника е завѣщалъ единъ имотъ, който въ врѣме на съставяне завѣщанието е билъ негова собственность, е прогласенъ отъ итал. Codice civile изрично съ текста на art. 843, който гласи: „Недействителенъ е завѣта на едно нѣщо, което въ момента на съставяние завѣщанието е било вече собственность на завѣтника". *(È nullo il legato di cosa che al tempo in cui fu fatto il testamento era già in proprietà del legatario).*

Нашия законодатель не е въспроизвелъ текста на art. 843, защото е счелъ, че изразения въ него принципъ е общоизвѣстенъ и общоприетъ, та е излишно прокламирането му и чрезъ текстъ.

Най-после нека забелѣжимъ, че втората алинея отъ чл. 120 разрешава единъ много споренъ въпросъ: кога имотътъ трѣбва да не принадлежи на завѣщателя, за да се счита чуждо нѣщо; въ момента на съставянето завѣщанието ли или въ момента на завѣщателевата смърть? И наистина, текста на втората алинея предвижда случая, който може да се представи въ живота. Напр. *X*, завѣщава на *A.* една кѫща *a*, която принадлежи на *Y.*, като се надява, че ще я купи и ще стане нейнъ собственикъ. И наистина, *следъ* съставянието на завѣщанието, той сполучва да я купи и да стане неинъ собственикъ. Действителенъ ли е завѣта въ този случай? Този е въпросътъ, който разрешава втората алинея въ утвърдителенъ смисълъ.

Въ *Code Napoléon* нѣма изриченъ текстъ по този въпросъ; за това въ Франция и въ доктрината, и въ юриспруденцията има голѣмъ споръ около него. Едни, които сѫ подъ влиянието на римското право върху правилото на Катона, решаватъ въпроса отрицателно, други поддържатъ противно мнѣние. т. е. че завѣта е действителенъ [1]).

---

[1]) Porthier, *Introduc.* n° 41. — Ricard, *Des donai.*, t. I, n° 829. — Donat, *Lois civiles*, partie II, liv. I. n° 31. — Merlin, Rèp. v° *Légataire*. § III, n° 1. Tollier, t. III, n° 90. — Grenier, t. I, n° 140. — Durantun, t. VIII, n° 230. — Coin Delisle, sur l'art. 906, n° 9. — Vazeille, sur l'art. 902, n° 9. — Troplong, t. II, n° 435 и др. — Marcadé, sur l'art. 906. — Aubry & Rau, t. VII, § 650. — Huc, t. VI, n° 118. — Laurent, t. XI, n° 382. — Baudry-Lacantinerie, t. II, v° 2522. — L. I. D, *De reg. caton.*, XXXIV, 7. — Ricci, t. III, n° 632.

Нашия законодатель отхвърли съ текста на втората алинея Катоновото правило, споредъ което, ако имота е билъ чуждъ, когато е съставено завѣщанието, завѣта е недействителенъ, макаръ завѣщания имотъ да е станалъ собственость на завѣщателя преди неговата смърть и реши въпроса въ противенъ смисъль, За това при нашия текстъ всичката юридическа борба около Катоновото правило остава безпредметно.

Чл. 122 [1])

Действителенъ е завѣта на движимо неопредѣлено имущество, отъ извѣстенъ родъ или видъ, макаръ че ни единъ отъ тѣзи родове или видове не сѫществува въ имуществото на завѣщателя, нито въ времето, когато е правено завѣщанието, нито въ времето когато завѣщательтъ е умрѣлъ.

По горѣ, въ общитѣ белѣжки казахме, че предмета, който се завѣщава, трѣбва да е извѣстенъ или поне тъй да е описанъ въ завѣщанието, щото да може да се опредѣли отъ това описание, кой или какъвъ предметъ е желаялъ завѣщателя да завѣщае. Отъ това следва, че предметитѣ, които абсолютно не сѫ опредѣлени, не могатъ да бѫдатъ предметъ на завѣщание, защото нѣма средство да се разбере, каква е била волята на завѣщателя. Ако нѣкой завѣщава едно, *животно*, то по причина на неизмѣримото разнообразие на животнитѣ такъвъ завѣтъ е непременно недѣйствителенъ; но, ако завѣта е единъ движимъ имотъ, който, макаръ и да не е опредѣленъ, подпада подъ извѣстенъ родъ (*genere*) или видъ (*specia*), като напримѣръ завѣщава се единъ конь, *in genere*, завѣта е действителенъ, макаръ ни единъ отъ тѣзи родове или видове да не сѫществува въ имуществото на завѣщателя, нито когато е правено завѣщанието, нито когато се е отворило наследството, защото има способъ да се узнае волята на завѣщателя. Този способъ е указанъ въ чл. 141, споредъ който такъвъ завѣтъ се испълнява съ единъ предметъ, който да не е отъ най-добро нито отъ най-лошо ка-

---

[2]) C. It. 840.

чество. Избора за испълнението на такъвъ завѣтъ принадлежи на наследника.

Какво трѣбва да се прави, когато въ имуществото на завѣщателя не се окаже нито такъвъ родъ, нито видъ предмети, отъ които е завѣщано? Завѣтника има право да заеме стойността на завѣщания предметъ, съгласно правилото на членъ 141.

Отъ текста на членъ 122 се вижда, че само движимитѣ имоти могатъ да се завѣщаватъ, като се опредѣли само родътъ или видътъ, къмъ който принадлежатъ, но не и недвижимитѣ имоти. Защо закона не позволява завѣти за неопредѣлени недвижими имоти, които не сѫществуватъ въ имуществото на завѣщателя, нито когато е правено завѣщанието, нито когато се отвори наследството, когато той позволява това за движимитѣ имоти, стига само да опредѣли родътъ или видътъ, къмъ който принадлежи завѣщания предметъ? Защото разнообразието на недвижимитѣ имоти е такова и толкова, щото, като се завѣщава единъ отъ тѣхъ, например кѫща, когато завѣщателя нѣма ни една кѫща, не е възможно да се опредѣли, каква кѫща е желаялъ завѣщателя да завѣщае, — дали една проста колиба, или великолѣпна и грандиозна кѫща [1])

Ако Х. каже въ общи термини; *завѣщавамъ на У, всичко, което се намира въ кѫщата ми, движими ефекти, злато, сребро и прочее* — се разбиратъ а) книжнитѣ ефекти, записани на името на завѣщателя и б) движимоститѣ, назначени за украшение на кѫщата.

Чл. 123 [2])

Когато завѣщателя е оставилъ едно особенно нѣщо като нему принадлежаще, или като такова, което се намира въ извѣстенъ родъ или видъ на нѣщата, то завѣта е недействителенъ, ако това нѣщо не се намѣри въ имуществото на завѣщателя въ врѣмето, когато е умрѣлъ.

---

[1]) Buniva, p. 414. — Ricci, t. III, n° 355.

[2]) C. It. 841.

Ако това нѣщо се намира въ имуществото на завѣщателя въ времѣто, когато той е умрѣлъ, но не въ опредѣленото споредъ завѣщанието количество, то завѣта е действителенъ, само за количеството което се намѣри.

Горния 122 членъ предвижда завѣта на неопредѣлени движими нѣща, които завѣщателя е завѣщалъ *не като своя собственность,* но като движимость, която *може би* ще има, а може би и не; а членъ 123 опредѣля противния случай: когато завѣщателя завѣщава, *като негова собственность,* едно особенно нѣщо, или такова нѣщо, което се намира въ извѣстенъ родъ или видъ на нѣщата, като напримѣръ *завѣщавамъ на Х. два бѣли коня отъ тритѣхъ арабски коня, които притежавамъ.* Ако завѣщанитѣ коне не се намѣрятъ въ имуществото на завѣщателя въ времето, когато е умрѣлъ, то завѣта е недѣйствителенъ, и завѣтника не може да иска тѣхната стойность. Но твърде е възможно, щото въ имуществото на завѣщателя, когато се отвори наследството, да се намѣри само часть отъ завѣта; въ такъвъ случай завѣта е дѣйствителенъ само за количеството, което се е намѣрило; а за останалото завѣтника нѣма право да претендира. Въ нашия примѣръ, ако при отварянето на наследството се намѣри само единъ бѣлъ арабски конь, завѣта е действителенъ само за него.

Чл, 124 [1]).

Завѣта на нѣкои предмети или за нѣкое количество отъ тѣхъ, което трѣбва да се земе отъ извѣстно мѣсто, е действителенъ само въ такъвъ случай, когато тѣзи предмети се намѣрятъ на мѣстото и само относително това количество, което се намѣри на обозначеното въ завѣщанието мѣсто.

Много пѫти завѣщателя желае да облагодѣтелствува завѣтника съ нѣкои нѣща, *които трѣбва да се зематъ отъ*

[1]) C. It. 842.

извѣстно мѣсто; въ такъвъ случай завѣта е действителенъ, ако всичкитѣ прѣдмѣти се намиратъ на опредѣленото отъ завѣщателя мѣсто, или пъкъ, ако се намѣри само часть отъ завѣщаното количество, завѣта е дѣйствителенъ само за намѣрената на обозначеното отъ завѣщателя мѣсто часть. Напримѣръ Х. казва: *завѣщавамъ на плѣменницата си Елена Петрова едно огледало, като моето въ салона ми, отъ фабриката „Джонсъ &-cie" въ Виена, което да се купи, като влезе настоящето въ сила.* Излиза, че, когато е умрѣлъ завѣщателя, фабриката *„Джонсъ &-cie"* не сѫществува вече; завѣта е недействителенъ, защото огледалото трѣбваше да се вземе отъ Виена, именно отъ фабриката *„Джонсъ &-cie"*, която не сѫществува. Или: *завѣщавамъ на брата си Никола три бурета вино (№ 14, 17, 20), които се намиратъ въ избата ми въ с. Фердинандъ.* Оказва се, че двѣтѣ бурета № 14 и № 20 не сѫществуватъ, изпити прѣди смъртьта на завѣщателя; завѣта, прочее, е действителенъ само за едното буре, № 17.

Ако ли бѣха изпити и тритѣхъ бурета, завѣта щеше да бѫде недействителенъ изцѣло [1]).

Въ юрисприденцията на италиянскитѣ сѫдилища се срѣщатъ твърдѣ любопитни приложения на art 842 отъ *Codice Civile,* на който отговаря нашия 124 членъ.

И нашия върхов. касационенъ сѫдъ е ималъ случая да се произнесе по единъ завѣтъ, който е трѣбвало да се уреди по чл. 124. Ето какво казва той: „Когато въ едно завѣщание е обозначено мѣстото, отъ гдѣто ще се вземе завѣщаната вѣщь, валидностьта на завѣтътъ е въ пълна и исключителна зависимость отъ материалния фактъ, — да ли вѣщьта се намира или не следъ смъртьта на завѣщателя на опредѣленото отъ него мѣсто въ имота на последния. Единчкото сѫществено условие е, — да ли тя (вѣщьта) е на опредѣленото мѣсто, защото, ако не се намира тамъ, презюмира се, и тая презумпция е законна, че завѣщательтъ е таситно ревокиралъ завѣта си, че се е помѣтналъ отъ намѣрението си да завѣщае вѣщьта. И въ такъвъ случай сѫдътъ по сѫщество нѣма право да търси волята на завѣщателя и като има предъ видъ тия и други обстоятелства и данни по дѣлото, да реши, — че, макаръ вѣщьта и да не се намира

[1]) Ricci, t. III, n° 356.

въ обозначеното отъ завѣщателя мѣсто, все пакъ волята на последния относително завѣта не е била измѣнена. Не може сжда по сжщество да търси въ такъвъ случай волята и намѣрението на завѣщателя, защото тѣ се опредѣлятъ и тълкуватъ отъ самия законодатель съ изричнитѣ и яснитѣ положения на чл. 124 отъ зак. за насл. За приложението на чл. 124 е необходимо нуждна наличностьта на тия две условия: 1. завѣщаната вѣщь да е извѣстна и опредѣлена и 2. да е обозначено мѣстото, отъ гдето ще се вземе самата завѣщана вѣщь. Въ конкретния случай не е билъ завѣщанъ извѣстенъ опредѣленъ предметъ, а 60 лири турски, които да се прибератъ отъ стойностьта на опредѣлени по мѣстонахождението си вѣщи. Следователно, въ случая обстоятелството, да ли вѣщитѣ, отъ стойностьта на който сж се прибрали или ще се прибератъ завѣщанитѣ 60 лири турски, се намиратъ или не на обозначеното мѣсто, — нѣма никакво значение за правилното решение на дѣлото, защото не сж завѣщани самитѣ тия вѣщи, та, ако не се намиратъ на опредѣленото мѣсто, да се вади заключение, че завѣщателя е отмѣнилъ завѣтътъ си; а важното и сжщественното е, да ли стойностьта на тия вѣщи е влезла въ имота на завѣщателя преди или после смъртьта му, защото собственно тая стойность е предметъ на завѣта и нея именно търси и има право да я търси лицето, на което тя е завѣщана“ [1]).

Отъ процитираното решение на Върхов. Касационенъ сждъ се вижда, че той тълкува распореждането на чл. 124, като се основава само върху материалния фактъ на мѣстонахождението на завѣщания предметъ.

По изложения въ чл. 124 прицнипъ има две мнѣния. Едното приема тълкование, което да е съгласно съ предполагаемата воля на завѣщателя; а друго не държи никаква смѣтка отъ тази воля и я счита за истълкувана отъ законодателтъ въ зависимость отъ мѣстонахождението на завѣта. Представитель на пьрвото мнѣние може да се счете италианския юристъ *Pacifici-Mazzoni*, който казва следното: „Отъ текста на казания чл. (art. 842) изглежда, че действието на завѣта зависи отъ материалното положение на предмета въ врѣме на завѣщателовата смърть; ако предмета се намира

[1]) К. Р. N 18 (58) — 1898. II, Г. О. (Сборн. Бояджиева.)

въ уреченото мѣсто, завѣта ще има сила; въ противенъ случай, той ще бжде недействителенъ. Но не е такаво значението на казания членъ споредъ намѣрението на законодателя; такова не е съобразното съ духа на закона тълкуване отъ гледището и на постоянното употрѣбление на предмета и на юридическа традиция върху този начинъ на завѣщание. Вѣрно е, че завѣщателя още съ посочването на извѣстно мѣсто, за да опредѣли съдържанието на завѣта, иска да опредѣли размѣра на направения завѣтъ споредъ импулса на своя духъ за дарение и силата на своето състояние. Следователно, той има предъ видъ само постоянното положение на предмета, а не условното, врѣменно или случайно; това положение е извѣстно въ всѣко време, или най-после може съ точность да предвиди измѣненията, които може да претърпи; тъй че въ деня, въ който завѣщава, завѣщателя знае или точното или приблизителното значение на своя завѣтъ. Съ една речь намѣрението на завѣщателя е да завѣщае предметитѣ или паритѣ, които счита за свои, не защото ги държи на извѣстно мѣсто. Отъ това следва, че истинския и единственъ направляющъ критерий за тълкувание *(criterio direttivo d'interpretazione)* е постоянното предназначение, което собственика-завѣщатель дава на своя предметъ спрямо извѣстно мѣсто, което опредѣля съдържанието на завѣта“ [1]).

Палермския Кас. Сждъ казва, че art. 842 не бива да се тълкува буквално; че, както не трѣбва да смѣта въ завѣта вѣщьта, която случайно се намира въ указанато отъ завѣщателя мѣсто, така трѣбва да изключимъ отъ него всичко, което врѣменно се намира другаде, отивайки по този начинъ противъ истинската воля на завѣщателя [2]).

Ricci оборва това мнѣние, като казва, че възела на въпроса се състои въ това, да се опредѣли цѣлта на art. 842. Вѣрно е, че, ако съ този текстъ законодателя е искалъ само да даде единъ критерий, съ помощьта на който да се тълкува волята на умрѣлия, то изложената отъ Пацифичи-Мацони теория е най-приемлива *(accettabilissima)* като такава, която държи смѣтка за намѣрението на завѣщателя, защото този елементъ трѣбва да вземе надмощие при уреждане на

---

[1]) Pacifici-Mazzoni, *Dei legati*, n° 29.

[2]) *Cass. Palermo*, 17 marzo 1884.

наследството, предпочтително предъ онази теория, която държи смѣтка за материалното обстоятелство. Но въпроса се състои въ това, да се знае, тази ли е била цѣлта на законодателя съ създаването на въпросния текстъ? На този въпросъ той отговаря отрицателно, защото, ако намѣрението на законодателя е било да предпише, че въ завѣта на единъ предметъ, който трѣбва да се вземе отъ извѣстно мѣсто, трѣбва да се има предъ видъ повече намѣрението на завѣщателя, отъ колкото материалното положение на предмета, имаше ли нужда да се вписва това нѣщо въ едно специално разпореждане на закона? Законодателя би достигналъ по-добре тази си цѣль, ако умълчеше, защото съ мълчанието си щѣше да остави разрешението на въпроса на общитѣ принципи, които за тази материя сж, че трѣбва да се дири намѣрението на завѣщателя; както мълчи по този въпросъ французския кодексъ, който не съдържа аналогиченъ текстъ. [1])

И ние мислимъ, въ съгласие съ решението на нашия Касац. Сждъ, че чл. 124 дерожира не общитѣ принципи на правото и основава едно изключение, което има за цѣль да се избѣгнатъ мжчнотиитѣ за тълкуване волята на законодателя въ подобенъ родъ завѣти. Ето защо чл. 124 би трѣбвало да се тълкува буквално и за това да се има предъ видъ единственно факта на мѣстонахождението на имота въ означеното отъ завѣщателя мѣсто въ момента на неговата смъртъ.

При все това ние сме наклонни да приемемъ, че такова едно абсолютно решение за всичкитѣ случаи би било погрѣшно, Не ще ли е по-справедливо и по-логично да се приеме, като изключение за нѣкои само случаи, принципа, на римското право, което, подобно на чл. 124, допуща завѣтъ, който трѣбва да се вземе отъ извѣстно мѣсто, но съ тази разлика, че то позволяваше да се изследватъ причинитѣ за постоянното или врѣменното премѣстване на завѣщания предметъ отъ означеното отъ завѣщателя мѣсто, което премѣстване е могло да стане по разпореждание на завѣщателя съ чисто охранителна цѣль, безъ да се измѣнява неговата воля относително завѣта.

---

[1]) Ricci, t. III, nº 370.

Напримѣръ, *Х.* завѣщава на *А.* 100 кила жито, което да се вземе отъ неговия хамбаръ, находящъ се на сѣверната страна на двора му. Предъ видъ на това, че този хамбаръ е много влаженъ и разрушенъ, завѣщателя построява другъ, който се намира на южната страна на двора, въ който премѣства житото съ цѣль да го предвари отъ развала, безъ да измѣни волята си относително завѣта, а въ сѣверния хамбаръ поставилъ земледѣлчески инструменти, като плугове, ритли и др.

Ще се реши ли и въ случая, че завѣта на *А.* е недействителенъ, защото въ момента на смъртьта на *Х.* житото се е намѣрило не въ *сѣверния* хамбаръ, а въ *южния*? Ние предполагаме, че смисъла на закона е следния: 1) завѣщава се 100 кила жито, 2) *quid*, което се намира въ хамбара принадлежащъ на завѣщателя, 3) *quid*, въ двора на завѣщателя, но въ всѣки случай въ хамбаръ, приспособенъ за пазене на жито.

Нѣщо повече: хамбаря може да се събори внезапно и завѣщателя да бѫде принуденъ да пренесе врѣменно завѣщанното жито въ една отъ стаитѣ на кѫщата си, гдето е и намѣрено въ момента на неговата смърть. Ще бѫде ли въ този случай завѣта недействителенъ само за това, че завѣщателя е премѣстилъ завѣщания предметъ на друго мѣсто съ единственна цѣль да го запази, безъ да е измѣнилъ волята си относително завѣта? Ние мислимъ, че въ тѣзи случай завѣта ще бѫде действителенъ, макаръ завѣщания предметъ да е премѣстенъ другадѣ, стига да се установи, че това премѣствание е било необходимо и наложително за неговото запазване.

Може да се представи премѣстюване, направено отъ трето лице, безъ знанието на завѣщателя, съ цѣль да се парализира завѣта. Напримѣръ, *Х. завѣщава на А, единъ скѫпоценъ пръстенъ съ два брилянта, който се намира въ неговата касетка носяща инициалитѣ му и отъ тамъ да се вземе.* Въ време на агонията на Х., единъ отъ наследницитѣ му, който знае за завѣта, за да го унищожи, изважда пръстена отъ касетката и го поставя въ желѣзната каса на завѣщателя. Въ този случай завѣта ще се унищожи ли, понеже е намѣренъ не въ означената отъ завѣщателя касетка, а въ неговата желѣзна каса и то при условие че премѣствуването на пръстена е направено умишленно отъ трето лице,

безъ знанието на завѣщателя? И въ този случай, споредъ насъ, завѣта е действителенъ.

А при абсолютно буквалното тълкуване на чл. 124 завѣтитѣ въ изложенитѣ примѣри ще бѫдатъ недействителни само за това, че не сѫ намѣрени въ означеното отъ завѣщателя мѣсто, безразлично отъ мотивитѣ за премѣстването на завѣщанитѣ предмети, и безразлично даже отъ това че премѣстването е направено отъ трето лице съ умисълъ да се направи завѣта недействителенъ.

Чл. 125 [1]).

Завѣтътъ на записъ или освободяване отъ нѣкой дългъ има сила само за тази часть отъ дълга, която се е дължила въ врѣмето, когато е умрѣлъ завѣщателтъ.

Неследникътъ е длъженъ само да предаде на завѣтника задължителнитѣ документи, които се намиратъ у завѣщателя.

Предшествующитѣ членове постановяваха завѣти на корпорелни предмети, а членъ 125 постановява, че могатъ да се завѣщаятъ и безтѣлесни предмети, каквито сѫ дълговетѣ по записитѣ.

Членъ 125 установява два вида завѣти на безтѣлесни нѣща: а) завѣта на единъ записъ (*credito*), когато завѣщателя завѣщава въ полза на нѣкого нѣкоя своя креанса. Напримѣръ Х. завѣщава на У. единъ записъ, по който Х. има да зема отъ Z. 2,500 лева; б) завѣтъ отъ завѣщателя на неговия длъжникъ; въ този случай завѣта се нарича *освобождаване отъ нѣкой дългъ*. Въ подобно освобождаване отъ дългъ завѣта има сила само за тази часть отъ дългътъ, която се е дължала въ врѣмето, когато е умрѣлъ завѣщателтъ. Това ограничение е поставено да не би длъжника, въ полза на когото е завѣщано освобождение отъ дългътъ, който е исплатилъ вече часть отъ последния, да иска освобождението отъ дължимата още сума, и повръщането на

[2]) C. It. 844; C. N. 1023.

исплатената сума. Отъ това следва, че размѣра на единъ завѣтъ, който се състои въ освобождение отъ дългъ, всѣкога се счита равенъ само на сумата, която се дължи въ минутата на смъртьта на завѣщателя. Но защо завѣта има сила само на дължимата въ врѣме на завѣщателевата смърть сума, а не за сумата, която се е дължала въ врѣмето, когато е правено завѣщанието? Защото отъ момента, въ който е направено завѣщанието, до смъртьта на завѣщателя може да има твърде дълъгъ периодъ отъ врѣме, въ продължение на което могатъ да се случатъ двѣ нѣща: или завѣщателя може да поиска отъ длъжника-завѣтникъ часть отъ дългътъ, или самъ длъжникътъ, като не знае за сѫществуването на завѣта въ негова полза, може да внесе часть отъ дългътъ си и завѣщателя да приеме тази часть. И съ двете си действия — било че самъ завѣщателя поиска отъ длъжника исплащание на часть отъ дългътъ, било, че самъ длъжникътъ заплати на завѣщателя часть отъ дългътъ си, — завѣщателя отмѣнява часть отъ освобожденията на дълга, която часть е равна на заплатената часть отъ дългътъ и остава завѣта въ сила само за останалата часть. Такива частични отмѣнявания на завѣта могатъ да станатъ толкова пѫти, колкото пѫти завѣщателя приеме исплащание часть отъ дългътъ; ако напримѣръ, X. дължи на Z. 5,000 лева и Z. на 5 мартъ 90 година направи завѣщание въ полза на *X*„ съ което го освобождава отъ дългътъ, а на 8 юний 90 година *X*. вниса на *Z*. 1,500 лева които *Z*. приема; въ такъвъ случай завѣта се отмѣнява за 1,500 лева и остава въ сила само за 3,500 лева; на 20 декемврий 90 година *X*. заплаща на *Z*. още 1,500 лева; прочее, завѣта за 3,500 лева се отмѣнява още съ една часть отъ 1,500 лева и остава въ сила само за 2,000 лева. Следъ смъртьта на завѣщателя завѣта остава въ сила само за 2,000 лева, понеже не сѫ станали други последующи изплащания. И тъй, въ силата на този завѣтъ *X*. се освобождава отъ дългътъ си само въ размѣръ на 2,000 лева безъ да има право да иска повръщанието на заплатенитѣ, — макаръ въ врѣме, когато е сѫществувалъ завѣтътъ, — 3,000 лева, защото тѣ сѫ броени на завѣщателя, който съ приеманието имъ е изсказалъ воля, че той желае да освободи *X*. само отъ тази часть на дългътъ му, която остане неисплатена следъ неговата, на *Z*., смърть.

Но ако завѣщателя каже, че *завѣщава на X. една сума равна на сумата, която X. му дължи по записъ отъ 15 май 1890 год.*, то тука нѣма освобождение отъ дълга, защото се вижда, че завѣщателя желае да завѣщае една сума равна на сумата, която *X.* му дължи заедно съ лихвитѣ по записъ съ извѣстна дата. Ако *X.* заплати на завѣщателя, преди смъртьта му, дължимата сума по записа, то завѣта е действителенъ за такава сума, каквато е заплатена отъ *X.*

Отъ това се вижда, че не всякога упоминаването на дългътъ въ завѣщанието предполага освобождение отъ дългътъ.

Тукъ може да възникне твърде важенъ въпросъ: да ли завѣта за освобождение отъ дълга трѣбва да има сила само за дълговетѣ, съ които дебитора се е задължилъ спрямо завѣщателя до минутата на извършването на завѣщанието, или той се простира и върху задълженията на дебитора-завѣтника, които сж възникнали подиръ извършването на завѣщанието, но преди смъртьта на завѣщателя? Този въпросъ се разрешава въ смисъль, че завѣта има сила само за сжществующитѣ до написването на завѣщанието завѣти [1]).

Втората часть отъ членъ 125 опредѣля последствията отъ завѣта на една креанса или отъ освобождение отъ дълга. Последствието отъ този завѣтъ единственно се състои само въ това, че наследника е длъженъ да предаде на завѣтника задължителнитѣ документи *(titoli)*, които се намиратъ у завѣщателя; наследника не е длъженъ да гарантира събирането на дължимата по завѣщания записъ сума. Отъ това последствие на завѣта излиза, че завѣта на една креанса не може да се преобърне въ завѣтъ на една сума.

Завѣтътъ на едно взимане съдържа ли въ себе си и *лихвитѣ* отъ него, събрани следъ датата на завѣщанието? На пръвъ погледъ изглежда, като че ли въпросътъ трѣбва да се реши въ утвъртителенъ смисълъ, защоте тѣ сж аксесоаръ на вземането и като такива би трѣбвало да се включатъ въ него. Обаче, въ завѣщанията преди всичко трѣбва да се дири намѣрението на завѣщателя, а пъкъ волята не може да се дири въ разни правила, а само въ изразитѣ на завѣщанието, чрезъ които тя се е проявила. Ако отъ тѣхъ

[1]) Buniva, p. 411, 791, n° 3023.

става ясно, че намѣрението на завѣщателя е било да подари и лихвитѣ, то последнитѣ се включватъ въ завѣта; въ противенъ случай той не ги обема. И наистина, когато въ завѣщанието нѣма думи, които да обяснятъ въпросътъ, ние считаме, че завѣта не може да обхване и лихвитѣ, които сж набрани отъ датата на завѣщанието до датата на смъртьта; Макаръ да сж аксесоари на вземанието, тѣ на свой редъ съставляватъ едно ново основание на вземанието и ставатъ нѣщо отдѣлно и различно отъ последното. Такова решение на въпроса проистича и отъ текстътъ на чл. 136, споредъ който лихвитѣ, които се набиратъ следъ датата на смъртьта на завѣщателя, не се дължатъ на завѣтникътъ, по право; такива наследника му дължи само отъ деньтъ на подаване на искова молба, или отъ деньтъ на обещанието да му се предаде завѣщания предметъ. Лихвитѣ почватъ да текатъ въ полза на завѣтника отъ деньтъ на завѣщателевата смърть само въ такъвъ случай, ако завѣщателътъ изрично е изказалъ това искане (чл. 137).

Вѣрно е, че въ деньтъ на завѣщателевата смърть завѣтника става собственикъ на завѣта (чл. 134); обаче, само качеството на собственикъ не дава право на лихви, начиная отъ деньтъ на отваряние наследството. Когато законодателя иска да даде такива лихви по право отъ този день, той го казва изрично, както това е направилъ съ чл. 138 за пожизнения доходъ, който почва да тече отъ деньтъ на завѣщателевата смърть.

Чл. 126 [1]).

Ако завѣщателътъ, безъ да упоменава за своя дългъ, прави завѣтъ на своя кредиторъ, то не се предполага, че завѣта е направенъ за изплащание дълга.

Членъ 126 разрешава единъ споренъ още отъ стари врѣмена въпросъ, като установява една законна презумпция, която се отнася до завѣта, който завѣщателя прави на своя

[1]) C. It. 845; C. N. 1023.

кредиторъ, като постановява, че такъвъ завѣтъ, ако завѣщателя не е упоменалъ за дългътъ си, се предполага да е направенъ не за исплащание дългътъ. Както се вижда, тази презумпция служи, като тълкувание на подобенъ завѣтъ, направенъ отъ длъжника-завѣщателя въ полза на кредитора-завѣтника. Само членъ 126 е, който говори за тълкуването на завѣщателното разпореждането въ полза на кредитора, а тълкуването на другитѣ завѣщателни разпореждания е предоставено на мждростьта на сждията. За тълкуването въобще на всичкитѣ завѣщателни разпореждания ние вече говорихме, а сега ще се спремъ само върху установената отъ чл. 126 презумиция.

Отъ текста на чл. 126 се вижда, че той предвижда два вида завѣти: 1) завѣтъ въ полза на кредитора, когато въ завѣщателното разпореждание *не е упоменато* за дългътъ на завѣщателя спрямо неговия кредиторъ-завѣтникъ; 2) завѣтъ въ полза на единъ кредиторъ на завѣщателя, когато последния *упоменава* въ завѣщанието за своя дългъ спрямо завѣтника-кредитора. Съ помощьта на установената въ сжщия членъ презумпция се опредѣля действието и на двата завѣта: въ първия случай се счита, че завѣта не е направенъ за исплащание дългътъ, а въ втория случай се предполага, че завѣта е направенъ за исплащание дългътъ. Ясностьта на текста не допуща никакво съмнѣние относително първата хипотеза, но относително втората може пръвъ пжть да възникне въпросъ: какъвъ интересъ има отъ единъ завѣтъ, който е направенъ за компенсация на единъ дългъ? Има интересъ отъ такъвъ завѣтъ, и интереса се състои въ това, че завѣта може да ползува кредитора въ нѣкои отношения по неговата креанса срещу завѣщателя;[1]) тъй напримѣръ креансата а) може да е условна, б) или да се погасява следъ извѣстно опредѣлено време, в) кредитора може да нѣма доказателства за креансата си, г) неговата креанса може да не е exigible; завѣта унищожава условието, погашението, подтвърдява креансата, прави я подлѣжаща на взискане, *exigible*. И тъй, за да може завѣта да се счете, че е направенъ за исплащание на дългътъ, трѣбва *изрично* да се упомене това въ завѣщанието, защото то ще бжде про-

[1]) Laurent, t. XIV, n° 164. — Buniva p. 412.

тивъ презумпцията. Щомъ не е упоменато въ завѣщанието, че завѣта е направенъ срещу дългътъ, то се презюмира, че е направенъ *чистъ* и завѣтника-кредиторъ има право да иска заедно креансата си и завѣта.[1])

Чл. 127[2]).

Завѣта за поддържане подразумява: прехраната, облѣклото, квартирата и други потрѣбни за живота на завѣтника предмети и може да се простре, споредъ обстоятелствата, и върху въспитанието му, което отговаря на неговото положение.

Този чл. предвижда завѣтъ за поддържане (alimenti) на разни лица; и понеже подобни завѣти сж твърде распространени въ живота и се правятъ съ общи фрази: *завѣщавамъ на еди-кого си потрѣбната за неговото поддържане сума*, закона опредѣля и разноскитѣ за различнитѣ потрѣбности на человѣка, споредъ оцѣнението на които да се опредѣли и размѣра на завѣта за поддържането. Отъ текста на членътъ се вижда, че този завѣтъ съдържа разноски, които сж *необходими* за всѣки единъ подобенъ завѣтъ, и тѣ сж: а) прехраната, б) облѣклото, в) жилището и г) другитѣ, потрѣбни за живота на завѣтника, предмети и 2-о разноски, които влизатъ въ завѣта въ зависимость отъ обстоятелствата — тѣ сж разноски за въспитанието на завѣтникътъ.

Съдържанието на чл. 127 се отличава съ една неясность и неопредѣленость относително *обстоятелствата*, отъ които зависятъ разноскитѣ за въспитанието на завѣтника. Какви и кои сж тѣзи обстоятелства, отъ какво происхождатъ и на какво се основаватъ тѣ, по какви критерии ще се изнамиратъ тѣ? Закона не разрѣшава тѣзи въпроси, но разрешението имъ може да се извлече отъ съдържанието на завѣщанието, като се има предъ видъ духътъ на закона. Съ раздѣлението разноскитѣ за поддържането на *необходими* и *не-*

---

1) Buniva, p. 791, 792, n°s 3028, 3037.
2) C. It. 846.

необходими (възпитанието) законодателя е искалъ да раздѣли физическото сѫществуване на завѣтника отъ духовното; разноскитѣ, които сѫ потрѣбни за физическото сѫществуване на завѣтника, закона квалифицира за необходими; а тѣзи, които сѫ потрѣбни за възпитанието — не необходими. И самото понятие за поддържането *(alimenti)* туря на пръвъ планъ и като необходимость физическото сѫществуване на завѣтника, а образованието и възпитанието може да се каже и не влизатъ въ това понятие. За това именно закона е счелъ нуждно да каже, че поддържането *може* да се простре и върху възпитанието на завѣтника и то споредъ обстоятелствата. Отъ тукъ се вижда, че обстоятелствата, за които говори закона, сѫ: волята, желанието, намѣрението на самия завѣщатель [1]) по този въпросъ. Освенъ това подъ думата обстоятелства трѣбва да се разбира и нуждата или отсѫтствието на такава за възпитание. Ако отъ текста на самото завѣщание, отъ любовьта, съ която е проникнато съдържанието на завѣщателното разпореждане и отъ други нѣкои посторонни доказателства, се вижда, че завѣщателя се е грижилъ, промишлявалъ и харчилъ и преди написването на завѣщанието не само за физическото сѫществуване на завѣтника, но и за неговия мораленъ животъ, то може да се предполага, че завѣщателя е мислилъ, че въ завѣта трѣбва да влизатъ и разноскитѣ за възпитанието на завѣтника. Констатирането на тази воля на завѣщателя, на тѣзи обстоятелства, за които говори закона, ще зависи отъ мѫдрото оценение на сѫдията, който ще решава въпроса по сѫщество; споредъ такова оценение сѫдията ще реши, да ли въ завѣта трѣбва да влѣзатъ и разноскитѣ за възпитанието [2]). Напримѣръ, завѣщателя пише въ завѣщанието си: *завѣщавамъ на учѫника Генка Ивановъ, когото до сега съмъ поддържалъ, като съмъ го хранилъ, обличалъ и училъ въ гимназията, потрѣбната за неговото поддържане сума*; текста на това разпореждане не остава никакво съмнѣние, че намѣрението на завѣщателя е било, щото и следъ неговата смъртъ Генко Ивановъ да се учи, както се е училъ при живота му, на негови средства, които и завѣщава.

---

[1]) Ricci, t. III, n° 360.

[2]) Buniva, p. 415.

Думата *възпитание* е употрѣбена въ смисъль образование (*istruzione*). Възпитанието трѣбва да отговаря на положението (*condizione*) на завѣтника, което той е заемалъ въ расположението на завѣщателя спрямо него; това положение обема както *степеньта* тъй и *начина* на образованието, за опредѣлението на които споредъ завѣта трѣбва да се знае пакъ намѣрението на завѣщателя. Съгласно съ намѣрение тона завѣщателя, което сѫдията опредѣля споредъ даннитѣ на завѣщанието, се решава, дали наследника е длъженъ да възпитава завѣтника въ кѫщата си или трѣбва да му даде алиментарна пенсия. Напримѣръ: *завѣщавамъ на Иванъ Петковъ, когото гледамъ въ кѫщата си като мое собствено чедо, потрѣбната сума, съ която да се поддържа и довърши ученето си.* Отъ това завѣщателно разпореждане се вижда, че положението на завѣтника въ кѫщата на завѣщателя е било твърде благоприятно и че съгласно неговитѣ буква и духъ завѣтника трѣбва: а) да бѫде гледанъ и възпитаванъ, като сѫщо чедо на завѣщателя, б) да бѫде гледанъ и да живѣе *въ кѫщата* на завѣщателя и в) образованието на завѣтника да бѫде *висше.*

Но твърде е възможно, щото лицето, въ полза на което се прави алиментарния завѣтъ, да нѣма нужда отъ образование, по причина, че е свършило образованието си. При такова обстоятелство въ поддържанието влизатъ само разноскитѣ за *необходимитѣ* физически потрѣбности за живота на завѣтника.

Алиментаренъ завѣтъ може да се прави въ полза не само на такива лица, които по закона, иматъ право срѣщу завѣщателя за алименти, като роденитѣ отъ кървосмѣшение и отъ прелюбодѣяние дѣца, но и въ полза на всѣко лице, безъ различие на възрастьта.

За да бѫде действителенъ завѣта за поддържание, изисква се, щото завѣтника действително да има нужда отъ поддържание, т. е да е бѣденъ[1]) Въ противенъ случай, ако завѣщателя Х. мисли, че У., като бѣденъ, има нужда отъ поддържание, му завѣщава потрѣбното и прилично поддържание, и отпосле излиза, че У. не само, че нѣма нужда отъ поддържание, но и самъ завѣщава такова на други лица,

---

1) Ricci, t. III, n° 360.

завѣта за поддържането е недействителенъ, защото той е основанъ единственно на изрично изразена цѣль, — на нуждата на У., която нужда, като несѫществующа, се признава за погрѣшна. За това говорихме и при членъ 113.

Понеже нуждата и бѣдността сѫ обстоятелствата, които се измѣняватъ съ врѣмето, то съ тѣхното исчезване се прекратява и самия завѣтъ за поддържанието. Напримѣръ Х. завѣщава на У. потрѣбната за подържание сума, отъ която У. се ползува, следъ смъртьта на Х. въ течението на петь години; въ това време У. става богатъ отъ едно наследство отъ единъ далеченъ роднина. Обогатяването на У. прекратява завѣта.

Ако наследникътъ, който е длъженъ да заплати завѣта за поддържанието, е сѫщеврѣменно и кредиторъ на завѣтника, той не може да иска да си прехване вземанието срещу дължимата по завѣта сума, ако завѣщателя е казалъ изрично, че сумата за поддържание не подлежи на секвестъръ, защото компесация въ този случай не се допуща по закона. Истина е, че, когато две лица сѫ длъжници едно къмъ друго става прехващание на дълговетѣ, което погасява двата дълга, безразлично отъ тѣхното основание; но отъ това правило се изключава случая за периодическо плащание за прехрана, не подлежащи на секвестъръ.

А завѣщателя може валидно да распореди въ завѣщанието си, че завѣщаната за поддържане сума не може да се отстѫпя и не може да бѫде секвестирана. Това поставено отъ завѣщателя условие отстранява всѣко принудително испълнение.

Нека отбелѣжимъ, че правилото на чл. 127 съдържа едно указание, какъ трѣбва да се тълкува и какво трѣбва да обема единъ завѣтъ за поддържание. Размѣра на единъ завѣтъ за поддържение обема нѣщо повече отъ задължението за поддържание, което се налага отъ закона. Когато алиментитѣ се дължатъ по закона и безъ основа на едно решение, тѣхния размѣръ се опредѣля пропорционално съ нуждитѣ на оногова, който ги иска и съобразно съ състоянието на длъжника, което може да бѫде съвършено слабо и да не може да даде онова, за което говори чл. 127. Размѣра на алиментитѣ по закона, прочее, зависи отъ състоянието на лицето, което ги дължи, а онѣзи по чл. 127 предполагатъ

едно богатство, което може да даде размѣра за означенитѣ въ него нужди и цѣли,

Текста на чл. 127 се прилага само къмъ онѣзи завѣти за поддържание, въ които самъ завѣщателя не е опредѣлилъ точно една сума за удовлетворението му. Ако въ самото завѣщание е опредѣленъ размѣра на поддържанието съ една точно опредѣлена сума, то завѣтника има право само за нея. Тя може да е недостатъчна за поддържанието на завѣтника, обаче, той нѣма право да иска повече, защото волята на завѣщателя е била такава.

Чл 128 [1]).

Когато този, който е завѣщалъ собствеността на едно недвижимо имущество, е увеличилъ последното съ придобивание даже и на съсѣдното имущество, то този излишъкъ не влиза въ завѣта, ако нѣма за това ново разпореждане.

Впрочемъ въ завѣта влизатъ всичкитѣ украшения, новитѣ постройки въ завѣщаното недвижимо имущество и прибавкитѣ въ предѣлитѣ на едно заградено мѣсто.

Първата часть отъ членъ 128 предвижда завѣтъ на единъ недвижимъ имотъ, който *не е заграденъ*, но е открить, а втората часть предвижда случая, когато се завѣщае едно *заградено мѣсто (recinto, enclos)*. Понеже завѣщателя и въ двата случая може чрезъ последующе придобивание било на съсѣдно имущество — въ първия случай, — било съ нови постройки, —въ втория случай да увеличи завѣщанния имотъ— то закона разрешава, какво трѣбва да се мисли за тѣзи уголѣмявания на завѣта. При уголѣмяването чрезъ съсѣдни имущества въ първия случай *по закона* се счита, че придобититѣ послѣ имущества не влизатъ въ завѣта, а ако завѣщателя желае да увеличи завѣта и съ новопридобитото имущество, трѣбва да направи *ново* завѣщателно разпореждание[2]).

---

[1]) C. It. 847; C. N. 1019.

[2]) Ricci t. III. n° 353.

Въ втория случай *по закона* се счита, че въ завѣта влизатъ всичкитѣ украшения, *нови*, направени *следъ* завѣщанието постройки и прибавки въ предѣлитѣ на заграденото мѣсто, безъ да има нужда отъ ново завѣщателно разпореждане. Каква е била цѣлта на законодателя да направи различие между придобиването на съсѣдно мѣсто и увеличението съ нови разстройки и прибавки на едно заградено мѣсто? Цѣлта на законодателя е била да предварди предаването на завѣтника такива предмѣти, които очевидно не влизатъ въ завѣта, но които завѣтника може да претендира подъ предлогъ, че тѣ сж допълнения *(accessoires)* или пъкъ съставляватъ подобрение на завѣщания предмѣтъ.

Упоменатото различие е твърде тънко; то се оправдава съ природата на завѣта и съ намѣрението на завѣщателя. Този, който разширява кржгътъ на едно завѣщано заградено мѣсто, казва *Laurent*, — трѣбва да има намѣрение, да разбира, че новитѣ придобивания влизатъ въ завѣта и че завѣта, отъ друга страна разбира всичко, което влиза въ заграденото мѣсто: новия терренъ се отождествява съ завѣщаното имущество и не може да бжде раздѣлено. Не е така, когато завѣщателя прави нови съсѣдни придобивания на една земя отворена, незаградена; въ този случай завѣта остава различенъ отъ новопридобититѣ мѣста; тѣ сж две нѣща различни, едното отъ които е завѣщано, а другото не е, и, ако завѣщателя желае, щото завѣтника да се възползува отъ ново придобититѣ мѣста, той трѣбва да направи новъ завѣтъ [1]),

Тъй, следъ като завѣщае една нива, завѣщателя купува друга нива, съседна съ завѣщаната: последната не влиза въ завѣта. Но, ако завѣщателя, като завѣщае едно заградено мѣсто, въ което има постройки, градини, дървета, следъ завѣщанието направи още здания, пристройки, обори, посѣе дървета, украси и подобри въ заграденото мѣсто, завѣтника има право и върху зданията, пристройкитѣ, дърветата, украшенията и подобренията, защото тѣ се считатъ като допълнения на завѣщаното мѣсто.

Ако завѣщателя напише: *завѣщавамъ на Х. всичкитѣ си недвижими имоти, които притежавамъ въ село Ферди-*

---

[2]) Laurent, t. XIV, n° 143. — Buniva, p. 429.

наидово и следъ завѣщанието си купи още недвижими имоти въ сѫщото село, то новокупенитѣ следъ завѣщанието недвижими имоти не влизатъ въ завѣта, защото това е частенъ завѣтъ, въ който завѣщателя завѣщава това, което владѣе, а не и това, което ще владѣе, и освенъ това новопридобититѣ имоти не сѫ допълнение на първозавѣщанитѣ [1]). Тъй сѫщо, ако е казано въ завѣщанието: *завѣщавамъ на Х. цѣлия си чифликъ въ село Каялий съ всичкитѣ му недвижими имоти* и после завѣщанието завѣщателя купи още земя, съседна на завѣщания чифликъ, новокупената земя не влиза въ завѣта [1]).

Какво трѣбва да се каже въ случая, въ който завѣщателя е завѣщалъ едно празно мѣсто и после завѣщанието си е построилъ на това мѣсто кѫща, това здание ще влиза ли въ завѣта на празното мѣсто? Този въпросъ се разрешава отъ авторитѣ различно. Едни казватъ, че не само че кѫщата не влиза въ завѣта на мѣстото, но че съ постройката на кѫщата и завѣта за мѣстото безразлично отъ цѣната на новопостроеното здание, се унищожава, защото завѣщания предметъ не сѫществува вече; завѣщателя далъ празно мѣсто, а следъ смъртьта му излиза кѫща [3]). Други разрешаватъ въпроса въ благоприятенъ за завѣта смисълъ. Има и трете срѣдне мнѣние по въпроса, което е: ако върху завѣщаното празно мѣсто е построено капитално и скѫпо здание, то не влиза въ завѣта и последния самъ се унищожава [4]).

Ние, като се основаваме на самия текстъ на чл. 128, приемаме второто мнѣние, защото закона изрично казва, че *новитѣ* постройки *въ завѣщаното* недвижимо имущество влизатъ въ завѣта, а думата *новитѣ*, както резонно забележва Laurent, обозначава новопостроени следъ завѣщанието.

---

[1]) Laurent, t. XIV, n° 145. — Picot, t. I. p. 611.

[2]) Ricci, t. III, n° 353. — Demolombe, t. XXI, n° 721 и др.

[3]) Vazeille, sur l'art. 1019, n° 5. — Poujol, sur l'art. 1019, n° 4. — Bayle-Mouillard, t. II, n° 317, note *a*. — Marcadé sur l'art. 1019, n° 2. — Buniva, p. 430.

[4]) Coin-Delisle sur l'art. 1019, n° 10. — Toullier, t. V, n° 534. — Troplong, t. IV, n° 1940.—Saintespès-Lescot, t. IV, n° 1473.—Demolombe, t. XXI, n° 714. — Huc, t. VI, n° 346. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2554. — Delvincourt, t. II, p. 99. — Duranton, t. IX, n° 267. — Pand. fr., V° Donat., n° 8515. — Laurent, t. XIV, n° 147. и д.

Освенъ това, земята е предметъ на завѣта, който обема и аксесоаритѣ, за каквито трѣбва да се считатъ постройкитѣ *omne, quod inaedificatur, solo cedit.*

Ако завѣщателя размѣни завѣщаното недвижимо имущество съ друго, то завѣта угасва, защото завѣтника още нѣма право върху завѣта, нито пъкъ има нѣкое право върху имота, който се е получилъ въ замѣна, защото той не е предметъ на завѣтътъ.

Подъ думата *заградено* закона разбира всяка ограда, като ровъ, плетъ, дуваръ и др. Чл. 128 еднакво се прилага както къмъ градскитѣ, тъй и къмъ селскитѣ заградени имоти.

Трѣбва ли да се приложи чл. 128 и тогава, когато мѣстото е било заградено *следъ* съставяние завѣщанието? Напримѣръ Х. завѣщава на У едно праздно мѣсто незаградено; слѣдъ написването на завѣщанието завѣщателя Х. купува едно съсѣдно мѣсто и подиръ това огражда и двѣтѣ мѣста съ една обща стена и прави отъ тѣхъ по този начинъ единъ имотъ. Може ли завѣтника У. да иска цѣлото оградено мѣсто, като единъ само имотъ?

Този въпросъ е споренъ. Едни мислятъ, че състоянието и съдържанието на завѣта трѣбва да се опредѣля по врѣмето, когато е правено завѣщанието; въ такъвъ случай, споредъ това мнѣние, новоприбавеното мѣсто, макаръ да влиза въ оградата, не се обема въ завѣта; че въпроса, следователно, се решава споредъ първата алинея на чл. 128. Други поддържатъ противно мнѣние, като се основаватъ върху онова распореждане на закона, по което завѣта се предава въ състоянието, въ което се намира въ време на отваряне наследството. Ние мислимъ, че въпросътъ трѣбва да се реши съгласно втората алинея на чл. 128, но по съвършенно други мотиви, а именно: фактътъ на заграждането и на двѣтѣ мѣста въ една ограда е доказателство, че намѣрението на завѣщателя е да направи отъ тѣхъ единъ имотъ, който ще бѫде предаденъ на завѣтника. Такова решение на въпроса произтича даже отъ буквата на чл. 128, който говори за *прибавки*, които могатъ да се направятъ отъ завѣщателя.

Чл. 128 говори за завѣтъ на *недвижимъ* имотъ, който е извѣстенъ и опредѣленъ. Принципътъ, обаче, на чл. 128 относително уголѣмяването на завѣта трѣбва да се приложи и къмъ завѣтътъ на *движими* имоти. Но не въ абсолютенъ

смисълъ, а споредъ обстоятелствата и споредъ естеството на предмета на завѣта. Когато се завѣщава единъ точно опредѣленъ движимъ имотъ, завѣта не обема и последующитѣ уголѣмявания; но, ако завѣтътъ се състои отъ една колекция, напримѣръ едно стадо, една библиотека една картинна галерия, той е завѣтъ на една колективна единица, която може да се намалява и уголѣмява, безъ да губи характера си на единица.

Напримѣръ Х. завѣщава на У. една библиотека, безъ да означи числото на томоветѣ. Единъ день преди да умре завѣщателя Х., пада му се отъ едно наследство друга библиотека. Завѣтника У. може ли да претендира и за новата библиотека ?

Всичко зависи, въ случая, отъ волята на завѣщателя. Ако отъ общностьта на завѣщанието се вижда, че намѣрението на завѣщателя е било да завѣщае на У. само онѣзи книги, които той е ималъ въ своята библиотека въ врѣме, когато е правилъ завѣщанието си, завѣтника не може да рекламира и новата библиотека; ако ли има данни, отъ които се установява положително, че волята на завѣщателя е била, щото завѣтника У. да получи цѣлата му библиотека, която ще има въ деньтъ на своята смърть, новата библиотека трѣбва да се включи въ завѣта.

§ II. За условнитѣ и срочнитѣ распореждания.

Чл. 129 [1]).

Общитѣ и частни распореждания могатъ да се правятъ условно.

Завѣщателя може да направи своитѣ распореждания *чисти*, т. е. не зависящи отъ никакви условия, като напримѣръ: *завѣщавамъ на Иванъ Петковъ 1,000 лева;* това распореждание произвежда своето действие веднага следъ смъртьта на завѣщателя.

---

[1]) C. It. 848.

Но завѣщателя може да тури своето разпореждание въ зависимость отъ нѣкое условие, като: отъ едно бѫдеще и неизвѣстно събитие, стига само условието да не е невъзможно, противозаконно или противонравствено.

Материята за условнитѣ задължения и въобще за условията има своето сѣдалище въ закона за З. Д. При коментирането на условнитѣ задължения (чл. 62—76 отъ З. Д.) ние изложихме тѣхнитѣ принципи, които се отнасятъ както къмъ договоритѣ, така и къмъ завѣщанията, съ исключение на онова, което съставлява особенность на последнитѣ споредъ тѣхната юридическа природа.

Прочее, принципитѣ за условнитѣ задължения ще се намѣрятъ изложени въ нашия коментаръ върху закона за задълженията и договоритѣ. Тука ще се спремъ само върху случаитѣ, които специално засѣгатъ завѣщанията.

Първото нѣщо, което трѣбва да отбелѣжимъ, е, че въпроса, да ли могатъ общитѣ и частни разпореждания да се правятъ условно, е разрешенъ отъ нашия текстъ изрично въ утвърдителенъ смисълъ. И така: договорнитѣ задължения могатъ да се правятъ условно (чл. 62 отъ З. Д.); тъй сѫщо и общитѣ или частни завѣщателни разпореждания могатъ да се правятъ условно (чл. 129). Въпросътъ е само, да ли всичкитѣ принципи на правото относително условността въ договорнитѣ задължения се прилагатъ еднакво и къмъ завѣщателнитѣ разпореждания, съ които се правятъ общи или частни завѣти.

Щомъ установяването се счита условно тогава, когато неговата ефикасность зависи отъ едно бѫдаще и неизвѣстно събитие, то отъ това следва, че качеството на установенъ наследникъ или завѣтникъ, когато завѣта е условенъ, се добива само въ момента, въ който се испълни условието.

За да се счете, че установяването е условно, потрѣбно е, то да е поставено въ зависимость отъ настѫпването на едно бѫдаще и неизвѣстно събитие. Липсува ли едно отъ тѣзи двѣ условия, завѣта не е условенъ. И наистина, ако събитието, отъ което зависи установяването, е вече испълнено, очевидно е, че последното не може да бѫде условно. Сѫщото трѣбва да се каже и за извѣстността на събитието.

Въпросътъ, да ли извѣстенъ завѣтъ е или не е поставенъ въ зависимость отъ иввѣстно условие, е въпросъ за

волята на завѣщателя. За това, въ тази материя не може да се решава *à priori*; но въ всѣки отдѣленъ случай трѣбва да се търси, какво е било намѣрението на *de cujus*. Напримѣръ, Х. казва въ завѣщанието си: *Завѣщавамъ на А. моята кѫща, находяща се въ София, на улица Раковски при условие б; завѣщавамъ му и една сума отъ 5,000 лева.*

Условието *б* отнася ли се и до двата завѣта — до кѫщата и до сумата? Въпросътъ може да се реши само съобразно съ волята на завѣщателя. Въ този примѣръ можемъ да имаме само двѣ възможни хипотези; а именно: първо, намѣрението на завѣщателя може да е: двата завѣта да сѫ въ пълна зависимость единъ отъ други; ако, напримѣръ, завѣщателя е завѣщалъ и 5,000 лева съ цѣль да се поправи завѣщаната кѫща, условието еднакво се отнася къмъ кѫщата и къмъ сумата; второ, завѣщателовото намѣрение може да е било: двата завѣта да нѣматъ нищо общо по между; тогава условието се отнася само до кѫщата, а не и до паритѣ; тѣ сѫ завѣщани безусловно и А. ще ги получи, даже ако не се сбѫдне условието *б*.

При тѣзи хипотези за условието може да се представи следния интересенъ завѣтъ. Завѣщателя завѣщава на А. кѫщата си съ условие *б*; следъ това отмѣнява завѣта на кѫщата въ полза на А. и завѣщава сѫщата кѫща въ полза на Б., безъ, обаче, да упоменува за условието *б*. Трѣбва ли да се разбира, че условието *б* е поставено и въ завѣта въ полза на Б., макаръ то не е упоменато въ второто завѣщание?

Ние мислимъ, че въпросътъ трѣбва да получи отрицателенъ отговоръ, защото всѣки завѣтъ, не придруженъ съ изрично условие, е безусловенъ. Даже, ако той би трѣбвало да се реши съобразно съ намѣрението на завѣщателя, това намѣрение, при липса на други доказателства, ще се тълкува само съ факта на неупоменуване условието *б* въ второто завѣщание. Ако завѣщателя искаше да направи и завѣта на Б. условенъ, какъвто бѣше онзи на А., той трѣбваше да го каже изрично, както го бѣше казалъ въ завѣщанието въ полза на А. Не може да се предполага, че завѣщательтъ, който е завѣщалъ кѫщата си на А. условно е отмѣнилъ завѣщанието си за да я завѣщае на Б. тоже условно безъ да спомене за условие въ второто си завѣщание.

Нѣкои автори предлагатъ другъ способъ за тълкуване волята на завѣщателтъ въ подобенъ случай, а именно: да се изследва, да ли условието е наложено върху завѣщания предметъ или върху личностьта на завѣтника. Ако се установи, че условието, въ завѣщанието на А., е било наложено върху предмета на завѣта, трѣбва да се счита, че то е наложено върху сѫщия завѣтъ и по завѣщанието на Б., макаръ да не е упоменато въ него. Ако ли пъкъ се установи, че това условие се е отнасяло само до личностьта на завѣтника, то се счита, че завѣта на Б. е безусловенъ, защото не е повторено въ последующето завѣщание [1]). Колкото и да е искусенъ този способъ за тълкуване, ние не сме наклонни да го усвоимъ.

За да бѫде условния завѣтъ действителенъ, потрѣбно е неизвѣстното събитие, неизвѣстния день да настѫпятъ преди смъртьта на завѣтника. Ако завѣтника умре преди събитието на условието, завѣта е недействителенъ, защото завѣтника не може да прехвърли евентуалното си право върху своитѣ наследници, което той може да има по условния завѣтъ. Въ тази материя има единъ принципъ, споредъ който единъ неизвѣстенъ день, т. е. единъ день, настѫпването на който преди смъртьта на завѣтника е неизвѣстно, макаръ впрочемъ по начало е известно, че той ще дойде, образува едно условие въ завѣщанията. *Dies incertus conditionem in testamento facit* [2]) (аргум. отъ чл. 160 ал. I).

Този принципъ, по който завѣта е недействителенъ, когато завѣтника умре преди настѫпване на неизвѣстното събитие или неизвѣстния день, не се прилага въ случая, когато завѣта е направенъ въ полза на едно лице, наследницитѣ на което могатъ да го представятъ и по завѣщание (чл. 150 ал. II), защото въ този случай завѣтника се представлява отъ своитѣ нисходящи и той имъ прехвърля правата си, даже тогава, когато тѣ сѫ условни.

Разбира се, че завѣта ще бѫде недействителенъ, когато завѣтника умре преди настѫпване неизвѣстното съби-

---

1) Ricci, t. III, n° 331.

2) L. 65, tt. *de Condit et demonstr.* 35.

тие, само при условие, ако неизвѣстното събитие не се отнася до сѫщностьта на завѣта, а къмъ плащанието на завѣта, въ какъвто случай ще имаме не условие а срокъ. Напримѣръ, Х., завѣщава на У., 5.000 лева, които ще му се *платятъ*, когато той навърши 21 година. Въ този случай завѣта е безусловенъ, защото имаме не условие, а срокъ, и ако У. умре преди да е навършилъ 21 година, — но следъ смъртьта на завѣщателя, защото иначе завѣта е недействителенъ (чл. 160 ал. I) — той прѣхвърля своето право върху наследницитѣ си. Но ако въ завѣщателното разпореждане е казано: *завѣщавамъ на У 5,000 л, когато ще навърши 21 година*; въ този случай като че ли имаме условие, а не срокъ; и, ако У. умре преди да навърши 21 година, наследницитѣ му нѣматъ право върху завѣта, Нѣкои автори основателно намиратъ, че въ случая въпроса е за намѣрението на завѣщателя; то може да визира срокъ и условие; за това то трѣбва да се издири [1]).

Но какъ трѣбва да се реши въпроса, когато въ завѣщателното разпореждане е употрѣбено не само думата *платими*, но и друга дума изразяюща условие, напримѣръ: *завѣщавамъ на племенницата си 5,000 лева платими, когато се задоми.* Въ този случай думата *платими* означава срокъ; но придружающата я фраза *когато се задоми* изразява условие. Коя дума ще надмогне за разрѣшението на въпроса да ли имаме работа съ срокъ или съ условие? Ние мислимъ, че въ случая условието трѣбва да надмогне, защото завѣщателя изрично казва, че сумата ще се брои на плѣменницата му, *когато тя се задоми*; а това значи *ако* тя се задоми, защото задомяването е едно събитие, настѫпването на което е неизвѣстно. Възможно е плѣменницата да се ожени, но възможно е, тя въпрѣки желанието си да направи това, да остане неженена.

При тѣзи условия израза *когато се задоми*, трѣбва да се счете за условие, което ако не се сбѫдне, завѣта е недѣйствителенъ.

---

1) Thiry. t. II, n° 485. — Pand. Belges, t. LVIII. v° *Legs*, n° 417. — Dalloz, Sup, n° 857. — Pand. fr., v° *Donat.*, n° 8604. — Duranton, t. IX, n° 292.—Demolombe, t. XXII, n° 310.—Ricard. *Des testam* n° 33.—Saintespes-Lescot t. V, n° 1664. — Aubry & Rau, t. VII, § 717.—Troplong. t. I. n° 403. — Laurent, t. XII, n° 536. — D. P.18 59, 1. 396.

Думата „*когато*“ може да изразява условие или срокъ, било въ договора, било въ завѣщанието. Тя изравява условие въ завѣщанията ако завѣщавамъ нѣщо на Х., *когато той се ожени, когато ще бѫде назначенъ за сѫдия, когато стане пълнолѣтенъ, когато ще има дѣца* [1]). Въ всичкитѣ тѣзи случаи, „*когато*“ се разбира въ смисълъ на „*ако*“ и съставлява, следователно, условие.

Относителното мѣстоимение „*който*“ може тоже да представлява една неизвѣстность въ завѣщанията, защото може да бѫде употрѣбено въ указателна форма, за да опредѣли по добре предмета на завѣта или на лицето, или пъкъ — въ ограничителна форма и въ този последния случай то съдържа едно мълчаливо условие.

Ако относителното „*който*“ се отнася до настояще или минало врѣме; ако, както се изразяватъ граматицитѣ въ училището, то е подлежаще на единъ глаголъ отъ настояще или минало врѣме, то образува само едно указателно мѣстоимение, невѣрностьта на което не унищожава завѣта: *Falsa demonstratio legatum non vitiat.* Напримѣръ, завѣщавамъ 2,000 лева на Петко Ивановъ, който се ожени за племенницата ми. Въ този примѣръ думата „*който*“ дава идея за едно указание, цѣлта на което е да покаже само по ясно лицето на завѣтника, достатъчно извѣстенъ съ името си Петко Ивановъ. Ето защо невѣрностьта на указателната форма, било че се отнася до предмета на завѣта, било до личностьта на завѣтника, не унищожава завѣта.

Но, ако относителното „*който*“ се отнася до бѫдеще време, напримѣръ, завѣщавамъ 5,000 на А., който ще се ожени за племеницата ми, то образува едно отлагателно условие; защото то е все едно, ако да бѣхъ казалъ, „*ако той се ожени за племеницата ми*“. Въ този случай се счита, че завѣщателя е искалъ да тури условие, а не да направи едно указание на личностьта на завѣтника; и понеже предметътъ на указанието е да покаже по-ясно лицето или предмета за който се говори, то не може да се посочи съ едно бѫдаще качество, което то може и да нѣма никога [2]). Когато се употрѣбява едно качество отъ този видъ, съ това не се гони

---

[1]) L. 49, § 2, ff *Leg.*
[2]) L. 6. ff. *de leg.*

цѣлта да прибавимъ къмъ казаното вече една нова степень на очевидность, единъ по опредѣленъ характеръ; цѣлта е друга, а именно: да се тури разпореждането въ зависимость отъ едно бѫдаще качество, което завѣщателя желае да види въ завѣтника или въ завѣщания предметъ.

Има случаи, въ които относителното, прибавено къмъ единъ глаголъ отъ бѫдаще врѣме, не е условие, а указание *(demonstratio)*; това се случава, когато то се отнася до плащането на едно задължение, или до испълнението на едно разпореждане, а не до сѫщността на последното. Напримѣръ, завѣщавамъ на А. 2,000 лева, които ще се вематъ отъ наличнитѣ ми пари въ моята каса. Действието на условието въ завѣщанията е сѫщото, както и въ договоритѣ. Условното завѣщателно разпореждане е съвършенно и неотмѣняемо следъ завѣщателевата смърть, както е условния договоръ следъ съгласието на странитѣ. Условното завѣщание е толкова съвършенно, че ако завѣщателя разпореди условно за сѫщитѣ предмети, за които е разпоредилъ безусловно съ едно предшествующе завѣщание, това последното е отмѣнено.

Ето защо задължението на наследника, който трѣбва да предаде завѣта на завѣтника, и условното право на последния сѫ отложени следъ завѣщателевата смърть, както сѫ правата на кредитора и задълженията на длъжника въ условния договоръ. Завѣтника има само едно евентуално, но неотмѣняемо, право, което може да се изгуби, само ако не се сбѫдне условието. Той може да сключва договори за завѣщания предметъ; може да го продава и сѫществуването на подобенъ договоръ ще зависи отъ настѫпване на събитието.

Онзи, въ полза на когото е направенъ единъ завѣтъ подъ прекратително условие, е собственикъ *pendente conditione;* за това неговото право преминава върху наследницитѣ му, даже ако той умре преди събитието на условието, преди да е станало явно, че то не ще настѫпи, а, ако завѣтътъ е направенъ подъ отлагателно условие, и ако завѣтника умре преди събитието, завѣта е недействителенъ (арг. отъ чл. 160 ал. 1). Това различие между двата завѣта, направени подъ прекратително или отлагателно условие, има практически резултатъ.

Разпорежданието на чл. 70 отъ З. Д. може да се приложи къмъ завѣщателнитѣ разпореждания, т. е. да се иска по сѫдебенъ редъ унищожението на завѣта, когато завѣтника не испълне наложенитѣ му задължения или тяжести; защото, приемайки завѣта, той се задължава спрямо лицето, въ полза на което той трѣбва да даде или да направи нѣкои работи; неговото задължение става условно. Но, за да се узнае, дали завѣта трѣбва да се унищожи, по причина, че завѣтника не е изпълнилъ наложенитѣ му задължения или тяжести, трѣбва да различаваме, дали тяжестьта се състои било въ парична сума, било въ действие, оцѣнимо въ пари, или пъкъ тя се състои въ едно нѣщо, което е незамѣнимо съ парично обезщетение; напримѣръ, тяжестьта да се оженижъ за еди коя си. Въ първия случай неизпълнението на тяжестьта отъ страна на завѣтника поражда право на искъ, съ който да се застави завѣтника да плати едно обезщетение [1]).

Това се случва винаги, когато тяжестьта е наложена на завѣтника въ полза на едно трете лице, което нѣма интересъ да иска унищожение на завѣта.

Обаче, ако тяжестьта е наложена въ полза на единъ наследникъ, той може да иска унищожението на завѣта, когато завѣтника не испълне наложената му тяжесть въ срокъ, опредѣленъ отъ сѫдътъ съгласно чл. 70 отъ З. Д. Сѫдътъ ще обяви завѣтника за лишенъ отъ правото върху завѣта, понеже не е испълнилъ задължението въ дадения му срокъ.

Въ втория случай, когато тежестьта е незамѣнима съ пари, трѣбва да се унищожи завѣта, ако завѣтника не испълни задължението; но унищожението трѣбва да се иска по сѫдебенъ редъ; то не става *ipso jure*.

Но и въ този случай завѣщателя може да тури условие, че завѣта се унищожава по право, ако завѣтника не испълни задължението въ опредѣленъ отъ него срокъ.

Когато завѣта се унищожи по причина, че завѣтника не е испълнилъ наложеното му отъ завѣщателя задължение, *modo non impleto*, унищожението произвежда всичкото си действие спрямо третитѣ лица, които сѫ добили реални права върху завѣщания предметъ, защото завѣта е унищо-

---

[1]) Merlin, Rép., v° Légataire, § 7. art. 2, n° 12,

женъ *ex causa antiqua*, по една причина, която предшествува правото на третитѣ лица.

Ricard поддържаше противното, а именно, че унищожението на завѣта, *modo non impleto*, не произвеждало дѣйствие спрямо третитѣ лица, ако то не е изразено въ самото завѣщание [1]). Но Eurgole обори успѣшно това глѣдище [2]).

Поставенитѣ въ завѣщанието условия трѣбва да се изпълняватъ *in forma specifica*. Това значи, че при испълнение на условията, трѣбва строго да се съобразяваме съ изразитѣ на акта, защото тѣ съставляватъ частния законъ на завѣщателя. Прочее, трѣбва да гледаме завѣщанието, да следваме буквално всичко, което то казва относително врѣмето, начина и обстоятелствата на испълнение условието. Не трѣбва да се *прибавя* къмъ изразеното нищо, което го прави помѫчно; нито пъкъ да го распростираме отъ единъ случай на другъ, или отъ едно лице къмъ друго подъ предлогъ на идентичность въ мотивитѣ; не трѣбва тъй сѫщо да се *пропуща* нито да се *отрѣзва* нищо отъ изразеното въ завѣщанието.

Този принципъ е мѫдръ, истински и общъ; прочее, винаги е опасно да се отклоняваме отъ естественния смисълъ на думитѣ отъ единъ актъ. Но понеже езикътъ е несъвършенъ, и много пѫти думитѣ не сѫ достатъчни, да изразятъ волята на завѣщателя, то принципътъ, че условията трѣбва да бѫдатъ испълнявани *in forma specifica*, търпи много исключения и създава много мѫчнотии. Опасно е да се издигне този принципъ въ законъ. Ето защо този принципъ се замѣстува, въ много случаи, съ другъ, споредъ който въ условието първо мѣсто държи волята на умрѣлия, която урежда условията *in conditionibus, primum locum obtinet voluntas defuncti, eaque regit conditiones* [3]) и че трѣбва да се обръща внимание повече на намѣрението, отъ колкото на думитѣ, *Voluntas potiùs quàm verba intuenda est* [4]). И дѣйствително, въ много случаи ние бихме отишле противъ волята на завѣщателя, ако обръщаме повече внимание на думитѣ, нежели на намѣрението му.

---

1) Ricard, *Dispositon Conditionnelles*. n° 374.
2) Furgole, *Des testaments* ch, VII, sec, 3, n° 89,
3) L. 19. ff. *de condit. et demonst.*, 35, 1.
4) L. 16 Cod. *de Fideicom.*

По римското право условията, да се даде една сума, бѣха недѣлими, ако тѣ сж наложени само на едно лице. Сжщия принципъ следватъ и модернитѣ закони, особено въ материята на завѣщанията. Тази недѣлимость има особенно значение, когато имаме работа съ потестативно условие. Отъ това слѣдва, че завѣтътъ, зависящъ отъ едно условие, предмѣта на което е дѣлимъ, продължава да е висящъ изцѣло, макаръ условието да е изпълнено частично. Напримѣръ, Х. завѣщава на У. една нива отъ 100 декара подъ условие, че той ще даде 5,000 лева на Z. Въ този случай У. не може да даде на Z. 2,500 лева и да иска половината отъ нивата. Въпрѣки частичното изпълнение на условието, завѣта остава недействителенъ исцѣло. Но наслѣдницитѣ на У. могатъ да искатъ да имъ се повърне заплатената отъ него сума 2,500 лева.

Ако въ горния примѣръ завѣтътъ отъ 100 декара нива прѣвишаваше разпоpагаемата часть съ 35 декара и вследствие на това бжде намаленъ съ това пространство, то и условната сума отъ 5,000 лева трѣбва да бжде намалена пропорционално[1]) т. е. съ 1,750; тъй че У. ще заплати на Z. само 3,250 лева; а, ако е заплатилъ цѣлата сума 5.000 л., има право да иска, да му се повърне надплатеното отъ 1750 л.

Но, ако завѣтътъ е направенъ на нѣколко лица съвмѣстно и условието е наложено на всички, испълнението на последнето, ако то е да се даде нѣщо, може да се раздѣли. Напримѣръ Х. завѣщава на А. и Б. съвмѣстно една нива отъ 50 декара подъ условие, че ще дадатъ 3,000 лева на У. Въ този случай изпълнението на условието е дѣлимо т. е. А. може да заплати на У. своята часть върху 3,000 л. която е 1,500 лева и да иска половината отъ завѣщаната нива, защото се прѣдполага, че самия завѣщатель, съ изброяване на лицата, които трѣбва да платятъ сумата, е направилъ по принципъ условието дѣлимо между двамата завѣтници А. и Б.

Не може да се приложи сжщия принципъ къмъ единъ завѣтъ, който е направенъ съвмѣстно на нѣколко лица, и условието на който, наложено на сжщитѣ лица, се състои въ задължението да се направи нѣщо, *in faciendo*, ако дей-

---

[1]) L. 20, ff. *de mortis causa Donat.*, 39. 6.

ствието е недѣлимо. Напримѣръ, Х. завѣщава на А. и Б. двама художници, 5,000 лева подъ условия да нарисуватъ 50 икони на мънастиря *а.* Тука действието е недѣлимо до тогава, до когато не се свършатъ петдесетьтѣхъ икони. Но дѣлимо ли е действието, ако само А. нарисува всичкитѣ икони? Улпианъ казва, че това е въпросъ за волята на завѣщателя. Трѣбва да се види, какво е било неговото намѣрение. Ако завѣщателя е искалъ да съедини работата на двамата художници, за да попълни стилътъ на единия съ оня на другия, въ този случай се счита, че единия само не испълнява условието, даже ако нарисува самъ всичкитѣ икони; ако ли пъкъ волята на завѣщателя е била само: да се нарисуватъ 50 икони, безразлично дали тѣ ще бѫдатъ направени отъ двамата или само отъ едного отъ тѣхъ — и е възложилъ работата върху двамата, за да се свърши по-скоро — въ този случай условието може да бѫде испълнено само отъ единия художникъ, защото вѣроятно така го е разбиралъ завѣщателя, *pro ut voluisse testatorem apparuerit.*

Тази вѣроятна воля се предполага, ако завѣта за двамата е направенъ въ едно и сѫщо завѣщателно разпореждание, безъ да е опредѣлена частьта отъ работата за всѣкиго отъ двамата, защото въ този случай частьта на неработилия увеличава онази на работимия. Това решение на въпроса проистича и отъ текста на чл. 151.

Римското право предвиждаше още много, наложени на завѣтника условия, които и днесъ се следватъ отъ науката на правото и юриспруденцията. Ние ще ги припомнимъ само, защото могатъ да се представятъ въ живота въ аналогична форма. Така, ако едно *дѣлимо действие* е наложено въ полза на нѣколко лица като условие, последното се дѣли при испълнението му. Напримѣръ, завѣщавамъ 2,000 лева на двамата си слуги, подъ условие, че тѣ ще продължаватъ да служатъ въ кѫщи и следъ моята смъртъ.

Въ този случай условието е дѣлимо [1]), Само единъ отъ слугитѣ може да остане да служи въ кѫщи следъ моята смъртъ и той ще получи половината отъ завѣта, т. е. 1,000 лв.

Ако ли пъкъ условието на едно *дѣлимо действие* е наложено само на едно лице, но въ полза на нѣколко души.

---

[1]) L. 84, ff. de *condit. et demanst,* 35, 1.

то може да се раздѣли при испълнението му, но въ такъвъ случай размѣра му се намалява пропоционално съ намаление на тяжестьта. Напримѣръ, завѣщавамъ на Х. 4,000 лева ако продължава да управлява и следъ смъртьта ми моя чифликъ, който оставямъ на четиретѣхъ си дѣца. Дветѣ отъ дѣцата продаватъ своя пай отъ чифлика на трете лице; при все това Х. остава да управлява частьта отъ чифлика на дветѣ дѣца; въ този случай завѣта ще се намали порпорционално съ намалението на тяжестьта. При 4 дѣца тяжестьта бѣше 4000 лева; а при две дѣца тя ще бѫде два пѫти помалка; за това, Х. ще получи отъ завѣта 2 000 вмѣсто 4,000 лева, защото както работата, така и паритѣ могатъ еднакво да се дѣлятъ: *Cum tam labor, quàm pecunia divisionem reciperent* [1]).

Ако условието е едно *недѣлимо действие*, въпросътъ се решава другояче. Напримѣръ, завѣщавамъ на моя готвачъ 1000 лева годишно, ако до смъртьта си остане да служи у моитѣ дѣца. Готвача остава следъ моята смърть да служи у дѣцата ми. Ако едно отъ тѣхъ отсѫтствува безизвѣстно и готвача продължава да служи у присѫтствующитѣ, завѣта не се намалява.

Понеже въпросътъ за дѣлимостьта и недѣлимостьта играе голѣма роля въ тѣхното испълнение, тѣ трѣбва да се решаватъ съобразно основния принципъ, по който всѣко условие трѣбва да бѫде изпълнено по начинъ, който странитѣ вѣроятно сѫ искали и разбирали (чл 71 отъ З. Д).

Но, ако волята на завѣщателя е ясно и недвусмислено изразена, тя трѣбва да се испълни точно, даже слѣпо, безъ да може да се разисква, да ли не би било по-добре да се испълни другояче.

Въ материята на завѣщанията потестативнитѣ условия се гледатъ по-благосклонно. Законодателя е мислилъ, че налагайки на завѣтника едно условие, испълнението или неиспълнението на което зависи само отъ неговата воля, завѣщателя е ималъ предъ видъ само волята на завѣтника, а не случайно събитие, което може да попречи за испълнението. Напримѣръ завѣщавамъ на *Х.* 50,000 лева, ако се ожени за моята плѣменница. Завѣтника Х. прави отъ своя

---

[1]) L. 10, ff. de *Ann. leg.* 33, 1, 3.

страна всичко необходимо, за да се ожени за плѣменницата на завѣщателя; бракътъ нѣма да стане, само ако момата отхвърли завѣтника, или ако умре преди брака. Случва се, че момата не харесва завѣтника и отказва да се ожени за него. Въ този случай счита се, че условието е испълнено отъ страна на Х. и той ще получи завѣта [1]).

Но, ако завѣтника закъснѣе или пропусне да испълни условието, той не може да се извини, че не е направилъ опущение; така, ако, следъ като е можалъ да испълни условието, настжпи едно събитие, което му попречи да го испълни, завѣта е недействителенъ.

Ако въ горния примѣръ Х. закъснѣе, по причина на колебание да поиска ржката на завѣщателевата плѣменница, която е била наклонна да приеме предложението му, и вследствие на това закъснение се явява другъ момъкъ който я иска за жена и тя се съгласява на това веднага, бързо се оженва за него, завѣта е недействителенъ. Това е така, защото потестативнитѣ условия трѣбва да се испълнятъ, колкото е възможно по-скоро, безъ закъснявание [2]).

Но какъ се рѣшава въпросътъ, ако завѣщателтъ наложи на завѣтника едно смѣсено условие, което зависи едноврѣменно отъ волята на едната страна и отъ волята на едно трете лице или на случая (чл. 64 отъ З. Д.) Въ този случай не стига добрата воля на завѣтника; потрѣбна е и волята на третето лице. До тогава, до когато не настжпатъ всичкитѣ елементи на смѣсеното условие, завѣтътъ е висящъ, и, ако единъ отъ тѣхъ липсува, той е недействителенъ.

Често се случва, че завѣщателя не опредѣля въ завѣщанието си *срокъ*, въ продължение на който трѣбва да бжде испълнено условието. Това обстоятелство поражда доста мжчни за разрешение въпроси, които могатъ да се сведатъ къмъ двѣ категории. Първата категория сж онѣзи, които пораждатъ питание, дали условието, ако се изпълни презъ живота на завѣщателя, ползува завѣтника; втората категория сж онѣзи, въ които трѣбва да се реши, до кога, следъ завѣщателева смърть, трѣбва да се испълни условието, за да бжде действителенъ завѣта.

---

[1]) Pothier, *Obl*, nº 213. — Furgole, *Traité des testaments*, ch, VII sec. 2, nº 81. 83, 84.

[2] L. 112, § 1, ff. *de Condit e demonstr*. 29, 35.

Има условия, които трѣбва да се испълнятъ, когато се отвори завѣта, иначе, той е недействителенъ; такива сж условията въ едно настояще или минало събитие.

Има други, който по необходимость трѣбва да се сбждатъ още при живота на завѣщателя [1]). Напримѣръ, Х. завѣщава кжщата си на Цвѣта, ако тя се ожени за него.

Има и такива условия, които трѣбва да се испълнятъ само следъ смъртьта на завѣщателя; напр. давамъ на бѣднитѣ ученици отъ I Соф. мжжка прогимназия 1,000 лева, ако присжтствуватъ на моето погребение.

Най-после има и такива условия, за които е безразлично, да ли ще бждатъ испълнени преди или подиръ завѣщателевата смърть. Напримѣръ, завѣщавамъ на Х. 5,000 лв., когато свърши гимназиалното си образование; това образование може да бжде свършено и преди и следъ завѣщателевата смърть.

Ако условието е въ едно събитие, което може да се повтаря, то трѣбва, да настжпи следъ написване на завѣщанието, а не преди съставянието му. Такова ще бжде условието, когато се завѣщава нѣщо въ полза на една жена подъ условие, ако й се родятъ дѣца. Завѣтницата е могла да има такива преди написване на завѣщанието; тѣзи дѣца не важатъ; за да бжде действителенъ завѣта, тя трѣбва да роди и други следъ съставяние завѣщанието; иначе, завѣтътъ, направенъ въ нейна полза подъ това условие, е недействителенъ [2]).

Такова ще бжде и условието *„ако се ожени“*, наложено на единъ завѣтникъ, за когото завѣщателя знае, че е женен, но че жена му е тѣжко болна. За да бжде условието испълнено, трѣбва да се чака втори бракъ, който, по необходимость, ще настжпи подиръ написването на завѣщанието [3]).

Не трѣбва да се изпуща изъ предъ видъ, че нѣкои повтаряеми събития иматъ своя край, слѣдъ който тѣ ставатъ неповтаряеми. И въ такъвъ случай, ако завѣта е поставенъ въ зависимость отъ настжпването на такова съби-

---

1) L. 91, ff. *de condit, et demonst*, 35.

2) Furgole, ibid, n° 5.

3) 45, ff *de Leg.* 31. 2.

тие, условието става *невъзможно* и се счита за несжществующе, за ненаписано. Напримѣръ Х. завѣщава 5,000 лева на една своя родственица, която е 80 год. възрасть подъ условие, ако й се родятъ дѣца. Понеже физиологията ни учи, че женитѣ въ тази възрасть не могатъ да раждатъ дѣца, условието се счита за несжществующе и завѣтницата ще получи завѣта отъ 5,000 лева.

Веднажъ изпълнено условието, неговото дѣйствие е неотмѣняемо произведено и нѣма нужда, то да продължава и да се приповтаря и следъ испълнението му: *Conditio semel impleta non resumitur*[1]). Напримѣръ, завѣщавамъ ви 10,000 лева, ако бждете приети за професоръ отъ Софийския университетъ, по юридическия факултетъ. Веднъжъ назначени за професоръ, вие сте изпълнили условието, макаръ слѣдъ това назначение, вие да сте напустнали професорството и сте станали адвокатъ или сждия. Прочее, завѣта е действителенъ и вие имате право да получитѣ 10,000 л. веднага слѣдъ назначението ви за професоръ. И наследницитѣ не могатъ да искатъ обратно сумата, следъ като напуснете професорската длъжность по каквато и да е причина.

Другъ примѣръ: завѣщавамъ ви 10,000 лева, ако се ожените за плѣменницата ми А. Вие се оженвате за нея, но слѣдъ това се развеждате, или тя умира следъ вѣнчанието, но преди консомирането на брака. Вие сте испълнили условието съ факта на вѣнчанието и придобивате право да искате завѣта отъ 10,000 л. Развода или смъртьта на младоженката не правятъ впоследствие завѣта недействителенъ; прочее, той не може да бжде исканъ назадъ[2]).

Има, обаче, условия, които въ намѣрението на завѣщателя трѣбва да бждатъ трайни и постоянни, каквото ергенството, вдовуването и др. за тѣхъ ще говоримъ подробно при коментирането на чл. 131, гдѣто е сѣдалището имъ.

Ако условието не се испълни, защото събитието не е настжпило, завѣта е недействителенъ, тъй като веднажъ не сбждното условие не се възстановява: *coditio quae defuit non restauratur*[3]). Напримѣръ Х. завѣщава на У. своята кжща,

---

[1]) Furgole, *Des Testaments*, Ch. VII, sec. 4, n° 160,

[2]) L. 151 ff. *de Condit. et Demonst.* 35, 4.

[3]) Merlin. Rép, v° Choix.

съ условие, че той ще запази чифлика си, който притежава въ Пловдивско. Въ този случай завѣщателя е наложилъ на завѣтника условие, да не отчуждава чифлика си; обаче, той го продава. Продажбата на чифлика е доказателство, че условието вече не е испълнено, и това неиспълнение не може да се възстанови, т. е. ако завѣтника У., следъ продажбата на чифлика стане пакъ неговъ собственникъ, завѣта все се счита недействителенъ, защото неговата недействителность е настжпила въ момента на продажбата на чифлика и това положение не може да се поправи, понеже *conditio quae defuit non restauratur.*

Ако възникне съмнѣние, да ли условието е или не е изпълнено, то разрешението на въпроса по това съмнѣние се възлага на мждростьта на сждията по сжщество.

Условния завѣтникъ е, който трѣбва да докаже, че условието е испълнено, защото това испълнение съставлява основанието на неговия искъ. За това *onus prodondi* пада върху него.

Случва се често, че самъ завѣщателя испълнява потестативното условие, което той е наложилъ на завѣтника, тогава условието се счита неиспълнено отъ страна на последния и завѣта е недействителенъ *(caduc).* Напримѣръ, *завѣщавамъ кжщата си на А,, ако той плати на Б. сумата отъ 10,000 лева, която му дължа.* Въ този случай азъ налагамъ на А. едно потестативно условие — ако плати на Б. 10,000 лева. Азъ самъ, още презъ живота си, плащамъ на Б. своя къмъ него дългъ. Счита се, че условието не е испълнено и и завѣта е недействителенъ [1]).

Въ материята на завѣщанията условията сж многобройни и разнообразни. Исчерпването имъ би изисквало много трудъ и мѣсто; ние се спрѣхме само върху нѣкои отъ тѣхъ. При изложението имъ счетохме за необходимо да обяснимъ принципитѣ на разнитѣ условия съ примѣри, безъ които материята остава тъмна и непонятна даже за изучающитѣ правото.

Най-сигурното средство за разбирането на една метафизическа материя отъ правото е нагледния способъ: илюстрирание на принципитѣ и мислитѣ върху тѣхъ съ примѣри.

---

[1]) I. 72. § 7, ff. *de Condit. et demonstrat.* 35. I.

Този способъ се следва отъ всички прочути представители на доктрината на правото.

Независимо отъ тъмнината, съ която е забулена въпросната материя, нека признаемъ, че и недостатъчността и неизразителностьта на нашия езикъ за правнитѣ идеи сж още едно оправдание за възприетия отъ насъ способъ за нагледно изложение чрезъ примѣри.

Правимъ това предупреждение за онѣзи, които мислятъ, че примѣритѣ сж излишенъ баласть въ единъ трудъ по правото. Нѣма авторъ, който да не прибѣгва къмъ тѣхъ.

Чл. 130 [1])

Невъзможнитѣ, противозаконнитѣ и противонравственнитѣ условия се признаватъ за несжществующи.

Въ римското право завѣщанията се ползуваха съ особенно благоволение, въ силата на което невъзможнитѣ и противозаконнитѣ условия, които се намираха въ завѣщанието, се считаха за *ненаписани, pro non scriptis habentur*. Подчиненитѣ на такова условие завѣщателни разпореждания оставаха въ сила, а се унищожаваха, заличаваха се, само условията.

Това благоволение не се простираше и върху даренията: всѣко дарение, направено подъ невъзможно или противозаконно условие, бѣше *недействително*; при такова условие дарението се унищожаваше заедно съ условието.

Сжщото постановява и нашия законъ за наследството (чл. 320). Резонитѣ, по които нашия законъ за наследството е допустналъ разница отъ последствията на завѣщанията и даренията, въ които има невъзможни и противозаконни условия, трѣбва да се търсятъ, прочее, въ римското право.

Римлянитѣ, както и ние, считаха дарението за контрактъ и обясняваха различието, което правяха между дарението и завѣщанието, когато въ тѣхъ има противозаконни и невъзможни условия, съ характера на самитѣ разпореждания. Ако

---

[1]) C. It. 849; C. N. 900.

въ единъ контрактъ странитѣ прибавятъ невъзможно или противозаконно условие, то значи, казваха, че тѣ не желаятъ да третиратъ сериозно; тѣ само се шегуватъ, а шегата не е контрактъ. А този, който завѣщава, прави това предъ видъ на смъртьта. Шегуватъ ли се хората, когато умиратъ, или когато мислятъ за смъртьта?

Ако завѣщателя завѣщава подъ невъзможно или противозаконно условие, трѣбва да се мисли, че това условие по погрѣшка се е вмъкнало въ распорежданието, вследствие на което трѣбва да се заличи, като такова, което не изразява волята на умрѣлия. Това е обяснението, което даваха римскитѣ юристи. Въ края на срѣднитѣ вѣкове това различие се обясни съ по-вѣски аргументи. Конечната и сѫщественна цѣль на всѣки завѣщатель е да завѣщае, да облагодѣтелствува нѣкого, т. е. не иска наследство *ab intestat*, а ако невъзможното или противозаконното условие унищожи завѣщанието, то ще остане наследство *ab intestat*, именно, онова наследство, което завѣщателя е желаялъ да избѣгне. Ако завѣщателя знаеше, че условието, което той туря въ завѣта ще унищожи последния, той навѣрно би го отмахналъ.

Прочее, законодателя трѣбва да направи сѫщото, което би направилъ самия завѣщатель — да заличи условието и да удържи завѣта [1]).

На сѫщитѣ резони се основата и чл. 130.

И тъй съгласно правилото на чл. 130, всичко, което въ завѣщанието е невъзможно или противозаконно, се счита, като написаното несѫществующе, а самото распореждане си остава, на основание на което завѣтника получава направения въ негова полза завѣтъ.

Текста на чл. 130 е императивенъ и абсолютенъ: всѣко невъзможно или противозаконно условие въ завѣщанието трѣбва да се счита за несѫществующе.

Нашия членъ счита за несѫществующи: 1-о *невъзможнитѣ* условия; 2-о *противозаконнитѣ* условия и 3-о *противонравственитѣ* условия. Противонравственитѣ и противозаконнитѣ условия се наричатъ *непозволени*, защото почти всѣкога това, което е противенравственно е противозаконно.

---

[1]) Laurent. t. XI n° 428. — Toullier, t. III n° 244. — Troplong, t. I, n° 212. — Duranton, t. VIII, n° 109. — Baudry-Lacantinrrie, 1. I, n° 71.

Невъзможни условия се наричатъ тѣзи, за испълнението на които се противятъ законитѣ на самата природа. Римскитѣ юрисконсулти цитиратъ следующето пословично изражение, което показва едно невъзможно условие: *Ако вие досегнете небето съ ржка.* Другитѣ автори привеждатъ доста примѣри отъ невъзможни условия, като напримѣръ: *ако испиете всичката вода на морето: ако хората престанатъ да ходятъ на краката си и захванатъ да ходятъ по главата си и пр.*

Невъзможностьта, за която се говори, *абсолютна* ли е или е *относителна*, т. е. ако условието само по себе си е възможно, но е невъзможно за завѣтника, то възможно ли е това условие по смисъла на чл. 130? Този въпросъ се рарешава различно; едни автори казватъ, че, за да може условието да се счете за невъзможно, то трѣбва да е абсолютно невъзможно, и не стига, щото то да е невъзможно само за завѣтника; напримѣръ, условието, наложено на едно лице, което никакъ не знае живописство, да нарисува една картина, не може да се счете за невъзможно *hoc sensu*[1]; а други правятъ различие между разнитѣ степени на невъзможността: щомъ едно условие, макаръ само по себе си и да е възможно, е радикално невъзможно за завѣтника, то се счита за невъзможно[1]; напримѣръ, *завѣщава се 5,000 на единъ живописецъ, на когото и двѣтѣ ржце сж отрѣзани, да нарисува една картина.*

Неистински условия. Има неистински условия, които Папиниусъ нарича невъзможни[2]), защото тѣ не могатъ да се осжществятъ по причина на нѣкои лъжливи факти, които сж примѣсени, като напримеръ да се плати нѣщо недължимо.[3]) Тѣзи условия сж инцидентно невъзможни. За да се

---

[1]) L. 72. § 7, *De Conditionibus et demonstrationidus.*

[2]) Laurent, t. XI, n° 437. — Delvincourt, t. II, p. 60. — Toullier, t. VI, n° 482. — Duranton, t. VIII, n° 112. — Coin-Delisle, sur l'art. 900. n° 8. — Troplong, t. I, n° 226. — Baudry-Lacantinerie, t. I, n° 120. — Aubry & Rau, t. IV, § 302. — Arntz, t. II, n° 1714. — Thiry t. II, n° 293. — Ricci t. III, n° 335.

Contrà. — Larombière, *Obl.*, sur l'art. 1172, n° 3. — Demolombe t. XVIII, n° 223. — Bayle-Mouillard. t. I. p. 689.

[3]) Pothier, Pandect, t. II, n° 24.

види, какво е тѣхното влияние върху разпорежданията, трѣбва да се обсѫдятъ по три момента: преди направата на завѣщанието, следъ направата му и следъ завѣщателевата смърть. Ако тѣ станатъ невъзможни само следъ направата на завѣщанието или следъ смъртьта на завѣщателя, въ такъвъ случай работата се касае не за тѣхната безполезность, но за въпроса на тѣхното испълнение.

Pothier привежда следния примѣръ: единъ завѣщатель установилъ Луциусъ Тициуса за свой наследникъ подъ условие: *si filia mea vivet*; оказва се, че този завѣщатель никога не е ималъ дѣца, но вѣроятно той е ималъ предъ видъ нѣкое усиновявание, което не е реализиралъ. Юрисконсулта Алфенусъ, като съобщава мнѣнието на Сервиуса, отговаря, че Тициусъ трѣбва да бѫде наследникъ, защото въ този случай условието е едно отъ онѣзи, които ставатъ невъзможни по причина на тѣхната неистиность и които не могатъ да да иматъ никаква сила [1]).

Има и такива условия, които безъ да сѫ винаги неистински, сѫ станали такива *преди направата на завѣщанието*. Напримѣръ, завѣщателя има предъ видъ едно лице, което е било умрѣло преди завѣщанието [2]). Помпониусъ решава въпроса въ смисълъ, че такова условие трѣбва да се заличи.

Когато е въпросъ за условия, които сѫ станали невъзможни *следъ направата на завѣщанието*, тогава споръть не се състои въ това, да се знае да ли условието, станало невъзможно, се счита за ненаписано, а въ това, да се знае да ли то се е, или не се е сбѫднало, да ли то е, или не е задължило завѣтника да го изпълни и да ли, не бидейки испълнено, не е възможно, съ помощьта на една фикция, да се счита за испълнено. За тѣзи условия, които се испълняватъ още при живота на завѣщателя, ние говорихме при коментирането на чл. 129.

Ако условието стане невъзможно следъ завѣщателевата смърть, то ще се счете за ненаписано или за законно споредъ обстоятелствата.

---

[1]) Pothier, Pandect. t. II, n° 23. — L. 45, Dig., *De haered. institutionum.*

[2]) L. 6, § 1, Dig., *De condit. et demonstre.*

Противозаконни сѫ онѣзи условия, за испълнението на които се противятъ както гражданскитѣ, тъй и углавнитѣ закони. Когато испълнението на условието е противъ постановленията на углавнитѣ закони, то е противно и на обществения моралъ, защото всичкитѣ действия, които сѫ забранени подъ стратъ на углавно наказание, сѫ безнравствени [1]). Напримѣръ, завѣщава се на Х. подъ условие да убие баща си; или завѣщава се на У. подъ условие да открадне извѣстно нѣщо отъ едно опредѣлено мѣсто. И тъй, всѣко условие, което е противно на който и да е углавенъ законъ, е противозаконно въ смисъла на чл. 130.

Но не всичкитѣ условия, които сѫ противни на гражданскитѣ закони, сѫ противозаконни. Това следва отъ принципа, който е положенъ въ текста на чл. 130. Има такива закони, на които, по причина на чисто частния имъ характеръ, частнитѣ лица могатъ да дерожиратъ; има и такива закони, дерожирането на които, по причина на тѣхния характеръ *d'ordre public*, се счита за противозаконно. Условията, които сѫ противни на законитѣ, които исключително сѫ основани на частенъ интересъ, не сѫ противозаконни; а условията, които сѫ противни на законитѣ, които малко или много докачатъ общия интересъ и обществения редъ, сѫ противозаконни.

Да видимъ сега, на кои закони частнитѣ лица не могатъ да дерожиратъ, а следователно и условията противъ постановленията на кои закони сѫ противозаконни.

Най-напредъ забранява се дерожирането на законитѣ, които реглиратъ гражданското състояние и способностьта на лицата.

Второ, частнитѣ лица не могатъ да дерожиратъ на законитѣ, които, макаръ и да досягатъ интереситѣ на частни лица, сѫ за общъ интересъ.

Трето, частнитѣ лица не могатъ да дерожиратъ на законитѣ, които по своята природа иматъ обществень интересъ, т. е. които интересуватъ обществения моралъ. Даже ако условието не нарушаваше ни единъ положителенъ законъ, то нарушава висшия законъ на цѣлото общество, — моралния редъ *(l'ordre moral* [2]*)*.

---

[1]) Buniva, p. 359.

[2]) Laurent, t. XI. n° 439. — Pan. fr., v° *Donat.*, n° 145. — Baudry-Lacantinerie, t. I, n° 122. — Ricci, t. III, n° 366.

Четвърто, частнитѣ лица нѣматъ право да дерожиратъ на естественнитѣ права на разнитѣ личности, или на личната имъ свобода.

Когато условията въ завѣщанието сж противъ закона за състоянието на лицата.

Всѣко условие, което е въ вреда на състоянието на едно лице, е противозаконно; напримѣръ Х. завѣщава на незаконнороденния подъ условие да не дири происхождението си по майка; това условие ще се счете за несжществующе и завѣтника ще получи завѣта, безъ да се лиши отъ правото да дири майка си

Тъй сжщо сж противозаконни условията: а) които забраняватъ упражнението на родителската власть спрямо дѣцата, б) които забраняватъ на бащата да управлява имотитѣ на своитѣ дѣца, в) които предписватъ да се управляватъ и отчуждаватъ имотитѣ на малолѣтнитѣ не така, както е предписано отъ закона за настойничеството.

Всичкитѣ тѣзи условия сж противозаконни, защото тѣ дерожиратъ на закони, които сж *d'ordre public*. Напримѣръ, *Х.* подарява на малолѣтния *У.* 10,000 лева съ условие, щото тѣзи пари да се дадатъ съ лихва срѣщу ипотека на частни лица; това условие е противозаконно, защото то е противъ правилото на чл. 71 отъ закона за настойничеството, което постановява, че паритѣ на малолѣтнитѣ трѣбва да се внасятъ въ земледѣлческитѣ каси, и, като такова ще се счете за несжществующе, а завѣта ще остане въ сила. И тъй, малолѣтния ще получи по завѣта 10,000 лева, които ще се внесатъ въ надлежната земледѣлческа каса. Закона е, който опредѣля, гдѣ трѣбва да се пазятъ сиротскитѣ пари, и той не може да позволи на всѣки завѣщатель да диктува, какъ да се осигурятъ паритѣ на малолѣтния.

Когато условията въ завѣщанието сж противни на закони, които досягатъ частни и общи интереси.

Принципа въ това отношение е ясенъ: щомъ условието е противъ единъ законъ отъ частенъ интересъ, условието не е противозаконно, но, щомъ то дерожира на законъ отъ общъ

интересъ, условието е иллиситно. Но какъ да се постжпи, когато единъ и сжщи законъ е и отъ частенъ и отъ общъ интересъ? Въ такъвъ случай трѣбва да се гледа, кой елементъ преобладава: — ако преобладава интереса на обществото, условието е противозаконно; ако преобладава частния интересъ, условието е действително [1]).

Кои закони сж едноврѣменно отъ частенъ и отъ общъ интересъ?

Тѣзи закони сж постановленията, които, макаръ и да реглиратъ правата на частни лица, сж основани на добритѣ нрави; тѣзи законоположения сж распръснати изъ гражданския законъ. Такова е напримѣръ постановлението на членъ 208. Условието, турено въ едно завѣщание, да се отрече завѣтника, е противозаконно и като такова, съгласно чл. 130, се счита несжществующе. Но, ако наследството е отворено, условието за отричанието отъ него не е противозаконно, защото то е само изборъ отъ парични права — завѣта и наследството [2]).

Тъй сжщо условието, което е поставено противъ правилото на членове 211 и 237, е иллиситно.

Ако се завѣщава съ условие, щото завѣтника да стои нераздѣленъ съ своитѣ сънаследници, това условие е противозаконно и, съгласно чл. 130, е несжществующе. Такова едно условие, ако се уважеше, може да компрометира добрия животъ и спокойствието между сънаследницитѣ, защото завѣщателя, като туря това условие въ завѣщанието, не може да внуши на сънаследницитѣ чувството на миръ и съгласие, а обществения редъ изисква, щото всичкитѣ да живѣятъ помежду си въ миръ и съгласие.

Ако въ завѣщанието е турено условие, щото завѣтника да не приема наследството по описъ, това условие е противозаконно, защото наследника по описъ е дълженъ да се съобразява съ такива закони, които, като реглиратъ чисто частни интереси, досягатъ и общи интереси; тъй напримѣръ, наследника по описъ е длъженъ да управлява имотитѣ на наследството и да даде смѣтка за своето управление на заемодавцитѣ и на завѣтницитѣ, между които може да има

---

[1]) Dalloz, Dispositions, n° 178.

[2]) Ibid., n° 175.

малолѣтни и морални лица, интереситѣ на които сж *d'ordre public.*

Има мнѣния, че условието, което забранява приемането наследството по опись, не е противозаконно, защото приемането на наследството, по който и да е начинъ не било *d'ordre public.* Обаче, болшинството отъ авторитѣ е на мнѣние, че подобно условие е противозаконно.

Въ завѣщанието може да се срѣщне запрещение да се отчуждава завѣщаното имущество; това запрещѣние противозаконно ли е? По този въпросъ има разни мнѣния. Едни исказватъ мнѣние, че запрѣщението за отчуждаване не е противозаконно, защото нѣма изриченъ законъ, който да забранява подобно запрѣщение, а щомъ нѣма забраняющъ законъ, то и запрещението за отчуждението не е противозаконно. Въ този смисълъ е била и юриспруденцията на италиянскитѣ сждилища по art. 849, но отъ по-после се е измѣнила [1]). Други автори казватъ, че макаръ и да нѣма изриченъ законъ, който да забранява условието, което запрѣщава отчуждението на завѣщания имотъ, такова условие е противозаконно, защото то е противъ обществения редъ и общия интересъ, т. е. противъ единъ фондаменталенъ законъ на политическата економия, който изисква свободно кржгообръщение на имуществата; този законъ на политическата економия интересува въ висша степень общественото богатство; следователно, всѣко условие, което дерожира на този законъ, е противно на общия интересъ и по причина на това е и противозаконно [2]). Ние сподѣляме напълно това мнѣние, като най-логическо и като такова, което отговаря на исканията на обществения интересъ. Най-после има и трето средне мнѣние, което е усвоено и отъ юриспруденцията на французскитѣ сждилища; т. е.: абсолютното запрещение за отчуждение е противно на обществения интересъ на свободното кржгообращение на имотитѣ, и като такова е несжществующе; напротивъ, условието, което за-

---

[1]) Buniva, p. 687. nos 2012. 2016.

[2]) Dalloz, *Dispositions*, n° 179; Laurent, t. XI, n° 460. — Maton. Dict., t. II, v° *Condit.* n° 6. — Rutgeerts-Amiaud, *Comment*, t. I, p. 373, Pand, fr. v° *Donat*, n° 216. — Huc, t. IV. n° 84. — Dalloz, Sup. n° 54.

бранява врѣменното отчуждение на имота за въ сериозенъ интересъ на завѣтника, е валидно [1]).

Обществото има най-голѣмъ интересъ да се почитатъ и испълняватъ законитѣ; частни лица никога не трѣбва и да помислюватъ, да се турятъ по-горе отъ тѣхъ, когато ги заобикалятъ: щомъ нѣкое частно лице си е позволило да наруши закона съ нѣкое противно на него условие, това последното се заличава и се счита, като да не е сѫществувало. Отъ изложеното до тука се вижда, обаче, че, за да може едно условие, турено въ нѣкое завѣщателно разпорѣждане, да е несѫществующе, изисква се, щото самото разпореждане да е валидно. Условието е аксесорий на разпореждането и като такова следва неговата сѫдба. А главното условие, което се изисква за валидностьта на разпореждането, е, щото завѣтника да е способенъ да получава по завѣщание. Щомъ завѣтника е способно лице, то всичкитѣ противозаконни условия, които го свързватъ, се считатъ за несѫществующи и той получава завѣта очистенъ отъ тѣхъ.

Ако волята и каприциитѣ на частнитѣ лица трѣбва да стоятъ по-долѣ отъ постановленията на закона, то какъ трѣбва да се постѫпи въ случая, когато завѣщателя, като е предвиждалъ, че неговото противозаконно условие ще се счете за ненаписано, изрично е казалъ въ завѣщанието си, че ако се не испълни условието, или ако надлежнитѣ власти пожелаятъ да го считатъ за несѫществующе, въ такъвъ случай ревокира завѣта?

М. *Bara*, който е билъ рапортьоръ на закона отъ 1864 год., като говори за art. 900 отъ Codice Civil казва: „не може да се позволи на единъ гражданинъ да тури своята воля по-горе отъ волята на народа; ако се допусне безнаказано попълзновение за насилие на закона, то би било дискредитирание на закона и съсипване на неговия авторитетъ. Такова насилие не трѣбва да се допуща още повече, като се има предъ видъ, че противозаконното условие не е сѫществена часть за разпореждането. И действително, не е възможно да се подържа; че единъ резултатъ, който е

---

[1]) Laurent t. XI, n° 466. — Maton, *Dict.*, t. II, p. 328· Thiry, t. II, n° 294. — Pand. belges, t. XXXI, v° *Condit illicitet*, n° 87, — Rugeerts-Amiaud, t. I. p. 372.—Pand. fr., v° *Donat*, n° 220. — Huc. t. IV, n° 84. D. P. 1879, 1, 431, 455, 1897, 1, 50.

противенъ на закона, може да бѫде главната цѣль на едно распореждане; респекта, който се дължи на закона, го забранява; интереса на обществото трѣбва да се предпочете предъ страститѣ на хората".

Прочее, въ такъвъ случай както противозаконното условие, направено въ тяжесть на завѣтника, тъй и декларацията за ревокирането на завѣта въ случай на неизпълнение условието, се считатъ за противозаконни и, като такива, несѫществующи. Напримѣръ, Х. завѣщава на общината 2,000 лева съ условие да се поддържа едно лѣгло въ частната католическа болница въ гр. София; това условие щото лѣглото да се направи въ частната болница въ гр. София, е противозаконно, защото частна болница е лице неспособно да получава по завѣщание, понеже завѣтника е, юридическо лице, и, като такова, то може да получава завѣти само съ разрешаването, което се предписва отъ специалнитѣ за това закони; но извѣстно е, че частнитѣ болници, като юридически лица, нѣматъ никакво законно сѫществуване. Въ случая завѣта ще прѣмине въ полза на болницитѣ, които иматъ законно сѫществуване, ако даже завѣщателя и изрично да е заявилъ въ завѣщанието, че, ако не може, по каквато и да е причина, да се устрои лѣглото въ частната болница, ревокира завѣта. И тъй, противозаконнитѣ условия се заличаватъ, а завѣта остава въ сила *чистъ*.

Извѣстно е, че много отъ завѣщателитѣ, за да подбудятъ наследницитѣ и завѣтницитѣ да испълнятъ мирно и безпрѣкословенно последнята имъ воля, турятъ въ завѣщанието наказателна клауза подъ страхъ да се лишатъ отъ часть или отъ цѣлото имущество, което имъ е дадено по завѣщание, *ако би да оборватъ завѣщанието*. Това запрѣщение на наследницитѣ да оборватъ завѣщанието противозаконно ли е? По-горѣ казахме, че условието е аксесорий на завѣщателното разпорѣждание, което може да бѫде и законно и противозаконно независимо отъ характера на самото распореждание; т. е. распореждането може да е законно, а придружающето го условие да е противозаконно. Но законностьта или противозаконностьта на условието, което забранява оборване на завѣщанието зависи отъ характера на самото распореждание, което завѣщателя е

искалъ да санкционира, защото това условие само по себе си не е ни възможно, ни противно на законитѣ, ни противъ морала, понеже то има за единствена цѣль да поддържа волята на завѣщателя, на което последния има право да претендира. Обаче, той има право да иска да се не оборва само това негово разпореждание, което е законно и което не досяга общия интересъ и обществения редъ.

И тъй, ако самото разпореждание, което завѣщателя желае да санкционира съ запрещението, е противозаконно, то е несѫществующе, а съ него заедно пада и се счита за несѫществующе и запрѣщението за оборване разпореждането; но, ако разпореждането, което завѣщателя желае да санкционира съ запрещението, е законно и въ нищо не досяга общия интересъ, то условието за оборване завѣщанието е законно и е задължително за наследницитѣ, които, ако отидатъ противъ волята на завѣщателя, т. е. повдигнатъ процесъ, съ който искатъ унищожението на санкционираното съ наказателната клауза разпореждане, претърпяватъ предвиденото въ клаузата наказание [1]). За по-ясно представяние на въпроса, остава да видимъ, въ кои случаи запрѣщението за оборване завѣщанието досяга общия интересъ (l'intirêt général).

Най-главнитѣ случаи, въ които запрещението за оборване завѣщанието е противозаконно сѫ: а) когато се завѣщава на едно неспособно лице и се запрещава да се оборва завѣта, направенъ въ полза на неспособния да получава по завѣщание; б) когато се завѣщава на едно подставено лице или прикрито въ видъ на безвъзмезденъ договоръ (чл, 58); въ такъвъ случай недействителностьта на главното разпореждане ще повлече подире си и недействителностьта на условието; прочее, наследницитѣ иматъ право да оборватъ завѣщанието; в) когато се завѣщае и часть отъ законната часть съ запрѣщение на наследницитѣ, които иматъ право на такава часть, да оборватъ. Законната часть има характеръ *d'ordre public*, защото, както видѣхме, тя е установена по социални съображения, именно за поддържането на фамилията; а обществото не може да има по-голѣмъ интересъ

---

[1]) Laurent, t. VI, n° 474, — Picot. t. I, p. 528. — Demolombe, t. XVIII, n° 278. — Masse et Vergé, t. III, p. 181.

отъ този да се съхрани то само; а то може да се подържа само съ поддържанието на фамилията. Прочее, всѣко разпореждание, което клони да лиши наслелника отъ законната му часть, или пъкъ да я намали, е противно на единъ законъ *d'ordre public*; следователно, разпореждането е само противозаконно и, като такова, се счита за несъществующе, и увредения наследникъ има право да оборва завѣщателното разпореждание, заедно съ разпореждането безъ страхъ, че ще се лиши отъ правото си. Същото ще бъде, даже ако завѣщателя би направилъ разпореждание, съ което по единъ посредственъ начинъ желае да лиши нѣкой отъ наследницитѣ си отъ законната му часть, като остави фиктивни креанси въ полза на другитѣ сънаследници или трети лица.

Формалноститѣ, които закона предписва, подъ страхъ на недѣйствителность, за извършването на завѣщанието сж отъ общественъ интересъ. Ако завѣщанието е извършено не по предписанитѣ отъ закона формалности, то въ очитѣ на закона не сжществува; прочее, всѣко запрѣщение да се оборва така неправилното завѣщание не може да валидира завѣщанието и вслѣдствие на това е противозаконно, защото е противно на обществения редъ, който забранява да се поддържа едно завѣщание, когато волята на завѣщателя не е законно изразена[1]).

Има и други още случаи, въ които запрѣщението за оборване завѣщанието е противозаконно; тѣзи случаи се прѣдставятъ всякога, щомъ главното разпореждание, санкционирано отъ завѣщателя съ запрѣщение за оборване, е противно на нѣкое постановление отъ закона, което докача общия интересъ и обществения редъ.

Казахме по-горѣ, че има случаи, въ които запрѣщението да се напада завѣщанието е валидно, и ако завѣтника отиде противъ волята на завѣщателя, той прѣтърпява онова именно наказание, което е прѣдвидено отъ завѣщателя въ наказателната клауза, — че тази клауза е дѣйствителна тогава, когато тя има за предмѣтъ: да гарантира чисто частнитѣ инте-

---

[1]) Laurent, t. XI, n° 482. — Pand fr. v° *Donat.* n° 348 — Huc t. IV, n° 64.

реси и въ нищо не докача нито общия интересъ, нито обществения редъ и моралъ.

Първия и най-главния случай, въ който наказателната клауза е валидна и въ който, ако завѣтника отиде противъ волята на завѣщателя, като нападне завѣщанието по сждебенъ редъ, той се подхвърля на предвиденото въ клаузата наказание, е при дѣлбата, направена отъ родители или други възходящи мѣжду тѣхнитѣ нисходящи (членове 300—305). Ако въ завѣщателния актъ (членъ 301), съ които се прави дѣлба, има и запрѣщение да се не напада дѣлбата, то това запрѣщение е законно, защото цѣлта на дѣлбата е да прѣдупрѣди споровете и недоразумѣнията, които често възникватъ между наследницитѣ, и който отъ наследницитѣ се залови да оборва тази дѣлба, подхвърля се на предвиденото въ клаузата наказание. Но, за да бжде запрещението законно, за да има сила, изисква се, щото дѣлбата да е направена съгласно правила на закона за този случай. Щомъ нѣкои отъ наслецницитѣ е увреденъ напълно, като не е вписанъ въ числото на наследницитѣ (членъ 303) или отчасти съ увреждане въ законната часть (членъ 304), запрѣщението да се оборва завѣщанието е противозаконно, защото нарушава принципа на равенството въ дѣлбата и увръдения наследникъ има право да оспорява такава дѣлба безъ да рискува да се подхвърли на предвиденото въ клаузата наказание защото тука не е вече въпроса за частенъ интересъ, понеже наказателната клауза има за предметъ да покрие една незаконность, която става причина на несъгласие и умраза въ семейството.

На какво основание се налага наказанието по наказателната клауза? На това основание, че съ нападението завѣщанието наследницитѣ отиватъ противъ волята на завѣщателя и съ това извършватъ простжпъкъ спрѣмо нея. Може да се случи, че наказателната клауза да е неясна, тъмна и двусмисленна, а наследницитѣ оборватъ завѣщанието, въ такъвъ случай трѣбва ли, само за това, че при неясна клауза искатъ унищожението на завѣщанието, да се подхвърлятъ на предвиденото въ клаузата наказание? По този въпросъ *Laurent* казва, че, когато има съмнѣние върху смисъла на наказателната клауза, наказанието не се налага, защото не трѣбва да се мисли, че наслденика е извършилъ едно пре-

стѫпление, като не е призналь волята на завѣщателя, когато тази воля е съмнителна; съмнѣнието трѣбва да се тълкува въ полза на тогова, който е обвиненъ, че не почита завѣщателя; наказанието не може да се приложи тамъ, гдето нѣма погрѣшка, защото безъ погрѣшка нѣма простѫпъкъ.

Когато завѣщателя точно опредѣля распорежданията, оборванията на които той забранява, наказанието трѣбва да се наложи само за случаитѣ, които той е предвидѣлъ, защото прилагането на всѣко наказание трѣбва стриктно да се тълкува [1]).

Сега да пристѫпимъ къмъ распорежданията, които са противни на висшия законъ на обществото — на *моралния редъ*. Законитѣ не реглиратъ нравитѣ, но на последнитѣ сѫ основани законитѣ. Обществото има интересъ да запази добритѣ си нрави, а за да може да достигне това, то е длъжно да вземе нѣкои мѣрки спрямо попълзновенията за унищожението и развалянието имъ; тѣзи мѣрки се състоятъ именно въ постановленията на закона, които считатъ за несѫществующи всичкитѣ противонравственни условия. Понеже противонравственнитѣ действия сѫ много и разнообразни, закона не може да предвиди и изброи всичкитѣ противонравственности, но постановява едно общо правило, *че всичкитѣ противонравственни условия се считатъ несѫществующи*. А мѫдрото и просвѣтено оценение на сѫдията ще служи като мащабъ за противонравственитѣ действия. Отъ това следва, че не е потрѣбно, щото безнравственното действие да е предвидено отъ закона; стига само условието да е противно на нравитѣ, и сѫдията ще го признае за несѫществующе.

Извѣстно е, че всяко общество е подхвърлено на две влияния, — духовно и гражданско, които произвеждатъ два рода моралъ: духовенъ и граждански. И много пѫти това, което отъ църквата се счита за безнравственно, понятията на вѣкътъ не го намиратъ предосѫдително въ нищо, защото модерния моралъ различава отъ църковния, който е основанъ отъ святитѣ отци на църквата. За това ние ще говоримъ по-подробно при чл. 131, а за сега ще се ограничимъ само съ това, че безнравственностьта или нравственностьта на едно условие трѣбва да се обсѫжда по модерния моралъ.

---

[1]) Laurent, t. XI, n° 490. — Pand. fr: v° *Donat.*, n° 377. — Pand. belges, t. IX, v° *Clause pénale*, n° 266. — *Pasicr.* 1891. II. 29.

Прочее, щомъ завѣщателя завѣщава по мотивъ, който е противенъ на добритѣ нрави, този мотивъ се заличава и счита като ненаписанъ. Напримѣръ: *завѣщавамъ на* X. *10,000 лева, защото той води распѫтенъ безнравственъ животъ и подъ условие да продължава този животъ.*

Има условия, които стесняватъ естественнитѣ права, или личната свобода и свободата на разума. Макаръ и да нѣма законъ, който да прогласява тѣзи действия за беззаконни и противонравственни, тѣ се считатъ за такива, и ако се напишатъ и възложатъ нѣкому, считатъ се несѫществующи, а като такива и незадължителни за лицето, на което са наложени.

Въ спазването на естественнитѣ права на человѣка е заитересовано самото общество, а личната свобода и свободата на разума на гражданитѣ служатъ, като основа на политическия редъ на държавата. Прочее, всяко условие, което е противно на тѣхъ, е противно на интереса на обществото и на политическия редъ на държавата, е противно *на закона на законъ тѣ* и, като такова, трѣбва да се счете ненаписано, несѫществующе.

Но какво трѣбва да се разбира подъ думата свобода? Този въпросъ е отъ голѣма важность и ние ще си позволимъ да представимъ на читателитѣ подробна цитата отъ отличния професоръ *Laurent.*

„Troplong отиде да търси, — казва Laurent, дефиницията на свободата въ Дигеститѣ и въ постановленията на парламентитѣ, които обсѫждаха стесняющитѣ свободата условия само тогава, когато тѣзи условия клоняха да подчинатъ личностьта на завѣтника на абсолютно подчинение. Напримѣръ: *да се не отдѣляте отъ гробътъ ми;* или *всякога да живѣете въ еди-кой си градъ.* Това ли разбираха нашитѣ бащи подъ думата свобода въ 1789 год.? Отваряме декларацията на правата и четемъ: „Цѣльта на всяка политическа асоциация е спазването на *естественнитѣ* (naturels) и неотемлими (imprescriptibles) *права* на человѣкътъ. Тѣзи права сѫ *свободата...*“ „*Свободата се състои въ това да можешъ да правишъ всичко, което не вреди другиму.* И тъй, упражнението на естественнитѣ права на всяко лице има само тѣзи граници, които осигуряватъ на другитѣ членове отъ обществото наслаждението съ сѫщитѣ права. Тѣзи граници мо-

гатъ да се опредѣлятъ само съ законъ". „Законътъ има право да забранява само тѣзи актове, които сѫ вредителни за обществото. Всичко, което не е забранено отъ законътъ, не може да се забранява, и никой не може да се кара да върши това, което закона не заповедва". Ето свободата, която за модерния человѣкъ е по-скѫпа отъ животъ, защото безъ нея нѣма вече животъ. Каква е цѣлта на нашето сѫществувание на свѣтътъ? Развитието на нашитѣ физически, интелектуални и морални способности. А може ли да има какво-годѣ развитие безъ свобода? Прочее, свободата е сѫществень елементъ за нашия животъ. Това е, което ние наричаме лична свобода, която юристконсултитѣ отъ епохата на империята не знаяха и която парламентитѣ не знаяха тъй сѫщо. Всяко условие, което препятствува на така разбраната свобода, е протизаконно и се счита ненаписано.

Още въ старото право отхвърляха, като противно на свободата, условието, което задължаваше завѣтника да живѣе въ единъ и сѫщи градъ, безъ да може да се премѣсти другадѣ. Но условието, което забранява на завѣтника да живѣе въ извѣстно мѣсто, се допущаше, като законно, защото то не е абсолютно противно на свободата. Тѣзи сѫ израженията на *Furgole*. *Ricard* казваше: „не може да се каже, че наслаждението отъ свободата е изгубено, когато забраняватъ на едно лице да живѣе само въ едно или нѣколко мѣста и му се позволява да живѣе на всѣко друго мѣсто; това лице не може да се оплаква, че е съвършенно поробено, защото му сѫ запазили свободна една часть отъ свѣтътъ". По нашитѣ модерни идеи не си свободенъ не само когато си плѣникъ, но и тогава, когато не можешъ да ходишъ, кѫдѣто желаешъ. Защо да ми се забранява да живѣя въ извѣстенъ градъ, когато този градъ е именно градътъ, гдето азъ желая да живѣя? Цѣлия свѣтъ, безъ исключение на никое мѣсто, не е ли даденъ за живѣене на человѣка, за да може свободно да развива своитѣ способности? Да не туряме препятствия тамъ, гдето Богъ е турилъ свобода.

Обаче, новитѣ автори допущатъ тѣзи ограничения; но не щеше ли да бѫде по-рационално да обявимъ открито, че свободата да ходишъ и дохождашъ е отъ тѣзи естественни

и неотемлими (inaliénalbes) права, отъ които не може да ни лиши и самия законъ?.

Противъ правилното мнѣние на *Laurent*, много отъ новитѣ французски автори, французската юриспруденция, а тъй сѫщо коментаторитѣ на италиянския Codice civile заедно съ юриспруденцията на италиянскитѣ сѫдилища считатъ за противозаконно само абсолютното ограничение на личната свобода въ извѣстно отношение. Напримѣръ, условието, наложено на наследника да живѣе, до когато е живъ, само въ извѣстно мѣсто, безъ да има позволение да се отдѣли отъ това мѣсто, е противно на естественнитѣ закони за личната свобода и оборването на такова условие неможе да навлече никакво наказание, опредѣлено отъ завѣщателя въ наказателна клауза. Наопаки: не е противно, казватъ, на индивидуалната свобода, а следователно е и валидно условието, наложено отъ завѣщателя на наследника, да има едно главно мѣстожителство *(domicilio reale)* въ извѣстно мѣсто, въ което да дохожда всѣки мѣсецъ по единъ день, а въ другитѣ дни на мѣсеца да е свободенъ да живѣе, кѫдѣто обича[1]).

Условието за живѣене въ опредѣлено мѣсто, турено въ едно завѣщание, е въпросъ отъ областьта на правото, а не е въпросъ на факта.

Завѣщателното разпореждание, което се прави съ условие, щото завѣтника да живѣе нераздѣленъ заедно съ братята си, е противно на чл. 237, споредъ правилото на който никой не може да се принудява да стои не дѣленъ.

Разпореждането, направено подъ условие, щото завѣтника да се учи и да свърши университетъ е законно, защото то има за цѣль да образува умътъ на завѣтника и казва *Furgole*, да даде на отечеството образовани хора. Но условието да се учи инженерството напримѣръ, а не правото, е противно на человѣческата свобода, защото казва *Laurent*, ако има едно естественно, неотемлимо право на человѣка, то е да следва наклонностьта си, защото тя му е дадена отъ Бога, който го е наградилъ съ една, а не съ друга наклонность.

Между естественнитѣ права на человѣка е и свободата на неговата съвѣсть; всѣко условно разпореждане, което

---

1) Buniva. p. 689 nos 2022, 2025, 2028, 2047.—Dalloz, *Dispositions*. n° 171

насилва тази свобода, е противозаконно; тъй например, завѣта, направенъ подъ условие, щото завѣтника да се възпитава въ извѣстна религия, е противозаконенъ; завѣтника ще получи завѣта чистъ отъ условието, което се счита за несъществующе.

Има много лица, които, проникнати отъ християнскитѣ и религиозни идеи, завѣщаватъ често подъ условие, щото завѣтника да се посвѣти да служи Богу, т. е. да стане свещеникъ или монахъ; и наопаки, има и такива лица, които проникнати отъ умраза къмъ духовенството, завѣщаватъ подъ условие, щото завѣтника да се не посвѣтява на духовно звание. Законно ли е условието: да се посвѣтишъ или да се не посвѣтявашъ на духовно звание? По този въпросъ има двѣ различни мнѣния. Едни намиратъ, че това условие въ нищо не насилва свободата на завѣтника, следователно, законно е; а други напротивъ намиратъ, че подобно условие е стѣснително за свободата на человѣка и, следователно, като такова, трѣбва да се счете за противозаконно. Интересна препирня по този въпросъ читателитѣ ще намѣрятъ между *Ricard* и *Furgole*[1])

Ние предпочитаме мнѣнието на *Ricard*, споредъ което духовнитѣ служители, по високото си предназначение, трѣбва да влизатъ въ този санъ по призвание, по наклонность, а не по расчетъ, противно е на нравитѣ да ставашъ насила духовникъ; когато твоята наклонность е насочена въ друга страна. Не е ли по-добре да имаме по-добъръ адвокатъ напримѣръ, отъ колкото лошъ свещенникъ? Лошия свещеникъ нѣма ли да повреди интереситѣ на обществото?

Чл. 131.[2])

Противозаконно е условието, което запрещава първо и последующе оженване.

Впрочемъ, завѣтникътъ, на когото е завѣщано право за пълно или непълно ползуване, квартира, или пенсия, или друго плащане за случай на

---

[1]) Ricard, Des dispositions conditionnelles, t. II p. 150. — Furgole, Des testaments, t. II, p. 100 — Buniva, p. 689, nos 2035.

[2]) C. It. 859.

на ергенски животъ или вдовуване, може да се ползува съ това право само презъ ергенский и вдовий животъ.

Условието за вдовуването въ завѣщателнитѣ распореждания между съпрузитѣ се признава тоже за действително.

Членъ 131 предвижда условия, които се отнасятъ до бракътъ. Въ първата алинея се предвиждатъ условия, които забраняватъ първо и послѣдующе оженване; тѣзи условия и по закона и по морала сѫ невъзможни. По-горѣ упомѣнахме, че принципа, който служи за основа на политическия редъ, е абсолютната свобода на личностьта, до когато тя не вреди на свободата на друго лице, отъ което следва, че условието, което забранява първо и последующе оженване е противозаконно.

По този въпросъ *Ricard* казва, че бракътъ трѣбва да е съединение на души, и че за да може бракътъ да отговори на своето божественно предназначение, съпрузитѣ трѣбва да сѫ свързани съ симпатия. Не е добро за человѣка да бѫде самъ, казва една стара книга, която човѣчеството почита, като священна книга: самия и изолирания человѣкъ е непълненъ; той се попълнюва, става человѣкъ въ пълния смисълъ на думата, чрезъ съединението съ подобенъ на себе си; съпрузитѣ сѫ една душа въ двѣ тѣла. Естественнитѣ симпатии сѫ, които вдъхватъ тази жива любовь, която надминува всяка друга привързанность. А кой дава на съпрузитѣ тѣзи симпатии? Наричатъ ги естественни, защото тѣ сѫ дадени отъ Бога. Прочее, не трѣбва въ нищо да се стѣсняватъ тѣзи отъ Бога давани симпатии. Всяко условие, което забранява оженването е противозаконно.

Отъ това сѫщото, по мотива *à contrario*, следва, че условието, което полага на завѣтника задължение да се ожени е валидно, защото бракътъ е свято нѣщо и въведенъ въ числото на таинствата [1]).

Действително, да забранишъ нѣкому да се жени, значи да стеснишъ свободата му; това забранение е противно не

---

[1]) Furgole, Des testaments, t. II. p. 91.—Dalloz, Substitutions, n° 149. — Buniva, p. 361. — Ricci, t. III. n° 329.

не само на текста на закона, но тъй сжщо и на принципитѣ на разума, защото брачното състояние е състоянието, за което е предназначенъ человѣкъ отъ природата, отъ която той е задълженъ да възпроизвежда подобни на себе си. Има автори, които считатъ, че и условието, което налага обязанность за оженване, е противозаконно, защото колкото бракътъ е по-священъ, толкова по-свободно трѣбва да се сключва или да се не сключва. А извѣстно е, че се срѣщатъ натури, които иматъ отвръщение къмъ бракътъ. Защо да се насилватъ такива лица къмъ бракъ, когато цѣлта на побуждението може да е твърде морална, но резултата ще е нераленъ.

Законно ли е условието, което забранява оженването съ извѣстно лице? Този въпросъ се разрешава различно. Едни го считатъ за законно, защото то ограничавало свободата въ незначителенъ размѣръ [1]), а други го считатъ за противозаконно, защото тѣ изискватъ абсолютна свобода [2]). По този въпросъ италиянския авторъ Ricci пише:

„Ние не допущаме, както правятъ много души, правото на завѣщателя да заповѣдва на извѣстно лице да се ожени за еди-коя си. Защото, ако кажемъ на нѣкого: ти не трѣбва да се оженишъ за еди-коя си, или пъкъ ти трѣбва да се оженишъ за еди-коя си, съ това се нарушаватъ силно, както въ единия тъй и въ другия случай, свободата на лицето, като го задължаваме да се отрече отъ тази, която е на сърдцето му и която може да го направи щастливъ, или като го принуждаваме да се ожени за една, която той не обича. Но казватъ, че въ случая, когато завѣщателя турга условие на своя установенъ да се не ожени за еди-коя-си, неговата свобода се не нарушавала, защото е могълъ да си избере жена между всичкитѣ други; ако този аргументъ може да има каква годѣ абстрактна стойность, той нѣма никаква конкретна стойность. И наистина, какъ можемъ да кажемъ на нѣкого: забранявамъ ти да се оженишъ за еди-коя жена, която обичашъ, но съ това не ти стѣснявамъ свободата, защото мо-

---

[1]) Buniva, p. 361. — Ricard. Des dispositions conditionelles, t. II, n° 155.

[2]) Laurent, t. XI. n° 493. — Huc, t. VI, n° 59.

жешъ да си изберешъ съпруга между всичкитѣ други жени на свѣтътъ?“ [1])

Ние мислимъ, че трѣбва да се предпочете едно срѣдно мнѣние, което трѣбва да се основава на отношението и положението на завѣтника спрямо лицето, оженването за което е забранено. Напримѣръ, ако завѣщателя забранява на завѣтника да се ожени за едно лице, което се намира, въ числото на тѣзи, отъ които завѣтника най-скоро, най-лесно и най-предпочтително би си избралъ съпругъ, то това условие трѣбва да се счете за противозаконно, защото, макаръ завѣщателя да забранява оженването за извѣстно лице, съ това той може би иска да убие съвършенно свободата на завѣтника, избора на когото щѣше да падне именно върху забраненото лице. Това забраняюще условие трѣбва да се счете още повече за беззаконно, ако отъ текста на условието се вижда, че между завѣтника и забраненото лице имало вече намѣрение за бракъ, и завѣщателя е знаялъ за това намѣрение; напримѣръ: завѣщавамъ на Х. 20,000 лева съ условие да се не жени за г-ца М., на която той вече билъ направилъ предложение. Такова условие трѣбва да се счете противно на законитѣ и на морала и, като такова, да се счете за несъществующе [2]). Но, ако условието забранява оженването за едно лице, което се намира въ единъ кржгъ, съвършенно чуждъ за завѣтника, то условието е валидно, защото почти може да се каже, че свободата на завѣтника не се стѣснява. Напримѣръ: завѣщавамъ на Иванъ Рашковъ 5,000 лева, като му забранявамъ да се ожени за англичанка. Това условие, е такова, щото може да се каже, че надали ще му дойде редъ да се прилага.

Положението на лицето, оженването за което е забранено, трѣбва да има голѣмо значение при опредѣление законностьта или противозаконностьта на условието. Ако това лице заема такова положение, щото и не може да се мисли за оженване между него и завѣтника, то условието, което задължава завѣтника да се ожени за него, е невъзможно. Напримѣръ: Иванъ Стояновъ завѣщава на плѣменника си *Х.*

---

[1]) Ricci, t. III. n° 338,

[2]) Pand. belges, t. XIV; v° *Bonnes mouers*, n° 61. — Pand. fr., v° *Donat.*, n° 423. — Troplong. t. n° 238 и 239. — Larombière, t. II, sur l'art. 1172, n° 32. — Demolombe, t. XVIII, n° 249.

5,000 лева съ условие да се ожени за нѣкоя княгиня. Това условие не е абсолютно неиспълнимо, но, като се има предъ видъ, че на да ли ще се намѣри княгиня, която да се ожени за *X.* който по занятието си е бакалинъ въ гр. Плѣвенъ, напримѣръ, то трѣбва да се причисли къмъ невъзможнитѣ и да счита за несѫществующе.

По-горе казахме, че бракътъ е истинската основа на нравственността; прочее, да се препятствува на бракътъ, значи да се фаворизира безнравственността. Отъ това следва, че и условието, което забранява второ оженване е противозаконно. Прочее, забранението както за първото тъй и за второто оженване е противозаконно. Прочее, както първото тъй и второто оженване трѣбва да се сключватъ еднакво свободно.

Но, ако единъ отъ съпрузитѣ туря условие въ завѣщанието си на другия съпругъ да се не жени втори пѫть, това условие не е противозаконно, защото мотивитѣ, които предизвикватъ това условие отъ страна на единия съпругъ, сѫ повечето пѫти за въ полза на фамилията [1]) или на самия завѣтникъ; напримѣръ, измамения мѫжъ на умиране прощава измѣнницата-жена, завѣщава ѝ, но съ условие да остане вдовица. Законностьта на условието за вдовуване, наложено между съпрузитѣ, се освѣтява отъ третята алинея на членъ 131.

Първата алинея отъ членъ 131 постановява общо правило, че всѣко условие, което забранява първо и последующе оженване е противозаконно, а за да не би да се разбере, че духътъ на това правило е абсолютенъ, законодателя предвижда, въ следующитѣ двѣ алинеи, случаи, въ които условието, макаръ и да се отнася до брака, се счита за законно. За случая, който е предвиденъ въ третата алинея, говорихме погоре; сега ще се спремъ върху предвидения въ втората алинея случай. Тука закона не предвижда условие, което забранява оженването; съ тази алинея се допуща *врѣмененъ*, а не условенъ завѣтъ, а условието за случай на ергенски животъ или за случай на вдовуване, опредѣля периода, въ продължението на който ще е въ сила завѣта [2]) и продължи-

---

[1]) Buniva, p. 365 — Ministro di grazia e dei Culti, Lavori Prepa tori del codice civile. t. V. p. 784,

[2]) Buniva, p. 361.

телността на този завѣтъ зависи отъ ергенския или вдовий животъ на завѣтника. Врѣменния характеръ на завѣта показва, че и завѣта не може да се състои въ друго, освенъ въ право за ползуване или квартира или друго плащане. Напримѣръ: *Завѣщавамъ на* X, *едно право да живѣе въ кѫщата ми подъ № 13 на цариградската улица, догдѣто е ергенъ.* Този завѣтъ въ нищо не стѣснява свободата на X., който може въ всѣка минута да се ожени, и отъ минутата на оженването престава силата на завѣта, защото нѣма вече raison d'être. Правилото на втората алинея може да даде възможность да се заобиколи и общото правило на първата алинея; при всичко, че желанието на завѣщателя може да е искренно. Тъй напримѣръ, завѣтника ергенъ, като получи единъ завѣтъ отъ едно пълно правоползуване отъ една кѫща, която дава доходъ 20,000 лева може да се реши да умре ергенъ, за да се ползува отъ завѣта, до гдѣто е живъ. Какъ може да се предупреди това заобикаляне на закона било само отъ страната на завѣщателя, като направи въ полза на ергенъ или вдовецъ, такъвъ изгоденъ завѣтъ, който навѣрно ще ги накара да се не женятъ, било отъ страна и на двамата по взаимно предварително помежду имъ съгласие? За да се предвари посредственното нарушение на закона, нѣкои автори исказватъ мнѣние да се гледа повече на резултата отъ завѣта, отколкото на изразеното намѣрение на завѣщателя, като допущатъ унищожението на условието, ако неговия резултатъ вѣроятно ще е: насилие надъ личната свобода на завѣтника [1]) Въ всѣки конкретенъ случай сѫдътъ по сѫщество ще оцени обстоятелството и ще се произнесе, да ли врѣменния завѣтъ ще има за вѣроятенъ резултатъ: индиректно да насили свободата на завѣтника, като го накара съ ползата, която той представлява, да се не жени никога. Този резултатъ може да произлезе, както се вижда, и противъ законното желание на завѣщателя, но и желанието на завѣщателя може, безъ знанието на завѣтника, прикрито въ форма на приврѣмененъ завѣтъ, да се стреми къмъ подобенъ резултатъ отъ завѣта. Въ този случай би трѣбвало да се счита за недействителенъ онзи завѣтъ, който по своя резултатъ ще накара завѣтника да не се жени. Но пакъ трѣбва да се

---

[1]) Demolombe, t. XVIII n° 241—243. — Dalloz, *Dispositions*, n° 145.

дири намѣрението на завѣщателя; ако то е било не да заобиколи закона, но чисто и просто да направи единъ добросъвѣстенъ завѣтъ за презъ врѣме на ергенување или вдовување завѣта ще бѫде действителенъ.

Резултата отъ условието може да има влияние върху неговата законность или незаконность само тогава, когато завѣта се прави въ полза на единъ ергенъ, или въ полза на единъ вдовецъ, но не отъ неговия съпругъ, защото, ако завѣщателя е съпругъ на завѣтника, той има право, съгласно третята алинея отъ членъ 131, да прави на своя съпругъ — завѣтникъ изрично условие за да остане вдовецъ; а ако съпруга има право да прави на своя съпругъ *изрично* условие за вдовување, то той има право да полага такова условие и прекрито въ видъ форма на привременен завѣтъ. Което закона позволява да се върши явно, не може да се мисли, че забранява извършването му въ прикрита форма. И житейския опитъ показва, че има много мотиви, които могатъ да накаратъ единъ съпругъ да направи условния си завѣтъ не явно съгласно третята алинея, но въ форма на привременен завѣтъ. Напримѣръ Х. желае да завѣщае на жена си извѣстно нѣщо съ условие да се не ожени подиръ смъртьта му, но отъ деликатность да не докачи чувствата ѝ още приживѣ, той не ще да помѣсти въ завѣщанието си такаво условие, което да я докачи. Въ такъвъ случай Х. завѣщава на жена си правото за ползуване отъ една кѫща, което се равнява на единъ ежегоденъ доходъ отъ 25,000 лева, съ условие да се ползува отъ доходитѣ на кѫщата, до когато е вдовица, като е увѣренъ, че завѣта е до толкова изгоденъ, щото жена му не ще се реши да се ожени, защото съ оженването си ще изгуби такъвъ изгоденъ завѣтъ — 25,000 лева годишно.

Чл. 132 [1]).

Ако въ общото завѣщание е означенъ деньтъ, отъ който то се завѣщава или свършва, това условие е недействително и се счита като ненаписано.

Видѣхме, че закона забрани фидеикоммиссиитѣ съ правилото на чл. 58, а щомъ законодателя съ общо правило

[1]) C. It. 851.

забрани фидеикоммиссиитѣ, то естественно следва, че не трѣбва да ги допуща и въ нѣкои специални случаи въ прикрита форма или чрезъ заобикаляние на законътъ. И действително, чл. 132 служи, като допълнителна охрана на чл. 58, защото, ако се допуснеше установлението на наследникъ отъ или до извѣстенъ день, то е равносилно да се допуснатъ фидеикоммиссиитѣ.

Както се вижда отъ текста на чл. 132, той забранява установлението на единъ наследникъ *отъ* единъ означенъ день, или *до* единъ означенъ день, *dies a quo, dies ad quem;* напримѣръ: *опредѣлямъ за свой наследникъ Ивана Стояновъ* отъ *15-ий мартъ 1894;* или: *назначавамъ за свой наследникъ Ив. Стояновъ* до *априлий 1894 г.* Това условие, което опредѣля деньтъ, *отъ* който завѣщанието се захваща, или *до* който то се свършва, е несъществующе. Тъй щото, условието, като несъществующе, се заличава, а завѣщанието влиза въ сила отъ деньтъ на завѣщателевата смъртъ, и установения наследникъ си остава такъвъ не врѣменно но до животъ.

Но по кои признаци се узнава, че предвиденото въ чл. 132 условие съставлява фидеикоммиссия? Последствията отъ това условие, ако то се допуснеше, ще покажатъ, че установенния *отъ* или *до* извѣстенъ день наследникъ, е преоблѣченъ, прикритъ фидеикоммиссаръ, какъвто забранява пьрвата алинея на чл. 58, И наистина, ако допуснемъ, щото завѣщанието да се захване *отъ* извѣстенъ день, който всѣкога ще е подиръ смъртьта на завѣщателя, то последствието отъ това условие ще е следующето: при отваряне на наследството законния наследникъ направо ще наследи завѣщателя, за да предаде после наследството на установения наследникъ; а ако условието е, щото завѣщанието да има сила само *до* извѣстенъ день, то резултата отъ това условие ще бъде: въ минутата на смъртьта на завѣщателя наследва установенния наследникъ, наследственното качество на когото ще трае до опредѣленния отъ завѣщателя день, отъ който день той ще е длъженъ да предаде наследството на законния или на другъ нѣкой наследникъ[1]). И тъй, въ първия случай *dies*

[1]) Buniva, q. 396.

a quo, фидеикоммиссаръ ще бѫде законния наследникъ, а въ втория случай, *dies ad quem.* такъвъ ще бѫде установенния наследникъ.

Но, ако отъ терминитѣ, които е употрѣбилъ завѣщателя, се вижда, че опредѣления день служи, като условие на завѣщанието, това условие е валидно [1]). Напримѣръ, завѣщателя казва: *установявамъ за мой наследникъ Х., който да стане наследникъ отъ деньтъ, въ който се спечели процеса ми съ У.* Тука опредѣления день, спечелването на процесса трѣбва да се вземе като условие на завѣта, защото въ случай на неспечелване процеса завѣщателя, може би, не желае да обременява Х. съ своето наследство, което не само че не ще го облагодетѣлствова, но ще го повредѣди.

Но условието, предвидено отъ чл. 132, не се отнася само до качеството на установенния наследникъ, а се отнася и до свободата на този наследникъ относително неговото разпореждание съ завѣщания имотъ. Напримѣръ Х. установява за свой наследникъ съ условие, щото да не отчуждава наследствнитѣ имоти въ продължение на десеть години. Това условие, макаръ за врѣменно неотчуждение на имотитѣ, е несѫществующе, защото то изважда наследственнитѣ имоти отъ свободното кръгообръщение за единъ периодъ отъ десеть години.

Чл. 132 говори за универсално разпореждание, съ което се установява наследникъ. Такъвъ наследникъ се приравнява къмъ законния и той добива качеството на наследникъ въ момента на отваряние наследството и се продължава до животъ. За това именно всѣко условие, което скѫсява периода на това качество на наследникъ, се счита за ненаписано.

Отъ това следва. че въ едно *частно* завѣщателно разпореждание може да се постави день, отъ който да почне ползуването отъ завѣта или до който то да продължава. Напримѣръ: завѣщавамъ на *А.* ежегодно 1,200 лева, които да почнатъ да му се плащатъ отъ деня, когато напълни 40 години; или: завѣщавамъ на *А.* по 1,200 лева годишно, които да му се плащатъ, до когато встѫпи въ 50-а си година.

---

[1]) Ricci' t. III. n° 353.

Но може да се случи, че поставения въ завѣщателното общо разпореждание да съставлява едно отлагателно или прекратително условие; това зависи отъ намѣрението на завѣщателя. Напримѣръ: *А.* ще ми бѫде наследникъ, когато стигне 35 годишна възрасть; или: *А.*, когото установявамъ за мой наследникъ, ще получи наследството ми, само ако доживѣе до 35 години. Въ тѣзи примѣри трѣбва ли да се счита, че има поставенъ день въ смисъла на чл. 132 и да се счита като ненаписанъ? Зависи отъ завѣщателевата воля; ако намѣрението му е било да установи *А.* за свой наследникъ, ако доживѣе до 35 години, срокътъ е равенъ на условие; щомъ *А.* доживѣе 35 годинъ, става наследникъ; значи, правилото на чл. 132 не е приложимо за случая; обаче, *А.* ще се счита наследникъ не отъ момента, когато е станалъ на 35 години, защото въ такъвъ случай бихме попаднали подъ хипотезата на чл. 132, а респективно отъ момента на отваряние наследството.

Ако ли пъкъ намѣрението на завѣщателя е било, щото *А.* да му бѫде наследникъ само отъ деньтъ, когато доживѣе до 35 години и ако между датата на завѣщателевата смъртъ и онази до довършването на 35 години има единъ промежутокъ, презъ течението на който *А.* да не се ползува отъ наследството, то ще сме въ предвидения отъ чл. 132 случай: деньтъ ще се счете като недействително условие, което ще се смѣта за ненаписано[1]).

Отъ казаното следва, че правилото на чл. 132 има за цѣль две нѣща:

1. Да изключи едновременното сѫществуване *(la simultanietè)* на единъ наследникъ по закона и на единъ установенъ наследникъ.

2. Да попречи да се тури единъ срокъ на качеството на наследникъ. Продължителностьта на това качество, както относително началния, така и относително крайния моментъ, се опредѣля само отъ закона: то се придобива въ момента на отваряние на наследството — le mort saisie le vifa се губи въ смъртьта. Никакъвъ другъ срокъ не се допуща, даже ако е наложенъ отъ завѣщателя. *Срочен* наследникъ нѣма.

---

[1]) Ricci, t. III. n° 353.

А това значи, че установяването на наследникъ чрезъ завѣщание не може да стане подъ прекратително условие[1]) съгласно правилото, че веднажъ си станалъ наследникъ, винаги оставашъ такъвъ, *semel heres semper heres.*

Чл. 133[2])

Недействително е въ общото или частното завѣщание разпореждането, направено отъ завѣщателя съ условие, щото наследника или завѣтника да възнагради завѣщателя въ своето завѣщание.

Този членъ прави недействително *самото* завѣщателно разпореждане, направено подъ условие на ресипроситетно възнаграждение; защо тука закона прави несъществующе и самото завѣщателно разпореждане, а не унищожава само условието, безъ да дочака и разпореждането, както прѣдписва чл. 130? Защо е това изключение отъ правилото на чл. 130?

По-напредъ казахме, че разпореждането, което изразява последнята воля, само тогава може да се счете за действителенъ завѣтъ, когато цѣлта на завѣщаталя е действителенъ завѣтъ, когато цѣлта на завѣщателя е да облагодѣтелствова завѣтника; щомъ липсува тази цѣль, а тѣмъ паче, когато разпореждането на завѣщателя показва, че неговата цѣль не е била да облагодѣтелствова завѣтника, но напротивъ — да извлече самъ отъ последния, по този начинъ, извѣстна взаимна облага, разпореждането нѣма сила на завѣтъ[3]). И действително, завѣтъ, който се прави подъ условие на ресипроситетно възнаграждение, крие въ себе си една *хитрость*, цѣлта на която е: да се облагодѣтелствова завѣщателя, а не завѣтника; или пъкъ, ако размѣра на взаимнитѣ завѣти е еднакъвъ, и смъртьта на взаимнитѣ съзавѣщатели е едновременна, то завѣтитѣ се конпенсиратъ и

---

[1]) *Cass Rama*, 3 juglio 1889. — L, 1889. II. 361.

[2]) C. It. 852.

[3]) Buniva, p, 360.

оставатъ безпредметни, безполезни, а слѣдователно и безцѣлни. Тѣзи завѣти се наричатъ въ науката на правото *каптаторни* установявания.

Ресипроситетно условие може да се направи както съ универсално тъй и съ частно завѣщание; напримѣръ: *установявамъ за мой наследникъ Петко Рашковъ, ако и той мя опредѣли за свой наследникъ;* или: *завѣщавамъ на Х. 1,500 л., ако и той взаимно ми завѣщае нѣщо.*

Такива расипроситетни условия съдьржатъ въ себе си хитрость, която е достойна за порицание; освѣнъ това тѣ сж противни на *отмѣняемото* естество на завѣщетелнитѣ распореждания. И действително, ако се допуснатъ ресипроситетни завѣщания, трѣбва да се приеме, че тѣ могатъ да се измѣняватъ или отмѣняватъ само съ съгласието и на двѣтѣ респективни страни; напримѣръ *Х.* завѣщава на *У.* съ условие, щото и той, *У.*, да завѣщае на *Х.* Тука *Х.* може да отмѣни завѣта си съ съгласието на *У.* и наопаки, ако *У.* дѣйствително испълни условието и завѣщае на Х., то той може да отмѣни завѣта си само съ съгласието на *Х.*

Но, ако условието разбира *минало* врѣме, то не представлява никаква хитрость и е валидно; напримѣръ: *понеже Иванъ Петковъ ме назначи за свой наследникъ, то и азъ го назначавамъ за мой;* или: *завѣщавамъ на Х. 1,500 л., понеже и той въ своето завѣщание е направилъ завѣтъ въ моя полза.* Въ този случай нѣмаме *каптаторно* установявание.

Отъ буквата на членъ 133 се вижда, че недействително е онова разпореждание, което изисква взаимно възнаграждение само въ полза на самия завѣщатель; може ли да се приложи правилото на членъ 133 и въ случая, когато завѣщателя прави условио не за своя полза, но въ полза на трето лице, като напримѣръ: *назначавамъ Х. за мой наследникъ, ако и той опредѣли за свой наследникъ братовчеда ми,* или пъкъ: *завѣщавамъ на Х. извѣстна сума, съ условие, щото и той да завѣщае на дѣцата ми?* Има ли въ случая *каптаторно* установявание?

По римското право такива завѣщателни распореждания се считаха за недействителни[1]). И ние мислимъ, че тѣзи разпореждания трѣбва да се считатъ за хитрость и да подпад-

[1]) Amossl, De testam. haer. delat, p. 212.

натъ, като такива, подъ запрещението на чл. 133. Или пъкъ ако не може да се допусне абсолютното прилагане на чл. 133 и къмъ тѣзи условия, то да се прилага правилото на чл. 133 само тогава: а) когато личността на завѣтника подпада подъ запрѣщението на чл. 58 и б) когато завѣщателя, който е направилъ условния завѣтъ, ще има облага отъ наследството отъ третето лице, въ полза на което е турилъ условието въ своето завѣщание; напримѣръ: *завѣщавамъ на Х. извѣстна сума съ условие, ако и той назначи за свой наслѣдникъ брата ми У.* Това условие ще бѫде недействително, ако се окаже, че завѣщателя ще е наследникъ на брата си *У.*, и наопаки, то може да бѫде действително, ако се окаже, че завѣщателя не ще има никакви наследственни права върху имота на брата си, У, по причина, напримѣръ, че този последния има многобройно семейство. Но валидността или невалидността на едно такова условие е въпросъ по сѫществото за заинтересованността на завѣщателя отъ третето лице, което трѣбва да се прѣдстави на мѫдрото решение на сѫдията по сѫщество. Въ всѣки случай не трѣбва да се изпуща изъ предъ видъ, че завѣщателя, макаръ и да не е наследникъ на брата си У. по закона, той може да бѫде назначенъ неговъ завѣтникъ; въ такъвъ случай, разбира се, завѣщателя има интересъ отъ уголѣмяването на наследството на У. Прочее, изисква се щателно изследване: а) кога У, е направилъ завѣтъ въ полза на брата си, б) самъ У. получилъ ли е отъ Х. завѣтъ въ силата на братовото си условно, въ негова полза, завѣщание и в) деньтъ на смъртьта на тѣзи лица.

Всичкитѣ тѣзи и други въпроси ще иматъ голѣмо значение при решение въпроса за валидността на условието.

§ III. За действието на завѣститѣ и тѣхното исплащане.

Чл. 134 [1]).

Всѣкой безусловенъ и безсроченъ завѣтъ отъ деньтъ на смъртьта на завѣщателя дава на завѣт-

[1]) C. It, 862, C. N. 1014 al. I.

ника едно право, което може да премине върху наследницитѣ му да получатъ завѣщания предметъ.

Въ общитѣ забелѣжки казахме, че съгласно 1,060 и 1,248 членове отъ Отоманский гражданский законъ, наследството е единъ отъ способитѣ за придобиване правото на собственость. Членъ 134 възпроизвежда постановлението на членъ 1,243 алинея 1 и 2, като постановява, че всѣкой безусловенъ и безсроченъ завѣтъ дава на завѣтника едно *право*, което може да премине върху наследницитѣ му. И дѣйствително, завѣта дава едно *право* на завѣтника, а това право не може да бѫде друго освѣнъ *право на собственость* [1]; тъй щото завѣтника става собственникъ на завѣщаното нѣщо; при това правото, което завѣтника добива, се поражда за последния отъ деньтъ на смъртьта на завѣщателя. Но, за да може завѣтника да получи право върху завѣщаното нѣщо, завѣта трѣбва да е *безусловенъ и безсроченъ*. А безусловенъ и безсроченъ завѣтъ е този, сѫществуването на който не е турено въ зависимость отъ никое условие или отъ никой срокъ [2]. Правото, което завѣтника получава отъ деньтъ на завѣщателевата смърть върху завѣщания предметъ, може да прѣмине върху наследницитѣ на завѣтника даже преди този последния да приеме завѣщания предмѣтъ.

И тъй, членъ 134 установява правилото: кога се отваря завѣта, действието на завѣта, или правото, което той създава за завѣтника.

Законътъ говори за *всѣкой* безусловенъ и безсроченъ завѣтъ, отъ което следва, че той разбира *всичкитѣ* завѣти — универсални и частни. Значи, *всѣки* завѣтъ, билъ той универсаленъ или частенъ, създава за завѣтницитѣ право на собственность върху завѣщания предметъ, и това право той получава отъ деньтъ на завѣщателевата смърть *ex die mortis*; отъ този день това право може да се прехвърля върху наследницитѣ на завѣтника, даже ако той умре, преди да е приелъ завѣта, преди даже да е поискалъ предаването му.

Това е действието на безусловния и безсрочния завѣтъ. Какво става, ако завѣта е условенъ или сроченъ? Въ този

---

[1]) Ricci, t. III, n° 372.

[2]) Buniva, p. 421.

случай завѣта остава висящъ, до когато се испълни условието или до когато истече срокътъ. Но това не значи, че собственността на завѣщания предметъ преминава *върху главата на завѣтника*, въ момента, когато се испълни условието; не, тя се прехвърля пакъ въ деньтъ на завѣщателевата смърть. Тогава какъвъ е смисъла да се прави различие между безусловнитѣ, безсрочнитѣ и условнитѣ и срочни завѣти? Тази разлика има значение за прехвърляние собственността *върху главата на наследницитѣ* на завѣтника. Въ това отношение, ако завѣтътъ е безусловенъ и безсроченъ, собственността на завѣщания предметъ минава върху завѣтника още въ деньтъ на завѣщателевата смърть, неговото право въ сѫщия моментъ се прехвърля по право върху наследницитѣ му, ако той умрѣ преди да е приелъ завѣта; ако ли пъкъ завѣта е условенъ или сроченъ, правото на собственността върху завѣщания предметъ не се прехвърля върху наследницитѣ на завѣтника, ако последния умре преди настѫпването на условието, защото правото му е условно.

Източницитѣ на нашия законъ говорятъ само за *безусловенъ* завѣтъ (*legs pur et simple, legato pure e semplice*) а нашия законъ говори и за *сроченъ* завѣтъ (*legs à terme*). Нашия законодатель съ прибавянието на думата *сроченъ* е разрешилъ единъ споренъ въ доктрината въпросъ, че относително действието си и относително предаването, срочния и безусловния завѣти, сѫ еднакви. И наистина, ако завѣта е *сроченъ*, завѣтника става собственникъ отъ деньтъ на завѣщателевата смърть, но не може да иска предаването му преди падежа на срокътъ. [1]).

Ако завѣта е условенъ, той може да се иска, само когато настѫпи условието; тъй че, ако завѣтника умре, както забелѣжихме, въ врѣмето между деньтъ на завѣщателевата смърть и падежа на завѣта, последния не минава върху наследницитѣ на завѣтника, било че условието е случайно, било че то е потестативно. Наследницитѣ на завѣтника не могатъ даже да предложатъ да испълнятъ условието, за да получатъ право върху завѣта [2]).

---

[1]) Pothier *Pand*, t. II, n° 274· — L. 21 D. *Quandò dies legatorum cedat*.

[2]) D. *Quandò dies legatorum cedat, n° 3*.

За да стане по-ясно происхождението на текста на чл. 134, нека припомнимъ нѣкой работи отъ римското право. Въ старото римско право безусловния завѣтъ даваше на завѣтника право на собственность върху завѣщания предметъ въ деньтъ на завѣщателевата смърть [1]). Но, понеже гражданскитѣ войни бѣха изчерпали държавното съкровище, Августъ, въ желанието си да помогне на държавнитѣ финансии, създаде законитѣ на Юлия и Папия Попеа, които организираха една система за недействителность на завѣщанията и прогласяваха завѣтитѣ въ полза на фискътъ [2]). Между другитѣ причини за недействителность тѣзи закони прибавиха и смъртьта на завѣтника преди настжпване падежа на завѣта; въ този случай фиска заемаше мѣстото на завѣтника.

Обаче, Юстинианъ отмѣни тѣзи закони и се повърна къмъ старото право, по което безусловния завѣтъ даваше право на завѣтника, отъ деньтъ на завѣщателевата смърть [3]) Нашия законодатель, подобно на своитѣ източници, съ текста на чл. 134 прие възстановеното отъ Юстиниана старо римско право.

При това нека припомнимъ, че това римско право знаеше само частнитѣ завѣти; споредъ него универсаленъ титръ имаше само установенъ наследникъ или наследника *ab intestat*. Нашия законъ отхърли този принципъ на римското право, като прие *общи* и частни завѣти (чл. 45.)

Закона дава на завѣтника право на *собственость* върху завѣщания предметъ. Обаче, както ще видимъ при коментирането на чл. 135. правото на собственность е едно, а владѣнието е друго. Завѣтника добива въ деня на завѣщателевата смърть само право на собственность; но той нѣма по право владението и трѣбва да го иска отъ законнитѣ наследници съгласно чл. 135, които сж длъжни да му го предадатъ веднага, ако завѣта е безусловенъ и безсроченъ.

И така, по чл. 134 завѣтника добива само правото на собственность върху завѣщания предметъ, а владѣнието ще добие, когато му се предаде последния. Прочее, за да придобие изцѣло завѣта си, т. е. да има не само собственостьта,

---

1) Pothier, Pand., t. II, p° 341, — Ulpien, Frag., t. XXIV, § 21,
2) L. I. C., *De caducis*.
3) Pothier, t. II, p. 328, note *a*.

но и владѣнието, завѣтника трѣбва да мине презъ две фази; едната е деньтъ на завѣщателевата смърть, въ който върху него минава собственността; другата фаза е предаването на завѣта; това предавание набавя владението. Но и отсѫтствието на владѣнието никакъ не бърка на завѣтника-собственникъ да упражнява своето право на собственность, до колкото това упражнение е възможно безъ наличността на владѣнието, защото владѣнието нѣма нищо общо съ придобиването на собствеността, и защото собствеността на завѣщания предметъ минава върху завѣтника *ipso jure*, а владението се предава по искане отъ страна на завѣтника.

Като собственникъ на завѣщания предметъ, завѣтника може да располага съ него и да упражнява всички права, които сѫ присѫщи на собствеността, съ изключение на онѣзи, които зависятъ отъ владѣнието. Отъ това следва, че завѣтника може да продаде [1]) завѣщания предметъ преди той да му е предаденъ, защото факта на предаването му нѣма никакво значение въ случая.

Възъ основа на сѫщия принципъ и кредиторитѣ на завѣтника иматъ право да секвестиратъ или наложатъ възбрана върху завѣщания предметъ и преди неговото предаване, защото той се намира вече, отъ деньтъ на завѣщателевата смърть, *ipso jure* въ имота на завѣтника; следователно служи като общъ залогъ на кредиторитѣ. Завѣщания предметъ се смѣсва юридически, отъ този день, съ имотитѣ на завѣтника; за това кредиторитѣ иматъ върху него сѫщитѣ права, каквито иматъ върху всичкитѣ негови имоти, служащи като тѣхенъ общъ залогъ [2]). И завѣтника не може да възразява върху секвестра, наложенъ отъ кредиторитѣ му подъ предлогъ, че завѣта не е му предаденъ, понеже предаването му засѣга само владѣнието.

---

[1]) Thiry. t. II. n° 457. — Arntz, t. II, n° 2051. — Pandectes belges, t. LVIII. v° *Legs*, n° 635. — Pand. fr., v° Donat.. n° 8753. — Charmont, *Acquisition des legs*, p. 65. — Laurent, t. XIV, n° 4.

[2]) Pand. fr,, v° *Donat.*, n° 8754. — Roger, *Saisie-arrêt*, n° 176. — Arntz, t. II, n° 2051. — Marton, *Expropriation*, t. I, n° 70. — Charmont. op. cit. p. 65. — Pand. belges, t. LVIII, v° *Legs*, n° 648,

Чл. 135 [1])

Завѣтника е длъженъ да иска отъ законний наследникъ да го въведе въ владѣние на завѣщания предмѣтъ.

За да може да се осжществи правото на завѣтника което той получава върху завѣщания предмѣтъ, съгласно членъ 134, изисква се, щото завѣщания имотъ да се предаде на новия му собственникъ-завѣтникъ. Завѣтникътъ *трѣбва да поиска* завѣта, а наследника е длъженъ да му го предаде; но може да се случи, че самъ наследника, безъ да му искатъ завѣта, го предава доброволно на завѣтникътъ. Щомъ не послѣдва доброволно предаване, завѣтникътъ е длъженъ да поиска отъ законния наследникъ да го въведе въ владѣние на завѣщания предмѣтъ. По поводъ на това искание Porthier казва; че собственостьта на завѣщания предмѣтъ преминава въ действителность върху завѣтникътъ безъ никакво действие, ни предаване, отъ деньтъ на завѣщателевата смъртъ, но той добива владѣнието само отъ деньтъ на предаването и освобождението, което му се прави. До това предавание наследника е истинския владѣтель на завѣщанитѣ предмети, както и на всичкитѣ други предмети отъ наследството, и завѣтника е длъженъ да иска отъ него предаването, понеже не може самичъкъ да се въведе въ владѣние; ако го направеше, то щеше да бжде едно насилие, за което наследника може да се оплаква. Прочее, предаването е едно последствие отъ владѣнието.

Това решение се прилага даже и за случая, когато завѣщателя е заповѣдалъ въ завѣщанието си, щото завѣта да премине върху завѣтницитѣ по право, ipso jure, или завѣтницитѣ да могатъ сами да се въведатъ въ владѣние; защото завѣщателя не може, по своя воля, да прехвърли върху завѣтницитѣ владѣнието на завѣта върху предметитѣ, които закона прехвърля върху неговитѣ наследници, и още повече той, завѣщателя, не може да позволи насилие, като позволява на завѣтницитѣ да се въведатъ съ собственната си власть въ владѣние на предметитѣ, съ които е сезиранъ на-

[1]) C. It 863: C. N. 1014, al II.

следникътъ [1]). За това е недействителна въ завѣщанието всѣка клауза, която гласи, че универсалния завѣтникъ може да се въведе самъ въ владѣние, безъ да го иска отъ законнитѣ наследници. Както въ продажбата купувача става собственникъ на купения предметъ, който му се *предава,* тъй и въ завѣта завѣтникъ става собственникъ на завѣщания предметъ, който му се предава, но има разлика между предаването при продажбата и предаването при завѣта. Първото е чисто материално предаване, а предаването, което наследника прави на завѣтника е *припознаване* на завѣтътъ [2]). Освенъ това припознаване на завѣтътъ, предаването съдържа и другъ елементъ — приемание завѣта отъ страна на завѣтникътъ.

Отъ текста на чл. 135 се вижда: а) че *завѣтницитѣ* искатъ въвеждането си въ владѣние, б) това въвеждане въ владѣние завѣтницитѣ искатъ *отъ законниятъ наследникъ* и в) ако законнитѣ наследници откажатъ въвеждането въ владѣние, тогава завѣтника се обръща *съ своето искание въ сѫда.*

Закона постановява, че *всѣки* завѣтникъ трѣбва да иска въвеждането си въ владѣние на завѣщанния предметъ; погорѣ ние преведохме мнѣнието на *Pothier,* споредъ което завѣтника трѣбва да иска това въвеждание и тогава, когато завѣщателя изрично го освобождава отъ него въ завѣщанието. Понеже главния принципъ на закона за наследството е, че следъ смъртьта на завѣщателя всичкото наследство минава върху законнитѣ му наследници, то всѣко отстѫпване, всѣко отцѣпване отъ наследство трѣбва да се иска отъ тѣзи, върху които закона прехвърля имота на умрѣлия, — отъ наследницитѣ, Но не трѣбва ли да се допустне нѣкое исключение отъ това правило, което задължава всѣки завѣтникъ да иска въвеждането си въ владѣние, напримѣръ, когато завѣтникътъ е съдружникъ, съсобственникъ

---

[1]) Pothier. t. VIII, n° 239. — Pand. fr., v° *Donat*, n° 8777, 8992 — Huc, t. VI, n° 331. — Merlin., Rép. v° *Testam.*, Sec. III. — Duranton t. IX, n° 191. — Coin-Delisle, sur l'art. 1004, n° 6 и 19 — Troplong. t. IV, n° 1792. — Colmet de Santerre, t. IV, n° 146bis II. — Aubry & Rau. t. VII, 718 — Fuzier-Herman, sur l'art 1004, n° 15. — Laurent, t. XIV, n° 8.

[2]) Laurait, t. XIV n° 42.

наемателъ и държателъ, хранителъ на завѣщания предметъ? Има ли нужда отъ предаване въ показанитѣ случаи, когато то отъ фактическа страна е безполезно, понеже наемателя, съдружника и др. такива държатъ завѣщания предметъ у себе си? Този въпросъ се разрешава различно. Едни казватъ, че, понеже цѣлта на предаването е да се достави завѣщания предметъ въ владение на завѣтника, щомъ този предметъ се намира въ ржцетѣ на последния, нѣма за какво да му се предава [1]). Тъй *Troplong* казва: „когато завѣтника е сезиранъ вече, мотивътъ на закона исчезва; трѣбва да се избѣгватъ увъртитѣ, бавностьта и излишнитѣ формалности". А Dalloz казва: „ние мислимъ, че, ако завѣтника, въ деньтъ на падежа на завѣта, владѣе завѣщанния предметъ, напримѣръ, ако завѣщателя му го е заелъ или депозиралъ, нѣма нужда да го повръща на наследника или на универсалния завѣтникъ, за да му го предаде отново: това ще е вършение на тѣжки и безполезни работи. Това мнѣние, нѣкога констатирано, както може да се види отъ дисертацията на *Picard* (2-а часть n° 11 и след.) бѣше прието изобщо отъ всичкитѣ автори, които сж писали преди *Code Napoléon* [2]).

Други автори исказватъ противно мнѣние, което ни се вижда по-основателно, по-юридическо, вследствие на което ние приемаме именно него. Тъй напримѣръ, по този въпросъ Laurent пише: „Ако искането за предаването нѣмаше другъ предметъ освенъ едно материално действие по предаването, можеше да се каже, че то е безполезно, когато предаването е безполезно. Но предаването съдържа тъй сжщо и *съгласието* на сезирания наследникъ; а, за да може да даде или да откаже своето съгласие, то трѣбва да му се поиска; отъ

---

[1]) Delvincourt. t. II, p. 262. — Poujol, sur l'art. 1004, n° 5, — Proudhon, *Usuf.*, t. I., n° 386. — Zachariae, § 717, note 2. — Coin-Delisle, sur l'art. 1015, n° 27.—Grenier, t. II, n° 301. — Bayle-Mouillard, t. II, *h*, Saintespès-Lescot, t. IV. n° 1423. — Troplong, t. IV, n° 1792. — Dalloz, n° 3816, 3817, — Bourjon, *Des Test.*, 4me partie. — Merlin, Rép. v° Légataire, § 5. — Toullier. t. V. n° 541. — Furgole, *Testam*, n° 60.

[2]) Demolombe, t. XXI, n° 618. — Piédelièvre, *Exec. de legs*, p. 82. — Duvergier, t. V, n° 541. — Colmet de Santerre, t. IV, n° 158bis. — Pand. fr. v° *Donat.*, n° 8942. — Aubry & Rau, t. VII, § 718. — Deglos, p. 221. — Charmont, p. 119. — Huc, t. VI, n° 351. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2313, 2408, 2436. — Arntz, t. II, n° 2061. — Pand. belges, t. XXIX, v° *Délivr. de legs*, n° 34. — Laurent, t. XIV, n° 44.

тука излиза, че завѣтника трѣбва всѣкога да иска предаването. Предаването трѣбва да стане по доброволно съгласие, иначе завѣтника може да се въведе въ владѣние на завѣщания предметъ съ сѫдебно искане противъ сезирания наследникъ. Сѫдебното искание замѣстюва съгласието; а всѣкога трѣбва да има едно съгласие, било доброволно, било форсирано. Казватъ, че щѣло да бѫде безполезно вършение на работа и се основаватъ на Pothier; но той не казва, че искането за предаване е безполезно, когато завѣтника владѣе предмѣта; Pothier не казва това, и не можеше да го каже. Мигъръ владѣнието, или по-добре казано, държанието отъ страната на завѣтника, бърка на наследника да бѫде сезиранъ? Pothier не намира за полезно, щото завѣтника да връща предмета на наследника и после наследника пакъ да го предава на завѣтника; прочее, завѣтника може да задържи завѣщания предметъ. Само това казва *Pothier* и той не разбира, че завѣтника не е длъженъ да иска въвеждание въ владѣние. Завѣтника, наистина, държи предмета, но на какво основание? Той го държи като наемателъ; зависи ли само отъ неговата воля да измѣни своето държание на наемателъ въ владѣние на завѣтникъ? Какво значи, че завѣтника държи предмета, като лице заинтересовано въ наследството? Той го държи въ името на наследника; за да държи въ свое име, трѣбва неговия титръ да се наруши, и затова нарушение, изисква се съгласието на наследника, защото наследника не може да се десезира безъ неговото съгласие [1]).

По сѫщитѣ съображения, види се, и нашия законъ предписва на всѣки завѣтникъ да иска въвеждание въ владѣние; това искание на завѣта е задължително и за завѣта, установенъ въ членъ 125 алинея първа, която предвижда специалния случай, когато единъ кредиторъ завѣщае на своя дебиторъ освобождение отъ дългъ; въ такъвъ случай наследникътъ е длъженъ, по искането на завѣтника, да му предаде задължителнитѣ документи, които се намиратъ у завѣщателя [2]).

Въвеждането въ владѣние завѣтника иска отъ *законния наследникъ*. Значи, че завѣтника трѣбва да се обръща най-

---

1) Laurent. t. XIV, nº 44.

2) Ricci t. III nº 377.

напредъ къмъ самитѣ законни наследеици, а не направо къмъ сждътъ. Кои законни наследници разбира законъ, тъй като има разни законни наследници? Споредъ нашето мнѣние на първо мѣсто стоятъ наследницитѣ, които иматъ право на законна часть; това сж нисходящитѣ възходящитѣ и съпругътъ. Подиръ тѣхъ идатъ установенитѣ наследници, и найпосле идатъ законнитѣ наследници, които нѣматъ право на законна часть.

Ако завѣщателя остави за наследници дѣца и преживѣлъ съпругъ, то отъ трѣхъ трѣбва да се иска въвеждането въ владѣние на завѣщания предметъ; ако за наследници сж останали възходящи и съпругъ, то отъ тѣзи последнитѣ; ако за наследници сж останали възходящи и сѣребренни роднини, то въвеждането ще се иска отъ възходящитѣ; ако за наследници сж останали преживѣлъ съпругъ и братия, то въвеждането ще се иска отъ съпругътъ; ако има установенъ наследникъ, отъ него ще се иска предаването; ако ли пъкъ за наследници сж останали само сѣребренни роднини (членове 26 и 27), въвеждането ще се иска отъ тѣхъ.

Ако всичкитѣ роднини отъ извѣстна степенъ се отричатъ отъ наследството, то въвеждането трѣбва да се иска отъ ближайшата степень, която ще замѣсти отрѣклия се; тъй щото, ако се отричатъ всичкитѣ роднини до десета степень, които иматъ право да наследватъ, то въвеждането трѣбва да се иска отъ държавата, защото следъ роднинитѣ отъ десета степень тя е, която наследва.

Когато завѣщателя е назначилъ и испълнитель на завѣщанието, на когото е предалъ и владѣнието на движимитѣ имоти, отъ кого ще се иска и въвеждането въ този случай: отъ наследницитѣ ли или отъ испълнительтъ на завѣщинието? При всичко, че испълнителятъ може да е фактическия владѣтель на движимитѣ имоти, но въвеждането трѣбва да се иска отъ тогози, който има юридическото владение — наследницитѣ, които по закона се считатъ за владѣтели на всичкитѣ имоти на умрѣлия. Испълнительтъ на завѣщанието има само една миссия — да испълни завѣщанието; но преди да се испълни завѣта, той трѣбва да е припознатъ; прочее, трѣбва истинския дебиторъ да даде своето съгласие за предаването [1]).

---

[1]) Ricci, t. III, n° 377.

Ние мислимъ, че завѣтника може да иска предаването на завѣта и отъ испълнителя на завѣщанието, когато наследството се е отворило въ България — макаръ оставено отъ чужденецъ — когато испълнителя е въ България и когато наследницитѣ, отъ които би трѣбвало да се иска предаването на завѣта, се намиратъ вънъ отъ предѣлитѣ на царството или отсѫтствоватъ безизвѣстно.

Закона казва, че завѣтника е длъженъ да иска завѣтътъ отъ законния наследникъ, но не опредѣля по какъвъ начинъ може да го иска и по какъвъ начинъ го предава наследникътъ. Понеже предаването на завѣта съдържа, както казахме, не само единъ материаленъ фактъ на предаването, но и съгласието, припознаването отъ страна на наследникътъ на завѣта, то това съгласие може да се изрази или съ думи, или съ писмо и тогава е *изрично*, или съ действие, и тогава е *мълчаливо*; напримѣръ, ако наследника предаде завѣта, съ това предаване той го признава и се отказва отъ правото, което можеше да има, да иска унищожението на завѣтътъ.

Ако завѣтника завладѣе завѣта предъ очитѣ и съ знанието на наследника, и този последния мълчи, то има ли въ такъвъ случай мълчаливо съгласие отъ страна на наследника? Този въпросъ може да се разрѣши на основание на юридическото правило: *Qui tacet, cum loqui debet, consentir vedetur*, споредъ което мълчанието не е знакъ на съгласие, освенъ въ случаитѣ, въ които мълчащия е дълженъ да говори. Ако наследника е билъ дълженъ да говори и е мълчалъ, то мълчанието му се приема за съгласие. Но никой не задължава наследника да говори тогава, когато му искатъ нѣщо. Въ случай обаче, че мълчанието на наследника се придружи отъ нѣкое негово действие, което показва че той е съгласенъ за предаването на завѣтътъ, тогава има таситно предаване; напримѣръ, завѣщателя завѣщава на *Х.* самуренитѣ кожи отъ кюркътъ си; *Х.* предъ очитѣ на наследника распорюва кюрка и зема кожитѣ съ думитѣ: „менъ сѫ завѣщани кожитѣ отъ кюрка, които ги и вземамъ, а на тебе, като наследникъ, платътъ, върху който нѣмамъ никакво право"; следъ тѣзи думи наследника зема платътъ и го скрива въ гардеробътъ, като каже на завѣтника „с'богомъ"!

По това мълчание Laurent пише:

„Има мълчаливо предаване, когато наследника извършва такова действие, на което не може да се даде друго тълкувание освенъ това, че наследникътъ се съгласява да предаде завѣщания предметъ на завѣтника, като одобрява завѣта. Сѫдията оценява действието, а извѣстно е, че оценението въ разнитѣ случаи не е еднакво, защото характера на действието може да се измѣнява. Всичко, което е позволено да се каже, *въ общи думи*, е това, че самото мълчание на наследницитѣ не е съгласие. *Правилото, че този, който мълчи, се съгласява, е истинско само тогава, когато лицето, което мълчи, е било задължено да искаже волята си*“[1]).

Само мълчание, не придружено отъ никакво действие, което да показва, че мълчанието е съгласие, не може да се истълкува въ вреда на мълчащия наследникъ, предъ очитѣ на когото завѣтника завладява завѣта. Подобно завладяване на завѣта, макаръ направено въ присѫтствието и мълчанието на наследника, се счита за насилие, което не може да се преобърне въ право.

Ако наследника не се съгласи доброволно да предаде завѣта на завѣтникътъ, то последния завежда искъ предъ онзи сѫдъ, въ ведомството на който се е открило наследството, съгласно чл. 161 отъ Гражд. сѫдопр.

Противъ кого ще трѣбва да се заведе искътъ? Чл. 135 отговаря на този въпросъ: въвеждание въ владѣние на завѣтния предметъ било по доброволенъ, било по сѫдебенъ начинъ, се иска отъ законнитѣ наследници по редътъ, указанъ по-горе. И действително, искътъ за предаването на завѣтътъ по естеството си, е личенъ искъ, а като такъвъ, той трѣбва да се заведе противъ дебитора на завѣтътъ, а този дебиторъ е законния наследникъ, или въ краенъ случий испълнителя на завѣщанието.

Личния искъ за предаването на завѣщания предметъ се завежда противъ наследницитѣ съгласно правилото на чл. 140, по което всѣки отъ наследницитѣ отговаря съразмѣрно съ своята наследственна часть. Този искъ е дѣлимъ; т. е. може да теглишъ само нѣкои отъ наследницитѣ. Исключение бива само за случаитѣ, въ които завѣщания

[1]) Laurent, t. XIV. n° 58.

предметъ самъ по себе си е недѣлимъ, като напримѣръ, право за преминуване, или когато завѣщателя, като не е искалъ да обременява всичкитѣ наследници, го е оставилъ въ тяжесть само на едного отъ наследницитѣ.[1])

Никой не може да бѫде заставенъ да приеме единъ завѣтъ: *beneficium invito non datur*. Завѣтника може да отхвърли завѣта, ако го намѣри неизносенъ за себе си; той има право да иска срокъ за размишление да приеме или не завѣта [2]).

Чл. 136 [3])

Завѣтникътъ може да иска доходитѣ или лихвитѣ само отъ деньтъ на подаването просба въ сѫдътъ, или отъ деньтъ на обѣщанието да му се предаде завѣщания предметъ.

Ние видѣхме, че по чл. 134 завѣтникътъ получава право на собственность върху завѣщания предмѣтъ отъ деньтъ на завѣщателевата смъртъ, а пъкъ чл. 136 постановява, че завѣтника може да иска доходитѣ или лихвитѣ само отъ деньтъ на неговото прошение за предаването на завѣта само a die petitionis. Нѣма ли едно противоречие поне видимо между тия два текста? Щомъ завѣтника става собственникъ на завѣщания предмѣтъ, то естественнитѣ и гражданскитѣ плодове принадлежатъ по право на собственника на вѣщьта, която ги е произвела (чл. 74 отъ зак. им. и собств.) и то отъ момента, отъ който собственника е станалъ такъвъ. Това е истинския принципъ. Въпросътъ е, дали установения въ чл. 74 принципъ се прилага въ материята за наследството, когато има наследникъ съ право на законна часть и завѣтникъ, който трѣбва да иска отъ него предаването на завѣта. Чл. 136 дава отрицателенъ отговоръ; той казва, че завѣтникътъ, макаръ да е собственникъ на завѣщания имотъ има право да иска произведенитѣ отъ него плодове само отъ деньтъ на подаване искова молба да му се предаде

---

1) Dalloz, n° 3861.

2) Merlin, Rép. v° *Légataire*, § 4, n° 2. — Voët, Ad. Pand., *De jure deliber*, n° 5.

3) C. It. 864; C. N. 1014.

завѣта, или отъ деньтъ, въ който наследника доброволно му е обѣщалъ да му даде плодоветѣ. Прочее, въ материята за наследството закона не следва общитѣ принципи които уреждатъ придобиването на плодоветѣ.

Набранитѣ плодове отъ деньтъ на завѣщателѣвата смъртъ до деньтъ на подаване искова молба или до деньтъ на доброволното обѣщание да бждатъ предадени на завѣтника, ще получи не последния, макаръ да е собственникъ на вѣщьта, която ги е произвела, и не владѣлеца въ качество на такъвъ, а ще ги получи сезирания наследникъ, и ще ги получи до деньтъ на предаването. Защо това отклонение отъ общитѣ принципи за придобивание на плодоветѣ? Вѣрно е, че завѣтника е собственикъ и преди предаването на завѣта, но той нѣма упражнението на правото на собственность, той нѣма ползуването отъ собственността. До предаването на завѣта истинския му собственникъ е законния му наследникъ; колкото се отнася до завѣтника, то още не се знае, да ли той е собственникъ; това ще зависи отъ предаването.

До тогава завѣтникътъ не може да се ползува, относително плодоветѣ, отъ правата, които произтичатъ обикновенно отъ собственността. Значи, въ материята за наследството има строгъ принципъ, че плодоветѣ принадлежатъ на сезирания наследникъ до тогава, до когато завѣтника не поиска предаването на завѣта. Мотивътъ за това е, че наследникътъ не е длъженъ да знае, да ли завѣтника иска или не да приеме завѣта, който му е направенъ. За това плодоветѣ сж негови *pro impensâ et culturâ*, по причина на набранитѣ разноски и за обработването имъ.

— Понеже въпросътъ за предаването на завѣщания предмѣтъ, може да се протака предъ сждилищата съ години, а завѣтника може да е бѣденъ и нуждающъ се, то последния може да поиска отъ сждътъ, и последния е длъжанъ да му присжди, една провизиона отъ плодоветѣ и лихвитѣ на наследството. Това е общото право.[1])

Принципътъ на чл. 136 прилага ли се и спрямо плодоветѣ отъ завѣтитѣ на плодоползуване? Ако се гледа общия принципъ на чл. 159 и 176 отъ законътъ за Имущ. и Собств., то трѣбва да се заключи, че завѣтника би трѣбвало да получи и въ този случай плодоветѣ, начиная отъ деньтъ

---

[1]) Lauren. t. XiV. nº 72. — Pasic. belge, 1856. 2. 393.

на отваряне наследството. Обаче, принципа на чл. 159 и 173 не се прилага въ материята на завѣтитѣ на едно плодоползуване. Чл. 136 предвижда случая за безусловенъ и безсроченъ завѣтъ; завѣтника получава едно реално право отъ деньтъ на завѣщателевата смърть, върху завѣщания предметъ (чл. 134); но владѣнието му той получава само съ факта на предаването и може да иска плодоветѣ отъ завѣта само отъ деньтъ на иска за предаването му. Този принципъ, който е специаленъ за завѣтитѣ, е изразенъ въ общи термини; ето защо той еднакво се прилага, както къмъ завѣтитѣ за собственность, тъй и къмъ завѣтитѣ на плодоползуване. Кому, прочее, принадлежатъ плодоветѣ, набрани въ промежутока отъ завѣщателевата смърть до деньтъ на поискване да се предаде завѣтътъ?

По общитѣ принципи за придобиванията на плодоветѣ отъ собственность тѣ принадлежатъ на собственника (чл. 74 отъ Зак. за Им. и Соб.). Би трѣбвало да се рѣши съгласно чл. 159 и 173 отъ сѫщия законъ, че плодополузователя по завѣщание е собственникъ на плодоветѣ отъ деньтъ, отъ който се отвори правото за плодоползуването; а то се отваря отъ деньтъ на отваряне наслѣдството. Обаче, наредъ съ завѣтникътъ, догдѣто му се предаде завѣта, има сезирания наследникъ, който има законното владѣние на цѣлия наследственъ имотъ, включително на завѣщанитѣ имоти. Като владѣтель, той се грижи за тѣхното запазване, като добъръ домакинъ; грижи се за обработването имъ. Като възнаграждение за направенитѣ отъ него разноски и за положения трудъ за тѣхното обработване закона му дава право върху плодоветѣ отъ завѣщанитѣ имоти до деньтъ на тѣхното поисквание. Нѣма основание да се прави различие, да ли съ завѣта се завѣщава собственность, или — плодоползуване, защото и владѣлецътъ е длъженъ да се грижи, като добъръ домакинъ, за владѣнитѣ отъ него имоти следователно, има право за сѫщото възнаграждение[1]).

---

[1]) Arntz, t. II, n° 2078. — Pan. belges, t. XXIX, vo *Délivr. de legs*, n° 187. — Thiry, t. II, n° 730. — Pand. fr. *Vo Donat.*, n° 9084. — Delvincourt, t. II, p. 362. — Proudhon, *Usuf.* t. I, n° 393 — Vazeille, sur l'art. 1015, n° 2. — Duvergier, t. III, n° 423, note *a*. — Marcadé. sur l'art 604, n° 5.—Ducaurroy, t. II, n° 199.—Demante, t. II, n° 445bis. — Aubry & Rau, t. VII, § 721. — Demolombe, *Distinc des biens*, t II, n° 517, и t. XXI n° 637.—Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2459. — Dalloz, Sup. v° *Usuf.*, n° 57.— Laurent, t. XIV, n° 73, — D. P. 1877, 2. 83.

Има и противно мнѣние[1]), но то не е пр ето отъ доктрината, нито отъ юриспруденцията за основателно.

При прилагането на чл. 136 може да се представи една мжчнотия относително онѣзи плодове, които още не сж отдѣлени отъ завѣщания имотъ и би трѣбвало да се дадатъ презъ захванатата година.

Кому принадлежатъ тѣ, на наследника или на завѣтникътъ?

За разрешението на въпросътъ трѣбва да направимъ различие, да ли плодоветѣ сж естественни или граждански[2]). Въ първия случай естественнитѣ плодове принадлежатъ исключително на завѣтника. Напр Х. завѣщава на А. една ливада отъ 50 декара; завѣтника А. иска прѣдаването на завѣщания имотъ преди окосяването на ливадата, а именно на 10 априлъ 1925. Сѣното отъ тази година принадлѣжи само на А., защото законътъ казва, че плодоветѣ му принадлежатъ отъ деньтъ на поискването на завѣщания имотъ. Но, ако сѣното е окосено отъ наследника, завѣтника е длъженъ да му плати направенитѣ за това разноски.

А гражданскитѣ плодове, понеже се набиратъ день по день, би трѣбвало да се раздѣлятъ между наследника и завѣтника. Напримѣръ Х. завѣщава на А. кжщата си, която е дадена подъ наемъ на У. срѣщу единъ наемъ отъ 12,000 годишно, платимъ въ предплата въ началото на всѣко шестмѣсечие, за единъ периодъ отъ петъ години, начиная отъ 1 януарий 1920 г.

Завѣщателя умира на 1 априлий 1923 година. Завѣтника иска предаването на завѣта на септемврий 1923 г. Въ тази хипотеза наследника ще получи наемътъ отъ 1 априли до 1 септемврий 1923 г. на която дата е поискано предаването на завѣта. Но какъ да се уреди въпросътъ съ наемътъ за второто шестмѣсечие отъ 1923 г. който трѣбваше да се плати на 1 юлий 1923, особенно, ако наследника го е получилъ вече отъ наемателя? Макаръ наемателя за това шесмѣсечие да е внесълъ на 1 юлий въ предплата, той трѣбва да се раздѣли между наследникътъ и завѣтника, съобразно съ врѣмето, когато е поискано предаването. Понеже падежа на наема е

---

[1]) Merlin, Rép. v° *Legs*, sec. IV, § 3, n° 30. — Grenier, t. II, n° 303bis Duranton, t. IV, n° 521.

[2]) Demolombe t. XXI n° 638, 639. — Coin Delisle, sur l'art. 1,015, n° 13. — Dalloz, Rép. n° 3834, — Laurent t. XIV, n° 75. — Ricci, t. III, n° 394.

билъ на 1 юлий, а падежа на завѣта е 1 септемврий, то наемната сума ще се подѣли така: наема за шесмѣсечието е л 6,000 лева; наследника ще получи припадающия за два месеца наемъ 2,000 лева, а остатъкътъ отъ 4,000 ще вземе завѣтникътъ, защото той е поискалъ предаването на завѣта на 1 септемврий, отъ който моментъ има право и върху плодоветѣ, произведени отъ завѣщания имотъ.

Нѣкои италиянски автори намиратъ, че плодоветѣ, които не сж прибрани още въ деньтъ на смъртьта на завѣщателя, но сж продадени отъ него по-рано на трето лице, завѣтника нѣма право върху тѣзи плодове, тъй като стойностьта имъ не може да ги замѣсти и че тѣ трѣбва да се счетатъ откъснати отъ имота още въ деньтъ на отчуждението [1]).

Трѣбва ли да се приложи сжщия принципъ и къмъ плодоветѣ, които сж извѣстни подъ наименованието *извънредни (extraordinaires)*, каквито сж сѣчищата отъ горитѣ и материалитѣ отъ кариери и мини? Напримѣръ, Х. завѣщава на А, една гора, която се сѣче презъ всѣки десетъ години. Врѣмето на сѣчението настжпва въ момента на завѣщателевата смърть. Понеже завѣтника е закъснѣлъ да поиска предаването, наследника осича гората и присвоява материала, защото билъ го отсѣкълъ и прибралъ преди поисквание на предаването. Какъ да се реши въпроса въ този случай, въ който плодоветѣ не сж редовни, а извънредни? Въпросътъ е споренъ.

Едни намиратъ, че законътъ говори за обикновенна периодичность на плодоветѣ, напримѣръ *ежегодность;* за това той не се прилага за извънреднитѣ периоди. Ще бжде несправедливо, завѣтника да се лиши отъ едни плодове, които, по естеството си, сж чакани въ продължение на десеть години, само за това, че той е закъснѣлъ съ нѣколко дни да поиска предаването [2]).

Други намиратъ, че въпросътъ, така разрешенъ, не почива върху юридическа основа. За това *Demolombe*, като намира тъй сжщо, че въ случая би се извършила една голѣма неправда спрямо завѣтника, предлага да се признае въпро-

---

[1]) Pacifici-Mazzoni, Succ. t. VII, n° 172.

[2]) Bayle-Mouillard, sur Grenier, t. II, n° 298. — Saintespès-Lescot, t. IV, n° 1427.

са за чисто фактически и да се предостави на съдията по същество да реши, до колко наследника е билъ добросъвестенъ, като е прибързалъ да осѣче гората следъ завѣщателевата смърть и преди поискване предаването. И наистина; това мнѣние е по-основателно и по юридическо, защото, ако се установи, напримѣръ, че наследника старателно и умишленно, употребявайки разни маневри, е крилъ отъ завѣтника завѣта, само за да успѣе да осѣче гората преди поискване на предаването, наследника ще се счете за недобросъвѣстенъ, и завѣтника не ще се лиши отъ плодоветѣ. Той има въ този случай право върху тѣхъ отъ деньтъ на завѣщателевата смърть[1]). Добросъвѣстностьта или недобросъвѣстностьта на наследника въ случая ще играятъ решающа роля.

Когато завѣщания предметъ *не дава плодове*, нито естественни, нито граждански, има ли право завѣтника да иска отъ наследника обезщетение, ако той го е задържалъ и се е ползувалъ отъ него и следъ поискване на предаването? И този въпросъ е споренъ. Ricard и други, като се основаватъ на римското право, правятъ различие и казватъ, че плодове не се дължатъ, ако предмета е билъ завѣщанъ на завѣтника за негово лично употрѣбление, *ad melius esse*; а се дължатъ, ако непроизводящия плодове предметъ е завѣщанъ, за да бѫде продаденъ. Напримѣръ, Х. завѣщава на А. една огърлица отъ брилянти, която струва 100,000 лева. Ако огърлицата е била завѣщана на А. „за да я носи за споменъ на завѣщателя", не се дължи никакво обезщетение, макаръ наследника да я задържалъ нѣколко месеца следъ поискване на предаването, за да я носи неговата съпруга; ако ли пъкъ тя е била завѣщана, за да бѫде продадена и отъ стойностьта ѝ завѣтницата да си построи кѫща, наследника дължи на последнята лихвитѣ върху стойностьта на огърлицата за врѣмето, презъ което наследникътъ я е задържалъ.

---

[1]) Delvincourt, t. II. p. 93. — Massé et Vergé, t.III, n° 288. — Domat, sur l'art, 1382. — Merlin, Rép, v° *Legs*, § 4, n° 33. — Troplong, t. IV, n° 1882. — Saintespès-Lescot, t. IV, n° 1419. — Demolombe, t. XXI, n° 640. — Vazeille, sur l'art. 1014, n° 2. — Bayle — Mouillard, sur Grenier, t. II, n° 296. — Huc, t. VI, n° 339. — Arntz, t. II, n° 2078. — Pand. belges, t. XXIX, v° *Délivr. de legs* n° 212.

Това различие бѣ усвоено и отъ модернитѣ автори[1]). Други отхвърлятъ това различие[2]). Нашия законъ не прави никакво различие въ това отношение. Той предполага по буква и по духъ, че завѣщания предметъ е плодоносенъ, защото говори за имотъ, който дава доходи или лихви; ако той би визиралъ и имотъ, който не дава доходи, трѣбваше да го каже, както прави въ други аналогични случаи, напримѣръ както прави въ чл. 279 отъ З Д. гдето е казано: „ако продадената или предадената вѣщь принася плодове или други доходи“ . . , Ето защо наследника не е длъженъ да плаща плодове за имотъ, който, по естеството си, не е доходоносенъ. Закона не прави различие, и ние не трѣбва да го. правимъ: *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.*

Закона, като иска молба за предаване, за да почнатъ да текатъ лихвитѣ, подразбира базусловенъ и безсрочень завѣтъ; защото, ако се касае за условенъ или сроченъ завѣтъ, една преждеврѣменна искова молба не може да има никакво действие.

Чл. 135 задължава завѣтника да иска отъ законния наследникъ предаването на завѣщания предмѣтъ. Съгласието отъ страна на наследника да предаде завѣта и искането, по сѫдебенъ редъ, отъ страна на завѣтника, за предаването на завѣта иматъ голѣмо значение за послѣдствията по предаването. Тѣзи последствия именно се и определятъ въ чл. 136. Този чл. определя: а) какви сѫ последствията отъ искането за предаване завѣщания предмѣтъ и б) момента, отъ който се захващатъ тѣзи последствия. Последствията се състоятъ въ предаване не само на завѣтътъ, но и на лихвитѣ или приходитѣ отъ него; тѣзи приходи могатъ да се искатъ само отъ деньтъ, когато е подадена просбата въ сѫдътъ за предаване завѣта, или отъ деньтъ, въ който наследника е *обѣщалъ* на завѣтника, че е готовъ да му предаде завѣта. Разбира се, че обѣщанието на наследника да предаде завѣщанния предметъ на завѣтника, трѣбва да е станало преди завеждането на искътъ;

---

[1]) Vazeille, sur l'art. 1014, n° 5.—Armand Dalloz, *Diction.* v° *Legs*, n° 275. — Cesare Losana, success testam, n° 817.

[2]) Bayle-Mouillard, sur Grenier, t. II, n° 298, note *b* u 299.—Saintespès-Lescot, t. IV, n° 1428 и 1429. — Demolombe, t. XXI, n° 643.

въ противенъ случай, т. е. ако обѣщанието на насѣлдника последва следъ завеждането на искътъ за предаване завѣта, то лихвитѣ текатъ отъ деньтъ, въ който е подадена просбата въ сѫдътъ, защото обѣщанието е преварено съ искъ, и то въ такъвъ случай се гледа, като отговоръ на сѫдебното искание на завѣтника.

За кой завѣтникъ говори чл. 136, за частния или за всичкитѣ завѣтници, биле тѣ универсални или частни? Този въпросъ получава още по голѣмо значение, като се има предъ видъ, че единъ отъ нашитѣ източници, а именно *Code Napoléone*, въ съответния текстъ говори за частнитѣ завѣтници. Нашия законъ не прави такава разлика между универсалнитѣ и частнитѣ завѣтници. Всѣки завѣтникъ, безразлично отъ неговия характеръ, получава право върху плодоветѣ отъ завѣщания имотъ само отъ деньтъ, въ който е поискано предаването или отъ деньтъ, въ който наследника доброволно е обѣщалъ плащанието имъ. Ако, обаче, завѣщателя е установилъ наследникъ, той не трѣбва да се смѣсва съ универсалния завѣтникъ, който тъй сѫщо получава качеството на наследникъ.

И италианския *Codice Civile* не прави разлика между завѣтницитѣ; това се вижда отъ съответния текстъ на art. 864, който казва: „Завѣтника може да претендира за плодоветѣ или лихвитѣ само отъ деня на сѫдебното поискване“ . . (il legatario non può pretendere i frutti o gli interessi, che dal giorno della domanda giudiziale. .)

Не е такова положението на въпросътъ по *Code Napaléon*: той прави различие между универсалния завѣтникъ и частния. Първия има право на плодоветѣ или лихвитѣ отъ деньтъ на завѣщелевата смъртъ, ако ги поиска въ продължение на една година, начиная отъ този день; иначе той губи това право и може да ги иска само отъ деньтъ на исковата молба. Това се вижда отъ art. 1005, който говори за универсалния наследникъ (*légataire universel)* и отъ art. 1014, който казва: „Обаче, *частния* завѣтникъ ще може да се въведе въ владѣние на завѣщания имотъ, и да претендира за доходи или лихви отъ него само отъ деньтъ на исковата молба за предаванне . . , или отъ деньтъ на който това предавание е му било доброволно обѣщано“ (Néanmoins

le légataire *particulier* ne pourra se mettre en possession de la chose léguée, ni en pretendre les fruits ou intérêts, qu' à compter du jour de sa demande en délivrance, ou... du jour auquel cette délivrancee lui aurait été volontaierement consentie).

Французскитѣ автори критикуватъ това неоправдано различие. Така, *Troplong*, като говори за него, казва: „На пръвъ погледъ не се вижда причината за това различие. Защото, било че се касае до универсаленъ завѣтникъ, било че се касае до частенъ завѣтникъ, строгитѣ принципи ни задължаватъ да кажемъ, че сезирания наследникъ си присвоява плодоветѣ (*fait les fruits siens*), до когато завѣтника не е поискалъ предаването; че добросъвѣстно се ползува отъ тѣхъ по мотивъ, че той не е длъженъ да знае, да ли завѣтника желае или не да приеме завѣта" [1]).

А *Laurent*, казва, че това различие е плодъ на единъ компромисъ между юрисконсултитѣ въ държавния съвѣтъ, когато се е разисквалъ законопроекта. Извѣстно е, че, когато става спогодба върху принципитѣ, винаги се получава едно непоследователно дѣло [2])

Прилагането на този членъ може да повдигне мжчнотия по завѣти, направени въ полза на юридическо лице, като община или друго обществено учреждение. Въ този случай се явява въпросъ: ако учреждението, въ полза на което е направенъ завѣта, подаде просба въ сждътъ за предаване завѣта преди надлежното началство да утвърди завѣта, то тази просба прави ли да текатъ въ полза на учреждението лихвитѣ или доходитѣ отъ деньтъ на подаването ѝ? Този въпросъ се разрешава отъ французскитѣ автори и юриспруденция различно. Едни казватъ, че подаването на просбата въ сждътъ отъ юридическото лице, съ изключение на общинитѣ, преди утвърждението на завѣта нѣма никакво действие относително течението лихвитѣ или доходитѣ, които почватъ да текатъ въ полза на моралното лице само отъ деньтъ, въ който завѣта се утвърди отъ надлежното началство. Има и противно мнѣние, споредъ което, макаръ юридическото лице и да е подало просба въ сждътъ за предаване на завѣта преди утвърждението на последния отъ надлежната власть,

---

[1]) Troplong, t. IV, n° 1876.

[2]) Laurlent, t. XIV, n° 66.

лихвитѣ почватъ да текатъ отъ деня, въ който е подадена просбата [1]). Това мнѣние ни се вижда не право, защото до утвърждението завѣта отъ надлежната власть, моралната личность нѣма право да се счита даже за завѣтникъ, тъй като тази власть по нѣкои съображения може да забрани на юридическото лице да приеме завѣта. Прочее, отъ това се вижда, че просбата на моралната личность, ако е подадена въ сждътъ преди да бжде утвърденъ завѣта по надлежния редъ, се счита като *преждеврѣменна.*

Когато въпроса е за завѣти, направени въ полза на общини, тѣ иматъ право да подаватъ преждеврѣменни просби т. е. такива, които сж подадени преди правителството да утвърди завѣта, въ сждътъ за предаване завѣта, и въ такъвъ случай лихвитѣ или доходитѣ почватъ да текатъ въ полза на общината-завѣтникъ отъ деньтъ на подаването просбата въ сждътъ; но въ такъвъ случай представителя на общината може да подаде просбата само съ предварителното разрешение на общинския съвѣтъ [2]) А всичкитѣ останали юридически лица, въ полза на които е направенъ завѣтъ, могатъ да искатъ лихви и доходи отъ деня на подаване просбата само въ такъвъ случай, ако тя е подадена следъ утвърждението отъ страна на висшата надлежна, опредѣлена отъ закона за това, власть.

За да може просбата да направи да текатъ лихвитѣ или доходитѣ отъ завѣта, тя трѣбва, да е подадена въ компетентния за нейното разглеждание сждъ: тя нѣма никакво действие, когато е подадена не въ компетентно сждилище или въ нѣкое административно мѣсто. (чл. 190 отъ Граждан. сждопроизводство.)

Чл. 137 [3]).

Лихвитѣ или доходитѣ отъ завѣщанния предметъ почватъ да течжтъ въ полза на завѣтника отъ деньтъ на смъртьта на завѣщателя, само когато завѣщательтъ изрично е исказалъ това искане.

---

[1]) Dalloz, n° 3826. — Laurent, t. XIV, n° 70.

[2]) Ibid., n° 3827.

[3]) C. it. 865; C. N. 1015, al, l.

Горния, 136 членъ, установи общо правило, че лихвитѣ и доходитѣ отъ завѣщанния предметъ могатъ да текжтъ въ полза на завѣтника само отъ денътъ, въ който е подадена въ сждътъ просба за предаването на завѣта, а чл. 137 прави изключение отъ това правило, като предоставя право на завѣщателя да заповѣдва, щото тѣзи лихви или доходи да текътъ и отъ деньтъ на неговата смърть. Това показва, че правилото на чл. 135 не е отъ общественъ интересъ, и че, следователно, завѣщателя може да распореди друго-яче. Но понеже правилото въ този членъ е изключение, то искането не завѣщателя, щото лихвитѣ или доходитѣ да почнатъ да текжтъ отъ деньтъ на неговата смърть, трѣбва да е направено въ самото завѣщание и то *изрично*; и по правилото *Exceptio est strictissimae interpretationis* мълчалива воля не се приема, освенъ за случая, който е установенъ въ чл. 138, когато е завѣщанъ пожизненъ доходъ или пенсия.

Когато е въпросъ за думата *изрично*, ние и другаде сме казвали, че отъ нея трѣбва да се теглятъ двѣ заключения:

Първо думата *изрично* е единъ енергиченъ изразъ, съ който законодателя си служи само тогава, когато желае да не сжди за нѣщо по съмнителни предположения въ полза на завѣтника.

Второ, при все това, не трѣбва да считаме, че волята на завѣщателя не трѣбва да проистича отъ сакраментални формули. За да се види тази воля, трѣбва да се гледа на точнитѣ и ясни думи въ завѣщанието.

Завѣщателя може да изрази изрично волята си относително началния моментъ за плащание лихвитѣ и доходитѣ било като си послужи съ терминитѣ на закона, въ какъвто случай нѣма никакъвъ споръ, например, *завѣщавамъ на А. 100,000 лева, законнитѣ лихви върху които ще почнатъ да текатъ въ негова полза, начиная отъ деньтъ на моята смърть, макаръ предаването да е поискано по късно;* било по другъ нѣкой начинъ, който показва волята на завѣщателя, например, ако завѣщателя кажеше: моя наследникъ ще задържи доходитѣ само отъ онѣзи имоти, които не сж завѣщанитѣ, а доходитѣ отъ завѣщанитѣ имоти, начиная отъ деньтъ на смъртьта ми ще получи завѣтникътъ.

Формулитѣ, въ които завѣщателя проявява изричната си воля, понеже не сж сакраментални, могатъ да бждатъ различни споредъ неговата интелигентность и просвѣтенность. Ние ще посочимъ на нѣкои, които сж се представяли на практика.

Напримеръ, завѣщателя казва: „*Завѣтникътъ ще се ползува отъ завѣщания предметъ, начиная отъ деньтъ на моята смъртъ.* Въ тази формула завѣщателя изразява *изрично* своята воля относително началния моментъ за получване на доходитѣ и лихвитѣ въ полза на завѣтника.

Може да се представи и друга формула, която показва, че волята на завѣщателя е, щото завѣтника да получи доходитѣ и лихвитѣ отъ деньтъ на отваряне на наследството[1]) Тя е: „Желая, щото завѣтника да има владѣнието на имота въ денятъ на смъртьта ми"

Като постановява, че, по изричното желание на завѣщателя, завѣтника може да получи плодоветѣ отъ завѣщания имотъ отъ деньтъ на отваряние наследството, съ това законътъ не освобожда последния отъ задължението да иска предаването (чл. 135). Наистина, закона не казва, че завѣтника ще прибере плодоветѣ отъ деньтъ на смъртьта; той само казва, че тѣ *почватъ да текатъ* отъ деньтъ на завѣщателевата смърть. Това е едно отъ онѣзи изключения, за които въ общи думи говори последнята алинея отъ чл. 136 отъ закона за З. Д.

Отъ това следва, че, ако наследника не предаде доброволно плодоветѣ на завѣтника, последния, може да ги получи само чрезъ искъ за предаване, въ цената на който искъ ще влезатъ всичкитѣ събрани отъ денътъ на завѣщателевата смърть плодове, понеже отъ него день тѣ текатъ въ негова полза.

Тъй че завѣтникътъ ще иска въ своята искова молба: предаването на завѣщания предметъ заедно съ доходитѣ или законнитѣ лихви, набрани отъ деньтъ на завѣщателевата смърть, макаръ исковата молба да е подадена години подиръ този день, стига само да не е просрочена по давность.

По този въпросъ споръ нѣма.

---

[1]) Massé et Vergé, t. III p. 228. — Marcadé, sur l'art. 1015, n° 1. — Merlin, Rép, V° *Legs*, sec. IV, §, 3 n° 28.

Прилагането на чл. 137 има мѣсто само тогава, когато е завѣщанъ имотъ, който може да даде лихви или приходи, като напримѣръ земя, капиталъ или другъ приходоносенъ предметъ; щомъ е завѣщанъ неприходоносенъ предметъ, правилото на членове 136 и 137 е неприложимо.

Чл. 138. [1])

Ако е завѣщанъ пожизненъ доходъ или пенсия, то тя почва да тече отъ денътъ на смъртьта на завѣщательтъ.

Този членъ установява едно второ исключение отъ правилото на чл. 136, като опредѣля, кои завѣти се считатъ, въ силата на самиятъ законъ, за собственость на завѣтника отъ момента на завѣщателевата смърть. Тѣзи завѣти сж а) пожизненъ доходъ и б) пенсия. Щомъ е завѣщанъ пожизненъ доходъ или пенсия, завѣтника има право да ги иска въ завѣщанния размѣръ отъ деньтъ на завѣщателевата смърть. Тука има таситна воля на завѣщателя. Това происхожда отъ самото естество на завѣта. Това течение на дохода или пенсията отъ деньтъ на завѣщателевата смърть се основава било на самата природа на завѣта, било на принципа, че завѣщания предметъ се счита, отъ отваряниего на наследството, за собственость на завѣтника, заедно съ нейнитѣ уголѣмявания и аксессоари, съ които и трѣбва да я предаде наследника. И действително, да завѣщаешъ пенсия за прехрана, това значи па предполагашъ, че завѣтника има отъ нея нужда, която почва отъ самия моментъ на отварянето на наследството. При такова обстоятелство безполезно е да се казва изрично, че завѣтника има отъ нея нужда и че вследствие на това трѣбва да му се плати незабавно [2])

При прилагането на членъ 138 трѣбва да се обръща сириозно внимание върху характера на завѣта отъ пожизненъ доходъ и пенсия. И въ двата случая завѣта трѣбва да има алиментаренъ характеръ, т. е. пожизненния доходъ или пенсия да сж завѣщани, по нужда, *за прехрана* на завѣтника;

---

1) C. It. 866; C. N. 1015 al. II.

2) Bruno, p. 215. n° 3.

щомъ завѣта не е отъ този характеръ, то течението му почва отъ деньтъ, въ който е подадена просбата въ сѫдътъ за предаване завѣтътъ. Въ този смисълъ се произнасятъ италиянската юриспруденция върху art. 866 отъ *Codice civile*, и французката юриспруденция върху art. 1015 ал. 2-а отъ *C. Napolèon* [1]), които отговарятъ на нашия 138 членъ.

Когато се говори, че завѣта *почва да тече отъ деньтъ на завѣщателевата смъртъ*, то се разбира, че това течение почва по право, *ipso jure*. Въ това сѫ съгласни всичкитѣ автори.

Понеже и правилото на чл. 138 е изключение, то трѣбва да се тълкува исчерпателно и да се допуща прилагането му само за завѣти отъ пожизненъ доходъ и отъ пенсия [2]), защото *Exceptio esi strictissimae interpretationis* и то подъ условие, че тѣзи завѣти ще иматъ чисто алиментаренъ характеръ, което се потвърдява и отъ последнята часть на втората алинея отъ следующия 139 членъ. Това значи, че пожизнения доходъ и пенсията почватъ да текатъ отъ деньтъ на завѣщателевата смъртъ само тогава, ако тѣ сѫ завѣщани за прехрана. Иначе почватъ да текѫтъ само отъ деньтъ на исковата молба за предаване.

Чл. 139 [3]).

Ако е завѣщано опредѣлено количество предмѣти, които да се предаватъ на срокове, напримѣръ на година, на мѣсецъ или въ друго врѣме, то първия срокъ захваща отъ деньтъ на смъртьта на завѣщателя и завѣтникътъ получава право върху цѣлото количество, което трѣбва да му се предаде въ първия срокъ даже и тогава, когато той е живъ само въ началото на срока.

Впрочемъ, завѣщанитѣ предмети могатъ да се искатъ само следъ изтичане на срока. Обаче, завѣта,

---

[1]) Laurent. t. XIV, n° 80. — Pand. fr. n° 9118. — Huc, t. VI, n° 340. — Pend. belges, t. XXIX. n° 202. — Arntz, t. II, n° 2079. — Marcadé, sur l'art 1015, n° I. — Pièdelièvre, p. 118. — Demolombe, t. XXI, n° 650. — Troplong, t. IV, n° 1903. — Aubry & Rau, t, VII, § 721.

[2]) Dalloz, n° 3846.

[3]) C. It. 867.

който е завѣщанъ за поддържание, може да се иска и въ началото на срока.

По-напредъ видѣхме, че може да се завѣщаватъ и опредѣлено количество предмети; завѣщанието въ такъвъ случай може да бѫде безусловно и условно. Въ първия случай предаването на завѣта става на общо основание, а въ втория случай, т. е. ако завѣта е условенъ, предаването му става съгласно чл. 139.

Този членъ предвижда случая на периодическитѣ завѣти, т. е. когато е завѣщано опредѣлено количество предмети, предаването на които да става на срокове. Мѣрилото на тѣзи срокове може да е различно, напримѣръ, година, месецъ, Димитровъ-день, Георгьовъ-день и други установени отъ обичая термини.

Първата часть отъ членътъ постановява три правила: а) че отъ деньтъ на смърьта на завѣщателя завѣтника получава право върху цѣлото количество, което трѣбва да му се предаде по първия срокъ; б) че завѣтника получава правото върху цѣлото количество предмети, които трѣбва да му се предаджтъ въ последующитѣ срокове, само въ началото на всѣки последующи настѫпилъ срокъ, и в) че въ всичкитѣ случаи, за да може завѣтника да получи право върху срочното количество, той трѣбва да е билъ живъ въ началото на всѣки срокъ и че умиранието му следъ началото, въ време на течението на срока, не бърка да се получи количеството за срока [1]) презъ течението на който е умрѣлъ.

Втората часть опредѣля момента, въ който завѣтника, или неговитѣ наследници, може да получи срочното количество, върху което той е получилъ право, когато е билъ живъ въ началото на срока. Този моментъ настѫпва всѣкога следъ истичанието на срока, за количеството отъ който завѣтника е получилъ право; тъй щото, ако завѣтника е живъ, той по този начинъ въ единъ и сѫщи моментъ има право да иска количеството за истеклия срокъ и получава право върху количеството отъ идущия срокъ. Обаче, закона прави изключение отъ това правило за алиментарнитѣ завѣти, като

[1]) Ricci, t. III, n° 383.

казва, че, ако завѣта е за поддържание *(alimenti)*, той може да се иска и въ началото на срока.

За по-голѣма ясность на текста да вземемъ единъ примѣръ: *X.* завѣщава на *Z.* всѣка година по 1,000 лева. Завѣщателя *X.* умира на 1-й януарий 1890 год. Завѣтника *Z.*, ако е живъ въ това време, добива право върху цѣлото количество отъ първия срокъ, т. е. отъ първата година; макаръ и да умрѣ на 2-й януарий 1891, цѣлото количество ще се дължи на неговитѣ наследници. Исплащанието на това количество може да се иска само следъ истичанието на срока, т. е. на 2-й януарий 1891. Ако завѣтника е живъ на 2-й януарий 1891 год., той получава право върху цѣлото количество за втория срокъ, което може да се иска следъ истичанието на втория срокъ, т. е. на 3 януарий 1892 год., когато *Z.*, ако е живъ, получава право върху количеството отъ третия срокъ, исплащанието на което може да се иска едва следъ истичанието на последния, т. е. на 4 януарий 1893 год. и т. н. т.

Ако вземемъ сѫщия примѣръ и предположимъ, че завѣщаната годишна сума е завѣщана за поддържание, то *Z.* ще има право да иска исплащанието на горнитѣ срочни количества: за първия срокъ може да иска на 2 януарий 1890 г., за втория срокъ — на 3 януарий 1891 год., за третия срокъ — на 4 януарий 1892 и т. н. т.

Завѣта за поддържание, за който се говори въ членъ 139 е сѫщия, който се установи отъ членъ 127. Коя е причината, по която закона допуща, щото срочния завѣтъ за подържание *да може* да се иска въ началото на срокътъ, а не следъ истичанието му, както е поставено за обикновенния завѣтъ? Причината на това различие се крие въ различието на естеството на самитѣ завѣти. Алиментарния завѣтъ, който разбира суммата за облѣкло, квартира и други потрѣбни за живота на завѣтника предмѣти, е отъ такова естество, което изисква незабавното изплащание, което да покрие нуждитѣ за живота на завѣтника.

Buniva, като коментира art. 867 отъ *Codice Civile*, който отговаря на нашия 139 членъ, привожда следующия примѣръ: Петъръ завѣщалъ на Тиция годишна пенсия отъ 200 лева, и следъ това завѣщателя умира на 1-й Януарии 1861 год. Следъ този день Тиция придобива право за първия терминъ, т. е. върху 200 лева, даже ако той е умрѣлъ

на 3 Януарий 1861 год.; да предложимъ, че Тиция умира следъ захващанието на втория терминъ, т. е. на 3 Януарий 1862 год., цѣлия вторъ терминъ — 200 лева, ще се дължатъ на неговитѣ наследници. [1])

Закона не казва, че завѣта за поддържане *трѣбва* да се плаща отъ началото на срока, но че *може* да бѫде исканъ отъ тогава; отъ това следва, че закона представя на благоразумието на сѫдията да реши, да ли трѣбва да се заплати завѣта за поддържание отъ началото на срока.

Отъ изложеното се вижда, че периодическия завѣтъ не е едничъкъ завѣтъ, но се състои отъ толкова завѣти колкото сѫ годинитѣ (периодитѣ), въ продължение на които трѣбва последователно да се плаща; и заради това се счита като условенъ завѣтъ, който трѣбва да се испълнява всѣка последующа година или мѣсецъ, въ които исплащинието на завѣта зависи отъ живота на завѣтникътъ.

Когато завѣта е сроченъ, то завѣтника има право да иска гаранция за исплащанието и наследницитѣ сѫ длъжни да дадатъ исканото поржчителство.

Завѣта за годишно плащане не е годишенъ, но е вѣченъ, когато е направенъ за въ полза на едно морално лице което има вѣчна цѣль, или за въ полза на една опредѣлена вѣчна цель, като напримеръ за богослужение, което не умира.

Завѣта за годишно исплащание се счита годишенъ само тогава, когато е направенъ на физическо лице, или пъкъ на такова морално лице, живота на което, по закона или по устава му, е опредѣленъ за изѣстно време.

Срочния завѣтъ се исплаща на завѣтника следъ удостовѣрението, че той е живъ, въ началото на срока. Тяжестьта на доказванието, че завѣтника е живъ, лежи върху самия завѣтникъ, който иска исплащанието на завѣта.

Чл. 140[2]).

Ако завѣщателя има нѣколко наследници и не е натоварилъ особенно ни едного отъ тѣхъ да удо-

[1]) Buniva, p. 423

[2]) C. It. 868; C. N. 1017.

влетвори завѣта, то всѣкой отъ тѣхъ удовлетворява съразмѣрно съ своята часть.

По-рано казахме мимоходомъ, че искътъ за предаването на завѣщания предметъ е дѣлимъ и, че всѣки наследникъ трѣбва да бѫде тегленъ предъ сѫдътъ за неговата часть. Членъ 140 изрично разрѣшава въпроса за солидарностьта или недѣлимостьта на искътъ. Отъ текста на този членъ, а тъй сѫщо и отъ текста на членъ 279, се вижда, че завѣщателя има право да натовари само едного, или само нѣкои отъ своитѣ наследници да удовлетворатъ завѣта, и че, ако той не е натоварилъ *особенно* ни едного отъ тѣхъ да удовлетвори завѣта, то всѣки наследникъ удовлетворява *съразмѣрно, prorata*, съ своята часть. Отъ това следва, че завѣтника, който иска предаването на завѣщания предметъ трѣбва да раздѣли искътъ си и да действува противъ всѣкой отъ дебиторитѣ за частьта, която тѣ дължатъ [1]), освѣнъ въ случаитѣ, когато самата природа на завѣта изисква недѣлимостьта на искътъ.

Члена, като говори за *съразмѣрното* задължение на наследницитѣ спрямо завѣтницитѣ, постановява, че наследницитѣ удовлетворяватъ съразмѣрно съ своята *часть*. Но коя е тази часть? Отъ какво е тя? Тука закона разбира *наследственната* часть, която се припада отъ наследството на всѣки наследникъ.

Това постановление на члена за съразмѣрното съ наследственната часть задължение на наследницитѣ показва, че завѣтницитѣ не сѫ друго освенъ кредитори, които, като такива, иматъ *личенъ искъ* противъ своитѣ дебитори [2]) (наследницитѣ); при това всѣки наследникъ отговаря лично само съразмѣрно съ своята наследствена часть; мѣжду наследницитѣ нѣма никаква салидарность въ такъвъ случай, освѣнъ ако завѣщателя е постановилъ такава солидарность съ формалне разпореждание. По въпроса, отъ гдѣ се поражда този

---

[1]) Buniva, p, 424. — Dalloz. n° 3860.

[2]) Laurent t. XIV' n° 55. — Dalloz, n° 3861. — Deglos, p. 228. — Huc, t. VI, n° 331. — Piédelièvre, p. 94. — Pand. fr., v° *Donat*, n° 8975. — Furgole, *Testam'* n° 20.—Merlin, Rép. v° *Légataire*, § 6, n° 9. — Pothier, *introd.* au titre XVI de la coutume d'orleans, n° 78. — Toullier, t, V, n° 555.—Colmet de Santerre, t. IV n° 162 bis.—Demolombe, t. XXI, n° 667.

дългъ за наследницитѣ, Pothier казва, че наследника, съ приеманието на наследството, се задължава *ex quasi-contractu* спрямо завѣтницитѣ; че това обязателство поражда личенъ искъ, който римлянитѣ наричатъ *ex testamento*. Този личенъ искъ не е друго, освенъ искъ за предавание, който принадлежи на завѣтницитѣ срѣщу наследницитѣ, или срѣщу дебиторитѣ на завѣта [1]).

Но когато завѣта е единъ опредѣленъ имотъ, който се намира въ наследството на завѣщателя, и когато наследникътъ е продалъ завѣщания имотъ, то завѣтника има право да заведе ревендикационенъ искъ, защото наследника нѣма право да продава завѣщания предметъ, тъй като той продава едно нѣщо, което не принадлежи нему [2]), а извѣстно е, че за да може едно лице да продаде единъ имотъ, то трѣбва да е собственикъ на продаваемия имотъ (гл. 231 отъ закона за договоритѣ и задълженията). Обаче, ако завѣта е неопредѣленъ предметъ и не е собственность на завѣщателя, то завѣтника нѣма право на ревендикационенъ искъ [3]).

И тъй, завѣтникътъ може да получи завѣщания предметъ или чрезъ личенъ искъ противъ лицето, което е длъжно да испълни завѣта, или чрезъ ревендикационенъ искъ.

Освенъ личния и ревендикационния искове, завѣтника има и друго срѣдство, съ което да осигури предаването завѣта. Това срѣдство се състои въ правото на завѣтника да иска отдѣлянието имотитѣ на умрѣлия отъ онѣзи на наследницитѣ. И наистина чл. 284 постановява, че завѣтницитѣ могатъ да искатъ въ всѣки случай отдѣлянието на имота на починалия отъ имота на наследника. Цѣлта на това особенно право е да се попрѣчи на личнитѣ кредитори на наследницитѣ да се наредятъ заедно съ завѣтницитѣ върху имота на *de cujus*.

Ние само упомѣнуваме тука за това срѣдство, подробности за неговото упражнение даваме при коментиранието на чл. 284, дѣто е сѣдалището на тази материя.

---

[1]) Laurent. t. XIV p. 171. — Pand. fr. v° *Donat.*, n° 9198. Baudry-Lacantinerie, t., n° 71. — Huc, t. VI, n° 342. — Pand, belges, t. LVIII, v° *Legs*, n° 1171, — Merlin, Rép. v° *Legs*, § 6.

[2]) Troplong, t, IV, n° 1926.

[3]) Buniva, p, 425.

Като постановява, че, ако завѣщателя има нѣколко наследници и не е натоварилъ особеенно ни едного отъ тѣхъ да удовлетвори завѣта, всѣкой отъ тѣхъ удовлотворява съразмѣрно съ своята наследствена часть, закона не опредѣля изрично, има ли право завѣщателя да задължи особенно само едного отъ наследницитѣ да исплати завѣта? Този въпросъ има голѣмо значение, което ни налага обязаность да се произнесемъ по него. Ние мислимъ, че въпроса, както забелѣжихме по-горе, трѣбва да се разреши въ положителенъ смисълъ, т. е., че завѣщателя има право да натовари само едного отъ наследницитѣ съ задължението да удовлетвори завѣта. Това си мнѣние ние основаваме върху следнитѣ аргументи: 1. чл. 279 постановява изрично, че може да има завѣщание, което да распорежда, щото исплащането на дълга, а следователно и на завѣтитѣ, които сѫ дългъ на наследницитѣ, — да стане несъразмѣрно съ наследственитѣ части на наследницитѣ, а тъй както распореди завѣщателя. 2) въ Codice civile, истчоника на нашия законъ, сѫществува особенъ членъ (869), който изрично разрешава този въпросъ въ положителенъ смисълъ. Чл. 869 постановява: „ако задължението за исплащането на завѣтътъ особенно е възложенъ върху едного отъ наследницитѣ, само той е длъженъ да го удовлетвори“ (*Se l'obbligo di pagare il legato è stato partico'armente imposto a taluno dègli eredi, questo solo è tenuto a soddisfarlo*). Отъ този членъ се вижда, че, когато завѣщателя има нѣколко наследници, той може да натовари само едного отъ тѣхъ да удовлетвори завѣтитѣ и че въ такъвъ случай само задължения удовлетворява завѣтницитѣ. 3-то) до колко ни е извѣстно, съставителитѣ на нашия законъ за наследството не сѫ рецепирали и art. 869 отъ Codice civile, защото, споредъ тѣхното мнѣние, постановлението на art. 869 може да се истегли по аргумента *à contrario* и отъ текста на чл. 140 отъ нашия законъ за наследството тъй сѫщо и отъ чл. 279. И действително, чл. 140 постановява правило, че наследницитѣ на завѣщателя удовлетворяватъ завѣта съразмѣрно съ наследственната часть тогава, когато завѣщателя *не е* натоварилъ *особенно* ни едного отъ наследницитѣ съ това удовлетворение. Отъ изражението *„и не е натоварилъ особенно ни едного отъ тѣхъ да удовлетвори завѣта“* може по аргумента *à contrario* да се заключи, че,

ако завѣщателя има нѣколко наследници *и е натоварилъ* едного отъ тѣхъ да исплати завѣта, само натоваренния е дължень да го удовлетвори, а другия наслѣдникъ или другитѣ наслѣдници сж длъжни да обезщетятъ удовлеторившия завѣта съразмѣрно съ своитѣ наслѣдственни части.

4) въ *Code Napoléon* тоже нѣма особенъ членъ, който да отговаря на art. 869 отъ *Codice civile*, но французската сждебна практика и коментаторитѣ на *Code Napoléon* разрешаватъ въпроса въ сжщия смисъль [1]).

Допълнителни сжждения по този въпросъ ще дадемъ при коментирането на чл. 279.

Чл. 141 [2]).

Ако е завѣщанъ неопредѣленъ предметъ отъ известенъ родъ или видъ, то наследника има избирателно право: той не е длъженъ да дава предметъ отъ най-добро качество, но не може да предложи и отъ най-долно качество.

Видѣхме, че чл. 122 допусна завѣщание на движимъ неопредѣленъ предмѣтъ отъ извѣстенъ родъ или видъ даже тогава, когато ни единъ отъ тѣзи родове или видове не се намира въ имуществото на завѣщателя нито въ врѣмето, когато е правено завѣщанието, нито въ врѣмето, когато е умрѣлъ завѣщательтъ. Чл. 141 опредѣля: кой има избирателно право и въ какво се състои правото на този изборъ, когато е завѣщанъ неопредѣленъ предмѣтъ отъ извѣстенъ родъ или видъ. Въ такъвъ случай избирателното право принадлѣжи на наследникътъ и той не е длъженъ да дава предметъ отъ най-доброто качество, но не може да предлага предметъ и отъ най-долното качество. Напримѣръ, *X.* завѣщава на *У.* единъ конь; избирателното право принадлежи на наследницитѣ на *X.*; наследницитѣ не сж длъжни

---

[1]) Laurent, t. XIV, n° 107 и 115. — Huc, t. VI, n° 342. — Pand. fr. v° *Donat.*, n° 9190, — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2420, 2474. — Demolombe, t. XXI, n° 607. — Pothier. *Donat. et testam*, n° 247. — Pand. belges, t. LVIII. v° *Legs*, n° 953. — Arntz, t. II n° 2075. — D. P. 1887. I. 75.

[2]) C. It. 870; C. N. 1022.

да даватъ конь отъ най-добра порода, напримѣръ арабски конь, но не могатъ и да предложатъ най-лошъ и дръглив конь. И тъй, избора принадлежи на дебитора на завѣтътъ но той трѣбва всѣкога да се съобразява съ предполагаемата воля на завѣщателя и споредъ нея да се опредѣли, къмъ кое качество трѣбва да стои по-блиско завѣщанния предметъ [1]). Само ако не може да се опредѣли предполагаемата воля на заввѣщателя, наследника има право да предложи предметъ отъ средно качество. Опредѣлението на предполагаемата воля на завѣщателя е въпросъ на факта, и като такъвъ трѣбва да се разреши отъ сѫдътъ, който решава дѣлото по сѫщество.

Завѣтътъ на неопредѣленъ предмѣтъ отъ извѣстенъ родъ или видъ се наричаше въ римското право *legatum generis*, наименование, което и днесъ има: завѣщавамъ на X. единъ конь, една кѫща, една ливада и пр.

Макаръ завѣтътъ да е на неопредѣленъ предмѣтъ, той трѣбва да има извѣстенъ размѣръ, *certam finitionem*, безъ който той може да бѫде смѣшенъ [2]). Би било безполезно, ако завѣщателя не опредѣлеше размѣра на завѣта, и кажеше само: завѣщавамъ на Тиция жито или вино. Този завѣтъ може да бѫде сведенъ до химеричность, защото наследника би могълъ да се отърве отъ завѣщанието, като даде на завѣтника нѣколко зърна жито или нѣколко капки вино.

По този въпросъ римскитѣ юристконсулти привеждатъ следния примѣръ: „Завѣщателя натоварва установенния наслѣдникъ да даде на жена му *vinum, oleum, frumentum, acetum* и пр.". Требациусъ мислеше, че този завѣтъ сѫдържа само това, което се откѫсне отъ сърдцето на наследника, понеже количеството не е опредѣлено. Но Офилиусъ, Гасцелиусъ и Туберонъ искаха, щото наследника да бѫде осѫденъ да плати на завѣтника всичкото вино, дървено масло, пшеница, оцетъ и пр, които завѣщателя е оставилъ въ деньтъ на смъртьта си. Въ сегашно време надали бихме се решили да дадемъ такова широко тълкувание на завѣщателевата воля. Такъвъ завѣтъ, въ общи думи, ако не може да се уста-

---

1) Picot. t. I, p. 614.

2) Pothier, Pand. t. II, n° 15. — Voët., *Ad. Pand., De tritico*, n° 1.

нови волята на завѣщателя, мислимъ при липсата на опредѣленъ размѣръ *certam finitionem*, ще бѫде безполезенъ. Римскитѣ юрисконсулти дадоха такова благоволително тълкувание, за да придадътъ на волята извѣстно дѣйствие.

Когато единъ завѣщатель направи завѣтъ отъ неопредѣлена вѣщь; напримѣръ, завѣщавамъ на Х. единъ отъ четиритѣхъ мои коня, избора принадлежи на наследника.

Въ римското право, споредъ Юстиниановото законодателство, избора принадлежи на завѣтника, ако завѣщателя не бѣше разпоредилъ другояче: *Electio legatarii est, nisi aliud testator dixerit.* [1]).

Нашия законодателя отхвърли римското право и прогласи принципа, че, когато се касае за завѣтъ на неопредѣленъ предмѣтъ, избора принадлежи на наследника. Завѣщателя може да представи избора на завѣтника. За това ще говоримъ по послѣ (чл. 144).

Ако наследникътъ, който има право на изборъ, е малолѣтенъ или запрѣтенъ и има настойникъ, избора се извършва отъ последния, освѣнъ ако завѣщателя е разпоредилъ, щото избора да се направи отъ самия наследникъ, защото за извършването на единъ изборъ, не е потрѣбно, щото лицето, което е натоварено съ избора, да бѫде правоспособно [2]).

Чл. 142 [3]).

Сѫщото правило се прилага и когато избирателното право е предоставено на трето лице.

Завѣщателя, като завѣщае неопредѣленъ предметъ отъ извѣстенъ родъ или видъ, може и да опредѣли въ завѣщанието си, кое лице да направи избора на завѣта. Когато завѣщателя не е опредѣлилъ, кое лице ще направи избора, то въпроса всѣкога трѣбва да се решава въ полза на наследницитѣ или на тѣхнитѣ замѣстници. Но, както казахме, завѣщателя може да опредѣли изрично въ завѣщанието, кой да

---

1) Instit, *de legat.*. § 22. — Voët, *De opt, legat.* n° 2. — Mantica *De conjectur. ultim volunt*: n° 27.

2) Losana, n° 839. — Ricci, t. III, n° 402.

3) C. It. 871.

направи избора. Разбира се, че въ такъвъ случай завѣщателя може да дава право за изборъ на самия завѣтникъ (чл. 144) или пъкъ да распореди, щото избора да се извърши отъ трето лице.

Когато правото за изборъ е предоставено на трето лице, то се счита, че това последното замѣства личностьта на наследника и то при избора трѣбва да постжпя по правилото на членъ 141, т. е. не е длъжно да дава предметъ отъ най-доброто качество, но не може да предложи и отъ най-долно качество.

Трѣбва ли завѣщателя да опредѣли изрично и поименно третото лице, което ще направи избора, или може просто да распореди, щото избора да се извърши отъ *нѣкое* трето лице? Този въпросъ може, споредъ насъ, да се разреши само въ този смисълъ, че завѣщателя, подъ страхъ на недействителность на завѣта, трѣбва да обозначи именно третето лице, върху което възлага избора. Това си мнѣние ние основаваме на текстурата на членъ 143 съ членъ 142. И действително чл. 143 показва, че третото лице, което е натоварено съ избора, трѣбва да е опредѣлено поименно, това става ясно отъ израженията, съ които законодателя си служи въ членъ 143, „ако третото лице *се отказва* да направи избора или *не може* да го направи *по причина на смъртъ* или *по друго препятствие*, избора се прави отъ сждътъ съгласно съ сжщото правило". Почеркнатитѣ изражения показватъ, че закона разбира извѣстно опредѣлено отъ завѣщателя лице, което може да не направи избора по причина на отказъ, друго препятствие и смъртъ, въ какъвто случай го замѣнява сждътъ.

И тъй, когато избора на завѣщания предметъ се възлага на трето лиле, то това лице трѣбва да е опредѣлено поименно отѣ завѣщателя; въ противенъ случай, ако завѣщателя искаже желание, щото избора да се извърши отъ *нѣкое* трето лице, завѣта е недействителенъ, защото самъ завѣщателя, съ изражението *нѣкое* трете лице не опредѣля поименно лицето, което трѣбва да направи избора, а въ сжщото врѣме отнема избирателното право на наследника и завѣтникътъ.

Може да се изкаже мнѣние, че въ такъвъ случай третето лице трѣбва да се избере по взаимно съгласие между завѣтника и наследницитѣ, или пъкъ отъ сждътъ по просба на завѣтника, но това мнѣние ще бжде неоснователно и не подкрѣпено съ никакви аргументи, истеглени отъ самия законъ.

Чл. 142 решава, че изборното право може да бжде възложено на едно трето лице; напримѣръ: *завѣщавамъ на А. онѣзи два коня, които ще избере Б.* Споредъ Пандектното право този завѣтъ се считаше като подложенъ на условието: *si optaverit;* той се дължеше отъ деньтъ, въ който се произнесе третото лице, на което е възложенъ избора. Отъ това правяха заключение, че правото за изборъ не преминаваше върху наследницитѣ на завѣтника, ако той е умрѣлъ преди да стане избора.

Обаче, Юстиниянъ не искаше, щото този завѣтъ да се счита за условенъ и реши, че той ще се дължи отъ деньтъ за завѣщателевата смъртъ и че правото за изборъ минава върху наследника на завѣтника, ако той е билъ живъ въ деньтъ на отваряние наследството.

Третото лице трѣбва да извърши избора лично,[1]) понеже завѣщателя, натоваряйки го съ избора, се е основалъ на неговата лична способность, справедливость, лойалность и почтенность.

То може да бжде и несъвършеннолѣтно или запрѣтено, но би трѣбва да е навършило такава възрасть, която да му позволява да разбира значението на своето действие. Въ такива случаи желателно е, щото несъвършеннолѣтния, който ще прави изборъ, да е навършилъ 18 годишна възрасть, при която той е еманципиранъ.

Чл. 143 [1]).

Ако третото лице се отказва да направи избора, или не може да го направи по причина на смъртъ или по друго препятствие, избора се прави отъ сждътъ, съгласно съ сжщото правило.

---

[1]) Losana n°, 842.

[2]) C. It. 872.

По римското право, споредъ Юстиниановото законодателство, когато третото лице умрѣше преди да направи избора, съ който то бѣ натоварено, завѣта не бѣ недействителенъ; избора въ такъвъ случай правеше самия завѣтникъ. Нашия законодатель реши, че въ такъвъ случай избора ще се направи отъ сждътъ, защото по закона (чл. 144) завѣщателя има право да възложи избора върху завѣтника; ако не е направилъ това, а го е възложилъ върху трето лице, това показва, че неговата воля е била, щото избора да не се извършва отъ завѣтника. За това, ако умре третето лице, преди да изърши избора, последния се прави отъ сждътъ.

При комментиранието на чл. 142 видѣхме, че, когато избора се прави отъ трето лице, това последното трѣбва да е точно и поименно опредѣлено отъ завѣщателя. Твърде е възможно да се случи, щото избора да не може да се извърши отъ това трето лице по разни причини: по причина на отказване отъ страна на назначеното отъ завѣщателя трето лице да извърши избора, по причина на смърть на третото лице, или по причина на друго нѣкое препятствие, като напримѣръ болесть, крайна немощь, старость, неизвѣстно отсжтствие и други такива. Когато третото лице не направи избора по една отъ изброенитѣ причини, то изборътъ се прави отъ сждътъ съгласно съ сжщото правило, т. е. при произвеждание на избора сждътъ трѣбва да се ржководи отъ сжщитѣ правила, отъ които би се водило третото лице, ако то правеше избора. А правилата, по които се ржководи третото лице, сж изложени въ чл. 141. И тъй, когато сждътъ прави изборъ вмѣсто третото лице, то той е длъженъ да не дава предметъ отъ най-добро качество, но не може да предложи и отъ най-долно качество.

При прилаганието на членъ 143 могътъ да възникнатъ следующитѣ въпроси: 1-о по чие искане сждътъ прави избора, 2-о по какъвъ редъ се иска отъ сждътъ да направи избора, 3-о цѣлия сждъ ли, или единъ отъ членоветѣ му прави избора? Всичкитѣ тѣзи въпроси принадлежатъ къмъ областьта на гражданската процедура, но ние считаме за полезно да ги възбудимъ тука, защото въ нашата гражданска процедура нѣма корреспондирующъ членъ.

Относително *първия въпросъ*, по чие искание сждътъ прави избора, трѣбва да се прави различие въ случаитѣ,

когато удовлетворението на завѣта става доброволно и когато става по сѫдебенъ редъ. Въ първия случай дебиторитѣ на завѣта, т. е. законнитѣ или универсалнитѣ наследници, или испълнителитѣ на завѣщанието искатъ отъ сѫдътъ да извърши избора вмѣсто третото лице, като удостовѣратъ, разбира се, причината, по която третото лице не може да направи избора; въ втория случай, т. е. когато за вѣтника иска предаването на завѣта по сѫдебенъ редъ, сѫдътъ, като се удостовѣри, че третото лице не желае или не може да извърши избора, го прави самъ.

Сѫщото различие трѣбва да се прави въ случаитѣ и по другитѣ два въпроса.

По втория въпросъ въ случай на доброволно испълнение на завѣта, наследницитѣ на завѣщателя искатъ, *по реда на частно производство*, отъ сѫдътъ да извърши и избора. Сѫдътъ на основание на заявлението на дебиторитѣ на завѣта, въ распоредително засѣдание, назначава едного отъ членоветѣ на сѫдътъ да направи избора на завѣщанния предметъ, като се ржководи при избора отъ правилата на членове 122 и 141. А когато удовлетворението на завѣта се иска по сѫдебенъ редъ, сѫдътъ самъ въ цѣлия си съставъ, при разглеждането на *неговото* дѣло, като се убеди, че третото лице се отказва или не може да направи избора, го извършва.

Третия въпросъ се разрешава съ разрешението на втория въпросъ. Противъ назначения отъ сѫдътъ членъ за извършване избора, мислимъ, не може да се прави отводъ, както такъвъ не се прави и противъ замѣсваното отъ сѫдията трето лице, ако то би правило избора.

Чл. 144 [1])

Ако избирателното право е оставено на завѣтника, то той може да избере най-добрия предметъ отъ цѣлото наследство, ако такъвъ има на лице; ако ли такъвъ нѣма, то правилото, установено за изборъ отъ наследника, се прилага и за избора на предмета отъ завѣтника.

[1]) С. II, 873.

Завѣщателя има право да распореди, щото избора да се направи отъ завѣтника и въ такъвъ случай последния има право да избере най-добрия предметъ отъ цѣлото наследство, и наследника е длъженъ да даде този избранъ предметъ на завѣтника. Но правото за изборъ на завѣтника може да сѫществува само тогава, когато въ наследството има предмети отъ разни качества и стойности. Освѣнъ това, за да може да се приложи членъ 144, трѣбва избирателното право да е допуснато върху цѣлото наследство; като напримеръ завѣщателя завѣщава на брата си въ следующитѣ термини: „моля брата си Ивана да си избере отъ моето имущество единъ имотъ, който му хареса". На основание на това завѣщание завѣтника Иванъ има право да избере найдобрия имотъ, и наследника нѣма право да възраява.

Но какъ трѣбва да се постѫпи въ случая, когато завѣщателя, като дава избирателно право на завѣтника, не опредѣля числото на завѣщанитѣ предмети, напримеръ завѣщателя написалъ; „завѣщавамъ на брата си Ивана тѣзи отъ моитѣ овце, които си избере"? Французската сѫдебна практика разрешава този въпросъ различно споредъ обстоятелствата на всѣки конкретенъ случай [1]).

По римското право този въпросъ се рѣшаваше въ смисълъ,[2]) че завѣтника нѣма право да земе повече отъ три предмета. Понеже нашия законъ не опредѣля, колко предмета има право завѣтника да избере, то при решението на въпроса въ всѣки конкретенъ случай трѣбва да се дири намѣрението на завѣщателя, като се базираме при това дирение на обстоятелствата а) отъ какви предмети е завѣщано, б) колко по число има отъ тѣзи предмети въ наследството на завѣщателя, в) каква е стойността на всѣки предметъ, г) за какво могатъ да послужатъ на завѣтника завѣщанитѣ предмети, д) колко отъ тѣхъ трѣбва, за да могатъ да послужатъ завѣтнику, и други подобни обстоятелства, които могатъ да спомогнатъ, да се узнае волята на завѣщателя.

Мѫчнотията въ горния случай се премахва, ако самъ завѣщателя е опредѣлилъ цѣлта, за която завѣщава безъ

---

[1]) Dalloz, n° 3928.

[2]) L. D. *de optione legatâ*: „Императора Антоний Благочестивий реши, чрезъ отправенъ до Цецилиусъ Прокулусъ рескриптъ, че онзи, на когото сѫ завѣщани роби, може да си избере само до трима".

да опредѣли числото на предметитѣ: например, ако завѣщателката напише: „*моля сестра си да си избере отъ моитѣ движими имоти, това, което ѝ се хареса за споменъ отъ мене*“. Завѣтницата въ случая, може да си избере само *единъ* предметъ и при това такъвъ предметъ, който, като се намира постоянно предъ очитѣ ѝ, да ѝ напомнюва всѣкога сестрата, която смъртьта ѝ е отнела, което изключава отъ избора а) търговскитѣ ефекти, които сж предназначени да се преобърнатъ въ пари и б) движимитѣ нѣща, които по употреблението си, за което сж предназначени, не могатъ да служатъ за сувениръ [1]).

Или: завѣщателя пише: „*завѣщавамъ на еди-кого--си моя фаетонъ и да си избере тѣзи отъ моитѣ коньe, които му се харесатъ*“. Тука завѣщателя не опредѣля числото на конетѣ, но отъ обстоятелството, че завѣщаниятъ фаетонъ е впрѣганъ всѣкога съ два коня, че направата му е такава, че не може да се впрѣга съ повече коне нито на длъжъ (цугомъ), нито на ширина, показва, че изражението въ множественно число *тѣзи* трѣбва да се разбира въ смисълъ на *два*, защото завѣщателя е желаялъ очевидно да завѣщае на еди-кого си фаетона си и коне, за да може този завѣтникъ да се ползува отъ фаетона тъй, както самъ той, завѣщателя, се е ползувалъ.

Закона предполага, че завѣщателя, възлагайки правото за изборъ върху завѣтника, му дава неограничено право да избере най-добрия предметъ отъ наследството, защото правото за изборъ винаги предполага неограничено право за избирание; но завѣщателя може да ограничи въ завѣщателното разпореждане правото на изборъ въ смисълъ, че завѣтника не бива да избира най-добрия имотъ [2]).

Може да се случи, щото наследника да продаде нѣкои отъ предметитѣ, избора между които е завѣщанъ, преди завѣтника да е направилъ избора. Въ такъвъ случай правото на завѣтника не се губи никакъ; той прави избора си тъй като да не е имало никаква продань; ако избора му падне

---

1) Laurent, t. XIV n° 150. — Dalloz, n° 3929.

2) Delvincourt, t. II. p, 97. — Duranton, t, IX, n° 260—263. — Toullier, t, V, n° 528. — Troplong. t. IV, n° 1963. — Poujol, sur l'art. 1022, n° 5. — Saintespès-Lescot. t. IV. n° 1501. Demolombe, t. XXI, n° 735.

именно върху предметъ, който е продаденъ, то продажбата се счита унищожена, защото тя е била направена подъ прекратително условие [1]).

Членъ 144 нищо не говори за случая, когато единъ и сжщий изборъ е предоставенъ на нѣколко лица, които заедно трѣбва да направятъ избора. Тѣзи завѣтници могатъ да се не съгласятъ; какъ тогава да се разреши затруднението? Споредъ пандектното право разногласието прави завѣта безполезенъ; а съгласно единъ законъ на Юстиниана въ такъвъ случай трѣбва да се хвърля жребий, кой отъ завѣтницитѣ да направи избора. Какъ трѣбва да се разреши въпроса у насъ; да ли по Пандектното право, и да считаме завѣта за безполезенъ, или по закона на Юстиниана да се хвърля жребий, който да реши: кой отъ завѣтницитѣ да направи избора, Ние мислимъ, че ще бжде добре да не приемаме нито правото на Пандектитѣ, нито закона на Юстиниана, а да рѣшимъ въпроса на общо основание: щомъ нѣма съгласие между завѣтницитѣ, на които изобщо е завѣщанъ единъ и сжщи предметъ, който тѣ трѣбва да избержтъ отъ наследството на завѣщателя, то правото, което е предоставено на завѣтницитѣ отъ завѣщателя, се изгубва, защото несъгласието помежду имъ върху избора на завѣта, трѣбва да се счита за отказъ само отъ прѣдоставеното имъ избирателно право, а не и отъ завѣта. А въ такъвъ случай, щомъ изчезне избирателното право на завѣтника, съ което изчезване не се унищожава и завѣта, избирателното право остава на наследника.

Нѣкои отъ французскитѣ юристи предлагатъ на французската сждебна практика да прилага закона на Юстиниана [2]).

Избора трѣбва да се извърши въ срокъ, иначе завѣта пада [3]). Това е за случая, когато въ завѣщанието има опредѣленъ срокъ за извършване на избора; ако нѣма опредѣленъ такъвъ срокъ, наследникътъ, който има интересъ да се направи по-скоро избора, има право да изиска отъ сждътъ да направи избора въ опредѣленъ отъ него сждебенъ срокъ [4]).

---

[1]) Troplong, t. IV, n° 1965.

[2]) Troplong, n° 1966. — Pothier, Pand., t. II, n° 6.

[3]) Pothier, Pand., t. II, n° 13. — L. 17, *Dig. de optione legatâ.*

[4]) Pomponius, l, 6. *Dig., de opt. leg.*

Чл. 145. [1])

Ако е завѣщанъ единъ отъ два опредѣлени предмети по изборъ, то изборътъ прави наслѣдникътъ.

Чл. 145 предвижда алтернативнитѣ завѣти, въ които на завѣтника се завѣщава единъ отъ два предмета, избора между които е предоставенъ на наслѣдника. Напримѣръ, завѣщателя завѣщава на *X.* или една кѫща въ градъ София, на Раковска улица подъ № 125, или 20,000 лева; този завѣтъ е алтернативенъ, и избирателното право принадлежи на наслѣдника, който е длъженъ да даде единъ отъ двата предмета.

Израженията, които законодателя употрѣбява въ чл. 145, а тъй сѫщо и терминологията, не показватъ, че този членъ разбира именно алтернативнитѣ завѣти; отъ буквата му поскоро се разбира, че той предвижда избирателно право за наслѣдника, когато е завѣщано на завѣтника единъ отъ два опредѣлени предмета; наприм. ако завѣщателя напишеше: „завѣщавамъ на X. единъ отъ двата си коня", и въ такъвъ случай да се разбира, че избора принадлежи на наслѣдника. Но че чл. 145 предвижда алтернативнитѣ завѣти се вижда отъ изражението *„по изборъ"*; защото, ако този членъ искаше да говори за не алтернативнитѣ завѣти, нѣмаше нужда да употрѣби изражението *„по изборъ"*. Освенъ това art. 874 отъ Codice civile, отъ който е заеменъ чл. 145, говори именно за *алтернативнитѣ*, а не за други завѣти [2]). Прочее, нѣма съмнѣние, че въ чл. 145 се постановява за алтернативнитѣ завѣти.

Независимо отъ тѣзи аргументи, знаемъ още отъ римското право, че алтернативнитѣ завѣти сж тъй сѫщо опционни завѣти, т. е. завѣтъ по изборъ. Този видъ завѣти иматъ мѣсто, когато двѣ или повече нѣща сж завѣщани алтернативно по такъвъ начинъ, че изплащанието на единия пога-

---

[1]) C. It. 874.

[2]) Ricci. t. III. n° 389, — Art, 87 4, C. Civile: „Nel legato alternativo la scelta si presume lasciata all' erede. (Въ алтернативния завѣтъ се предполага, че избора е предоставенъ на наслѣдника).

сява разпореждането. Например, завещавамъ на А. моята къща *а* или 20,000 лева. Избора принадлежи на наследника. Ако той плати на А. 20,000 лева, съ това плащане се погасява завещателното разпореждане.

Отъ това следва, че до извършване на избора всичките предмети, които съ предметъ на завета, съ дължатъ. Ако преди избора единъ отъ алтернативните предмети загине, то се дава само останалия; загиналия не може се замести съ другъ, взетъ отъ наследството. Например, ако въ горния случай къщата *а* се събореше съвършенно отъ землетресение, то завътника има право само за паритѣ 20,000 лева, Това ще стане най ясно при коментирането на следующия чл. 146.

Алтернативния завѣтъ се дължи отъ деньтъ на исковата молба за предавание. Ако една отъ дветѣ завещани вещи е подложена на нѣкое условие, избора не може да се направи преди настжпването на последното; следователно, завѣтника може да го иска само следъ сбждването на това условие.

По римското право избора на алтернативния завѣтъ принадлежеше на завѣтника, който имаше право да избере по добрия предметъ. Споредъ чл. 145 избора принадлежи на наследника; той може да задържи за себе си по добрия имотъ.

Наследника е длъженъ да даде на завѣтника само единъ цѣлъ предметъ оть алтернативно завещанитѣ. Той нѣма право да предаде на завѣтника по една часть отъ всичкитѣ алтернативно завещани предмети [1]), защото този завѣтъ е единственъ и недѣлимъ.

Сжщото е и за завѣтника, ако избора е предоставенъ нему.

Съдьржанието на чл. 145 се представлява неточно още и въ това отношение, гдето казва, че избора *прави* наследникътъ. Думата *прави* не изразява презумпцията, която законодателя е искалъ да постанови въ случая; тази дума трѣбва да се разбира въ смисълъ, че *изборътъ се презюмира*

---

[1]) Celsus, l. 15, D. *de leg.*—Pomponius, l. 8. § 2 D. *De leg*—Pothier. Pand t. II, n° 34. — Losana, n° 833,

да е предоставенъ на наследника, отъ което следва, че завѣщателя има право да распорежда и другояче, т. е. да предостави избирателното право и на завѣтника.

Чл. 146 [1]).

Ако наследника или завѣтника, които иматъ избирателно право, не е могълъ да го направи, то това право се предоставя на неговия наследникъ. Направения изборъ не може да се измѣни.

Ако въ имуществото на завѣщателя има само единъ предметъ, който по родъ и по видъ принадлежи къмъ числото на завѣщанитѣ, то наследникътъ или завѣтникътъ не могатъ да избиратъ другъ вънъ отъ имуществото на завѣщателя, съ исключение случая, когато изрично е казано противното.

При прилалагането на членове 141 и 144 може да се случи, че наследника или завѣтника, които иматъ избирателното право, не е могълъ да направи избора; въ такъвъ случай избирателното право се предоставя на неговия наследникъ. Да ли съ изражението *„не е могълъ да направи избора“* закона разбира, че избирателното право минава върху наследника въ всичкитѣ случаи, въ които наследника или завѣтника не е могълъ да упражни избирателното си право *по каквато и да е причина*, като напримеръ отказване да извърши избора, болесть, крайна немощь, лудость и др. или пъкъ закона разбира, че правото на изборъ преминава върху наследницитѣ само въ единъ случай, а именно въ случай на смъртъ на наследника или завѣтника, които сж имали избирателно право? Аналогическото, на чл. 146, правило, постановено въ чл. 143, което разрешава начина за извършване на единъ изборъ, който е възложенъ на трето лице, когато това последнето не може или не желае да направи избора е твърдѣ ясно, защото то изрично опредѣля и исчислява

[1]) С. It, 875.

причинитѣ по които избора не се прави отъ третето лице. Тамъ (въ чл. 143) закона предвижда два случая: а) когато третето лице *отказва* да приеме възложената върху него отъ завѣщателя обязаность, а следователно отказва и да направи избора; б) когато третето лице не отказва да направи избора, но *не може* да го извърши по причина на смъртъ или друго препятствие. И въ двата случая избора се прави отъ сждътъ. Както се вижда, законодателя не се изражава еднакво и въ двата члена: въ чл. 143 той изброява причинитѣ, по които третето лице не прави избора, а въ чл. 145 не упоменува за никакви причини, но постановява само, че, когато наследника или завѣтника *не е могълъ* да направи избора, то избирателното право *се предоставя* на неговия наследникъ. При такава редакция на чл. 146, въ какъвъ смисълъ трѣбва да се реши поставения по-горѣ въпросъ? Ние мислимъ, че закона въ чл. 146 предвижда само случая, когато наследника или завѣтника, които иматъ избирателно право, *умрѣ* прѣди да направи избора, а не и другитѣ случаи, въ които наследника или завѣтника не е желаялъ или, по разни препятствия, не е могълъ да направи избора. Това си мнѣние ние основаваме на слѣдующитѣ съображения:

Първо. Не е възможно, щото чл. 146 да предвижда случая, въ който било наследника, било завѣтника, отказва да направи избора, защото, ако избирателното право е оставено на наследника и той отрече да направи избора, завѣтника ще иска завѣта по сждебенъ редъ, гдѣто и ще се направи избора, съгласно правилото на чл. 141. Ако ли пъкъ избирателното право е предоставено на завѣтника, то този последния нѣма интересъ да се откаже отъ това си право, което му позволява да избере най-добрия предметъ отъ наследствения имотъ на завѣщателя.

Второ. Защото, по общото правило, наследницитѣ заематъ правата и обязанноститѣ на едно лице само следъ смъртьта на последнето. Законодателя, като е ималъ предъ видъ това правило, и като е разбиралъ, че постановява законъ само за случая на смъртъ на наследника или завѣтника, които иматъ избирателно право, е употрѣбилъ думата *прѣдоставя*, която трѣбва да се разбира въ смисъль, че правото *се прехвърля* на наследника на умрѣлия. Съ други думи,

законодателя е приложилъ началото на *трансмисията*, въ силата на която лицето, което е умрѣло преди да осѫществи и испълни своитѣ права и обязаности, придобити отъ трето лице, оставя осѫществлението и изпълнението на тѣзи си права и обязаности върху своитѣ наследници. Че действително думата *предоставя* трѣбва да се разбира въ смисъль на прехвърляние *(transmission)*, се вижда и отъ съотвѣтствующата дума, която италиянския законодатель е употрѣбилъ въ 875 art. *Codice civile*, въ който е казано: „questo diritto si *trasmette* al suo erede (това право *се прехвърля* върху неговия наследникъ).

Трето, До колкото ни е извѣстно, съставителитѣ на закона за наследството сѫ имали предъ видъ само случая, за който говоримъ, т. е. за случай на смърть, и по този случай сѫ станали размишления: да ли да се приеме правилото на Пандектното право, по което завѣта въ подобенъ случай се счита недействителенъ, или да се приеме закона на Юстиниана, по който въ случай на смърть на завѣтника, който има избирателно право, това право преминуваше върху неговия наследникъ [1]). Следъ тѣзи размишления се е приелъ закона на Юстинияна, т. е. когато наследника или завѣтника, който има избирателно право, умре следъ отваряне на наследството, но преди извършване на изборя, избирателното право минува върху неговия наследникъ.

Последнята алинея отъ първата часть на чл. 146 постановява правило, по което направения изборъ не може да се измѣни, т. е. когато наследника или завѣтника, който има избирателно право, е направилъ избора, то не може да се помѣта и да иска да избере другъ предметъ. Първия изборъ консомира правото за изборъ. Изборъ може да се направи и устно и писменно. Но, за да е неотмѣняемъ избора, той трѣбва да е извършенъ валидно; въ противенъ случай, т. е. ако избора е направенъ при измама, насилие или погрѣшка, той може да бѫде унищоженъ за да стане новъ изборъ [2]).

Завѣтътъ по изборъ се отнася къмъ извѣстенъ родъ или видъ предмети; освѣнъ това той всякога дава понятие за

---

[1]) L. 3, § 1. Cod., *Communia de legatis.*

[2]) Ricci, t. III. n° 390.

сѫществуването въ наследството на завѣщателя нѣколко предмета отъ родътъ или отъ видътъ, къмъ който се отнася завѣта. Но може да се случи така, щото въ имуществото на завѣщателя да се намѣри само единъ предметъ, който по родъ и по видъ принадлежи къмъ числото на завѣщанитѣ. Какъ да се постѫпи въ такъвъ случай, понеже не може да стане изборъ, защото има само единъ предметъ, а изборъ може да стане само тогава, когато има нѣколко предмета, между които да може да се направи избора? Този въпросъ има голѣма важность, като се има предъ видъ, че при сѫществуването само на единъ предметъ избирателното право дадено на наследника (чл. 141) и това, което е дадено на завѣтника (чл. 144), оставатъ фиктивни. Въ такъвъ случай избирателното право, дадено на наследника и завѣтника, се изгубва и завѣтника получава този предметъ, който принадлежи къмъ родътъ или видътъ на завѣщанитѣ предмети. Отъ това следва, че тази случайность може да повреди или наследника или завѣтника, споредъ обстоятелството: кой отъ тѣхъ има избирателното право. Напримѣръ *X.* завѣщава на *У.* единъ конь; избирателното право принадлежи на наследника. Единъкия намѣренъ въ завѣщателевото наследство конь може да е отъ най-добрата арабска порода, може да е конь отъ най-висока стойность. Но, понеже нѣма и други коне, за да може да се направи изборъ, наследникътъ не може да поиска да избере *отвънъ* другъ конь отъ по-долно качество, по евтинъ и да го даде на завѣтника, а е длъженъ да даде на последния коньтъ, който е намѣренъ въ имота на завѣщателя. Да земемъ сѫщата хипотеза за другия случай, когато избирателното право е предоставено на завѣтника, и да предположимъ, че *X.* завѣщава на *У.* единъ конь и че въ имота на завѣщателя се намѣри само единъ конь отъ най-долна раса, който не струва почти нищо. Тука завѣтника не може да претендира да му се избере *отвънъ* конь отъ по-добро качество; той е длъженъ да приеме този именно конь, който е намѣренъ въ имуществото на завѣщателя [1]).

Обаче, ако завѣщателя изрично разпореди въ завѣщанието си, щото, въ случай че се намѣри въ имота му само

---

[1]) Rieci, s. III, n° 333.

единъ предметъ, който по родъ или видъ принадлежи къмъ числото на завѣщанитѣ, наследника или завѣтника да се възползуватъ отъ правата си, които имъ сж дадени отъ членове 141 и 144, то въ такъвъ случай избора може да се направи *вънъ* отъ имуществото на завѣщателя. Ако вземемъ за обяснение на това изключение горнята хипотеза, то въ първия случай наследника има право, вмѣсто намѣрения въ наследството на завѣщателя отъ първо качество арабски конь, да купи отъ вънъ други конь и да го предаде на завѣтника, при все това избранния отъ вънъ конь не може да бжде отъ най-долно качество; въ втория случай завѣтника има право да иска отъ наследника да му избере отъ вънъ конь отъ най-добро качество, и наследника е длъженъ да му даде отъ такова качество конь.

Кой е резонътъ, на основание на който законодателя прави подобно изключение? Резона се крие въ самата воля и право на завѣщателя да разполага, както намѣри за добре съ своето имущество. Когато завѣщателя пише завѣщанието си и завѣщава на еди-кого единъ конь отъ конетѣ си, които има, той знае, че е възможно, щото прѣди и при смъртьта му, или послѣ смъртьта, но прѣди извършването на избора, всичкитѣ конье да загинатъ и да остане само единъ. Ако при това предвиждание на такава възможность завѣщателя не е определилъ, какво трѣбва да се прави въ такъвъ случай, то трѣбва да се предполага, че той не е желаялъ да запази правото на наследника — да не дава най-добро качество, — нито пъкъ правото на завѣтника — да получи най добро качество. Противното намѣрение на завѣщателя трѣбва да е изрично казано.

За прилагането на това изключение закона изисква, щото намѣрението на завѣщателя да е изразено *изрично*, отъ което слѣдва, че, щомъ нѣма *изрично* за това разпореждание въ завѣщанието, не може да се види подобно намѣрение отъ духътъ и отъ текста на завѣщанието, а тъй сжщо и отъ текста на другитѣ завѣщателни разпореждания.

Изключенията трѣбва да се тълкуватъ стриктно.

Ако сж загинали всичкитѣ алтернативно завѣщани предмѣти, прилага се по аналогия правилото на чл. 83 отъ зак. за З, Д. споредъ който, ако и дветѣ вѣщи сж погинали и длъжникътъ (въ случая наследникъ) е виновенъ за

погинването на дветѣ или едната отъ тѣхъ, кредитора (въ случая завѣтника) може да иска стойностьта на погиналата по-после. Значи, въ този случай завѣтника не може да избере цената на най-добрия имотъ отъ завѣщанитѣ, защото неговото право е ограничено съ онази, която е погинала по послѣ.

Чл. 147 [1]).

Завѣщания предметъ се предава съ необходимитѣ принадлежности въ това положение, въ каквото той се е намиралъ въ деньтъ на смъртьта на завѣщателя.

Отъ деньтъ на смъртьта на завѣщателя завѣтникътъ добива едно право на собственность върху завѣщания предмѣтъ (членъ 134), въ силата на което той, завѣтника може, да иска да му се предаде завѣщания предметъ въ такова положение, въ каквото той се е намѣрилъ въ минутата, въ която той е добилъ право на собственность върху него.

До настжпването на тази минута, т. е. до деньтъ на завѣщателевата смърть завѣтника нѣма никакво право върху завѣщания предметъ, а вследствие на това той не може да се ползува отъ поцобренията на завѣта, освѣнъ въ случаитѣ, указани въ самия законъ (членъ 128).

Завѣщания предметъ трѣбва да се предаде заедно съ всичкитѣ необходими принадлежности.

Правилото на членъ 147 постановява две права за завѣтника: а) че завѣщания предметъ трѣбва да му се предаде заедно съ необходимитѣ принадлежности, б) както самия завѣщанъ предметъ, тъй неговитѣ принадлежности трѣбва да се предадатъ на завѣтника въ такова положение въ каквото сж се намѣрили въ деньтъ на завѣщателевата смърть; но завѣщания предмѣтъ се предава не съ всичкитѣ, но само съ *необходимитѣ* принадлежности. Но кои принадлежности сж необходими?

Извѣстно е, че принадлежноститѣ на единъ имотъ се опредѣлятъ или отъ закона по предназначението (par de-

---

[1]) C, It. 876; C. N. 1018.

stination) или по употрѣблението (par usage) на предмѣтитѣ, или отъ намѣрението на завѣщателя. Принадлежноститѣ по предназначение сж такива предмѣти,които самия законъ обявява за привързани къмъ извѣстенъ недвижимъ имотъ; такива сж движимитѣ нѣща, които собственика туря на своя земя или фабрика за употрѣбление и ползуване, или тѣзи, които той за винаги прикрѣпява къмъ земята; тѣзи нѣща приематъ природата на недвижимия имотъ, къмъ който сж привързани и по предназначението си правятъ часть отъ него, като напримѣръ добитъка, колата, ралата и други оржия за обработването на единъ чифликъ, машинитѣ на една фабрика и др. Тѣ сж изброени въ чл. 8 отъ закона за имущество. Има и такива предмѣти, които по употрѣблението си принадлежности [1]), като напримѣръ, ключа на единъ долапъ и на единъ часовникъ.

Bordry-Lacantinerie дава следующето опредѣление на необходимитѣ принадлежности: „необходимитѣ принадлежности *(les accesoires necessaires)* сж тѣзи, които естествено следватъ предмѣта, и безъ които ползуването отъ този предмѣтъ било би непълно [2])

А *Dalloz* по този въпросъ казва; „подъ необходими принадлежности разбиратъ тѣзи, безъ които завѣщания предмѣтъ не би могълъ да служи на своето обикновенно предназначение, и тѣзи които сж предназначени къмъ предмѣта отъ самия законъ. Тъй, завѣта на една кжща обема всичкитѣ нѣща, които сж опредѣлени за постоянно стоенне въ кжщи: завѣта на единъ чифликъ обема добитъка и инструментитѣ *(ustensiles)*, които сж потрѣбни за обработване на земята [3])

За по голѣмо разяснение на членътъ считаме за полезно да приведемъ нѣколо нѣща, които, по решението на французский кассационенъ сждъ, се считатъ за необходими принадлежности на завѣта.

Завѣта на една кжща обема градината, която е на кжщата даже тогава, когато тя е отдѣлена отъ кжщата съ

---

[1]) Laurent, t. XIV. n° 140. — Duranton. t. iX. n° 269.—Demolombe, t. XXI. n° 702.—Aubry & Kom, t. VII, 3222.—Santespés-Lescot. t. IV. n° 1450.

[2]) Bandry-Lacantinerie, t. II. m XXV. n° 2543.

[3]) Dalloz, n° 3917.

пжть.[1]) Demolombe прави различие, да ли завѣщательтъ е притежавалъ или не градината въ момента, когато е правено завѣщанието[2]).

За да може въ нѣкои случаи да се опредѣли, да ли извѣстенъ предмѣтъ трѣбва да се счете за принадлежность, трѣбва да се узнае намѣрението на завѣщателя, да се узнае, съ каква цѣль е завѣщанъ предмѣта. Тъй напримѣръ, ако е завѣщанъ единъ конь отъ убора, то коньтъ трѣбва да се предаде съ юларя, който е необходимъ да се води и врьзва коня. Но да ли и каишитѣ на коньтъ, който е впреганъ, трѣбва да се считатъ за принадлежность? Това зависи отъ обстоятелствата: ако е завѣщанъ само конь, не може да се каже, че каишитѣ сж принадлежность; нъ, ако е завѣщана освенъ коньтъ и бричката, въ която коньтъ е впреганъ, не ще съмнѣние, че намѣрението на завѣщателя е било да завѣщае и каишитѣ, които въ такъвъ случай трѣбва да се считатъ за принадлежность.

Титритѣ на една собственность трѣбва ли да се считатъ за принадлежность и да се предаватъ на завѣтника? По този въпросъ има разни мнѣния. Едни казватъ, че титритѣ не трѣбва да се предаватъ на завѣтника, а трѣбва да останатъ у наследницитѣ, като представители на умрѣлия; на това мнѣние е *Ricard*. Други, наопаки, мислятъ, че наследницитѣ трѣбва да предадатъ на завѣтника титритѣ на завѣщанитѣ имоти, защото тѣ сж крайно необходими и полезни принаележности, понеже завѣтника, който отъ деньтъ на завѣщателевата смьрть става собственникъ на завѣщанния предмѣтъ, има нужда отъ тѣхъ, за да защищава своитѣ права[3])

Улпианъ казва, че, ако е завѣщано ползованието отъ единъ недвижимъ имотъ, който е заграденъ, правото за преминуване се счита, като принадлежность къмъ правото за ползование, защото ползованието безъ правото на преминуване ще е непълно.

Увеличенията и подобрѣнията на завѣщанния предмѣтъ трѣбва да се считатъ, като принадлежность даже и тогава,

---

[1]) Toullier, t. v, n° 531. — Donat, *Lois civiles*, liv, III, tit. IV. sec. III, n° 14. — Merlin, Rép. v° *Legs*, sect. IV, § 3, n° 15. — Bayle, — Mouillard, sur Grenier, t. II, n° 316, note *a*. —

[2]) Demolombe. t. XXI, n° 703.

[3]) Dalloz. n° 3951.

когато тѣ сж направени отъ самия завѣщатель преди смьртьта. Но въ това отношение трѣбва да се прави различие за завѣтитѣ на недвижими и движими имоти.

Увеличенията и подобренията въ завѣтитѣ на недвижими имоти се реглиратъ отъ членоветѣ 111 и 128, за които вече говорихме. Тука остава да разгледаме увеличенията и подобенията въ завѣтитѣ на движимости и то пакъ трѣбва да се обрьща внимание на природата на завѣщания предметъ и да се проникне мисъльта на завѣщателя. Тъй напримѣръ, ако е завѣщано едно стадо овце, което завѣщателя е увеличилъ съ още овцѣ следъ написването на завѣщанието; или завѣщана библиотека, която завѣщателя, следъ завѣщанието, увеличва съ други книги. Увеличението на стадото и на библиотеката ще е въ полза на завѣтника. Но въ всѣки случай, както казахме, трѣбва да се помни, че новопридобититѣ предмѣти само тогава ще принадлежатъ на завѣтника, когато обстоятелствата свидетелствуватъ, че завѣщателя е ималъ намѣрение, щото новопридобититѣ нѣща да се присъединятъ къмъ завѣта [1]).

Подобрението тоже се счита за принадлежность на завѣта. Напримѣръ Х. завѣщава на У. единъ прьстенъ съ брилянтенъ камъкъ, изрязанъ не елегантно и не полированъ добре. Следъ завѣщанието завѣщателя подобрява скжпоцѣнния камъкъ: изрязва го по новата система и го полира, съ което подобрява лъскавината му; това подобрение е въ полза на завѣтника.

Когато загине главния завѣщанъ предмѣтъ, завѣтника има ли право на принадлежность? Този въпросъ се разрешава различно: когато главния предмѣтъ загине *преди* смьртьта на завѣщателя, завѣтника нѣма никакво право върху принадлѣжностьта (членъ 163), а, ако главния предмѣтъ е загиналъ *следъ* смьртьта на завѣщателя, завѣтника има право да зема принадлежностьта, защото тя съставлява часть отъ единъ предмѣтъ, който му е принадлежалъ [2]).

Ако наслѣдника по своя вина е развалилъ завѣщанния предмѣтъ; той е длъженъ да обезщети завѣтника. Тъй сжщо ако наследника, който трѣбва да предаде завѣта, е искар-

---

1) Dalloz, n° 3957.

2) Duraton, t. iX, n° 494.

чилъ за запазването на завѣта, завѣтника е длъженъ да му заплати направенитѣ за това запазване разноски; ако наследника е направилъ полезни работи, завѣтника е длъженъ да му позволи да си ги прибере; напримѣръ насадилъ дървета — или, ако желае да ги задържи, да му заплати стойностьта имъ.

Чл. 148 [1]).

Потрѣбнитѣ разноски за предаването на завѣщания предмѣтъ падатъ върху наследството, но не могѫтъ да намалятъ законната часть.

Такситѣ отъ наследството се събиратъ отъ наследницитѣ, които иматъ право да ги искатъ отъ завѣтницитѣ само въ този случай, ако завѣщаний предмѣтъ подлежи на такса.

Чл. 148 съдържа две части. Първата часть установява, че разноскитѣ по предаването на завѣта, падатъ *върху наследството*, нъ подъ условие, че не могѫтъ да намалятъ законната часть. Разноскитѣ по предаването на завѣщанния предмѣтъ падатъ върху наследството, защото то е дебитора срещу завѣтътъ, а разноскитѣ по изплащането всякога оставатъ въ тяжесть на длъжника. (Чл. 154 отъ зак. за З. Д. *Потрѣбнитѣ* разноски, за които говори чл. 148 по предаването завѣта, не трѣбва да се смѣсватъ съ *сѫдебнитѣ* разноски, които би се направили за принудително предаване на завѣта. Предаването на завѣта е една формалность, и онѣзи разноски, които сѫ потрѣбни за испълнението на тази именно формалность, падатъ върху наследството; законодателя е предполагалъ, вѣроятно, че такава е предполагаемата воля на завѣщателя. Това е за случая, когато наследника предава доброволно завѣщания предмѣтъ. Но много пѫти наследника не предава завѣта доброволно, и става нужда да се прибѣгне до съдействието на сѫдътъ; въ такъвъ случай причината за принудителното предаване на завѣта е небрежностьта на

[1]) C. It. 887; C. N. 1016.

дебитора на завѣта да испълни своитѣ задължения; прочее, справедливо е, щото разноскитѣ да останѫтъ въ тяжесть на небрежния длъжникъ. Чл. 148 има въ тази хипотеза сѫщото съдържание, каквото има и чл. 780 отъ гражданското сѫдопроизводство, който постановява, че страната, противъ която се постановява решението, се осѫжда да заплати и разноскитѣ, които сѫ направени по производството на дѣлото.

Закона, като опредѣля; че разноскитѣ се плащатъ отъ наследницитѣ, постановява въ сѫщото врѣме, че въ никой случай разноскитѣ по предаването на завѣщанния предмѣтъ не могѫтъ да намалятъ законната часть.

Това изключение, което е направено въ полза на законната часть, е отъ голѣма важность; то отнѣма възможностьта на завѣщателя да заобиколи онѣзи постановления на закона, които забраняватъ да се завѣщава законната часть. И наистина, безъ това изключение завѣщателя може индиректно да намали законната часть. Когато има толкова разноски, щото исплащанието имъ би намалило законната часть, то тѣзи разноски се плащатъ отъ завѣтника [1]). Напримѣръ завѣщателя остава следъ смьртьта си четире дѣца, 1,200 лева и единъ завѣтъ на Х. отъ 400 лева; въ тази хипотеза, ако се захване процессъ за предаването на завѣщанната сумма, разноскитѣ нѣма да се плащатъ отъ наследството, защото това исплащание отъ наследството би намалило индиректно законната часть съ едно количество, равно на сумата на разноскитѣ, понеже всичката располагаема часть ($^1/_3$) отъ завѣщателевото наследство е распоредена. Какъ да се постѫпи въ случая, когато има свободно, незавѣщано количество отъ располагаемата часть, но това свободно количество не стига за покривание направенитѣ по предаването на завѣщанния предмѣтъ разноски? Въ такъвъ случай свободното разполагаемо количество отива за покривание на разноскитѣ, а недоплатената часть отъ последнитѣ се исплаща отъ завѣтника.

Има случаи, въ които, макаръ и да има свободна располагаема часть отъ наследството за покривание разноскитѣ по предаване на завѣщанния предмѣтъ, тѣзи разноски се

---

[1]) Laurent, t. XIV, n° 61.

плащатъ не отъ наследството, но отъ завѣтника. Тѣзи случаи сѫ следующитѣ: 1-о. Когато завѣтника предявява чудовищни и неоснователни претенции; 2-о когато просбата на завѣтника е неоснователна; 3-о когато завѣтника иска цѣлия завѣтъ, а получи само часть отъ него, — по причина на намаляване напримѣръ завѣщателното разпореждание, — осѫжда се да плати всички разноски. Завѣтника не се осѫжда на разноситѣ и тѣ оставатъ въ тяжесть на наследницитѣ, когато тѣ неоснователно искатъ да отблъснатъ цѣлата претенция на завѣтника и съ това си неоснователно възражение увеличаватъ разноситѣ по предаването [1]).

Втората часть отъ членъ 148 е чисто фискална мѣрка, която правосѫдието одобрява. Съдържанието на тази часть реглира три обстоятелства, двѣ отъ които сѫ отъ фискаленъ характеръ, а третото съдържа постановление отъ гражданското право относително регресса. Тѣзи обстоятелства сѫ: а) че отъ наследството се събиратъ такси (гледай закона за митата отъ имотитѣ, които преминаватъ отъ едно лице къмъ друго по безвъзмезденъ начинъ отъ 1890 г.); б) тѣзи такси се събиратъ отъ наследницитѣ; в) наследницитѣ, които заплатятъ такситѣ, иматъ право да ги искатъ отъ завѣтницитѣ; това обратно искане си има мѣстото само въ такъвъ случай, ако завѣщания предмѣтъ подлежи на такса. И действително, отъ закона за митата за преминуването на имотитѣ по безвъзмезденъ начинъ се вижда, че нѣкои наследственни имоти се освобождаватъ отъ мито; ако е завѣщанъ такъвъ именно, неподлежащъ на мито, имотъ, то наследницитѣ нѣматъ право да искатъ отъ завѣтника, на когото е завѣщанъ такъвъ неподлежащъ на такса предмѣтъ, никакви такси, защото тѣ сами нѣма да плащатъ такива, за този завѣщанъ предмѣтъ.

Обратното искание срѣщу завѣтника можа да бѫде предявено отъ наследника и преди той да е заплатилъ такситѣ, стига да докаже, че на отвѣтника — завѣтникъ е завѣщанъ такъвъ предмѣтъ, който подлежи на такса, която той ищеца — наследникъ е длъженъ, по закона, да заплати за смѣтка на завѣтника.

---

[1]) Dalloz, n° 3871.

При прилагането втората часть на членъ 148 може да възникне въпросъ: наследницитѣ солидарно ли отговарятъ предъ хазната на исплащанието на тѣзи такси, или всѣки наследникъ отговаря по това исплащание съразмѣрно съ своята наследствена часть, която получава въ качеството си на наследникъ? Понеже такситѣ сж единъ дългъ на наследството спрѣмо държавата, то по този въпросъ ще говоримъ въ отдѣла за исплащанието на дълговетѣ при коментирането на членоветѣ 270 и 280.

Къмъ такситѣ не трѣбва да се отнасятъ данъцитѣ, които както ще видимъ по долу, всѣкога се плащатъ направо отъ завѣтникътъ.

Чл. 149.[1])

Данъка, поземлений доходъ, сервитута или другитѣ задължения, свързани съ владѣнието на земята, които лежатъ върху завѣщания предмѣтъ, падатъ върху завѣтникътъ,

Но ако завѣщания предмѣтъ е заложенъ за обезпечение на обикновенъ наследственъ дългъ или даже за дългъ на трето лице, то наследника е длъженъ да го *исплаща,* ако само завѣщателя не е направилъ друго за този случай разпореждание.

Членъ 149 говори само за завѣта на недвижими имоти. Завѣщания недвижимъ имотъ може да е обрѣмененъ съ тяжести; тѣзи тяжести и задължения биватъ два вида: а) задължения, които сж свързани съ самото владѣние на недвижимия имотъ, и не могътъ да се отдѣлятъ отъ него, като напр. данъцитѣ, сервитути, и др. и които лежатъ върху завѣщания имотъ; б) лични задължения на завѣщателя или задължения на трети лица, гарантирани съ недвижимия завѣщанъ предмѣтъ. Първитѣ задължения оставятъ, по закона върху завѣтникътъ, а вторитѣ сж въ тяжесть на наследника на завѣщателя.

---

[1]) C. It. 878; C. N. 1020.

Какъвъ данъкъ разбира закона — да ли неплатения данъкъ върху завѣщания предмѣтъ, който се е набралъ *до* откривание наследството, или данъка, който ще се набере върху имота отъ деньтъ на откривание на наследството до деньтъ на предаванието на завѣщания предмѣтъ. Относително данъка, който лежи върху завѣта за врѣмето отъ откривание наследството до деньтъ на предаванието на завѣта не може да има никакво съмнѣние и никакъвъ споръ; този данъкъ се плаща отъ завѣтника, защото отъ минутата на откриванието на наследството завѣтника добива върху завѣщания предмѣтъ право на собственность (членъ 134), а данъцитѣ на недвижимитѣ имоти се плащатъ отъ собственницитѣ на тѣзи имоти. Не може да се каже сѫщото и за неплатения данъкъ за врѣмето *до* смъртьта на завѣщателя; до деня на завѣщателевата смъртъ, макаръ и да е сѫществувало завѣщанието, завѣтника не еималъ никакво право върху завѣщания предмѣтъ и завѣщателя е билъ длъженъ да си плаща ежегодно лѣжащия върху завѣщания имотъ данъкъ. Но и това обстоятелство не ни убеждава, че този данъкъ не може да падне върху завѣтника. Въ случая, трѣбва да се дири намѣрението на завѣщателя, което може да е било и такова — да остане данъка върху завѣтника, съ която цѣль именно не е и плащалъ данъка; съ други думи завѣщателя може да еималъ намѣрение да направи, съ възлаганието данъка върху завѣтника, по единъ косвенъ начинъ, частично намаление на завѣта, равно съ суммата на неплатения данъкъ; ако ли отъ завѣщанието не се констатира такова намѣрение нито пъкъ сѫществуванието му се доказва по другъ нѣкой начинъ, то данъка до деньтъ на завѣщателевата смъртъ остава въ тяжесть на наследството.

Закона разбира, че върху завѣтника оставатъ въобще сервитутитѣ биле тѣ лични или реални.

Но кои сѫ тѣзи *други*, освенъ данъка, поземлената рента и сервитутитѣ, задължения, за които упоменува членъ 149? Тѣзи *други* задължения сѫ емфитеозиса и сюперфицията, които се различаватъ отъ сервитута.

Емфитеозиса е едно реално право, което се състои въ това да имашъ пълното ползуване отъ единъ чуждъ недвижимъ имотъ подъ условие да плащашъ на собственника на имота всѣка година единъ доходъ, било въ пари, било въ на-

тура [1]). Емфитеозиса се нарича още дългосроченъ наемъ; наричатъ го тъй сѫщо и полусобственность, *quasi-domaine*. Понеже въпроса за характера, условията, установлението на емфитеозиса съвпада въ друга область на гражданското право, то ние не ще се спираме върху него. Ще кажемъ само, че действующитѣ у насъ закони не предвиждатъ изрично този договоръ; но неупоменаванието му въ нашитѣ закони не значи, че той не сѫществува и въ живота. Въ Франция, гдето емфитеозиса е уничтоженъ по *Code Napoléon*, сѫдебната практика допуща врѣменния емфитеозисъ.[2])

Емфитеозиса не трѣбва да се смѣсва съ узуфрута, макаръ помежду имъ да има голѣма аналогия. Емфитеота има сѫщото правоползование както и узуфрутиера; и на двамата правото е реално. А разликата между тези двѣ права е следующата: узуфрута е личенъ сервитутъ, привързанъ на личностьта на узуфрутиера и угасва съ смъртьта на последния. А емфитеозиса не е сервитутъ; той преминава върху наследницитѣ на емфитеота. Емфитеозиса се добива срещу ежегодна платка, а узуфрута може да се установи и безплатно, какъвто е законния и завѣщателния узуфрутъ, и съ ежегодна плата. Правото за ползование на емфитеота, който има пълното ползование, е по-широко отъ правото на узуфрутиера, който е дълженъ да спази сѫществуванието на предмета.

Правото на сюперфицията е едно реално право, което се състои въ това, да построишъ здания върху чужда земя Сюперфицията е доста распространена у насъ. И сюперфицията се различава отъ сервитута.

Всичкитѣ вили въ Чамъ-Кория сѫ построени на мѣсто принадлежаще на самоковската община. Тѣ сѫ построени върху правото на сюперфиция.

Тѣзи задължения сѫ, които, когато се завѣщае единъ имотъ върху когото тѣ лежатъ, сѫ въ тяжесть на завѣтника;

Но ипотекарнитѣ задължения не лежатъ върху завѣтника; закона постановява, че тѣ, било че имотътъ е ипо-

---

1) Laurent, t. VIII, n° 340. — Baudry-Lacantinerie, v° *Biens*, p. 142.— Huc, t. IV, n° 73. — Aubry & Rau, t. II, § 224. — Guillouard, Contrat de louage, t. I n° 10. — Pépin—le Halleur, l'Istoire de l'emphyt.. p. 328.

2) Demante, t. II, n° 378 bis. — Accolas, *Droit civil*, t. I, n° 564 — Championnière et Rigaud, t. IV, n° 3071, — Persil, sur l'art. 2118, n° 15.— D. P. 1886. 1. 268.

текиранъ за обикновенъ наследственъ дългъ. било за дългъ на трето лице, сѫ въ тяжесть на наследника. Наследника е длженъ да исплаща ипотекарнитѣ дългове, лежащи върху завѣщания предмѣтъ на това основание, че завѣтника има право да иска да му се предаде завѣта свободенъ, и наследника е длъженъ да му предаде завѣта безъ тѣзи ипотекарни тягости, защото дългътъ, за който е заложенъ завѣщания имотъ, е дългъ на умрѣлия; той преминува върху наследницитѣ му, които лично сѫ задължени да го исплащатъ съразмѣрно съ своитѣ наследственнн дѣлове (членъ 279). Наследника не освобождава *веднага* исцѣло завѣщанния имотъ отъ ипотекарния дългъ; той само исплаща този дългъ, както ще кажемъ по-доле, и това е твърде справедливо и произтича отъ установенния въ членъ 147 принципъ, по който наследника предава на завѣтника завѣщанния предмѣтъ въ това положение, въ което се е намѣрилъ въ деньтъ на завѣщателевата смърть.

Въ това отношение, като възложи плащанието на ипотекарнитѣ дългове, било наследственни, било на трети лица, върху наследника, а не върху завѣтника, нашия законодатель рецепира принципитѣ на римското право[1]) и съ това направи едно отклонение отъ *Code Napoléon*, който възлага исплащанието имъ върху завѣтника. И наистина art 1020 отъ него решава, че тѣзи дългове следватъ недвижимия имотъ въ рѫцѣтѣ на завѣтника.

Римското право предпочиташе завѣтника предъ наслѣдника, като предполагаше, че волята на завѣщателя е такава. Италиянския кодексъ възприе това начало и нашия законодатель го възприе тоже. Обаче, французкия законодатель усвои съвършенно противния принципъ въ art 1020. И действително, нашия законъ постановява, че ипотекарнитѣ дългове плаща *наследника*, освѣнъ ако завѣщателя ги е възложилъ изрично върху завѣтника; сѫщото е и по art. 878 отъ италиянския *Codice civile*, а по art. 1020 отъ Code Napoléon ипотекарнитѣ дългове плаща *завѣтника*,

---

[1]) Pothier, Donations et Testaments, chap. V, sect, III, art. I, § 4. — Pothie , Pand., t. II, n° 312.

[2]) Marcullus, 1.26. *De legat.* — Pothier, Pand. t. II. n° 313.

освѣнъ ако завѣщателя изрично ги е възложилъ върху наследника.

Но по този принципъ нашия законодатель не послѣдва римското право до край. Така, сервитутитѣ той възложи върху *завѣтника*, а пъкъ римското право искаше, щото наследника да изкупи плодоползуването и да предаде завѣта на недвижимия имотъ свободенъ отъ всѣкакви тяжести и сервитути.

Това той е направилъ, защото не винаги е тъй лѣсно да се искупи едно плодоползуване. За избѣгване на тѣзи възможни мъчнотии нашия законодатель е предпочелъ да възложи тяжестьта на сервитута върху завѣтника.

Съ изражението *„обикновенъ наследственъ дългъ"* законодателя е искалъ да разбере случаитѣ, въ които завѣщанния имотъ е заложенъ за обезпечение на обикновенна рента (*rendita semplice*), врѣмененъ платежъ (*censo*) или другъ нѣкой наследственъ дългъ; въ всичкитѣ тѣзи случаи наследника *исплаща* дълга. Думата *исплаща* трѣбва да се разбира въ смисълъ, че наследника изплаща, както ежегоднитѣ платежи (*annualita*) или лихвитѣ, тъй и исплащането на главния капиталъ споредъ свойството на дългътъ.

При всичко че наследника е длъженъ да плаща ипотекарния дългъ, лѣжащъ върху завѣщания предметъ, възможно е да се случи, щото завѣтника да бѫде принуденъ да плати този дългъ на ипотекарния кредиторъ, ако желае да задържи за себе си завѣщания имотъ, като добива срещу това исплащане право за обратно искане. Тука трѣбва да правимъ разлика между случаитѣ, когато имота е ипотекиранъ срѣщу наследственъ дългъ, и когато той е ипотекиранъ срещу дългътъ на трето лице. Извѣстно е, че ипотекарнитѣ кредитори иматъ две права: а) личенъ искъ срещу длъжника и б) и реаленъ искъ противъ държателя на ипотекарния имотъ. Противъ частния завѣтникъ ипотекарния кредиторъ нѣма право за личенъ искъ, защото завѣтника не е дебиторъ; вследствие на това противъ него може да се действува само съ ипотекаренъ искъ. Въ случай че наследника не исплаща редовно дългътъ, ипотекарния кредиторъ има право да иска продаването на заложения имотъ; и завѣтника може да избѣгне продаването на имота, само като заплати дългътъ. И тъй, и въ двѣтѣ хипотези — било че завѣщания имотъ е

заложенъ за обезпечение на наследственъ дългъ, било за дългъ на трето лице, завѣтника ще плати единъ чуждъ дългъ. Следъ заплащането на ипотекарния дългъ завѣтника става кредиторъ на наследницитѣ на завѣщателя, противъ които и има право за личенъ искъ [1]). Ако имота е ипотекиранъ за дългъ на трето лице, и ако завѣтника плати ипотекарния дългъ на последното, не може да има право за обратно искание противъ наследницитѣ, понеже тѣ не сж длъжници; въ такъвъ случай завѣтника става кредиторъ срещу третото лице.

Завѣщателя има право да възложи исплащането на ипотекарния дългъ и върху завѣтника, но за това се изисква, щото завѣщателя да декларира това си намѣрение *изрично*. Изричната декларация е потрѣбна, защото възлагането ипотекарния дългъ върху завѣтника е изключение, а всѣко изключение трѣбва изрично да е установено.

§ IV. За правото на уголѣмяване наследственната часть между сънаследницитѣ и завѣтницитѣ.

Цѣлиятъ § IV постановява правила за уголѣмяване частитѣ и завѣтитѣ между универсалнитѣ и частнитѣ завѣтници, а не и между законнитѣ наследници. За уголѣмяването наследственитѣ части между законнитѣ сънаследници говори чл. 201.

Чл. 150[2]).

Ако нѣкой отъ установенитѣ наследници умрѣ преди завѣщательтъ, или се отрече отъ наследството, или излѣзе неспособенъ да наследва, то неговата часть се дава на сънаследника или сънаследницитѣ въ случаитѣ, когато се допуща правото

---

[1]) Laurent, t. XIV, nº 95.

[2]) C. It., 879; C. N., 1043.

за уголѣмявание, но това правило не нарушава установеното въ чл. 160 правило.

При комментирането на чл. 44 ние казахме, че за да може единъ завѣтникъ да получи нѣкое право върху завѣщания предмѣтъ, изисква се, щото завѣтника да преживѣе завѣщателя, и че въ противенъ случай, т. е. ако завѣтника умре преди завѣщателя, завѣщателното разпореждание нѣма действие, Това начало е установено въ чл. 160. Но какво става завѣта, който е останалъ безъ действие? Общото правило е, че отмѣнението на завѣщателното разпореждание ползува тѣзи, които сж длъжни да го испълнятъ т. е. наследницитѣ. Това правило, обаче, престава, когато завѣщателя е искалъ, щото отмѣнението на завѣта да възползува други съзавѣтници, а не наследницитѣ. Това изключение всѣкога се основава или върху *изричната* воля на завѣщателя, която той самъ декларира, като каже: „частьта на тѣзи завѣтници, които не могатъ да я приематъ, ползува другитѣ съзавѣтници", или върху *предполагаемата* воля на завѣщателя — презумпция, която закона установява при извѣстни условия. Волята на завѣщателя е, която разполага съ неговитѣ имоти; пакъ тази воля е, която решава, на кого ще принадлежи частьта отъ завѣта на завѣтникътъ, когато този последния не може — по причина на смъртъ или неспособность, — или не желае — въ случай на отричание — да приеме завѣта, защото волята на завѣщателя е законъ за наследницитѣ. Изричната воля на завѣщателя превъзхожда всѣкога предполагаемата воля; тъй щото завѣщателя може да се разпорѣди да нѣма уголѣмявание въ такъвъ случай, за който закона, като се основава на вѣроятната воля на завѣщателя, решава, че има мѣсто за уголѣмявание[1]) Всичко зависи отъ волята на завѣщателя; както казва Мантика: Voluntas testatoris totum facit (Mantica, de *conject.* 4. XI. 163.), И тъй, правото за уголѣмявание е едно право на единъ съналедникъ или съзавѣтникъ да приеме частьта на своя съналедникъ или съзавѣтникъ, когато този последния не може или не желае да приеме завѣта. Това

---

[1]) Laurent. t. XiV, n° 300.

право всѣкога се основава на предполагаемата воля на завѣщателя [1]).

Членъ 150 опредѣля и случаитѣ, въ които, при наличностьта на изискуемитѣ отъ чл. 151 условия, уголѣмяването се допуща. Тѣзи случаи сж: а) когато нѣкой отъ установенитѣ наследници умре преди завѣщателя, б) когато нѣкой отъ установенитѣ наследници се отрече отъ завѣта и в) когато нѣкой отъ тѣзи наследници излѣзе неспособенъ да получава по завѣщание.

Понеже общото начало е, че, когато единъ завѣтникъ умре преди завѣщателя, завѣщателното разпореждане остава безъ действие, то, за да не би да се помисли, че постановлението на членъ 150 нарушава правилото на чл. 160, законодателя е счелъ за нуждно да прибави, че „*това правило* (правилото на чл. 150) *не нарушава правилото на чл. 160*", което значи, че, когато уголѣмяването нѣма мѣсто по причина на отсжтствие на изискуемитѣ отъ чл. 151 условия правилото на чл. 160 се прилага, т. е. ако нѣкой отъ универсалнитѣ завѣтници умре преди завѣщателя и ако нѣма мѣсто за уголѣмяване, то завѣщателното разпореждане е безъ действие.

Правото за уголѣмяването се прилага само въ наследството по завѣщание, между съзавѣтницитѣ, установени отъ завѣщателя, а не и въ наследството *ab intestat*. Обаче, това не значи, че въ наследството по закона, ако единъ отъ съ-наследницитѣ се отрече отъ наследството, неговата часть не уголѣмява дѣловетѣ на другитѣ съ-наследници; наследницитѣ по закона *се ползуватъ* отъ частьта на отреклия се съ-наследникъ на друго основание, а не *по правото за уголѣмяване*, което, както казахме исключително се основава на изричната или предполагаемата воля на завѣщателя.

Че действително *правото за уголѣмяването* се прилага само въ наследството по завѣщание, а не и въ това по закона, се доказва: първо, отъ това обстоятелство, че § *за уголѣмяването на наследственната часть* е помѣстенъ въ отдѣла на завѣщанията, и второ отъ сжществения различие, което сжществува между *правото за уголѣмяване* въ § IV и уголѣмяването, за което говори чл. 201; т. е. *за*

[1]) Dalloz, n° 4395.

уголѣмяването въ наследството по закона. Въ какво се състои това различие?

Преди всичко правото за уполѣмявание предполага единство въ идеята за установлението и въ ползуванието отъ завѣщанния предмѣтъ, т. е. за да има право за уголѣмяване, трѣбва щото *едно и сѫщо* нѣщо да е завѣщано *цѣло* на всѣки сънаследникъ и въ силата на това съвмѣстно завѣщание да може всѣки отъ сънаследницитѣ да бѫде призованъ да приеме завѣта. Безъ това единство въ установлението правото за уголѣмявание не може да има мѣсто. А въ наследството по закона това единство не сѫществува: тамъ всѣки отъ сънаследницитѣ е призованъ да наследи една опредѣлена отъ закона часть, а не да земе частьта на своя сънаследникъ. Отъ това различие се е и установилъ принципа, че при распредѣлението на наследственнитѣ части, направено отъ закона, въ наследството *ab intestat*, правото за уголѣмявание си нѣма мѣстото.

Освенъ тѣзи съображения има и други, по които правото за уголѣмявание не се прилага въ наследството по закона: тѣ проистичатъ отъ самото естество на правото за уголѣмявание и се състоятъ въ следующето: първо, правото за уголѣмявание се прилага не само тогава, когато установенитѣ наследници или завѣтници *преживѣятъ завѣщателя*, но и тогава, когато нѣкой отъ тѣхъ умре *преди* него [1]). А ако правото за уголѣмявание се прилага и тогава, когато единъ отъ установенитѣ умре *преди* завѣщателя, то е очевидно, че това правило не се прилага и въ наследството по закона, гдето въ случая на *предумирание* се прилага правото на представителство, ако предумрѣлия има нисходящи или сѫребрени роднини.

Отъ изложеното става явно, до колко е важно да се обръща внимание върху правото за уголѣмявание.

Сега да пристѫпимъ къмъ изложението на условията, при съвкупностьта на които закона постановява, че предполагаемата воля на завѣщателя е била, щото отмѣнението на завѣта да въсползува другитѣ съзавѣтници — било универсални, било частни (членъ 155). — а не наследницитѣ. Тѣзи условия сѫ установени въ чл. 151.

---

[1]) Ricci, t. III, n° 407.

Чл. 151[1]).

Правото за уголѣмявание се прилага между сънаследницитѣ, когато тѣ сж установени всичкитѣ заедно въ едно и сжщо завѣщание, съ едно и сжщо разпореждание, безъ да има опредѣлена отъ завѣщателя особенна часть за всѣкиго.

Чл. 151 установява една презумпция, съ помощьта на която, при съвъкупната наличность на извѣстни условия, се тълкува предполагаемата воля на завѣщателя, когато той не я е изразилъ относително въпроса: трѣбва ли или не да се приложи въ случая уголѣмяването (accrescimento). За да може да се приложи правото за уголѣмявание, изисква се наличностьта на следующитѣ условия — всичкитѣ наследници (универсални завѣтници) да сж установени: а) съ едно и сжщо завѣщание, б) съ едно и сжщо завѣщателно разпореждание и в) да нѣма опредѣлена особенна часть за всѣки завѣтникъ. Отъ тѣзи условия се вижда, че правото за уголѣмявание се прилага само тогава, когато между съзавѣтницитѣ има съединение по форма и по материя.

За по-голѣма ясность на съдьржанието на чл. 151 считаме за добрѣ да кажемъ нѣщо върху различията въ разнитѣ съединения, които римското право е установило; съ това, обаче, не искаме да кажемъ, че съдьржанието на чл. 151 трѣбва да се обяснява съ римското право, защото той установява презумпция за тълкуване на волята; а извѣстно е, че обичаитѣ и нравитѣ на римлянитѣ не сж като нашитѣ, вслѣдствие на което, когато трѣбва да се тълкува волята на хората, трѣбва да се търси: какво мислятъ и желаятъ днесъ, а не това, което сж мисляли и желаяли преди две хиляди години[2]).

Римското право знае три случая на *съединение*, а слѣдователно на уголѣмявание: само чрезъ предмѣта, *re tantúm*; чрезъ предмѣта и чрезъ думи, т. е. чрезъ контекстурата на фразата, *re et verbis*; само чрезъ думи, а не и чрезъ предмѣта, *verbis tantúm*[3]).

---

[1]) C. It 880; C. N. 1044.

[2]) Laurent, t. XIV, n° 301.

[3]) Л. Барбаръ. Върху римската правна основа на завѣтитѣ у насъ (Юрид. Прегледъ, Годишнина XXIV, книга 4—5. стр. 182—187).

Първия случай е съединението само чрезъ вѣщьта, *re tantum*, когато единъ и сѫщъ предмѣтъ е завѣщанъ на нѣколко лица въ едно и сѫщо завѣщание, но съ разни и отдѣлни завѣщателни клаузи. Напримѣръ: въ една клауза завѣщавамъ кѫщата си на Ивана и въ друга втора клауза завѣщавамъ сѫщата кѫща на Петра. Тука има съединение *re*, защото има тождество на завѣта: една и сѫща кѫща завѣщана на двама; но нѣма съединение *verbis*, защото завѣтницитѣ не сѫ установени съ една и сѫща клауза. Ако единъ отъ съзавѣтницитѣ излѣзе, то другия има право върху цѣлата кѫща, защото тя цѣла му е била завѣщана.

Втория случай е извѣстенъ подъ названието съединение *re et verbis*, когато двама или повече завѣтници сѫ двойно съединени: а) съ тождеството на предмета, който имъ е завѣщанъ нераздѣлно и солидарно и б) съ тождеството на завѣщателното разпореждание, което ги съединява. Например: *завѣщавамъ кѫщата си на Ивана и Стойка*. Тука завѣта е направенъ за единъ и сѫщи предметъ, — за кѫщата, — безъ опредѣление особенна часть на всѣки завѣтникъ; всѣки отъ завѣтницитѣ има право върху цѣлата кѫща; прочее, тѣ сѫ съединени *re*. Освѣнъ това завѣта е направенъ съ едно и сѫщо разпореждание; прочее, завѣтницитѣ сѫ съединени и *verbis*. И тъй, имаме съединение *re et verbis*, при което римското право всякога е допущало уголѣмяването [1]).

Третия случай е съединението само чрезъ думи *verbis tantum*, когато завѣта е направенъ въ едно и сѫщо завѣщание съ една и сѫща завѣщателна клауза, но при това завѣщателя е опредѣлилъ особенна часть за всѣкого отъ завѣтницитѣ; като напр. *завѣщавамъ кѫщата си на Димитра и Анна; по половина на всѣкиго — на Димитра отдѣлението, което е на западъ, а на Анна отдѣлението, което е на истокъ*. Тука има два различни завѣта, понеже Димитъръ и Анна иматъ отдѣлни завѣти, единия — едното отдѣление, а другия — другото.

Кои отъ тѣзи съединения допуща чл. 151?

Нѣма никакво съмнѣние, че нашия законъ допуща съединението *re et verbis*. Тъй напримѣръ, ако А. завѣщае въ

---

[1]) Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2905 и сл.

едно и сѫщо завѣщание, съ една и сѫща клауза кѫщата си на *X.* и *У.*, безъ да опредѣли особенна часть за всѣкиго, то всѣки отъ тѣхъ е завѣтникъ на цѣлата кѫща и вслучай, че единъ отъ завѣтницитѣ, напримѣръ *X.*, се отрече отъ завѣта, то цѣлата кѫща ще получи завѣтника *У.*, защото *X.* и *У.* сѫ съединени *re et verbis.* Даже и при сѫществуването на такова съединение завѣщателя може да изрази воля да нѣма уголѣмяване, въ случай, че единъ отъ съзавѣтницитѣ не може или не желае да приеме завѣта; но, щомъ отъ една страна сѫществува съединението *re et verbis,* а отъ друга страна завѣщателя не е казалъ изрично, че желае да нѣма уголѣмение, това последното се прилага.[1]).

Може ли да се каже, че нашия законъ допуща уголѣмяването при съединението *verbis tantum,* т. е. когато съ едно и сѫщо завѣщание съ една и сѫща клауза е завѣщанъ извѣстенъ имотъ на нѣколко лица, но когато при това завѣщателя е опредѣлилъ и частитѣ за всѣки наследникъ? Може безъ съмнѣние да се каже, че по нашия законъ този въпросъ може да има само отрицателенъ отговоръ, защото членъ 151 е изриченъ въ това отношение: за да има мѣсто уголѣмяването, изисква се, освенъ другитѣ условия, щото завѣщателя *да не е опредѣлилъ особенна часть за всѣки съзавѣтникъ,* съ исключение обаче, което е установено въ членъ 152. Изражението: по равни части, по равни дѣлове, не исключава правото за уголѣмяване, за което ще говоримъ своемѣстно.

Остава да решимъ въпроса, допуща ли нашия законъ уголѣмяването, когато завѣтницитѣ сѫ съединени *re tantum,* т. е. когато завѣщателя завѣщава въ едно завѣщание единъ и сѫщи опредѣленъ предметъ на нѣколко лица, но съ разни и отдѣлни клаузи? Този въпросъ се разрешава въ положителенъ смисълъ само въ полза на частни завѣтници, а не въ полза на универсалнитѣ завѣтници, както се вижда отъ членове 151 и 155, първия отъ които изисква, щото универсалнитѣ наследници да бѫдатъ установени съ *една и сѫща клауза,* а втория (155) допуща, щото частнитѣ завѣтници да бѫдатъ съединени и съ различни завѣщателни разпореждания.

---

[1]) Furgole, t. III p. 361.

Чл. 152[1]).

Счита се, че на всѣки сънаследникъ има опредѣлена особенна часть, когато завѣщателя изрично е назначилъ за всѣкиго особна часть.

Изражението: по равни части, по равни дѣлове не изключва правото за уголѣмяване.

Едно отъ сѫществените условия, при наличността на което се допуща уголѣмяването е: *завѣщателя да не е опредѣлилъ особена часть за всѣки завѣтникъ* (чл. 151). Вижда се, че сѫщественния елементъ отъ това условие е щото завѣщателя да не е опредѣлилъ *особнна* часть за всѣки завѣтникъ. За да може, обаче, да се счете, че действително завѣщателя е опредѣлилъ особенна часть за всѣки завѣтникъ, закона изисква, щото това опредѣление да е *изрично*. Иначе не може и да бѫде, защото чл. 152 установява една презумпция, съ помощьта на която се опредѣля, кога трѣбва да се счита, че завѣщаталя е опредѣлилъ особенна часть за всѣкиго; а презумпциитѣ, извѣстно е, могѫтъ да се тълкуватъ строго само за случаитѣ, за които закона ги постановява. И тъй, когато завѣщателя завѣщае на нѣколко лица единъ и сѫщи предметъ въ едно завѣщание съ едно и сѫщо завѣщателно распореждание, но въ сѫщото време *изрично* опредѣли и частитѣ на всѣкого, уголѣмяването не се прилага. Напримѣръ: *завѣщавамъ на Петра и Ивана воденицата си: на Петра левия камъкъ, а на Ивана дѣсния.* Тука завѣщателя изрично е опредѣлилъ особенна часть за всѣкиго отъ завѣтницитѣ, а именно дѣсния камъкъ опредѣлилъ за Ивана, а лѣвия — за Петра; следователно, неприеманието завѣта отъ едного отъ завѣтницитѣ не ползува другия завѣтникъ, Или: *завѣщавамъ на X. У. и Z. воденицата си отъ шесть камъка; всѣкиму по два камъка.* Тука завѣщателя опредѣля за всѣки завѣтникъ *особенна* часть.

Закона допуща едно исключение отъ правилото и то при извѣстна формалность. Исключението се състои въ това, че, ако завѣщателя, като опредѣля частитѣ на всѣки съ-

---

[1]) С. It. 881.

завѣтникъ, употрѣби изражението *по равни части* или *по равни дѣлове*, това изражение не изключава правото на уголѣмяването. Напримѣръ: *установявамъ Ивана и Петра моите братовчеди, за мои универсални завѣтници за цѣлия ми имотъ по равни части;* или *завѣщавамъ всичкия си имотъ на дѣцата на сестра си Анна, които да се разполагатъ и ползуватъ съ него по равни дѣлове.* Само изброенитѣ въ чл. 152 изражения ли не изключаватъ правото за уголѣмяването? Споредъ нашето мнѣние, завѣщателя може да употрѣби и други изражения, които сж синоними на изложенитѣ въ самия членъ тъй напримѣръ, завѣщателя, вмѣсто изражението *по равни части, по равни дѣлове*, може да употрѣби изражението *„по на половина", по една третя часть, по една четвъртъ и т. н.* като *завѣщавамъ моята кжща на Х. и У. по половина всѣкиму; завѣщавамъ кжщата си на А. Б. Б. по една третя часть всѣкиму;* или: завѣщавамъ кжщата си на А. Б. В. Г. по една четвъртъ часть всѣкиму. Всичкитѣ тѣзи изражения: по половина, по една третя, по една четвъртъ, като синоними на законнитѣ изражения *по равни части, по равни дѣлове*, не изключватъ правото за уголѣмяването. И действително, да завѣщаешъ единъ предмѣтъ на двѣ лица *по равни части*, е се сжщото да завѣщаешъ предмѣта на двѣ лица *по половина* всѣкиму.

Нѣкои автори казватъ, че израженията *„по на полавина"* по една третя, една четвъртъ и др., макаръ и синоними съ „равни части", „равни дѣлове", изключватъ правото за уголѣмявание, и че само изброенитѣ отъ закона изражения *„по равни части"*, „по равни дѣлове" не изключаватъ правото за уголѣмявание [1]).

Какъвъ е мотивътъ на допуснатото отъ закона изключение за израженията; *по равни части, по равни дѣлове*? Ние мислиме, че мотивитѣ на изключението се основаватъ на това съображение, че клаузата *по равни части, по равни дѣлове* се отнася къмъ *испълнението*, а не къмъ установяването на завѣта.

---

[1]) Ricci, t. III, n° 410.

Чл. 153 [1])

Сънаследницитѣ, на които по правото за уголѣмяване се придава частьта на излѣзлия наследникъ, приематъ върху си всичкитѣ обязанности и тегоби, на които той би подлѣжалъ.

Чл. 153 опредѣля, върху кого падатъ обязанноститѣ, на които е подложенъ завѣта, който вследствие правото на уголѣмяването минува върху другитѣ съзавѣтници. Това правило е отъ твърде голѣма важность, защото често се случва, щото завѣта, който ще уголѣми частитѣ на другитѣ съзавѣтници, да е обложенъ съ разни обязателства и тегоби, и то опредѣля, че уголѣмяването става *cum onere*. Напримѣръ: завѣщавамъ кжщата си на А. Б. и В. съ тяжесть за А. да плаща ежегодно на Х. по 250 лева. Ако А. не може или не желае да приеме завѣта, то Б. и В. приематъ частьта на А. заедно съ тяжестьта по 250 лева на годината. И тъй, Б. и В. сж длъжни солидарно да плащатъ на Х. по 250 лева на годината. И това е твърде понятно, защото уголѣмяването се основава, както казахме, на намѣрението на завѣщателя. А когато завѣщателя облага едного отъ съединенитѣ съзавѣтници съ нѣкоя тегоба, той нѣма намѣрение да освободи отъ тази тяжесть оногова отъ сънаследницитѣ, който ще се възползува отъ частьта на излѣзлия завѣтникъ; щомъ завѣщателя нѣма такова намѣрение, то съзавѣтника, който приема частьта на излѣзлия наследникъ, трѣбва да я приеме тъй, както я е направилъ завѣщателя, т. е. съ тяжестьта [2]).

---

[1]) С. It. 882.

[2]) Laurent, t. XIV, n° 319. — Demolombe, t. XXII, n° 396. — Baudry-Lacantinerie, t. II. n° 2915, — Dalloz, Sup, n° 1084. — Toullier, t. V. n° 695, — Proudhon, *Usufr.*, t, II, n° 644. — Vazellle, sur l'art, 1044, n° 7.— Poujol, sur l'art, 1044, n°. 9. — Sebire et Carteret, n° 43. — Troplong, t. IV, n° 2181. — Machelard, *Accroissement*, p. 322, — Mourlon, t. II, n° 900. — Courbes, p. 136. — Saintespès-Lescot, t. V. n° 1697. — Huc, t. VI, n° 399, — Pand. fran, v° *Donat*, n° 9839. — Arntz, t. II, n° 2182. — Pand. belges. t, II. v° *Accroissement*, n° 76. — Campana, Monografia *Diritto d'accrescimento nella eredità testata*. p. 114. — De Cillis, *del diritto d'accrescere secondo la dottrina romana comparata col Codice civile italiano*, p. 132.

По този тъй важенъ въпросъ има и противно мнѣние, представлявано главно отъ ученитѣ Aubry &. Rau, които казватъ, че по въпроса, да ли увеличението става *cum vel sine onere* тѣ приематъ различието, установенно отъ римското право. И наистина, казватъ тѣзи учени автори, когато една и сжща вѣщь е била завѣщана изцѣло на нѣколко души, чрезъ отдѣлни разпореждания, завѣтника, който, при нѣмание на други конкуренти, получава цѣлия завѣтъ, го получава много по малко възъ основа на уголѣмявание, отъ колкото направо отъ завѣщателя и по силата на самото естество на направеното въ негова полза разпореждание. Това е толкова истина, че става непонятно, какъ единъ завѣтникъ, призованъ *ab initio* чрезъ едно завѣщателно разпореждание, направено единственно въ негова полза, и безъ съучастие на други, би могълъ да получи завѣта си за една часть, и отричайки се отъ него за остатъка. А пъкъ, ако завѣтника, който се намира въ това положение, има право да вземе цѣлия завѣтъ само отъ своето собственно право, безъ да е принуденъ да се основава върху правото на другия, очевидно е, че той не е длъженъ, само за това, че е получилъ завѣта си, да плаща наложената върху завѣщания предмѣтъ тяжесть. Отъ друга страна не е ясно, какъ би било възможно да се поддържа, че, при липса на каквото и да е указание на волята на завѣщателя, когато последния завѣщае цѣлъ предмѣтъ на едно лице, необложенъ съ такава тяжесть, той разбира, щото завѣтника да не може да получи цѣлия си завѣтъ безъ тяжести, наложени на други завѣтници.

Мнѣнието на Aubry & Rau се поддържа още отъ нѣколко души автори [1]).

Ние мислимъ, че мнѣнието на болшинството е по право и по съобразно съ предполагаемата воля на завѣщателя, върху която единственно и изключително се основава правото за уголѣмявание. Не може да се предполага, че при съвмѣстния завѣтъ завѣщателя, като е възложилъ тяжесть на едного отъ тѣхъ, е желаелъ да измѣсти тѣзи тяжести отъ съединителното положение. Всѣко последствие, било че се основава върху закона, било че се основава върху завѣтъ, се получава съ тяжесть, *cum onere*.

---

[1]) Aubry & Rau, t. VII, § 726 note 48.— Delvincourt, t. II p. 343 — Duranto, t. IX, n° 516, — Thiry, t. II n° 419.

Но често личнитѣ тяжести, които сж били възложени на излѣзлия сънаследникъ, не падатъ върху другия сънаследникъ, въ полза на когото е станало уголѣмяването. Напримѣръ: *Завѣщавамъ на А. и Б. кжщата си въ София и задължавамъ А. да получи висше образование*, Ако частьта на *А.* въ силата на правото за уголѣмявание премине върху съзавѣтника му Б, този последния не е длъженъ да получава висше образование.

Понеже уголѣмяването става *cum onere*, то завѣтника, въ полза на когото става уголѣмявание, има право да се отрече отъ частьта на излѣзлия съзавѣтникъ.

Чл. 154 [1]).

Ако правото за уголѣмявание не се допуща, то частьта на излѣзлия наследникъ се предава на законнитѣ наследници.

Тѣ приематъ върху си всичкитѣ обязаности и тегоби, на които той би подлежалъ,

Казахме, че, по общото правило, отмѣнението на завѣта ползува наследницитѣ, но че има исключение отъ това правило, въ силата на което, при наличностьта на извѣстни условия, отмѣнението на завѣта ползува не наследницитѣ, но завѣтницитѣ.

Завѣтницитѣ могатъ да се ползуватъ, както видѣхме, отъ отмѣнението на завѣта само въ случая, а) когато завѣщателя е тъй съединилъ завѣтницитѣ, щото се презюмира, че той еималъ намѣрение да установи право за уголѣмявание въ полза на завѣтницитѣ (чл. 151). Вънъ отъ този случай правото за уголѣмявание не може да се приложи. Следователно, щомъ завѣщателя не е изразилъ изрично намѣрение за право на уголѣмявание между завѣтницитѣ, или не е съединилъ последнитѣ по правилото на чл. 151, то уголѣмяването си нѣма мѣстото, и частьта на излѣзлия наследникъ въ всичкитѣ изброени въ чл. 150 случаи се предава на законнитѣ наследници пропорционално на тѣхнитѣ наследствени части; тѣзи наследници приематъ върху си всичкитѣ обязанности и тегоби, на които завѣта е подлежалъ.

---

[1]) С. It. 833.

Тяжеститѣ, съ които е обложенъ завѣта, минаватъ върху законнитѣ наследници по правилото, изложено въ чл. 153. Законния наследникъ е длъженъ по изложенитѣ отъ насъ при коментирането на чл. 153 съображения да испълнява само тѣзи задължения и тегоби, които сж възложени върху завѣта, а не тѣзи, които сж възложени *лично* върху излѣзлия завѣтникъ [1]). Напримѣръ, излѣзлия завѣтникъ е билъ натоваренъ съ задължение да направи една картина отъ извѣстна мѣстность. Това задължение не минава върху законнитѣ наслѣдници, защото това е такова лично задължение на завѣтника, което не щеше да мине и върху другитѣ съзавѣтници, ако да имаше мѣсто правото за уголѣмявание.

Подъ думитѣ законни наследници закона разбира нисходящитѣ на завѣщателя, неговитѣ родители, другитѣ възходящи, сребреннитѣ роднини, преживѣлия съпругъ и най-после държавата. Частьта на излѣзлия завѣтникъ ще се раздѣли по правилата, изложени въ членове 21 — 43.

Но какъ ще се приложи правилото на чл. 154, когато завѣщателя е натоварилъ особенно едного отъ наследницитѣ съ испълнението на завѣта, съгласно правилото на чл. 146? Въ такъвъ случай, ако правото за уголѣмявание не се допуща, частьта на излезлия завѣтникъ ползува наследника. Това си мнѣние ние не можемъ да основемъ на нѣкое постановление отъ закона, защото той мълчи по този въпросъ. Сжщото, обаче, е постановено и въ art. 886 отъ Codice Civile, който разрешава повдигнатия отъ насъ въпросъ въ сжщия смисълъ. Art. 886 постановява, че, ако правото за уголѣмявание не се допуща между завѣтницитѣ, частьта на излѣзлия ползува наследника или завѣтника, който лично е билъ натоваренъ да исплати завѣта или на всичкитѣ наследници, пропорционално съ тѣхнитѣ наследственни части, ако исплащанието на завѣта е било въ тяжесть на цѣлото наследство, (Se fra i legatari non ha luogo il diritto di accrescimento, la porzione del mancante rimane a profitto dell'erde o del legatario personalmente gravato, o di tutti gli eredi ed in proporzione delle loro quote ereditarie qnando ne sia gravata l'eredità. Art. 885. Codice Civile).

По сжщия начинъ се разрешава въпроса и тогава, когато е завѣщано правото на ползуване и когато правото за уголѣмявание, при това, не се допуща (чл. 156).

---

[1]) Ricci. t. III, n° 414.

Чл. 155 [1])

Ако единъ отъ завѣтницитѣ умре преди завѣщателтъ, или се отрече отъ завѣта, или е припознатъ за неспособенъ, или ако не се е испълнило условието, отъ което зависи завѣта въ негова полза, то между съзавѣтницитѣ се прилага правилото за уголѣмявание, съгласно чл. чл. 151 и 152, даже и въ такъвъ случай, когато единъ предмѣтъ е завѣщанъ въ едно завѣщание на нѣколко лица, макаръ и съ различни распореждания.

Както видѣхме при коментиранието на членъ 151, за да допусне правото за уголѣмявание въ полза на установенитѣ наследници. т. е. въ полза на универсалнитѣ завѣтници, закона изисква, щото тѣзи последнитѣ да бѫдатъ установени въ едно и сѫщо завѣщание, и съ едно и сѫщо завѣщателно распореждание, *re et verbis*, безъ, обаче, завѣщателя да е определилъ за всѣкиго отъ тѣхъ особенна часть. А членъ 155 опредѣля условията, при които се допуща правото за уголѣмявание въ полза на частнитѣ завѣтници, като допуща уголѣмяванието за тѣхъ не само при съединението *re et verbis*, но и при *re tantum* [2]). И наистина, съдържанието на членъ 155 показва, че уголѣмяванието въ полза на частнитѣ наследници се допуща въ сѫщитѣ случаи, въ които уголѣмяванието се допуща за универсалнитѣ наследници, а именно когато нѣкои отъ частнитѣ наследници умре преди завѣщателя или когато не може да приеме завѣта по причина на недостойнство, или когато се отрече отъ завѣта и при сѫщитѣ условия и презумпция, които се установяватъ отъ членове 151 и 152 за универсалнитѣ завѣтници съ едно разграничение, именно, че уголѣмяванието се допуща даже въ такъвъ случай, когато завѣтницитѣ сѫ установени съ *разни клаузи*. Съ други думи универсалнитѣ завѣтници иматъ право да се ползуватъ съ уголѣмяванието, когато тѣ сѫ съединени *re et verbis* (членъ 151) и *verbis tantum*, само ако

---

[1]) C. It. 884; C. N. 1044, 1045.

[2]) Ricci, t. III. n° 417.

частитѣ сѫ опредѣлени съ изражението *по равни части по равни дѣлове* или съ друго синонимно на него изражение; а частнитѣ завѣтници могатъ да се ползуватъ отъ уголѣмяването, казва членъ 155, даже и тогава, когато единъ предмѣтъ имъ е завѣщанъ въ едно завѣщание, макаръ *съ разни распореждания*, т. е. при *re tantúm*. И тъй, изражението на членъ 155 че „правилото за уголѣмяването се прилага между съзавѣтницитѣ съгласно членове 151 и 152" означава, че правилото за уголѣмяването се прилага между съзавѣтницитѣ, съгласно членъ 151, т. е. при съединението *re et verbis*, и съгласно членъ 152, т. е. *verbis tantùm*, ако частитѣ сѫ означени съ опредѣлени отъ закона изражения или съ тѣхни синоними; при това прилагането на уголѣмяването за частнитѣ съзавѣтници, продължава членъ 155, си има мѣстото и тогава, когато тѣ сѫ установени съ различни клаузи, т. е. кагато сѫ съединени *re tantum*, но тѣзи клаузи непременно трѣбва да сѫ въ едно завѣщание [1]). Отъ това следва, че частнитѣ съзавѣтници могатъ да бѫдатъ *re tantum* и *verbis tantum* съгласно членъ 152. Да приведемъ примѣръ за всѣко съединение. Когато завѣтницитѣ сѫ съединени *re et verbis*: *завѣщавамъ кѫщата си въ София на Иванъ Петровъ и Георги Беневъ*. Когато завѣтницитѣ сѫ съединени *re tantum: завѣщавамъ нивата си, която е въ село Фердинандово, въ мѣстностьта „Гробътъ на Х.*; въ сѫщото завѣщание по-долу въ друга клауза казано: *завѣщавамъ нивата си, която се намира въ село Фердинандово въ мѣстностьта „Гробътъ" на У.* Тука Х. и У. сѫ съединени *re* съ тождеството на завѣщанния предмѣтъ, защото сѫщата нива е дадена на двамата завѣтници; но тѣ не сѫ съединени *verbis*, защото сѫ установени съ разни клаузи. Ако Х. излѣзе отъ завѣщанието, то цѣлата нива ще вземе У. и наопаки. Когато завѣтницитѣ сѫ съединени *re tantum* и *verbis tantum: завѣщавамъ кѫщата си въ София на Х. и Z. по равни дѣлове.* Но може да се случи, че частнитѣ завѣтници да сѫ съединени едновременно *re et verbis* и *verbis tantum*, напримѣръ: *завѣщавамъ кѫщата си въ София подъ № 121 на Раковска улица, на дѣцата на брата си Ивана по равни части.*

---

[1]) Ricci, t. III, n° 417.

Отъ приведенитѣ примѣри читателя вижда, че допуснатитѣ отъ членъ 152 изражения: *по равни части по равни дѣлове* ние подвеждаме подъ съединението *verbis tantum*.

Понеже правото за уголѣмяването се допуща въ полза на частнитѣ завѣтници въ сжщитѣ случаи и условия, при които то се допуща за универсалнитѣ завѣтници, то всичко, което казахме върху членове 150, 151, 152, се отнася и къмъ членъ 155. Тъй щото съ казаното при упоменатитѣ членове може да се допълни истинския смисълъ и на членъ 155; по тази причина ние нѣма да се спираме съ по-голѣми подробности върху членъ 155.

Чл. 156 [1])

Ако на нѣколко лица е оставено право на ползуване при такива обстоятелства, при които, по горѣизложенитѣ правила, се допуща правото за уголѣмявание, то частьта на излѣзлия всѣкога се причислява къмъ частитѣ на останалитѣ, макаръ той да е излѣзълъ следъ приеманието на завѣта.

Ако правото за уголѣмявание не се допуща, то частьта на излѣзлия се причислява къмъ масата на наследството.

Възможно е, да се завѣщае на нѣколко лица не правото на собственость върху извѣстенъ имотъ, но — правото на ползуване. Прилага ли се въ такъвъ случай правото за уголѣмяване при сжщитѣ условия и съ сжщитѣ последствия, както се прилага правото за уголѣмявание при завѣщанието правото на собственость.

Отъ съдържанието на чл. 156, именно отъ изражението „ако на нѣколко лица е оставено правото на ползуване при такива *обстоятелства*, при които се допуща правото за уголѣмявание", се вижда, че това право се допуща, когато е завѣщано не право на собственость, но право на ползуване, както за универсалнитѣ, тъй и за частнитѣ завѣтници, въ слу-

---

[1]) C. It. 885.

чаитѣ, предвидени въ членове 150—155; а отъ изражението „по горѣизложеннитѣ правила“ се разбиратъ условия за допущането на правото за уголѣмявание, т. е. разнитѣ съединения. И тъй, правото за уголѣмявание се допуща, когато е оставено на нѣколко лица заедно правото на ползуване въ сѫщитѣ случаи и при сѫщитѣ условия, при които то се допуща, за всичкитѣ завѣтници, когато е завѣщано правото на собственность, съ едно разграничение, което се състои въ това, че, когато е завѣщано право на ползувание, уголѣмяването се допуща въ полза на другитѣ сънаследници даже и следъ приеманието на завѣта отъ завѣтника. Това разграничение е твърдѣ важно и заслужава да бѫде разяснено. Когато се завѣщава *правото на собственость* на нѣколко лица върху извѣстенъ имотъ при съединяющитѣ условия, то правото за уголѣмявание се допуща, само ако единъ отъ завѣтницитѣ умре, или стане недостоенъ или се отрече отъ завѣта *преди* той да го приеме, и веднъжъ завѣтника приеме завѣщанния имотъ, този последния се смѣсва съ имотитѣ на завѣтника и става негова вѣчна собственность, и смъртьта на завѣтника *следъ* приеманието на завѣта не дава никакво право за никакво уголѣмявание, а приетия отъ него завѣщанъ имотъ преминава къмъ неговитѣ законни наслѣдници. Не е тъй, когато се завѣщава *право на ползувание*: въ този случай приеманието на завѣта отъ завѣтника не създава за последния едно вѣчно и наследственно право. Съ умиранието на завѣтника, макаръ и *следъ* приеманието на завѣта, угасва и завѣщаното право. Но къмъ кого преминува това право, къмъ наследницитѣ на завѣщателя ли, или пъкъ уголѣмява частьта на другитѣ съзавѣтници? Смъртьта на завѣтника, която е последвала *следъ* приеманието на завѣта, споредъ изричния чл. 156, дава право за уголѣмявание частитѣ на другитѣ съзавѣтници. Това правило е заето отъ римското право, което решаваше, че частьта на умрѣлия узуфрутиеръ уголѣмява частьта на живитѣ съзавѣтници (L. I. § 3, ff, De usufr.). И тъй, когато на нѣколко лица е оставено правото на ползувание и нѣкой отъ съзавѣтницитѣ умре преди завѣщателя или *следъ* приеманието на завѣтъ, правото за уголѣмявание се прилага, но при условията, предвидени отъ членове 151, 152, 153.

Ако зазѣщателя е распоредилъ, щото всѣки отъ завѣтницитѣ да се ползуватъ отъ цѣлия завѣщанъ имотъ по из-

рѣждание, — единъ въ продължение, напримѣръ, на една година, другия въ продължение на другата година и т. н., — то въ такъвъ случай се предполага, че има два завѣта и излизанието на едного отъ завѣта не увеличава частьта на другитѣ съзавѣтници.

Съзавѣтника на завѣщанния за ползуване предмѣтъ ще замѣсти излѣзлия завѣтникъ и ще се ползува по изреждание съ другия узуфрутиеръ [1]).

Разбира се, че правилото на чл. 153 се прилага и къмъ онези съзавѣтници, на които е оставено правото на ползуване отъ единъ предмѣтъ и съзавѣтницитѣ, частьта на които се уголѣмява съ частьта на излѣзлия завѣтникъ, приематъ върху си всичкитѣ задължения и тегоби, на които завѣта е билъ подложенъ.

Ако ли пъкъ правото за уголѣмявание не може да се допустне, то частьта на излѣзлия завѣтникъ се причислява къмъ массата на наслѣдството, която отива въ полза на всичкитѣ наследници на завѣщателя пропорционално съ наследственнитѣ имъ части, ако цѣлото наследство е било натоварено съ исплащанието на завѣта, или се дава само на този наследникъ, който лично е билъ натоваренъ отъ завѣщателя да удовлетвори наследника.

Чл. 157 [2]).

Правилото на чл. 153, относително задълженията на излѣзлия сънаследникъ, се простира и върху съзавѣтника, въ полза на когото се допуща правото за уголѣмявание, или — върху сънаследника, или съзавѣтника, които биха се възползували отъ завѣта, когато той се признае недѣйствителенъ.

Чл. 157 постановява, че завѣтника, на когото, по правото за уголѣмявание, се дава частьта на излѣзлия завѣтникъ, приема върху си всичкитѣ задължения и тегоби, на които той е билъ подложенъ. За да не повтаря това, закона е счелъ

---

[1]) Dalloz, nº 4437.

[2]) C. it. 887.

за по-добре да постанови, че въ такъвъ случай правилото на чл. 153 се простира върху съзавѣтника, въ полза на когото се допуща уголѣмяването. Но ако правото за уголѣмяване не се допуща, вслѣдствие на което частьта на излѣзлия наследникъ не се придава на другитѣ съзавѣтници, защото завѣта остава безъ сила, недѣйствителенъ, то задължението на излѣзлия завѣтникъ остава върху този наследникъ или завѣтникъ, въ полза на когото завѣта е станалъ недействителенъ.

Върху съдържанието на чл. 157 нѣма да се спираме повече, защото казаното при членове 153 и 154 се отнася и къмъ чл. 157. Прочее, нѣма защо да повтаряме; достатъчно е да насочимъ читателя къмъ коментара на упомѣнатитѣ 153 и 154 членове.

§ V. За отмѣнението на завѣщателнитѣ распоряжения и за тѣхната недействителность.

Цѣлия § V предвижда законното отмѣнение на завѣщанието, основано върху предполагаемото измѣнение на волята, т. е. случаитѣ, въ които завѣщателнитѣ разпореждания се отмѣняватъ и се считатъ недействителни въ силата на самия законъ, а отмѣнението на завѣщателнитѣ разпореждания по волята на самия завѣщатель се предвижда въ отдѣлъ осмий, членове 176—181. Прочее, въ този отдѣлъ ще се занимаемъ само съ отмѣнението на завѣщанието по случай на появление на дѣте на завѣщателя (членове (158—163) и съ недействителностьта на завѣщанието, въ случаитѣ, въ които завѣщанието, безъ да е отмѣнено изрично или мълчаливо, губи действието си не по причини, които го унищожаватъ по принципъ, но по други причини, като напримѣръ случаитѣ: а) когато завѣтника умре прѣди завѣщателя (чл. 160 ал. I), б) когато завѣтника се отрѣче отъ завѣта (чл. 161), в) когато завѣщанния предметъ е отчужденъ или видоизмѣненъ (чл. 162) и г) когато завѣщанния предметъ се изгуби (чл. 163). Това е L. D. de adimendis legatis.

Понеже този отдѣлъ, който говори за отмѣнението на завѣщанието, употребява думитѣ завѣщанието *се отмѣнява* чл. 158—162), завѣщанието *нѣма действие* (чл. 160, 161) и

завѣщанието е *недействително* (чл. 161), считаме за добрѣ да дадемъ нѣкои обяснения за тѣзи термини, а тъй сѫщо и върху думата *недействителность*, за която се говори въ членове 59—89.

Недействителността (nullité), за която се говори въ чл. 89, е единъ първороденъ порокъ. Тъй, въ смисълъ на постановлението на чл. 89 едно завѣщание е *недействително*, 1-о когато завѣщателя е билъ неспособенъ да завѣщава и 2-о, когато завѣщанието не е извършено по предписанитѣ отъ закона форми.

Отмѣнението на завѣщанието не е първороденъ порокъ; завѣщанието, по своето произхождение, е валидно; но *отмѣнението* произтича отъ изричната или предполагаема воля на завѣщателя, който унищожава едно свое разпореждание (чл. 158 и 162).

Безъ действие (*Senza effetto, la caducidė*). Този терминъ не разбира тъй сѫщо нѣкой органически порокъ на завѣщанието. Завѣщанието, което е *безъ действие*, само по себе си е валидно въ смисълъ, че то е направено по формитѣ, изискуеми отъ закона, отъ едно способно да завѣщава лице. Такова завѣщание губи своето действие по причини, които произтичатъ или отъ завѣтника или отъ завѣта (чл. 160 и 163).

Чл. 158 [1]).

Общитѣ и частни завѣщания, направени отъ лице, което, когато е съставлявало завѣщанието, не е имало или не е знаяло, че има дѣца или нисходящи, се отмѣнява по право, щомъ се узнае сѫществуването или рождението на дѣте или законенъ нисходящъ роднина на завѣщателя, даже посмъртенъ (posthume), узаконенъ или усиновенъ.

Сѫщото правило се пази, ако дѣтето е било заченато, когато е направено завѣщанието; а ако въпроса е за узаконенъ незаконнороденъ, то прави-

[1]) C. It. 888.

лото се пази, ако той, като е билъ припознатъ отъ завѣщателтъ преди съставянието на завѣщанието, е билъ узаконенъ после това.

Отмѣнението на завѣщанието не се допуща, ако завѣщателтъ е предвидѣлъ случай за сѫществуването или раждането на дѣца или нисходящи.

Този членъ постановлява отмѣнението на завѣщанието *по право* по причина на рождение или изнамирание дѣца у завѣщателя следъ съставянието на завѣщанието. Кой е мотивътъ на това отмѣнение на завѣщанието? Закона предполага че завѣщателя, на когото се родятъ дѣца следъ съставяние завѣщанието, нѣма вече желание да предпочете означенитѣ въ завѣщанието лица предъ своитѣ собственни дѣца; следователно основава се една презулпция, че завѣщанието за въ такъвъ случай се счита за отмѣнено. По тази причина завѣщанието се счита за отмѣнено *по право*. Прочее, истинското основание за това отмѣнение е бащинската обичь, която ни кара да предполагаме, че бащата, вмѣсто да раздава имота си, ще го запази за собственнитѣ си дѣца, ако той би знаялъ, че ще има такива. Даритъ е расклатенъ до основата си по силата на едно важно правило, което изисква щото перфектнитѣ *ab initio* актове да не бѫдатъ расклатени отъ последующи събития: *Quae ab initio rectè gesta perfectaque sunt, eventu non infirmantur.* За завѣщателитѣ, които не сѫ имали никакъ дѣца, може да се приложатъ думитѣ на единъ старъ писатель: „който нѣма още дѣца, не знае, какво природата сипва въ сърдцето на бащитѣ; ако той го знаеше, навѣрно не би направилъ подаръка". А Pothier дава още по-добри мотиви както за тѣзи, които не сѫ имали никога дѣца и завѣщаватъ, тъй и за тѣзи, които сѫ имали дѣца, но въ врѣмето на съставлението на завѣщанието сѫ били умрѣли: този, който нѣма дѣца и прави едно дарение приживѣ на нѣкого, прави го само съ убеждението, че той не ще има вече дѣца; ако той би предвидѣлъ, че ще има дѣца, той не би дарилъ; отъ тука се тегли заключение и се счита, че дарението трѣбва да съдържа въ себе си една и подразумеваема, таситна клауза за отмѣнението въ случай на ново рождение на

дѣца". [1]) Тѣзи мотиви на Pothier за оправдание отмѣнението на даренията могатъ да послужатъ, като такива и за оправдание отмѣнението на завѣщанието по случай на ново рождение на дѣца. Тѣзи сж именно мотивитѣ и на авторитѣ на Codice Civile при постановлението на art 888 [2]). Отъ сжщитѣ мотиви сж биле проникнати и авторитѣ на чл. 158 отъ нашия законъ за наследството. И наистина, не може да се отрече, че онзи, комуто се родятъ дѣца, следъ като е направилъ завѣщание, испитва, по редътъ на своята обичь, едно радикално измѣнение; за това не можемъ да се съмняваме, че той не би се лишилъ отъ имотитѣ си, ако бѣше испиталъ бащинската нежность и обичь. Отъ друга страна справедливо ще бжде завѣтника да държи едни имоти, които сж му биле дадени само по силата на чувства, които не биха сжществували, ако имаше дѣца. Ще има ли той смѣлостьта да ги види бѣдни и да се кичи съ богатството на тѣхния баща? — Не; ражданието на дѣца ex post facto е такова важно събитие, което възстановява нѣщата напълно. Тази именно сила на факта призна Картагенския владика и го накара да повърне подаренитѣ на църквата имоти. Не е ли това единъ отличенъ и дълбоко философски граждански законъ, като този, който е въ пълно съгласие съ естественната правда. По Code Napoléon неочакваното раждание на дѣца (survenance d'enfants) отмѣнява дарениятa при живѣ, но не и завѣщателнитѣ разпореждания. Нашия законодатель, по примѣра на италиянския, е приелъ, че неочакванното раждание на дѣца отмѣнява по право и завѣщанията; даже нѣщо повече и *узнаването*, че сжществуватъ дѣцата, които сж считали за загинали, отмѣнява завѣщанието. По този въпросъ Th. Huc пише: „Отмѣнението по причина на неочакваното раждание на дѣца, което е допуснато отъ Code Napoléon само за даренията, италиянския кодексъ распространи и върху завѣщателнитѣ разпореждания. Чл. 888, действително обявява, че всѣко универсално или частно завѣщателно разпореждание, направено отъ нѣкого, който въ минутата на завѣщанието, не е ималъ ни дѣца, ни нисходящи, или не е знаялъ, че има такива, ще бжде отмѣнено по право отъ сжществуването или неочак-

[1]) Pothier, t. VIII, § 146 p. 339.

[2]) Lavori preparatori del Codice civile del regno d'Italia, vol V, p. 137, 787, 1188. — Buniva, Delle successioni, p. 440.

ванното раждание (la survenance), узаконено или усиновено. Отмѣнението има мѣсто даже и тогава, когато дѣтето е вече заченато въ минутата на завѣщанието; а ако въпроса е за незаконнородено дѣте, отмѣнението се допуща, когато е припознато преди завѣщанието и узаконено после. Но, прибавя члена, отмѣнението не ще има мѣсто въ случая, когато завѣщателя е предвидѣлъ случая за неочакванно раждание или сѫществуванието на дѣца.

Тѣзи распореждания на италиянския законъ сѫ едно почитание на истинскитѣ и най-почтеннитѣ чувства на человѣческото сърдце, и даже економиститѣ, които отхвърлятъ, въ материята за даренията, отмѣнението по причина на неочакванно раждане на дѣца, защото тѣ отхвърлятъ всяка причина за унищожение на вѣщнитѣ права, не биха имали, вѣрваме, резонъ да искатъ изгонването имъ въ завѣщателнитѣ распореждания“ [1]).

И наистина, тѣзи чувства за които упоменува Huc, сѫ възвишенни. Трѣбва да бѫдешъ баща, — казва Maleville, за да можешъ да сѫдишъ, каква е силата на бащинската любовь. Непредвидливостьта на бащата не важи, защото отмѣнението се налага отъ закона въ полза на дѣцата. Може ли да се предположи, че единъ завѣщатель е искалъ да предпочете едно чуждо лице предъ своитѣ собственни дѣца? Не трѣбва ли да се счита, че той е измѣнилъ своето распореждание, макаръ и да не е изразилъ това си намѣрение? Естественния законь на обичьта, която единъ баща има къмъ своитѣ дѣца, ни кара да мислимъ, че завѣщателя, на когото, следъ завѣщанието, се е родило дѣте, не може да има друго желание, освенъ да счита завѣщанието за отмѣнено.

Само следъ като е прировилъ самата вѫтрешность на природата, законодателя е създалъ това умно правило, че дарението и завѣта направени отъ човѣкъ, който нѣма дѣца, съдържа въ себе си мълчаливо, но необходимо условие; ако не му се родятъ отпосле дѣца — *si liberos non susceperit.*

Най-напредъ да разрешимъ въпроса: кои завѣщания се отмѣняватъ по причина на неочакванно раждане, сѫществуване, узаконяване и усиновяване на дѣца? Закона разрешава този въпросъ изрично въ смисъль: че както общитѣ

---

[1]) Huc, t. I, p. 225.

тъй и частнитѣ завѣщания се отмѣняватъ, безразлично въ каква форма сѫ съставени — дали саморѫчно, или предъ нотариуса, или въ форма на тайно завѣщание. И тъй, по упоменатитѣ причини се отменяватъ всичкитѣ, общи или частни завѣщания, биле тѣ саморѫчни, или нотариални, или тайни.[1])

За да може да се отмѣни завѣщанието съгласне чл. 158 изисква се, щото завѣщателя, въ минутата, когато е съставлявалъ завѣщанието, да не е ималъ, или да не е знаялъ, че има дѣца или нисходящи. Вижда се, че закона говори за два случая на отмѣнение завѣщанието: 1-о когато завѣщателя, въ минутата на завѣщанието, *не е ималъ* дѣца или нисходящи 2-о когато завѣщателя, въ минутата на завѣщанието, *не е знаялъ*, че има такива. При първата хипотеза, когато завѣщателя *не е ималъ* дѣца или нисходящи, може да се представятъ два случая: а) когато завѣщателя не е ималъ никакъ дѣца, т. е. когато завѣщателя не е билъ родитель. и б) когато завѣщательтъ е ималъ дѣца, но тѣ всичкитѣ сѫ умрѣли преди завѣщанието и въ врѣмето, когато е съставлявалъ завѣщанието не ималъ живи дѣца. Втората хипотеза, когато завѣщателя *не е знаялъ*, че има дѣца или нисходящи, предполага случая, когато роденитѣ дѣца сѫ се смѣтали отъ завѣщателя а) за умрѣли или б) за безизвѣстно отсѫтствующи тъй щото тѣхното завръщание не може да се очаква. Но и въ двѣтѣ хипотези, за да може отмѣнението да има мѣсто, трѣбва или завѣщателя действително да не е ималъ дѣца или пъкъ да е билъ увѣренъ, че дѣцата или нисходящитѣ, които е ималъ, сѫ умрѣли или загинали, вследствие на което поскоро може да ги счита за неживущи, отколкото за живущи. И наистина, въ последния случай да имашъ изгубени, безизвѣстно отсѫтствующи дѣца, е се едно като да нѣмашъ никакъ дѣца, или да имашъ, но безъ да ги знаешъ.

Обаче, условията, че завѣщателя не е ималъ дѣца или не е знаялъ, че има такива, когато е съставлявалъ завѣщанието, сами по себе си не сѫ достатъчни за да се отмѣни завѣщанието; изисква се настѫплението на други обстоятелства, при които само, въ съвокупность съ едно отъ горнитѣ условия, може да се отмѣни завѣщанието. Тъй, въ първата хипотеза, за да се отмѣни завѣщанието, не е достатъчно, щото

---

[1]) Ricci, t. III, n° 251.

завѣщателя да не е ималъ дѣца или нисходящи; изисква още: следъ съставлението на завѣщанието неочаквано да се роди *дѣте* или *нисходящъ* роднина на завѣщателя. Въ втората хипотеза за отмѣнение на завѣщанието не стига, щото завѣщателя да не е знаялъ, че има дѣца или нисходящи; потрѣбно е още: да се узнае *сѫществуването* на дѣте или законенъ нисходящъ. т. е. дѣтето, което завѣщателя е смѣталъ за умрѣло, да излѣзе живо, — или дѣтето, което завѣщателя е считалъ за безизвѣстно отсѫтствующе, за изгубено, да се завърне.

Закона, като опредѣля условието — неочакванно раждание дѣте на завѣщателя — при което завѣщанието се отмѣнява, употрѣбява изражението „даже по смъртенъ нисходящъ (posthume)". Съ този терминъ законодателя е искалъ да постанови правило, че завѣщанието се отменява, не само когато дѣтето или нисходящия роднина се роди *преди* смъртьта на завѣщателя, но и тогава, когато му се роди дѣте, или нисходящъ *следъ* неговата смърть. Че на завѣщателя може да се роди дѣте и слѣдъ смъртьта му, не може да има съмнение, защото преживѣлата съпруга може да зачне при живота на бащата — завѣщатель и да роди слѣдъ смъртьта му. Но явява се въпросъ: какъ е възможно да се роди нисходящъ роднина на едно лице (на завѣщателя), следъ смъртьта му, ако то само не е имало дѣца, когато е умрѣло? Възможно ли е да се роди на Х., следъ смъртьта му унукъ, ако самъ той Х. въ смъртния си часъ не е ималъ чедо, което да му роди унукъ? Това е възможно, и ето какъ; Х. има единъ оженен синъ, който умира да кажемъ на 19 Мартъ 1889 год.; Х. прави завѣщание на 25 Мартъ 1889 год.; значи Х. прави завѣщанието въ такова врѣме, когато нѣма дѣца и нисходящи. На 15 Априлъ 1889 год. умира Х. Оказва се следъ смъртьта му, че жената на синътъ на Х., който умрѣ на 19 Мартъ 1889 година е непраздна и ражда унука на Х. на 30 Октомврий 1889 год. Ето, прочее, случай, гдѣто на завѣщателя, който умира безъ дѣца, следъ смъртьта му, се ражда нисходящъ. Защо правилото на чл. 158 се прилага еднакво, както за рожденитѣ дѣца, тъй и за нисходящитѣ? Защото любовта върви всѣкога на долу, и любовьта на единъ дѣдо спрѣмо неговата унука, не е по-малка отъ любовьта къмъ рожденния му синъ; защото дѣдото се вижда като въскръсналъ

въ лицето на унуката си. За да може завѣщанието да се отмѣни по причина на неочаквано раждание дѣте или нисходящъ, изисква се, щото неочаквано роденото да е родено жизнеспособно, защото дѣте, което е родено нежизнеспособно, се счита, че никога не е съществувало (чл. 5). Ако дѣтето се роди жизнеспособно, то, макаръ и да умрѣ нѣколко врѣме следъ раждането си, завѣщанието се отмѣнява [1]).

Отмѣнението на завѣщанието споредъ първата часть на втората алинея на чл. 158, се прилага и тогава, ако дѣтето само е било заченато, когато е направено завѣщанието. Напр. Х. е женень и нѣма дѣца, но жена му непраздна и той въ надвечерието на раждането, прави завѣщание. Това завѣщание ще се отмѣни, ако дѣтето се роди и се роди жизнеспособно. Сѫщото може да се каже за оженена жена, която, въ края на периода на своята бременность, прави завѣщание; това последното ще се счита отмѣнено, щомъ ви роди дѣтето жизнеспособно.

Кои сѫ мотивитѣ, за да се допустне отмѣнението на завѣщанието и тогава, когато дѣтето е заченато въ минутата на завѣщанието? Нека вмѣсто насъ отговори Pothier: „мотивътъ е, че този, дѣтето на когото не е още родено, не е още осѣтилъ любовьта, която природата вдъхва на бащитѣ за тѣхнитѣ дѣца; ето защо закона презюмира, че, като е предпочиталъ тогава за своитѣ имоти чужди лица предъ своитѣ дѣца, той не е знаялъ, какво е вършилъ, и че той не би го направилъ, ако неговия синъ бѣше роденъ, защото той ще е испиталъ вече чувството на любовь, която бащитѣ иматъ къмъ своитѣ дѣца; ето защо закона мисли, че трѣбва въ случая да се помогне на грѣшката му, и да му се отстѫпи правото да отмѣни дарението. Наистина закона позволява на бащитѣ да предпочитатъ, за извѣстна часть отъ своитѣ имущества, чужди лица, предъ своитѣ дѣца макаръ тѣзи имущества по желанието на природата и да сѫ предназначени за тѣхнитѣ дѣца, защото много пѫти за това може ди има добри резони; но закона не иска, щото бащитѣ да даватъ лекомисленно това предпочитание, на чуждитѣ лица, и той отхвърля това предпочитание, ако то е направено

[1]) Dalloz, *Succession*, n° 972.

лекомисленно и безъ доволно знание на причината, когато единъ баща дава на чуждо лице, преди той самъ да е чувствовалъ, какво нѣщо е бащата“ [1]).

Не е достатъчно, щото дѣцата, които сж се родили следъ направата на завѣщанието, да сж законни или узаконени, потрѣбно е тѣ да сж се родили жизнеспособни, защото дѣцата, които сж родени мъртви, не се считатъ за родени—*qui* mortui nascuntur *neque nati neque procreati* Videntur [2]). Жизнеспособностьта въ два елемента: своевременно раждание (*maturus*) и съвършенно тѣлосложение (*perfecté natus*). Дѣтето се счита за жизнеспособно, ако е родено въ 180 день подиръ брака (чл. 43 закона за лицато); а съвършенството на органитѣ, които поддържатъ живота, се считатъ че сж на лице, когато роденото дѣте е проявило по несъмненъ начинъ жизнеспосо бенъ духъ — *vivus totus procedat*, а не една палпитация на последне издъхване.

Закона употрѣбява думитѣ „дѣца“ или „нисходящи“ въ множественно число. Този способъ на изражение може да породи два въпроса: 1-о отмѣнява ли се завѣщанието въ случая, когато завѣщателя, въ минутата на завѣщанието, е имала едно дѣте и следъ извършването на завѣщанието му се роди още едно, тъй щото той, завѣщателя ще има „*дѣца*“? 2-о ако този въпросъ се разреши въ отрицателенъ смисълъ, то за да се отмѣни завѣщанието, трѣбва ли да се роди на завѣщателя, следъ извършването на завѣщанието, повече отъ едно дѣте, съ други думи; ако на завѣщателя се роди само едно дѣте, то може ли да се счита, че му сж се родили „*дѣца*“?

Първия въпросъ се разрешава въ отрицателенъ смисълъ. За да се отмѣни завѣщанието, изисква се, щото завѣщателя да не е ималъ, или да не е знаялъ че има, *нито едно* дѣте или нисходящъ. Въ аналогическия случай за дарението по този въпросъ Laurent пише: „достатъчно е, бащата да има само едно дѣте, за да знае родителскитѣ чувства; прочее, ако той дава, не може да се предположи, че той дава подъ

---

[1]) Pothier, t. VIII n° 159, p. 405.

[2]) L. 129, D., *De verborum signiticatione.*

резолютивно условие; той дава окончателно"[1]), А Baudry-Lacantinerie казва: „Може ли да се каже, че той (дарителя) не би далъ, ако той предвидеше, че ще му се родятъ *нови* дѣца? Това би значило да предполагаме, противъ вѣроятностьта, че дарителя ще има по-голѣма обичь за бѫджщитѣ си дѣца, отъ колкото за роденитѣ си вече. Какъ дарителя, който не се е спрѣлъ да дари отъ присѫтствието на роденитѣ си дѣца, ще се спрѣ отъ бѫдащитѣ си дѣца?" [2]).

По втория въпросъ, при всичко че закона се изразява съ множественно число, духътъ на законътъ не оставя никакво съмнѣние. Достатъчно е, да се роди само едно дѣте и завѣщанието е отмѣнено; защото въ разговорния язикъ за лице, което има едно дѣте, казватъ, че има „*дѣца*". По този случай Pothier казва: достатъчно е, нѣкой да има само едно дѣте, за да не могатъ да кажатъ, че нѣма *дѣца*. Римското право казва: non est sine *liberis*, cui vel unus filius, una ve Filia est. (L. 148. *D. De. Verborum significatione*).

Отъ последнята часть отъ първата алинея на членъ 158 се показва, че завѣщанието се отмѣнява не само когато се узнае сѫществуванието или рождението на дѣте или законенъ нисходящъ, но и тогава, когато завѣщателя следъ извършването на завѣщанието *узакони* едно свое незаконнородено дѣте.

Този въпросъ бѣше доста споренъ въ старата французска доктрина и юриспруденция, сѫщо и въ италиянската

Въ гражданското състояние на едно незаконнородено узаконено има два момента, а именно, раждането въ незаконно състояние и последующето узаконяване. За това се питаха, каква трѣбва да бѫде сѫдбата на едно дарение или на единъ завѣтъ, направенъ между първото и второто събития? Узаконяването, което е единъ граждански актъ на закона, приравнява ли се къмъ естественния фактъ на рождението на законно дѣте? Макаръ незаконнороденото дѣте и да е родено преди завѣта, последующето узаконяване ще

---

[1]) Laurent, t. XIII, n° 56, — Pand. fr., v° *Donat.*, n° 5879. — Huc. t. VI, n° 254.—Pand. belges, t. XXXII, v° *Donat.* n° 688. — Thiry. t. II, n° 387. — Hervé, *Révocation des Donations*,. p. 81. — Guerin-Long. *Révoc des Donat*, p. 76. — Dalloz, n° 1893.

[2]) Bardry-Lacantinerie, t. I. n° 1669.

направи ли да падне завѣта, тъй както би го направило да падне раждането на едно законно дѣте?

Дюмуленъ[1]) и Фюрголъ[2]) поддържаха, че узаконяването, което е станало следъ дарението на едно дѣте, родено по-рано, не го разклащаше. Но болшинството отъ авторитѣ се бѣше произнесло въ противенъ смисълъ; т. е. че не трѣбва да се обръща внимание на факта на рождението на *копелето*, но само на узаконяването, което поражда почтенни чувства, които закона иска да покровителствова[3]). Мислеше се, че дѣцата сж биле родени въ деньтъ на узаконяването[4]), че тѣ се прераждаха единъ видъ съ това измѣнение, *jure regenerationis*.[5])

По тѣзи съображения съставителитѣ на C. Napoléon приеха, че узаконяването на незаконнороденото разклаща само дарението; а съставителитѣ на италиянския *Codice Civile*, подобно нему и нашия законодатель разшириха този принципъ и върху завѣщанията, като приеха, че узаконяването прави недѣйствителни и завѣтитѣ. И наистина, това разширение на принципътъ и върху завѣтитѣ е оправдано защото, бащината обичь е основата на отмѣнението; а пъкъ тя не черпи своя източникъ въ узаконяването, а въ природата и въ кръвнитѣ връзки.

Сжщитѣ съображения важатъ и за усиновяването.

Но, за да може узаконяването на незаконнороденото дѣте да отмѣни завѣщанието, изискватъ се двѣ условия: 1-о незаконнороденото дѣте да е припознато отъ завѣщателя *преди* съставянието на завѣщанието, а узаконението, да е станало чрезъ последующи, следъ завѣщанието, бракъ, или съ сждебно рѣшение. Следователно, по аргумента à contrario завѣщанието не се отмѣнява, макаръ даже незаконнороденото дѣте и да е узаконено следъ съставянието му, ако то не е припознато отъ завѣщателя *преди* съставянието на завѣщанието.

Завѣщанието се отмѣнява по право, щомъ завѣщателя, който въ минутата на завѣщанието нѣма дѣца, усинови едно

---

1) Dumoulin, sur le conseil 366 de Decius.
2) Furgole. Quest. 17, n° 43.
3) Brillon, v° *Donatione*, n° 223.
4) Despeisses, t. I, n° 458.
5) Justin. nov. 17.

или нѣколко дѣца следъ извършването на завѣщанието. За да може усиновяването да отмѣни завѣщанието, то трѣбва да е извършено по установенитѣ за това редъ и формалности. Резона за това отмѣнение е ясенъ: ако единъ бездѣтенъ человѣкъ следъ извършването на завѣщанието усиновява, то значи, че си *добива* синъ. Извѣстно е, че по закона едно лице може да има свои собственни и искуственни (усиновени) дѣца; всичкитѣ сж равни предъ закона. Тъй щото може да се каже, че завѣщателя, който въ минутата на завѣщанието не еималъ дѣца, нито пъкъ е мислялъ да има даже усиновени, съ усиновението, следъ завѣщанието, си е добилъ чедо.

Може ли да се каже, че членъ 158 е исчерпателенъ относително причинитѣ, които отмѣняватъ завѣщанието, или има и други неупоменати отъ този членъ, причини, които отмѣняватъ завѣщанието пакъ по причина на неочакванно раждание на дѣца? Ние мислимъ, че има още единъ неупоменатъ отъ членъ 158, случай, въ който завѣщанието се отмѣнява. Този случай, макаръ да се не упоменува изрично отъ членъ 158, е предвиденъ и приетъ въ предшествующи членове и може, освѣнъ това, да се извади отъ духътъ на членъ 158. Случая, за който искаме да говоримъ, е недостоинството на дѣцата на завѣщателя. Може да се каже, че този, който има недостойни дѣца (членъ 6) нѣма никакви дѣца, защото закона разбира такива дѣца, които сж способни да наследватъ, а недостойнитѣ, както казахме въ членъ 6, нѣматъ това право. Прочее, духътъ на членъ 158 е такъвъ щото, като говори за дѣца и нисходящи, разбира такива, които сж способни да наследватъ.

Едно лице, което има едничъкъ синъ, който умишленно се е опиталъ да го убие, вследствие на което е станалъ спрямо него недостоенъ да наследва, може свободно да мисли, че нѣма никакви дѣца, които да му пречатъ да завѣщава, защото действително той се счита, че нѣма дѣца или има такива, които съ своето поведение сж го накарали да изгуби спрямо тѣхъ родителскитѣ си чувства, които му се вдъхватъ за тѣхъ отъ природата. Но понеже недостоинството на едно лице не бърка на неговитѣ дѣца или нисходящи да наследватъ направо или по представителство (членъ 9), то, ако, следъ завѣщанието се роди на недостойния дѣте, завѣщанието се отмѣнява, защото на завѣщателя се е родилъ нис-

ходящъ роднина. Тъй напримѣръ, Х. има единственъ синъ Z., който умишленно се е опиталъ да го убие, вследствие на което въ силата на чл. 6 той става недостоенъ да наследва баща си. Следъ като Z. е станалъ недостоенъ, Х. прави завѣщание въ полза на чужди лица; но подиръ извършването на завѣщанието на Х. се ражда унука отъ недостойния Z. Унуката, макаръ и да е роденъ отъ недостоенъ баща, се счита за законенъ наследникъ на Х.; по тази причина завѣщанието, което Х. е направилъ, се отмѣнява, понеже следъ завѣщанието му се е родилъ унука.

Мислимъ, че съ недостоинството се исчерпватъ всичкитѣ случаи, по които, на основание чл. 158, може да се отмѣнява завѣщанието.

Главниятъ принципъ на чл. 158 е, че завѣщанието се отмѣнява *по право*, ipso jure, щомъ се узнае съществуването или раждението на дѣте или законенъ нисходящъ роднина на завѣщателя, даже posthume, узаконенъ или усиновенъ. Какво значи *по право?* Това означава, че завѣщанието се отмѣнява въ силата на могжеството на закона, безъ помощьта на сждията, безъ да има нужда, завѣщателя да заявява своята воля за това. По сждебенъ редъ ще се решава въпроса: 1) когато между странитѣ се появи споръ, да ли сжществуватъ условията за отмѣнението на завѣщанието; и въ такъвъ случай сждията, ако признае, че условията сж сжществували, нѣма *да произнесе* отмѣнението, но само ще констатира, че то е станало въ силата на самия законъ; 2) когато завѣтника, като признава, че завѣщанието е отмѣнено, отказва да предаде завѣщанния имотъ. Но и тука сждията нѣма *да произнесе* отмѣнението, защото то си сжществува *ipso jure*, но ще заповѣда само испълнението на това отмѣнение.

Съ какъвъ искъ трѣбва да действува завѣтника или неговия наследникъ? Този въпросъ ще се разреши съ аналогическитѣ въпроси въ отмѣнение дарението по случай на неочакванно раждание дѣца.

Ако дарителя ще се сжди съ надарения, той ще действува съ личенъ искъ, който въ римското право се нарича *condictio sine causa.* Съ този искъ се искатъ нѣщата, които нѣкое лице е добило отъ насъ, когато причината, по която то ги е придобило, е престанала. Cessante causa, cessat

effectus. И действително,дарителя е получилъ даръть по причина, че дарителя не е ималъ дѣца, когато е дарилъ; но ако тази причича се изгуби, т. е. родятъ се на дарителя дѣца, то се изгубва и самото право на дарения.

Тука правилото *quae ab initio rectè gesta perfectaque sunt, eventu non infirmantur* е толкова решающе, че то е истинско даже тогава, когато последующи събития биха поставили нѣщата въ такова положение, което, ако бѣше сѫществувало преди договора, щѣше да възпрепятствува на извършването му[1]).

Дѣцата, родени *ex post facto*, сѫ такова едно последующе събитие, което расклаща завѣщанието въ самата му основа. Вѣрно е, че тѣзи сѫждения се прилагаха само къмъ дарението, а не и къмъ завѣщанието, обаче нашия законодатель ги приложи еднакво и къмъ завѣщанието. Този въпросъ се реши още отъ Св. Августина въ единъ забелѣжителенъ пасажъ, който се усвои отъ църковното право. Едно лице, което не е имало дѣца и което не е могло да се надѣва, че ще има такива, подарило всичкитѣ си имоти на църквата, като си запазило плодоползуването. По-кѫсно му се раждатъ дѣца и положението му се измѣнява. Картагенския владика Аврелиусъ, който имаше право да задържи подаренитѣ имоти, намѣри, че е справедливо да ги повърне.

Дарителя може да иска даденитѣ имоти не само отъ надарения, но и отъ трети лица, въ ржцетѣ на които се намиратъ тѣ. Въ такъвъ случай, ако даръть е недвижимъ имотъ, дарителс ще действува съ реаленъ искъ, съ който той или неговия наследникъ ще ревендикира дарения недвижимъ имотъ.

— Третата алинея отъ чл. 158 постановява правило, въ силата на което завѣщанието не се отмѣнява, ако завѣщателя е предвидѣлъ случай за сѫществуване и раждане на дѣца или нисходящи подиръ завѣщанието. Като говорихме за митивитѣ, на основание на които неочакванното раждане и сѫществуване на дѣца отмѣнява завѣщанието, ние казахме, че закона е допусналъ отмѣнението на завѣщанието, защото предполага, че родителскитѣ чувства, които завѣщателя усѣща при рождението или изнамирането на дѣца, изискватъ това

---

[1]) L. 85, §I, D., *De regulis juris.*

отмѣнение. Но ако завѣщателя изрично декларира, че той, макаръ и да предвижда, че може да му се родятъ дѣца или да се изнамѣрятъ загубенитѣ, не желае отмѣнението, то това последнето си нѣма мѣстото. Напримѣръ, ако завѣщателя направи следующето завѣщателно разпореждание: *„установявамъ братовчеда си А. за мой универсаленъ завѣтникъ и желанието ми е, щото това установяване да остане въ сила даже ако въ последствие ми се родятъ дѣца"*. Наистина, закона желае да помогне да си поправи грѣшката на тогози, който не е познавалъ родителскитѣ чувства, като не е ималъ никакви дѣца, или който е мислилъ, че не ще има вече щастието да испита повторно хубавитѣ родителски чувства, които той е ималъ за умрѣлитѣ си дѣца; но закона не може да натрапи тѣзи чувства на лице, което предвижда, че може да му се падне да е обладано отъ тѣзи родителски чувства, но че то, при все това, предпочита чуждитѣ лица предъ своитѣ бѫдащи дѣца или нисходящи [1]). По този въпросъ R*egnaud* de Saint-Jean d'Angely казва твърде справедливо: „Азъ мисля, че трѣбва да се предостави на самия даритель правото да слуша родителското чувство, което той не е още познавалъ въ минутата на дарението. Но справедливо е тъй сѫщо да го оставимъ той самъ да реши: да ли това чувство е по-силно въ сърдцето му, или онова, което го е накарало да даде". И действително, всѣко лице е най-добрия сѫдия за родителскитѣ чувства, които го обладаватъ.

Доказателствата, съ които може да се установи незнанието на завѣщателя, че той въ момента, когато е правилъ завѣщанието, не е ималъ дѣца, сѫ различни. Ако тѣ не произтичатъ отъ самата декларация на завѣщателя въ завѣщанието, могатъ да се доставятъ чрезъ единъ комплексъ на презумпции и указания, като напримеръ, продължителното отсѫтствие на дѣтето, липса на извѣстия отъ него, слухове за неговата смъртъ и др. подобни [2])

При прилагането на членъ 158 може да възникнѫтъ следующитѣ въпроси, за разрешениато на които ще бѫде нуждно да се обърнемъ къмъ аналогическитѣ въпроси за отмѣнение на дарението. Тѣзи въпроси сѫ:

---

[1]) Bunlva. p. 441.

[2]) Lasana n° 928.

1-о Длженъ ли е завѣтника да повърне заедно съ завѣщанния предметъ и приходитѣ и лихвитѣ отъ завѣта.

2-о. Ако завѣтника е длъженъ да повърне плодоветѣ и лихвитѣ отъ завѣщанния предмѣтъ, то отъ кое врѣме трѣбва да се смѣтатъ,

3-о. Въ продължение на колко врѣме може да се искатъ както отмѣнението, тъй и плодоветѣ, отъ завѣщанния предмѣтъ.

По първия въпросъ, ние мислимъ, че завѣтникътъ не е длъженъ да повърне плодоветѣ, който той е събралъ, отъ каквото естество и да сѫ тѣ, освенъ ако на завѣтника е *съобщено*, че е настѫпила една отъ причинитѣ, предвидени въ членъ 158, които отмѣняватъ завѣщанието, т. е. ако на завѣтника е съобщено, че на завѣщателя се е родило чедо или нисходящъ, или че се е узнало сѫществуванието на такива, или пъкъ завѣщателя е узаконилъ нѣкое свое незаконнородено дѣте или е усиновилъ нѣкого. При това, за да може да се искатъ плодоветѣ, нуждно е да се съобщи на завѣтника съ формаленъ актъ, както това става при отмѣнение на дарението (членъ 335), и тогава завѣтника е длъженъ да ги плати.

Относително втория въпросъ не може да има другъ отговоръ освенъ този, че завѣтника е длъженъ да плаща плодоветѣ и лихвитѣ отъ завѣщанния предмѣтъ отъ деньтъ на предявяване искътъ. До този день или поне до деньтъ на формалното съобщение за настѫплението на причината, която отмѣнява завѣщанието, завѣтника се е считалъ за владѣтель, който не е длъженъ да плаща никакви плодове за врѣме отъ деньтъ на настѫплението на отмѣняющата причина до деньтъ на завеждането на искътъ, защото такова е вѣроятното намѣрение на завѣщателя. Не може и да се предполага, че завѣщателя еималъ друго намѣрение, т. е. да е желаялъ, щото завѣтника да е длъженъ да плаща плодоветѣ за едно врѣме, презъ което той владѣе имота, като владетель или като добросъвѣстенъ собственникъ, защото въ такъвъ случай завѣта би билъ не облагодѣтелствование, но загуба. Очевидно е, че не е било такова намѣрението нито на завѣщателя, когато е правилъ завѣщанието си, нито на завѣтника, когато той е приемалъ завѣта. А закона е длъженъ да съ-

жи смѣтка за намѣрението както на завѣтника, тъй и на завѣщателя.

Колкото се отнася до третия въпросъ, въ продължение на какъвъ срокъ може заинтересованната страна да иска отмѣнението на завѣщанието и повръщанието на събранитѣ плодове, трѣбва да правимъ различие по въпроса за отмѣнение на завѣщанието и по въпроса за повръщание на събранитѣ плодове.

Безъ съмнѣние може да се каже, че за отмѣнението на завѣщанието не може да се приложи никаква давность, защото е настжпило *ipso jure*, вследствие на което не се нуждае даже отъ потвърждение отъ сждията.

Обстоятелството, което настжпва по право, не подлежи на никакво просрочвание. За разрешението на този въпросъ не може да се приложи аналогическото постановление по отмѣнение на дарението, защото прескрипцията не може да се прилага по аналогия; за нея се изисква изриченъ текстъ.

По въпроса за възвръщанието на събранитѣ отъ завѣтника плодове може да се приложи общата давность за личнитѣ искове. И тъй, искането за повръщание плодоветѣ може да се просрочва, защото *ipso jure* се отмѣнява само завѣщанието. т. е. актътъ, въ който завѣщателя е изразилъ волята си; съ отмѣнението на завѣщателния актъ пада и главното му основание, т. е. завѣтитѣ; отъ деньтъ на отмѣнението на завѣщанието завѣтника се счита, че нѣма вече никакво право върху завѣщанния предметъ, особенно отъ деньтъ, въ който формално му се съобщи, че завѣщанието е отмѣнено по нѣкоя причнна Отъ тази минута завѣщанния имотъ е чуждъ за завѣтника и ако той се ползува отъ неговитѣ плодове, то той се ползува отъ чужди плодове, които той е длъженъ да повърне на общо основание. Считаме, че за повръщанието на плодоветѣ трѣбва да се прилага общата давность, която е установена за личнитѣ задължения, защото закона не установява за това специална давность. А всичкитѣ права угасватъ въ течението на общата давность, ако не е постановена специална прескрипция.

По повръщанието на плодоветѣ и лихвитѣ може да възникнатъ следующитѣ въпроси:

а) Ако заѣтника е получилъ по завѣщанието пари, които не е управлявалъ, длъженъ ли е да плаща лихвитѣ на тѣзи пари. Този въпросъ може да има само утвърдителенъ отговоръ, защото отъ деньтъ, въ който на завѣтника е съобщено, че завѣщанието е отмѣнено, той се счита, че държи чужди пари, за повръщанието на които той е извѣстенъ съ формаленъ актъ. Прочее, завѣтника не може да лиши завѣщателя отъ ползата на паритѣ, която той би придобилъ, ако паритѣ да бѣха у него. Завѣтника ще е длъженъ да плаща законната лихва.

б) Ако завѣтника е консомиралъ плодоветѣ, той е длъженъ да плати стойностьта имъ по прицѣнение.

в) Ако завѣтника е продалъ плодоветѣ, то какво трѣбва да повърне; цѣната ли, за която ги е продалъ, или стойностьта на плодоветѣ? Тука трѣбва да се гледа, кое е по-голѣмо. Ако получената отъ продажбата цѣна е по голѣма, той трѣбва да предаде цѣната; ако ли стойностьта е по-голѣма отъ цѣната, ще трѣбва да предаде стойностьта, защото завѣтника нѣма право да лишава завѣщателя отъ истинската стойность на плодоветѣ.

Закона постановява, че раждането на дѣцата *отмѣнява*, а не *унищожава* завѣщанието. Отъ това слѣдва, както при всѣко отмѣнение, че запазватъ силата си тѣзи декларации и припознавания, които се съдържатъ въ завѣщанието и които не съставляватъ истинско завѣщателно разпореждане. Какво би било, напримѣръ припознаване въ завѣщанието на едно незаконнородено дѣте. Така, чл. 20 отъ закона за признаване на незаконнороденитѣ дѣца, казва че, ако единъ отъ родителитѣ е изразилъ въ завѣщанието си воля да узаконни незаконнороденитѣ си дѣца, тѣзи последнитѣ могатъ подиръ смъртьта му да искатъ узаконението си. Въ този случай, ако завѣщанието би паднало по изложенитѣ въ чл. 158 причини, припознаването на незаконнородено-то дѣте остава въ сила, макаръ завѣщанието и да е *отмѣнено*.

Чл. 159 [1]).

Ако новороденитѣ или нисходящитѣ умратъ преди завѣщательтъ, то завѣщанието запазва силата си.

Тъй като отмѣнението на завѣщанието по причина на неочаквано раждание и сѫществувание на дѣца или нисходящи, е основано на предполагаемото родителско чувство, което придобиването на потомство не може да бѫде друго освѣнъ такова, което желае да предпочете своитѣ предъ чуждитѣ то законътъ е проникналъ това чувство и го подпомага съ правилото на чл. 158. Но закона, отъ друга страна, иска да остане вѣренъ и последователенъ на принципа, който е основанъ на родителскитѣ чувства и за това той *отмѣнява по право* завѣщанието и това отмѣнение има сила само въ такъвъ случай, ако новороденитѣ или нисходящитѣ преживѣятъ завѣщателя, а въ противенъ случай, т. е. ако тѣ умратъ *преди* него, завѣщанието запазва силата си. И наистина, ако новороденитѣ дѣца или нисходящитѣ умрѫтъ преди завѣщателя, то последния се намира въ сѫщото положение и въ сѫщитѣ чувства, въ които се е намиралъ, и отъ които е билъ обладанъ, когато е правилъ завѣщанието. Условията, които му сѫ позволявали да направи завѣщание по причина на нѣмане потомство, сѫществуватъ и следъ умиранието, преди него, на новороденитѣ дѣца и нисходящи. Всичко това се оправдава отъ духътъ на закона. Когато се е разисквалъ този въпросъ по *Code Napoléon, Maleville, Portalis, Cambacérès* и други сѫ изказали следующето: „Тѣзи съображения не могѫтъ да унищожатъ естественния законъ, който подчинява всичкитѣ афекции на тази, която единъ баща има за своитѣ чеда. За да може завѣщанието да се отмѣни, трѣбва дѣцата да преживѣятъ дарителя: трѣбва да приематъ даденото". По-правиленъ и по-логически вървежъ на закона споредъ мнѣнието на Buniva не може и да се иска [2]).

Чл. 159 постановява, че завѣщанието си остава въ сила, ако само новороденитѣ дѣца или нисходящи умрѫтъ преди

---

[1]) C. it. 889.

[2]) Buniya, p. 441.

завѣщательтъ, но нищо не говори и за смъртьта на узаконнения и усиновенния преди завѣщателя. Отъ текста на чл. 158 видѣхме, че усиновяването и узаконяването на едно незаконнородено дѣте отмѣнява завѣщанието. При смъртьта на едно усиновено дѣте или узаконено незаконнородено преди завѣщателя, завѣщанието остава ли си въ сила? Този въпросъ споредъ нашето мнѣние трѣбва да се разреши въ положителенъ смисъль, защото ако смъртьта на законното и естественното потомство преди завѣщателя остава въ сила завѣщанието, то последствията отъ смъртьта на усиновенния и узаконенния, преди завѣщателя, които се приравняватъ на закона къмъ законното потомство (чл. 22 и 91). не може да бждатъ по силни, т. е. да отмѣнятъ завѣщанието. Ако смъртьта на законното и естественното потомство преди смъртьта на завѣщателя има за последствие да остави въ сила завѣщанието, то смъртьта на усиновеннитѣ и узаконеннитѣ *â fortiori* оставя въ сила завѣщанието. Освѣнъ това до сжщото заключение ни довежда и принципа, по който въ всичкитѣ случаи, въ които закона мълчи и въ които сжществува сжщото основание за еднакво решаване, както въ другитѣ случаи, върху които законодателя се е произнесълъ изрично по единъ формаленъ начинъ, решението трѣбва да бжде сжщото: *Ubi eadem est decisionis ratio, eadem debet esse decisio.*

Чл. 160 [1]).

Завѣщателното разпореждание нѣма действие, ако лицето, въ полза на което е то направено, не е преживяло завѣщателя или е излѣзло неправоспособно.

Впрочемъ, нисходящитѣ на наследника или на завѣтника, който е неправоспособенъ или умрѣлъ преди завѣщателя, участвуватъ въ наследството или завѣта въ тѣзи случаи, когато въ тѣхна полза се допуща правото на представителство, ако наслед-

[1]) C. It 890; C. N. 1039.

ствотото е останало безъ завѣщание (ab intestat). Отъ това правило се изключватъ случаитѣ, когато завѣщательтъ е направилъ особонно разпореждание, или ако въпроса е за единъ завѣтъ, който дава право на полузване, или друго нѣкое право, лично по природата си.

Още при коментиранието на чл. 44 казахме, че, за да може едно лице да получи завѣщанния предмѣтъ, то трѣбва да преживѣе завѣщателя и че въ противенъ случай, т, е. ако завѣтника умрѣ преди завѣщателя, завѣщанието, нѣма действие. Това последствие проистича право отъ принципътъ на отмѣняемостьта на завѣщанието, второ отъ предполагаемата воля на завѣщателя, която се състои въ това да се облагодѣтелствува съ завѣта извѣстно лице, и трето отъ обстоятелството, че завѣта трѣбва да се получи лично отъ завѣтника, за когото именно е и предназначенъ; а, за да можешъ да получишъ завѣта, трѣбва да си живъ, т. е. да сѫществувашъ въ смисъль на членове 5 и 49, въ врѣмето, когато се отвори наследството. И тъй, отъ обстоятелството, че завѣтника умира преди завѣщателя, завѣщанието остава безъ действие. Сѫщото е, когато завѣтника стане недостоенъ. Това е общо правило. То престава, щомъ наследника или завѣтника има нисходящи. Тѣзи последнитѣ въ силата на правото на представителството получаватъ завѣщанния предмѣтъ. Съ други думи, втората алинея отъ чл. 160 установява право за представителство въ тестаментарното наследство [1]), върху мотивитѣ на което считаме за добре да кажемъ нѣколко думи, понеже такова представителство въ тестаментарното наследство *Code Napoléon* не допуща абсолютно [2]), освѣнъ ако завѣщателя съ изрична клауза въ завѣщанието каже, че той желае, щото завѣта да отиде въ полза на законнитѣ нисходящи на завѣтника, ако той умрѣ преди него, по право на предста-

---

[1]) Buniva, p, 442.

[2]) Laurent, t. XIV, n° 278, — Baudry-Lacantinerie t. II, n° 2827 и сл. — Pand. fr., v° Donat, n° 9694. — Merlin Rép., v° *Legs*, sect, VII., n° 3. — Toullier, t. V, n° 672. — Demolombe. t. XXII, n° 301. — Aubrys & Rau, t. VII. § 726. — Losana, n° 940.

вителство. Нашия законъ, както ще видимъ по-надоле, допуща правото на представителство въ тестаментарното наследство само за такива завѣтници, които иматъ близки сродственни отношения съ завѣщателя, а не за всичкитѣ завѣтници безразлично.

Huc, като говори за втората алинея на art 890 отъ *Codice Givile*, който отговаря на нашия 160 членъ, казва: „Едно такова нововъведение се оправдава съ най-важни съображения, които докладчика Vacca красноречиво и ясно е изложилъ. И наистина, представителството въ наследството *ab intestat*, като се позволява по причина на презюмираната воля на умрѣлия, поддържа равенство между различнитѣ лица, които иматъ право върху нѣкое наследство. И тъй, когато два сина, напримѣръ, сж установени за наследници отъ баща си, и ако единъ отъ тѣхъ умре преди завѣщателя, сжщитѣ причини, както при наследството *ab intestat*, изискватъ, щото дѣцата на умрѣлия да се допуснатъ да заематъ, по представителство, неговото мѣсто, за да получатъ неговата часть въ тестаментарното наследство, Иначе, тѣ трѣбва да се задоволятъ само съ своята законна часть, което явно противоречи на вѣроятната воля на завѣщателя. Сжщото разсжждение се прилага и въ случаитѣ, когато установенитѣ сж братя на завѣщателя, единъ отъ които е умрѣлъ преди него“ [1]).

Обаче, въ тестаментарното наследство правото на представителство се допуща въ полза само на такива универсални и частни завѣтници, които сж роднина на завѣщателя и при това такава роднина, която би се ползувала съ правото на представителство, ако наследството би останало безъ завѣщание (*ab intestat*). А въ полза на кои роднини се допуща правото на представителство въ наследството *ab intestat*? Това вече видѣхме по-рано отъ членове 15 и 17. И тъй, правото за представителство се допуща въ тестаментарното наследство само въ този случай, въ който завѣтника е роднина на завѣщателя отъ нисходяща и съребрена (отъ братъ и сестра) неограничено до десета степень. Напримѣръ *X.* завѣщава на унука си *Z.* 5,000 лева. Завѣтника *Z.* умира прѣди завѣщателя *X.*, като оставя два сина: Иванъ и Тодоръ, двѣ дъщери: Лала и Елена, двѣ унуки отъ единъ умрѣлъ свой

---

[1]) Huc, t. I. p. 227.

синъ *Y*. Въ случая завѣщанието не губи силата си Слѣдъ смъртьта на завѣщателя *X*. завѣта ще се разпредели между нисходящитѣ на прадумрѣлия *Z*. по начина, по който щѣха да си дѣлятъ наслѣдството на *Z*. *ab inteslat*, тъй щото Иванъ, Тодоръ, Лала и Елена, чеда на *Z*. ще получатъ по 1,000 л., а останалитѣ 1,000 лева ще се раздѣлятъ между двѣтѣ унуки (А. и Б.) по 500 лева. Да земемъ другъ примѣръ, въ който завѣтника да е братъ на *Z*.

Z. умира преди завѣщателя *X*, но остава една унука Елена; завѣщанието не губи силата си, макаръ *Z*. и да е умрѣлъ прѣди завѣщателя *X*. слѣдъ смъртьта на когото Елена ще получи завѣщаната сума отъ 5,000 лева.

Като изслѣдва проекта на art 830 отъ *Codice civile Albertino*, отговарящъ на първата часть отъ art. 890 на Италиянския Codice Civile, отъ който е заетъ нашия чл. 160, Пиемонтския сенатъ си служи съ единъ примѣръ, който считаме за добрѣ да приведемъ:

„Прѣдставлява се другъ случай за единъ братъ или за единъ чича, който, като има два брата и плѣменници отъ другъ умрѣлъ братъ, установява и еднитѣ и другитѣ за наслѣдници или завѣтници, заповѣдайки, щото плѣменницитѣ да наследватъ по колѣно. Случава се, че единия отъ братията умира преди завѣщателя, оставяйки свои дѣца; завѣщателя или не мисли, или нѣма врѣме да измѣни завѣщанието си и умира. Плѣменницитѣ, синове на този умрѣлъ братъ, когото завѣщателя е установилъ за наслѣдникъ, ще осъмнатъ ли, слѣдъ смъртьта на последния, лишени отъ наследството на чича си, които ги е ималъ прѣдъ видъ въ лицето на тѣхния баща (*che gli aveva contemplati nella persona del loro podre*).

Кой не вижда въ този случай, че, ако завѣщателя би могълъ да прѣдвиди прѣдумиранието (*premorienza*), на установения братъ, не би назначилъ за свои наслѣдници неговитѣ дѣца *gli avrebbe sostituito i di lui figli*), както вече е установилъ дѣцата на други умрѣлъ неговъ братъ, въ такава часть, каквато би се паднала на всѣкиго отъ двамата първи братия?

Но ще кажатъ, може би: ако е такава волята на завѣщателя, той щѣше или да я изрази, когато е правилъ завѣ-

щанието, или щѣше да я замѣни впослѣдствие съ едно ново завѣщание.

Ако хората биха били тъй предвидливи, старателни и точни, малко нужда щѣше да има отъ закони, които да замѣстяватъ тѣхнитѣ опущения; но именно, защото тѣ не сж такива, необходимо е, щото закона да се намѣси (*che la legge s'inierponga*) и да направи онова, което мнозина вѣроятно сами биха направили"[1])

Разбира се, че тѣзи сжждения се отнасятъ само до онзи случай, въ който самитѣ братия биха могли да наслѣдватъ завѣщателя, ако той би умрѣлъ *ab intestato*.

Освенъ това закона прави още едно видимо ограничение, което се състои въ това, че само *нисходящитѣ* на представлявания могатъ да го представляватъ въ тестаментарното наследство, а не и отъ братията си или тѣхнитѣ нисходящи, както е при наследството *ab intestat*. Да пояснимъ това съ примѣръ: X. има два сина: У. и Z. и завѣщава на сина си *Z.* 4,000 лева: *Z.* нѣма потомство и умира преди завѣщателя *X.* Понеже *Z.* нѣма нисходящи, които да го представляватъ, то завѣта остава безъ действие. Иначе не може и да бжде, защото даже и при наследството *ab intestat* У. не би могълъ да представлява умрѣлия братъ. *Z.* при живота на баща си *X.*, защото родителитѣ изключаватъ братята и сестритѣ на умрѣлия (чл. 23). Ето защо казахме, че ограничението е само *видимо*, а не и действително.

Ако X. завѣщае на баща си извѣстенъ предметъ и бащата завѣтникъ умрѣ преди завѣщателя — синъ, то нисходящитѣ на завѣтника — баща, т. е. братията на завѣщателя X. нѣматъ право да получатъ завѣта, ако X. има потомство, защото, ако, въ такъвъ случай, наследството на X. бѣше ab intestat, братията му, или нисходящитѣ на баща му, не щѣха да иматъ право на представителство, защото X. има самъ потомство, което ще го представлява.

По въпроса за представителството въ тестаментарното наследство *Buniva* пише: „прави се едно изключение въ полза на нисходящитѣ на наследника или завѣтника, който

---

[1]) Motivi del codice civile albertino, II, 142,

е умрѣлъ преди завѣщателя (*premorto*). Тѣ замѣстватъ въ наследството или въ завѣта въ случаитѣ, въ които въ тѣхна полза би се допущало представителството, ако се трактуваше за наследство безъ завѣщание (*successione intestata*), освенъ ако завѣщателя е распоредилъ друго яче, или ако въпроса е за единъ завѣтъ за право на ползуване или за друго нѣкое право, което по природата си е лично"[1]).

А *Pisanelli* въ своя докладъ казва: „възходящия, който распорежда въ полза на чеда отъ първа степень, навѣрно не иска да исключи тѣхнитѣ нисходящи, ако единъ или повече отъ тѣхъ умратъ преди него. Въ массата на гражданитѣ се е установило общо мнѣние, че чедата всѣкога трѣбва да замѣстюватъ своитѣ родители. Резонитѣ, по които представителството се допуща въ тестаментарното наследство, сж сжщитѣ, по които то се допуща въ законното наследство"[2]).

Правото за представителство по причина на раждание дѣца допущатъ и Пруския Граждански кодексъ, който въ § 443 казва: „*ако установения съ едно завѣщание наслѣдникъ умре преди завѣщателя*, неговото мѣсто заематъ нисходящитѣ, макаръ това да не е казано изрично въ завѣщанието", а тъй сжщо и австрийския граждански кодексъ, който въ § 799 постановява почти сжщото правило за представителство въ полза на нисходящитѣ на завѣтника, който е умрѣлъ преди завѣщателя.

Закона допуща представителството не само въ полза на нисходящитѣ на завѣтника, който е *умрѣлъ* преди завѣщателя, но и въ полза на нисходящитѣ на единъ *неправоспособенъ*. Подъ неправоспособни закона разбира лицата, които сж обозначени въ членъ 6, т. е. *недостойнитѣ*[3]). Разбира се, че тука се предвижда само случая, когато завѣтника е станалъ недостоенъ следъ съставлението на завѣщанието, защото ако завѣтника е станалъ недостоенъ *преди* съставлението на завѣщанието, то последното съгласно членъ 7, унищожава недостойнството и простения — недостоенъ самъ лично ще получи завѣта, тъй щото нѣма мѣсто за представителство. Представлява се само този, който е умрѣлъ (чл. 14) или този

---

[1]) Buniva. p. 129.

[2]) *Relazione Jisanelli*, pib. III. p. 24,

[3]) Losana 937.

[4]) Cass Torino. 25 maggio 1880 (*Foroit.* V, I, 1227).

който е недостоенъ (членъ 9). Като говори за представителство въ полза на нисходящитѣ на единъ живъ завѣтникъ, ipso facto закона разбира такива живи завѣтници, които не сж способни да получатъ по завѣщание, а такива сж недостойнитѣ (членове 49 и 6).

Темата, която е положена въ основата на текста, е отъ твърде деликатно естество. За това трѣбва да се отнасяме твърде внимателно къмъ разрешението на разнитѣ случаи, които тя може да представи, и ще трѣбва да си опредѣлимъ единъ точенъ критериумъ, който да ни ржководи за разрешаването на всѣки случай.

Този критериумъ ние ще намѣримъ въ буквата и духа на текста.

Буквата му има ограничителенъ характеръ; отъ нея се вижда, че *не винаги, а само въ извѣстни случаи* нисходящитѣ на единъ умрѣлъ наследникъ или завѣтникъ могатъ да очакватъ да заематъ мѣстото на своитѣ родители. И наистина, закона не казва изобщо, че нисходящитѣ на умрѣлия наследникъ или завѣтникъ замѣстватъ последния въ наследството или въ завѣта; но наопаки прави изрично едно твърде важно ограничение, а именно: *въ тѣзи случаи, когато въ тѣхна полза би се допуснало правото на представителство, ако наследството би останало безъ завѣщание ab intestato.*

Духътъ на текста подтвърждава напълно буквата. И наистина, ние видѣхме, че общото правило, по което преждеумирането на установения влече подире си недействителность на завѣщателното разпореждане, направено въ негова полза, се основава върху факта, че въобще завѣщателното дарение се диктува отъ обичь и отъ заслуги, които сж съвършенно лични къмъ облагодѣтелствования; отъ това излиза, че само при наличностьта на тѣзи лични условия е допустимо за нисходящитѣ да замѣстятъ преждеумрѣлия; съ други думи казано, тестаментарното представителство се допуща само тогава, когато кръвнитѣ роднински връзки между завѣщателя и установения сж тъй близки, и въ такива отношения, при които само да може да се каже, че завѣщателя, въ лицето на установения, обича и виртуално има предъ видъ тъй сжщо и неговитѣ дѣца; т. е. когато, по аналогични съо-

бражения, закона дава право за *представителство* въ полза на нисходящитѣ на единъ умрѣлъ роднина.

— Този критериумъ на закона за допустимостьта на представителството показва, че той не трѣбва да се прилага, когато преждеумрѣлия установенъ е билъ съ завѣщателя въ такива родниски връзки, щото неговитѣ дѣца не биха могли да наследятъ завѣщателя, по представителство, ако той би умрѣлъ безъ завѣщание.

— Ние казахме по-рано, че цѣлта на законодателя съ създаването на алинея втора отъ чл. 160 е да установи тестаментарно представителство въ извѣстни, ограничени случаи. Обаче, трѣбва да отбелѣжимъ, че между италиянскитѣ юрисконсулти има и такива, които поддържатъ, че цѣлта на законодателя при създаването на съотвѣтния art. 890 отъ *Codice Civile* е чисто отрицателна, а именно да не допусне, щото призоваването къмъ наследство чрезъ завѣщание да пречи за прилагането въ действие на представителството по закона *(d'impedire* che la *vocazione testamentaria possa fare ostacolo* all'attuazione della *rappresentazione legittima*). Съ други думи казано, цѣлта на закона въ случая е, споредъ тѣзи автори, да не се допусне влошаване на юридическото положение на нисходящитѣ, когато сж въ конкуренция призоваването къмъ наследство по закона (*vocazione legittima*) и онова по завѣщание въ *идентиченъ* смисълъ, каквото влошаване е допущала старата италиянска юриспруденция преди влизането въ сила на настоящия Codice Civile.

Това мнѣние, въпрѣки неговата силна аргументация, е изолирано. То е оборено много успѣшно отъ *Buniva* и *Porro* [2]).

Ние, както казахме, не сподѣляме това мнѣние, защото цѣлта на нашия законодателъ е: да се въведе съ чл. 160 тестаментарното представителство. Това се вижда отъ запазени белѣжки по проекта на чл. 160.

Както видѣхме и представителството въ тестаментарното наследство е основано на предполагаемата воля на за-

---

[1]) Buniva, Monografie, *interpretazione dell'art. 890.*

[2]) Porro, *Le disposizioni testamentarie a favore del premorto o l insparse* р. 46 и цитираните отъ него автори.

вѣщателя, която се състои въ това, че завѣщателя, като е облагодѣтелствовалъ съ завѣта бащата, е желаялъ да ползува и дѣцата му. Ако представителството зависи отъ волята на завѣщателя, не ще съмнение, че този последния има право да изрази противна воля, която ще има преимущество, защото, забелѣжихме и по напредъ, изричната воля стои по-високо и е по силна отъ предполагаемата. И наистина по тѣзи съображения закона, като установява представителството, основано на предполагаемата воля на завѣщателя, допуща и изключение, съ което дава право на завѣщателя да направи противно разпореждание, т. е. да изрази желание, щото, ако завѣтника умре преди него, представителството да нѣма мѣсто. Въ силата на това изключение правото на представителство не се прилага и въ случаитѣ, когато е завѣщано право на ползуване или друго нѣкое право лично по природата си (*di sua natura personale*). Изключението за правото на ползуване е допуснато на това основание, че то, както забелѣжихме често не се счита за наследственно. Наредъ съ изключението за правото на ползуване се прави изключение и за завѣта на нѣкое право, което по природата си е лично. Съ израженито *„лично по природата си“* законодателя разумѣва завѣта на такива права, които по самото си естество се предназначаватъ само за личността на самия завѣтникъ и които, вследствие на това, угасватъ съ смъртьта на завѣтника. Напримѣръ завѣта на *пожизненна пенсия*. Самото название на пенсията *„пожизненна“* показва, че правото на завѣтника върху завѣта трѣбва да исчезне съ смъртьта му. Сѫщото е, ако се завѣщае на нѣкого право; да го обличатъ и хранятъ до животъ. Тука волята на завѣщателя е да завѣщае едно лично право, което да ползува само завѣтника, а не и да преминава по представителство къмъ дѣцата на завѣтника, числото на които може да е неизвѣстно. Завѣщателя, като завѣщава храна и облѣкло за Х., има предъ видъ, че завѣщава извѣстна сумма, която стига само за личността на Х. а не за потомството на Х. И тъй, цѣлта на подобенъ завѣтъ нѣма да се достигне, ако се допуснеше представителството и за личнитѣ права, защото въ случая цѣлта на завѣщателя е: да направи завѣтъ, съ който да поддържа сѫществуването на извѣстно лице, за което е достатъчна завѣщанната

сумма. Тази сумма не ще постигне цѣлта, ако по представителство тя се подѣли между нисходящитѣ на завѣтника. Освенъ това личното право, за което се установява изключение, всѣкога е свързано само съ личнитѣ интереси на завѣтника, а не и съ тѣзи на други лица, които могжтъ да бждатъ и нисходящи на завѣтника.

Правото, което по природата си е лично, може да се представи въ твърде много случаи; но считаме за излишно да ги изброяваме. Приведенитѣ примери сж достатъчни да разяснятъ природата на личното право, за което говори чл. 160.

Правилото на чл. 160 не се прилага къмъ завѣщанията — дѣлба, съ които родителитѣ правятъ дѣлба *inter liberos*. При завѣщанието-дѣлба, ако облагодѣтелстваното чедо умре преди завѣщателя, завѣта не изгубва своето действие. Той остава въ сила и *дѣлътъ-завѣтъ* се получава отъ законнитѣ наследници на преждеумрѣлия завѣтникъ.

За това ще говоримъ по-подробно при коментиранието на чл. 300.

Чл. 161 [1]).

Безъ действие е завѣщателното разпореждание относително наследника или завѣтника, който се е отрекълъ отъ него.

Членъ 161 предвижда единъ отъ случаитѣ, въ които завѣщанието по причина, происходяща отъ завѣтника, остава безъ действие. Тази причина е отричанието на завѣтника отъ завѣта. Когато завѣтника се отрече отъ завѣта, казва закона, завѣщанието е недействително. Подъ думата *недействително* закона не разбира недѣйствителность, происходяща по причина на несъблюдението на предписанитѣ отъ закона форми за съставляванието на завѣщанието, но недействителность въ смисъль, че завѣта остава *безъ действие*, съ други думи закона разбира това, което Code Napoléon

---

[1]) C. It. 891; C. N. 1043.

разбира съ думата *caducue*, а италиянския *Codice civile* — *caduca*.

Въ случай, че завѣтника се отрече отъ завѣта, завѣщанието трѣбва да остане безъ действие, защото завѣтника не може да се принуди да земе завѣта, *invito beneficium non praestatur*.

За да може да се приложи правилото на членъ 161, изисква се, щото отричането на завѣтника да последва *следъ* смъртьта на завѣщателя, т. е. когато се отвори наследството, защото никой не може да се отрече отъ наследството на живъ человѣкъ (членъ 208).

Отъ членъ 200 се вижда, че отричанието отъ едно наследство е единъ соленнеленъ актъ, защото то може да стане само предъ сждътъ, въ окржга на който наследството се е отворило, и се бѣлѣжи въ особенна за това книга. Сжщото ли е и отричанието отъ единъ завѣтъ? По този въпросъ французскитѣ юристи сж исказвали разни мнѣния, въ болшинството отъ тѣхъ заедно съ по-новата юриспруденция разрешаватъ въпроса въ отрицателенъ смисълъ. По този въпросъ *Pothier* казва, че отричанието отъ единъ завѣтъ става или *изрично* или *мълчаливо* [1]).

Laurent исказва сжщото мнѣние. Споредъ него общитѣ принципи, които се прилагатъ къмъ отричанието отъ едно наследство, не могжтъ да се приложатъ и къмъ отричанието отъ единъ завѣтъ; отричанието е едно изявление на несъгласие или съгласие за приеманието на единъ завѣтъ; а за изявлението на несъгласие или съгласие не се изискватъ соленнелни форми. Тържественостьта, която се изисква за валидностьта или за сжществуването на извѣстенъ юридически актъ, не може, по аналогия, да трансформира въ соленнеленъ актъ едно отричание, съ което закона даже не се занимава. Обстоятелството, че отричанието отъ единъ завѣтъ не е подложено на извѣстни формалности, показва, че то остава подъ действие на общото право [2]). Ако законодателя искаше да приложи правилото на чл. 199, който се отнася само до наследството ab intestat, и къмъ отричанието отъ

---

[1]) Pothier, t. VIII. n° 317, p. 316.

[2]) Laurent, t. XIII, n° 555, — Picot. t. I, p. 626. — Baudry-Lacantinerie, t. II. n° 2284—Pand. fr. v° *Donat* n° 8720.—Pand. belges. t. L.VIII, v° *Legs*. n° 575.

завѣта, той трѣбваше да постанови за това изриченъ текстъ. Прочее, понеже нѣма такъвъ текстъ, то отричанието отъ завѣта остава подъ действието на общото право, а следователно, като такова, може да бѫде изрично или мълчаливо.

По този въпросъ при коментиранието на чл. 200 ние изказваме противно мнѣние за отричанието на универсалнитѣ завѣтници.

Когато има изрично отричание, въпроса не представлява никакви затруднения. Важно е, да се знае, кога има *мълчаливо* отричание отъ завѣта. За мълчаливото отричание отъ завѣта *Pothier и Dalloz* привождатъ следующия примѣръ: завѣтника се съгласява, щото наследника да продаде завѣщанния предмѣтъ; това съгласие е мълчаливо отричание отъ завѣта; но, ако обстоятелствата, при които е дадено съгласието, показва, че то е дадено не съ цѣль на отричание, но съ цѣль да получи цѣната вмѣсто предмѣта, съгласието не може да се тълкува, като отричание отъ завѣта; тъй сѫщо обстоятелството, че завѣтника е подписалъ контракта за продажбата на завѣта само като свидѣтель, не може да се тълкува, като отричание отъ завѣта [1]). Отъ този прегледъ се вижда, че мълчаливо отричание има само тогава, когато акта, отъ който се прави заключение за отричанието, не търпи друго тълкуване; а отъ това следва, че въпроса за мълчаливото отричание е въпросъ на факта и отъ мѫдрото оценение на сѫдията зависи да признае или не съществуването на такова отричание.

Мълчаливото отричание, споредъ мнѣнието на нѣкои автори, може да се доказва и съ свидетелски показания, когато ищеца не е ималъ възможность да си набави писменни доказателства. Ние не можемъ да се съгласимъ съ това мнѣние, като много опасно за завѣтницитѣ, противъ които всякога може да се представятъ свидѣтели, които да засвидетелствуватъ, че тѣ сѫ се отрѣкли отъ завѣта. Свидѣтелски показания задо казване мълчаливото отричание могатъ да се допущатъ, само когато има начало на писменно доказателство.

При прилагането на чл. 161 могатъ да възникнатъ следующитѣ въпроси: 1-о завѣтника, който веднъжъ е приелъ завѣта, може ли да се отрече отъ него; 2-о завѣтника, който се е отрекълъ отъ завѣта, може ли да се отмѣтне отъ отри-

---

[1]) Pothier, t. VIII, n° 317, p. 316. — Dalloz. n° 3554.

чанието си и да иска отново завѣта; 3-о ако на едно лице съ едно и сѫщо завѣщание или съ разни завѣщания единъ и сѫщи завѣщатель е направилъ нѣколко завѣта единъ или нѣкои отъ които сѫ обременени съ тяжести, може ли такъвъ завѣтникъ да се откаже отъ този, който е обложенъ съ разни задължения, а да задържи свободнитѣ; 4-о заемодавцитѣ на завѣтника, който се е отрекълъ отъ завѣта въ ущърбъ на тѣхнитѣ права, могатъ ли да добиятъ разрешение отъ сѫдътъ да прематъ завѣта, който е направенъ въ полза на тѣхния длъжникъ, отъ негово име и на негово мѣсто?

Относително първия въпросъ нѣма разногласие; всичкитѣ юристи сѫ съгласни, че този, който е приелъ завѣта, не може да се отрече отъ него. И въ този случай се прилага правилото, че, който веднъжъ е станалъ наследникъ, остава такъвъ за винаги, *semel haeres semper haeres.* Това правило се прилага и къмъ завѣтитѣ по силата на общото правило, че придобитото не може да се отхвърли, *Quod acquisitum est, repudiari non potest* [1]).

Втория въпросъ — може ли завѣтника или наследника, който се е отрекълъ отъ завѣта въ една валидна форма, да се помѣтне отъ отричанието си—е предизвикалъ разни мнѣния у французскитѣ юристи и коментатори на чл. 1043, който отговаря на нашия 161 чл. Ние мислимъ, че въ въпроса трѣбва да се прави различие между случаитѣ, когато завѣтника е малолѣтенъ и когато е пълнолѣтенъ. Въ първия случай не може по нашия законъ и да има споръ, защото чл. 77 отъ закона за настойничеството разрешава въпроса за малолѣтнитѣ завѣтници изрично въ утвърдителенъ смисъль. И на пълнолѣтнитѣ завѣтници, споредъ насъ, трѣбва да се даде право да се повръщатъ отъ отричанието си; това може да се допустне безъ никакъвъ страхъ да нарушимъ строгостьта и духа на законътъ, по аналогия съ правото на чл. 206, който постановява, че отреклитѣ се отъ наследството наследници могатъ, до просрочването, пакъ да го приематъ, стига то да не е било до тогази прието отъ други наследници или да не сѫ създадени върху завѣта права на трети лица, било чрезъ давностъ, било чрезъ ак-

---

[1]) Шр., I, I, § 7. D. *De success edicto.* — Merlin, Rép. v° *Légataire*, p. 775.

тове, правилно извършени съ попечителя на незаетото наследство. Защо и пълнолѣтния завѣтникъ да нѣма право да се раскае и да ретрактира своето отричание подъ сѫщитѣ условия, подъ които може да ретрактиратъ законнитѣ наследници своето отричание? Нѣма никакви мотиви да се отнѣме това право на завѣтницитѣ, още повече като се има предъ видъ и чл. 77, отъ закона за настойничеството, който изрично дава това право на малолѣтнитѣ. Такова мнѣние изказватъ нѣкои френцуски юристи, а тъй сѫщо и френцуската юриспруденция [1]). Има автори, които изказватъ противно мнѣние [2]), но тѣхнитѣ аргументи сѫ твърде не убедителни. За да може обаче завѣтника да се повърне отъ това отричание трѣбва това повръщание да е направено своевременно. т. е. преди завѣта да е приетъ отъ наследницитѣ или преди трети лица да сѫ добили нѣкои права върху него, съгласно чл. 206.

Третия въпросъ се разрешава различно; въ болшинството отъ юриститѣ, подпомогнато отъ римското право, разрешава въпроса въ смисълъ, че завѣтника не може да дѣли завѣтитѣ — той е длъженъ: или да приеме всичкитѣ или да се отрече отъ всичкитѣ завѣти. И наистина завѣтника, ако иска да се възползува отъ завѣта, трѣбва да го приеме изцѣло, или ако го не желае, трѣбва пакъ да го отхвърли изцѣло. Завѣтника не може да отхвърля завѣта частично *Legatarius propart repudiare non potest.* Тази доктрина се, проповѣдва отъ *Pothier*,[3]) *Troplong* [4]) и др.

Ниа мислимъ, че ще има по-голѣма справедливость въ разрешението на въпроса, ако се правеше различие между случаитѣ, въ които на завѣтника се правятъ нѣколко завѣта *съ едно и сѫщо* завѣщание и въ които на сѫщия завѣтникъ се правятъ нѣколко завѣта съ разни допълнителни завѣщания. Въ първия случай може да се приложи правилото на римското право, по което завѣтника е длъженъ да приеме всичкитѣ завѣти, или да се отрече отъ всичкитѣ, защото може да се предполага, че въ такъвъ случай и завѣщателя не е ималъ намѣрение да дава избирателно право

---

1) Troplong, n° 2158 — Dalloz, n° 3562,
2) Laurent t. XIII, n° 557. — Merlin, Rép. t. XVII q. 452.
3) Pothier, Pand, t. II n° 368.
4) Troplong, t. IV n° 2153.

на завѣтника; но въ втория случай, когато на завѣтника сж направи завѣта съ разни завѣщателни актове, съставени въ разни врѣмена, не може да се мисли, че завѣщатетеля е желаялъ да създаде една неразривна връзка между първитѣ и последующитѣ завѣти; въ този случай, мислимъ, че завѣтника има право да се отрече отъ единъ или нѣколко обремѣнени завѣта, но подъ условие, че той не може да избере отъ всичкитѣ завѣщания най-изгоднитѣ за себе си а да се отрече отъ обрѣмененитѣ. Съ други думи завѣтника може да се отрече отъ всичкитѣ завѣти, помѣстени въ едно отъ завѣщанията, а не да пробира и да отрича по нѣколко отъ всѣко завѣщание.

И *четвъртия въпросъ*,—кредиторитѣ на завѣтника, който се е отрекълъ отъ завѣта, могатъ ли да оборватъ отричанието, по причина че то е направено въ ущрѣбъ на тѣхнитѣ интереси, като се основаватъ на чл. 204, — е предизвикалъ сериозни разногласия у французскитѣ юристи. Едни, между които знаменититѣ *Laurent* и *Troplong*, допущатъ че кредиторитѣ на завѣтника, както и тѣзи на законния наследникъ, могатъ да оборвагъ отричанието на завѣтника и да искатъ неговото унищожение, но при това и тѣ допущатъ това право на кредиторитѣ подъ условие, щото отреклия се завѣтникъ да е ималъ намѣрение да измами кредиторитѣ си съ отричанието [1]). Но това разрешение на въпроса даже съ ограниченито си, не отговаря на духътъ на законътъ, защото нѣма съвършенна еднаквость между случая, предвиденъ за заимодавцитѣ на отреклитѣ се законни наследници въ чл. 204, и между този, който ни занимава. И наистина, въ първата хипотеза наследството е опредѣлено отъ самия законъ по причина на роднинство: за да го приеме или да се отрече отъ него, наследника трѣбва да си реши единъ въпросъ отъ париченъ интересъ: да ли актива на наследството е по-голѣмъ отъ пассива? Встжпването на заимодавцитѣ си има мѣстото отъ тази минута и то се оправдава съвършенно. Но когато въпроса е за единъ завѣтъ, напра-

---

[1]) Laurent t. XIII n° 519 — Troplong, n° 2159 — Baudry-Lacantinerie. t. II n° 2286. — Pand. fr. v° *Donat*, n° 8742. — Merlin, Rép. v° *Legataire*, § 4 n° 2 — Proudhon, Usufr. t. IV, n° 2638. — Aubry & Rau *t.* VII § 726. — Demolombe, t. XXII n° 337, — Pand, belges, t. LVIII, v° *Legs*, n° 618.

венъ отъ едно лице на друго, между, които може да нѣма никакво родство, гледната точка не е сѫщата: на редъ съ паричния интересъ може да изникне въпросъ за честь, за деликатность, въ който завѣтника трѣбва самъ да е сѫдия. Възможно е да се случи, щото съвѣстьта, съображенията и честьта на завѣтника да му диктуватъ да не приема завѣта, който му е направенъ. За подкрепление справедливостьта на тѣзи съображения, *Dalloz*[1]) привежда твърде интересенъ примѣръ: единъ богатъ банкиеръ, името на когото се е чувало въ много процеси, завѣщалъ доста голѣма сумма на баронъ *Séguier*, пръвъ предстдатель на парижския сѫдъ: но почтения магистратъ не се поколебалъ да отхвърли завѣта и това отричание е било одобрено отъ общественното мнѣние, като актъ на висока нравственность. Може ли въ такъвъ случай да се допусне на заимодавцитѣ на завѣтника, който е отхвърлилъ завѣта по съображения отъ висока нравственность: да не помислятъ хората, че банкера е искалъ да дадe на почтенния сѫдия косвенъ подкупъ, съ който да го разположи следъ своитѣ следсмъртни процеси, които могатъ да възникнатъ, — да оборватъ отричанието? Може ли да се каже при такива условия, че паричния въпросъ заема преимущество предъ моралнитѣ съображения.

Има случаи, въ които самото положение на завѣтника въ обществото, неговитѣ отношения спрямо завѣщателя и високи съображения за честьта и репутацията, го карать да отхвърли завѣта, защото приеманието му би дало поводъ на обществото да си състави недобро мнѣние за честьта на завѣтника. Примѣра, които срѣщаме пакъ у *Dalloz*, показва нагледно, до колко не сѫ прави онѣзи, които допущатъ право на заимодавцитѣ на завѣтника да оборватъ отричанието му. Преди смьртьта си *X.* прави завѣтъ въ полза на госпожа *Z.* Тази послѣднята отхвърля завѣта, защото приеманието му би повредило на добрата й репутация въ обществото. Може ли да се каже, че тука завѣтника се отрича умишленно въ ущърбъ на интереситѣ на своитѣ кредитори. Ние никакъ не сме расположени да дадемъ право на кредиторитѣ на почетната дама да дойдатъ въ сѫдилището и да искатъ вмѣсто нея единъ завѣтъ, който тя, за спазване на добрата си честь,

---

[1]) Dalloz, Rép. n° 3565; sup. n° 878.—D. P. 1867 2. 10.

е счела за добре да отхвърли. Ако консултираме намѣрението на завѣщателя, и то ще е противно на кредиторитѣ: не може и да се помисли даже, че завѣщателя е могълъ да има намѣрение да направи на *Z.* единъ завѣтъ, съ който да повреди на честьта ѝ, която, може би, е била еднакво скѫпа за него, както и за самата *Z.*

Въ първото издание бѣхме исказали мнѣние, че, тъй като мотивитѣ за отхвърлянието повечето пѫти сѫ лични съображения, на които не трѣбва да се дава публичность, сѫдията трѣбва да отхвърли искането на завѣтниковитѣ кредитори, основано на чл. 204, даже и тогава, когато завѣтника не представлява никакви мотиви за своето отричание отъ завѣта; сега обаче, слѣдъ основно, проучване на въпроса смѣгчаваме мнѣнието си, като допущаме, че кредиторитѣ на завѣтника иматъ право да искатъ да получатъ вмѣсто него завѣтътъ, отъ който той се е отрекълъ само тогава, когато отричанието на завѣтника не изглежда да е диктувано отъ съображения на съвѣсть, и на деликатность или на лично достоинство, а се вижда, че то е направено по лоша смѣтка, или съ намѣрение да увредѝ кредиторитѣ само въ този случай кредигоритѣ на завѣтника биха могли да искатъ прилагането на чл. 204.

Горнитѣ въпроси, както се вижда, се отнасятъ само по отричанието на наследника или завѣтника отъ завѣта. Подобно на тѣхъ може да възникнатъ въпроси и относително приеманието на завѣта по описъ съ други думи може да възникне единъ общъ въпросъ: може ли завѣтника да приеме завѣта по описъ, като се основава, по аналогия, на членове 186, 210 и 212? Този въпросъ може да се разреши въ утвърдителенъ смисълъ само за универсалнитѣ завѣтници, защото тѣ, както видѣхме при членъ 45, макаръ и да не сѫ естественни наследници, сѫ установени наследници (тѣхъ именно и разбира членъ 161 съ думата „*наслѣдникъ*"), наследници, направени по волята на завѣщателя, *qui in iniversum jus succedunt et haeredis loco habentur.* Още по-малко може да се откаже на установенитѣ наследници правото да приематъ завѣта по описъ, като се има предъ видъ, че тѣ сѫ длъжни, както законнитѣ наследници, да отговарятъ *ultrà vires*[1]) и че

[1] Troplong, n° 1836. — Duranton, t. VII, nos 14, 432, 433. — Merlin, Rép., *Légataire*, § 7.

само съ приемането по описъ може да се въспрепятствова на смисанието на наследственнитѣ имоти съ личнитѣ имоти на установенния наследникъ.

Щомъ се допустне правото на установенитѣ наследници да приематъ завѣта по описъ, то естественно се поражда и други въпросъ, разрешението на който има сѫществено значение. Изложенитѣ въ § III правила, които се отнасятъ до съставянието описъ на наследственното имущество, приложими ли сѫ и за съставлението описъ на завѣщанното на установенитѣ наслѣдници наследственно имущество? Не ще съмнѣние, че, щомъ установенитѣ наследници се приравняватъ, въ своитѣ права и задължения съ естественнитѣ, законнитѣ наследници, съставлението на описа на завѣщанното имущество трѣбва да става по сѫщитѣ правила, по които се извършва описа на наследственното имущество. Тъй щото ако единъ установенъ наследникъ желае да приеме завѣта по описъ, той е длъженъ да подаде въ сѫдилището, въ окрѫга на което се е открило наслѣдството, заявление, което се отбелѣзва въ назначената за това книга (чл. 210). При това, за да има сила, това заявление трѣбва да има направенъ описъ по-напрѣдъ или по-послѣ по правилата, нарѣдени отъ гражданското сѫдопроизводство. Този описъ трѣбва да е направенъ въ сроковетѣ, които сѫ прѣдвидени отъ закона за естественнитѣ наслѣдници (чл. 214–217).

Ако завѣщателя е установилъ нѣколко наследници, и ако нѣкои отъ тѣхъ желаятъ да приематъ наслѣдството по описъ, а другитѣ направо, то завѣтитѣ, по аналогия съ правилото на чл. 213, се приематъ по описъ.

Всичкитѣ въобще въпроси, които могѫтъ да възникнатъ относително съставлението на описа, за законната сила на описа, за обязателствата на установения наследникъ, който прави описа, се разрешаватъ, по аналогия, съ съотвѣтствующитѣ постановления въ чл. 210—332.

Чл. 162 [1])

Всѣко отчуждение, което завѣщателя направи на цѣлия завѣтъ или на часть отъ него, даже пос-

---

[1]) C, It. 892; C. N. 1038.

рѣдствомъ продажба съ искупуване, отмѣнява завѣщанието относително отчужденото имущеутво, макаръ отчуждението и да е недействително или макаръ отчужденния предметъ да се е върналъ въ владѣнието на завѣщателя.

Сѫщото правило е, ако завѣщателя е преобразувалъ завѣщанния предметъ, тъй щото той е изгубилъ първата си форма и първото си назначение.

Упомѣнахме по-горе, че отмѣнението може да бѫде изрично и мълчаливо. Постановлението на чл. 162 съдържа едно мълчаливо отмѣнение на завѣта. И наистина, съ продаваниато на завѣщанния предмѣтъ, завѣщателя иска да каже, че е измѣнилъ волята си и че е извършилъ едно действие — продажба, което изважда завѣщанния предмѣтъ отъ масата на неговото нмущество; съ други думи, като продава завѣщанния предмѣтъ, завѣщателя *ipso facto* изказва воля да *отмѣни* завѣта [1]) Отчужденията биватъ различни: възмездни безвъзмездни, условни и безусловни; кои отчуждения отмѣняватъ завѣта? Закона казва, че *всѣко* отчуждение отмѣнява завѣщанието; следователно, възмездното и безвъзмездното, условното и безусловното отчуждение отмѣнява завѣщанието. Но извѣстно е, че отчуждението бива доброволно и принудително; първото си има мѣстото, когато самъ завѣщателя доброволно продаде завѣщанния предметъ, а второто когато имота се отчуждава по принудителенъ начинъ, като напримѣръ, отчуждения отъ кредиторитѣ или експроприяция за обществена полза. И дветѣ ли отчуждения—доброволното и принудителното отмѣняватъ завѣщанието или само лобровolното? Отговора на този въпросъ може да се извади отъ текста на самия членъ, който казва: „всѣко отчуждение което *завѣщателя направи*", Това изражение не остава никакво съмнение, че само доброволното отчуждение, което е направено отъ самия завѣщтель, отмѣнява завѣщанието. Прочее, по аргумента *à contrario* всѣко отчуждение *извършено не отъ завѣщателя*, всѣко отчуждение, въ което завѣщателя е игралъ пасивна роля, не отмѣнява завѣщанието. Вслѣдствие

[1]) Buniva, p. 406.

на това: а) принудителното отчуждение на завѣщанния имотъ по искането на завѣщателевитѣ кредитори, б) експроприяцията за обществена полза в) проданьта на завѣщанния имотъ отъ настойника на завѣщателя (когато той е запретенъ следъ съставлението на завѣщанието) даже съ съгласието на роднинския съвѣтъ не отмѣняватъ завѣщанието, защото ни за въ единъ отъ тѣзи случаи не може, да се каже, че завѣщателя е отмѣнилъ завѣта. Други лица сѫ отчуждили завѣщанния имотъ даже противъ неговата воля: а гдето нѣма воля за отчуждение не може да сѫществува воля за отмѣнение завѣта. Въ изброенитѣ случаи на отчужденията, които сѫ извършени не отъ завѣщателя, отчужденитѣ имоти, макаръ и да излизатъ отъ завѣщателя, сѫществуватъ, т. е. не може да се каже, че сѫ *загинали*. Нѣма ли завѣтника въ такъвъ случай право върху стойностьта на отчужденитѣ имоти поне въ двата случая *б.* и *в.*, т. е. когато имота е отчужденъ за обществена полза и когато имота е продаденъ отъ настойника. Този въпросъ е предизвикалъ разни мнѣния, както между авторитѣ, тъй и въ французската юриспроденция. Едни казватъ, че завѣтника и въ тритѣ случаи нѣма никакво право защото завѣта е угасналъ заедно съ отчуждаването, въ силата на което завѣщанния предмѣтъ е излѣзълъ отъ имотитѣ на завѣтника и се счита загиналъ [1]); други пъкъ казватъ, че отчуждението не унищожава правото на завѣтника, и че този последния има право да получи предмѣта въ натура, само въ такъвъ случай, ако той повторно се повърне у завѣщателя преди смъртьта му, отъ което следва, че той нѣма да получи цѣната, защото тя не му е завѣщана. Но какъ е възможно да се повърне имота въ рѫцѣтѣ на завѣщателя. Тѣ могатъ да се повърнатъ у него, само ако ги купи на ново, или ако при продажба съ искупуване имота [2])

---

[1]) Duranton, t. IX, n° 459, 460. — Toullier, t. V, n° 650. — Delvincourt, t. II, p. 386. — Coin-Delisle, sur l'art, 1033. n° 3. — Bayle-Mouillard, t. III, n° 345, note *a*.

[2]) Poujol, sur l'art. 1038, n° 5. — Troplong, t. IV, n° 2095. — Saintespès-Lescot, t. V, n° 1634. — Aubry & Rau, t. VII, § 725. — Huc, t. VI n° 380, 381.—Pand.fr., v° *Donat.*, n°. 9560.—Dalloz, Sup. n° 1047. — Demolombe, t. XXII, n° 238. — Laurent, XIV, n° 221 и сл. — Thiry, t. II, n° 479. — Arntz, t. II, n° 2148.

Последното мнѣние ни се вижда по-логическо и по-юридическо, защото то може, по аналогия, да се оправдае съ постановлението на чл. 120 ал. 1. И наистина, принудителното отчуждение не отмѣнява завѣщанието, но само отнема възможностьта да се осѫществи, защото завѣщанния предмѣтъ става чуждъ; значи, има завѣщание на чуждъ предмѣтъ; това завѣщание е недействително, но то добива действителностьта си, щомъ завѣта е станалъ отново собственность на завѣщателя. Разбира се, че повръщанието на отчуждения предмѣтъ въ владението на завѣщателя само тогава ползува завѣтника, когато завѣта е билъ отчужденъ принудително или отъ настойника, а не и тогава, когато самъ завѣщателя доброволно е отчуждилъ имота. Въ такъвъ случай завѣтника не може да се ползува отъ повръщанието на отчуждения предмѣтъ въ владѣнието на завѣщателя. За това текста на чл. 162 е изриченъ.

Когато завѣщания имотъ е отчужденъ за обществена полза, завѣтника има право да получи стойностьта на отчуждения имотъ, макаръ да не е му завѣщавана цѣната.

Закона не прави различие между лицата, въ полза на които е отчужденъ имота, *lex non distinguit.* Вследствие на това завѣщанието се счита даже и отмѣнено, тогава, когато завѣщанния предмѣтъ е продаденъ на самия завѣтникъ [1]).

Завѣщателя може да отчужди цѣлия завѣщанъ имотъ ими само часть отъ него, въ такъвъ случай има отмѣнение на цѣлия завѣтъ или само за тази часть, която е отчуждена. Може ли да се каже, че има частично отмѣнение на завѣта, когато завѣщателя е обременилъ завѣщанния имотъ съ нѣкое право на ползуване или съ нѣкой сервитутъ, или ипотека? Ако завѣщанния предмѣтъ е обремененъ съ право на ползуване или съ сервитутъ, то нѣма никакво отмѣнение, но завѣтника е длъженъ да допустне упражнението на вѣщното право, установено ърху завѣщанния имотъ [2]). Но ако

---

1) Laurent, t. XIV, n° 223,—Dalloz, Rép., n° 4243.—Bayle-Mouilard sur Grenier, t. III, n° 345. — Troplong, t. IV, n° 2039. — Duvergier, sur Toullier t. III, n° 650 note *a*. — Demolombe. t. XXII, n° 219. — Aubry & Rau, t. VII. § 725.

2) Demolombe, t. XXII, n° 232, 233. — Ricci, t. III, n° 380.

завѣщанния предмѣтъ е ипотекиранъ, то завѣтника е длъженъ да приеме завѣта ипотекиранъ; въ случай на неизплащание ипотекирания дългъ на завѣщателя завѣтника е длъженъ да заплати дълга, ако желае да задържи имота, и ще има право за обратно искание срещу наследницитѣ на завѣщателя. Ако се продаде ипотекирания завѣщанъ предмѣтъ, то завѣтника, вмѣсто имота, има право да получи стойността на отчужденния имотъ. По този въпросъ не се среща никакво разногласие.

Закона, като говори за отчуждението на цѣлия завѣтъ или на часть отъ него, разбира такъвъ завѣтъ на предмѣтъ, който е извѣстенъ и опредѣленъ. Само въ такъвъ случай може да се каже, че завѣщателя отчуждава еди-кой завѣщанъ предмѣтъ. Отъ това следва, че правилото на чл. 162 не е приложимо за неопредѣленнитѣ завѣти, т. е. когато завѣта е неопредѣленъ предмѣтъ, каквито завѣти се предвиждатъ отъ закона (чл. 122, 111 и др.). Не може да се каже, че завѣщателя отчуждава завѣщанния предмѣтъ, даже ако продаде всичкото си имущество, защото неопредѣленния завѣщанъ предмѣтъ може да се ненамира въ массата на завѣщателевото имущество. Значи, правилото на чл. 162 не се прилага въ случая, когато има завѣщание на неопредѣленъ предмѣтъ.

Освѣнъ неопредѣленитѣ завѣти, за които изрично се упомѣнува въ закона (чл. 122), за такива неопредѣлени се считатъ и универсалнитѣ завѣти, защото въ тѣхъ нѣма завѣщанъ предмѣтъ; тѣ даватъ на завѣтника само извѣстна опредѣлена часть, — $^1/_2$, $^1/_3$, $^1/_4$, $^1/_5$ и т. н., безъ да опредѣлятъ и поименно предмѣтитѣ, тъй щото въ тѣзи части влизатъ неопредѣлени предмѣти.

Има ли за универсалния завѣтникъ нѣкаква полза отъ неприложимостьта на чл. 162 къмъ неговия завѣтъ, когато завѣщателя продаде всичкия си имотъ или часть отъ него? И въ двата случая универсалния завѣтникъ има полза. Въ първия случай, когато завѣщателя продаде всичкия си имотъ, универсалния завѣтникъ, разбира се, не може да получи нищо, защото имота, въ който влизаше и неговия завѣтъ, е продаденъ, но ползата за него се състои въ това, че, ако завѣщателя придобие новъ имотъ,

или продадения по какъвто и да е начинъ се върне въ ржцѣтѣ му, завѣтника има право да получи отъ ново придобития имотъ такава часть, каквато му е завѣщана, напримѣръ $^1/_3$ или $^1/_4$. Въ втория случай, когато завѣщателя продаде само часть отъ имота си, универсалния завѣтникъ не губи съвършенно правото си, защото отъ останалата, непродадена часть, той все ще получи своята часть, но умалена съразмѣрно съ продадената часть. Напримѣръ X. установява Z. за свой универсаленъ завѣтникъ за $^1/_4$ часть отъ своето имущество. Въ врѣмето, когато е правено завѣщанието, X. ималъ, да кажемъ, само 1600 уврата ниви. Ако не бѣше продалъ нищо отъ нивитѣ, *Z.* щѣше да получи 400 уврата. Да предположимъ сега, че *X.* преди смъртьта си продаде 160 уврата. Завѣта на Z. се намалява съразмѣрно съ продадената часть, т. е. съ 10%, тъй щото той нѣма да получи 400 увр., но ще получи 360 уврата. Ако приемемъ при горнята хипотеза, че следъ продажбата на 160 уврата X. купи други 500 уврата ниви, то универсалния завѣтникъ следъ смъртьта на X. ще получи $^1/_4$ отъ 1400+500=1940, т. е. ще получи 485 уврата. И това е твърде понятно, защото универсалния завѣтъ не се отнася до имотитѣ, които завѣщателя е притежавалъ, когато е правилъ завѣщанието си; той обема имотитѣ, които завѣщателя остави следъ смъртьта си [1]). Нѣкои автори мислятъ, че, ако намѣрението на завѣщателя, когато е продавалъ всичкия си имотъ, е било да отмѣни завѣта, това намѣрение трѣбва да се уважава отъ сждътъ. Но това мнѣние противоречи на духътъ на законътъ и на принципа, върху който почива юридическата универсалность.

Какъ трѣбва да се реши въпроса, когато завѣщателя не е отчуждилъ имота, но го е замѣнилъ съ другъ имотъ? Напримѣръ, X. завѣщава на У. кжщата си *a*; следъ нѣколко врѣме той замѣнява тази кжща съ една воденица на A. и въ деньтъ на отваряние наследството въ имуществото на *de cujus* се намира воденица, а не кжща. Нашия законъ говори за *„всѣко отчуждение“*, даже за отчуждение съ право за искупуване, но не упоменава за *замѣната*.

---

[1]) Laurent, t. XIV, n° 229. — Huc, t. VI, n° 380. — Dalloz, Sup. n° 1042,—Pand. fr. v° *Donat.*, 9543. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2778.— Demolombe, t. XXII, n° 235. — Fuzier-Herman, sur l'art, 1038. — D. P. 1851. 1, 327; 1867. 1. 272. — Arntz. t. II, n° 2151. — Thiry, t. II, n° 479.

Споредъ закона за З. Д. продажбата и замѣната сж два отдѣлни и различни договора (чл. 217 и 327). А текста на чл. 162 говори само за отчуждението. Понеже този текстъ предвижда едно мълчаливо отмѣнение на завѣта, той е изключение отъ общото правило, по което ставатъ редовнитѣ отмѣнения на завѣщанията; а пъкъ изключенията се тълкуватъ ограничително.

Римското право съдържаше едно правило, по което завѣтника на замѣнената вѣщь имаше право да получи вѣщьта, която е била получена като контръ-замѣна [1]). Това именно правило е рецепиралъ нашия законодатель, като е пропусналъ умишленно да каже изрично, че и *замѣната* отмѣнява завѣта, както това е направилъ Code Napoléon (art. 1043), който говори изрично за замѣната (*échange*).

Въ този смисъль намираме забелѣжки върху приготовителнитѣ работи по чл. 162, гдѣто е казано: „замѣната не е актъ, който отмѣнява завѣта. Прѣдпочитително е да следваме, въ това отношение, италиянския текстъ, който не говори за замѣна, нежели французкия, който говори за нея изрично. Замѣната не може да се счете и за преобразуване на завѣщанния имотъ".

За да може да се приложи отмѣнението не е потрѣбно, щото отчуждението да е действително; то може да е недействително и пакъ завѣщанието се отмѣнява. Извѣстно е, че, по общото правило, недействителния актъ нѣма никаква сила, защото се счита, че не е сжществувалъ никога. При отмѣнението закона прави изключение отъ това правило, като постановява, че и недействителното отчуждение произвежда действие, т. е. отмѣнява завѣщанието. При това закона не прави различие между причинитѣ, които пораждатъ недействителностьта; правилото на чл. 162 се прилага и въ случаитѣ, когато отчуждението е недействително по причина на нѣкой формаленъ порокъ, и въ случаитѣ, когато недействителностьта въ отчуждение е създадена отъ нѣкой материаленъ порокъ, защото тукъ се гледа намѣрението на завѣщателя; той продава, значи изказва намѣрение да отмѣни завѣщанието. И тъй, когато актътъ, съ който е извършено отчуждението, е недействителенъ, то завѣщанието се отмѣ-

[1]) L. 23, G, *de adimendis legatis.*

нява. Но отмѣнява ли се завѣщанието, когато акта за отчуждението е несѫществующъ *(inexistant)?* На този въпросъ повече автори отговарятъ отрицателно, като се основаватъ на това съображение, че контракта, който е *non existant*, е нищо *(néant)*, а нищото *(le néant)* не може да произведе никакво действие[1]).

Ако завѣщанието се отмѣнява, когато отчуждението е недействително, то отмѣнението толкова повече си има мѣстото, когато отчуждението е действително.

Завѣщанието се счита отмѣнено даже и тогава, когато продадения имотъ се повърне обратно въ ржцѣтѣ на завѣщателя. Какво повръщание разбира закона? Отчуждения имотъ може да се повърне отново у завѣщателя по разни основания, които законодателя е счелъ за излишно да изброява; той упомѣнува изрично само едно отъ тѣхъ, а именно *продажбата съ искупуване,* а всичкитѣ други основания по които имота може да се повърне у завѣщателя, законодателътъ подвежда подъ общото изражение *„макаръ отчуждения предмѣтъ и да се е върналъ въ владѣнието на завѣщателя"*. Имота, напримѣръ, може да се повърне у завѣщателя по причина, че го е купилъ отъ продавача, по причина, че го е усвоилъ посрѣдствомъ давность на владѣнието, по наслѣдство, по завѣщание, по подарявание. Въ всичкитѣ тѣзи случаи, макаръ имота да се е повърналъ у завѣщателя, завѣтника нѣма право върху бившия завѣщанъ предмѣтъ, който, следъ продаването, се е върналъ, по каквато и да е причина, отново у завѣщателя.

По горѣ казахме, че подъ изражението *всѣко* отчуждене отмѣнява завѣщанието, закона разбира и безвъзмездното отчуждение. Отъ това следва, че правилото на чл. 162 се прилага тъй сѫщо и къмъ даренията. Ако завѣщителя подари завѣщанния предметъ, то завѣщанието относително подарения предмѣтъ се счита за отмѣнено.

По този въпросъ Laurent казва: „Дарението на сѫществующитѣ предмѣти е едно отчуждение най-неотмѣняемо

---

[1]) Thiry t. II, n° 479. — Arntz. t. II, n° 2153. — Troplong, t. IV, n° 2092. — Zachariae, § 725. — Colmet de Santerre, t. IV, n° 195bis — Saintespès—Lescot. t. V, n° 1943. — Huc, t. VI, n° 383.
Contra Vazeille, sur l'art. 1038 n° 4 и др.

отъ всичкитѣ отчуждения, защото неотмѣняемостьта (*l'irrévocabilité*) е единъ отъ сѫщественнитѣ елементи на дарението. Прочее, подаряването на завѣщанъ предметъ на другo лице, освенъ на завѣтника, отмѣнява завѣта. За това нѣма никакво съмнѣние; отмѣнението би сѫществувало даже дотогава, когато дарението би се отмѣнило по причина на неблагодарность, или по причина на неочаквано раждание на дѣца [1]) При всичко че, дарението, като отчуждение, отмѣнява завѣщанието, има случаи, въ които дарението може да го не отмѣни, и въ такъвъ случай дарението върви на редъ съ завѣщанието. Тѣзи сѫ случаитѣ; когато е завѣщана извѣстна сума пари [2]). Напримѣръ, *X.* завѣщава на *Z.* 5,000 лева: една година следъ съставлението на завѣщанието *Z.* се оженва за унуката на X, който по случай на свабдата на плѣменицата му съ *Z.* подарява на последния 5,000 лева. Въ тази хипотеза сумата на дарението е равна съ сумата на завѣта. Но следва ли отъ тази идентичность на суммитѣ, че завѣщателя е ималъ намѣрение да отмѣни завѣта? Разрешението на този въпросъ зависи отъ обстоятелствата, които опредѣлятъ намѣрението на първия завѣщатель, а сегашния даритель. Ако тѣзи обстоятелства установятъ, че намѣрението на X., като е подарилъ на *Z.* 5,000 лева не е било съ този даръ да отмѣни първото си завѣщание относително завѣщаната на *Z.* сумма отъ 5000 лева, то завѣта нѣма да се счита за отмѣненъ.

Може ли да се каже, че дарението отмѣнява завѣта, и когато то не е прието отъ надарения? Този въпросъ е контроверсиранъ. той е раздѣлилъ авторитѣ и сѫдилишата. Онѣзи автори, които приематъ, че и приеманието на дарението е сѫщеврѣменно условие за неговото битие, поддържатъ че, при отсѫствието на приемание, въ очитѣ на закона нѣма дарение; следователно, нѣма и отмѣнение [3]): а онѣзи, които

---

[1]) Laurent, t. XIV, n° 231. — Troplong, t. IV, n° 2092. — Colmet-de Santerre, t. IV n° 185.bis — Thiry, t. II. n° 479. — Arntz. t. II, n° 2153. — Huc, t, VI, n° 383. — Saintespês-Lescot, t. V. n° 1643.

Contrà: Vazeille, sur l'art 1038, n° 4.—Bayle Mouillard, t. III n° 345 bis. — Aubry & Rau, t. VII, § 725 note 10. — Marcadé, sur l'art. 1037, — Demolombe, t. XXII, n° 227.

[2]) Pacifici—Mazzoni, t. VII, n° 100

[3]) Huc, t. VI. n° 383. — Colmet de Santerre, t. IV, n° 135 bis. — Laurenf, t. XIV, n° 231.

гледатъ на приеманието като на условие за изпълнение на дарението, считатъ, че при отсѫтвие на приеманието му, то сѫществува; следователно, има отмѣиение [1]).

Ние считаме, че приеманието на дарението се изисква *ad substantiam*; щомъ дарението не е прието, то не сѫществува; следователно, такова дарение не отмѣнява завѣта. Напримѣръ Х. завѣщава, всичкитѣ си мобнли на У.; следъ това завѣщателтъ *Х.* подарява сѫщитѣ тѣзи мобели на *Z.*; но този последния не ги приема, и дарителя умира, безъ *Z*, да е приелъ подаренитѣ мобели. Въ този случай нѣма дарение (чл. 312), следователно, нѣма и отмѣнение на завѣта. За това завѣтникътъ У. има право да иска мобелитѣ на основание на завѣщанието.

Втората часть отъ чл. 162 постановява, че завѣщанието се счита за отмѣнено, ако завѣщателтъ е преобразилъ завѣщанния предмѣтъ въ другъ, тъй щото той е изгубилъ първата си форма и назначение *(denominazione)*. Тука закона разбира, че преобразяването на завѣщаннія предмѣтъ е станалъ следъ съставлението на завѣщанието. За да може отмѣнението да има мѣсто, закона изисква двѣ условия: а) преобразованния предмѣтъ да е изгубилъ *първата си форма* и б) освенъ първата си форма, и първото си назначение. Отъ това следва, че закона изисква да се преобрази формата и назначението на извѣстна завѣщана материя, Напримѣръ, *Х*, завѣщава на *Z.* единъ корабъ. Разваля кораба и отъ материала направя единъ покривъ за добитъкъ. Тукъ е измѣнена първата форма на завѣщанния предмѣтъ — отъ корабъ на покривъ, — а тъй сѫщо е измѣенено и първото назначение, — отъ корабъ, който е служилъ за плаване по вода, въ покривъ на добитакъ, построенъ на суха земя. — Прочее, завѣтникъ нѣма право нито върху кораба, който не сѫществува, нито на покрива, който никога не му е билъ завѣщанъ. Примѣритѣ въ това отношение могатъ да бѫдатъ твърде разнообразни, но и приведения примѣръ стига за обяснение на втората часть отъ чл. 162,

---

[1]) Vazeille, sur l'art. 1038, n° 4. — Marcadé, sur l'art. 1038. — Troplong, t. IV. n° 2083, — Massé et Vergé, t. III, p. 398. — Aubry & Rau, t. VII, § 725 note 40, — Demolombe. t. XXII, n° 228. — Dalloz, Sup, n° 1049.

Критериума въ това отношение трѣбва да бѫде обстоятелството, дали завѣщателя е преобразилъ завѣщания имотъ *материално*, т. е. дали завѣщателя е измѣнилъ характеристическата форма на предмѣта, отъ което произхожда неговото нарицателно име, *Nomen appelativum*, въ какъвто случай името се унищожава *граждански*. Като ржководитель при тълкуването на чл. 162 въ този случай може да ни служи римското правило, което е рецепирано отъ нашия законодатель: *ex dissolutione et permutatione rei legata in alteriam speciem voluntas mutata videtur* [1])

Приложимо ли е правилото на втората часть на чл 162 и въ случай, когато завѣщанния прѣдметъ запази формата си, а изгуби първата си материя, отъ която той се съ. стои? Напримѣръ, завѣщава се една кѫща; следъ завѣщанието тя претърпява толкова постройки, щото се построява почти отъ новъ материалъ. Ние мислимъ, че закона допуща отмѣнението само тогава, когато завѣщанния предмѣтъ е изгубилъ съвъкупно и първата си форма, и първото си назначение, а не и тогава, когато той запази формата си и предназначението, а измѣни материала, отъ който е съставенъ, защото формата и назначението на предмѣта, които го отличаватъ отъ другитѣ предмѣти, сѫ по важни отъ материята, която съставлява предмѣта. Ако законодателя биималъ намѣрение да подведе подъ правилото на чл. 162 и измѣнението на материала, той трѣбваше да каже изрично, както го каза за формата и назначението. Сѫщото мнѣние изказватъ и нѣкои френцуски автори [2]).

За да може да се приложи правилото на чл. 162 алинея втора, закона изисква, щото формата и назначнието на завѣщанния предмѣтъ да бѫдатъ преобразовани (*trasformata*) отъ самия завѣщатель лично или отъ другиго, но по негова заповѣдь. Това правило не може да се приложи и къмъ хипотезитѣ, въ които предмѣта е изгубилъ своята форма и назначение по нѣкоя случайность или отъ нѣкоя външна сила противъ волята на завѣщателя. Напримѣръ, морскитѣ вълни исхвърлятъ завѣщанния корабъ на нѣкоя скала, гдето

---

[1]) Mantica, De Conj. ult. volont, t. II, n° 8

[2]) Duranton, t. IX, n 493. — Dalloz. n° 3981 4350. — Troplong. t. IV, n° 2139.

той се разбива и оставатъ само дъскитѣ. Тука има *загинване* а не *преобразяване* на завѣщанния предмѣтъ; за това загинване се говори въ членъ 163.

Чл. 162 установява една презумпция, по силата на която се счита, че всѣко отчуждение на завѣщания имотъ или на неговото преобразяване отмѣнява направения завѣтъ, понеже въ тѣзи актове се съглежда измѣнение волята на завѣщателя. Но тази презумпция е ли отъ онѣзи, които не могатъ да се оборватъ съ никакви доказателства за волята на завѣщателя? Съ други думи е ли тя презумпция *juris et de jure*, или тя е една обикновенна презумпция, която може да се оборва съ противни доказателства? Този въпросъ има голѣмо значение особенно за случаитѣ, въ които завѣщателя, отчуждавайки завѣщания имотъ, обявява въ самия продавателенъ актъ, че той оставя завѣта въ сила. И въ този случай авторитѣ сж раздѣлени.

Едни поддържатъ, че установената въ закона презумпция е обикновенна *(une sitnple présomption)*; тѣ се основаватъ на старото право, по което отчуждението се считаше за мълчаливо отмѣнение само тогава, когато намѣрението на завѣщателя да отмѣни завѣта бѣше явно; за това, по него завѣтника се допущаше винаги да доказва, че завѣщателя не е желаялъ да отмѣни завѣта чрезъ отчуждението на завѣщанния имотъ. Когато имаме на лице единъ юридически фактъ, какъвто е отчуждението на завѣщания предмѣтъ, отъ което се вади заключение за намѣрението да се отмѣни завѣта, то волята за отмѣнение може да сжществува, но може и да не сжществува; за това трѣбваше да се допусне на заинтересованитѣ страни да докажатъ, какво е било намѣрението на странитѣ, а следователно и да се позволи на сждията да реши, споредъ обстоятелствата на дѣлото. Такова бѣше старото право, твърде логическо; но то създаваше много спорове и дѣла, за избѣгването на които нашия законодатель усвои въ чл. 162 противния принципъ, като създаде съ него презумпция *juris et de jure*, оборването на която не се допуща съ никакви доказателства. Но при тази законна презумпция завѣщателя има ли право, както казахме по-горе, отчуждавайки завѣщанния имотъ, да заяви въ продавателния актъ, че той нѣма намѣрение да отмѣнява за-

вѣта чрезъ отчуждението на имота? Така поставения въпросъ е раздѣлилъ авторитѣ. Едни казватъ, че при явната и изрична декларация на завѣщателя, че той нѣма намѣрение да отмѣнява завѣта чрезъ отчуждението на имота [1]), особенно ако завѣщателя-продавачъ задължи купувача да брои цѣлата стойность или часть отъ нея на завѣтника, имаме подтвърждение на завѣта въ сѫщия моментъ, въ който, споредъ закона, той се отмѣнява; а пъкъ частнитѣ лица иматъ винаги право да дерожиратъ на законитѣ, които не сѫ отъ обществень редъ.

Demolombe, поддържа това мнѣние най-вече за случая, когато завѣщанния имотъ е продаденъ по необходимость, за да се покриятъ съ добититѣ отъ продажбата пари нѣкои домашни нужди, независащи отъ волята на завѣщателя, *propter necessitatem rei familiaris*, и които нужди не съдържатъ въ себе си никакво намѣрение за отмѣняване на завѣта, *animus adimendi legati*. Въ този случай, казва *Demolombe*, завѣтника има право да иска или имота, ако той отново се е повърналъ въ имуществото на завѣщателя, или неговата стойность.

Това мнѣние, въпреки голѣмия авторитетъ на юриститѣ, които го поддържатъ и макаръ да се отнася до случая, когато завѣщателя е направилъ изрична декларация, че нѣма намѣрение да измѣнява завѣта, ни се вижда неправилно по следующитѣ съображения.

Закона изрично казва, че „*даже* продажба съ изкупуване отмѣнява завѣта". А пъкъ е извѣстно, че продажбитѣ съ искупуване повечето пѫти се правятъ отъ налѣжаща нужда за пари, *ex causa alicujus urgentis necessitatis*, и намѣрението на завѣщателя още при сключването на продажбата съ право на искупуване, въ което намѣрението и желанието на завѣщателя е, не тя е врѣменна, че той ще вземе имота си обратно; че следователно завѣтника ще го намѣри, при отваряне на наследството, на мѣстото му, то *á fortiori* всѣка друга *окончателна* и свършена продажба отмѣнява завѣта.

---

[1]) Demolombe, t. XXII, n° 210 и сл. — Laurent, t. XIV, n° 220. — Merlin, Rép. v° *Révocat. de legs*, § II.

Когато закона не се ограничава само съ създаването на една презумпция, но се основава върху нея, за да прогласи недействителността на акта, тази законна презумпция се отнася къмъ категорията на тъй наречените презумпции *juris et de jure*, срещу които не се допуща противно доказателство.

Когато закона обявява, че извѣстенъ фактъ отмѣнява завѣта, този последния може да се възкреси само съ ново завѣщателно разпореждание, тъй като едно отмѣнено завѣщание се счита за ненаправено. А пъкъ действителни завѣщателни разпореждания не се правятъ и не се съдържатъ въ единъ договоръ, защото той нѣма формата на завѣщание [1]). Прочее, декларацията, която завѣщателя би направилъ въ продавателния актъ, че поддържа завѣта, не премахва установеното отъ чл. 162 отмѣнение на завѣта.

Нашия законъ, въ нѣкои отношения; е много строгъ за силата на законната презумпция, *juris et de jure*; той не допуща тѣхното образуване даже съ помѣстени въ самото завѣщание изражения, които показватъ или по които може да се предполага противното (чл. 114); а колко по-малко биха могли да оборатъ една законна презумпция, едни изражения, помѣстени не въ самото завѣщание, а въ единъ договоръ.

Чл. 163.[2])

Завѣта е безъ действие, ако завѣщанния предмѣтъ се изгуби при живота на завѣщателя; тъй сѫщо завѣта нѣма действие, ако завѣщанния предмѣтъ е изгубенъ следъ смъртьта на завѣщателя, но не по вината на наследника, макаръ и да е доказано, че този последния не го е предалъ своевременно, но тогава само, ако този предмѣтъ би могълъ тъй сѫщо да се загуби, ако се намираше въ ржцетѣ на завѣтника.

Завѣтътъ е безъ действие, когато завѣщанния предмѣтъ загине цѣлъ при живота на завѣщателя. Тъй сѫщо завѣта е

---

1) Ricci, t. III, n° 379.

2) C. It. 893; C. N. 1042.

безъ действие, ако загине и после отварянието на наследството, но не по вината на наследника. И тъй, членъ 163 трактува за загинване *преди* отварянето на наследството и за загинване на завѣщанния предмѣтъ *слѣдъ* отварянието на наследството. И въ двата случая закона разбира само завѣтъ на опредѣленъ и извѣстенъ предметъ; правилото на членъ 163 е неприложимо къмъ неопредѣленитѣ завѣти, които сж назначени отъ извѣстенъ родъ или видъ, (*genus limitatum*) и които въ времето на завѣщанието не се намиратъ въ имота на завѣщателя; напримѣръ, когато се завѣщава *единъ конь* въобще, *in genere*, каквито завѣти се предвиждатъ отъ закона (членъ 122). Правилото е неприложимо къмъ тѣзи завѣти, защото не е опредѣлено, кой конь е завѣщанъ, вследствие на което може да се каже, че смъртьта на никой конь въ свѣта не може да направи завѣта безъ действие. За да загине завѣщанния конь, трѣбва по-напредъ да загине цѣлия родъ на животнитѣ, къмъ които принадлежи коньтъ, а пъкъ родътъ никога не загинва, *genus nunquam perit*. Сжщото е, ако се завѣщае единъ брилиантъ; за да загине завѣта, трѣбва да исчезнатъ всичкитѣ брилианти отъ свѣта.

Паритѣ се отнасятъ тъй сжщо къмъ неопредѣленитѣ предмети. Ако завѣщателя е завѣщалъ *извѣстна сумма*, то правилото на членъ 163 е неприложимо къмъ подобенъ завѣтъ, защото завѣщателя не завѣщава именно паритѣ, които се намиратъ въ сандъка му, а завѣщава *еди-каква сумма in abstracto* [1]).

За да може обаче да се приложи правилото на членъ 163 и къмъ опредѣленитѣ завѣти, когато тѣ загинатъ при живота на завѣщателя, изисква, щото завѣщанния предмѣтъ да загине *цѣлъ*. Въ текста това не е казано, но то следва отъ общото право; освенъ това въ art. 893 отъ Codice Civile е казано è *intieramente* perita; сжщото е казано и въ art. 1042 отъ C. Napoléon.

Ако завѣщанния предмѣтъ не загине цѣль, то завѣтника има право върху останалата часть.[2]) Напримѣръ, ако е завѣщана една библиотека, която изгорява при единъ пожаръ,

---

[1]) Pothier, t. VIII, n° 319.

[2]) Bayle-Mouillard, sur Grenier, t. II, n° 316 note a. — Coin-Delisle, sur l'art, 1042, n° 3. — Demolombe, t. XXII, n° 343 — Pand, fr. v° Donat. n° 9717.

но отъ нея оставатъ 5 книги, завѣта е въ сила за останалитѣ петь книги, защото не може да се каже, че библиотеката е загинала цѣла. Тъй сѫщо, ако отъ завѣщана кѫща изгори половината, то завѣтника има право върху останалата половина. Ако ли изгори цѣлата кѫща, то завѣта остава въ сила само за мѣстото. Но ако е било завѣщано само правото на ползуване отъ една кѫща и тя изгори, то съ изгарянието на цѣлата кѫща, преди или после отварянието на наследството, угасва и завѣта за правото на ползование, защото завѣта е давалъ право за живѣяние въ кѫщата, а на останалото мѣсто безъ кѫща, не може *да се живѣе.*

И тъй съ съвършенното загинване на завѣщанния предмѣтъ, завѣта остава безъ действие. Ако загиналия завѣщанъ предмѣтъ е оставилъ спазени нѣкои аксесоари, то завѣта остава ли въ сила за тѣзи аксесоари? Не, ако завѣта е загиналъ при живота на завѣщателя, и да, ако той е загиналъ следъ отварянието на наследството, защото въ първия случай завѣтника още не е станалъ собственникъ, а въ втория случай той е такъвъ отъ деньтъ на отварянието на наследството. А извѣстно е, че аксессоаритѣ не се завѣщаватъ отдѣлно отъ главния предмѣтъ, и, щомъ нѣма главния предмѣтъ, нѣма и аксесоари. И тъй, ако завѣта загине при живота на завѣщателя, то завѣтника нѣма право върху аксесоаритѣ и остаткитѣ отъ загиналия завѣтъ. Като любими примѣри въ това отношение всичкитѣ автори цитиратъ примѣритѣ на *Pothier.* Когато е завѣщано, напримѣръ, едно животно, което умре, завѣтника не може да претендира нито кожата му, нито мѣсото му, *mortuo bove qui legatus est, neque corium, neque caro debetur.* Ако завѣщания корабъ е разбитъ отъ морскитѣ вълни, то завѣтника не може да иска дъскитѣ, *nave legata dissoluta nec materia debetur.* И наистина, когато едно животно умре, то е цѣло загинало и не може да се каже, че то сѫществува отчасти, понеже трупътъ му още стои; тъй сѫщо и кораба се счита за съвършенно загиналъ, макаръ и да сѫ останали дъскитѣ му.

Но, ако завѣщаното животно е умрѣло слѣдъ отварянето на наследството не по вината на наследника, завѣтника, който е станалъ неговъ собственникъ още отъ деньтъ на завѣщателевата смъртъ, има право да иска както кожата, тъй и мѣсото. Тъй сѫщо, ако кораба е загиналъ следъ завѣ-

щателевата смърть, завѣтника има право да получи останалитѣ отъ него части [1]). Това за остаткитѣ отъ загиналия предмѣтъ, който е завѣщанъ; сѫщото е и за аксесоаритѣ. Ако завѣщанния конь умре при живота на завѣщателя, то завѣта остава безъ действие и за аксесоаритѣ и завѣтника не може да иска юларътъ и сѣдлото; но, ако завѣщанния конь умре следъ отварянието на наследството безъ вината на наследника, завѣтника има право върху юларя, сѣдлото и другитѣ аксесоари.

Ако аксесоаритѣ *сѫ по-скѫпи* отъ главния предмѣтъ, то завѣтника, при загинването на последния преди отварянието на наследството, има ли право върху аксесоаритѣ? Напримѣръ, ако сѣдлото на умрѣлия конъ струва по-скѫпо отъ самия конъ, завѣтника има ли право да иска сѣдлото? Не, защото аксесоара претърпѣва участьта на главния предмѣтъ; ако главния предмѣтъ на завѣта, — конътъ — е загиналъ, то и аксесоаритѣ се считатъ за загинали.

Правилото на чл. 163 се прилага и върху инкорпорелнитѣ завѣти; напримѣръ, креанситѣ, за които се говори въ чл. 125. Ако *X.* освободи, въ завѣщанието си *Z.* отъ извѣстенъ дългъ и после това получи една сума, която е равна на дългътъ, то това получаване на дългътъ е едно мълчаливо отмѣнение на завѣта [2]).

Правилото на чл. 163 се прилага въ случаитѣ, когато завѣта е загиналъ при живота на завѣщателя, безразлично да ли завѣта е загиналъ по желанието, по вината на завѣщателя или безъ неговото действие и вина, защото до деньтъ на смъртьта си завѣщателя е пълненъ господарь на волята си; ако той унищожи завѣщанния предмѣтъ, то *ipso facto* унищожава и завѣщанието. Както завѣщателя има право да унищожава завѣщателния актъ и съ това да унищожи

---

[1]) Thiry, t. II, n° 485. — Arntz, t. II, n° 2167. — Pand. belges, t. LVIII, v° *Legs*, n° 1452. — Pand. fr. v° Donat., n° 9128. — Coin-Delisle, sur l'art. 1042, n° 3. — Duranton, t. IX, n° 494. — Aubry & Rau, t. VII, § 776. — Demolombe, t. XXII, n° 343. — Laurent, t. XIV, n° 286.

[2]) Pothier. t. VIII. n° 320. — Laurent, t. XIV, n° 290. — Fournes. *Legs relatifs aux créances*, p, 184. — Huc, t. VI, n° 390. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2870. — Pand. fr. *v° Donat.*, n° 9559. — Duranton, t. IX, n° 462. — Vazeille, sur l'art. 1038, n° 8, — Demolombe, t. XXII, n° 237. — Arntz, t. II, n° 2167, — Pand. belges, t. LVIII. v° *Legs*, n° 1462.

и всичкитѣ завѣти, тъй той има право да унищожи завѣщанния предмѣтъ, което показва, че той унищожава завѣщателното разпореждание относително загиналия предмѣтъ.

Да преминемъ сега къмъ случая, когато завѣта остава безъ действие по причина че завѣщанния предмѣтъ е загиналъ *следъ* отварянето на наследството. За да може завѣта да остане безъ действие, закона изисква, щото загиването да е станало *не по вината* на наследника; отъ това следва по аргумента *à contrario*, че, щомъ завѣщанния предмѣтъ е загиналъ *по вината* на наследника, завѣта остава въ сила и завѣтника има право да иска вреди и загуби отъ наследника, по вината на когото завѣщанния предмѣтъ е загиналъ, защото завѣтника е собственникъ на загиналия предмѣтъ отъ минутата на отварянето на наследството. И тъй, за прилагането на втората часть отъ чл. 163 трѣбва да се различава: да ли завѣщанния предмѣтъ е загиналъ *по вината* на наследника, или *безъ вината* на последния. Въ първия случай, казахме, наследника отговаря предъ завѣтника за стойностьта на загиналия предмѣтъ и за загубитѣ отъ това загиване; въ втория случай завѣта остава безъ действие, макаръ и да е доказано, че наследника не е предалъ завѣщанния предмѣтъ своевременно. Но, за да остане завѣта безъ действие, не е достатъчно, щото завѣщанния предмѣтъ да загине безъ вината на наследника, — изисква се още едно условие: *ако завѣщанния предмѣтъ би могълъ тъй сѫщо да загине, ако се намираше въ ржцѣтѣ на завѣтника.* Това условие е необходимо, за да може да се приложи правилото на членъ 163. Въ какво се състои това последно условие и какъ трѣбва да се разбира то? Завѣтника става собственникъ на завѣщанния предмѣтъ отъ деньтъ на отварянието на наследството (членъ 134) и наследника е дължженъ отъ тази минута да му го предаде; ако наследника не испълни своето задължение своевременно, т. е. не предаде завѣщанния предмѣтъ на завѣтника, той отговаря за всѣка повреда и загиване на предмѣта, защото закона предполага, че, ако предмѣта би се намиралъ въ ржцетѣ на собственника, не би се повредилъ или не би загиналъ.

Ако сѫществува нѣкой фактъ, който да разруши тази презумпция и да установи противоположното предположение, т. е. че предмѣта би загиналъ и тогава, ако се намираше

въ ржцетѣ на собственика му, то наслетника се освобождава отъ отговорность. Напримеръ Х. завѣщава на У. единъ конь, който следъ смъртьта на Х., но преди да е предаденъ на У. се зема отъ реквизиционната комисия на сръбско-българската война; въ време на войната коньтъ пада убитъ. Въ тази хипотеза коньтъ би загиналъ, даже, ако своевръменно бѣше предаденъ на завѣтника У. защото и този последния бѣше длъженъ да го предаде на правителството за военни нужди, даже ако се намираше въ неговитѣ ржце. Или, напримѣръ, Х. завѣщава на У. една кжща; наследника не я предалъ своевременно на У.; петь месеца следъ смъртьта на Х. става едно землетресение, отъ което се събаря завѣщанната отъ Х. на У. кжща. Тукъ наследника не е длъженъ да отговаря предъ У. за загиналия предмѣть, защото той е загиналъ *не по негова вина* и освѣнъ това кжщата пакъ щѣше да се събори отъ землетресението, даже ако се намираше въ ржцѣтѣ на завѣтника У.

По тази причина закона постановява, че въ такъвъ случай закона остава безъ действие.

Отъ горното следва, че завѣта е безъ действие и наследника не отговаря, само ако завѣщанния предмѣтъ загине отъ force majeure или нещастенъ случай т. е, отъ такова събитие на природата или отъ такива человѣчески дѣйствия на които наследника не е могжлъ да противостои.

Кой трѣбва да доказва, че завѣщанния предмѣтъ е загиналъ по вината на наследника, или отъ нещастенъ случай? По общия принципъ на доказването, длъжника е длъженъ да докаже нещастния случай, на който се основава, и кредитора не е длъженъ да доказва вината на дебитора. Ищеца трѣбва да докаже само основанието на искътъ си, т. е. длъженъ е да докаже сжществуването на дългътъ [1]). Този принципъ се прилага и въ завѣщанието; завѣтника е длъженъ само да докаже сжществуването на завѣта, а наследника е длъженъ да докаже, че завѣщанния предметъ е загиналъ отъ нещастенъ случай.

Но кога може да се каже, че завѣщанния предмѣтъ наистина е загиналъ отъ нещастенъ случай безъ вината на

---

[1]) Laurent, t. XVIII, n° 250.—Huc, t. VIII, n° 183,—Colmet de Santerre, t. V. n° 64 bis и 258bis.—Pand. fr. v° *Obl.*, n° 6218. — Troplong, v° *Vente*, t. I, n° 402.

наследника? Това е въпросъ на факта; За разрешението на този въпросъ сѫдията трѣбва да използува напълно всичкитѣ съображения, които могатъ да му помогнатъ за съставлението на извѣстно убеждение по въпроса. По видимому се показва, че въ повечето нещастни случаи наследника е освободенъ отъ доказване, както относително факта на нещастното събитие, тъй и относително обстоятелството, че това нещастно събитие би изтрѣбило завѣщанния предмѣтъ и тогава, ако се намираше въ рѫцетѣ на завѣтника. Но възраженията сѫ възможни въ всичкитѣ нещастни случаи. Тъй напримѣръ, завѣтника, като признава, че завѣщанния предмѣтъ действително е загиналъ отъ пожарътъ, възразява, че този пожаръ е причиненъ по невниманието на наследника. Въ такъвъ случай завѣтника трѣбва да докаже възражението си, защото то е ексепция или реплика, която завѣтника противоставя на ищеца [1]).

Или завѣтника може да каже: наистина завѣщанния предмѣтъ можеше да загине отъ нещастното събитие и въ моитѣ рѫцѣ, но азъ щѣхъ да го продамъ по напредъ отъ нещастния случай, ако ми бѣше предаденъ своеврѣменно. Сѫдията трѣбва да държи смѣтка за това възражение, ако то е удостовѣрено [2]).

Чл. 164 [3]).

Ако е завѣщанъ единъ отъ нѣколко предмети по изборъ (алтернативно), завѣта е действителенъ, ако остане даже и единъ само отъ завѣщаннитѣ предмѣти.

Ако нѣколко предмѣта сѫ завѣщани алтернативно (*alternativamente*), то завѣта е действителенъ до тогава, до когато не загинатъ всичкитѣ изборни предмѣти, защото намѣрението на завѣщателя е извѣстно: или единия или другия да се падне на завѣтника. Липсуването на единъ или

---

[1]) Laurent, t. XVIII, n° 520. — Huc, t. VIII, n° 183. — Colmet de Santerre. t. V, n° 64 bis и 258 bis. — Pand. fr. v° *Obl.*, n° 6218. — Troplong, v° Vente. t. I. n° 402.

[2]) Duranton, t. XII, n° 503.

[3]) C. It. 894.

повече отъ алтернативнитѣ предмѣти не може ние да вадимъ заключение, че завѣта е безъ действие; намѣрението на завѣщателя е; завѣта да е въ сила. до гдето сѫществува поне единъ отъ завѣщаннитѣ предмети [1])

Отъ това следва, че и алтернативния завѣтъ може да остане безъ действие, когато загинатъ *всичкитѣ* предмѣти, отъ които завѣтника ще прави изборъ. До когато има поне единъ отъ тѣзи предмѣти, не може да се каже, че завѣщания предмѣтъ е загиналъ; напротивъ, има единъ прѣдметъ, който самъ може да удовлетвори завѣтника.

Когато загинатъ всичкитѣ прѣдмети завѣщани алтернативно, то завѣта остава безъ действие по правилата на горния (163) членъ. Въ алтернативния завѣтъ избирателното право принадлежи на наследника (чл. 145); ако наследника е съобщилъ на завѣтника, че той, за изпълнението на завѣщанието, му опредѣля еди-кой предмѣтъ и го е поканилъ да го приеме, той не е отговоренъ предъ завѣтника за за гинването на завѣщанния предметъ следъ деньтъ, въ който завѣтника е билъ извѣстенъ отъ наследника за направения изборъ и въ който е билъ поканенъ да приеме завѣта [2])

Съ правилото на чл. 164 сѫ свършватъ постановленията на закона относително паданието на завѣщанието *ipso jure* по причини произходящи отъ самия завѣтникъ, или по нѣкои външни причини. Завѣщанието се отмѣнява още и по изричната воля на самия завѣщатель съ последующъ завѣщателенъ актъ (членове 176 — 181)

Има случаи, въ които алтернативния завѣтъ може да се направи по начинъ, щото единия предмѣтъ да се дължи безусловно, а другия да се дължи условно; какъ да се реши въпроса въ този случай? Напримѣръ, „Завѣщавамъ на плѣменницата си А. една огърлица, или 15,000 лева; послѣднитѣ пари сѫ подъ условие, когато тя се ожени", Въ този случай завѣтницата А. може да иска веднага огѫрлицата, като я прѣдпочете прѣдъ паритѣ; или пъкъ да чака да се ожени, за да се възползуза отъ завѣщаната сума. Ако предположимъ, че завѣтницата А умре прѣди да се ожени и безъ да е упражнила своето право на изборъ, това право

---

[1]) Bunivia, p. 443. — Ricci, t. III, n° 385.

[2]) Pothier, t. VIII. n° 321. — Dalloz, n° 4349.

преминава ли върху нейнитѣ наследници? Римскитѣ юрисконсулти бѣха раздѣлени по този въпросъ. Папинуенъ, който следваше принципитѣ на старото римско право, считаше завѣта за недействителенъ по причина, че не се дава изборно право презъ течението на условието[1]). А Улпианъ считаше, че наследницитѣ на А иматъ право да искатъ огжрлицата[2]). *Ricci* намира, че решението на Улпиана е по-съобразно съ art. 894 отъ Италиянския *Codice civile*, отъ който е заетъ нашия чл. 164. И наистина, когато завѣтника, който има право на изборъ, умре прѣзъ течението на условието, това значи, че спрямо условно завѣщаната вѣщь условието не се е сбжднало; за това тя спрямо завѣтника се счита за загинала[3]) А пъкъ, когато една отъ двѣ алтернативно завѣщани вѣщи загине, другата се дължи (чл. 84 отъ З. Д.)! по тази причина наслѣдницитѣ на завѣтницата А. иматъ право да искатъ огжрлицата, която е завѣщана безусловно.

Troplong изказва противно мнѣние, а именно, че, ако едната вѣщь отъ алтернативно завѣщанитѣ е подчинена на едно условие, завѣтника не може да иска завѣщанния предмѣтъ прѣди падежа на условието; и ако той умре преди този падежъ, завѣта е недействителенъ и не минава върху наследницитѣ[4]).

Сжщото мнѣние подържа и *Pothier*[5]).

За испълнителитѣ на завѣщанието

Чл. 165[6]).

Завѣщательтъ може да назначи единъ или повече изпълнители на завѣщанието си.

Ако има нѣкой институтъ отъ закона за наследството, който да е влѣзълъ въ обичая на нашето население, той е института на изпълнителитѣ на завѣщанието. Привикването

---

1) L. 25., Dig. *Quandò dies legatorem cedat.*
2) L. 14 и 16. Dig. tit. cit.
3) Ricci, t. III. nº 385,
4) Troplong. t. IV, nº 1967.
5) Pothier, Pand. t. II. nº 26.
6) C, It. 903; C. N. 1025.

на понятието за испълнителитѣ на завѣщанието се дължи въ значителна степень на външно влияние. Първитѣ завѣщания отъ българи сж почнали да се правятъ преди стотина години въ странство отъ по-богатитѣ патриоти, които опредѣляха богатствата си за человѣколюбиви и образователни цѣли въ полза на нашия народъ. Тѣзи завѣщания, извършени въ странство, и изпълняеми отъ назначени отъ завѣщетеля *„душеприкащици."*, распространиха у насъ обичая *да се прави завѣщание* и при това *да му се назначаватъ душеприкащици*, Единъ почтенъ и старъ магистратъ ме увѣряваше, че споредъ него българитѣ рядко знаятъ завѣщание безъ изпълнитель; и това се обяснявало съ особенното понятие, което българина има за завѣщанието. Споредъ мнѣнието на магистрата българина гледа на завѣщанието, като на разпореждание, направено въ полза само за лица, които сж чужди за семейството на завѣщателя, и като такива трѣбва да се изпълняватъ отъ чужди, отъ незаинтересовани лица. Въ това мнѣние има извѣстна часть справедливость. Такова строго мнѣние за завѣщанието и за неговитѣ изпълнители, обаче, е крайно и може да се сподѣля само отъ меншеството.

Римското право предаваше такова голѣмо значение на вѣрното и точно испълнение на завѣщанието, щото го подвождаше подъ общественнитѣ интереси. Даже нувелата на Юстиниана обявяваше за недостойни да наследватъ всичкитѣ наследници, които отказваха да испълняватъ последната воля на завѣщателя.

Каква е природата на обязанноститѣ на испълнителитѣ на завѣщанието? Разрешението на този въпросъ ще обясни най добре природата и характера на института на изпълнителитѣ на завѣщанието.

По право испълнението на завѣщанието принадлежи на наследницитѣ ab intestat или на универсалнитѣ завѣтници; при все това, казва *Pothier*, твърде често завѣщателитѣ, за да доставятъ едно по-сигурно, по-точно и по-разумно испълнение на завѣщанието си, назначаватъ въ него лица, на които възлагатъ испълнението; тѣзи лица се наричатъ испълнители на завѣщанието [1]).

---

[1]) Pothier, t. VIII, n°206.

Чл. 165 казва, че завѣщателя може да назначи единъ или повече испълнители на завѣщанието; съ други думи, завѣщателя може да отстрани естественнитѣ испълнители на неговата последна воля отъ испълнението на завѣщанието и да повѣри това испълнение на единъ или повече свои приятели, въ които той има пълно довѣрие. Но да пристжпимъ къмъ въпроса: каква е природата на обязанноститѣ на испълнителя на завѣщанието? Преди всичко обязанността на испълнитель на едно завѣщание не е обществена обязанность, тя е само една проста приятелска услуга. Отъ това свойство проистичатъ много резултати за които се упомѣнава въ следующитѣ членове. Преди всичко това свойство показва, че испълнението на завѣщанието е единъ мандатъ и испълнительтъ на завѣщанието е пълномощникъ.

Но на кого испълнительтъ на завѣщанието е пълномощникъ? Този въпросъ е споренъ. Има автори, които казватъ, че испълнительтъ на завѣщанието е пълномощникъ на, наследницитѣ; други казватъ, че испълнительтъ е мандатеръ на наследницитѣ и на завѣтницитѣ; трети пъкъ казватъ че той е мандатеръ само на завѣтницитѣ. *Laurent*, като разглежда различнитѣ мнѣния, казва, че разногласието между авторитѣ по съвършенно специална природа, къмъ който не сж приложими правилата за обикновенъ мандатъ. Вѣрно е, забелѣжва *Laurent*, че испълнителя на завѣщанието държи властьта си отъ завѣщателя; но по общо право, мандата се се свършва съ смъртьта на упълномощителя, а испълнението на завѣщанието захваща само следъ смъртьта на завѣщателя; и тъй, мандата се образува въ такъвъ моменъ, когато упълномощителя не съществува вече [1])

Като се иматъ предъ видъ тѣзи съображение, става явно, до колко неоснователно нашия Върховенъ Кассационенъ Сждъ мисли, че испълнителя на завѣщанието е мандатеръ *на завѣщателя*. Това мнѣние нашия Кассационенъ Сждъ е исказалъ въ своето опредѣление отъ 2 Ноември. 1892 г., въ което четемъ: „Испълнителитѣ на завѣщанието на покойния митрополитъ Мелетий *се явяватъ по дѣлото представители на самия покойний Митрополитъ Мелетий*, който е български

---

[1]) Laurent, t. XIV, n° 323, — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2584. — Troplong, t, IV, n° 1992.

поданникъ и който ги е натоварилъ съ осжществлението на предсмъртната му воля, *а не като представители на наследницитѣ*, които сж чужди поданници и които успоряватъ предсмъртната воля на покойния митрополитъ". И така, нашия Кассационенъ Сждъ приема, че испълнителътъ на завѣщанието е пълномощникъ на завѣщателя, а не на наследника на завѣщателя. Защо той е на завѣщателя, а не на наследницитѣ или завѣтницитѣ, това Кассационния Сждъ не се е постаралъ да обясни, при всичко, че този въпросъ за пръвъ пжть се поднася на негово разрешение и е принципиаленъ. А имаше нужда отъ мотиви, защото този въпросъ не е отъ безспорнитѣ. Мнѣнието на Кассационния Сждъ, че испълнителя на завѣщанието е представитель на завѣщателя е неправилно. И наистина, може ли испълнителя да бжде представитель на завѣщателя, когато е извѣстно, че по общитѣ принципи за мандата последния се свършва съ смъртьта на манданта; а тука е съвършенно противното: мандата захваща отъ минутата на смъртьта на завѣщателя.

Ние мислимъ, че испътнителя е мандатеръ на наследницитѣ и на завѣтницитѣ, поставенъ тѣмъ отъ завѣщателя, но трѣбва да забелѣжимъ, че този мандатъ представлява много особенности, които показватъ, че той е създаденъ вънъ отъ началата на общото право [1]).

Завѣщателя има право да назначи единъ или повече испълнители на завѣщанието; това зависи напълно отъ благоусмотрѣнието на завѣщателя.

По назначението на испълнители на завѣщанието може да възникне въпросъ: въ каква форма трѣбва да се прави назначението на испълнителя на завѣщанието? По този въпросъ французскитѣ юристи исказватъ различно мнение; споредъ едни, испълнителя може да бжде назначенъ само въ завѣщателния актъ [2]), а споредъ други испълнителя може да

---

[1]) Furgole. t. IV. p. 152, — Aubry & Rau, t. VII. § 711. — Laurent, t. XIV, n° 324. — Buniva, p. 435, — Ricci, t. III, n° 427.

[2]) Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2597. — Laurent, t. XIV. n° 324. — Pand. fr., v° *Donat.*, n° 9874. — Max, Vincent. *Exécut-testam.*, p. 127. — Le Fort, *Exécut. testam.*, p. 57. — Michaux, *Testam*, n° 1596. — Arntz, t. II, n° 2113. — Thiry, t. II, n° 460. — Pand belges, t. XXXIX, v° Exécut. testam., n° 34 и след.—Aubry & Rau, t. VII, § 711. — Demolombe, t. XXII, n° 22, — Ricci, t. III, n° 446.

бѫде назначенъ съ кодицилий, т. е. съ актъ облеченъ въ форма на завѣщание и съ всѣкакъвъ публиченъ [или частенъ актъ[1]).

По този въпросъ *Laurent* пише: „Всичкитѣ съвременни автори поддържатъ мнѣнието на *Pothier*: една клауза, която се отнася до испълнението на завѣщанието е сѫществена часть отъ последнето] и трѣбва, следователно, да се намира въ актътъ, който съдържа распорежданията за последнята воля на умрѣлия. Ние не допущаме даже, както правятъ нѣкои автори, щото назначението да става съ кодицилъ, т. е. съ актъ, облеченъ въ форма на завѣщание, но който нѣма другъ предмѣтъ освенъ назначението на испълнитель. За да има завѣщание, не стига да се спазятъ завѣщателнитѣ форми; трѣбва тъй сѫщо акта да распорежда съ имотитѣ на умрѣлия. . . Това е може би строго, но законодателя е който трѣбва да го поправи".

Това мнѣние ни се вижда неоснователно и неправилно. Отъ материална страна то противорѣчи на цѣлта, а найвече на основата на обязаноститѣ на испълнителя. И наистина, ако се приеме мнѣнието, което допуща назначението само въ завѣщателния актъ, то имаме двѣ ограничения на свободата на завѣщателя: а) или завѣщателя, макаръ въ минутата на съставлението на завѣщанието и да има пълно довѣрие въ своитѣ наследници и вследствие на това нѣма нужда отъ други испълнители, ще бѫде принуденъ за всѣкой случай, т. е. отъ страхъ да не би да изгуби впоследствие довѣрието отъ своитѣ наследници, да назначава испълнители на завѣщанието и съ това, подъ влиянието на бѫдащи страхове, да отстранява своитѣ наследници отъ една приятна може би за тѣхъ длъжность — да испълнятъ последнята му воля; б) или завѣщателя, ако не прибѣгне къмъ тази крайна мѣрка, ще бѫде принуденъ, въ случай, че стане нужда за назначение испълнитель, да отмѣни първото си завѣщание, въ което нѣма назначенъ испълнитель, и да го замѣни съ ново, въ което да назначи такъвъ. Очевидно е, че и въ двата случая има стеснение и затруднение за завѣщателя. Разгледано и отъ формална страна, това мнѣние се показва несправедливо, защото завѣщателя има право да прави допълнение къмъ направено вече завѣщание и следъ състав-

---

[1]) Furgole t. IV, n° 10.

лението му. Ако завѣщателя има право да създава отпосле допълнителни клаузи къмъ завѣщанието си, то защо да нѣма право да направи и друга клауза за испълнението на завѣщанието, макаръ и следъ съставлението на последнето.

По изложенитѣ съображения ние не можемъ да се присъединимъ къмъ мнението на болшинството, по което назначението испълнитель трѣбва да става въ самия актъ. Споредъ нашето мнѣние завѣщателя има право да назначи испълнитель на завѣщанието съ отдѣленъ актъ, съставенъ било едноврѣменно съ съставлението на завѣщанието, било по-после; но въ всѣки случай отдѣлния актъ, кодицилия, съ който се назначава испълнитель трѣбва да е облеченъ въ форма на завѣщание, и да е извършенъ по формитѣ, предписани отъ закона за извършването на завѣщанието, т. е. кодицилия да е саморѫченъ или нотариаленъ. Това ни мнѣние е съгласно съ правилото на членове 59 и 61.

Назначението на испълнитель може да стане и съ писмо стига то да отговаря на условията на саморѫчното завѣщание, т. е. да е написано и датирано саморѫчно отъ завѣщателя. Въ този смисъль е юриспруденцията въ странитѣ на нашия источникъ [1]).

По-горе забелѣжихме, че испълнението на завѣщанието не е обществена обязанность, но е приятелска услуга; отъ това следва, че испълнителя на завѣщанието може, безъ да има законни причини, да се откаже отъ испълнението на завѣщанието и да го напусне въ всѣко време, когато пожелае, защото той не се задължава нито предъ завѣщателя, който вече не сѫществува, нито предъ наследницитѣ, нито предъ завѣтницитѣ [2]). По този въпросъ се исказва и противно мнѣние, т. е. че всѣки има право да се откаже да приеме обязанността на испълнитель, но веднъжъ приелъ, той е вече свързанъ спрямо наследницитѣ; и въ такъвъ случай назначения може да сложи отъ себе си обязаността на испълнитель, ако докаже, че продължението да бѫде испъл-

---

[1]) D. P. 1908, 2. 103. — Buniva. n° 3454.

[2]) Laurent, t. XIV, n° 330.

нитель му причинява вреди и загуби[1]) напримѣръ, ако назначеното лице живѣе въ градъ, отдаленъ отъ мѣстото, гдето трѣбва да се испълнява завѣщанието, вследствие на което испълнителя трѣбва да пжтува и да напуща своята работа.

Но това мнѣние не е правилно, защото това, което е само приятелска услуга, може въ всѣко врѣме да се изостави; ако въ настоящата минута едно лице е расположено да прави услуга, то въ следующата минута може да изгуби разположението. А точно и сигурно изпълнение на последнята воля на умрѣлия може да има само отъ оногова, който работи не по принуждение, но по приятелско разположение къмъ умрѣлия.

Има ли право испълнителя да се отрече отъ назначението си и тогава, когато и въ негова полза е направенъ завѣтъ. Тука трѣбва да се правятъ различия: а) да ли отказването става *преди* или *после* приеманието на завѣта, и б) да ли завѣта е въ зависимость отъ обязаностьта на испълнитель. Ако завѣта е самостоятеленъ и не задължава срещу завѣщанния предмѣтъ, да бжде испълнитель, то отказването се допуща и преди и после приеманието на завѣта; но ако завѣта е направенъ съ задължение за завѣтника да бжде испълнитель, то завѣтника е длъженъ да испълни задължението т. е. да бжде изпълнитель, щомъ е приелъ завѣта: а, ако се отрече преди приеманието на завѣта, той трѣбва да се отрече и отъ завѣта [2]).

Ако назначения отрече да бжде изпълнитель, то сждилището може ли да го замѣни съ друго лице, съ единъ кураторъ? Този въпросъ се разрешава отрицателно. Щомъ се отрече испълнителя, то оставатъ другитѣ, ако има повече назначени; ако ли се отрѣчатъ всичкитѣ, то завѣщанието се испълнява отъ наследницитѣ и всичкитѣ искове по испълнението на завѣщанието се отправятъ срещу тѣхъ.

---

[1]) Dalloz. n° 4032.—Furgole, t. IV, p. 154, 155, n° 21, 22. — Duranton, t. IX, n° 392. — Troplong. t. IV, n° 1993.—Massé et Vergé, t. III § 391.—Delvincourt, t. II. p. 371.—Toullier. t. V. n°. 377.—Demolombe. t. XXII. n° 8.—Grenier, t. III, n° 328.—Colmet de Santerre. t. IV, n° 170 bis.—Aubry & Rau, t. VII, § 711.—Max Vincent, p, 115. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2589. Arntz, t. II, n° 2124.

[1]) Duranton, t. IX. n° 391. — Demolombe, t. XXII, n° 12. 13,

Laurent казва, че замѣняването на отказавшия се или умрѣлия испълнитель отъ страна на сждилището би било юридическа ересъ [1]).

Испълнителя на завѣщанието може да действува самъ лично, но той има право и да упълномощи отъ своя страна друго лице, което да испълнява последнятв воля на умрѣлия. Общото мнѣние по този въпросъ е, че никой законъ не задължава испълнителя да действова лично; има право да преупълномощи, съ всичкитѣ права, които му сж дадени отъ завѣщателя, друго лице [2]). Laurent е на противно мнѣние, защото закона предполагалъ, че испълнителя самъ трѣбва да извършва приятелската услуга, която му е повѣрена; че другарството и довѣрието не могли да се прехвърлятъ чрезъ пълномощие [3]). Неговото мнѣние се поддържа и отъ други [4]).

Чл. 166 [5]).

Оня, който не може да сключва договори, не може да става испълнитель на завѣщание.

Закона, като дава право на завѣщателя да назначава единъ или повече испълнители на завѣщанието, ограничава неговата свобода за разпореждание: завѣщателя не може да назначи кого и да е; позволява му се да назначава, когото обича, но подъ условие, назначения да е способенъ да сключва договори. Това ограничение е установенно въ полза на наследницитѣ, на които испълнилительтъ дава смѣтка за своитѣ дѣйствия. Този който дава смѣтка, е отговоренъ; а, за да бждешъ отговоренъ, трѣбва да си правоспособенъ. За да извърши възложенитѣ върху него отъ завѣщателя обязанности, той трѣбва да свързва задължения; а такива може да свързва само лице, което по закона

---

1) Laurent, t. XIV n° 322. — Dalloz, n° 4033.

2) Dalloz, n° 4056.—Demolombe, — t. XXII, n° 41. и др.

3) Laurent, t. XII, n° 331,

4) Arntz, t. II, n° 2116. – Max Vincent, p. 152. — Pand fr., n° 9902. — Pand, belges, t. XXXIV, v° *Esécut. testam.* n° 33.

5) C. It. 904 : C. N. 1028.

може да се задължава. И тъй, главната причина, по която закона изисква, щото испълнителя на завѣщанието да може да се задължава, е, че той е отговоренъ предъ наследницитѣ и завѣтницитѣ за загубитѣ, които той е причинилъ съ своитѣ действия по испълнението. Испълнителитѣ на завѣщанието отговарятъ тъй сѫщо предъ наследницитѣ и завѣтницитѣ и за испълнението на завѣщанието, ако това испълнение е причинило загуби. Но, не ще съмнѣние че испълнителя на завѣщанието, мандата на когото е безплатенъ не може да се подхвърли на строга отговорность, на каквато по закона би се подхвърлилъ възнаградения мандатеръ; строгата отговорность на обещетение още по малко може да се приложи по нашия законъ, който не дава изрично право на завѣщателя да предава на изпълнителя своитѣ движими имоти. А когато изпълнителя не е сезиранъ съ движиитѣ имоти, той е длъженъ само да бди за испълнението на завѣщанието; ако не бди, той е отговоренъ[1]).

Ако завѣщателя назначи едно солидно възнаграждение на испълнителя срещу трудоветѣ, които ще положи по испълнението, то изпълнителя е длъженъ да бди за точното испълнение даже на такива работи, които по закона не сѫ възложени върху испълнителя, но съ които той е натоваренъ отъ завѣщателя.

Една *жена* може ли да бѫде назначена за изпълнитель на завѣщание? Споредъ нашитѣ закони нѣма никакво прѣпятствие за жената да бѫде изпълнителка на завѣщание, защото тя е *напълно* правоспособна да извършва всички граждански актове, съ изключение на онѣзи, въ извършването на които закона не я допуща, ако такива има (чл. 51 отъ Зак. за Настойничеството).

Ние знаемъ, че покойния зѫболѣкарь Мушлеръ е назначилъ за изпълнитель на своето завѣщание г-жа Д-ръ Чавова, която, въ това си качество, е дѣйствувала прѣдъ всичкитѣ власти, гдето е имало нужда, за изпълнението на завѣщанието.

Не е така лесенъ въпросътъ за странитѣ на нашитѣ источници. Така, по текста на art. 1029 отъ *Code Napoléon* оженената жена може да приеме испълнението на едно завѣщание само съ съгласието на своя съпругъ.

---

[1]) Dalloz, n° 4100; — D. P. 1850, 2, 46.

А споредъ текста на art. 1743 отъ *Codice Civile* женената жена може да бѫде пълномощникъ на трете лице само съ съгласието на своя съпругъ.

Нашия законодатель е отхвърлилъ всичкитѣ тѣзи ограничения относително правоспособностьта на жената.

Едничкото условие, което закона изисква отъ испълнителя на завѣщанието е, той да е правоспособенъ; той не установява никаква специална неспособность, отъ което слѣдва, че завѣщательтъ може да назначи за свой испълнитель и завѣтника или свидѣтеля,[1]) или нотариуса, даже, или наследника.

Но наследникътъ-испълнитель, ако има намѣрение да оборва завѣщанието, е длъженъ да се откаже отъ тази мисия.

За испълнитель на завѣщанието може да бѫде назначенъ и единъ чуждъ поданникъ. Чуждитѣ поданници не могатъ да испълняватъ такива актове, каквито законитѣ изрично имъ забраняватъ. Напримѣръ, тѣ не могатъ да бѫдатъ инструментарни свидѣтели въ завѣщанието (чл. 72).

Чл. 167[2])

Лице, което не е навършило двадесеть и една годишна възрасть, не може да бѫде изпълнитель на завѣщание, дори съ разрешението на неговия настойникъ или попечитель.

Постановява ли закона съ членъ 166 общо правило, че не може да бѫде испълнитель на завѣщание оня, който не може да сключава договори, и въ членъ 167 счита за добре да упомене специално за малолѣтнитѣ; или въ двата тези члена сѫ предвидени отдѣлни причини, които забраняватъ на извѣстни лица да бѫдатъ испълнители? Всѣки отъ тѣзи чле-

---

1) Thiry, t. II. n° 461. — Max Vincent. p. 115. — Le Fort. p. 58. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2592. — Michaux, op. cit, n° 1616. — Bayle-Mouillard, t. II, n° 333. — Demolombe, t, XXII, n° 9. — Toullier, t. V. n° 579. — Troplong, t. IV, n° 2011. — Saintespès-Lescot, t. III, n° 1559. — Aubry & Rau, t. VII, § 711. — Denisart, *Exécut. Testam.*, § 1, n° 6. — Pand. belges, t. XXXIX v° *Exécut. Testam.*, n° 24. — Pasicrisie, 1888. 2. 240.

2) C. It. 905. C. N. 1030.

нове говори за отдѣлна неправоспособность. Въ членъ 166 говори за лицата, които по причина на запрещение и др. но не и за малолѣтнитѣ, не могатъ да бѫдатъ испълнители, а членъ 167 говори специално за малолѣтнитѣ. Тъй щото закона раздѣля лицата, които не могатъ да бѫдатъ испълнители на двѣ категории неправоспособни. Първата категория обема само лицата, които сѫ станали неспособни да сключватъ договори вследствие на едно сѫдебно запрещение по причина на умопобъркание, расточителность или които сѫ изгубили своята правоспособность по причина на банкрутство — за тѣзи неправоспособни говори членъ 166. Къмъ втората категория се отнасятъ само малолѣтнитѣ — за тѣхъ говори членъ 167. Правилото на членъ 167, е, че никой не може да бѫде испълнитель на завѣщание, щомъ не е навършилъ 21 година. И действително, малолѣтнитѣ не могатъ да сключватъ договори. Извѣстно е, че лицата до 18 годишна възрасть, по закона за настойничеството, сѫ абсолютно неспособни; а отъ 18 до 21 тѣ се ползуватъ съ непълна правоспособность. Но членъ 167 прави малолѣтнитѣ, относително правото да бѫдатъ испълнители, абсолютно неспособни. За да усили значението и силата на това запрещение, законодателя е счелъ за добре да упомене, че малолѣтнитѣ не могатъ да бѫдатъ испълнители даже съ разрешението на настойницитѣ и попечителитѣ.

Действително ли е назначението за испълнитель на едно лице, което въ минутата на назначението е било неспособно да сключава договори, но въ минутата на отваряниято на наследството то се окаже правоспособно? Тука трѣбва да се прави различие, дали завѣщателя е знаялъ или не, че назначеното отъ него лице въ минутата на назначението му не е могло да сключва договори. Закона дава право на завѣщателя да си назначи испълнители на своята последня воля, но това право е турено подъ извѣстни условия — да назначава само такива лица, които могатъ да сключватъ договори, които могатъ да бѫдатъ отговорни. Прочее, цѣлта на закона е явна: понеже последния часъ на завѣщателя е неизвѣстенъ, то той трѣбва да назначи за испълнитель такова лице, което да може, безъ препятствие по закона, въ всѣка минута да встѫпи въ отправление на своитѣ обязанности на изпълнитель. А отъ това следва, че, щомъ завѣ-

щателя знае, че назначеното отъ него лице, въ минутата на назначението, е неспособно за обязаностьта на испълнитель, и че не е извѣстно, дали това лице ще стане способно до откриването на наследството, той, завѣщателя, съ зание е е назначилъ за испълнитель на своята последня воля такова лице, на което, по закона, нѣма да се позволи да испълнява завѣщанието; значи завѣщателя умишлено нарушава постановленията на закона, които не сж постановени въ чисто неговъ частенъ интересъ, за каквото нарушенне той нѣма право. Явно е, прочее, че назначението въ този случай ще се счете за недействително, макаръ лицето и да се е оказало способно въ минутата на откриването на наследството. Съвършенно друго е, когато завѣщателя не е знаялъ, че назначеното отъ него за испълнитель лице е неспособно. Напримѣръ, Х. назначава за испълнитель на завѣщанието Z, като го предполага за съвършеннолѣтенъ, когато въ сжщность Z. въ минутата на назначението му за изпълнитель на завѣщанието еималъ само 19 години. Х. умира четири години следъ назначението на Z. за испълнитель, тъй щото Z. при откриването на наследството има повече отъ 21 година. Тука назначението на Z. трѣбва да се счита за действително.

Нѣкои автори изказватъ мнѣние, че назначението на испълнитель е действително, щомъ назначения е способенъ за тази обязаность при отваряното на наследството, макаръ при назначението испълнителя и да е билъ неспособенъ[1]).

Последното мнѣние ни се вижда, по съобразно съ духа на закона и съ принципитѣ за обратната сила.

Чл. 168[2]).

Испълнителитѣ на завѣщания запечатватъ имуществата, ако има наследници непълнолѣтни, запрѣтени или отсжтствующи, или юридически лица.

---

[1]) Aubry & Rau, t. VII, p. 448, § 711.—Demolombe, t. XXII, n° 31.—Troplong, t. IV, n° 2008. — Dalloz. n° 4036.—Toullier, t. V, n° 578. — Duranton, t. IX, n° 393. — Coin-Delisle, n° 8.

[2]) C. It. 908; C. N. 1031.

Тѣ изискватъ съставяние описъ на имотитѣ на наследството, при което присѫтствува и предполагаемий наследникъ, или поне се повиква по надлежний редъ да присѫтствува.

Тѣ предизвикватъ продаването на движимия имотъ, въ случай че готови пари не достигатъ за исплащание на завѣститѣ.

Тѣ бдѫтъ, щото завѣщанието да бѫде испълнено и могатъ въ случай на препирня за неговото испълнение, да се намѣсятъ въ процесътъ за да поддържатъ неговата действителность,

Тѣ сѫ длъжни въ течение на една година следъ смъртьта на завѣщателя да дадѫтъ смѣтка за своитѣ действия.

Закона задължава испълнителитѣ на завѣщанието да запечататъ имуществата на завѣщателя, ако има наследници, които не сѫ способни сами да бдятъ за своитѣ интереси, каквито сѫ непълнолѣтнитѣ, запрѣтенитѣ, отсѫтствующитѣ или юридически лица. Когато има такива наслѣдници, испълнителя на завѣщанието е длъженъ непременно да запечата имуществата на умрѣлия. Подъ думата *имущества* закона разбира всичкитѣ имоти, движими и недвижими; разбира се, че последнитѣ могѫтъ само тогава да се запечатватъ когато тѣ сѫ здания и постройки, които трѣбва да се запечататъ, за да се предпазятъ отъ поврѣда. Испълнителя на завѣщанието е длъженъ да запечата имуществата, ако даже непълнолѣтнитѣ, запрѣтенитѣ или отсѫтствующитѣ наследници иматъ настойникъ.

Закона, като задължава испълнителя на завѣщанието да запечата имуществата на умрѣлия завѣщатель, когато има такива наследници, които не могѫтъ сами да бдѫтъ за интереситѣ си, забранява ли му да запечатва имуществата тогава, когато нѣма неспособни наследници? Този въпросъ трѣбва да се разреши въ отрицателенъ смисълъ, защото закона, като задължава испълнителя да бди за испълнението на завѣщанието, дава му право да зема всякакви мѣрки,

които могатъ да послужатъ за испълнението на завѣщанието; а запечатването на имотитѣ е най-добрата предпазителна мѣрка, най-действителната гаранция за охранение на наследството отъ разграбване [1]).

Следъ запечатването на имуществата испълнителитѣ на завѣщанието трѣбва да изискатъ съставление на описъ на наследственнитѣ имоти: при описа присѫтствува предполагаемия наследникъ, или поне се повиква по надлежния редъ да присѫтствува. Подъ думата *имоти* закона разбира, казахме, движимитѣ, тъй и недвижимитѣ имоти. И действително, испълнителя е длъженъ да даде отчетъ за всичкитѣ имоти особенно въ случая, когато умрѣлия е завѣщалъ всичкото си имущество — движимо и недвижимо. Отъ деньтъ на описътъ испълнителтъ трѣбва да почне испълнението на завѣщанието и да го свърши въ продължение на една година, както е постановено въ последнята алинея на членъ 168.

При прилагането на членъ 168 алинея 2 възниква въпросъ: може ли завѣщателя да освободи испълнителя отъ обязанностьта да изиска описъ, като му предоставя изрично право въ завѣщанието да пристѫпи прямо къмъ приемание наследственнитѣ имоти безъ описъ и къмъ испълнението на завѣщанието?

Нѣкои автори, като се основаватъ на правилото: който може повечето, може и по малкото, *qui potest plus, potest minus*, исказватъ мнѣние, че завѣщателя има право да освободи испълнителя отъ съставянието описъ. Тѣзи автори казватъ, че, ако завѣщателя има права да не остави нищо на своитѣ наследници, — разбира се такива наследници, които нѣматъ право на законна часть, — защо да не може да освободи испълнителя отъ обязанностьта да съставя описъ, за да привежда въ извѣстность наследственното имущество. Това мнѣние не дава справедливо разрешение на въпроса, защото наистина завѣщателя е свободенъ да разпореди съ имотитѣ си, както обича, свободенъ е да не остави нищо на своитѣ наследници; но, веднъжъ имъ оставилъ наследството си, той не може да постанови клауза, която да позволява на недобросъвѣснитѣ испълнители да разграбятъ безнаказанно имота [1]).

---

[1]) Demolombe, t. XXII, n° 61.

[1]) Pothier, t. VII, n° 227, p. 288. — Duranton, t. IX, p. 388, — Troplong, t. IV, n° 2023,

Клауза, която освобождава испълнителитѣ на завѣщанието отъ обязанностьта да правятъ описъ на наследственния имотъ, е противонравственна, и като такава, съгласно чл. 130, трѣбва да се счита за ненаписана, за несъществующа. *Laurent*, като говори за клаузата, която освобождава испълнителя отъ съставянието описъ, казва, че такава клауза е противонравственна, и като такава, трѣбва да се счита ненаписана, защото, да освободишъ испълнителя да прави описъ, значи да го освободишъ да дава смѣтка за своитѣ действия, понеже описа е основата на смѣтката; а, ако испълнителя се освободи отъ съставянието описъ и отъ давание смѣтка, наследницитѣ нѣматъ никаква гаранция противъ небрежностьта и противъ недобросъвѣстностьта на испълнителя на завѣщанието. Една клауза, която позволява на единъ администраторъ да бѫде безнаказанно небреженъ и невѣренъ, е противонравственна, а като таказа е и ненаписана (*non écrite*). Въ такава клауза безморалностьта е флагрантна: да забраняваш описътъ, е сѐ сѫщото, като да кажешъ на испълнителя, че той може безнаказанно да граби. Сѫщо е противонравственна и клаузата, която освобождава испълнителя отъ давание смѣтка, за което ще говоримъ по-долу. Има автори, които допущатъ, че завѣщателя може да освободи испълнителя отъ съставяние описъ [1]).

Третята алинея отъ чл. 168 дава право на испълнителитѣ на завѣщанието да предизвикватъ продажбата на движимия имотъ въ случай, че готовитѣ пари не достигнатъ за исплащание на завѣтитѣ. Отъ текста на члена се вижда, че испълнителя само тогава може да предизвика продажба на движимия имотъ, когато готовитѣ пари не стигатъ за исплащание на дълговетѣ; следователно, по аргумента *à contrario*, щомъ готовитѣ пари стигатъ за исплащание завѣтитѣ, наследницитѣ могатъ да не допущатъ продаването на движимитѣ имоти, като внесатъ въ брой пари за исплащанието на завѣтитѣ; въ такъвъ случай, макаръ паритѣ и да сѫ внесени отъ наследницитѣ, не може да се каже, че нѣма пари за исплащание завѣтитѣ.

---

1) Dalloz, *v*° *Dispos. entre vifs*, n° 4076.

Закона дава право на испълнителя *да предизвика* продаването на движимитѣ имоти, а не самъ да ги продава. Какъ трѣбва да се разбира предизвикването? Pothier отговаря на този въпросъ, че, когато не стигатъ готовитѣ пари за исплащание завѣститѣ, испълнителя трѣбва да се споразумѣе съ наследницитѣ, които, като продължители на юридическата личность на умрѣлия, отъ деньтъ на отварянието на наследството се считатъ за собственници на наследственнитѣ имоти, — а имотитѣ, извѣстно е, могатъ да се продаватъ само отъ тѣхнитѣ собственници. Ако наследницитѣ, не се съгласятъ за продаване имотитѣ, испълнителитѣ изискватъ отъ наследницитѣ тази продажба чрезъ сждъ [1]) и сждътъ, по искането на испълнителя на завѣщанието, като се удостовѣри, че готовитѣ пари не стигатъ за исплащанието на завѣститѣ, трѣбва да заповѣда това продаване, и то въ такъвъ размѣръ, какъвто е потрѣбенъ за испълнението на завѣщанието. Наследницитѣ иматъ право да поискатъ продаването на едни предмѣти преимущественно предъ други, които тѣ желаятъ да съхранятъ [2]).

Закона, както се вижда, позволява на испълнителя на завѣщанието да предизвика продаването само на *движимитѣ*, а не и на недвижимитѣ имоти на умрѣлия. Това тълкувание на закона се основава на буквата на текста: ако законодателя желаеше да разреши на испълнителя да предизвика продаването на всичкитѣ имоти, то нѣмаше нужда да опредѣля, продаването на кои именно имоти испълнителя може да предизвика, а трѣбваше да каже, че испълнителя предизвиква продаването *на имотитѣ*. Но, ако отъ една страна закона не позволява предизвикването продаването на недвижимитѣ имоти, а отъ друга страна готовитѣ пари не стигатъ за исплащание на завѣститѣ, какъ да се постжпи въ такъвъ случий и кой ще исплати завѣститѣ? Дебиторитѣ на завѣститѣ сж наследницитѣ; тѣ именно трѣбва да исплатятъ завѣститѣ. Ако тѣ не се съгласяватъ за продаването на недвижимитѣ имоти, испълнителя нѣма право да предизвиква продаването на недвижимоститѣ чрезъ сждъ, но завѣтницитѣ иматъ право на личенъ искъ срещу наследницитѣ, като срещу длъжници на завѣститѣ.

---

[1]) Pothier. t. VIII, p. 286, n° 218.

[2]) Dalloz, n° 4084.

Завѣщателя може ли да даде на испълнителя право да продава недвижимитѣ имоти? Този въпросъ е споренъ. По него има двѣ мнѣния. Едното е, че завѣщателя може да даде такова право на испълнителя, защото той има пълно право да се разпорежда съ имотитѣ си, както намѣри за добре. Други поддържатъ противно мнѣние, а именно, че испълнителя може да има само онѣзи права, които закона му дава и че завѣщателя не може да ги увеличи чрезъ своето завѣщание, а пъкъ неговата мисия е да исплати завѣститѣ и да бди за точното испълнение на завѣщанието. Трѣбва да отбелѣжимъ, че първото мнѣние преобладава, както въ доктрината, така и въ юриспруденцията. И ние го възприемаме защото считаме, че закона не ограничава завѣщателя да разшири правата на испълнителя. Той предвижда само нѣкои проявления на предполагаемата воля на завѣщателя; но този последния може да има и такива намѣрения, които закона не е предвидѣлъ, Ако завѣщателя ги изрази изрично, нарушава ли съ това въ нѣщо закона?

Разбира се, че това решение не е абсотютно. Завѣщателя не може подъ предлогъ на своята свобода, да обвърже за винаги правата на своитѣ наследници. Ако завѣщателя нѣма наследници съ право на законна часть, които иматъ право да искатъ дѣлътъ си въ натура, той може да даде право на испълнителя да продава и недвижимитѣ имоти. Правото за продаване недвижимитѣ имоти никакъ не превишава правата, които завѣщателя може да възложи върху испълнителя на своето завѣщание.

Четвъртата алинея на чл. 168 задължава испълнителя да бди за испълнението на завѣщанието и му дава право, въ случай на препирня за неговото испълнение, да се намѣси въ процесса, за да поддържа неговата действителность.

Испълнителя е длъженъ *да бди за испълнението на завѣщанието*, макаръ завѣтника самъ да се грижи за това испълнение. Грижата на завѣтницитѣ да получатъ завѣститѣ си не може да исключи надзора на испълнителя.

Ако има препирня за испълнението на завѣщанието испълнителя не е *длъженъ* да се намѣси въ процесса; той *може* да се намѣси. Необходимостьта за намѣсването въ процесса испълнителя обсѫжда споредъ обстоятелствата. Ако самитѣ завѣтници защищаватъ добре валидностьта на завѣщанието и испълнителя вижда, че съ своята намѣса въ пре-

пирнята нѣма да внесе нѣкоя свѣтлина на дѣлото, нѣма нужда да се намѣсва въ процесса [1]). Закона дава право на испълнителя да се *намѣси* въ процесса; отъ това следва, че трѣбва да има заведенъ процессъ, въ който испълнителс да се намѣси. При това процесса трѣбва да е за *испълнението* на завѣщанието; цѣлта на намѣсването въ процесса *е да поддържи действителностьта на завѣщанието.*

Въ какъвъ смисълъ трѣбва да се разбира изражението *„тѣ бджтъ, щото завѣщанието да бжде испълнено"*? *Испълнението* на завѣщанието, за което испълнителя е дълженъ да бди, се състои въ исплащанието на завѣтитѣ. Значи, испълнителя трѣбва да бди, щото завѣтитѣ да бждатъ заплатени; а отъ това следва, че испълнителя *лично* не исплаща завѣтитѣ, а само бди за тѣхното исплащание. Испълнителя може да заплати самъ завѣтитѣ, само ако на това се съгласятъ наследницитѣ; ако наследницитѣ не се съгласятъ за исплащанието на извѣстенъ завѣтъ, по причина, напримѣръ, на невалидность, то испълнителя не може да заплати този завѣтъ; ако го заплати безъ съгласието на наследницитѣ, последнитѣ иматъ право да не припознаятъ това исплащание.

Но, ако испълнительтъ на завѣщанието самъ не исплаща завѣтитѣ, къмъ кого трѣбва да се обърнатъ завѣтницитѣ за предаването или исплащанието на завѣта — къмъ испълнителитѣ ли или къмъ наследницитѣ? Този въпросъ се разрешава различно отъ авторитѣ; едни, които сж болшинство, казватъ, че завѣтника *може* да действува противъ испълнителя на завѣщанието, но допущатъ, че искътъ може да бжде заведенъ и противъ наследницитѣ [2]); други казватъ, че искътъ трѣбва да бжде заведенъ едновременно противъ наследницитѣ и противъ испълнителитѣ на завѣщанието [3]). Ние мислимъ че искътъ може да бжде заведенъ само срещу испълнителя на завѣщанието, особенно когато наследницитѣ сж отсжтствували, или живѣятъ вънъ отъ предѣлитѣ на Бъл-

---

1) Laurent, t. XIV, n° 360. — Max Vincent. p. 199.—Duranton, t. IX, n° 415.— Demolombe, t. XXIII, n° 79.—Saintespès-Lescot. t. V. n° 1574,— Pand. fr., v° Donat, n° 9979.

2) Aubry & Rau, t. VII, § 711, nóte 38. — Pothier, Des. donat. testans., chap. V. sect III, art. 1, n° 245.—Toullier, t. V, n° 553.—Demolombe, t. XXII. n° 70. — Grenier, t. I, n° 338,

3) Pand. fr., v° Donat. n° 10,002, —Laurent, t. XIV, n° 370. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2652.

гария. Това най-вече трѣбва да стане, когато завѣщателя е чуждъ поданникъ, който е направилъ завѣщанието си въ полза на български поданници, а наследницитѣ му като чужденци живѣятъ въ странство.

Въ първото издание ние бѣхме изказали противно мнѣние, а именно, че искътъ би трѣбвало да се завежда срещу наследницитѣ. Следъ по основно проучване на въпроса ние измѣнихме мнѣнието си по него.

Разбира се, че испълнителя на завѣщанието ще бѫде осѫденъ не да исплати завѣта отъ негови пари, а отъ паритѣ на наследството; или да предаде завѣщанния предмѣтъ въ натура; наприм. единъ конь, една картина и др. ако се намира въ имуществото на *de cujus*.

Съ исплащанието на завѣта не трѣбва да се смѣсва и исплащанието на дълговетѣ. Испълнителя не е длъженъ да бди съ исплащанието на дълговетѣ, макаръ и да се упомянува за тѣхъ въ завѣщанието, защото едничката миссия на испълнителя е да бди, щото последнята воля на завѣщателя да бѫде испълнена; а дълговетѣ нѣматъ нищо общо съ последнята воля; следователно, нѣматъ нищо общо и съ испълнението на завѣщанието [1]). Има автори, които поддържатъ, че завѣщателя може да натовари испълнителя съ плащание на дълговетѣ [2]).

Последнята алинея отъ чл. 168 задължава испълнителитѣ на завѣщанието да дадатъ смѣтка за своитѣ действия въ течение на една година следъ смъртьта на завѣщательтъ. Каква *смѣтка* е дължденъ да дава испълнителя и по какви *действия*, когато ние видѣхме, че той само наблюдава за испълнението на завѣщанието? По-горе видѣхме, че следъ описътъ на наследственнитѣ имоти, наследницитѣ могатъ да се съгласятъ или сѫдътъ може да разреши, щото испълнителя на завѣщанието да продаде движими имоти за исплащание на завѣтитѣ; наследницитѣ могатъ сами да възложатъ на него заплащанието на завѣтитѣ; той може да се намѣси въ нѣкой процессъ да поддържи валидностьта на завѣща-

---

[1]) Laurent, t. XIV, n° 374. — Aubry & Rau, t. VII, § 711. — Demolombe, t. XXII, n° 88. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2661. — Huc, t. VI, n° 362. — Toullier, t. V, n° 591,

[2]) Coin-Delisle, sur l'art. 1031, n° 6, — Troplong, t. IV, n° 2026.— Marcadé, sur l'art. 1031, n° 2. — Max Vincent, p. 195.

нието; може да се случи да пжтува по разни мѣста и др. т. По всичкитѣ тѣзи действия испълнителя трѣбва да даде смѣтка.

Смѣтката испълнителитѣ на завѣщанието даватъ на наследницитѣ. Ако испълнительтъ отказва да даде смѣтка, то наследницитѣ могатъ да я изискатъ по сждебенъ редъ.

Смѣтката, по принципъ, трѣбва да се даде доброволно; ако стане нужда да се прибѣгва до сждъ, то ще реши онзи, който е въ окржга на мѣстожителството на испълнителя. Въ случая на да ли би могло да се приложи правилото на чл. 161 отъ Гражд. сждопроизводство. Въ смѣтката испълнителя трѣбва да впише всичко, което е получилъ [1]). Той трѣбва да даде смѣтка за всичко, което е направилъ противъ правилата на своитѣ длъжности, а тъй сжщо за всичко, което е пропуснато отъ него, но е билъ дълженъ да го направи [2]). Но той не трѣбва да харчи нищо отъ себе си.

Чл. 169 [3]).

Правата на испълнителя на завѣщанието не преминуватъ никакъ на неговитѣ наследници.

Испълнението на завѣщанието, казахме, е една приятелска услуга, едно пълномощие, дадено отъ завѣщателя и прието отъ испълнителя по чисто дични съображения; испълнителя е единъ особенъ мандатеръ. Чл. 169 утвърждава общия принципъ за пълномощието, който е постановенъ въ чл. 503 отъ закона за договоритѣ и задълженията, въ силата на който довѣренността не преминува върху наследницитѣ на умрѣлия упълномощенъ.

Следъ смъртьта на испълнителя, неговитѣ права, като на такъвъ, не само не минуватъ на неговитѣ наследници, но ако испълнителя е единъ, испълнението на завѣщанието преминува по право върху наследницитѣ на завѣщателя.

При коментирането на чл. 165 забелѣжихме, че сждилището нѣма право да назначава новъ испълнитель на завѣщанието вмѣсто умрѣлия.

---

[1]) L. 20 D, *Mandati.*

[2]) Furgole, ch. 10, sect. 4, n° 68.

[3]) C. It. 909. C. N. 1032.

Испълнительтъ, *като мандатеръ*, може да бѫде сваленъ отъ обязанностьта на испълнитель на завѣщанието въ случай, че той полудѣе или по друга нѣкоя причина, която го прави неспособенъ да се задължава.

Освенѣ смъртьта и причинитѣ, които правятъ испълнителитѣ неправоспособни има ли и други причини, по които наследницитѣ могатъ да искатъ отмѣнението на испълнението на завѣщанието и сваляніето на испълнителитѣ, когато завѣщанието е противозаконно? Напримѣръ *X.* прави завѣщание, въ което казва, че неговитѣ наследници нѣматъ право ни да продаватъ ни да управляватъ имотитѣ му въ продължение на двадесеть години, и назначава единъ испълнитель, който да управлява имотитѣ въ продължение на двадесетьтѣхъ години. Това испълнение на завѣщанието е противозаконно, първо защото то съдържа условие за врѣменно неотчуждаване на имотитѣ; а всѣка клауза, която има за цѣль да извади, макаръ и врѣменно, имотитѣ отъ свободното кржгообръщение, е противна на общественния редъ въ най-широкъ смисълъ на думата. Такова распореждане за испълнението на завѣщанието, като противозаконно, трѣбва да се счете за несжществующе (членъ 130).

Вънъ отъ тѣзи причини наследницитѣ нѣматъ право да искатъ сваляніето на испълнителя, защото, ако се допусне правото на наследницитѣ да искатъ сваляніето на испълнителя вънъ отъ горнитѣ причини, тѣ всякога ще могатъ да отстранятъ испълнителя и да оставятъ испълнението на завѣщанието върху себе си.

Чл. 170. [1])

Ако има повече испълнители на завѣщание, които сж приели да бждатъ такива, единъ отъ тѣхъ самъ може да действува, когато другитѣ бездействуватъ; тѣ сж солидарно отговорни относително смѣтката за имотитѣ, които имъ сж били повѣрени, освенъ ако завѣщательтъ не е раздѣлилъ по-

---

[1]) C. it. 910; C. N. 1033.

между имъ работата, и ако всѣкой не се е ограничилъ въ онова действие, което му е било определено.

Отъ членъ 165 се вижда, че завѣщательтъ може да назначи единъ или повече испълнители на завѣщанието. Когато има само единъ испълнитель на завѣщанието, той самъ действова и самъ е отговоренъ за своитѣ действия по испълнението. Но, когато има назначени повече испълнители, не може да се каже, какъ тѣ трѣбва да действоватъ и каква е тѣхната отговорность, ако нѣма изриченъ текстъ. Като е ималъ предъ видъ това, законодателя опредѣля въ членъ 170 начина на действието и отговорностьта на всѣкиго отъ испълнителитѣ, ако сж повече отъ единъ. Отъ текста на членъ 170 се вижда, че законодателя се е основалъ на предполагаемото и вѣроятно намѣрение на завѣщателя. Законодателя мисли, че завѣщателя не раздѣля действията на испълнителитѣ и че той назначава повече испълнители, за да има гаранция, че поне единъ ще действова[1]), Въ такъвъ случай отъ многото испълнители може да действова само единъ, когато другитѣ бездействоватъ. Когато действията на испълнителитѣ не сж раздѣлени, то, макаръ само единъ да действова, всичкитѣ испълнители, сж солидарно отговорни за смѣткитѣ по *движимитѣ имоти*, които имъ сж биле повѣрени. Отъ волята на завѣщателя зависи да изрази изрично друго намѣрение, т. е. да раздѣли действията на испълнителитѣ и да опредѣли на всѣкого отъ тѣхъ особенна мисия, вънъ отъ която да не може да излиза. Когато действията на испълнителитѣ сж опредѣлени, когато всѣки испълнитель има своя особенна мисия, нѣма никаква солидарна отговорность помежду имъ; всѣки отговаря за своето действие отдѣлно.

И тъй, когато самъ завѣщателя не е опредѣлилъ изрично и ясно работата на всѣкиго отъ испълнителитѣ, то се счита по закона, че всичкитѣ трѣбва да действоватъ заедно или единъ отъ всичкитѣ, или нѣколко отъ всичкитѣ действоватъ за всичкитѣ вкупно. Било, че всичкитѣ испълнители действоватъ заедно, било, че единъ само действува, отговорностьта е солидарна за всичкитѣ.

---

[1]) Demolombe, t. XXII, n° 36, и 38.

Каква солидарна отговорность предвижда закона? Когато има назначени нѣколко испълнители, ако завѣщателя не е опредѣлилъ работата на всѣкиго отдѣлно, всѣки отъ тѣхъ може да действува самъ, когато другитѣ бездействуватъ; и то всѣки може да действува отдѣлно, даже при съпротивление отъ страна на другитѣ испълнители. Кой е мотивътъ на законодателя да дада такова индивидуално право на всѣкиго отъ испълнителитѣ? Той е, че испълнението на завѣщанието би могло да срещне много мжчнотии и закъснения, ако едно едноврѣменно и задружно действие на всичкитѣ испълнители бжде задължително. Разбира се, че завѣщателя може да изрази въ завѣщението си воля, противна на предполагаемата отъ закона, т. е. да каже, че всичкитѣ изпълнители трѣбва дп действуватъ задружно.

Каква е солидарната отговорлость на испълнителитѣ, когато завѣщательтъ не е опредѣлилъ отдѣлно работата на всѣкиго отъ тѣхъ? Споредъ чл. 465 отъ З. Д, когато има нѣколко пълномощнили, които сж назначени съ единъ и сжщъ актъ, нѣма помежду имъ солидарна отговорность, освенъ ако тя е установена изрично. Това е общо правило, което би трѣбвало да се приложи и къмъ изпълнителитѣ на завѣщанието, ако да нѣмаше текстъ, който да пречи за това приложение

Солидарностьта, за която говори чл. 170, къмъ кое се отнася? къмъ фактитѣ въобще по изпълъението ли или къмъ друго отдѣлно обстоятелство? Има автори, които, безъ да праватъ това различие, казватъ, че чл. 170 е дерогация на чл. 405 отъ З, Д. което установява солидарно отговорность между испълнителитѣ относително всичкитѣ действия по тѣхното управление [1]).

Закона говори за *имоти*, които сж били повѣрени. Кои имоти разбира той? Влизатъ ли въ тѣхъ и недвижимитѣ? Подъ думата имоти се разбиратъ онѣзи имоти, за които говори чл. 168 ал. 3, т. е. за *движимитѣ* имоти. Източницитѣ на нашия законъ употрѣбяватъ изрично думата движими, *mobilier*, *mobili* въ съответнитѣ текстове.

---

[1]) Marcadé, sur l'art. 1033. — Delvincourt, t. II. p. 95. — Coin-Delisle, sur l'art. 1033.

Ако нѣкой отъ испълнителитѣ злоупотрѣби съ единъ отъ повѣреннитѣ имоти, напримѣръ облигации или акции и исчезне, другитѣ изпълнители отговорни ли сж за това изчезване на ценнитѣ книжа? Ние казахме, че закона прави испълнителитѣ солидарно отговорни *не за имотитѣ*, а *за смѣткитѣ отъ имотитѣ*. Тѣзи две формули сж съвършенно различни.

За да не бждатъ солидарно отговорни за изчезване на ценнитѣ книжа, другитѣ испълнители трѣбва да доказватъ, че задиганието и укриванието на ценнитѣ книжа е извършено отъ едного отъ тѣхъ. Щомъ установатъ това обстоятелство, останалитѣ испълнители ще впишатъ загубата въ смѣтката, безъ да сж отговорни солидарно за изчезванието.

Законътъ предполага, че всичкитѣ назначени отъ завѣщателя испълнители на завѣщанието сж приели възложената върху тѣхъ мисия. Той нищо не говори за случая, когато единъ отъ тѣхъ откаже да приеме мисията. Отказването на едного ще попречи ли на другитѣ да действуватъ, защото може би завѣщателя не е вложилъ своето довѣрие ни въ едного отъ тѣхъ отдѣлно? Това би значило да се отиде много надалечъ въ тълкуванието. Защо завѣщателя назначава повече изпълнители? Често завѣщателя назначава нѣколцина изпълнители въ тѣхенъ интересъ и за да облѣгчи задачата имъ. Той може би е искалъ съ избора да имъ покаже своето довѣрие, като на приятели. Въ всичкитѣ тѣзи случаи нѣма достатъчни причини, щото отказванието на едного отъ тѣхъ, да повлече подире си падането мисията на всички назначени. Трѣбва да има много силно и очевидно доказателство, за да се мисли, че завѣщателя е искалъ съвмѣстното и едноврѣменно сътрудничество на всички назначени отъ него испълнители, като условие, безъ което не може *sine qua non* [1]) и мисията на отрѣклия се да парализира онази на неотрѣклитѣ се. А това очевидно доказателство може да се състои само въ една изрична клауза на завѣщателя, съ която той казва че желае, щото всичкитѣ назначени отъ него испълнители да действуватъ само съвмѣстно и едноврѣменно.

---

[1]) Troplong, t. IV, n° 2043.

Чл. 171 [1]).

Разноскитѣ, направени отъ испълнителя на завѣщание за запечатванието на имуществата, за съставянието описъ, за смѣтката и другитѣ разноски, относящи се до неговитѣ действия, сж за смѣтка на наследството.

За испълнение на всичкитѣ обязанности, които закона възлага върху испълнителя, като запечатване и описъ на наследственнитѣ имоти, давание смѣтка, трѣбва да се направятъ разноски. Всичкитѣ тѣзи разноски, тъй сжщо и други, които се отнасятъ до действията на испълнителитѣ, като пжтуване и други, сж въ тяжесть на наследството. Въ тѣзи разноски испълнителя нѣма право да вписва възнаграждение, защото испълнението на завѣщанието е приятелска услуга, а приятелитѣ не могатъ да искатъ възнаграждение [2]); тѣ иматъ право да искатъ да имъ се заплати само разноскитѣ по пжтуване. Но само завѣщателя, както забелѣжихме по-горе, има право да опредѣли на испълнителя едно възнаграждение, което последиия трѣбва да получи.

Всичкитѣ разноски, за които упоменахме се плащатъ на испълнителя отъ наследството; следователно, дебиторитѣ на тѣзи разноски сж наследницитѣ, отъ които и трѣбва да ги търси испълнителя на завѣщанието. Въ случай че тези разноски не се исплатятъ доброволно, испълнителя трѣбва да тегли на сждъ наследницитѣ, ако има такива. Защото никой не е дълженъ да харчи за чужда работа. *Nemini officium debet esse damnosum.*

Принципътъ е, че испълнителя не трѣбва да тѣгли отъ себе си никакви разноски за работитѣ на наследството и произходящи отъ испълнението на неговата мисия. Той трѣбва да излезе неувреденъ, *abire indemnis.* За това той може да иска да му се платятъ всичкитѣ направени отъ него разноски за погрѣбението и други подобни. Трѣбва да му се признаятъ и заплатятъ всичкитѣ разноски, които добросъ-

---

1) C. It. 911; C. N, 1034.
2) L. 88, *Dig. De legatis.*

вѣстно е похарчилъ за процеси, било като ищецъ, било като отвѣтникъ по наследството. Но, за да може да иска тѣзи разноски, той трѣбва да уведоми наследницитѣ за тѣзи процеси.

За предаване на саморжчното завѣщание за пазение, за отваряниего и публикацията на тайнитѣ завѣщания.

Чл. 172 [1]).

Саморжчното завѣщание, по просбата на заинтересовани лица, се предава за пазение на нотариуса въ този окржгъ, гдето се е отворило наследството, въ присжтствието на двама души свидѣтели.

Книгата, на която е написано завѣщанието, се подписва въ края на всѣки полулистъ отъ двамата свидѣтели и отъ нотариуса.

За предаването за пазене се прави, въ форма на публиченъ актъ, протоколъ въ който нотариуса описва състоянието на завѣщанието, записва точно съдьржанието му, забелѣзва за распечатването завѣщанието, ако то е подадено запечатано, и за подписването всѣкий полулистъ отъ нотариуса и свидетелитѣ.

Протоколътъ се подписва отъ лицата, които сж поискали предаването завѣщанието на нотариуса, отъ нотариуса и отъ свидѣтелитѣ. При протокола се прилагатъ: книгата, на която е написано завѣщанието и свидетелство за смъртьта на завѣщательтъ.

Членъ 172 постановява правило, въ силата на което, следъ смъртьта на завѣщателя, нѣкои заинтересовани лица

---

[1]) С. It. 912.

могатъ да предадътъ за пазение на нотариуса саморжчното завѣщание. Самъ завѣщателтъ може да предаде на нотариуса саморжчното си завѣщание за пазене (членъ 173). Каква е цѣлта за пазението саморжчното завѣщание у нотариуса? Когато завѣщанието е предадено за пазение у нотариуса следъ смъртьта на завѣщателя, то цѣлта на това предаване е чисто охранително, да се предаде завѣщателния актъ въ ржцетѣ на този чиновникъ, който по закона е натоваренъ съ извършването и пазението на подобни актове. Не така лесно се разрешава въпроса, когато саморжчното завѣщание е предадено за пазение у нотариуса отъ самия завѣщатель; но за това ще говоримъ по-нататькъ при членъ 173;

Сега да се спремъ само върху случая, когато саморжчното завѣщание се предава за пазение у нотариуса следъ смъртьта на завѣщателя. Че действително този случай се предвижда отъ членъ 172. се установява първо а) отъ последното правило на този членъ, което изисква, щото при протокола да се приложи *и свидетелство за смъртьта на завѣщателя* и б) отъ текста на членъ 173, който говори специално за предаване нотариусу саморжчното завѣщание *отъ самия завѣщатель.*

Кои лица иматъ право да искатъ да се предаде саморжчното завѣщание за пезене у нотариуса? По този въпросъ закона казва, че завѣщанието се предава на нотариуса за пазение по просбата *на заинтересовани лица.* А заинтересовани лица по едно завѣщание могатъ да бждатъ найнапредъ завѣтницитѣ, следъ тѣхъ идатъ испълнителитѣ на завѣщанието, ако има такива и ако тѣ сж биле предизвѣстени отъ нотариуса за назначението, и най-после заинтересовани могатъ да бждатъ самитѣ наследници. Завѣтницитѣ иматъ свой личенъ материаленъ интересъ отъ завѣщанието. Испълнителитѣ на завѣщанието сж заинтересовани за правилното испълнение на завѣщанието, съ което испълнение тѣ сж натоварени отъ самия завѣщатель.

Наследницитѣ иматъ интересъ отъ запазването на завѣщанието, защото то може да съдьржа распореждания и за тѣхна полза:

Трѣбва ли заинтересованитѣ лица да установатъ, че дѣйствително тѣ иматъ интересъ отъ завѣщанието, за да мо-

гатъ да искатъ прѣдаването му за пазение у нотариуса? Достатъчно е, да се констатира качеството на лицето, което, иска прѣдаването на завѣщанието за пазение у нотариуса спрямо завѣщателя. Това констатиране нотариуса може съвършенно лесно да направи за завѣтницитѣ отъ самото съдържание на завѣщанието. Щомъ отъ завѣщанието се вижда, че просителя е завѣтникъ, то той трѣбва да се счете за заинтересовано лице. Сѫщото може да се каже и за изпълнителитѣ на завѣщанието, ако тѣ сѫ назначени въ сѫщия завѣщателенъ актъ, пазението на който се иска. Ако ли пъкъ испълнителитѣ сѫ назначени съ други актъ, облеченъ въ форма на завѣщание, то трѣбва да удостовѣрятъ качеството си на испълнители чрезъ представление акта, съ който сѫ назначени за такива. Наследницитѣ трѣбва да удостовѣрятъ своето качество на такива чрезъ представление свидѣтелство отъ надлѣжното мѣсто. Но, ако на нотариуса е извѣстно, че просителя действително е наследникъ на умрѣлия завѣщатель, то нѣма нужда отъ удостовѣрение.

Саморѫчното завѣщание се предава за пазене на нотариуса на този окрѫгъ, въ който се е отворило наследството, т. е. въ мѣстото на последното мѣстожителство на умрѣлия (членъ 182). Изражението *окрѫгъ* не трѣбва да се разбира въ буквaленъ смисълъ, т. е. не трѣбва да се разбира въ смисълъ, че завѣщанието трѣбва да се прѣдава само на нотариуса, който е въ окрѫжния градъ. Завѣщанието трѣбва да се предава за пазене на този нотариусъ, билъ той титуляренъ нотариусъ или мирови сѫдия, испълняющъ длъжностьта на нотариуса, — който действова въ последното мѣстожителство на умрѣлия завѣщатель. Напримѣръ, ако последното мѣстожителство на умрѣлия завѣщателъ е било въ Карлово, то заинтересованнитѣ лица могѫтъ да предадатъ саморѫчното завѣщание за пазение на карловский мировий сѫдия, а не на нотариуса при пловдивския окрѫженъ сѫдъ.

Ако въ една околия има нѣколко нотариуси или нѣколко мирови сѫдии, които испълняватъ нотариална длъжность, завѣщанието се пази отъ тогози отъ тѣхъ, върху когото е възложена обязанностьта за извършване на завѣщания.

Предаването на саморжчното завѣщание за пазение у нотариуса става въ присжтствието на двама души свидѣтели. За свидѣтели при предаването на завѣщанието могжтъ да се приематъ всичкитѣ лица, които по закона за наследството могжтъ да бждатъ приети за свидѣтели при извършването на завѣщанието (членъ 72).

Приемането на завѣщанието отъ нотариуса за пазение става съ съблюдението на следующитѣ формалности:

Завѣщанието се прѣдава на нотариуса, въ присжтствието на двама души свидѣтели, запечатано или распечатано. Ако завѣщанието е запечатано, то нотариуса го распечатва, въ присжтствието на свидѣтелитѣ. Въ всѣкой случай, било че завѣщанието се предава запечатано или распечатано, нотариуса констатира въ присжтсвието на свидѣтелитѣ състоянието, въ което то му е предадено.

Следъ като се констатира състоянието на завѣщанието, двамата свидѣтели подписватъ, въ присжтствието на нотариуса, въ края на всѣки полулисть отъ книгата, на което е написано завѣщанието; всѣкой отъ свидѣтелитѣ трѣбва да подпише въ присжтствието на другия свидѣтель и това на нотариуса въ краятъ на всѣкий полулистъ отъ книгата на която е написано завѣщанието, следъ подписитѣ на свидетелитѣ, или наредъ съ тѣхъ, подписва и нотариуса пакъ въ присжтствието на двамата свидѣтели. Тъй щото, ако едно завѣщание е на единъ листъ, то ще бжде подписано отъ свидѣтелитѣ и отъ нотариуса на двѣ мѣста, т. е. на двата полулиста.

Следъ подписването полулистоветѣ на завѣщанието, съставя се въ форма на *публиченъ актъ*, протоколъ, който се озаглавя: *протоколъ за предаване за пазение саморжчното завѣщание на еди-кого си*". Въ този протоколъ нотариуса белѣжи: а) описва състоянието на завѣщанието, б) записва точно съдържанието му, т. е. вписва въ протокола цѣлото завѣщание, отъ началото до края заедно съ подписа и дата, в) упоменува за распечатването на завѣщанието, ако е предадено запечатано, г) упоменува, че всѣки полулистъ отъ завѣщанието е подписанъ отъ него и отъ свидѣтелитѣ.

Закона изисква, щото протоколътъ да е направенъ въ форма на публиченъ актъ, т. е. да е написанъ отъ самия

нотариусъ, а не написанъ и представенъ отъ заинтересованитѣ просители. Съставенъ въ форма на публиченъ актъ, протокола се подписва: а) отъ лицата, които сѫ поискали предаването на завѣщанието на нотариуса, б) отъ самия нотариусъ и в) отъ двамата свидѣтели. Следъ съставянието и подписването на протокола по този начинъ, нотариуса прилага при него: *първо* книгата, на която е написано завѣщанието, т. е. само завѣщание и *второ* свидѣтелство отъ надлежното мѣсто за смъртьта на завѣщателя.

Свидѣтелството трѣбва да удостовѣрява не само факта на завѣщателевата смърть, но и датата на тази смърть. Заинтересованнитѣ лица, които сѫ поискали предаването на завѣщанието, могѫтъ на общо основание, да получатъ преписъ отъ протоколътъ.

Слѣдъ испълнението на горнитѣ формалности саморѫчното завѣщание подлежи на испълнение, ако само сѫдебната власть не е направила нѣкои прѣдварителни распорѣждания по случай на предявенъ спортъ противъ завѣщанието или распорождание за обезпечение на заинтересованитѣ лица, както е постановено въ чл. 174.

Чл. 173 [1])

Ако самъ завѣщателтъ предаде на нотариуса за пазение саморѫчното си завѣщание, то пакъ нотариуса испълнява установенитѣ въ горний членъ формалности.

Отъ текста на чл. 173 се вижда, че и завѣщателя самъ още при живѣ може да предаде саморѫчното си завѣщание за пазение у нотариуса, въ какъвто случай нотариуса е длъженъ пакъ да спази установенитѣ въ 172 членъ формалности, а именно:

I. Да го предаде завѣщателя, а нотариуса да го приеме въ присѫтствието на двама души свидетели.

II. Всѣки полулистъ отъ завѣщанието да се подпише отъ свидѣтелитѣ и отъ нотариуса.

---

[1]) С. It. 913.

III. Да се състави отъ нотариуса протоколъ, въ който нотариуса да напише: а) състоянието на завѣщанието, б) точното съдържание на завѣщанието, в) распечатването на завѣщанието, ако то е подадено на нотариуса запечатано и г) подписване полулистоветѣ отъ свидетелитѣ и отъ нотариуса.

IV. Този протоколъ се подписва; а) отъ самиятъ завѣщатель, б) отъ нотариуса и в) отъ двамата свидѣтели.

V. При протокола се прилага завѣщанието.

Прилагането на членъ 173 може да породи въпросъ: на нотариуса на кой окржгъ трѣбва да предаде завѣщателя саморжчното си завѣщание. Когато завѣщанието се предава за пазение следъ смъртьта на завѣщателв, то закона опредѣля, че компетентния за подобно пазение на завѣщанието нотариусъ е нотариуса на окржга, гдето се е отворило наследството; а когато саморжчното завѣщание се предава за пазение отъ самия завѣщатель, наследство още нѣма. Членъ 173 не разрешава повдигнатия въпросъ; той само постановява, че и самъ завѣщателя, ако желае да предаде саморжчното си завѣщание за пазение, трѣбва да го предаде по формалноститѣ, установени въ членъ 172. Но всичкитѣ формалности, които установява членъ 172 за случай следъ смъртьта на завѣщателя, не могатъ да се приложатъ за случай на предаване за пазение завѣщанието при живота да завѣщателя. И наистина, може ли да се задължава завѣщателя да предава завѣщанието си на нотариуса въ този окржгъ, гдето се е *отворило* наследството, когато това последното при предаване завѣщанието отъ завѣщателя не е още отворено?

Като се има предъ видъ, че наследството се отваря въ мѣстото на последното жителство на умрѣлия, а самъ умрѣлия не може, преди смъртьта си, да опредѣли абсолютно своето последно мѣстожителство, то не може и да се говори за опредѣление на компетентния нотариусъ, на когото самия завѣщатель да прѣдава саморжчното си завѣщание. Ние мислимъ, че завѣщателя има право да предаде завѣщанието си на който и да е нотариусъ изъ България и следъ смъртьта му заинтересуванитѣ лица, ако желаятъ да го предаджтъ за

пазение на държавно учрѣждение, могжтъ да искатъ пазението му съгласно членове 1156—1163 отъ гражданското сждопроизводство.

Предаването на саморжчното завѣщание отъ самия завѣщатель за пазение у нотариуса придава ли на завѣщанието нѣкаква по-голѣма сила, отъ тази, която има саморжчното завѣщание, което не е предадено за пазение? Този въпросъ е породилъ разнорѣчиви мнѣния, както у французкитѣ, тъй и у италиянскитѣ юристи. *Отъ французкитѣ автори* едни казватъ, че, когато самъ завѣщателя дава саморжчното си завѣщание за пазене у нотариуса, има автентичность на завѣщанието, особено ако нотариуса е видѣлъ завѣщателя да подписва завѣщанието. На такова мнѣние сж *Grenier*, *Ricard* и *Troplong*[1]). Други изсказватъ противно мнѣние, т. е. депозирането на едно саморжчно завѣщание въ ржцѣтѣ на нотариуса нѣма друга цѣль, освѣнъ да спази по-сигурно завѣщанието; не е нотариуса, който е правилъ завѣщанието; той е съвършенно чуждъ за него; само отъ завѣщателния актъ, а не отъ депозитния протоколъ, може да се види да ли представената на нотариуса книга, като завѣщание, е действително написана, датирана и подписана отъ декларанта[2]). *Италиянскитѣ автори* тоже сж раздѣлени на два лагера, единия отъ които поддържа първото мнѣние на французскитѣ юристи, а другия — второто. *Buniva* цитира много италиянски автори и отъ двата лагера[3]).

Ние не можемъ да поддържимъ първото мнѣние, което предполага, че съ прѣдаването завѣщанието на нотариуса завѣщателя признава, че завѣщанието му е написано *цѣло* съ негова ржка, защото, както справедливо забѣлѣжва *Duranton*, предаването на завѣщанието нотариусу никакъ не доказва това сжществено обстоятелство, т. е. че завѣщанието е написано съ ржката на завѣщателя — декларантъ. И наистина, за да констатира това обстоятелство, нотариуса би трѣбвало да провѣри, да ли *цѣлия* завѣщателенъ актъ е написанъ съ ржката на завѣщателя, който иска депозирането на саморжчното си завѣщание. Подписването на завѣща-

---

[1]) Troplong, t. III. n° 1499.

[2]) Duranton, t. IX, n° 45. — Dalloz, n° 2738.

[3]).Buniva, p. 227.

нието предъ самия нотариусъ, заявлението на завѣщателя предъ нотариуса, че той, завѣщателя, е написалъ *цѣлото* завѣщание съ ржката си, не придава автентичность на саморжчното завѣщание. Автентиченъ е този завѣщателенъ актъ, който се извършва отъ самия нотариусъ, а не и този, който е написанъ отъ частно лице и представенъ нотариусу. Прочее, и депозираното за пазение у нотариуса олографно завѣщание не получава автентичность; то си остава частенъ актъ, оставенъ у нотариуса за пазение, доказателственната сила на който се обсжжда по общитѣ правила на частнитѣ актове[1]), съ нѣкои изключения; тъй депозираното у нотариуса саморжчно завѣщание не е автентиченъ актъ въ този смисълъ, че, ако писанието или подписа се отрича, може да се напада не само съ предявявания подлогъ, но и съ провѣрявание писмото по общия редъ[2]).

Чл. 174[3]).

Следъ испълнението на установенитѣ въ предшествующитѣ два члена формалности, саморжчното завѣщание подлежи на испълнение, ако само сждебната власть не е направила нѣкои предварителни разпореждания по случай на предявенъ споръ противъ завѣщанието, или разпореждания за обезпечение на заинтересованитѣ лица.

Членъ 174 постановява, че саморжчното завѣщание, когато то е депозирано у нотариуса за пазение, произвежда сжщия ефектъ, както публичното и тайното завѣщание, относително неговата испълнителна сила. Но, за да може депозираното за пазение у нотариуса саморжчно завѣщание да се изпълни, изисква се, щото да нѣма никакъвъ споръ отъ страна на законнитѣ наследници, нито противъ неговото сжществувание, нито противъ неговата подлинность. Веднъжъ законнитѣ наследници заявятъ съмнѣние върху подлинностьта

---

[1]) Dalloz, n° 2736 и 2737.
[2]) Ibid, n° 2741.
[3]) C. It. 914.

на цѣлото завѣщание или само противъ една часть отъ него, като напримѣръ противъ подписа, или датата, завѣщанието не може да се ползува отъ всичката протекция на закона, и сждебната власть може да направи нѣкои предварителни охранителни разпореждания за неизпълнението на завѣщанието или за обезпечение интереситѣ на заинтересованнитѣ лица. Охранителнитѣ мѣрки всѣкога почти ставатъ въ полза на наследницитѣ, а обезпечението става въ полза на заинтересованитѣ лица, подъ които закона разбира завѣтницитѣ. Тъй наследника *ab intestat*, който не признава подписътъ на завѣщателя въ едно олографно завѣщание, има очевидно право да иска отъ една страна запечатването на наследствения имотъ, и съставянието описъ на запечатаното имущество; а завѣтника, при всичко че подписътъ въ саморжчното завѣщание се не признава отъ наслелника, има право да се не съставя описъ въ неговото отсжтствие.

Редакцията на чл. 174 представлява една неточность въ изражението, което казва, че следъ испълнение формалноститѣ на членове 172 и 173, саморжчното завѣщание подлежи на испълнение. Граматическото тълкувание на този членъ може да доведе до заключение, че саморжчното завѣщание, което е предадено отъ самия завѣщатель за пазене у нотариуса подлежи на испълнение веднага следъ депозирането, даже при живота на завѣщателя. Такова тълкувзние ще бжде противъ основния принципъ, върху който се крѣпи самото понятие на завѣщанието. И действително: завѣщанието получава сила само следъ смъртьта на завѣщателя, а до минутата на смъртьта то е само единъ проектъ, който нѣма никаква сила.

Прочее, чл. 174 трѣбва да се разбира така: когато завѣщанието е допозирано за пазене у нотариуса следъ смъртьта на завѣщателя, то саморжчното завѣщание подлежи на испълнение веднага следъ като се испълнятъ формалноститѣ, предписани отъ чл. 174, разбира се, ако не сж земени отъ сждебната власть нѣкои мѣрки противъ изпълнението. Когато саморжчното завѣщание е предадено отъ самия завѣщатель за пазене у нотариуса, то подлежи на испълнение следъ смъртьта му, ако и въ този случай нѣма земени мѣрки противъ испълнението.

Чл. 175.[1])

Полученото въ тайна форма завѣщание, по просба на заинтересованнитѣ лица, се отваря (распечатва) отъ нотариуса и се прочита въ присжтствието най-малко на двамата души свидѣтели отъ тѣзи, които сж участвували въ акта за предаване за пазение. Ако тѣзи свидѣтели липсватъ, то се повикватъ двама души свидѣтели, за да се опише състоянието на книгата, на която е написано завѣщанието, и ако е възможно, подписитѣ.

Книгата, на която е написано завѣщанието, се подписва въ края на всѣки полулистъ отъ двама свидѣтели и отъ нотариуса, който и пази завѣщанието заедно съ акта за предаване за пазение.

За распечатването и оглашението на завѣщанието се прави, въ форма на публиченъ актъ, протоколъ, въ който нотариуса описва състоянието на завѣщанието и белѣжки за подписването полулистоветѣ отъ него и отъ свидетелитѣ.

Протоколътъ се подписва отъ заинтересованитѣ лица, които сж искали распечатването на завѣщанието, отъ нотариуса и свидѣтелитѣ. При протокола се прилагатъ: книгата, на която е написано завѣщанието, и свидетелство за смъртьта на завѣщателя.

Правилото на чл. 175 установява формалноститѣ, по които трѣбва да се распечатватъ и оглашяватъ тайнитѣ завѣщания, предаденн за пазене у нотариуса съгласно чл. 67. Следъ смъртьта на завѣщателя заинтересованнитѣ лица, каквито сж наследницитѣ, завѣтницитѣ, испълнителитѣ, могатъ да искатъ отваряніето и публикацията на тайното завѣщание отъ нотариуса, който по тази прозба отваря тайното

[1]) С. It. 915.

завѣщание, прочита го въ присѫтствието на просителитѣ за отварянето, въ присѫтствието най-малко на двама души свидѣтели отъ онѣзи, които сѫ участвували, съгласно чл. 67, въ акта за предавание за пазение. Присѫтствието поне на двама души свидетели е необходимо; закона изисква присѫтствието *най-малко* на двама души свидѣтели, отъ което следва, че при отварянието и публикацията могатъ да присѫтствуватъ и четирмата или троицата свидѣтели, които сѫ присѫтствували при акта за предавание за пазение. Възможно е, щото всичкитѣ свидѣтели, които сѫ присѫтствували при предаването на нотариуса, да липсватъ; и въ такъвъ случай пакъ трѣбва да има поне двама души свидѣтели при отварянето и прочитанието на тайното завѣщание; когато липсуватъ свидѣтелитѣ, по предаването за пазение, то се повикватъ други двама души свидѣтели, които присѫтствуватъ при отварянието и прочитанието; подписватъ полулистоветѣ на завѣщанието и протокола за отварянето и оглашението.

Ако има поне единъ свидетель отъ онѣзи, които сѫ присѫтствували при предаването на завѣщанието на нотариуса, и ако той може да се яви предъ нотариуса, то при отварянието и прочитанието на тайното завѣщание присѫтствува този именно свидѣтель заедно съ други допълнителенъ свидѣтель.

За да могатъ да се викатъ, при отварянието и прочитанието на тайното завѣщание, *други* свидѣтели, закона изисква, щото първитѣ, т. е. тѣзи, които сѫ присѫтствували при акта за предавание за пазене, *да липсуватъ*. Подъ думата *липсуватъ*, закона разбира различнитѣ препятствия, които правятъ невъзможно явяванието на единъ свидѣтель предъ единъ държавенъ чиновникъ, напримѣръ смъртъ.

Въ присѫтствието на свидѣтелитѣ нотариуса описва състоянието на завѣщанието и състоянието на подписитѣ.

Следъ като се отвори и прочете тайното завѣщание, и следъ като се опише неговото състояние, всѣки полулистъ отъ него се подписва отъ присѫтствующитѣ свидѣтели, и нотариуса, който и пази завѣщанието заедно съ описа за предавание за пазене.

За всичкото извършено, съставя се протоколъ въ форма на публиченъ актъ. Въ протокола се отбелѣзва: а) че тайното завѣщание е отворено и прочетено въ присѫвствието на сви-

детелитѣ, б) описва се състоянието на завѣщанието, в) упоменува се подписването на полулистоветѣ отъ свидѣтелитѣ.

Следъ съставянието на протокола той се подписва а) отъ лицата, които сж поискали распечатването на завѣщанието, б) отъ нотариуса и в) отъ свидѣтелитѣ.

Така съставения и подписания протоколъ задържа нотариуса, като прилага къмъ него самото тайно завѣщание и свидѣтелство за смъртьта на завѣщателя.

Свидѣтелството за смъртьта на завѣщателя се представя на нотартуса преди отварането на завѣщанието; следъ като се удостовѣри, че завѣщателя е действително умрѣлъ, нотариуса отваря и публикува тайното завѣщание.

Тайното завѣщание, публикувано по този начинъ, има сжщата доказателственна сила, каквато има публичното завѣщание, и е испълнимо. Книгата на която е написано завѣщанието, е частенъ актъ, до когато се намира у завѣщателя, но, веднажъ предадена на нотариуса въ присжтствието на свидетелитѣ (чл. 67), тя се приравнява съ публичния актъ и има пълна сила, като автентиченъ документъ, и тя може да се обори само съ вписване на фалшивость [1]).

Отмѣнение на завѣщанието съ действие на завѣщателя.

Чл. 176 [2]).

Завѣщанията могатъ да бждатъ отмѣнени изцѣло или отчасти, само съ едно последующе завѣщание, или чрезъ актъ, извършенъ отъ нотариуса, въ присжтствието на четири души свидѣтели, и съдържащъ изявление отъ страна на завѣщателя, че той промѣнява всичкитѣ или часть отъ своитѣ първи распореждания.

Петия параграфа отъ петия отдѣлъ (чл. 157—164) предвижда отмѣнение на завѣщанието по закона, *ipso jure*, щомъ

---

[1]) Bruno, Codice civile, p. 226, n° 2.

[2]) C. It. 917; C. N. 1035.

настжпватъ извѣстни обстоятелства. А отдѣлъ осмий (членове 176—181) предвижда случаитѣ, въ които самия завѣщатель отмѣнява завѣщанието,

Отмѣнението на завѣщанието отъ самия завѣщатель бива *verbis, изрично или мълчаливо, facto.* Отмѣнението е *изрично,* когато завѣщателя го е направилъ *expressis verbis* напримѣръ, отмѣнявамъ цѣлото си завѣщание отъ 15 мартъ 1890 год."; то е *мълчаливо,* когато завѣщателя прави нови разпореждания, които сж несъвмѣстими съ първитѣ, или когато направи такива действия, които показватъ намѣрение за отмѣнение иа предшествующото завѣщание, напримѣръ завѣщателя доброволно скжсва завѣщанието си, или, знаяйки че неговото завѣщание е унищожено отъ една непреодолима сила, не го подновява [1]).

Завѣщателя има безспорно право да отмѣнява своитѣ завѣщания, защото отмѣняемостьта е сжществень елементъ на завѣщанието (членъ 44) и да ги измѣнява тъй, както той пожелае; само последнята воля е, която трѣбва да се испълнява, *in testamentis novissimae scripturae praevalent.* Това право на завѣщателя трѣбва да се пази до толкова, щото всѣка клауза, която има за цѣль да стѣснява волята на завѣщателя, трѣбва да се счете за противозаконна, и, като такова, не написана (членъ 130). Тъй напримеръ, ако въ едно завѣщание се помѣсти клауза; *„нѣмамъ право да отмѣнявамъ или измѣнявамъ настоящето завѣщание"*, *или*: *„задължавамъ се да отмѣня настоящето се завѣщание следъ двѣ години"*; такава клауза е противозаконна и, като такава трѣбва да се счете за ненаписана, несжществующа. Особенно твѣбва да се счита за противозаконна клаузата, съ която завѣщателя се отрича отъ свободата си да отмѣнява завѣщанието. Има законодателства, които изрично постановяватъ за противозаконностьта на подобна клауза. Тъй, въ италиянския *Codice Civile* срѣщаме, 916 art., който забранява отричанието, въ каквато и да е форма направено, отъ свободата за отмѣнение или измѣнение завѣщателнитѣ разпореждания, като постановява, че всѣко противно условие или клауза не ще има действие. (Non si puó in qualsiasi forma rinunziare alla

---

[1]) Laurent, t. XIII, n° 121. — Pand. fran., v° *Donat.*, n° 6165. — Demolombe, t. XXI, n° 35. — D. P. 1877. II. 181. — Ricci, t. III, n° 249

libertà pi rivocare o cangiare le disposizioni fatte per tastamento: ogni clausola o condizione contraria non ha effetto. — Art. 916).

Чл. 176 предвижда *изрично* отмѣнение на завѣщанието. Изражението на закона, че завѣщанията могатъ да бѫдатъ измѣнени изцѣло или отчасти, подкрепя научното правило по което отмѣнението бива генерално, ако е отмѣнено цѣлото завѣщание, и частично, когато е отмѣнена само часть отъ завѣщание.

Отъ текста на чл. 176 се вижда, че изричното отмѣнение на завѣщанието е единъ *соленнеленъ* актъ, какъвто е и завѣщанието, което се отмѣнява. И наистина, формитѣ, по които само закона допуща отмѣнението, сѫ отъ соленнѐленъ характеръ. Тѣзи форми сѫ: а) последующе завѣщание, б) нотариаленъ актъ. Прочее, отмѣнението не може да се доказва съ свидѣтели:

Изрично отмѣнение чрезъ последующе завѣщание. Съ последующе завѣщание, въ каквато и форма да е извършено то, стига да е валидно, може да се отмѣни предидуще завѣщание; тъй, едно публично завѣщание може да бѫде отмѣнено съ олографно или съ особенно завѣщание и наопаки[1]) За да може, обаче, послѣдующето завѣщание да отмѣни прѣдидущето не е достатъчно, щото то да е извършено по предписанията на закона за извършване завѣщанията, — изисква още, щото послѣдующето завѣщание да съдържа не само изрична декларация, че завѣщателя отмѣнява едно прѣдшествующе завѣщание, *но и да съдържа нови завѣщателни разпореждания.* Тъй щото, ако едно саморѫчно или тайно завѣщание само отмѣнява едно предшедствующе завѣщание, безъ да съдържа нови разпореждания за имотитѣ, отмѣнението е недействително[2]) Има и противни мнѣния по този въпросъ, че последующето завѣщание, макаръ и да не съдържа ни-

---

[1]) Laurent, t, XIV, n° 185. — Picot, t. I, p. 619, — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2715. — Demolombe, t. XXII. n° 138, — Aubry & Rau, t. VII, § 725, — Dalloz, Rép. n° 4154; sup, n° 1014.

[2]) Laurent, t. XIV, n° 186. — Delvincourt, t. II p. 377. — Bugnet, t. VIII, n° 308 note 2. — Massé et vergé, t, III, p. 292. — saintespès-Lescot, t. V, n° 1598, — Marcadé. Sur l'art, 1035, n° 1. D. P. 1896, 1, 278. — App. Palérmo 14 Decembre 186S (*Annali*, III, 2, 249).

какъвъ завѣтъ, отмѣнява предшествующето[1]). Това мнѣние се основава на самото понятие на завѣщанието и на текста на чл. 176, което изисква да има последующе *завѣщание:* По този въпросъ Laurent, като говори върху art 1035 отъ C. N., който отговаря на 176 чл., исказва твърдѣ логическо мнѣние, което се поддържа отъ болшинството на авторитѣ и се следва отъ французската юриспруденция. „Ако въпроса можеше да се рѣши, — казва Laurent, — съ теорията, вънъ отъ текста, принципитѣ нѣмаше да оставятъ никакво съмнѣние. Но въпроса е въпросъ на текста. Art 1035 изисква последующе *завѣщание*; а какво нѣщо е завѣщанието? Споредъ опредѣлението на закона завѣщанието е единъ актъ, съ който завѣщателя *распорежда* за подиръ смъртьта си *съ всичкото имущество или съ часть отъ него,* Прочее, нѣма завѣщание безъ разпореждане на имотитѣ. И тъй единъ актъ писанъ, датиранъ и подписанъ, който не съдържа никакви разпореждания за имоти, не е завѣщание". Това е повече отъ ясно. Аргументитѣ отъ приведената цитата не допущатъ по нататъшенъ споръ. Още повече, че закона дава на завѣщателя право да унищожава или отмѣнява завѣщанието си съ нотариаленъ актъ. Ако завѣщателя избере, като средство за отмѣнение, завѣщанието, то трѣбва да съдържа сѫщественнитѣ елементи на този актъ: разпореждание на имоти; ако ли той избере другото срѣдство — нотариалния актъ, този последния трѣбва да съдържа само изрична декларация на завѣщателя за отмѣнение на завѣщанието или часть отъ него.

Мнѣнието на *Laurent* и на неговитѣ последователи не е основателно, защото последующето завѣщание, макаръ да не съдържа *изрично* распорѣждание съ имотитѣ за въ бѫдаще, то съдържа *мълчаливо распорѣждание* съ тѣхъ. Вѣрна

---

1) Thiry, t. II, n° 472. — Arntz, t. II, n° 2139. — Maton, *Rev. prat*, p. 1886, p. 644. — Merlin, Rép. v° *Révocat*, de codicille, § 4, n°. 2. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2718. — Huc. t. VI, n° 369. — Toullier, t. V. n° 833. — Duranton, t. IX. n° 451. — Troplong, t. IV, n° 2051. — Vazeille, sur l'art. 1035, n° 17. — Coin-Delisle, sur l'art, 1035, n° 7. — Taulier, t. IV. p. 170.—Demolombe, t. XXII, n° 141.— Colmet de Santerre. t., IV. n° 182bis — Aubry & Rau, t. VII, § 725. — Bayle Mouillard, t. III, n°. 342.—Mourlon, t. II, n° 879. — Dalloz, Sup. n° 1015.—Pand. fr.. v° Donat. n. 9319.—Favard, Rép. v° *Testam*,, sec. III, § 1, n° 4.—D. P. 1881, 2, 144. 185. — Ricci, t. III, n° 237.

и безспорна е идеята, че същественния елементъ на завѣщателния актъ е распорѣждание съ имотитѣ за слѣдъ смъртьта. Но може ли да се твърди и да се поддържа, че едно последующе завѣщание, което не съдържа изрично распорѣждание, не съдържа и виртуално подобно распорѣждание? Завѣщателя, който е установилъ за свой универсаленъ завѣтникъ А., иска да каже въ завѣщанието си, че следъ смъртьта му неговитѣ имоти ще минатъ върху А. Това е неговото распорѣждание. Ако този същия завѣщатель направи едно последующе валидно завѣщание, съ което отмѣмява първото си безъ, да прави изрично распорѣждание въ него, не прави ли виртуално такова? Не казва ли съ послѣдующето завѣщание, че слѣдъ смъртьта му неговитѣ имоти нѣма да минатъ върху А? Вѣрно е, че съ отнимането имотитѣ отъ А. не се казва изрично, кому тѣ трѣбва да останатъ следъ смъртьта; но не по-малко е вѣрно, че се казва мълчаливо, че отнетитѣ отъ А. имоти трѣбва да минатъ по необходимость върху другиго; а този *другъ* е наследника по закона. Ако съ първото си завѣщание завѣщателя е *распорѣдилъ* изрично, щото неговъ наслѣдникъ да да бѫде А., съ последующето завѣщание той е *распорѣдилъ* имплиситно, че неговъ наследникъ ще бѫде не А., а наследника по закона. Съ други думи казано, ако завѣщателя съ първото си завѣщание разпорѣжда, щото наследството му да бѫде *ab testat*, то съ последующето той распорѣжда, щото то да бѫде *ab inteslat*[1]). Отъ това се вижда, че не може да се поддържа сериозно, че въ последующето завѣщание нѣма распореждание на имоти. Може само да се твърди, че нѣма изрично распореждание, но не може да се отрече, че има мълчаливо такова; а пъкъ закона не забранява последното.

За да може последующето завѣщание да отмѣнява съ друго последующе, то трѣбва да е извършено по предписанитѣ отъ закона форми и да се признае за валидно.

Когато едно предшествующе завѣщание се отмѣнява съ друго последующе, то не е потрѣбно, щото отмѣнението да се направи въ тържественни термини; стига употрѣбенитѣ

---

[1]) Donat, *Lois civiles*, partie II. liv. III, tit. 1, sect, V, n° 12.

отъ завѣщателя думи да показватъ ясно, че намѣрението на последния е било да отмѣни по-първото завѣщание; тъй напримѣръ, ако завѣщателя въ послѣдующето завѣщание напише: „*желая, щото само настоящето ми завѣщание да е действително*", това изражение е достатъчно да отмѣни всичкитѣ предшествующи завѣщателни распореждания[1]).

Отмѣнение чрезъ нотариаленъ актъ. Нотариалния актъ, за който говори членъ 176, трѣбва да е единъ актъ, извършенъ отъ нотариуса въ присѫтствието на четире души свидѣтели. При това нѣма нужда да се диктува отъ завѣщателя. Този актъ трѣбва да съдържа изрична декларация отъ страна на завѣщателя, че той отмѣнява всичкитѣ си първи разпореждания или часть отъ тѣхъ, и кои именно отмѣнява.

При прилагането на членъ 176 може да възникне единъ транзитоаренъ въпросъ: може ли едно завѣщание, извършено по правилата на Екзархийския уставъ, да бѫде отмѣнено отъ завѣщателя *предъ духовната власть* въ врѣмето, когато дѣйствува закона за наследството? Нашия касационенъ сѫдъ (I-о гражданско отдѣление) въ решението си отъ 18 февруарий 1892 г. е разрѣшилъ този въпросъ въ положителенъ смисълъ. Въпроса е доста важенъ и ние считаме не безполезно да приведемъ исцѣло съображенията на нашия Върховенъ кассац. сѫдъ. Ето ги:

„Едно завѣщание, извършено предъ надлѣжната духовна властъ на 26-й ноември 1888 година, споредъ действувающитѣ тогава закони и правила, можа да се признае за правовалидно (?) уничтожено съ удостовѣрение на Г.-О-ий Архиерейски намѣстникъ на 21-и априлий 1890 год. № 82 (когато е билъ вече въ действие новиятъ законъ за наследството), отъ което удостовѣрение се установява, че сѫщий завѣщатель е уничтожилъ горното завѣщание предъ надлѣжната духовна власть по установения въ старитѣ закони и правила редъ?"

Истицата Б. М-ва е основала иска си за часть отъ спорното наследство главно върху горнето архиерейско удостовѣрение. Отвѣтникътъ же е спорилъ, че, понеже уничтоже-

---

[1])Laurent. t. XIV, n°. 186. — Picot. t. I. p, 619.

нието на въпросната завѣщание е станало слѣдъ встжпването въ действие на новия законъ за наследството, то (уничтожението), е трѣбвало да се извърши по установения въ членъ 176 отъ новия законъ, за наследството редъ.

И двѣтѣ инстанции по сжщество (Мировий Сждия и Т-ий Окр. Сждъ) сж отхвърлили иска на истицита, като недоказанъ. Вслѣдствие касационната жалба на истцита, Върховниятъ Кассационенъ Сждъ е *отмѣнилъ* решението на Т-ий Окр. Сждъ по нарушение ст. ст. 168 и 265 отъ Врѣменнитѣ Сждебни Правила, на основание следнитѣ съображения: „Отъ съобразителната часть на обжалваното решение се вижда, че Т-ския Окржженъ Сждъ не е призналъ на представеното отъ кассаторката въ I инстанция архиерейско удостовѣрение съ дата 21-й априлий 1890 година № 82 (листъ 6 отъ производството на Мировий Сждия) сила да уничтожи завѣщанието отъ 26-й ноември 1888 година № 316 за това, защото това уничтожение не било станало по установения отъ закона за наследството (чл. 176) редъ.

Това сжждение на Окржжния Сждъ е несъобразно съ обстоятелствата на дѣлото и точния смисълъ на закона, защото, както се установява отъ самото производство на дѣлото и се признава и отъ Окржжния Сждъ, въпросното завѣщание е извършено още подъ *действието на старитѣ закони* т. е. *преди издаването и стжпването въ сила на новия законъ за наследството* отъ 17-й декември 1889 година т. е. прѣзъ 1888 година. Това като е тъй, то споредъ точния смисълъ на ст. 925 отъ Врѣменнитѣ Сждебни Правила, въ свръзка съ чл. 345 отъ новия законъ за наследството, дѣлата и препирнитѣ по духовни завѣщания т. е. по завѣщания, които сж извършени подъ действието и съгласно сжществувавшитѣ преди новия законъ за наследството закони и правила, подлежатъ на обсжждание и разрешение отъ надлежната *духовна власть*, следователно не подлѣжи на никакво съмнѣние, че уничтожението на такова духовно завѣщание, каквото е и въпросното, отъ 26-й ноември 1888 год. трѣбва да се признае за действително, щомъ то (уничтожението) е станало *по сжщия редъ, по който е било извършено и самото завѣщание* т. е. прѣдъ надлѣжната духовна власть.

както е станало и въ настоящий случай; ако и да не може да се откаже отъ друга страна, че завѣщательтъ М., като е уничтожилъ завѣщанието си на 21-й априлий 1890 година т. е. следъ всѫпването въ сила на новия законъ за наследството, е *можалъ* да се ползуза отъ начина, предвиденъ въ новия законъ за наследството (чл. 176), но отъ това никакъ не следва, че пъкъ начинътъ, който той е избралъ въ настоящия случай, е незаконенъ и недействителенъ, тъй като *предвидения въ цитиран я членъ (176) редъ за уничтожението на завѣщания, е повелителенъ и задължителенъ само за ония завѣщания, които сѫ извършени подъ действието на новий законъ за наследството.*

Отъ всичко до тукъ изложено става явно, че Т-ския Окрѫженъ Сѫдъ, като е призналъ противното и не е далъ сила и значение на архиерейското удостовѣрение отъ 21-й априлий 1890 година № 82, е нарушилъ ст. ст. 163 и 265 отъ Временнитѣ Сѫдебни Правила, което нарушение е сѫществено; значи оплакването на касаторката въ това отношение е основателно".

Правилно ли е решението на Върховния Кассационенъ сѫдъ? Не се стѣсняваме да искажемъ мнѣние, че това решение е съвършенно неправилно; то противоречи на духътъ и на цѣлта на чл. 176, За да се види, до колко разрешението на въпроса отъ касацията е несъобразно съ принципитѣ на закона, достатъчно е да обърнемъ внимание върху материята, за която говори чл. 176. Какво постановява този членъ? Той постановява две правила; а) по какъвъ начинъ се отмѣнява завѣщанието (чрезъ последующе завѣщание или чрезъ нотариаленъ актъ) и б) предъ коя власть се отмѣнява завѣщанието чрезъ нотариаленъ актъ. Значи, чл. 176 съдържа въ себе си *сѫдоустрайственъ* характеръ, като постановява, че нотариуситѣ сѫ властитѣ, предъ които се отмѣняватъ завѣщанията; ако отъ 17 декемврий 1889 г., дата отъ която закона за наследството е въ сила, нотариуситѣ сѫ компетентнитѣ власти, предъ които става отмѣнението на завѣщанията чрезъ актъ, то духовнитѣ власти не могатъ да иматъ сѫщата компетентность, защото не е допустимо, щото въ едно и сѫщо врѣме въ държавата да има *двѣ различни власти* (духовна и гражданска), натоварени съ една и сѫща

компетентность — по сѫщитѣ въпроси (отмѣнение на завѣщанието). Въ такъвъ смисъль се е произнесълъ сѫщия Кассац, Сѫдъ (Обаче II о Гражданско отдѣление) по другъ аналогиченъ въпросъ (решение отъ 13 юний 1892 г. подъ №. 170).

Ако решенията на Върхов. Кассац. Сѫдъ служатъ за ржководство на по-долнитѣ сѫдилища (чл. 732 отъ Гражд. Сѫпопроизводство), то кое отъ тѣзи двѣ противоположни по аналогични въпроси решения ще служи за ржководство? Не ще съмнание, че възглѣдътъ на второто Гражданско Отдѣление е по-правиленъ и по-съобразенъ съ духътъ и цѣлта на законитѣ.

Ако ли пъкъ едно завѣщание, извършено при действието на Екзарх. Уставъ се отмѣни въ времето на закона за наследството, чрезъ последующе завѣщание, то може ли това *последующе завѣщание* да отмѣни първото, ако то не е съставено по правилата на закона за наследството? Разбира се, че не. За да може *отмѣняющето* завѣщание да отмѣни едно пô-първо, то самó трѣбва да е валидно т. е. съставено по предписанитѣ, подъ страхъ на недействителность, отъ закона на наследството форми,

И така, извършеното при Екзархийския уставъ завѣщание може да се уничтожи само съ нотариаленъ актъ, *извършенъ* отъ нотариуса, а не отъ духовнитѣ власти, които отъ 17-й декември, 1889 г. не сѫ компетентни да извършватъ никакви действия по завѣщанията, не сѫ компетентни да *приематъ* изражението на каквато и да е воля; или пъкъ — съ последующе завѣщание, извършено по предписанитѣ отъ закона за наследството форми.

Чл. 177 [1]).

Недействителното завѣщание не може да има значение на нотариаленъ актъ за да отмѣни първото завѣщание.

Текста на чл. 177 установява правило, съ което се посвѣтява недѣлимостьта на волята. Това постановление е

[1]) C. It. 918.

твърде важно и то е резултатъ отъ дълги размишления и препирни между авторитѣ и юриспруденцията върху въпроса за дѣлимостьта или недѣлимосьта на волята. Въ горния чл. закона постановява, че отмѣнението става съ последующе завѣщание; за пълнота на закона трѣбваше да има и текстъ, който да опредѣля последствията на отмѣнението, ако отмѣняющето последующе завѣщание се окаже недействително по причина на неиспълнение на нѣкоя формалность. Да предположимъ, че Х. прави саморѫчно завѣщание съ дата 26 мартъ 1891 г. и после прави друго *публично* завѣщание съ дата 20 юлий 1891 год., което съдържа разни завѣти и отмѣнява изрично саморѫчното завѣщание отъ 26 мартъ 1891. Но оказа се, че *публ.чното* завѣщание е недѣйствително, само като такова, по причина, напримѣръ, че единъ отъ свидѣтелитѣ е завѣтникъ по това завѣщание (72 и 89 членове), а си остава валидно, като автентиченъ, нотариаленъ актъ. И тъй ,публичното завѣщание е недѣйствително, като такова, а валидно като нотариаленъ актъ. Пита се: публичното завѣщание, което се е оказало недействително, отмѣнява ли саморѫчното завѣщание отъ 26 мартъ 1891 год.? Този въпросъ е породилъ цѣла литература на двѣ противни мнѣния за разрешението му. Нашиятъ законодатель, като се е основалъ на принципътъ *quod nullum est nullum potest producere effectum*, разрешилъ въпроса съ изриченъ текстъ въ отрицателенъ смисълъ, т. е. когато последующето завѣщание е недействително, като такова, то, макаръ и да е валидно, като автентиченъ актъ, не отмѣнява предшествующето завѣщание. Но понеже въпроса е твърде споренъ, то законодаделя се е старалъ да направи и текста до възможность ясенъ и точенъ. И наистина, текста изрично постановява, че когато завѣщателния актъ е недействителенъ, като такъвъ, то той а) е *недействителенъ и като нотариаленъ актъ* и б) *не може да отмѣни първото завѣщание.*

При наличността на нашия изриченъ текстъ споръ̀тъ, който се е водилъ и води въ Франция, остава безпредмѣтенъ за насъ[1]).

Чл. 178 [2]).

Распорежданията, които сѫ отмѣнени по реда въ членъ 176, могатъ да се възобновятъ само съ ново завѣщание.

Чл. 178 разрешава въпроса, може ли завѣщателя да възобнови (*rivivere*) отмѣненото си завѣщание и, ако може, въ каква фѳрма.

Споредъ текста на този членъ завѣщателя има право да ретрактрира отмѣнението, направено съгласно правилото на чл. 176. Ретрактирането на отмѣнението закона допуща *само* съ ново завѣщание. Само въ тази форма се допуща възобновлението на отмѣнено завѣщание; съ другъ автентиченъ актъ завѣщателя не може да ретрактира отмѣнението. Въ противность на нашия законъ, французската доктрина допуща възкресяването на едно отмѣнено завѣщание и съ нотариаленъ актъ; това е, защото въ *Code Napoleon* липсува текстъ, който да отговаря на нашия чл. 178.

Защо закона допуща отмѣнение на завѣщанието и съ последующе завѣщание и съ нотариаленъ актъ, а ретракти-

---

1) Въ смисъль на нашия текстъ: Thiry, t. II, n° 473. — Bayle-Mouillard, t. III, n° 342 note a. — Merlin, Rép., v° Testam, sec, II, § 3, art. 2. — Poujol, sur l'art. 1035, n° 6. — Coin-Delisle, sur l'art — 1035, n° 8. — Troplong, t. IV, n° 2050. — Demolombe, t. XXII, n° 154. — Colmet de Santerre. t. IV, n° 184bis. — Aubry & Rau. t. VII, § 725 note 7. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2722. — Pand. fran., v° Donat., n° 9295. — Dalloz, Supp. v° Dispos. entre vifs, n° 1016. — Laurent, t. XIV n° 188. — D. P 1855, 1. 145,

Contrà: Malleville, sur l'art 1035. — Delvincourt, t. II, p. 378. — Marcadé; sur l'art 1035, n° 3. — Toullier, t. V, n° 620. — Vazeille, sur l'art, 1035, n° 2. — Bugnet, t. VIII, p. 309. — Coulon, *Quest. de droit*, p. 481. — Taulier, t. IV, p. 171. — Solon, *Nullité*, t. II, n°. 134. — Saintespès-Lescot, t. V, n° 1599. — Arntz. t. II, n° 2140, — Durarton, t. IX, n° 349. — Huc. t. VI, n° 370.

2) C. It. 919.

ранието на отмѣнението допуща *само чрезъ ново завѣщание*? Когато завѣщателя се ограничава само съ отмѣнение на завѣщанието, безъ да направи ново, съ това той иска да каже, че желае да умрѣ безъ завѣщание; а за да изяви воля, че желае да умрѣ *ab intestato*, като унищожава предшествующа воля, логически нѣма нужда отъ ново завѣщание. Наопаки, когато иска да унищожи направеното отмѣнение и да възкреси отмѣненото разпореждание, съ това той изсказва воля, да умрѣ съ завѣщание, *testato* и да изключи намѣсата на закона въ уреждането на наследството; но тази воля да умрѣ *testato* е, която съставлява именно завѣщанието; отъ това се разбира логическата необходимость отъ едно ново завѣщание, за да се възкресатъ разпорежданията, съдържащи се въ друго отмѣнено завѣщание[1]). Новото завѣщание е една ново воляизявление, направено по установенитѣ отъ закона форми.

Напримѣръ Х. прави едно саморжчно завѣщание и послѣ го отмѣнява изрично. По послѣ сжщото саморжчно завѣщание се преобръща въ тайно, което се предава на нотариуса съгласно чл. 67. Това е достатъчно да създаде ново завѣщание, то е възкресено завѣщание съгласно чл. 178, защото, макаръ отъ една страна въ предадения на нотариуса пликъ и да е турено едно отмѣнено завѣщание, знае се, отъ друга, че тайното завѣщание получава сила само отъ декларацията на завѣщателя предъ нотариуса при предаване пликътъ за пазение. Понеже сжщностьта на тайното завѣщание се състои въ прѣдавянието му на нотариуса за пазение и въ декларацията на завѣщателя, че то съдържа последната му воля, това стига, щото книгата, на която е написано завѣщание, то да стане едно *ново* тайно завѣщание[2]).

Или: едно саморжчно завѣщание е отмѣнено съ друго последующе, пакъ саморжчно, но съвършенно противно; слѣдъ това завѣщателя написва отъ долѣ на първото завѣщание една декларация, че *това* завѣщание е въ сила, а не второто. Тази декларация, написана, датирана и подписана отъ завѣщателя, възкресява завѣщанието, върху което е написана[3]).

---

[1]) Ricci. t. III. n° 243.

[2]) App. Catanzaro, 22 novembre 1881 (*Annali* X, 3,171).

[3]) Cass Napoli, 25 febbraio 1881 (Guiris. it. 1871 — 1. I. 577).

Трѣбва ли въ новото завѣщание да се възпроизвеждатъ, да се повтарятъ разпорежданията въ отмѣненото завѣщание, или завѣщателя може само да изрази волята си въ общи термини; напримѣръ: *„съ настоящето си завѣщание възобновявамъ всичкитѣ завѣщателни разпорѣждания; отъ еди-кое си отмѣнено мое завѣщание?“*. Закона изисква да има ново завѣщание, т. е. актъ, съ който завѣщателя *да се разпорежда съ имоти.* И приведената въ примѣръ обща фраза съдържа *разпорѣждание съ имоти,* защото тя иска възкръсяването на едно завѣщание, което съдържа разни разпорѣждания съ имоти, т. е. общата фраза постановява *изобщо* това, което *въ подробность* разпорѣжда отмѣненото завѣщание. И тъй, не е нуждно, новото ретрактирующе завѣщание да съдържа, да повтаря отмѣненитѣ разпореждания; достатъчно е да изрази воля за възобновление, за възвръщание силата на отмѣненото завѣщание[1]). И наистина, защо да се заставлява завѣщателя да възпроизвежда повторно своитѣ разпореждания които възкръсватъ, щомъ се отстрани отмѣнението.

Членъ 179 [2]).

Послѣдующитѣ завѣщания, които не отмѣняватъ изрично предшествующитѣ, уничтожаватъ въ последнитѣ само ония разпореждания, които сѫ несъвмѣстими съ новитѣ или противорѣчущи тѣмъ.

По римското право завѣщанието трѣбваше непременно да разпредѣли цѣлото наследствено имущество на завѣщателя и никой не можеше да умрѣ *partim testatus, partim intestatus;* следователно, по римското право никой не можеше да завѣщава втори пѫть, безъ да измѣни напълно волята си прочее, и сѫществуването на двѣ завѣщания едноврѣменно е несъвмѣстимо. По тази причина се е образувало и правилото: *Posteriore testamento prius rumpitur.* Нашия законъ постановява съвършенно противното: че всѣкой може да завѣщае само часть отъ имота си; освенъ това въ различни врѣ-

---

[1]) Bruno, p. 228 n° 1 — Laurent, t. XIV, n° 198 — Ricci, t. III, n° 244.
[2]) C. It. 920; C. N. 1036.

мена може да завѣщава различни части отъ своето имущество (чл. 44). Когато едно лице направи две последователни завѣщания, не значи, че последното унищожава първото. Прочее, завѣщателя може да остави нѣколко завѣщания; ако едното не отмѣнява другото, трѣбва всички да се испълнятъ, ако нѣма нѣкоя невмѣстимость или противоречие При все това последующето завѣщание на основание правилото: *Postetiora prioribus derogant*, унищожава тѣзи разпореждания отъ предшествующето завѣщание, които сж несъвмѣстими съ тѣзи на последното. И наистина, *in testamentis novissimae scripturae praevalent*, или *in legatis, novissimae scripturae valent.*

Терминитѣ, които закона употрѣбява *„несъвмѣстими“* и *„противоречущи“* изразяватъ едно и сжщото, а именно, такива разпореждания, които не могатъ да се съгласятъ помежду си, немогатъ да сжществуватъ заедно.

Науката дѣли несъвмѣстимостьта на *материална* и *волева* (*intentionnelle*).

Материална несъвмѣстимость има тогава, когато съвмѣстното испълнение на две разпореждания отъ предшествующето и последующето завѣщание е абсолютно невъзможно. Напримѣръ Х. завѣщава на *Z.* единъ имотъ въ пълна собственность и после съ друго последующе завѣщание му завѣщава правото за ползуване отъ сжщия имотъ. Тука е абсолютно невъзможно, щото *Z* едноврѣмено да е собственикъ и узуфрутиеръ, защото никой не може да бжде узуфрутиеръ на своето собственно нѣщо! *Res sua nemini servit.*

И наистина, ако се испълнятъ и двете завѣщания, ще излѣзе, че Z. добива сервитутъ върху своята собственна вещь. Резултата отъ материалната несъвмѣстимость е, че последующия завѣтъ отмѣнява предшествующия, като материално несъвмѣстимъ съ него [1]).

Волевата несъвмѣстимость (*L'incompatibilité intentionnelle*) е тази, която произтича отъ намѣрението на завѣщателя. Тъй, има несъвмѣстимость въ намѣрението, когато съвмѣстното испълнение на две разпореждания отъ предшест-

---

[1]) Aubry & Rau, t. VII, § 725· — Demolombe, t. XXII, n° 170. — Laurent, t. XIV, n° 204. — Picot, t. I, p. 621. — Troplong. t. IV. n° 2070· p. 228. — Duranton, t. IX, n° 452. — Buniva, n° 3698, 3699.

вующе и последующе завѣщание е възможно, но когато не може да се направи, защото е противно на намѣрението на завѣщателя, изразено въ общностьта на неговитѣ завѣщателни разпореждания, т. е. въ каузата, срокътъ и други обстоятелства, съ които завѣщателя си е служилъ [1]).

Когато е очевидно, че два завѣта по две разни завѣщания отъ материална страна не сж несъвмѣстими, трѣбва да се дири, нѣма ли несъвмѣстимость между тѣзи два завѣта, происходящи отъ намѣрението на завѣщателя. Тамъ, гдето има очевидна материална несъвмѣстимость, сждътъ прилага правилото *Testamentum posterius rumpit prius* и обявява, че последния завѣтъ отмѣнява по-първия; а тамъ, гдето нѣма материална несъвмѣстимость, сждътъ е длъженъ да издирва намѣрението на завѣщателя.

При това трѣбва да забелѣжимъ, че отказването на сждилището да постанови, че има мѣсто за отмѣнение при наличностьта на материялна несъвмѣстимость, подлежи на обсжждането на Кассационния Сждъ; а, когато отмѣнението може да произлѣзи просто отъ едно противоречие въ намѣрението на завѣщателя, въ такъвъ случай сждътъ по сжщество може да допусне или не отмѣнение, като се ржководи отъ съпровождающитѣ завѣщанието обстоятелства; въ това отношение решението на сждътъ, каквото и да е то, не подлежи на кассационно провѣрявание; сждътъ по сжщество има суверенно право да постановява съгласно обствятелствата, безъ да може да е провѣряванъ по касационенъ редъ [2]).

За по-ясно представление на волевата несъвмѣстимость ще приведемъ нѣколко примѣра. Да предположимъ, че X. съ едно първо завѣщание завѣщава на Z. една кжща; съ друго последующе завѣщание X. завѣщава сжщата кжща на У. Пита се: има прехвърляне *de personâ honoratâ in personam honoratam* има ли материална несъвмѣстимость на тѣзи два завѣта? Материална несъвмѣстимость нѣма, защото X. има право да завѣщае единъ и сжщъ предмѣтъ на двама завѣтници съединени; обаче, съ отговора, че тука нѣма материална несъвмѣстимость въпроса не се свършва, защото, ако нѣма такава, може да има волева несъв-

---

[1]) Dalloz, n° 4200.

[2]) Aubry & Rau, t. VII, p. 517, § 725. — Dalloz, n° 4201.—Laurent, t. XIV, n°. 205. — 1851, 1, 74.

местимость, т. е. намѣрението на завѣщателя може да е, щото последния завѣтъ на У. да отмѣни първия завѣтъ на Z. Въ такъвъ случай сѫдътъ по сѫщество трѣбва да се произнесе, какво е било намѣрението на завѣщателя: да завѣщае кѫщата съ две завѣщания на Z. и У. ли, или пъкъ съ последния завѣтъ, направенъ въ полза на Z., да отмѣни първия. За да открие намѣрението на завѣщателя, сѫдътъ, както казахме, ще се ржководи отъ съдържанието на завѣщанието, отъ обстоятелствата, които сѫ съпровождали съставлението му, и други.

Другъ примѣръ: Х. завѣщава на Z. кѫщата си, после, съ друго завѣщание, казва: *завѣщавамъ всичкитѣ си имоти на У.*: последующето завѣщание отменява ли завѣта на Z. по първото завѣщание? Като отговоръ на този въпросъ може да се каже само, че въ случая нѣма материална несъвмѣстимость; и двата завѣта могатъ да се съгласятъ, като се приеме, че Х. е завѣщалъ съ последующето завѣщание на У. само тези си имоти, които по-рано не сѫ биле завѣщани другиму, ако действително намерението на завѣщателя Х. е било такова. Тъй щото на въпроса може да се отговори: че материална несъвмѣстимость нѣма, но отмѣнението или оставянието въ сила на завѣта зависи отъ решението на сѫдията по сѫщество, който ще постанови суверенно, т. е. безъ да бѫде повѣряванъ по касационенъ редъ. И тъй, върховния решитель въ подобни въпроси е намѣрението на завѣщателя, което сѫдията трѣбва да дири съ особенна мѫдрость и щателность.

Трѣбва да забелѣжимъ, че твърде е мѫчно да се оцени и открие съ точность намѣрението на завѣщателя и повечето пѫти се ще остане извѣстно съмнѣние. Трѣбва да има несъмненно изражение въ последующето завѣщание, което да опредѣли точно намѣрението; тъй напримеръ, ако предположимъ, че въ първата хипотеза завѣщателя пише въ последното си завѣщание така: *завѣщавамъ на У. кѫщата си която съ по-първо завѣщание бѣхъ завѣщалъ на Z*", то не остава никакво съмнѣние, че намерѣнието на Х е било: съ втория завѣтъ на У. да отмѣни първия завѣтъ на Z. Безъ подобна изричность намѣрението на Х. не може да бѫде несъмненно.

Може съ нѣколко завѣщателни распореждания да се завѣщае въ полза на едно и сѫщо лице; въ такъвъ случай трѣбва да се види, да ли има кумулация на завѣщания, или пъкъ първото е изменено, уголѣмено или намалено.

Ако, следъ като съмъ завѣщалъ на моя длъжникъ сумата, която той ми дължи, му завѣщая съ едно последующе завѣщание всичкитѣ лихви, които ще ми дължи до деньтъ на отваряние наследството, счита се, че съмъ отмѣнилъ първото завѣщание, защото има противорѣчие между двата завѣта[1]), въ какъвто случай *novissima scruptura valet.*

Да се спремъ на единъ специаленъ случай, който често може да се представи.

Ако, следъ като съмъ завѣщалъ на А. една кѫща, съ друго последующе завѣщание му завѣщавамъ 5000 лева, ще се счете ли първия завѣтъ на кѫщата за отмененъ? Римскитѣ юрисконсулти решаваха въпроса въ утвърдителенъ смисъль. Но може да се каже, че въ случая нѣма никакво противоречие между двата завѣта; тѣ не сѫ и несъвмѣстими, защото могатъ да сѫществуватъ паралелно.

Природата на двата завѣта ни дава да мислимъ, че завѣщанието на една сума не отмѣнява завѣщанието на кѫщата. Твърде е възможно, щото сумата да е завѣщана съ последующе завѣщание, за да се меблира завѣщаната кѫща. Разрѣшението на въпроса ще зависи отъ намѣрението на завѣщателя, което сѫдията по сѫщество трѣбва да открие.

Когато ще издирва намѣрението на завѣщателя, сѫдията ще види, да ли втория завѣтъ е тъй сѫщо единъ опредѣленъ предметъ отъ сѫщия видъ, или е едно количество.

Ако завѣта е единъ опредѣленъ предметъ отъ известенъ видъ и се повтаря въ нѣколко завѣщания последователно, дължи се само последния завѣтъ, защото се счита че завѣщателя, който повтаря нѣколко пѫти едно распореждание отъ този родъ, не завѣщава последователно отъ едно и сѫщо нѣщо, но по-скоро припомнюва завѣщаното, *non saepius eamdem rem legare, sed magis saepius loqui,* както казва Папиниапъ.[2]) За да се счете, че и двата завѣта се дъл-

---

[1]) L. 28, § 5, ff. *de Liberatione legatâ.*

[2]) L. 66. *De Legat.*, 2.—Furgole, chap. II, n° 118.—*Junge* Menochius lib. 4. *Praesump* n° 128.—Pothier, *Pand*, t. II. n° 217.

жатъ, завѣтника, трѣбва да докаже, че завѣщателя е искалъ да му завѣщае, съ второто завѣщание, и втория завѣтъ. Въ случай на съмнѣние първия завѣтъ се счита отмѣненъ[1]), или по-добре казано, и двата завѣта се сливатъ въ единъ.

Какъ трѣбва да постжпва сждътъ, когато има съмнѣние върху намѣренията на завѣщателя? Този въпросъ е твърдѣ важенъ и заслужава, за разрешението си, нѣколко цитати отъ нѣкои автори. Тъй, Toullier пише: „Ако, следъ като установя Петра за мой универсаленъ наследникъ съ първото си завѣщание, установя съ друго последующе завѣщание за вторъ мой универсаленъ наследникъ Павла, то споредъ римското право първото завѣщание е отмѣнено *ipso jure*, защото то не допуща съвмѣстното сжществувание на двѣ завѣщания или на двѣ установления на завѣтникъ. Друго яче е по кодекса, споредъ който последующитѣ завѣщания отмѣняватъ само тѣзи разпореждания, които сж несъвмѣстими въ новитѣ или които сж противоречащи. И тъй, нѣма никаква несъвмѣстимость да установишъ двама или повече наследници, които да раздѣлятъ наследството“ [2]). Laurent, като критикува мнѣнието на *Toullier* казва: „Аргументацията щѣше да бжде превъзходна, ако всичкитѣ завѣщатели бѣха изучили римското право и гражданското право; но три четвърти отъ завѣщателитѣ нѣматъ ни най-малко понятие за правото; трѣбва да видимъ какво тѣ разбиратъ подъ новото установление на единъ универсаленъ завѣтникъ. Всичкитѣ ще кажатъ; това е едно абсолютно измѣнение на волята. Този, който най-напредъ е искалъ да облагодѣтелствова Петра, не желае после нищо да му даде; той установява за свой универсаленъ наследникъ Павла, и нему желае да остави всичкото си имущество. Ако завѣщателя желае да установи съвмѣстно Петра и Павла, той щеше да има грижата да го каже, защото нѣма освѣнъ да прибави само едно име въ своето разпореждание; а той замълчава това име; това мълчание е равносилно съ отмѣнение. Ето единъ конфликтъ между намѣрението на завѣщателя и правото. Кой ще земе връхъ? Волята на завѣщателя, защото тя е законътъ, а правото се намѣсва само за да даде испълнение“ [3]). И наистина, сждиитѣ трѣбва да оста-

---

[3]) Voët, *De Legat*, n° 34.

[1]) Toullier, t. V, n° 646.

[2]) Laurent, t. XIV, n° 209.

вятъ правото на страна, когато тълкуватъ намѣрението на завѣщателя, защото волята на човѣка е толкова капризиозна, щото не може да се подчини на никое шаблонно правило. И тъй, споредъ мнѣнието на Laurent първото завѣщание само тогава не се отмѣнява отъ последующето, когато отъ това последното се вижда, че завѣщателя е желаялъ да не отмѣни първия завѣтъ, желалъ е да го остави въ сила. Но това мнѣние е твърде строго и не отговаря на духътъ на законътъ. Щомъ законодателя дава право на сждътъ по сѫщество суверенно да оцѣнява намѣрението на завѣщателя, като се основава на мждростьта на сждиитѣ, тѣ не могатъ да провъзгласяватъ за унищоженъ всѣки предидущи завѣтъ, ако той изрично не е подкрепенъ отъ последующето завѣщание, защото тука въпроса не е за изрично, но за мълчаливо отмѣнение. Даже нѣщо повече: нѣкога завѣщателя може да каже съ обща фраза въ едно свое последующе завѣщание, че оставя въ сила всичкитѣ си предидущи завѣщания, и при това сждътъ, като оцени частнитѣ обстоятелства и язикътъ на завѣщателя, ще реши, че намѣрението на последния е било, щото съ последующето завѣщание да отмѣни нѣкои завѣти отъ първитѣ завѣщания.

Това най-ясно се вижда отъ чисто паричнитѣ завѣти по разни последующи завѣщания.

Направенитѣ на едно и сѫщо лице въ разни завѣщания парични завѣти трѣбва ли да се испълняватъ едноврѣменно, или единъ отъ завѣтитѣ отмѣнява другия? По този въпросъ не сж съгласни авторитѣ; французската юриспруденция е тоже различна по въпроса. Когато отъ самото завѣщание и отъ обстоятелствата, които го съпровождатъ, се вижда намѣрението на завѣщателя, тогава сждътъ решава споредъ това намѣрение. Но какъ да постжпи сждътъ въ такъвъ случай, когато отъ завѣщанието не може да се узнае завѣщателевото намѣрение? Споредъ мнѣнието на *Laurent*, всѣкой, който не е училъ правото, трѣбва да отговори че последующия завѣтъ трѣбва да отмѣни първия, защото, този, който завѣщава по разни завѣщания, ако желае да обеме въ по-подирнето си завѣщание и първо завѣщанитѣ суммы, трѣбва да упомене това и въ последното си завѣщание. Тъй сѫщо, споредъ учения авторъ, трѣбва да отговори

и сждътъ [1]). Много автори не сж съгласни съ мнѣнието на Laurent [2]). Въпроса, обаче, вънъ отъ това обстоятелство, че поражда разни отговори, е отъ голѣма важность, която ще оправдае привеждането единъ случай отъ французската сждебна практика, който нагледно ще представи какви противоречия могатъ да възникнатъ. Ние земаме случая така както е изложенъ у Laurent Dalloz [3]). „Греноблския сждъ казва твърде добре, че art. 1,036 не е начерталъ никакво правило, по което да се познава несъвмѣстимостьта и противоречието, и че вследствие на това законодателя се отнася необходимо къмъ мждростьта на сждиитѣ, за които волята на завѣщателя трѣбва да е върховния регуляторъ (*le régulateur suprême*). Имало три завѣщания; по първото завѣщателя е далъ на единъ завѣтникъ 4,000 франка, платими една година следъ смъртьта му; съ второ завѣщание, той дава на сжщия завѣтникъ 6,000 франка, платими въ една година. Третото завѣщание съдържа разни завѣти въ полза на слугитѣ и клауза, съ която завѣщателя обявява, че той разбира, че предшествующитѣ завѣщания, направени отъ него, оставатъ въ сила. Какъ единъ юрисконсултъ би резониралъ при тѣзи три завѣщания? Той би казалъ: завѣщателя изрично е подържалъ всичкитѣ си завѣщания; прочее, тѣ трѣбва да се испълнятъ едновременно: а втория завѣтъ отъ 6,000 фр, не е несъвмѣстимъ съ първия отъ 4,000 фр.; следователно, завѣтника има право за 10,000 фр. Това трѣбва да се реши така още повече, че завѣщателя е билъ единъ старъ *avoué*, значи человѣкъ на закона. Обаче, Гренобълския сждъ не е билъ на това мнѣние; за него, напопаки, е било очевидно, че завѣта отъ 6,000 фр. отмѣнява предшествущия завѣтъ отъ 4,000 фр. само за това, защото завѣщателя не е обявилъ че освенъ 4,000 фр., той му давалъ още 6,000; той е мислилъ да увеличи размѣра на завѣта, но той не е искалъ да смѣси двата завѣта. Съ тази интерпретация, сждилището показва на нѣкои обстоятелства отъ завѣщанията: и двѣтѣ завѣщания сж писани съ едни и сжщи тер-

---

[1]) Laurent. t. XIV n° 217. — Colmet de Santerre, t. IV, n° 183 bis.

[2]) Merlin, Rép. v° *Légs*, sect. IV, § 3, n° 2. — Baile-Mouillard-t III, n° 343 note *a*. — Coin-Delisle. sur l'art. 1036, n°. 8 — Saintespès, Lescot, t. V, n° 1655. — Demolombe. t. XXII, n° 197. — Aubry & Rau, t. VII, § 725, note 23.

[3]) Dalloz, n° 4230.

мини; направени въ течението на една година, въ което врѣме имотното състояние на завѣщателя не се е значително измѣнило; прочее, не е имало никакъвъ резонъ да се даватъ на завѣтника 10,000 фр.". Отъ този сѫдебенъ случай ясно се вижда, какви противоречиви разсѫждения и мнѣния могатъ да се пораждатъ, както между авторитѣ, тъй и въ юриспруденцията.

Споредъ мнѣнието на *Pothier*, ако въ първото завѣщанне завѣщателя е завѣщалъ едно опредѣлено количество, и ако съ второ завѣщание завѣщава отъ сѫщото количество, но въ по-голѣмъ или по-малъкъ размѣръ, на сѫщото лице, предполага се, че той е искалъ да измѣни първото си разпореждане съ второто [1]).

Понеже това правило е много общо и би могло да причини много и голѣми грѣшки, нѣкои автори препоржчватъ да се прави следното различие: ако едно количество е завѣщано два пѫти на едно и сѫщо лице въ двѣ отдѣлни завѣщания, въ които тѣзи два завѣта сѫ направени безусловно, безъ никаква видима връзка между тѣхъ, тогава, при съмнѣние, се счита, че завѣщателя е искалъ да удвои завѣта [2]); ако ли пъкъ тѣзи два завѣта сѫ биле завѣщани за една и сѫща причина *ob unam et eamdem causam*, въ такъвъ случай втория отмѣнява първия [3]), защото единството и тождеството на причината предполага и единството и тождеството на завѣта. Напримѣръ Х. завѣщива на слугата си А. 1000 лева *като награда за неговото вѣрно служение*; въ друго едно последующе завѣщание, направено шесть месеци следъ първото, му завѣщава 1200 лева, *като награда за неговото вѣрно служение*. Тукъ е ясно, че последния завѣтъ отмѣнява първия, защото завѣщателя е искалъ да възнагради вѣрното служение на своя служитель съ извѣстна сума, която се върти около 1000 лева.

Но по кое правило да се ржководи сѫдията, когато завѣщателя завѣщава съ двѣ последователни завѣщания разни суми на едно и сѫщо лице, безъ да означава и причината имъ. Напримѣръ Х. завѣщава на А. 20.000 лева; съ едно последующе завѣщание той завѣщава на сѫщия А. 10,000 лева.

---

[1]) Pothier. *Pandectes*, t. II, n° 318.
[2]) L. 12, D., *De probat et praesum.*
[3]) L, 18, D., *De adim. legati.*

безъ да означава каквато и да е причина за завѣта? Споредъ теорията на Pothier, втория завѣтъ отмѣнява първия. Но това решение би било много смѣло. Кое, въ този случай показва, че завѣщателя е измѣнилъ намѣрението си въ смисълъ да намали завѣта? Кой може да твърди, че той не е искалъ да расшири своята щедрость спрѣмо А.? При съмнѣние, счита се, че завѣщателя е искалъ да увеличи завѣта; Завѣтника се явява съ двѣ валидни завѣщания; тѣ трѣбва да бѫдатъ испълнени спрѣмо него точно, освенъ ако се докаже отъ наследницитѣ, че завѣщателя е желаялъ да даде на А. само 10,000 лева, а не 20,000+10,000=30,000 л. Това е мнѣнието на италиянския Коментаторъ *Bartole*, основано върху L. 12 D. *De probationibus.*

Ако Х. завѣщае на А. една сума отъ 5000 лева, и съ друго послѣдъюще завѣщание му остави единъ пръстенъ съ брилянтъ за приблизителна стойность и по сѫщата причина *ob unam et eamdem causam*, макаръ завѣтитѣ, по природата си да сѫ разнородни, счита се, че втория завѣтъ отмѣнява първия. Но, ако има съмнѣние за намѣрението на завѣщателя, и двата завѣта оставатъ въ сила; защото тѣ иматъ въ своя полза титръ, а следователно и презумпция.

Има несъвмѣстимость, а следователно и отмѣнение на първия завѣтъ, когато завѣщательтъ е измѣнилъ условията, при които сѫ биле направени завѣтитѣ; напримѣръ, когато първия завѣтъ е билъ безусловенъ, а втория, направенъ съ послѣдующе завѣщание, макаръ отъ сѫщия родъ, е направенъ условно и *vice versa*[1])

Мантика се спира върху случая, когато самъ завѣщателя испълни при живота си наложеното на завѣтника условие. Това испълнение на условието, направено отъ самия завѣщатель, отмѣнява ли завѣта, ако сѫщия е завѣщанъ на друго лице? Напр. Тициусъ завѣщава на Мевиусъ 10,000 лв. съ задължение да постави портрета му въ академията на наукитѣ. Тициусъ испълнява самъ това условие, като поставя тамъ портрета си. Следъ това завѣщава сѫщата сума на Кайусъ безъ условие. Казватъ, че факта на испълнение условието отъ страна на завѣщателя отмѣня завѣта. Такова разрешението на въпроса ще бѫде вѣрно само тогава, когато условието за поставяние портрета въ академията е било конечната причина

[1]) Voët, *De adim. legat*, 7.

за завѣта (*une cause finale*), а не и тогава, когато то е било само като побудителна причина (*cause imprulsive*).

Има отмѣнение на завѣта и тогава, когато самъ завѣщателя го испълни като го даде на завѣтника въ форма на дѣлъ още презъ живота си, а пъкъ е билъ предназначенъ да се даде подиръ смъртьта. Въ този случай завѣта става безполезенъ, защото последующето дарение го консомира. Императоръ Александъръ дава единъ подобенъ примѣръ въ L. II, C. *de legat.* Единъ баща завѣщалъ на дъщеря си една сума, която да ѝ служи за зестра. После това завѣщателя още при живота си дава сѫщата сума като зестра на дъщеря си, която се оженва. Дъщерята не може нищо да рекламира по завѣщанието. Въ този случай дарението отнѣма на завѣта неговата причина и неговото действие, като дава веднага на облагодѣтелствувания преимуществото, което завѣщателя е тъкмялъ да му даде следъ смъртьта си. Бащата е искалъ да превари смъртьта си и да не оставя дъщеря си да чака.

Ако бащата бѣ далъ на дъщеря си само часть отъ завѣщаната сума, тя, следъ смъртьта му, ще има право да иска остатъка като завѣтъ.[1]) Това разрешение на въпроса има и свои противници. Така, *Bartole* казва, че, когато завѣтътъ е билъ предназначенъ за настанявание или за задомявание, ако за последното е било похарчено отъ завѣщателя по-малко отъ опредѣленото въ завѣта, завѣтника нѣма никакво право за остатъка следъ смъртьта на завѣщателя, защото причината на завѣта е испълнена, понеже дъщерята е задомена вече; завѣта остава безполезенъ за остатъка.

Това тълкувавне е много строго. То не хармонира съ предполагаемата воля на завѣщателя — баща, която не е била да намали сумата, предназначена отъ него за задомявание, което се състои не само въ факта на жднитбата, но въ обзавеждание на стопанство [2])

Въпросътъ е важенъ, нека го пояснимъ и съ другъ примѣръ, който често се представлява въ живота. Завѣщателя има плѣменници — сестрини дъщери — желае да ги натъкми и задоми. За тази цѣль той прави завѣщание, въ което

---

[1]) Fachine, *Contravers*, 5. 55.

[2]) Аргум. отъ L, 22, D. *De legai.*, 2°.

казва: завѣщавамъ на моитѣ плѣменници А и Б по 50,000 лв. които да имъ се платятъ при задомяването. Завѣщателя, който се ползува съ отлично здравие, живѣе дълги години следъ написване на завѣщанието. Неговитѣ плѣменници се оженватъ още при живота му. За да ги ожени добре, той имъ дава завѣщанитѣ суми при живота си, т. е. завѣщателя самъ испълнява завѣтитѣ. Следъ смъртьта на завѣщателя двѣтѣ племенници А. и Б. се явяватъ и искатъ да имъ се дадатъ завѣщанитѣ суми по 50,000 лева, като поддържатъ, че има кумулация на дарение и завѣтъ. Понеже и дарението и завѣта иматъ една и сѫща причина *Una et eadem causa*, то се счита, че дарението е отмѣнило завѣта, като го е направило безполезенъ, защото сумитѣ сѫ биле завѣщани за задомявание на завѣтницитѣ, и тѣ имъ сѫ биле платени отъ самия завѣщатель, при живота му, когато тѣ сѫ се женили. И наистина, завѣщателя лично е заплатилъ като зестра сумитѣ, които той е завѣщалъ за зестра. Въ такъвъ случай идентичностьта на платената като зестра сума съ завѣщаната доказва напълно идентичностьта на причината на завѣта; а пъкъ ние казахме, че, когато двѣ дарения се основаватъ на една и сѫща причина *ex unâ et eadem causa*, тѣзи двѣ дарения, едното отъ които макаръ да е завѣтъ, не могатъ да сѫществуватъ съвмѣстно; не могатъ да бѫдатъ кумулирани.

Ако завѣщательтъ бѣ далъ на едната си плѣменница, при оженването ѝ, само 30,000 лева. подиръ смъртьта му тя има право да иска остатъка отъ завѣщаната сума отъ 20,000 лева. Предварително даденитѣ суми отъ завѣщанитѣ се считатъ дадени съ намѣрение, дарението да компенсира завѣта изцѣло или отъ части. *Intelligitur facta animo compensandi*, както удачно забелѣзва кардинала Мантика [1]).

Когато съ едно първо завѣщание се установи единъ универсаленъ завѣтникъ, а съ втово завѣщание завѣщателя прави частни завѣти, то частния завѣтъ отмѣнява ли универсалния? Този въпросъ може да има отрицателенъ отговоръ само за случая, когато частнитѣ завѣти сѫ направени въ полза на други лица, а не въ полза на сѫщия универсаленъ завѣтникъ. Въ такъвъ случай частния завѣтъ, макаръ и по-

---

[1]) Mantica, *Conjectur.*, 12, 6, 18.

последующъ, не отмѣнява универсалния завѣтъ; новитѣ частни завѣти сж само едно намаление на универсалния завѣтъ. Ако ли частния завѣтъ е направенъ въ полза на самия универсаленъ завѣтникъ, който е установенъ съ по-първо завѣщание, въпроса се разрешава различно[1]).

Има ли мълчеливо отмѣнение, когато завѣщателя завѣщае на едно и сжщо лице двѣ различни нѣща въ двѣ послѣдующи завѣщания? Този въпросъ се решава различно. Едни, като мислятъ, че тука нѣма никаква несъвмѣстимость, защото завѣщателя има право да направи нѣколко завѣти въ различни врѣмена, казватъ, че въ случая нѣма отмѣнение[2]). Други мислятъ, че между два подобни завѣта има противорѣчие и вслѣдствие на това последующето завѣщание трѣбва да уничтожи първото. Трети пъкъ казватъ, че при всичко че не се съглежда юридическа несъвмѣстимость и противорѣчие, за разрѣшението на този въпросъ сждътъ трѣбва да дири намѣрението на завѣщателя[3]).

Ако ли пъкъ завѣщателя съ едно последующе завѣщание дава сжщото на сжщия завѣтникъ въ умаленъ размѣръ, то се предполага, че последующия завѣтъ отмѣнява предшествующия[4]).

Отъ всичко изложено до тука следва: когато има материална несъвмѣстимость, последующиятъ завѣтъ непрѣменно отмѣнява предшествующия; когато нѣма материална несъвмѣстимость или явно противорѣчие, които абсолютно не допущатъ едноврѣменното испълнение на двата завѣта, трѣбва да се търси нѣма ли волева несъвмѣстимость, т. е. да ли намѣрението на завѣщателя не е такова, щото да е разбралъ, че отмѣнява предшествующия завѣтъ.

Членъ 180[5]),

Отмѣнението, направено чрѣзъ едно последующе завѣщание, има пълно действие, ако тоя новъ актъ и да остане неиспълненъ по причина на не-

---

[1]) Dalloz, n° 4216.
[2]) Demolombe, t. XXII, n° 197.
[3]) Laurent, t. XIV, n° 215.
[4]) Pothier, t. VIII. p. 310 n° 302.
[5]) C. It. 921; C. N. 1037.

способностьта на установения наследникъ или на завѣтника, или по причина на тѣхното отказване да приематъ наследството.

Членъ 177 опредѣля действието на невалидното отмѣняюще завѣщание спрямо отмѣняемото, като основава невалидностьта върху неизпълнението на нѣкои сѫществени формалности, прѣдписани отъ закона подъ страхъ на недѣйствителность. Но едно завѣщание може да бѫде недействително (*caduc*) и по други причини, които се криятъ въ самата личность на завѣтника или въ негово действие, като неспособность или отричанне отъ завѣта и др. Чл. 180 опредѣля действието на такова недействително отмѣняюще завѣщание спрямо отмѣняемото. Въ първия случай, когато завѣщанието е недействително, то има пълно действие. Отъ това слѣдва, че завѣщателя не туря отмѣнението въ зависимость отъ испълнението или неизпълнението на второто си разпореждание; че това отмѣниние е обсолютно въ тази смисълъ че то трѣова да произведе своето действие даже и тогава когато новитѣ разпореждания останатъ неизпълнени по причина, че установенния наследникъ или завѣтникъ излѣзе неспособенъ, или се отрѣче отъ завѣта.

Смъртьта на завѣтника по второто завѣщание преди завѣщателя, която обикновенно оставя завѣщанието безъ действие (чл. 160) не унищожава ли действието и на отмѣняющето завѣщание? Този въпросъ не е изрично разрешенъ отъ закона, но ние мислимъ, че чл. 180, по аналогия, е приложимъ и къмъ случая, защото завѣтника по второто завѣщание умира преди завѣщателя, който, ако желаеше, следъ смъртьта на завѣтника, да удържи завѣта въ полза на първия завѣтникъ, трѣбваше да направи ново разпореждание; щомъ не направи такова распореждание, то значи, че желае да поддържи отмѣнението и да прехвърли своето имущество върху наследници *ab intestat*[1]).

---

[1]) Laureut, t. XIV, n° 194. — Fuzier-Herman, sur l'art. 1037, n° 4. — Aubry & Rau, t. VII, § 725. — Demolombe, t. XXII, n° 205. — Dalloz, Rép n° 4175. — Huc. t. VI, n° 379. — Pand. fr. v° *Donat* ., n° 9347. — Baudry. Lacantinerie, t. II, n° 2749. — Duranton, t, IX, n° 450. — Vazeille, sur l'art. 1037 n° 3. — Grenier, t. III, n° 344 и др.

Членъ 181 [1])

Тайното завѣщание, а тъй сѫщо и саморѫчното, депозирано за пазение у нотариуса, може да се земе назадъ въ всѣко врѣме отъ завѣщателя.

Протокола за повръщане завѣщанието се прави отъ нотариуса въ присѫтствието на завѣщателя, кмета и двама свидѣтели. Кметътъ е длъженъ добрѣ да е увѣренъ за тождественностьта на личностьта на завѣщателя.

Протокола за повръщание завѣщанието се подписва отъ завѣщателя, кмета, свидѣтелитѣ и нотариуса.

Членъ 181 опредѣля соленнелния начинъ, по който тайното завѣщание, което е депозирано за пазение у нотариуса, може да се земе назадъ. Преди всичко ще забелѣжимъ, че закона дава право на завѣщателя да земе назадъ завѣщанието си *въ всѣко врѣме*. И това е твърдѣ понятно: волята на завѣщателя до послѣднята минута на живота му, не може да бѫде стѣснявана съ нищо.

При прилагането на чл. 181 може да се породи единъ твърде важенъ въпросъ: оттеглюването, земането назадъ завѣщанието отъ нотариуса само по себе си съставя ли отмѣнение? Този въпросъ може да има два отговора. *Отрицателенъ*, защото закона не казва, че изтеглянето на тайното завѣщание отменява последнето. *Положителенъ*, понеже чл. 181 се намира въ отдѣла за отмѣнението на завѣщанията. Ни единъ отъ тѣзи два отдѣла не е абсолютенъ [2]). При коментирането на чл. 67, ние казахме, че тайното завѣщание следъ като се запечати и надпише, въ присѫтствието на четири души свидетели, по предписанитѣ отъ закона формалности, може да се депозира за пазение у нотариуса и може да бѫде задържано у самия завѣщатель. Отъ това се

---

1) C. It. 922.

2) Ricci, t. III, n° 250. — Borsari, § 1996. — Losana, n° 1137.

вижда, че тайното завѣщание, следъ извършването на предписанитѣ отъ чл. 67 формалности, може да се намира въ ржцетѣ на самия завѣщатель до минутата на смъртьта, следъ която то може да се намѣри у него. Ако закона дава право на завѣщателя да пази у себе си тайното завѣщание, следъ като го запечата и надпише нотариуса, то може ли да се допусне, че земането назадъ отъ нотариуса тайното завѣщание. — последствието отъ което е, че завѣщанието *ще се намира въ ржцетѣ на завѣщателя*, нѣщо което завѣщателя можеше да сполучи, т. е. да се намира завѣщанието въ ржцетѣ му, и преди предаването му за пазение, — само по себе си, само като фактъ на оттеглюване завѣщанието, съставлява отмѣнение? Чл. 181 не трѣбва да се разбира буквално, а именно: текста му не предвижда земането завѣщанието назадъ само като фактъ. Споредъ духътъ на чл. 181 той предвижда такова *земане назадъ*, което отъ материална и формална страна да съдържа отмѣнение. Тука главна роля играе само материалната страна, защото формалната страна, било че завѣщателя иска да вземе завѣщанието си назадъ съ цѣль отмѣнителна, било съ цѣлъ да го пази у себе си, е една и сжща. Завѣщателя, който иска да земе депозираното си за пазене у нотариуса завѣщание, трѣбва да заяви изрично въ присжтствието на свидѣтелитѣ и кмета, че той иска да земе назадъ своето тайно завѣщание съ *отмѣнителна цѣль*; вследствие на това заявление на завѣщателя нотариуса съставя протоколъ, въ форма на публиченъ актъ, който съдържа заявлението на завѣщателя, че *той желае да отмѣни тайното си* завѣщание, за каквато цѣль си го иска назадъ.

Веднъжъ земено назадъ по този начинъ, тайното завѣщание се счита ipso jure за отмѣнено, а следователно и за несжществующе. И ако това по този начинъ отмѣнено завѣщание се намѣри следъ смъртьта на завѣщателя непокжтнато, запечатано отъ нотариуса и неповредено, то не може да се каже, че има сила, понеже се е пазило у завѣщателя въ сжщото положение, въ каквото изисква чл. 67; то е отмѣнено съ земането му назадъ отъ нотариуса и, като такова, нѣма никаква сила. Безъ изрично заявление отъ страна на завѣщателя, че той иска назадъ завѣщанието съ отмѣнителна цѣль, повръщането на тайното завѣщание въ ржцетѣ на завѣща-

теля, макаръ по формалноститѣ, установени въ чл. 181, ал. II, и III, *не отмѣнява* завѣщанието. Въ такъвъ случай трѣбва да се предполага, че завѣщателя е изискалъ назадъ завѣщанието, за да го пази у себе си.

И тъй, цѣлта на оттеглюването на завѣщанието отъ нотариуса решава въпроса, да ли това оттеглюване ще отмѣни или не завѣщанието. Формалноститѣ за отмѣняющето земание назадъ сѫ опредѣлени отъ текста на чл. 181. По какви формалности може завѣщателя да земе завѣщанието си отъ нотариуса съ цѣль да го пази у себе си? Споредъ насъ формалноститѣ сѫ сѫщитѣ, каквито се изискватъ за отмѣняющето оттеглюване. Но изисква се, щото завѣщателя като иска назадъ завѣщанието, да обяви и цѣлта си, волята си по това земание назадъ. Прочее, нотариуситѣ трѣбва строго да внимаватъ при повръщанието на тайнитѣ завѣщания по просбата на завѣщателя.

Понеже вземанието назадъ тайното завѣщание е единъ соленнеленъ актъ, той трѣбва да бѫде извършенъ съ спазване на всички предписани отъ чл. 181 формалности. Ако не се спазятъ тѣзи формалности, може да се подържа, че нѣма отмѣнение.

Да преминемъ сега къмъ самитѣ формалности, при спазването на които трѣбва да се върне тайното завѣщание на завѣщателя.

Тѣзи формалности сѫ следующитѣ:

I. Нотариуса съставя протоколъ за повръщанието на завѣщанието; протокола, разбира се, трѣбва да е направенъ въ форма на публиченъ актъ. Закона изисква, щото протокола да се напише лично отъ нотариуса, а не отъ неговитѣ служащи,

II. Този протоколъ трѣбва да се напише въ присѫтствието на двама свидѣтели и кмета. Ролята на кмета и на свидѣтелитѣ е да бѫдатъ за точното извършване на протокола. Освѣнъ това кмета е длъженъ да удостовѣри тождественостьта на завѣщателевата смърть.

III. Протокола трѣбва да съдържа; а) изричното искание на завѣщателя; б) че това искание е направено въ присѫтствието на кмета и на свидѣтелитѣ, в) че кмета е удостовѣрилъ, че просителя е сѫщия завѣщатель. г) че завѣщанието е повърнато на завѣщателя лично въ присѫтствието

на кмета и на свидѣтелитѣ, и д) въ протокола да се впише декларацията на завѣщателя относително цѣлта на оттегляние завѣщанието—да го отмѣни ли, или да да го пази въ себе си.

IV. Така съставения протоколъ се подписва: отъ завѣщателтъ, кмета, свидѣтелитѣ и най-после отъ нотариуса.

Слѣдъ подписванието на протокола отъ горнитѣ лица, нотариуса предава тайното завѣщание на завѣщателя, а протокола задържа къмъ дѣлото по пазение на повърнатото завѣщание.

Вземанието завѣщанието назадъ трѣбва да стане и въ присѫтствието на *кметътъ*, който трѣбва добрѣ да е увѣренъ за тождественостьта на личностьта на завѣщателя. Това разпорѣждане на закона поражда единъ много важенъ въпросъ: за истеглюването на завѣщанието отъ нотариуса абсолютно необходимо ли е *личното* явяване на завѣщателя? Отъ буквата на закона излиза, че отговора на този въпросъ трѣбва да е утвърдителенъ, защото кметътъ, за да бѫде увѣренъ, че лицето, което иска назадъ тайното завѣщание, е действително завѣщателя, трѣбва да го види лично при нотариуса. Когато нотариуса познава лично завѣщателя, нѣма нужда отъ засвидѣлтелствувание самоличностьта на завѣщателя; интервенцията на кмета като свидѣтель-удостовѣритель има значение тогава, когато нотариуса не познава лично завѣщателя. И духътъ на закона е съгласенъ съ буквата му. Но може да се представи случай, въ който завѣщателя нѣма абсолютна възможность да се представи лично прѣдъ нотариуса. Напримѣръ, завѣщателя Х. депозира тайното си завѣщание у нотариуса при Търновския Окржженъ Сѫдъ и заминава за Америка, гдѣто заболява и не може да се върне; а пъкъ желае да си оттѣгли завѣщанието. Може ли въ този случай завѣщателя да истѣгли завѣщанието си чрѣзъ пълномощникъ. Ако буквата и духътъ на законътъ сѫ такива, че личното явяване на завѣщателя прѣдъ нотариуса е потрѣбно *ad substantiam*, никаква извинителна причина не може да го замѣни съ пълномощникъ. Тамъ, гдѣто закона изисква личното действие *ad substantiam*, то не може да се извърши чрезъ пълномощникъ.

Италиянския авторъ *Cesare Lozana*, като се основава върху историческото произхождение на съотвѣтния чл. 922 отъ Италиянския *Codice civile*, изказва мнѣние, че въ такива

исключителни случаи завѣщателя може да действува и чрѣзъ пълномощникъ[1]).

Отмѣнение чрезъ изтрѣбление саморжчното завѣщание.

Отдѣла за измѣнението на завѣщанието говори само за соленнелнитѣ начини на отмѣнение, а именно последующе завѣщание и нотариаленъ актъ за саморжчнитѣ и публичнитѣ завѣщания (чл. 176) и земане назадъ за тайнитѣ завѣщания (чл. 181). Нищо не се говори за отмѣнението на завѣщанието чрезъ едно материално действие — изтрѣбление на завѣщанието. Първото отмѣнение, за което говори закона, е, както казахме, соленнеленъ актъ, а отмѣнението чрезъ изтребление не е соленнеленъ актъ; то е само едно материално действие. При всичко че закона не говори за истрѣблението като способъ за отмѣнение на завѣщанието, то по самитѣ си резултати, естественно се счита за отмѣнение. Съставителитѣ на закона за наследството сж мислили, че е безполезно да се говори въ закона, че истрѣблението отмѣнява завѣщанието само по себе си. И наистина, завѣщанието е единъ соленнеленъ актъ, който сжществува само писменно; щомъ нѣма писмо, нѣма актъ, а следователно нѣма и завѣщание,

Въ римското право има много принципи, които могатъ да служатъ като ржководство, стига само да ги прилагаме разумно и провѣрено; иначе тѣ могатъ да ни заблудятъ.

Codice Civile и *Code Napoléon* сж счели тъй сжщо за безполезно да посвѣтяватъ този модусъ на отмѣнение, при все това никога не се отричало нито отъ авторитѣ, нито отъ юриспруденцпята на италиянскитѣ и френскитѣ сждилища, че истрѣблението на завѣщанието отмѣнява последнето. Ако единъ завѣщатель изгори, скжса или унищожи по другъ нѣкой начинъ своето завѣщание, може ли да се говори, че има завѣщание? Нѣма съмнѣние, че, ако изгоряването, скжсването, въобще унищожението на завѣщанието е извършено доброволно отъ завѣщателя или по негова

---

[1]) Cesare Lozana, n° 1140.

заповѣдь отъ друго лице, съ намѣрение да го отмѣни, то отмѣнява завѣщанието [1]).

Принципитѣ на тази материя не представляватъ никаква мжчнотия, но прилагането имъ по нѣкога е деликатно. Доктрината и юриспруденцията сж съгласни, че скжсването на завѣщанието отъ завѣщателя предполага, че съ него той е ималъ намѣрение да го отмѣни. Но това правило не е абсолютно. Както мълчаливото отмѣнение, което произтича отъ заличаването на нѣкои завѣщателни разпореждания, може да бжде частично, тъй сжщо и скжсването на едно завѣщание може да има за цѣль да откжсне отъ него извѣстна часть, като оставя другитѣ части да сжществуватъ. Ще се реши, напримѣръ, че има частично отмѣнение, ако отъ завѣщанието, което е било датирано и подписано, въ срѣдата на листа, следъ едно установяване на наследникъ, е откжснато по начинъ да премахне долната часть отъ листа, съдържаща единъ частенъ завѣтъ, тоже датиранъ и подписанъ: запазването на първата часть и откъсването на долнята, ще бжде сигурно доказателство за намѣрението на *de cujus* да остави въ сила своитѣ разпорѣждания относително първата часть.

Но това, което би направило горния случай особенно деликатенъ, то е следното: 1-во ако горнята часть на листътъ би била откжснатa отъ долнята, а пъкъ датата и подписа, които могатъ да придадатъ на първата часть характеръ на завѣщание, се намиратъ на гърба на сжщата часть отъ листътъ и следъ нѣколко думи, отнасящи се до частния завѣтъ, който съдържа долнята часть; 2-ро ако двѣтѣ части отъ скжсания листъ се намѣряха въ кабинета на завѣщателя, нѣщо което щѣше да направи много мжченъ избора между тѣзи двѣ части, за да се каже, че една отъ тѣхъ е била запазена да услужи като завѣщание, а другата е била запазена съвършенно случайно, безъ намѣрение да си служи съ нея. Както и да е сждията по сжщество, действувайки при оцѣнката съ извѣстна предпазливость, ще реши. Напримѣръ, ако горнята часть се намѣри въ чекмеджето на писменния столъ, въ кое-

[1]) Furgole, *Testam*, chap, XI, n° 78. — Mantica, *De Conject.*, t. I, n° 27. — Pothier, *Pand.*, t. II, n° 1 — Doneau, *Comm.*, L. 6 chap. XVI, n° 4. — Huc, t. VI, n° 384. —Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2783. — Aubry & Rau, t. VII, § 925. — Laurent, t. XIV, n° 238. — Demolombe, t. XXII. n° 248.

то завѣщателя е държалъ обикновенно важнитѣ си книжа, а долнята е намѣрена въ една папка, въ която завѣщателя туря книжа и белѣжки безъ значение, сѫдията може да заключи че, намѣрението на *de cujus* е било да уничтожи само долнята часть сѫдьржаща частния завѣтъ.

Понеже прилагането на принципитѣ е твърде деликатно, то е абсолютно необходимо да се правятъ и днесъ онѣзи мѫдри различия, които се правѣха въ римското право Общото правило, което създадоха римлянитѣ и което е за *всички врѣмена* и за *всички страни*, то е, че заличаването или скѫсването на едно завѣщание го унищожава и отмѣнява, когато това е направено отъ самия завѣщатель, или по негова заповѣдь отъ трето лице, *умишленно — consultò.*

Казваме умишленно, защото заличаването и скѫсването на завѣщанието не го отмѣнява, когато завѣщателя е направилъ това по непрѣдпазливость или въ единъ припадъкъ на лудость — *mente captus!* Въ този случай завѣщателя не еималъ намѣрение да отмѣнява; той е действувалъ несъмнително — *inconsultò*[1]).

Нека забелѣжимъ, че, когато се представи едно завѣщание смачкано, заличавано или скѫсано и когато това завѣщание е намѣрено въ завѣщателевата кѫща, споредъ правилото на Mantica презумпцията е, че завѣщателя самъ го е смачкалъ, заличавалъ и скѫсалъ; че, слѣдователно, е промѣнилъ волята си. Това правило се поддържа отъ много юрисконсулти, като *Balde, Imola, P. de Castro, Furgole, Voët* и *Hilliger*. За това въ този случай завѣтника трѣбва да докаже, че завѣщанието е било смачкано, или скѫсано неумишлено — *inconsultò.*

Понеже, въ тази область всичко почива върху предположения, основани на здравия разумъ, и тъй като въпроситѣ, които могатъ да възникнатъ, сѫ колкото правни, толкова и фактически, сѫдията трѣбва да изследва съ особенно внимание всичко, което може да го освѣтли върху истинското намѣрение на завѣщателя[2]).

Но, ако истрѣблението или скѫсването на завѣщанието е извършено отъ трето лице, безъ знанието на за-

---

[1]) Scoevola, L. *ultim.*, D. *De injusto testam.*

[2]) Mantica, *De conjuct.*, n° 30.

щателя, това унищожение не съставлява отмѣнение и скѫсаното, истрѣбеното завѣщание има сила [1]).

Съ какви доказателства може заинтересованата страна да докаже, че завѣщанието е истрѣбено отъ трето лице безъ знанието на завѣщателя? Понеже ще се доказва единъ материаленъ фактъ, — истрѣблението на завѣщанието, — то заинтересованитѣ иматъ право да доказватъ това обстоятелство съ всѣкакви доказателства, които се допущатъ по закона, като такива по гражданскитѣ дѣла. Иначе не може и да бѫде, защото, ако се изискватъ писменни доказателства, доказването за унищожението било отъ страна на наслѣдника, било отъ страна на трето лице, щѣше да стане невъзможно; ако самъ завѣщателя доброволно истрѣби своето завѣщание, той нѣма интересъ да оставя за това си действие писменно доказателство; ако ли пъкъ завѣщанието е истрѣбено или повредено отъ трето лице, то това последното, като унищожава завѣщанието, ще се постарае да не констатира съ актъ своето престѫпление или quasi-délit.

Да присѫпимъ сега къмъ истрѣблението, скъсването и заличаването на всѣко едно отъ завѣщанията. По редътъ на закона най-напредъ иде саморѫчното завѣщание. Това завѣщание всѣкога се намира въ рѫцетѣ на завѣщателя; той може да го истрѣби, скѫса, заличи въ всѣко врѣме. Ако саморѫчното завѣщание е истрѣбено, скъсано или заличено цѣло отъ завѣщателя, то завѣщанието е отмѣнено; но, ако завѣщанието е истрѣбено или повредено по горния начинъ отъ трете лице, и това се докаже съ каквито и да е доказателства, отмѣнение не сѫществува.

Олографическото завѣщание може да е съставено въ нѣколко оригинални екземпляра, *pluribus tabulis scriptis unius testamenti*. Въ такъвъ случай саморѫчното завѣщание се счита за отмѣнено само тогава, когато самъ завѣщателя,

---

[1]) Favard, Rép. *Testam.*, sect. II, § 1, n° 17. — Pothier, *Donat. testam* ch. VI, sect. II, § 2. — Merlin, Rép. *Révoc. testam*, § 4. — Grenier, t. III, n° 347. — Duranton, t. IX, n° 465. — Bayle. Mouillard, t. III, n° 345. — Coin-Delisle, sur l'art. 1035, n° 15. — Toullier, t. V, n° 657. — Marcadé, sur l'art. 1038, n° 3. — Troplong, t. IV, n° 2107. — Aubry & Rau, t. VII, § 725. — Laurent. t. XIV, n° 239. — Baudry-Lacantinerie, t. I, n° 619.

или друго лице по негова заповѣдъ, истрѣби всичкитѣ оригинали; догдето сѫществува поне единъ оригиналенъ екземпляръ, макаръ другитѣ екземпляри и да сѫ унищожени отъ завѣщателя, не може да има отмѣнение [1]).

Но такова решение би било абсолютно, споредъ мнението на нѣкои, когато се установи положително, че завѣщателя е унищожилъ копието или копията, които сѫ у него, или видейки основателно убѣденъ, че държателитѣ на другитѣ екземпляри отъ сѫщото завѣщание сѫ испълнили даденитѣ имъ отъ него наставления, да ги унищожаватъ, въ такъвъ случай нѣма никакво съмнѣние, че унищожението на екземпляра или екземпляритѣ, които е държалъ завѣщателя означава отмѣнение и че останалитѣ у другитѣ държатели екземпляри неунищожени нѣматъ никаква сила.

И наистина, когато самъ завѣщательтъ унищожава находящитѣ се у него екземпляри отъ завѣщанието си, когато той заповѣда на другитѣ приятели, на които е повѣрилъ нѣкой екземпляръ да ги унищожатъ и е получилъ формално увѣрение, че заповѣдьта му е испълнена, въ такъвъ случай би било погрѣшно да се поддържа, че завѣщателя еималъ едно просто намѣрение да отмѣни, но което не е направилъ, защото за да има безсъмненно отмѣнение, той би трѣбвало да иска обратно отъ държателитѣ даденитѣ имъ екземпляри и по този начинъ би се отбѣгнало всѣко злоумишленно прикриване на нѣкой екземпляръ [2]).

Ние мислимъ, че трѣбва да се вземе едно средне решение на въпросътъ, а именно, завѣщанието се счита за унищожено само въ този случай, ако завѣщателя, като е унищожилъ находящия се у него екземпляръ, е получилъ формално увѣрение отъ държателитѣ на другитѣ екземпляри, *че тѣ сѫ вече унищожени*, макаръ после да се укаже, че това съобщение е било лъжливо. Ако ли завѣщателя не е получилъ такова съобщение, или пъкъ му е било *обѣщано* само, че екземпляритѣ ще бѫдатъ унищожени, и се окаже,

---

1) Duranton, t. IX. n° 466—468 — Troplong, t. IV, n° 2112. — Demolombe, t. XXII, n° 248, 249.—Laurent, t. XIV. n° 243. — Baudry-Lacantinerie, t. II, n° 2790.—Pand. fr., v° *Donat*, n° 9585.—Huc. t. VI. n° 384—Grenier t. III, n° 347.—Massé et Vergé, t. III p. 296. — Saintespès-Lescot, t. V. n° 1647.—Merlin, Rép. *Révoc. de testam*, § 4, n° 1—Ricci t. III, n° 249.

2) Losana, n° 1117. — Pacifici-Mazzoni, *Succes*, p. 379.

че по нѣкоя причина тѣ не сж унищожени, то неунищожения екземпляръ остава въ сила. Напр. Х. отъ София прави саморжчно завѣщание въ два екземпляра, единия отъ които държи у себе си, а другия е предалъ за пазение на своя приятель А. въ Бургасъ. Завѣщателя унищожава находящия се у него екземпляръ и пише на приятеля си А. да *изгори* находящия се у него екземпляръ отъ завѣщанието му. А. получава писмото на завѣщателя въ Цариградъ, гдето се намира врѣменно, отговаря му отъ тамъ, че *ще изпълни желанието му*. Обаче, А. умира внезапно въ Цариградъ и оригинала отъ завѣщанието остава неунищоженъ; два дни следъ неговата смърть умира и завѣщателя. Въ този случай неунищожения отъ А. екземпляръ сжществува и той е въ сила, защото не е отмѣненъ нито изрично, нито мълчаливо по предвиденитѣ отъ закона начини, нито чрезъ истребление.

Отмѣнението чрезъ повреждание завѣщанието отъ самия завѣщатель може да бжде и частично. Тъй напримѣръ, ако завѣщателя заличи само едно распореждание отъ завѣщанието, съ което завѣщава на Х. извѣстна сумма, а другитѣ распореждания заедно съ датата и подписа остави непокжтнати, то завѣщанието по горнитѣ съображения за частичното скжсване се счита отмѣнено само за заличеното распореждание, а всичкитѣ други распореждания оставатъ въ сила.

Но, ако завѣщателя заличи подписа си и датата или само едно отъ тѣхъ, то завѣщанието се счита за отмѣнено, макаръ съдържанието му и да е непокжтнато, защото завѣщанието безъ подписътъ на завѣщателя и безъ дата или безъ едно отъ тѣхъ е немислимо.

Ако волеизявлението на завѣщателя е чисто лично действие, ако то е *personnalissima*, то унищожението на завѣщанието чрезъ изтрѣбление може да стане и чрезъ пълномощникъ, специално натоваренъ съ това действие. И наистина, завѣщателя може да се намѣри въ невъзможность, по разни причини, да извърши материалния актъ за унищожение на завѣщанието; за това той го възлага на другиго. При това пълномощното може да бжде и устно, защото то се отнася до извършването на единъ материаленъ актъ. Напримѣръ, завѣщателя е злѣ боленъ и не е въ състояние да извади завѣщанието отъ чекмеджето си и да го скжса. За това той по-

молва приятеля си А. да извърши това вмѣсто него. И действително, А. изважда завѣщанието и предъ очитѣ на завѣщателя го хвърля въ печката, гдѣто последната воля на завѣщателя се прѣобръща въ пепель, и той благодари приятеля си А. за направенат услуга. Завѣщанието се счита за редовно унищожено и отмѣнено.

Всѣко съмнѣние относително това, да ли е унищожено завѣщанието, трѣбва да се тълкува въ полза на последното въ смисълъ, че то запазва силата си, защото съмнѣнието се отнася до сѫществуването или не на волята[1]).

Отмѣнение на тайното завѣщание чрезъ истрѣбление или повреждание.

При коментирането на членове 67 и 181 казахме, че тайното завѣщание, следъ като се запечата и надпише по формалноститѣ, предвидени въ членъ 67, може да се депозира за пазение у нотариуса; или да остане за пазение въ ржцетѣ на самия завѣщатель. Когато тайното завѣщание се намира въ ржцетѣ на завѣщателя, той може да го унищожи съвършенно или да го повреди. По строгитѣ формалности, които се предписватъ отъ закона за мистическото завѣщание подъ страхъ на недействителность, това завѣщание е подхвърлено на отмѣнение. За да се счете, че тайното завѣщание е отмѣнено, нѣма нужда да е истребено; стига само печатитѣ да се отлепятъ, а плика да остане даже залепенъ, и тайното завѣщание се счита за отмѣнено, защото тайното завѣщание безъ печатъ е немислимо (членъ 67). Тъй сѫщо тайното завещание се счита за отмѣнено, ако то е распечатано[2]), макаръ и да не сѫ повредени печатитѣ, защото закона счита за мистическо завѣщание само това, което е *запечатано*, т. е. *неотворено* до смъртьта на завѣщателя (чл. 67). Но, ако тайното завѣщание е било саморжчно, то, макаръ и да сѫ поврѣдени печатитѣ или плика да е отворенъ отъ завѣщателя, остава въ сила, като саморжчно[3]).

---

[1]) *Cass. Ferenze* 18 aprile 1891 (*Foro it.* t. XVI, 1 483).

[2]) Dalloz, *Rép.*, v° *Disposit. entre vifs*, n° 3348.

[3]) Aubry & Rau, t. VII, § 725.—Laurent, t. XIV, n° 247. Duranton, t. IX, n° 470 и др.

Но, ако печатитѣ на завѣщанието сж повръдени или то е отворено отъ трето лице, безъ знанието и съгласието на завѣщателя, тайното завѣщание не е отмѣнено.

Ако тайното завѣщание се намѣри въ книжката на завѣщателя съ здрави печати и не отворено, но е било земено назадъ отъ нотариуса, съгласно чл. 181, то, макаръ и да е непокатнато, е отмѣнено и нѣма никаква сила, ако, разбира се, при оттѣгляването му завѣщателя не е заявилъ, че го истеглюва за да го пази у себе си.

Когато завѣщанието е било олографическо или тайно и *се намѣри между книжата на завѣщателя* скъсано, зачеркнато или повредено, предполага се, до гдето се не докаже противното, че е скжсано или повръдено отъ самия завѣщатель. Тази презумпция не сжществува, когато завѣщанието е намѣрено въ трето лице.

Ако въпроса е за публично завѣщание, то се счита само тогава отмѣнено, когато завѣщателя унищожи самото завѣщание, което е писано отъ нотариуса и което се намира у него, защото то е подлинното завѣщание. Ако завѣщателя или трето лице унищожи нѣкое копие отъ публичното завѣщание това истрѣбление нѣма никакво значение. Понеже публичното завѣщание се пази по закона у нотариуса, завѣщателя нѣма и възможность да вземе подлинното писмо на нотариуса.

КРАЙ НА ТРЕТИЯ ТОМЪ.

СЪДЪРЖАНИЕ

НА ВЪПРОСИТѢ, РАЗГЛЕДАНИ ВЪ ТРЕТИЯ ТОМЪ

Чл. 104.

1. Правото на наследницитѣ да искупятъ законната часть на съпруга.
2. Неясностьта на редакцията на чл. 104.
3. Самитѣ наследници опредѣлятъ начина на искупуването.
4. Какъ се постжпя, когато има разногласие между наследницитѣ. — Касационната практика.
5. За какво сж потрѣбни взаимното съгласие или решението на сжда.
6. Новелата къмъ чл. 104 отъ 7 февруарий 1906 г.
7. Нейното значение.
8. Критиката на Фаденхехтъ. — Нейната неоснователность и сжществена погрешность.
9. Нашата юриспруденция по чл, 104. — Нейната разноречивость. — Критика на тази юриспруденция.
10. Нашето мнѣние: чл. 104 е приложимъ и къмъ наследство *ab intestat*.
11. Наследницитѣ могатъ да упражнятъ правото за искупуване до момента на окончателното свършване на дѣлбата. — Касационната практика по този въпросъ.
12. Какво става, ако съпругътъ умрѣ въ течение на процеса за искупуване.
13. Ако наследницитѣ извършатъ нѣкое действие отъ разпоредителенъ характеръ, като напр. отчуждение на наследственъ имотъ, губятъ правото на искупуване по чл. 104,
14. Искупуването е недѣлимо и относително начина за искупуването.
15. Наследника има право да искупи законната часть на съ-

пругата, — и отъ третото лице, на което тя го е продала. — Ревандикационния искъ.
16. Искупуването *pendante conditione.*
17. Ако преживѣлия съпругъ продаде своя дѣлъ на чуждо лице, преди наследницитѣ да сж заявили, че желаятъ да го искупятъ, какво става.

Чл. 105

1. Обезпечение на законната часть на съпругътъ и на незаконороденитѣ. — Въ какво се състои обезпечението.
2. Съпругътъ и незаконнороденитѣ привнисатъ всичко, което сж получили.
3. Правилата на чл, 93, 95, 96, 107, 109, 279 се прилагатъ къмъ законната часть на съпругътъ и на незаконнороденитѣ.

§ III. За намалението на завѣщателнитѣ разпореждания.

Чл. 106.

1. Санкцията на законната часть. — Редукционния искъ.
2. Отъ кой моментъ може да се иска намалението?
3. Кой трѣбва да доказва, че законната часть подлежи на намалѣние.
4. Завѣщателя има право да исчерпи располагаемата часть отъ каквито имоти пожелае.
5. Кои лица иматъ право да искатъ намалението?
6. Дѣлимостьта на редукционния искъ.
7. Намалението на завѣститѣ не трѣбва да се смѣсва съ привнасянето.

Чл. 107.

1. Условията се завеждането на редукционния искъ.
2. Какъ се образува наследствената масса?
3. Кои дългове се вписватъ въ массата? — Какъ се постжпва съ солидарнитѣ дългове. — Дълговетѣ се вадятъ отъ наличнитѣ имоти, а не отъ фиктивната маса. — Дълговетѣ за слугитѣ, данъцитѣ, процеси. — Естественнитѣ дългове. — Поправка на смѣтката.

4. Не трѣбва да се включватъ прдмети, които не съствляватъ имоти, напр. фамилни портрети ордени и пр,
5. Къмъ наличнитѣ имоти се отнасятъ креанситѣ, даже условнитѣ наеми.
6. Quid евентуалнитѣ и условни права.
7. Не трѣбва да се внисатъ животнитѣ, които сж на умиране.
8. Quid *батацитѣ*.
9. Двойното съставяние на масата е необходимо.
10. Вписватъ се и укрититѣ имоти отъ наследството.
11. Правилото на чл. 107 относително смѣтката има материално процесуаленъ характеръ.
12. Образуването на массата, когато пассива надминува активътъ.
13. Въ массата не се включватъ възмездно отчужденитѣ имоти.
14. Редътъ на фиктивното присъединение на даренията, на завѣтитѣ, лихвитѣ и доходитѣ.
15. Присъединение на условнитѣ креанси.
16. Случайно загиналитѣ недвижими имоти не се присъединяватъ.
17. Случайно загинали движими имоти се присъединяватъ.
18. Стойностьта на имотитѣ образува фиктивната масса.
19. Какъ се оценяватъ сжществующитѣ имоти?
20. Оценение на подаренитѣ имоти. — Какъ и при какви условия става това оценение.
21. Измѣнението на положението на имота влияе и върху стойностьта.
22. Кои завѣщания и кои дарения се привнасятъ?
23. Даденото срещу законна часть, като авансъ, се привнася.
24. Какво нѣщо е авансътъ срещу законната часть.
25. Критерий за опредѣляне авансътъ.
26. Намѣрението на наследодателя за освобождение отъ привнасянието. — Това намѣрение трѣбва да е изразено изрично или мълчаливо. — Кога има изрично и кога мълчаливо намѣрение?
27. За да може дарението да се признае, изисква се надарения да преживѣе дарителя.

28. Какъ се постжпва, когато надарения, който е умрѣлъ преди дарителя, остави нисходящи?
29. Какъ се постжпя при отричане отъ наследство?

Чл, 108.

1. Даренията се предпочитатъ предъ завѣщанията. — На какво се основава това предпочитание.
2. Намалението на самитѣ дарения.
3. Чл. 108 се прилага и къмъ даренията, направени на трети лица.

Чл. 109.

1. Намаление на завѣщанията, когато даренията не исчерпватъ располагаемата часть.
2. Какъ става намалението, когато има само завѣщания.
3. Съразмѣрностьта при намалението.
4. Примѣри за всѣко намаление.
5. Формулата за намалението на завѣщанията. — Приложимостьта на тази формула въ всичкитѣ комбинации.
6. Намалението на главния завѣтъ влече следъ себе си намаление и на подъ-завѣта.
7. Пропорционалното намаление се прилага къмъ всички завѣти безразлично: движими, недвижими, тѣлесни, безтѣлесни, отъ родъ, отъ количество.

Чл. 110.

1. Предпочтително исплащание на завѣтитѣ. — На какво е основано предпочитанието. — Заявлението на завѣщателя за предпочтително исплащание може да бжде изрично или мълчаливо.
2. Кои завѣщателни распореждания трѣбва да се исплащатъ предпочтително.
3. Примѣри за разнитѣ исплащания по намаление.

Чл. 111.

1. Общото правило е, че завѣтницитѣ иматъ право да искатъ завѣта въ натура. — Първата алинея визира всичкитѣ завѣтници: биле тѣ чужди лица, биле тѣ наследници съ право на законна часть.

2. Изключение отъ това правило е направено за неудободѣлимитѣ недвижими имоти. — То се прилага при съвъкупностьта на двѣ условия: неудободѣлимость плюсъ превишение въ располагаемата часть.
3. Когато стойностьта на завѣта надминува располагаемата часть съ повече отъ една четвърть.
4. *Quid* само съ една четвърть.
5. Въ какво се състои възнаграждението, когато излишъка е е повече отъ една четвърть.
6. Кой оценява недвижимия имотъ?
7. Правилото на чл. 111 е изключение отъ общото правило, установено въ членове 240, 241.
8. Приложимъ ли е чл. 111, когато излишека, който превишава располагаемата часть е по-малъкъ отъ $^1/_4$ часть на последнята.
9. Правата на наследницитѣ, които иматъ право на законна часть. — Третата ал. трѣбва да се координира съ втората.
10. Правилото на чл. 111, като изключение, не се прилага и къмъ движимитѣ неудободѣлими имоти.
11. Ако е завѣщанъ сервитутъ, той остава на завѣтника, който плаща превишението.
12. Чл. 111 предвижда *единственъ* завѣтъ само за *единъ* недвижимъ имотъ. — Последствията отъ това. — Случаитѣ въ които не се прилага чл. 111.

Чл. 112.

1. Правилото, че само Богъ може да прави наследници.
2. Способитѣ на завѣщателнитѣ распореждания.
3. Въ какво се състоятъ тѣзи способи?

Чл. 113.

1. Коя цѣль е погрѣшна.
2. Погрѣшностьта на цѣльта се крие въ разни обстоятелства
3. Разликата между конечната и побудителната цѣль.

4. Лъжливата причина не трѣбва да се смѣсва съ бждаще качество на завѣтника.
5. Когато причинатъ излѣзе лъжлива, завѣтника има право да иска възстановяването качеството на завѣтникъ.
6. Чл. 113 не е исключение.
7. Чл. 205 е неприложимъ къмъ завѣщания, распорежданията на които сж основани върху грѣшка.

§. За лицата и нѣщата, които могатъ да бждатъ предмѣтъ на завѣщателни распореждания.

Чл. 114.

1. Нашия законъ забранява фидейкомиссиитѣ.
2. Фидейкоммиссии на неспособни лица.
3. Историческото произхожденне на чл. 114.
4. Признанието на установенния наследникъ, че е подставено лице, нѣма никакво действие. — Противно мнѣние.
5. Презумпцията по чл. 114.
6. Отсжтствието въ *Code Napaléon* съотвѣтенъ членъ. — Французската доктрина и юриспруденция по него.
7. Правилото на чл. 114 не се отнася до предвиденитѣ въ чл. 58 случаи.

Чл. 115.

1. Точното опредѣление личностьта на завѣтника е сжщественно условие за действителностьта на завѣщателното распореждание.
2. Безсмисленнитѣ думи на завѣщателя. — Кога е невъзможно да се опредѣли личностьта на завѣтника?
3. Отмѣнението на завѣщанието, когато е невъзможно да се опредѣли личностьта на завѣтника.
4. Може ли завѣщателя да се ссилава въ завѣщанието си на другъ актъ.
5. Завѣтитѣ за спасение и успокоение на душата на завѣщателя?
6. Какъ стои въпроса въ нашитѣ источници.

Чл. 116.

1. Завѣщанието, направено въ общи изражения, е валидно.
2. Смисъла на изражението *„где е живѣлъ завѣщателя“*.
3. Презумпцията когато е завѣщано въобще на *града*.

Чл. 117.

1. Защо е недействително распореждание, направено въ полза на неопредѣлено лице, което трѣбва да бѫде посочено отъ трето лице.
2. Исключение отъ правилото. — На какво се основава това исключение?
3. Распорежданието е недействително, ако посоченитѣ лица, изъ между които трѣбва да се направи изборъ, могатъ да се счетатъ за подставени.
4. Завѣщанието е недействително, когато то зависи отъ пълния капризъ на едно трето лице.
5. Какъ трѣбва да се постѫпи, ако третото лице откаже или не може да направи избора.

Чл. 118.

1. Недействително е распореждането, когато количеството на завѣта зависи отъ каприцията на наследника или на трето лице.
2. Исключение отъ това правило.
3. Завѣтъ безъ опредѣлено количество.
4. Завѣтъ, количеството на който се опредѣля отъ наследника или отъ трето лице.

Чл. 119.

1. Погрѣшното забелѣжване името на завѣтника. — Послѣдствията отъ тази погрѣшка.
2. Погрѣшно обозначение на завѣта.—Послѣдствията отъ това.
3. Погрѣшката въ лицето.

Чл. 120.

1. Завѣта на имота принадлежа̀тъ на наследника.
2. Завѣта на чуждъ имотъ е недействителенъ.

3. Какво се разбира подъ думата *чуждъ*? Кога единъ имотъ може да се счете за чуждъ.
4. Завѣта на чуждо нѣщо подъ форма на тяжесть за универсалния завѣтникъ.
5. Когато завѣщателя не е опредѣлилъ стойностьта на завѣта.
6. Завѣтъ на чуждо нѣщо съ алтернативенъ другъ завѣтъ.

Чл. 121.

1. Завѣта е недействителенъ само за частьта или правото, които завѣтника притежава.
2. Участьта на завѣта за часть отъ единъ съдружески имотъ.
3. Завѣщателя може да завѣщае имотъ, принадлежащъ на неговия наследникъ или завѣтникъ.
4. Съдружеския имотъ не е чуждъ имотъ, може да се завѣщава.
5. Когато единъ отъ завѣщанитѣ имоти се падне въ пактъ на другъ наследникъ, може ли завѣтника да иска компенсация.
6. Катоновото правило отхвърлено отъ нашия законодатель.

Чл. 122.

1. Завѣта на имотъ отъ извѣстенъ родъ или видъ е валиденъ.— Избора въ такъвъ завѣтъ принадлежи на завѣтника.
2. Ако въ имота на завѣщателя не сѫществуватъ предмѣти отъ завѣщанния родъ или видъ, завѣтника получава стойностьта.
3. По родъ и видъ могатъ да се завѣщаватъ само движимитѣ имоти.

Чл. 123.

1. Участьта на завѣта, когато завѣщанния предмѣтъ не се намѣри въ наследството на завѣщателя. — *Quid* по-малко количество.

Чл. 124.

1. Завѣта на движими имоти, които трѣбва да се зематъ отъ извѣстни мѣста.

2. Участьта на завѣта, когато липсуватъ имотитѣ.
3. Нашата юриспруденция. — Спорностьта на въпроса.
4. Абсолютнитѣ решения трѣбва да се избѣгватъ.

Чл. 125.

1. Завѣта на некорпорелни предмѣти. — Завѣтъ на записъ. — Завѣтъ на дългъ. — Освобождение отъ дългъ.
2. За какви дългове говори закона?
3. Послѣдствията отъ завѣта на една креанса или дългъ.
4. Завѣта на едно вземание съдържа ли въ себе си лихвитѣ слѣдъ датата на завѣщанието.

Чл. 126

1. Чл. 126 установява презумпция за тълкувание на завѣщанието.
2. Завѣти, въ които не се упоменувз за дълга. — *Quid* се упеменува за дълга.
3. Какъвъ интересъ представлява завѣта на единъ дългъ.

Чл. 127.

1. Алиментарнитѣ завѣти.—Какво обема завѣта за поддържане.
2. Кои сж необходимитѣ разноски?
3. Какво въспитание разбира закона.
4. На кои лица може да се завѣщава за поддържание?
5. Нуждата на завѣтника е необходимо условие за валидностьта на завѣта.
7. Въ завѣта за поддържание не се допуща компенсация.
8. Какъ се тълкува единъ завѣтъ за поддържание.

Чл. 128.

1. Завѣта на единъ незаграденъ недвижимъ имотъ. — Отпосле придобититѣ недвижими имоти не уголѣмяватъ завѣта.

2. Завѣта на заградено мѣсто. — Новитѣ пристройки уголѣмяватъ завѣта.—Защо законодателя е направилъ разлика между завѣта на заградено и незаградено мѣсто.
3. Ако следъ завѣщанието на едно праздно незаградено мѣсто се прави, после завѣщанието, една кжща, тя влиза ли въ завѣта?
4. Какво се разбира подъ думата заградено?
5. Когато е заградено следъ съставянето на завѣщанието.
6. Чл. 128 се прилага и къмъ движими имоти.

Чл. 129.

1. Сжжденията по чл. 62—76 отъ Закона за З. Д. се прилагатъ и къмъ чл. 129.
2. Условнитѣ установявания на наследници и завѣтници.
3. За да бжде условния завѣтъ действителенъ, потрѣбно е неизвѣстното събитие, неизвѣстния день да настанатъ прѣди смъртьта на завѣтника.
4. Думата *„когато“* може да означава условие и срокъ.
5. Относително мѣстоимение „който“ се отнася до настояще и минало врѣме.
6. Завѣтника е собственникъ *pendente conditione.*
7. Распорежданието на чл. 80 отъ З. Д. се прилага и къмъ неиспълненитѣ отъ завѣтника тяжести.
8. Унищожението произвежда действие и спрямо трети лица.
9. Поставенитѣ въ завѣщанието условия трѣбва да се тълкуватъ in forma specifica.
10. Условието въ завѣта да се даде извѣстна сума е недѣлимо.
11. Този принципъ не се прилага, когато има нѣколко съвмѣстни наследници и когато условието е да се направи нѣщо *in faciendo.*
12. Тѣзи принципи по римското право.
13. Когато се касае за едно недѣлимо действие.
14. Потестативнитѣ условия въ завѣщанията.
15. Последствията за завѣтника отъ закъсняването да испълни условието.
16. Когато на завѣтника е наложено едно смѣсено условие.
17. Когато не е опредѣленъ срокъ въ завѣщанието да се испълни условието. — Разнитѣ случаи.
18. Повтаряемитѣ събития.

19. Дѣиствието на испълненото условие е неотмѣняемо.
20. Трайнитѣ и постоянни условия: ергенство, вдовување и пр.
21. Завѣта е недействителенъ, ако не се испълни условието.
22. Какъ се решава въпроса, когато има съмнѣние, дали е испълнено условието.
23. Когато самъ завѣщателя испълни потестативното условие.
24. Условията въ завѣщанията сѫ многообройни.

Чл. 130.

1. Какъ гледаше римското право на невъзможнитѣ и противозаконнитѣ условия.
2. Завѣщателнитѣ распореждания подъ невъзможни, противозаконни, противонравствени условия сѫ несѫществующи, а даренията подъ такива условия сѫ недействителни.
3. Защо е тази разлика между завѣщанията и даренията?
4. Въ какво се състоятъ невъзможнитѣ условия?
5. За абсолютна ли или относителна невъзможность говори закона.
7. Закона говори за противозаконность отъ общественъ характеръ.
8. Кои закони немогатъ да нарушаватъ частнитѣ лица?
9. Условия, които засѣгатъ закона за гражданското състояние.
10. Условия, които засѣгатъ законитѣ за частни и обществени интереси.
11. Кои закони сѫ едноврѣменно частни и общи.
12. Условието за отричание отъ наследство е противозаконно.
13. Условието за нераздѣлбата е противозаконно,
14. За неприеманието наследството по описъ.
15. Условието за неотчуждение завѣщанния имотъ е противозаконно.
16. Клаузата на завѣщателя: да се счита завѣщанието за отмѣнено, ако властитѣ признаятъ условието на завѣщанието за ненаписано, трѣбва да се счита ненаписана.
17. Запрѣтителната клауза за оборване валидностьта на завѣщанието.
18. Запрѣтителната клауза има сила и се испълнява само тогава, когато самото разпореждание е законно.
19. Тази клауза се счита за несѫществуща, когато самото распореждание е противозаконно.

20. Оборването на завѣщанието за неиспълнение предписанитѣ отъ закона форми не влече подире си предвиденото въ клаузата наказание.
21. Наказанието по клаузата се прилага, ако се напада направената при живѣ дѣлба.
22. На какво основание се налага наказанието по клаузата?
23. *Условията, които сж противни на моралния редъ.*
24. Духовното и гражданско влияние. — Закона разбира модерния моралъ.
25. Условията, които стесняватъ естественнитѣ права, личната свобода и свободата на разума сж противозаконни. — Причината за това.
26. Какво се разбира подъ думата свобода?
27. Абсолютното ли или относителното ограничение на свободата е противозаконно? Разнитѣ мнѣния по този въпросъ.
28. Условието да се получи висше образование е законно.
29. Условието да се въспитавашъ въ извѣстна религия, да се посвѣтишъ на духовно звание сж противозаконни.

Чл. 131.

1. Условието за неоженване е противъ морала.
2. Условието, което забранява оженването съ извѣстно лице противозаконно ли е?
3. Условието за оженване противозаконно ли е?
4. Условието за периода на вдовуване и ергенствуване.
5. Резултата отъ такова условие може да е противозаконенъ. — Въ такъвъ случай условието е недействително.

Чл. 132.

1. Правилото на членъ 132 е санкция на чл. 58.
2. Защо сж недействителни условията dies a quo и dies ad quem?
3. По кои признаци опредѣлятъ, дали условието е фидеикоммиссно!
4. Ако означения въ завѣщанието срокъ служи като условие, то е действително.

5. Условието, което забранява макаръ за врѣменно отчуждение на завѣщанния имотъ, е недействително.
6. Условието може да бѫде отлагателно или прекратително споредъ намѣрението на завѣщателя.
7. Чл. 132 говори за универсалния завѣтникъ.

Чл. 133.

1. Ресипроситетнитѣ завѣщания.
2. Мотивътъ за тѣхното забранение.
3. Ако условието е за минало време, то завѣщанието е действително.
4. Условията за сѫществуването на ресипроситета.
5. Действително ли е завѣщанието, въ което завѣщателя прави условие въ полза на трете лице?

Чл. 134.

1. Действието на завѣта.
2. Какво право дава завѣта.
3. Закона разбира универсалнитѣ и частни завѣти.
4. Завѣтника добива само правото на собственность, а владението ще добие, когато му се предаде завѣта.
5. Кредиторитѣ на завѣтника могатъ да секвестиратъ завѣта

Чл. 135.

1. Предаването на завѣта.
2. Кой прави предаването.
3. Предаването е припознаване на завѣта.
4. Има ли нужда отъ предаване, когато завѣтника държи завѣта на друго основание? — Разнитѣ мнѣния.
5. Какъ се решава този въпросъ по нашия законъ?
6. Отъ кои наследници се иска предаването?
7. Предаването на завѣта не може да се иска отъ испълнителитѣ на завѣщанието.
8. Предаването може да бѫде доброволно и принудително.
9. Мълчанието на наследника показва ли припознаване на завѣта.
10. Искътъ за предаване се предявява противъ наследницитѣ.

Чл. 136.

1. Правото на завѣтника върху лихвитѣ. — Отъ кога почва.
2. Принципа на чл. 136 не се прилага къмъ плодоветѣ на завѣтъ за плодоползуване.
3. Кому принадлежатъ — на наследника или на завѣтника плодоветѣ, които още не сж отдѣлени отъ завѣщания имотъ.
4. Извънреднитѣ плодове: сѣчища въ горитѣ, материалитѣ въ минитѣ.
5. Когато завѣщанния имотъ не дава плодове има ли право завѣтника да иска обезщетение отъ наследника, ако той го е задържалъ и се е ползувалъ отъ него.

Чл. 137.

1. Кога лихвитѣ почватъ да текатъ отъ деньтъ на смъртьта.
2. Распорежданието за това трѣбва да е изрично.
3. Значението на думата *изрично*.

Чл. 138.

1. Отъ кога текътъ лихвитѣ, когато завѣта е за пожизненна пенсия.
2. Течението на лихвитѣ отъ деньтъ на смъртьта на завѣщателя става по право.

Чл. 139.

1. Периодическитѣ завѣти.
2. Отъ кой моментъ захваща тѣхното течение.
3. Условията за получване право по периодическитѣ завѣти. — Примѣри.
4. Характера на периодическитѣ завѣти.
5. Гаранция за изплащание завѣта.
6. Какъ става исплащанието на периодическия завѣтъ.

Чл. 140.

1. Наслѣдницитѣ отговарятъ предъ завѣтницитѣ *pro rata*.
2. Когато завѣтника има право на ревендикационенъ искъ?

3. *Quid* личенъ искъ? Правото на завѣтника да иска отдѣляние наследственнитѣ имоти.
4. Има ли право завѣщателя да задължи само едного отъ наследницитѣ да удовлетвори завѣта?

Чл. 141.

1. Завѣта на неопредѣленъ предметъ.
2. Избирателното право принадлежи на наследника.
3. Правилата за удовлетворение завѣтника.
4. Завѣта трѣбва да има извѣстенъ размѣръ.

Чл. 142.

1. Избора може да се възложи на трето лице.
2. Това лице трѣбва да е обозначено поименно.
3. Натовареното съ избора трето лице може да е неправоспособно.

Чл. 143.

1. Какъ се постжпя, когато третето лице откаже да направи избора?
2. По чие искание сждътъ прави избора?
3. По какъвъ редъ се иска отъ сждътъ да стане избора?
4. Цѣлия сждъ ли или единъ отъ членоветѣ му прави избора?

Чл. 144.

1. Когато избирателното право е предоставено на завѣтника.
2. Какъ се постжпя, когато завѣщателя не е опредѣлилъ числото на завѣщанитѣ предмѣти?
3. Ако наследника е продалъ единъ отъ завѣщанитѣ предмѣти, но ако избора падне върху продадения имотъ, то продажбата е недействителна.
4. Ако избора е предоставенъ на нѣколко лица заедно и ако тѣ не се съгласятъ да направятъ избора, то последния преминава върху наследника.

Чл. 145.

1. Чл. 145 говори за алтернативнитѣ завѣти.
2. Алтернативния завѣтъ се дължи отъ деня на исковата молба.
4. По римското право избора принадлежеше на завѣтника.
5. Наследника е длъженъ да предаде на завѣтника само единъ отъ завѣщанитѣ предмети.

Чл. 146.

1. Избирателното право е наследственно.
2. То се прехвърля следъ смъртьта на наследника или завѣтника.
3. Подъ думата прехвърляне се разбира трансмиссията.
4. Направения изборъ не може да се развали.
5. Забранението на завѣтника да иска предметъ вънъ отъ наследството.
6. Завѣщателя може да отмѣни това забранение.
7. Отмѣнението трѣбва да е изрично.
8. Мотивитѣ за това отмѣнение.

Чл. 147.

1. Завѣщания имотъ трѣбва да се предаде съ всичкитѣ необходими принадлежности.
2. *Quid* въ такова положение, въ каквото сѫ се намѣрили въ деньтъ на завѣщателевата смърть.
3. Какви принадлежности разбира закона?
4. *Quid* правото?
5. Правото на завѣтницитѣ върху принадлежноститѣ на единъ загиналъ завѣтъ.
6. Когато наследника е развалилъ или похарчилъ завѣта, трѣбва да заплати завѣта.

Чл. 148.

1. Разноскитѣ за предаването сѫ въ тяжесть на наследството.
2. Но тѣ немогатъ да намалятъ законната часть.

3. Ако не стига разполагаемата часть за изплащание разноски-по прѣдавание завѣта, недостига се плаща отъ завѣтника.
4. Наследственнитѣ мита и такси се плащатъ отъ наследника.
5. Правото на наследника за обратно искание спрямо завѣтника се поражда даже преди заплащанието на такситѣ.
6. Въ такситѣ не влизатъ и данъцитѣ.

Чл. 149.

1. Данъцйтѣ се плащатъ отъ завѣтника.
2. Данъцитѣ върху завѣта.
3. Какво се разбира подъ думата „други".
4. Ипотекарнитѣ задължения се плащатъ отъ наследника. — принципъ на римското право.
5. Правото на завѣтника срѣщу наследника, когато той заплати ипотекарния наследственъ дългъ.
6. *Quid* срещу трето лице за исплащание ипотекаренъ дългъ на последното.
7. Завѣщателя може да натовари завѣтника и съ ипотекарния дългъ. — Това натоварване трѣбва да е изрично

Чл. 150.

1. Правото за уголѣмявание.
2. Чл. 150 е исключение.
3. Това исключение трѣбва да е установено или изрично, или по предполагаемата воля на завѣщателя.
4. Въ какво се състои правото за уголѣмявание.
5. Въ кои случаи се допуща уголѣмяването.
6. Правилото за уголѣмяването се прилага само въ наследството по завѣщание.

Чл. 151.

1. Презумпционното уголѣмявание.
2. Условията за това уголѣмявание.
3. Взгляда на римското право за уголѣмяването.
4. Римското право знае три случая на съединение.
6. *Re et verbis,*

7. *Verbis tantum.*
8. *Re tantum.*
9. Какво съединение допуща нашия законъ.

Чл. 152.

1. Чл. 152 установява презумпция.
2. Исключение отъ презумпцията.
3. Израженията „по равни части", „по равни дѣлове" могатъ да бждатъ замѣнени съ екиполантни изражения.

Чл. 153.

1. Уголѣмяването става *cum onore.* — противно мнѣние
2. Случаитѣ въ които тяжеститѣ на излѣзлия сънаследникъ не падатъ върху наследника, въ полза на когото е станало уголѣмяването.

Чл. 154.

1. Какво става съ частьта на излѣзлия сънаследникъ, когато не се допуща правото за уголѣмявание.
2. Личнитѣ тяжести на излѣзлия наследникъ не минаватъ върху другитѣ сънаследници.
3. Какъ се прилага правилото на чл. 154, когато завѣщателя е натоварилъ едного отъ наследницитѣ да испълни завѣта?

Чл. 155.

1. Правото за уголѣмявание въ полза на частнитѣ завѣтници става и при съединението *re tantum.*
2. Изражението „по равни части", „по равни дѣлове" се отнася къмъ *verbis tantum.*

Чл. 156.

1. Условията за уголѣмяването, когато е завѣщано правото за ползувание.

2. Разликата по уголѣмяването между завѣтитѣ за собственность и завѣтитѣ за използуване.
3. При ползуване по изреждане завѣта на излѣзлия не ползува останалитѣ.

Чл. 157.

1. Задълженията на преживѣлия съзавѣтникъ преминаватъ върху тогова, който се ползува отъ уголѣмяването.

§ V. За отмѣнението на завѣщателнитѣ распореждания и за тѣхната недействителность.

1. Разнитѣ отмѣнения по разни причини.
2. Значението на изражението: *„се отмѣнява“*, *„нѣма действие“*, *„недействително“*.

Чл. 158.

1. Отмѣнението на завѣщание по причина на последующе раждане на нисходящи става по право.
2. Мотивитѣ за това отмѣнение.
3. По упоменатитѣ причини се отмѣняватъ всичкитѣ форми завѣщания.
4. Условията за прилагането на членъ 158.
5. Какво се разбира подъ думата „посмъртенъ“.
6. Посмъртното дете трѣбва да е родено жизнеспособно.
7. Завѣщанието се отмѣнява и тогава, когато детето е заченато.
8. Едно дете може ли да се счита за дѣца?
9. Завѣщанието се отмѣнява и по причина на узаконявание на едно незаконнородено. — Спорностьта на въпроса.
10. Завѣщанието се отмѣнява и по причина на усиновявание.
11. Исчерпателенъ ли е членъ 158?
12. Какво значи отмѣнението *по право*.
13. Искътъ за отмѣнението е личенъ искъ,
14. Дарителя има право на ревандикационенъ искъ.
15. Правото на завѣщателя да не допустне отмѣнението.
16. Мотивитѣ за това право.

17. Длъженъ ли е завѣтника да повърне съ завѣта и приходитѣ и лихвитѣ и отъ коя дата.
18. Въ продължение на колко време може да се иска отмѣнението.
19. Quid плодоветѣ отъ завѣта.
20. Ако завѣтника е получилъ пари, той е длъженъ да плаща лихвитѣ, макаръ да не е употрѣбилъ паритѣ.
21. Ако завѣта е консомиранъ, то трѣбва да се заплати стойностьта.
22. Какъ трѣбва да се постжпи, когато завѣщания предмѣтъ е продаденъ отъ завѣтника?
23. Закона отмѣнява, а не отчуждава завѣщанието.

Чл. 159.

1. Завѣщанието запазва силита си, ако новороденитѣ нисходящи умратъ преди завѣщателя. — Защо?
2. Сжщото е, когато умратъ преди завѣщателя узаконенитѣ и усиновенитѣ.

Чл. 160.

1. За да получи завѣта завѣтника, трѣбва да преживѣе завѣщателя, — Защо?
2. Исключение отъ това правило за нисходящитѣ на наследника или завѣтника.
3. Представителството въ тестаментарното наследство.
4. Въ полза на кои роднини се допуща представителството. — Сжжденията на Пиемонтския Сенатъ.—Духа на текста.
5. Разликата между представителството въ наследството *ab iniestat* и тестаментарното наследство? — Критериума на представителството.
6. Представителството въ тестамантарното наследство се основава на предполагаемата воля на завѣщателя.
7. Последствията отъ това основание: правото на завѣщателя да не допуща представителство въ тестаментарното наследство.
8. Представителството нѣма мѣсто и когато е завѣщана пожизненна пенсия.
9. Правилото на чл. 160 не се прилага въ *завѣщанието-дѣлба* (чл. 300).

Чл. 161.

1. Правото на завѣтника да се отрече отъ завѣта.
2. Отричанието трѣбва да се направи следъ смъртьта на завѣщателя.
3. Отричанието отъ завѣта не е соленнеленъ актъ.
4. Мълчаливото отричание не може да се доказва съ свидѣтелски показания.
5. Завѣтника, който е приелъ веднажъ завѣта, може ли после да се отрече отъ него.
6. Завѣтника, който се е отрекълъ отъ завѣта, може да се отмѣтне отъ отричанието.
7. Ако на единъ завѣтникъ сж направени разни завѣти: може ли той да се отрече отъ обрѣменения съ тяжести, а да приеме свободнитѣ.
8. Кога кредиторитѣ приематъ завѣта вмѣсто отреклия се завѣтникъ?
9. Може ли установения завѣтникъ да приеме завѣта по описъ?
10. Установения завѣтникъ приема по описъ по сжщитѣ правила, по които приема по описъ и наследника.

Чл. 162.

1. Отчуждението на завѣщанния имотъ е мълчаливо отмѣнение на завѣта.
2. Закона разбира само такова отчуждение, което е направено доброволно отъ завѣщателя.
3. Завѣщанието се счита за отмѣнено даже и тогава, когато завѣщанния предмѣтъ е продаденъ на самия завѣтникъ.
4. За да има отмѣнение на завѣта изисква се, щото завѣта да е извѣстенъ и опредѣленъ предмѣтъ.
5. Универсалнитѣ завѣти подпадатъ подъ категорията на неопредѣленитѣ.
6. Завѣщанието се отмѣнява даже съ *недействително* отчуждение. — Когато завѣщателя е *размѣнилъ* имота.
7. Завѣщанието се счита за отмѣнено даже и тогава, когато продадения имотъ се повърне обратно въ ржцетѣ на завѣщателя.

8. Ако завѣта е подаренъ другиму, то завѣщанието е отмѣнено.
9. Преобразуването формата и предназначението на завѣта отмѣнява завѣщанието.
10. Ако се промѣни всичката материя, отъ която се състои завѣта, но се спазва формата, завѣщанието не е отмѣнено.
11 Формата и предназначението на завѣта трѣбва да е извършена отъ самия завѣщатель.
12. Презумпцията по чл, 162 е, jure et de jure. Има ли право завѣщателя да обори тази презумпция въ завѣщанието си? Строгостьта на нашия законъ въ това отношение.

Чл. 163.

1. Когато завѣта е опредѣленъ предмѣтъ и се изгуби при живота на завѣщателя, завѣта е безъ действие.
2. Завѣта трѣбва да е загиналъ *цѣлъ*.
3. Ако завѣта е загиналъ при живота на завѣщателя, то завѣта се отмѣнява и за аксесоаритѣ; ако ли завѣта е загиналъ после отваряниего на наследството, аксеоаритѣ принадлежатъ на завѣтника.
4. Quid за останкитѣ отъ миналия завѣтъ.
5. Quid за аксеоаритѣ, когато тѣ сѫ по-скѫпи отъ главнитѣ предмѣти.
6. Зв инкорпорелнитѣ завѣти.
7. Унищожението на завѣщанния предмѣтъ отъ самия завѣщатель унищожава и завѣщателното разпореждание.
8. Последствията отъ загинването на завѣта, следъ отваряниего на наследството не по вината на наследника.
9. Неотговорностьта на наследника въ такъвъ случай.
10. Кой трѣбва да доказва, че завѣта е загиналъ по причина на force majeure?

Чл. 164.

1. Алтернативния завѣтъ.
2. Условията за приложимостьта на този завѣтъ.

3. Кога алтернативния завѣтъ остава безъ действие?
4. Какъ да се реши въпроса, когато единия предметъ е завѣщанъ условно, а другия — безусловно?

Чл. 165.

1. Испълнителитѣ на завѣщанието по народнитѣ ни понятия.
2. Испълнителитѣ на завѣщанието по римското право.
3. Каква е природата на обязанноститѣ на испълнителя?
4. Испълнителя е мандатеръ. — На кого той е мандатеръ?
5. Юриспруденцията на нашия Върховенъ Касац. Сждъ по този въпросъ.
6. Въ каква форма трѣбва да се назначава испълнителя?
7. Може ли испълнителя да се откаже въ всѣко време отъ възложената на него обязаность?
8. Испълнителя на завѣщанието може да действува и чрезъ пълномощникъ.

Чл. 166.

1. За изпълнитель може да бжде назначенъ само онзи, който е правоспособенъ.
2. И женитѣ могатъ да бждатъ испълнители на завѣщание.

Чл. 167.

1. Лацата по-малки отъ 21 година не могатъ да бждатъ назначени за изпълнители.
2. Действително ли е назначението на едно направоспособно лице, което въ минутата на отваряніето на наследството е станало правоспособно?

Чл. 168.

1. Кога изпълнителитѣ запечатватъ наследственнитѣ имоти?
2. Изпълнителитѣ сж длъжни да съставятъ описъ на наследственнитѣ имоти.
3. Завѣщателя не може да освободи изпълнителя отъ съставянието на описъ.
4. Правото на изпълнителя да предизвика продажбата на

движимитѣ имоти. — Може ли завѣщанието да му даде право да продава недвижимитѣ имоти?
5. Испълнителя е длъженъ да бди за испълнението на завѣщанието. — Какъ се разбира изражението „да бди за изпълнението“?
6. Испълнителя самъ не исплаща завѣститѣ.
7. Кой исплаща завѣститѣ?
8. Исплащание на завѣститѣ не трѣбва да се смѣсва съ исплащанието на дълговетѣ.
9. Обязанностьта на испълнителитѣ да даватъ смѣтка за своитѣ действия.

Чл. 169.

1. Защо правата на изпълнителя не прѣминуватъ върху наследницитѣ му?
2. Кога испълнителя може да бѫде сваленъ отъ обязаностьта си?

Чл. 170.

1. Солидарната отговорность на испълнителитѣ. — По кое?
2. Отказването на едного отъ изпълнителитѣ не прѣчи на другитѣ да испълнятъ мисията си.

Чл. 171.

1. Кои разноски, направени отъ испълнителя, падатъ въ тяжесть на наследството?

Чл. 172.

1. Заинтересованитѣ лица по саморѫчното завѣщание могатъ да го предадатъ на нотариуса за пазение.
2. Членъ 172 говори за предавание *следъ* завѣщателевата смъртъ.
3. Кои лица иматъ право да искатъ да се прѣдаде завѣщанието на нотариуса?
4. Трѣбва ли заинтересованитѣ лица да установяватъ, че действително иматъ интересъ по завѣщанието?

5. Кой е компетентния нотариусъ за пазение завѣщанието?
6. Формалноститѣ за прѣдаването завѣщанието.

Чл. 173.

1. Самъ завѣщателя при живота си може да прѣдаде на нотариуса да пази саморѫчното му завѣщание.
2. Формалноститѣ на прѣдаването.
3. Кой е компетентния нотариусъ?
4. Прѣдаването на саморѫчното зввѣщание за пазение у нотариуса не предава на последното никаква автентична сила.

Чл. 174.

1. Условията за испълнението на саморѫчното завѣщание, което е депозирано за пазение у нотариуса.
2. Смисъла на текста на чл. 174.

Чл. 175.

1. Формалноститѣ за разпечатването и оглашението на тайното завѣщание.
2. Значението на свидѣтелитѣ.
3. Протокола за извършване на формалноститѣ.

Отмѣнението на завѣщанието.

Чл. 176.

1. Отмѣнението на завѣщанието бива изрично и мълчаливо.
2. Клаузата, която стѣснява волята на завѣщателя, е противозаконна.
3. Изричното отмѣнение е единъ тържественъ актъ.
4. Изричното отмѣнение чрѣзъ последующето завѣщание.
5. Условията за това отмѣнение. — Разнитѣ мнѣния.
6. Отмѣнение чрѣзъ нотариаленъ актъ.
7. Практиката на нашия Върховенъ Кассационенъ сѫдъ за обратната сила на чл. 176.
8. Тази практика е противъ буквата и духътъ на чл. 176.

Чл. 177.

1. Недѣлимостьта на волята на завѣщателя.
2. Условията за отмѣнението.

Чл. 178.

1. Какъ и въ каква форма се възобновява отмѣненото завѣщание?
2. Трѣбва ли въ ретрактирующето завѣщание да се повтарятъ разпорежданията на отмѣненото завѣщание?

Чл. 179.

1. Несъвмѣстимостьта на завѣщателнитѣ разпорѣждания.
2. Материална несъвмѣстимость.
3. Интенционална (Волева) несъвмѣстимость.
4. Въпроса за материалната несъвмѣстимость подлежи на кассационно провѣрявание, а въпроса за интенционелната не подлежи на такова провѣрявание.
5. Какъ се тълкува намѣрението на завѣщателя, ако има съмнение върху него?
6. Завѣтъ, който намалява или уголѣмява количественно по-рано направенъ завѣтъ.
7. Какво трѣбва да реши сѫдията, когато завѣщателя съ двѣ послѣдователни завѣщания завѣщае на едно и сѫщо лице разни суми?
8. *Quid*, ако завѣщае пари и послѣ брилянтъ?
9. Измѣнението на условията съставлява несъвмѣстимость.
10. Когато самъ завѣщателя испълне условието. — Послѣдствията отъ това.
11. Частния завѣтъ отмѣнява ли универсалния?
12. Има ли мълчаливо отмѣнение, когато се завѣщаватъ двѣ различни нѣща съ двѣ послѣдующи разпореждания на едно и сѫщо нѣщо.
13. *Quid*, ако се завѣщае едно нѣщо на сѫщия завѣтникъ съ послѣдующе завѣщание?

Чл. 180.

1. Дѣйствието на отмѣняющето завѣщание, което е невалидно, спрѣмо отмѣняваното.

Чл. 181.

1. Правото на завѣщателя да зема обратно даденото си за пазение у нотариуса завѣщание.
2. Какво земание назадъ разбира чл. 181?
3. Формалноститѣ за земането назадъ завѣщанието.
4. По принципъ завѣщателя трѣбва лично да вземе обратно завѣщанието, а въ изключителни случаи може да го направи чрѣзъ пълномощникъ.

Отмѣнението завѣщанието чрѣзъ истрѣбление.

1, Истрѣблението е едно материално действие.
2. Защо нашия законъ мълчи за това отмѣнение?
3. Съ какви доказателства се доказва факта на истрѣблението?
4. Истрѣблението на саморжчното завѣщание.
5. Частичното отмѣнение чрѣзъ истрѣбление.
6, Отмѣнение на тайното завѣщание чрѣзъ истрѣбление или поврѣждение.
7. Когато тайното завѣщание се намѣри между книжата на завѣщателя.

Печатни погрѣшки.

стр.	отъ редъ	печатано	чети
14	долѣ 13	неще погаси	не ще се погаси
32	горѣ 15	унииверсаленъ	универсаленъ
42	„ 3	225	285
48	„ 20	обаче, пряви	обаче прави
52	„ 18	че се принадлежали	че сѫ пранадлежали
61	долѣ 2	Dalloz nº	Dalloz ou mot
64	„ 10	отъ привписване	привнисване
67	„ 5	никакви	никаква
74	„ 14	законната е накърнена	законната часть е накърнена
74	горѣ 15	накранена	накърнена
94	„ 3	на която е заетъ	на който е заетъ
96	„ 16	фидучаирния	фидучиарния
118	долѣ 3	dell culti	dei culti
119	„ 14	на на самия	на самия
119	„ 16	дк я прояви	да я прояви
137	„ 13—14	едно. животно	едно животно
137	„ 16—17	предмѣта. който	предмѣта, който
147	долѣ 7	утвъртителенъ смисълъ защоте	утвърдителенъ смисълъ защото
149	горѣ 7	разпорежданин	разпореждание
156	долѣ 10	преди picot. t. I p. 611	чети Lacantinerie t. II p. 418
192	„ 3	слѣдъ противно *не*	нечети
209	„ 7	8999	8952
209	„ 5—6	завѣтникъ	завѣтника
210	долѣ 10	sur l'art. 11015	sur l'art. 1015
227	„ 12	па предполагашъ	да предполагашъ
233	„ 4	t. nº 71	t. nº 2471
237	горѣ 12	нашия законодателя	нашия законодатель
247	„ 13	прилалагането	прилагането
274	долѣ 1	419	491

При печатанието сѫ допуснати нѣкои буквални грѣшки, които като неизмѣняватъ смисъла, оставени сѫ неотбѣлязани.